

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ANTON PAVLOVİÇ

ÇEHOV

Kimliğini Saklayan
Adamın Öyküsü
Öyküler / CİLT 7

ÇEVİREN
Mehmet Özgöl

VLADİMİR GALAKTİNOVİÇ KOROLENKO'NUN ÖNSÖZÜYLE

İLETİŞİM KLASİKLERİ

ANTON PAVLOVIÇ ÇEHOV
Kimliğini Saklayan Adamın Öyküsü
ÖYKÜLER • CİLT 7

İletişim Yayınları 3052 • İletişim Klasikleri 148

ISBN-13: 978-975-05-3158-3 • ISBN-13: 978-975-05-1989-5 (Tk. No.)

© 2021 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2021, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYANLAR Güneş Akkor, Barış Özkul

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Nikolay Alekseyeviç Kasatkin, “Eski Mektuplar”, 1859

UYGULAMA Hüsnü Abbas, Hasan Deniz

DÜZELTİ Büşra Bakan

BASKI Sena Ofset • SERTİFİKA NO. 45030

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11

Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CİLT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadag, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ANTON PAVLOVIÇ ÇEHOV

Kimliğini Saklayan Adamın Öyküsü

ÖYKÜLER • CİLT 7

RUSÇADAN ÇEVİREN *Mehmet Özgöl*

Kimliğini Saklayan Adamın Öyküsü, Anton Pavloviç Çehov'un
1893-1895 tarihleri arasında kaleme aldığı
öykülerden seçilerek hazırlanmıştır.

VLADİMİR GALAKTİNOVIÇ KOROLENKO'NUN
ÖNSÖZÜYLE

iletişim

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

ANTON PAVLOVIÇ ÇEHOV 29 Ocak 1860 günü Kırım'da bir liman kenti olan Taganrog'da dünyaya geldi. Bakkallık yapan Pavel Yegoroviç Çehov ve Yevgeniya Yakovlevna Çehova'nın üçüncü oğluydu. Taganrog Erkek Gramer Okulu'na yazıldı. Erken yaşta tiyatroya ilgi duydu ve ailesiyle birlikte oynadığı kısa skeçler yazmaya başladı. "Babasız" ve "Platonov" adında iki oyun yazdı. Babasının iflasından sonra aile Moskova'ya gitti; Çehov, Taganrog'da kalıp eğitimini özel dersler vererek sürdürdü. Tıp okumak için Moskova'ya geldi ve burada *Strekoza* (Yusufçuk) dergisine Antoşa Çehonte gibi takma isimlerle haftalık öyküler yazmaya başladı. İlk eskiz derlemesi *Melpomene'nin Masalları* 1884'te yayımlandı. Bu dönemde tüberküloza yakalandı. Meşhur romancı Grigoroviç'in kendisine yazdığı mektupla yazarlığı ciddiye almaya karar verdi ve kendi imzasıyla ilk öykü derlemesi *Karmakarışık Öyküler* 1885'te yayımlandı. "Ivanov"un ilk hali, Moskova'da Korsh Sahnesi'nde 19 Kasım 1887'de sahnelendi, aynı yıl ikinci öykü derlemesi *Alacakaranlık* yayımlandı. "Kuğunun Şarkısı" ve "Ayı" 1888 yılında ilk kez sahnelendi. *Alacakaranlık* ile Puşkin Ödülü'ne layık görüldü. Ağabeyi Nikolay, 1889'da tüberkülozdan öldü. Ertesi yıl Sibirya'daki Sahalin Adası'nı ziyaret etti. A.S. Suvarin ile birlikte Fransa ve İtalya'ya gitti. Bir sonraki yıl Moskova yakınlarındaki Melihovo arsasını satın alarak bir ev yaptırdı ve burada yaşamaya başladı. Burada geçirdiği beş yıl boyunca bir yandan en iyi öykülerini yazarken bir yandan da açtığı ufak klinikte, doktorluk mesleğini sürdürdü. "Martı", 1896'da ilk defa sahnelendiğinde olumsuz tepkilerle karşılaştı. Ertesi yıl tüberküloz teşhisi konan Çehov, Avrupa'da istirahat etti. Bir sonraki yıl Yalta'ya döndü ve buradan bir arsa aldı. "Vanya Dayı", Moskova Sanat Tiyatrosu'nda 1899'da sahnelendi, aynı yıl annesi ve kızkardeşiyle Yalta'daki yeni evine taşındı. 1898'de tanıştığı aktris Olga Knipper ile 1901 yılında küçük bir merasimle evlendiler. Bu yıl "Üç Kız Kardeş", Moskova Sanat Tiyatrosu'nca sahnelendi. Ertesi yıl sağlığı kötüleşmeye başladı. Tamamladığı son oyunu "Vişne Bahçesi"nin ilk gösteriminin yalnız üçüncü perdesine katılabildi. İyileşmek için gittiği Badenweiler'de hayata gözlerini yumdu. Eşi Knipper'e söylediği "Şampanya içmeyi uzun zaman oldu," cümlesi meşhur son sözleri olmuştur. Naaşı Novodeviçi Mezarlığı'na defnedildi. Hayata ve yazarlığa bakışını kendisi şöyle özetlemiştir: "Kısa ömrüme insanın erişebildiği her şeyi kucaklamak istiyorum. Konuşmak, okumak; dev bir fabrikada elime çekiç almak; denizi seyretmek, tarla sürmek. Nevski Bulvarı'nda, uçsuz bucaksız tarlalarda, okyanusta –hayal gücümün beni götürdüğü her yerde– bir başıma yürümek istiyorum."

İÇİNDEKİLER

ÖYKÜLERE DAİR GÖRSELLER	7
KRONOLOJİ	13
ÖNSÖZ	
ANTON PAVLOVIÇ ÇEHOV /	
VLADİMİR GALAKTİNOVIÇ KOROLENKO	21

Kimliğini Saklayan Adamın Öyküsü

Kimliğini Saklayan Adamın Öyküsü	35
Büyük Volodya ile Küçük Volodya	127
İyi Bir Haber	143
Kadınların Kendi Dünyası	147
Rotşild'in Kemani	197
İlahiyat Öğrencisi	209

Çiftlik Evinde	215
Kıdemli Bahçıvanın Anlattıkları	227
Üç Yıl	233
Doktorun Karısı	335
Bir Cinayetin Öyküsü	343
Ariadna	379
Anna Nişanı	409
ÖYKÜLERE DAİR KÜNYE BİLGİLERİ	425

• "Üç Yıl" öyküsünün ilk sayfası (sağda).

• "Anna Nişanı"nın Ekim 1895'te yayımlandığı *Russkiye Vedomosti* (Rus Habercisi) dergisi (altta).

• 1894 yılında yayımlanan içinde "Kadınların Kendi Dünyası" ve "Çiftlik Evinde" öykülerinin bulunduğu Çehov'un öykü derlemesinin kapağı ve Aleksandr Semenoviç Lazarev'e ithafı (sağ üstte).

• "İlahiyat Öğrencisi" öyküsü için Simakov Ivan Vasiliyeviç'in yaptığı çizim (sağ altta).

ТРИ ГОДА.

(Рассказ).

I.

Было еще темно, но кое-где в домах уже заискрились огни в концы улицы из-за казармы стала подниматься бледная луна. Лантень сидел у ворот на лавочке и ждал, когда кончится всеобщая в церкви Петра и Павла. Отъ разсчитывал, что Юлиа Сергеевна, возвращаясь от всеобщей, будет проходить мимо, и тогда онъ заговорить съ ней и, быть может, провести съ ней весь вечеръ.

Онъ сидѣлъ уже часа полтора и воображеніе его въ это время рисовало московскую квартиру, московскихъ друзей, лакея Петра, письменный столъ; онъ съ неудовѣніемъ поглядывалъ на темныя, неподвижныя деревья, и ему казалось страннымъ, что онъ живетъ теперь не на дачѣ въ Сокольникахъ, а въ провинціальномъ городѣ, въ домѣ, мимо котораго каждое утро и вечеръ прогоняютъ большое стадо и при этомъ поднимаютъ страшныя облака пыли и играютъ на рошкѣ. Онъ вспоминалъ длинныя московскіе разговоры, въ которыхъ самъ принималъ участіе еще такъ недавно, — разговоры о томъ, что безъ любви жить можно, что страстная любовь есть искусство, что, наконецъ, нѣтъ никакой любви, а есть только физическое влеченіе половъ, и думалъ съ грустью, что если бы теперь кто спросилъ, что такое любовь, то онъ не нашелъ бы, что отвѣ-
тить.

Всеобщая

лся народъ. Лантень съ напряженіемъ фигуры. Уже проехали архіерея въ и на колокольнѣ одинъ за другимъ, — это была иллюминація по случаю всѣхъ шель, не торопись, раз-
1

Анна на шель.

(Рассказъ).

Послѣ вѣнчанія не было даже легкой закуски; молодые выпили по бокалу, перодѣлись и поѣхали на вокзалъ. Въ сто веселаго свадебнаго бала и ужина, вмѣсто музыки и танцевъ — поѣздка на бо-гомошь за двѣсти верстъ. Многіе одо-брали это, говоря, что Модестъ Алексѣичъ уже въ чинахъ и не молодежь, и шумная свадьба могла бы, пожалуй, показаться не совсѣмъ приличной; да и скучно слушать музыку, когда чиновникъ 52 лѣтъ женится на дѣвушкѣ, которой едва минуло 18. Гово-рили также, что эту поѣздку въ мона-стырь Модестъ Алексѣичъ, какъ человѣкъ съ правилами, придумалъ собственно для того, чтобы дать новатъ своей молодой

ПОВѢСТИ И РАЗСКАЗЫ.

На добрую память

Александр Семенову

Трудовскому
Соч. Антоны Чехов.

от автора

9/23
XII

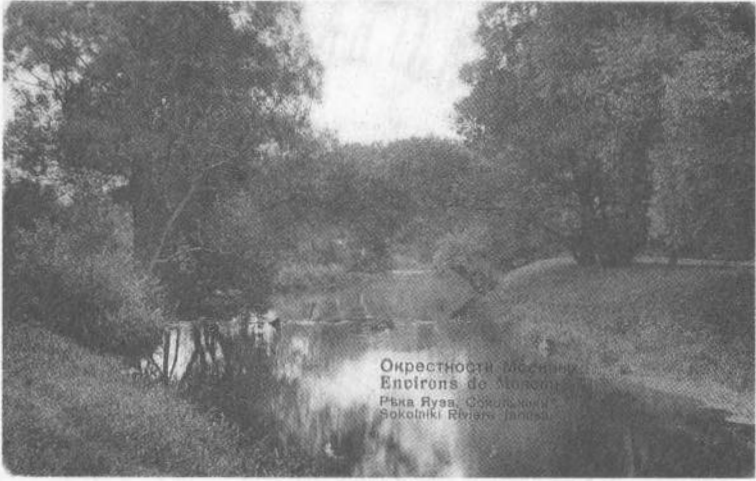
А. Чехов

А. П. Чехов

"Студент"

19. yüzyılın sonundan Moskova manzaraları:

"Üç Yıl" öyküsünde geçen Sokolniki Nehri (üstte) ve Piyatnitski Sokağı (altta).

19. yüzyılın sonundan Venedik manzaraları:

"Kimliğini Saklayan Adamin Öyküsü"nde geçen Hotel Bauer (üstte) ve Venedik kanalı (altta).

KRONOLOJİ

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1860	Anton Pavloviç Çehov, 29 Ocak günü Kırım'da bir Azak Denizi limanı olan Taganrog'da dünyaya geldi. Esnafılık yapan Pavel Yegoroviç Çehov ve Yevgeniya Yakovlevna Çehova'nın üçüncü oğluydu.	– Rus entelektüellerinde, Batı'da "popülizm" adıyla bilinen <i>narodnichestvo</i> akımını benimseyenler oldu. Britanya'da Yahudilere oy hakkı tanındı. – Ivan Turgenyev, <i>Arefesinde</i> ; George Eliot, <i>Kıyıdağı Değirmen</i> .
1861		– II. Aleksandr serfligi feshetti. Devrimci Zemiya Volga örgütü kuruldu. – Charles Dickens, <i>Büyük Ümitler</i> .
1862		– <i>Sovremennik</i> (Çağdaş) dergisi kapatıldı, Nikolay Çernişevski tutuklandı.
1866		– Dmitri Karakozov isimli bir öğrenci Çar II. Aleksandr'a suikast girişiminde bulundu. – Dostoyevski, <i>Suç ve Ceza</i> .
1868	Bir süre Rum okulunda okuduktan sonra Taganrog Erkek Gramer Okulu'na yazıldı.	

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1869		– Ivanov adlı bir öğrenci, Moskova'da Neçayev'in siyasi çevresine mensup kişilerce katledildi. – Dostoyevski, <i>Budala</i>; Lev Tolstoy, <i>Savaş ve Barış</i>; Flaubert, <i>Duygusal Eğitim</i>; Ivan Gonçarov, <i>Yamaç</i>.
1873	Erken yaşta tiyatroya ilgi gösterdi; ev ahalisinin oynaması için kısa skeçler yazmaya başladı. "Hamlet", Gogol'ün "Müfettiş"i ve Griboyedov'un "Akıldan Bela"sını sahnede izleme imkânı buldu.	– Rus devleti, İsviçre'ye gönderdiği öğrencileri geri çağırdı. Bu öğrenciler Narodnik (Halkın Dostları) hareketini başlattılar. – Ressam İlya Repin, "Volga'da Sal Çekicileri"ni tamamladı.
1875	Aile içinde okunması için Taganrog hayatından enstantaneleri konu edindiği mizah dergisi <i>Zaika</i> 'yı (Kekeme) yazmaya başladı.	– Modest Musorgski'nin "Boris Godunov" operası ilk kez St. Petersburg'da sahnelendi. – Tolstoy, <i>Anna Karenina</i>.
1876	Babası Pavel iflas etti. Aile Moskova'ya yerleşti; Çehov Taganrog'da okula devam etti. Özel ders vermeye başladı.	– Devrim yanlısı "Toprak ve Hürriyet Partisi" kuruldu. Popülistler yargılandı. Mihail Bakunin'in ölümü.
1877	İlk kez Moskova'ya seyahat etti; ailenin maddi durumu halen çok kötüydü.	– Osmanlı-Rus Savaşı patlak verdi.
1878	"Babasız" ve "Platonov" adında iki uzun oyun yazdı; ikisi de hayatı boyunca yayımlanmamış ve sahnelenmemiştir.	– '93 Harbi'nin ardından Osmanlı ve Rusya arasında Ayastefanos Antlaşması imzalandı. Vera Zasulic tutuklandı ve mahkemeye çıkarıldı. – Rus şair-yazar Nikolay Nekrasov'un ölümü; Tolstoy, <i>Anna Karenina</i>.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1879	<i>Strekoza</i> (Yusufçuk) adlı haftalık mizah dergisine öyküler yazmaya başladı. Moskova'ya taşındı ve aile reisliğini üstlendi. Ağustos ayında Moskova Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde okumaya başladı.	– St. Petersburg'da işçiler ilk büyük grevi düzenledi. Tolstoy, <i>İtiraflarım</i> 'ı yazdı. – Henrik Ibsen, “Bir Bebek Evi”.
1880	<i>Strekoza</i> 'da ilk öyküsü yayımlandı: “Toprak Ağası Stepan Vladimiroviç N.'den Eğitilmiş Komşusu Dr. Frederik'e Mektup”. “Antoşa Çehonte”, “Kardeşimin Kardeşi” ve “Dalaksız Adam” gibi takma isimler kullanıyordu. Yakın dost olacağı manzara ressamı İsaak Levitan'la tanıştı.	– II. Aleksandr'a karşı gerçekleştirilen ikinci bir suikast teşebbüsü yine başarısız oldu. Radikaller çarlık sarayındaki yemek odasını havaya uçurdu: On bir kişi öldü, elli altı kişi yaralandı. Polis, Narodnaya Volya (Halkın İradesi) örgütünün pek çok üyesini tutukladı. – Dostoyevski, <i>Karamazov Kardeşler</i> . – II. Aleksandr, Narodnaya Volya mensubu Grinevitski adlı bir öğrencinin bombalı saldırısı sonucu öldü. Oğlu ve halefi III. Aleksandr, bu suikasti fırsat bilerek liberal görüşü savunan yazar ve yayınevlerini ağır baskıya aldı. – Dostoyevski'nin ölümü.
1882	Bir yandan tıp eğitimini sürdürürken, ailenin geçimini sağlamak için yazarlık yaptı.	– III. Aleksandr, Yahudileri hedef alan pogromlar başlattı. Yahudiler, Moskova'dan sınır dışı edildi. – Henrik Ibsen, “Bir Halk Düşmanı”.
1883	<i>Oskolki</i> (Fragmanlar) dergisine öyküler ve bir dedikodu köşesi yazmaya başladı.	– Emegin Kurtuluşu adlı ilk Rus Marksist devrimci örgüt, Georgi Plehanov tarafından kuruldu. – Turgenyev'in ölümü.
1884	Seçme eskizlerinden oluşan ilk derlemesi <i>Melpomene'nin Masalları</i> yayımlandı. Yayımlanan öykülerinin sayısı 200'ün üzerindeydi. Okuldan mezun oldu; erken tüberküloz belirtileri göstermeye başladı.	– 14'lerin Mahkemesi: Narodnaya Volya'nın on dört üyesi yargılandı; iki kişi idam edildi. – Henrik Ibsen, “Yaban Ördeği”.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1885	Ertesi yıla kadar çoğu <i>Petersburgskaya Gazeta</i>'ya (Petersburg Gazetesi) olmak üzere 100'den fazla öykü yazdı. Kendi imzasının olduğu ilk öyküsü "Panihida" <i>Novoye Vremya</i>'da (Yeni Zaman) yayımlandı. Yazarlığı ciddiye almasını sağlayan, meşhur romancı Grigoroviç'in yazdığı bir mektuptur. İlk öykü derlemesi <i>Karmakarışık Öyküler</i> yayımlandı.	– Émile Zola, <i>Germinal</i> .
1887	İkinci öykü derlemesi <i>Alacakaranlık</i> yayımlandı. İlk kısa oyunu "Kuğunun Şarkısı" ilk kez yayımlandı. "Ivanov"un taslağı olacak metni, Moskova Korsh Sahnesi'nin isteğiyle yazdı. 19 Kasım'daki ilk gösteri izleyicilerden beklediği beğeniyi görmedi.	– Lev Tolstoy, <i>Ivan Ilyiç'in Ölümü</i> .
1888	"Bozkır" öyküsü <i>Severniy Vestnik</i>'te (Kuzey Habercisi) yayımlandı. "Kuğunun Şarkısı" ve "Ayı" sahnelendi. Tek perdelik komedi "Bir Evlenme Teklifi"ni yazdı. "Alacakaranlık", Puşkin Ödülü'nü kazandı. Stanislavski ile tanıştı.	– August Strindberg, "Baba".
1889	31 Ocak'ta "Ivanov"un gözden geçirilmiş metni St. Petersburg Aleksandrinski Tiyatrosu'nda sahnelendi ve coşkuyla karşılandı. "Prenses" ve "Tatsız Bir Olay" gibi öykülerini yazdı. "Orman Cini"nin ilk taslağı Aleksandrinski tarafından reddedildi. Ağabeyi Nikolay tüberkülozdan öldü.	– İkinci (Sosyalist) Enternasyonal, Paris'te kuruldu. – Maksim Gorki, <i>Foma</i>.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1890	“Gusev” yayımlandı. 21 Mayıs'ta Moskova'dan tren, at arabası ve tekne ile Sibiry'a yolculuk ederek Sahalin Adası'na gitti; burada nüfus sayımı yaptı. Hong Kong, Singapur ve Seylan üzerinden aralık ayında Moskova'ya döndü.	– Henrik Ibsen, “Hedda Gabler”.
1891	“Düello” ve “Köylü Kadınlar”, <i>Novoye Vremya</i> 'da yayımlandı. Tek perdelik oyunu “Jübile”yi yazdı. A.S. Suvorin ile birlikte Fransa ve İtalya'yı ziyaret etti. Orta ve Güneydoğu Rusya'da açlık mücadelesi için yapılan sağlık çalışmalarına katıldı.	– Trans Sibiry Demiryolu'nun inşaatına başlandı. Rusya'nın iç topraklarında gerçekleşmeyen hasat yüzünden kıtlık ortaya çıktı; kışın sonunda bir milyon kişi hayatını kaybetmişti. – Mihail Bulgakov dünyaya geldi.
1892	“Altıncı Koğuş” dahil yirmi bir öykü yazdı. Moskova'ya seksen kilometre uzaklıkta Melihovo arsasını aldı ve mart ayında ailesiyle birlikte buraya yerleşti. Bir yandan yazarlığı sürdürürken diğer yandan da açtığı klinikte köy ahalisine hizmet ediyordu.	– Rus yönetimindeki Polonya'da ayaklanan işçilere saldıran emniyet güçleri, kırk altı kişinin ölümüne sebep oldu. – Çaykovski'nin “Fındıkkıran Balesi” ilk kez sahnelendi.
1893	Edebiyat dışı eseri <i>Sahalin Adası</i> 'nı tamamladı ve <i>Russkaya Mıyısı</i> 'da (Rus Düşüncesi) tefrika etti.	
1894	“Kara Keşiş”i yazdı. <i>Öyküler ve Masallar</i> adında yeni bir derlemesi yayımlandı. Tekrar Batı Avrupa'ya seyahat etti.	– Rusya'da II. Nikolay tahta çıktı. Fransa'da “Dreyfus Olayı”.
1895	“Üç Yıl” kitap halinde yayımlandı. “Ariadna”, “Anna Nişanı” ve “Bir Cinayetin Öyküsü”nü yazdı. “Martı”yı yazmaya başladı. Lev Nikolayeviç Tolstoy ile tanıştı.	– Joseph Breuer ve Sigmund Freud'un <i>Histeri Üzerine Çalışmalar</i> isimli kitabıyla psikanaliz devri başladı. – Thomas Hardy, <i>Adsız Sansız Bir Jude</i> .

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1896	“Martı”, 17 Ekim’de Aleksandrinski Tiyatrosu’nda ilk kez sahnelendi. Seyirciler oyunu olumsuz tepkiyle karşıladılar.	– Henrik Ibsen, “John Gabriel Borkman”.
1897	“Köylüler” ve “Peçenek” yayımlandı. “Vanya Dayı” yayımlandı ama 1899’a kadar sahnelenmedi. Nüfus sayımına katıldı. Mart ayında geçirdiği iç kanama sonrası tüberküloz olduğu anlaşıldı. Ağustos ayını istirahat etmek için Avrupa’da geçirdi; kış aylarında Güney Fransa’da kaldı.	– Macaristan’da Theodor Herzl, Dreyfus Olayı’yla bağlantılı anti-semitizmden rahatsız olarak Basel’de I. Siyonist Kongre’yi topladı. – H.G. Wells, <i>Görünmez Adam</i> .
1898	“İonç”, “Kılıflı Adam”, “Aşk Üstüne” ve “Bektaşlı Üzümlü” gibi öykülerini yazdı. Dreyfus Davası’nda Zola’yı desteklediği için Suvorin’le arası açıldı. Daha sonra evleneceği aktris Olga Knipper ile tanıştı; Kırım’a döndü. Yalta’da Gorki ile buluştu, oradan bir arsa aldı. Babası Pavel Yegoroviç öldü.	– Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi, Minsk’te ilk toplantısını yaptı.
1899	“Küçük Köpekli Kadın” ve “Yeni Yazlık” yayımlandı. “Üç Kız Kardeş”i yazmaya başladı. Bir yayıncıyla toplu eserlerinin yayınlanması için sözleşme imzaladı. “Vanya Dayı” Moskova Sanat Tiyatrosu’nda ilk kez sahnelendi. Sağlık sorunları nedeniyle Çehov katılamadı. Haziran ayında Melihovo’yu sattı, annesi ve kızkardeşi Maşa ile Yalta’ya taşındı.	– Henrik Ibsen, “Biz Ölüler Uyanınca”.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1900	“Çukurda”yı yazdı. Toplu eserlerinin ilk iki cildi yayımlandı. Moskova Sanat Tiyatrosu'nun Sivastopol ve Yalta turnesinde “Vanya Dayı”yı ilk defa seyretti. Olga Knipper ile yakınlaşmaya başladı.	– Rusya, Mançurya'yı işgal etti. – Sigmund Freud, <i>Düşlerin Yorumu</i> ; Maksim Gorki, <i>Üçler</i> .
1901	Olga Knipper'in Maşa rolünde oynadığı “Üç Kız Kardeş” Moskova Sanat Tiyatrosu tarafından sahnelendi. Toplu eserlerinden sekiz cilt daha yayımlandı. Olga Knipper ile 25 Mayıs'ta Moskova'da küçük bir merasimle evlendi.	– Sosyalist Devrimci Parti kuruldu. – Thomas Mann, <i>Buddenbrooklar</i> ; Maksim Gorki, <i>Küçük Burjuvalar</i> .
1902	“Vişne Bahçesi”ni yazmaya başladı. Sağlığı kış aylarında kötüleşmeye başladı.	– Zola öldü. – Maksim Gorki, <i>Alçaktaki Derinlikler</i> .
1903	“Nişanlı Kız”ı yazdı ve toplu eserlerinin son cildi üzerinde çalışmaya başladı. “Vişne Bahçesi”ni 12 Ekim'de tamamladı. Aralık başında Moskova'ya gelerek provalarını izledi. Stanislavski ile ciddi bir oyun mu, yoksa güldürü mü olduğu konusunda anlaşmazlık yaşadılar.	– Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Londra'da yapılan ikinci kongresinde parti “Bolşevikler”e (Vladimir İlyiç Lenin liderliğinde) ve “Menşevikler”e ayrıldı. Yahudilere karşı üç gün süren Kişinev pogromu.
1904	“Vişne Bahçesi” 17 Ocak'ta ilk defa sahnelendi ve coşkuyla karşılandı; Çehov yalnız üçüncü perdeye katıldı. İyileşmek için gittiği Badenweiler'de hayata gözlerini yumdu. Naaşı istiridyelerin muhafaza edildiği bir vagona Moskova'ya getirildi. Bu yüzden cenaze kalabalığı yanlışlıkla aynı tarihlerde ölen General Kepper'in cenaze kortejinin peşine takıldı. Çehov, babasının da gömülü olduğu Novodeviçi Mezarlığı'na defnedildi.	– Rus-Japon Savaşı. İngiltere ve Fransa arasında Dostluk Antlaşması. – James, <i>Altın Kâse</i> .

ÖNSÖZ
ANTON PAVLOVIÇ ÇEHOV
VLADİMİR GALAKTİNOVIÇ KOROLENKO

I

Çehov ile 1886'da ya da 1887'de¹ mi tanıştım, tam olarak anımsamıyorum. Kendisinin iki çiftlik öyküleri yayımlanmıştı. Bunlardan evinde masasının üstünde gördüğüm birincisi mizah dergilerinden birinin yayını olup *Melpomene'nin Masalları* adını taşıyordu. Kitabın dış görünüşü mizah basınıımızın havasına tıpatıp uygundu. Kapakta A. Çehonte adı ve bir resim sehpa ile uzun saçlı bir ressam karikatürü vardı. Eğer belleğim beni yanıltmıyorsa kapak desenini Anton Pavloviç'in 1880'lerin sonunda ya da 1890'ların başında ölen kardeşi² çizmişti. Söylendiğine göre yetenekli, ama başarılı olamamış bir ressamdı bu... Sözünü ettiğim kitabın okuyucular üzerinde fazla bir iz bıraktığını sanmıyorum. Ancak içindeki öykülerden kimisi Çehov'un daha sonra bastırıldığı kitaplara da girmişti.

İkinci kitap ise A.P. Çehov adı altında yayımlanan; *Budilnik* (Çalar Saat), *Strekoza* (Yusufçuk), *Oskolki* (Fragmanlar) dergilerinde çıkmış, *Karmakarışık Öyküler* adlı daha büyücek bir ciltti. Kısa sürede ge-

- 1 Çehov ile Korolenko'nun ilk karşılaştıkları tarih kesinlik kazanmamıştır. Korolenko 1887'de Nijni-Novgorod'dan Petersburg'a gittiği sırada Moskova'dan geçerken tanışmış olabilirler. Çehov bir mektubunda ikinci karşılaşmalarından söz eder, Korolenko hakkında olumlu izlenimler belirtir.
- 2 Nikolay Pavloviç Çehov 1889'da ölmüştür.

niş bir okuyucu kitlesinin ilgisini çekmişti. Kitap üstüne yazılar yazıldı, epeyce konuşuldu. Gerçi çeşitli görüşler ileri sürülüyordu ama Çehov'un kazandığı başarı yabana atılmazdı. Büyük yazarın ölümünden sonra kaleme alınan anılarda, sönük "Rus mizahı" sayfaları arasından onun yeteneğinin parıltılarını taşıyan gerçek incileri ilk kez A.S. Suvorin'in bulup çıkardığı belirtilirse de bu doğru değildir. Okuyucunun dikkatini öykülere ilk kez D.V. Grigoroviç çekmiştir.³ Öyle sanıyorum ki, *Karmakarışık Öyküler* derlemesinin yayınına sağlayan Grigoroviç'tir; Çehov'un varlığını ondan iştmiş bulunan Suvorin, yeni yeteneği kendi dergisi *Novoye Vremya*'ya (Yeni Zaman) ondan sonra çağırır. Çehov'la ilk görüşmemizde bana Grigoroviç'in yazdığı mektupları gösterdi. Bunlardan biri Avrupa'dan gönderilmişti.⁴ Grigoroviç mektubunda, kaldığı kaplıcalarda yakasını bırakmayan can sıkıntısından, hastalıktan söz ediyor; yakında öleceğini hissettiğini bildiriyordu. Çehov bu mektubu göz önüne alarak, "İşte size ün, başarılı bir meslek yaşamı, büyük telif ücretleri!" dedi. "Sonuç sıfır!"

Neşeli öykülerin yazarının ağzından çıkan bu sözler o zaman gelişigüzel söylenmiş gibi görünmüştü bana. Geleceğe umutla bakan bir insan böyle şeyleri nasıl söyleyebilirdi? Ama sonraları bu sözler sık sık hatırıma geldi ve bunların pek de gelişigüzel söylenmediklerini anladım...

Karmakarışık Öyküler'in piyasaya çıkmasından sonra Anton Pavloviç Çehov adı birden ün kazanmıştı. Hoş, yeni yeteneğin değerlendirilmesinde karşı görüşler, tartışmalar da eksik değildi. Genç bir insanın tasasızlığını, dahası, yaşama ve edebiyata karşı biraz hafifseyen tavrını içeren kitap neşe, mizah parıltıları saçıyor; kimi yerde yapmacıksız nüktelerle, erişilmesi zor kısalık, yoğunluk ve özgürlüğüyle, betimleme gücüyle insanı şaşırtıyordu. Öte yandan güldürü parıltıları arasından sinsin kendini gösteren Çehov'a özgü hüznün, lirizm ve hayalciliği de gerçekten "karmakarışık" olan öykülerin neşesini gölgelemekten geri kalmıyordu.

3 Çehov'a 25 Mart 1886'da yazdığı mektupta D.V. Grigoroviç onu, "yeni kuşak edebiyatçıları çevresi"nde taştan, "gerçek bir yetenek" olarak selamlar.

4 Grigoroviç'in 30 Aralık 1887'de Nice'ten gönderdiği mektup söz konusudur. Çehov bununla ilgili olarak duygularını şöyle dile getirir: "Edebiyatta ün kazanmak, büyük telif ücretleri almak kişiyi sıradan bir insanın yazgisından kurtarmıyor. Gene hastalıklar, gene soğuktan üşümeler, gene yalnızlık... İnsan sürünmekten kurtulmuyor."

O sıralar Petersburg'da *Severnij Vestnik* (Kuzey Habercisi) adıyla yayımlanmakta olan dergiyi çıkartan A.M. Yevreinova'ydı. Yazı kurulu –başlangıçta– yayını durdurmuş bulunan *Oteçestvenniye Zapiski* (Yurt Notları) dergisinin yazarlarından oluşuyordu, başlarında da Nikolay Konstantinoviç Mihaylovski vardı. Gleb Ivanoviç Uspenski ve S.N. Yujakov dergiyi büyük katkıda bulunuyorlar, öykü ve şiir bölümünü A.N. Pleşçeyev yönetiyordu. Dergi yazı kuruluna benim de katılmam önerisini alınca Petersburg'a gitmek üzere yola çıktım. Çehov'un öykülerini okumuş bulunduğum için Moskova'dan geçerken onunla tanışmak isteğinden kendimi alamadım.

O zamanlar Çehovlar, Kudrina semti Sadovaya Sokağı'nda kırmızı tuğlalı, iki katlı küçük bir evde oturuyorlardı. Büyük bir apartmanın ek yapısı görünümündeki bu türden evlere şimdi yalnız Moskova'da rastlandığını sanıyorum. Aşağıda beni Çehov'un kız kardeşi ile öğrenci olan erkek kardeşi Mihail Pavloviç karşıladılar; birkaç dakika sonra da Anton Pavloviç'in kendisi basamaklardan aşağı indi.

Karşımda, yaşından daha genç gösteren, ortadan uzun boylu, yeni yetmelere özgü hatlarını yitirmemiş, uzun, düzgün, temiz yüzlü, genç bir adam duruyordu. Çehov'un yüzünde benim ilk anda adını koyamadığım, fakat daha sonra onunla tanışan karımın isabetli bir biçimde belirlediği, onun kişiliğine özgü bir şey vardı. Evet, bu yüzde, tüm okumuşluğuna karşın saf bir köy delikanlısının çizgileri hemen göze çarpıyordu. Böylesi bir özellik yakışıyordu ona, onu çekici kılıyordu. Derinden bakan, ışıltılı mavi gözlerinde düşünce parıltılarının yanında çocuksu bir içtenliğin izleri belirgindi. Yazılarında olduğu gibi hareketlerinde, tavırlarında, konuşmasında da egemen hava yalınlıktı. Genelde söylersek, Çehov'la ilk karşılaşmamız benim üzerimde yaşam dolu bir kişi izlenimi bıraktı. Sanki gözlerinden, tükenmez bir nükte pınarı, öykülerini yapmacıksız neşeyle dolduran çağılıtlı bir kaynak fışkırıyor gibiydi. Bununla birlikte zamanı gelince su yüzüne çıkacak, iyi bir yönde gelişecek bir derinliğin varlığı da bakışlarında kendini sezdiriyordu. Yazdıklarının çoğunu beğenmemiş olsam bile Çehov benim üzerimde sağlam bir insanın büyüleyici etkisini bırakmıştı. Hatta onun o zaman ki "ideolojilerden, parti görüşlerinden bağımsız" bakış açısı dahi iyi bir

yön olarak gözüksü gözümde. Rus yaşamı kısa süren, hiçbir zaman ger-
çek çıkırına oturmamış olan gelişim dönemlerinden birini daha yarım
yamalak kapamış bulunuyordu. Bundan dolayı yeni arayışlara girerek
ilerki akış yolunu bulmak amacıyla bir "gözden geçirme" gereksinmesi
seziliyordu düşünce evrenimizde. O nedenle Çehov'un partilerden ba-
ğımsızlığı büyük yeteneği ve içtenliğiyle birlikte ülkemiz için bir avantaj
gibi gözüksü. Gene de onun bağımsızlığı uzun sürmez, diye düşünü-
yordum. Öyküleri arasında (sanıyorum "Yolda" adını taşıyan) bir tane-
si vardır. Yaşamdan doyum sağlamamış genç bir kadın ile ülke ülke do-
laşan, gene doyuma ermemiş, daha iyinin "arayıcısı" bir erkek bir men-
zilde karşılaşır. Erkek kahraman tipine şöylecene dokunulup geçil-
mişti, fakat birçok kez yüz yüze geldiğim önemli bir kişiyi bana anim-
satmasından dolayı çok şaşırdım. Tasasız genç bir yazar fazla bir de-
neyime dayanmadan, yaradılıştan yeteneğinin sezgisiyle, bizde henüz
nesli tükenmemiş bulunan, uzun ömürlü Rudin⁵ tipini nasıl da isabet-
li, doğru olarak yakalayabilmişti? Bütün bunlardan ötürü Çehov'u, sa-
ğa sola dal-budak salmış, eğri büğrü, kimi yeri çirkin ama ilerki gelişi-
mi sonunda sağlam yapılı, güçlü, güzelliğiyle göz doldurucu bir ağaç
görünümü kazanacak bir meşe fidanına benzettim.

Petersburg'da *Severnij Vestnik* yazarlarına Çehov'la tanıştığımı,
onun bende çok iyi bir etki bıraktığını anlattığım zaman her kafadan
bir ses çıktı. Hepsisi de onun yetenekli bir yazar olduğunda birleşiyor-
lardı, gelgelelim varlığını kanıtladığı yaratıcı gücünü hangi yönde kul-
lanacağı konusunda kuşkuları vardı. Mihaylovski, Anton Çehov'un
öykülerini büyük bir ilgiyle izliyor, büyük boyutlu bir yazarla karşı kar-
şıya bulunduğunu kabul ediyor, onun yapıtlarında edebiyata, edebi-
yatın amaçlarına karşı yanlış tavırlar olarak nitelediği kimi özelliklerini
kıyasıya eleştiriyordu. Bununla birlikte Mihaylovski, Çehov'un çağdaş-
ları arasında Çehov kadar hiçbir yazar hakkında olumlu şeyler yazma-
mıştır ve son yıllarında ona büyük bir yakınlık duymuştur... Mihaylov-
ski'nin yönettiği *Severnij Vestnik* dergisi Anton Çehov'u benim sözü-
nü ettiğim dönemde en azından kendi yazar ailesi içinde görmek is-
terdi. Anton Pavloviç'le ilk tanıştığım sırada kendisini dergide bizim-
le işbirliğine çağırmadığım için (dergi işlerinde toluğuma verilmeli)
epeyce azar içtiğimi söylemeliyim.

5 İvan Sergeyeviç Turgenyev'in aynı adlı romanının kahramanı – ç.n.

Çehov'u görmeye ikinci gidişimde dergi konusunu açtım, ancak Kafkaslar'a geziye çıkarken Moskova'ya uğrayan A.N. Pleşçeyev onunla aynı konuyu benden daha önce konuşmuştu. Çehov bunu bana anlatırken Pleşçeyev'e verdiği sözü bir daha tekrarlardı, bununla birlikte birtakım ikircimleri bulunduğunu da belirtti. Böyle düşünmesinin nedenine gelince, edebiyatı fazla ciddiye almadan bu işe girişmiş; yazı yazmaya kısmen zevk, eğlence gözüyle, kısmen de üniversite öğrenimini bitirmek, ailesini geçindirmek için bir kazanç kaynağı olarak bakmıştı. Kendisi böyle söyledi.

"Küçük öyküleri nasıl yazdığımı biliyor musun? Bakın..."

Masasının üzerine şöyle bir baktı, gözüne ilk çarpan nesneyi –bir kül tablasıydı bu– aldı, onu önüne koyarak, "İsterseniz yanına öykü hazır. Adı da 'Kül Tablası'," dedi.

O anda gözlerindeki neşe görülmeye değerdi. Sanırsınız ki, henüz tam kimliklerini kazanmamış birtakım düşsel kişiler, serüvenler, durumlar kül tablasının çevresinde fır fır dönerek kulağınıza gülünç şeyler fısıldamak için fırsat kolluyorlar...

Çehov'la aramızda geçen bu konuşmayı, yaşlı anasının masada, semaverin başında oturduğu küçük konuk odasını, kız ve erkek kardeşlerinin yüzlerindeki, ağabeylerini onaylayan gülücükleri şimdi yeniden anımsayınca düşünüyorum da, merkezini bu yetenekli, büyüleyici, görünüşe göre yaşama neşeyle bakan genç adamın oluşturduğu, birbirine tutkun, dost Çehov ailesi son mutlu günlerini yaşıyordu sanki; şen gönüllerin durgunlaşacağı, tüm ailenin yaşama başka bir yönüyle daha bakacağı günler yakın gibiydi... O zamanki Çehov'un bakışlarından, davranışlarından ikili bir anlam çıkarmak olasıydı: Bir yandan, herkese mutfakta kitap okumayı öğütleyen "akıllı kapıcı"yla, öbür yandan, müşterilerini tıraş ettiği sırada nişanlısının başka bir adamla evlendiğini öğrenince tıraşı yarım bırakan berberle⁶ alay etmeye hazır, tasasız, neşeli, başarılı bir Antoşa Çehonte vardı karşımda. Yaratacağı tiplerin hayalleri onu hiç yalnız bırakmıyorlar, pek seyrek heyecanlandırarak çoğu zaman eğlendiriyorlardı. Kahramanların hayalleri tek onun değil, tüm ailenin ayrılmaz konuklarıydı sanki. Anton Pavloviç'in kız kardeşinin bana anlattığına göre, gece yarısı ağabeyi odalarını birbirinden ayıran incecik duvara sık sık vurarak onu uyandırır; aklına ta-

6 "Akıllı Kapıcı" ve "Berber Dükkanında" adlı öyküler.

kılan bir konuyu ya da bitirdiği bir öyküyü tartışıp konuşmak istemiş. Yazarın kafasında canlanan çetrefil olaylar iki kardeşi birden şaşırtır, sevindirirmiş... Zamanla ailedeki neşeli hava dağılarak birtakım değişiklikler oldu; artık Anton Pavloviç'in kendisi de, ailenin öteki bireyleri de kaygısız Antoşa'nın elinde, yalnızca gönül eğlendirdikleri yararlı bir oyuncak değil, değerine paha biçilmez bir hazine bulunduğunu anlamaya başladılar. Ancak böylesi bir hazineyi elde bulundurmak birtakım sorumluluklar gerektirebilirdi. Sanıyorum o sıralar yazarın "Svyatoyu Noçyu (Kutsal Gece)" adlı öyküsü *Novoye Vremya*'da (Yeni Zaman) yayımlanmış bulunuyordu. Öykünün insanı ta derinden saran, büyüleyici bir hüznü vardı. Bu hüznün sağlıklı oluşuyla yaşamla bizi uzlaştırıyor, öte yandan *Karmakarışık Öyküler*'in çoğunun hiçbir nedene dayanmayan neşeli, kaygısız havasından yer ile gök gibi uzaklaşıyordu. Kısa süre önce *Oskolki* dergisine yazı yazan tasasız Çehov'un yüzünde, eskilerin "şöhretin ilk parıltıları" diye adlandırdıkları yeni bir anlatım belirmişti... Oğlunun başarısından mutluluk duyan, koltukları kabaran anne Çehov'un sesindeki acılı ton şimdi bile kulaklarımda çınlar. Anton Pavloviç'le ikisinin Petersburg'a yapacakları yolculuğu, orada nasıl buluşacağımızı konuşurken anne Çehov'ı içini çekerek şunları söyledi:

"Öyle sanıyorum ki Antoşa artık benim değil..."

Çoğu kez olduğu gibi annenin önsezisi doğru çıkacaktı...

Sözleştiğimiz gibi Petersburg'da Çehov'la *Oskolki* dergisinin yönetim yerinde, yazı işleri müdürü Leykin'in odasında buluştuk. Bu arada Leykin ile Çehov arasında geçen bir olayı da anlatmadan geçemeyeceğim. Bir gün önce ikisi gene görüşürlerken Leykin, adını bilmediği, yazı yazmaya yeni başlamış bir yazarın Tsarskoye Selo mudur nedir, bir yerden dergiye gönderdiği güzel bir öyküyü anlata anlata bitiremiyormuş. Öyküyü öyle çok beğenmiş ki, yazarıyla karşı karşıya konuşmak, gerekirse dergiye sürekli yazmasını sağlamak için onu Petersburg'a çağırdığını söylemiş. Çehov da pek merak ederek okumak için öyküyü vermesini istemiş. Meğer bu kendisinin daha önce yayımladığı, *Oskolki* için el yazısıyla yeniden kopya edip altına değişik bir ad koyduğu bir öyküsü değil miymiş? Ünlü olmaya başlamanın en iyi belirtisi budur işte! Yazar kendi yapıtlarından çalmış da olsa, edebiyat hırsızlığı asalak bir ot gibi yeni bir değer keşfederek oraya doğru kol atmaktadır...

Aradan bir süre geçtikten sonra Anton Pavloviç dergi için ilk öyküsünü yazdı. Öykünün adı "Bozkır"dı.⁷ Ben Petersburg'da bulunduğum sırada A.P. Pleşçeyev, Moskova'dan, Anton Çehov'dan bir mektup almıştı; Çehov mektubunda çalışmasının hızla ilerlediğini bildiriyordu. Hatırimda kaldığına göre şöyle anlatıyordu öyküsünün genel havasını: "Sonunda nasıl bir şey çıkacağını bilmiyorum ama bozkır çiçeklerinin, otlarının buram buram koktuğunu hissediyorum." Gerçekten de öyküyü okurken aynı kokuları hissedebilirsiniz. Doğrusunu söylemek gerekirse bu ilk "büyük" öykü Çehov'un alıştığı yazış biçiminin damgasını taşır. Kimi eleştirmenlerin belirttiğine göre "Bozkır" geniş bir çerçeveye yerleştirilmiş birkaç küçük tabloda başka bir şey değildir. Şurası şüphesiz, tabloların yerleştirildiği geniş çerçeve gene de bir bütünlük özelliği taşır. Okuyucu çeşit çeşit çiçeklerin baygın kokularıyla dolu güçlü bozkır rüzgârını kendiliğinden hisseder, kır kelebeklerinin havada ıpıl ıpıl uçuşunu, yırtıcı bir kuşun ağır kanat vuruşlarıyla gökyüzünde düş gibi süzülüşünü kendiliğinden izler. Bu etkileyici zemine yerleştirilmiş bulunan kişiler de özgün bozkır renklerini taşımaktan geri kalmazlar. Mihail Pavloviç Çehov, ağabeyinin yapıtı *Severniy Vestnik*'de yayımlandıktan kısa bir süre sonra bana öyküde yazarın kendi yaşamından pek çok anının yer aldığını söyledi.

Yeri gelmişken belirtiyim, o zamanki Çehov'u tanımamızı kolaylaştıracak bir ayrıntı vardır bu öyküde. Deniska adında arabacı genç bir köylüyle karşılaşırız burada. Bunaltıcı sıcaklığın bastırdığı bir öğle vakti yolcuları taşıyan araba su başında durarak mola verir. Güneşten başları yanarken uzaktan bir kadının şarkı söylediği duyulur. "Güçlülkle duyulabilen, şarkıdan çok ağlamaya benzeyen bu durgun, ezik, hüznü şarkı bir sağdan, bir soldan, bir yukarıdan, bir yerin altından geliyor gibiydi." Bozkırın üstünde uçan, göze görünmez bir ruh söyler sanki şarkıyı. Ya da bozkırın kendisi inler. "Pörsümüş, yarı ölmüş otlar, söyledikleri bu sözsüz, fakat acıklı, içli şarkıyla kendilerinin hiçbir suçları olmadığını, güneşin onları yok yere yaktığını anlatıyor gibiydiler... Hiçbir suçları yoktu onların, gene de birilerinden başışlanmalarını diliyorlar, dayanılmaz acılarını, dertlerini içli içli an-

7 *Severniy Vestnik*'te 1886'da çıkmıştır.

latıyorlardı.” Arabada yolculuk eden Yegoruşka bu şarkıya kulak verirken arabanın altında yatan öbür yolculardan ilkin Deniska uyanır. Yakındaki pınara yanaşır, su içer, sağa sola sıçratarak, yüzüne çarparak suyla bol bol yıkanır. Havanın kavuruculuğuna, bezdirici bozkır görünümüne, bundan daha da bezdirici, üstelik nereden geldiği bilinmeyen şarkıya boş vermektedir. Bu bezgin hava içinde kendisi dinçtir, güçle doludur. Sıcaklığın bitkin düşürdüğü Yegoruşka’ya, “Hadi, kargılığa kadar kim daha çabuk sekecek!” diye bir yarış önerisini de bulunur.

Yarışı kolayca kazanmıştır, ama bununla yetinmez, gerisingeriye sekererek dönmelerini diretir.

Bir görüşmemizde, Çehov’a, kendisinin öyküdeki Deniska’ya çok benzediğini söylemişim. Gerçekten de, o kızgın 1800’lü yıllarda içinde bulunduğumuz yaşam ezik, hüznü, sözsüz bozkır şarkısını andırır. Tam o sırada aramıza tasasız, neşeli, dinç, güç dolu Çehov çıkagelir.

Arada bir Çehov’un ortaya birtakım tasarılar attığını görürdüm, bütün ayrıntılarını düşünüp kendine göre çözüme bağladığı tasarılar... Yazı kurulunda yirmi beş öykücünün görev alacağı bir dergi çıkarmak önerisi bunlardan biriydi. “Hepsi de yazmaya yeni başlamış, genelde genç yazarlar” olacaktı. Başka bir seferinde, kafasında ansızın doğan bir düşüncenin aydınlattığı güzel gözlerini bana dikerek, “Bakin Korolenko! Nijni’ye, sizin yanınıza geleceğim,” dedi.

“Kıvanç duyarım!” dedim. “Ama sakın sözünüzden caymaya kalkmayın.”

“Hayır, yüzde yüz geleceğim. Birlikte oturur, dört perdelik bir piyes yazarız. İki haftada tamamdır.”

Güldüm. Karşımda gene Deniska vardı.

“Gözünüzü seveyim Anton Pavloviç, ben size yetişemem. Siz en iyi si piyesinizi kendiniz yazın, ama Nijni-Novgorod’a gelmezlik de etmeyin, karşılığını verdim.”

IV

Sözünde durdu, Nijni’ye geldi ve onu orada tanıyan herkesi kendine hayran bıraktı. Ondan sonra Moskova’ya bir daha uğrayışında Çe-

hov'u piyesini yazarken buldum.⁸ Beni çalışma odasından çıkarak karışladı, yazmasını engellemek için gitmek isteyince elimden tuttu, zorla alıyordu.

"Sözünü ettiğim piyesi yazıyorum, yakında bitireceğim, 'İvan İvanoviç İvanov', anlıyorsunuz değil mi? İvanov'ların binlercesi var çevremizde... Hepsi de sıradan insanlar, bildiğimiz 'kahraman'lardan değil hiçbiri... İşte böylesini yazmak çok zor. Sizde nasıl olur bilmem ama ben çalışırken, kafamda canlandırdığım iki sahne arasında kocaman bir boşluk görürüm..."

"Öyle bir boşluk ki, sahneleri birbirine bağlayacağınız köprü kendiliğinden değil de mantık zorlamasıyla akla gelir, sizde de öyle mi oluyor?"

"Tıpkı söylediğiniz gibi..."

"Evet, bende de öyle. Bu gibi durumlarda çalışmayı bırakır, beklerim."

"Ne yaparsınız ki, piyes yazarken köprüsüz olmuyor."

Çehov dalgın, üzgün duruşu yanında bir hayli de yorgun görünüyordu. İlk piyes denemesi karşısına birtakım zorluklar çıkarmış, katıksız edebiyat heyecan ve üzüntülerini ciddi olarak ona ilk kez tattırmıştı. Yapıtının sahneye konulması sırasında çekilen zahmetler, sözlerin gerçeklerden, sahnede oynamanın da sözlerden ne denli uzak olduğunu gören piyes yazarının duyduğu acılar bir yana, bu piyes Çehov'un ilk kez keyfini, iştahını kaçırmıştır. İvanov'un oyunda geçen tasasız sözleri üzerine konuşulanları, yazılanları anımsıyorum. İşte İvanov'un bir tümencesi: "Dostum, şu öğüdümü unutmayın: Yahudi kızlarıyla, ruh hastalarıyla, yüksek okul öğrencisi kızlarla evlenmeyiniz!" Gerçi bu sözü İvanov söylüyordu, fakat Rus toplumu fazlaca baş ağrıtan sorunlara öylesine duyarlıydı ki, yazar ile kahramanını ayırt edecek durumda değildi. Ancak Çehov'un daha önceki yapıtlarında kendini belli eden yapmacıksızlığın, içten gelen nesnellüğün "İvanov"da bulunmadığı da bir gerçek. Rus yaşamını anlatan piyes, karşı konulmaz, geniş burgacına, yaşamın arasına çıkan yazarın kendisini de almış bulunuyordu. Çünkü yazarın ortaya koyduğu yapıtta sezilen bir eğilim vardı. Yazarın istese

8 Korolenko'nun Moskova'ya uğraması 1887 yılı eylül ayının sonlarında ya da ekim ayının başlarındadır. Çehov o günlerde "İvanov" piyesini bitirmek üzereydi.

de istemese de bir şeylere karşı koyduğu, bir şeyleri savunduğu seziliyordu. Sürüp giden tartışmalar Çehov'un neye karşı koyduğu, neyi savunduğu konuları üstüneydi. Genel olarak söylersek Çehov'un birkaç kez yeniden yazdığı bu ilk piyes onun yaşamöyküsünü yazacak, o sıralarda uğradığı büyük ruhsal değişikliği adım adım izleyecek zeki bir araştırmacı için değerli bir kaynak oluşturabilir. Anton Çehov geçirdiği değişiklik sonucunda yazılarını seve seve verdiği *Novoye Vremya*'ya son zamanlarda tek satır bile göndermez olmuş, bu dergiden sırayla *Russkiye Vedomosti*'ye (Rus Habercisi), *Jizn'e* (Yaşam), *Russkaya Mysl'a* (Rus Düşüncesi), daha başkalarına geçmiştir. İçinden geldiği gibi yazma, tasasızlık dönemi acı bir biçimde biterek gene acı bir biçimde tasasızlığın tepki dönemi, yeteneğinin bilincine varan bir yazarın ağır sorumluluk duyma dönemi başlamıştır.

"Bozkır"ı izleyen "Doğum Günü" adlı öykü, bunun ardından "Ateşler" gene *Severnıy Vestnik*'te çıkmıştır.⁹ Son öykünün havası vurdum-duymaz, pişkin bir adamın karamsarlığını yansıtsa da daha çok kuşku-cu, hüzünlü bir bakış açısı taşır. Çehov yazdığı mektuplarda öyküsüyle ilgili hoşnutsuzluğunu dile getirir. Çehov'un *Karmakarışık Öyküler*'den sonra yayımladığı öyküler derlemesine verdiği ad düşündürücüdür: *Alacakaranlık*. Bu kitabın ardından "Kasvetli İnsanlar" öyküler derlemesi ve *Russkaya Mysl*'da çıkan "Altıncı Koğuş" adındaki öykü okuyucuya sunulur.¹⁰ Anton Çehov'un değişen ruh halini en derin, en etkili biçimde ortaya koyan bu öyküye göre onun yazarlığının ikinci döneminin havasını adlandırabilirim: karamsarlık. Gerçekliği su götürmez büyük değişiklik birdenbire olup bitmiştir. Kısa bir süre önce yaşama şen kahkahalarla, şakayla yaklaşan, kaygısızca neşeli, nükteci bir adam, yaşamın derinliklerine dikkatle bakmaya başladıktan sonra ansızın karamsar biri oluvermişti. Karamsarlıkla niteleyeceğim ikinci dönemden sonra yazarın üçüncü dönemi başlar. Son öykülerini, belki de piyeslerini inceleyecek olursak yazarın daha iyiyi arayışını, daha iyiye inancını, umudunu görürüz bu yapıtlarında. Kimi zaman güzel, kimi zaman keskin, kemirici, fakat her zaman şiirsel bir hüznün bulutu arasından, yorucu bir yaz yolculuğu sırasında tozun-toprağın, bunaltıcı sıcaklığın içinden uzakta

9 Önce "Ateşler" sonra "Doğum Günü" 1888'de adı geçen dergide yayımlanmıştır.

10 İki kitabın ve öykünün yayın tarihleri sırasıyla, 1887, 1890 ve 1892'dir.

gözüküveren kentin kilise kubbeleri gibi ışıltılı bir umut belirir... Bununla birlikte melankolik bir duygu yazarın yakasını bırakmaz:

*Ne yazık, bu güzel zamanları
Ne sen göreceksin ne de ben...*

V

Çehov'la tanışmamızı izleyen yıllarda sık sık yinelenen görüşmeleri-miz sonraları gittikçe seyrekleşmeye başlamıştı. Aramızdaki edebiyat ilişkileri ve karşılıklı yakınlığımız (edebiyat çevresi içindeki kişisel ilişkilerimizden, yakınlığımızdan söz ediyorum) 1880'li yılların sonları ile 1890'lı yılların başlarında değişkenlik gösterir. Eğer o bana yakın edebiyat çevresine girip çıkarsa yollarımız da kesişiyordu. 1880'li yılların sonlarında Çehov'u Mihaylovski ve Uspenski ile tanıştırmak için bir girişimim oldu. Kararlaştırdığımız saatte Mihaylovski'nin kaldığı Pa-le-Royal'e gittiğimizde orada Gleb Ivanoviç Uspenski'yi ve Aleksandra Arkadyevna Davidova'yı da (daha sonra *Mir Bojiy* [Tanrı'nın Dünyası] dergisini çıkarmaya başlamıştır) da bulduk. Ancak bu karşılaşmadan bir sonuç çıkmadı. Gleb Ivanoviç kendini sıkıyor, konuşmuyordu. (Büyük ruhsal yorgunluğunun, daha sonra yakalanacağı hastalığının ilk belirtileriydi bunlar.) Konuşmayı sürdüren yalnız Mihaylovski oldu. Son derece kibar, nazik bir insan olan Aleksandra Arkadyevna bir ara Çehov'un edebiyat dostlarından birini sert bir biçimde eleştirerek bizim yanımızda yeni tanıştığı birini, Anton Pavloviç'i incitmekten çekinmedi. Çehov yanımızdan ayrıldığında girişimimin başarısızlığa uğradığını anladım. Evden birlikte çıktığımız Gleb Ivanoviç o ince sezgi-siyle benim de üzüldüğümü hissederek, "Çehov'u çok mu seviyorsunuz?" diye sordu.

Çehov'a karşı beslediğim duyguyu, onun bende bıraktığı izlenimi dilim döndüğünce anlatmaya çalıştım. O beni dalgınlık içinde, ama dikkatle dinliyordu. Konuşmamı bitirince, "Çok iyi," dediyse de başka bir şey eklemedi.

Şimdi anlıyorum da *Karmakarışık Öyküler*'in yazarının neşesi Uspenski'ye yadrigatıcı gelmiş, Çehov'dan hoşlanmamıştı. Oysa bir zamanlar kendisi de olaylara acı bir mizahçı bakışıyla bakardı, ancak mi-

zahnının acılığı kısa sürede eleme dönüşmüştü. Mihaylovski, Uspenski'nin, talihsiz Rus gerçekliğinin içler acısı görüntülerini alaya alarak saygısızlık etmekten çekindiği için gülünç durumları, mizah konusu olayları gözler önüne serme eğilimini ne büyük çabalar harcayarak kösteklediğini, böyle olaylar karşısında kendini tutarak nasıl çelebice davrandığını bir makalesinde son derece doğru ve isabetli bir biçimde dile getirir. Uspenski'nin bu tutumu doğru mu, yanlış mı, orasını tartışacak değilim. Ancak şöyle düşünmekten de kendimi alamıyorum: Yeteneklerinde böylesine güçlü alay etme yönü, özelliği bulanlar kendilerinde ve onları kuşatan çevrede Rus yaşamındaki bezginliği alaylarıyla yenmeye yetecek gücü de arayıp bulsalar çok iyi ederlerdi. Böylece mizah edebiyatımıza dünya çapında başarıptılar kazandırmış olurduk. İnsanoğlu neler hayal etmiyor ki?.. Karşılaştığımız gerçek hiç de öyle değil. Çağımızda Rus yaşamındaki bezginlik Rus mizahını alt etmeyi becermiş, bu uğursuz yasa kaçınılmaz bir biçimde –ne yazık ki daha kısa bir süre sonra– Çehov için de işlemeye başlamıştır.

Fakat o karşılaşmamızda durum başka türlüydü, Uspenski'nin merak dolu bakışlarının, henüz kaygısızca gülünebilen yabancı bir dünyadan gelme, yetenekli genç adamın aydınlık, capcanlı yüzünde büyük bir şaşkınlık ve üzüntü içinde çakılıp kalışını anımsıyorum. Çehov'a gelince, Çehov da, onun kendisini de kollayan, Uspenski'nin ruhuna çöreklenmiş bulunan durgunluğu içgüdüleriyle sezdiği için çekingen davranıyordu. Sonuçta ikisi birbirlerinden niçin hoşlanmadıklarını pek anlayamadan, biraz soğuk ayrıldılar.

Şimdi ikisi de yok. Uspenski daha önce öldü, Çehov'un gömütü ise bu satırları yazdığım sırada kapatılmış değildi... Bu iki insan geleceğe besledikleri umutla ve yaşadıkları günlere karşı duydukları, içlerini yakan bir elemle sahneden çekilip gittiler.

Çehov'un Garşin'le ilgili olarak söylediği sözleri hiç unutmam... Çehov bu sözleri Garşin'in acıklı ölümünden¹¹ sonra mı, yoksa bu büyük değerın yaşamının karanlığa gömülmesi üzerine mi söylemişti, orasını bilmiyorum. Sibirya'dan yeni dönmüştüm, ülkemizin bu bölgesinin görkemli somurtkan doğasının ve insanların etkisinden henüz kurtulmuş değildim.¹² O sıralar bana öyle geliyordu ki, Garşin'i

11 V.M. Garşin 1888'de kendini öldürmüştür.

12 Korolenko, Sibirya sürgününden 1884'te döndü.

yaşam gerçeklerimizin ezici baskısı altından çekip almak, onu edebiyat ve siyasetten bir süreliğine uzaklaştırmak, en önemlisi de duyurlu bir vicdan taşıyan her Rus insanını yıkan toplumsal sorumluluk bilincini onun yorulmuş ruhundan geçici olarak kaldırmak, bütün bunlara karşılık onu doğanın en ilkel görüntüleriyle ve saflığını yitirmemiş insanlarla karşı karşıya getirmek mümkün olsa bu insanın hasta ruhu düzeliş kendini toplayabilirdi. Fakat Çehov doktor olarak kestirip attı:

“Hayır, düzeltilmesi olanaksız bir hastalık karşısındayız. Beyinde bir takım moleküller yerlerinden oynamıştır, onları yeniden bir araya getirmek olası değildir.”

Sonraları bu sözleri sık sık düşündüm. Aradan birkaç yıl geçmeden Uspenski’nin “beyindeki parçacıklar” da “dağıldı”. Adamcağız “ülkenin iyileştirici enginlikleri”nde derdinin çaresini ne kadar ararsa arasın; Güney Urallar’ın bozkırlarında, vadilerinde, Kafkaslar’ın yamaçlarında, Volga kıyılarında, Orta Rusya’nın “insan ayağı basmamış” ırmak kenarlarında ne kadar dolaşır, kendine sığınacak bir köşe bulmaya çalışırsa çalışsın ruhunu kemiren sıkıntıyı, bu sıkıntıyla birlikte toplumun acı gerçekleri karşısındaki “sorumluluk bilinci”ni içinden çıkarıp atamamıştır. Onun peşinden Çehov’un “parçacıkları ayrıştı”. Gerçi ayrışanlar akciğerinin parçacıklarıydı, son ana dek parlaklığını koruyan beyninin değil. Fakat Çehov’da ruhsal, bununla birlikte bedensel değişikliklerin oluşmasına zemin hazırlayan o kemirici derin hüznün bedensel bir hastalıkta ne derece etkin rol oynadığını söylemek zordur...

1990’lı yılların ikinci yarısında Çehov’la görüşmelerimiz seyrektir, rastlantılara bağlı kalmıştır. Hastalığının ortaya çıkışından sonra anca üç-dört kez karşılaşabildik. Bunlardan biri 1897 yılında, *Russkaya Mıy-sıl* dergisinin yönetim yerindeydi.

O sıralar ben de hastaydım. Çehov bir doktor ve arkadaş olarak durumumu inceden inceye sorduktan sonra dergiden ayrılıp dışarı çıktı-ğımızda elimi dostça sıktı, şunları söyledi:

“Bir şeyiniz yok, inanın bana, kısa sürede iyileşirsiniz.”

“Siz de iyileşirsiniz Anton Pavloviç.”

Sözlerinin doğruluğuna inanmak isteyen bir insanın güveniyle söylemiştim bunları.

“İyileşeceğimi umuyorum... Şimdi bile daha iyi hissediyorum kendimi.”

Bu konuşmadan sonra ayrıldık. Onu son kez 1902’de Yalta’da, ortak bir bildiriyle ilgili olarak konuşmak üzere gittiğimde gördüm.¹³ Kendisi daha önce Poltava’ya benim yanıma gelmek istediğini yazmış, fakat sağlığına zararı dokunacağı düşüncesiyle ben onun evine gitmiştim. Bir sanatçının yaşamı için pek kullanışlı olmayan, özel olarak yaptırdığı yazlık bir evde karısı ve kız kardeşiyle birlikte oturuyordu. İlk görüşmemizde olduğu gibi kız kardeşi gene beni aşağıda karşıladı, Çehov ise az sonra merdivenden aşağı indi. İlk görüşmemizi anımsayınca yüreğim burkuldu. Karşımda aynı Çehov vardı, ama onun kendinden emin canlılığı, yaşam dolu bakışları nereye gitmişti? Yüz çizgileri keskinleşip daha sert bir anlatıma bürünmüştü, ancak gözleri arada bir parlayarak o sevecen anlamını kazanıyordu. Bu gözlerde daha çok hüznü vardı. Kız kardeşi, Çehov’un saatlerce dalarak gözlerini bir noktaya diktiğini anlattı. Konuşma sırasında Çehov masada duran bir kitabı alarak bana gösterdi. Bu, Tolstoy’un bir önsöz yazarak Rus okuyucusuna salık verdiği bir romandı.

“Wilhelm Polenz’in *Köylü’sü*. Okudunuz mu? Güzel bir kitap. Böyle bir kitap gibisini yazabilsem... artık yeter diyeceğim. Ondan sonra ölebilirim.”

Ne yazık ki daha önce öldü...

İster istemez aklıma şöyle bir sıralama geliyor: Gogol, Uspenski, Şçedrin, şimdi de Çehov. Mizah yönleri ağır basan başlıca Rus yazarları bu adlardan oluşmaktadır. Bunlardan ikisinin sonu melankoliye saplanmak, ikisinin sonu ise koyu bir karamsarlığa gömülmek olmuştur. Puşkin, Gogol’e “neşeli melankolik” adını takmıştı. Tam yirinde verilmiş bir ad; yalnız Gogol’e değil, Uspenski’ye de, Şçedrin’e de, Çehov’a da uygun...

Rus gülüşünde gerçekten bir uğursuzluk mu vardır? Doğadan gelen mizah gücünün Rus gerçekliği üzerindeki etkisi sonucu –kimyagerlerin deyimini kullanırsak– ortaya çıkan tortu bu kimyasal işlemin gerçekleştiği kabı, yani yazarın iç evrenini yıkıp darmadağın mı ediyor yoksa?..

13 İmparator II. Nikolay’ın buyruğu üzerine Bilimler Akademisi üyeliğinden çıkarılan Maksim Gorki’ye karşı takınılan bu tavrı protesto etmek amacıyla Çehov ile Korolenko birlikte karar vererek Bilimler Akademisi’ne gönderdikleri bir yazıyla, kendilerine verilmiş bulunan onursal akademi üyeliği unvanını kabul etmediklerini bildirmişlerdir.

Kimliğini Saklayan Adamın Öyküsü

(Рассказ неизвестного человека)

I

Şimdilik ayrıntılarıyla anlatmayı gereksiz gördüğüm bir neden yüzünden Georgi İvanoviç Orlov adında, otuz beş yaşlarında Petersburglu bir memurun evine uşak durdum.

Tanınmış bir devlet adamı olan, işlerim dolayısıyla can düşmanım saydığım babasına yakın olayım diye girmiştım onun yanına. Oğlunun evinde kaldığım sürece kulağıma çalınacak konuşmalardan, masada gözüme ilışecek yazı ve notlardan adamın asıl niyetini, tasarılarını öğrenebileceğimi hesaplıyordum.¹

1 Yayımcısıyla mektuplaşmalarından öğrendiğimize göre Çehov bu öykünün sansüre takılacağına, yayımlanmasına izni verilmeyeceğine inanmaktadır. O nedenle öyküyü bir yıl kadar bekletmiş, yayınevine göndermemiştir. Bu sırada öyküyü kendisinin sıkı bir özdenetimden geçirdiği anlaşılmaktadır. Sonuçta “Kimliğini Saklayan Adam” son derece kapalı kalmıştır. Yazarın mektuplarında belirttiğine göre “uşak” kimliğiyle karşımıza çıkan kişi “toplumcu” görüştedir, oğlu da aynı görüşte olup dönemin Dışişleri Bakanlığı’nda büyük haksızlığa uğramıştır. Uşak kimliğindeki adam dışişleri bakanını yakından izleyip ondan oğlunun öcünü almak için, bakanın yüksek dereceli bir devlet memuru olan oğlunun evine uşak olarak girer...

Sansüre takılacağı kaygısıyla bu durumlar öyküde açıkça belirtilmemiştir. O bakımdan uşak kimliğindeki kahramanı okur olarak bizler de tanıyamıyor; bu kişinin öyküdeki öbür insanlarla ilişkilerini, neden şöyle ya da böyle davrandığını net olarak anlayamıyoruz. “Kimliğini Saklayan Adam”ın kendisin-

Uşak odasında bulunan elektrikli zil genellikle gündüz on bir sularında çalarak efendimin uyandığını bildirirdi. Boyanmış iskarpinlerini, ütlediğim giysilerini kapar, yatak odasına koşardım. Ancak onu dinlenmiş olmaktan çok, yatağında yorgun yorgun otururken bulurdum. Yeni bir sabahın başlamasından dolayı kıvanç duymaktan uzak, gözlerini bir noktaya dikerek bakar, bakardı. Giyinmesine yardım ettiğim sürece ne yaptığından habersiz, tümüyle kendini bana teslim ederdi. Sonra yeni yıkanmış saçları ıslak ıslak, mis kokular sürünmüş olarak yemek odasına kahvesini içmeye gelirdi. Georgi İvanoviç masada oturup kahvesini içer, gazetelerin sayfalarını karıştırırken hizmetçi kadın Polya'yla ikimiz kapıda saygıyla dikilip gözümüzü ondan ayırmazdık. Her ne kadar gevreğini kemirirken biz iki yetişkin insanın büyük bir dikkatle ona bakarak kapıda dikilmesi son derece gülünç, ilkel bir görüntüyse de bunda herhangi bir küçük düşürücü yön bulmazdım. Oysa kendim de Orlov kadar okumuş, soylu bir insandım.

O sıralar verem hastasıydım, bunun yanında belki başka ciddi bir hastalığım daha vardı. Bilmiyorum, belki bu hastalıkların etkisiyle, belki de o sıralar pek farkına varmadığım dünya görüşümdeki değişiklikler nedeniyle yaşamak için doymak bilmez, tutkulu bir açlık duymaktaydım. Üstelik gün geçtikçe artıyordu bu açlığım. Huzurlu, sağlıklı olmak istiyor, temiz havada kalmaya, bol bol yemek yemeye özen gösteriyordum. Hayal kuran biri olup çıkmıştım, sürekli hayal kurduğum için bana asıl gerekli olan şeyleri gözden kaçıırıyordum. Kâh bir manastıra kapanıp pencere önünde oturarak ağaçları, kırları seyretmeyi, kâh elli dönüm kadar toprak satın alıp çiftçilikle uğraşmayı düşlüyordum. Bazen de kendimi bilime verip taşra üniversitelerinden birinde profesör olmayı kuruyordum. Deniz kuvvetlerinden emekli bir teğmendim, görev yaparken dünya çevresinde dolaştığım korvetim ile filotillam burnumda tütüyordu. Tropikal ormanlarda gezmek ya da Bengal Körfezi'nde güneşin batışını seyretmek gibi anlatılması güç heyecanlar yanın-

den çok, çevresindeki insanlar ve olaylar önem kazanmakta, güzel bir öykünün konusunu oluşturmaktadır – ç.n.

da yurt özlemiyle yanıp tutuşmak nasıl bir duygudur, işte bunu hiç unutamıyordum. Geceleri düşlerime dağlar, kadınlar, müziğin her türlü giriordu; küçük bir çocukmuşum gibi merakla insanların yüzüne bakıyor, seslerini dinliyordum. İşte bu nedenle kapının dibinde dikilip Bay Orlov'un kahve içişini seyredirken kendimi bir uşak gibi hissetmiyorum; tam tersine, dünyada her şeyi, hatta Orlov'u bile irdelemeye çalışan biri olarak görüyordum.

Orlov gerçek bir Petersburgluydu. Dar omuzlar, uzun bir bel, çökük şakak kemikleri, rengi belirsiz gözler, gerek başında, gerekse sakal, bıyık yerlerinde rengi canlılığını yitirmiş, acınacak seyreklilikte saçlar, kıllar... Her ne kadar yüzü bakımlıysa da tatsız, örselenmiş bir görünüşü vardı. Özellikle düşüncelere daldığı ya da uyuduğu zamanlar...

Bizde bir beyefendinin nasıl görüldüğünü betimlemeye kalkışmak aslında gereksiz bir çabadır, çünkü Petersburg kenti İspanya gibi bir yer değildir, erkeklerin dış görünüşleri aşk ilişkilerinde bile önem taşımaz. Bizim burada gösterişli olmak yalnız uşaklar ile arabacılar için geçerlidir. Öyleyse niçin Orlov'un yüzünden, saçından söz açtığımı sorabilirsiniz. Onun dış görünüşünde özellikle belirtmeye değer bir şey vardı, onun için açtım bu konuyu. Orlov herhangi bir gazete ya da kitap okurken, her kim olursa olsun birisiyle görüşürken gözlerinin içi alay edencesine güler, yüzüne zararsız bir dalga geçme havası yayılırdı. Bir şey okuyacağı ya da birilerini dinleyeceği sırada eski savaşçıların kalkanlarına benzer bir alaycılık zırhı gelip yüzüne yapışırdı. Adamın alaycılığı soydan geçme, kökten gelme bir alışkanlıktı sanki, yüzünün o havaya girmesi için ayrıca bir çaba göstermesine gerek yoktu, kendiliğinden oluşuveriyordu... Ancak bu konuya daha sonra geleceğim.

Saat bir olunca evrak dolu çantasını alır, yüzünde alaycı bir anlatımla dairesine giderdi. Yemeğini evde yemediği için dönüşü saat sekizi bulurdu. Lambayı, mumları yakarak çalışma odasını onun için hazır ederdim. Orlov gelir gelmez koltuğuna kurulur, ayaklarını bir iskemenin üstüne koyar, arkasına yaslanarak okumaya daldı. Hemen hemen her gün yanında yeni der-

giler getirirdi. Kendisi getirmese bile yayınevlerinden gönderirlerdi. Benim kaldığım odanın duvar dipleri, karyolamın altı tümüyle üç dilde yazılmış kitaplarla doluydu. Daha önce okuyup attığı Rusça kitaplar bunun dışında... Orlov'un şaşılacak derecede hızlı bir okuma alışkanlığı vardı.

Bizde şöyle bir söz vardır: “Bana neler okuduğunu anlat, sana nasıl bir insan olduğunu söyleyeyim.” Bu sözde doğruluk payı var, ancak Orlov’u okuduğu kitaplara göre tanımlamak kolay değil. Çünkü abur cubur bir okumaydı onunkisi. Felsefe kitapları, Fransız romanları, siyaset, ekonomi, maliye konularında makaleler, genç ozanların şiirleri... Yüzünde alaycı bir gülümsemeyle eline ne geçerse yutarcasına okurdu.

Saat akşam on sularında çoğunlukla frak, seyrek olarak da maiyet memuru üniforması olmak üzere, o gün ne giyecekse özenle giyinir, evden çıkardı. Dönmesi ise sabahı bulurdu.

Evdeki yaşantımız barış içinde, kavgasız gürültüsüz geçiyordu. Benim varlığıma pek aldırış etmezdi, herhalde adam yerine koymadığından olacak, bana bir şey söylerken yüzünde o alaycı gülümsemeyi hiç görmezdim. Onun öfkelenmesine topu topu bir kerecik rastladım. Yanına uşak olarak girdiğimin birinci haftasıydı. Saat akşamın dokuzu filandı, bir yemekten dönmüştü; yorgun, sinirli bir havası vardı. Mumları yakmak üzere çalışma odasına koştuğum sırada, “Odalarda kötü bir koku var,” dedi.

“Hayır, yeni havalandırdım,” karşılığını verdim.

Birden öfkelendi.

“Sana kokuyor dedim,” diye bağırdı.

“Pencerelerin üst bölümlerini sürekli açıyorum.”

“Bana karşılık verme, sersem!”

Bu sözlerden incindiğim için itiraz etmek üzereydim. Böyle yapsaydım sonu nasıl biterdi, orasını bilemem. O sırada beyefendiyi benden daha iyi tanıyan Polya atıldı, kaşlarını çatarak, “Gerçekten kötü bir koku var,” dedi. “Nereden gelmiş olabilir? Stepan, pencerelerin üst bölümlerini aç, şömineyi de yak!”

Bunları söyledikten sonra bir ah çekti; eteklerini hışırdata hışırdata, elindeki püskürteçle fis fis ederek odaları hızla dolaş-

maya başladı. Orlov'un öfkesi dinmemişti daha. Gördüğüm kadarıyla kızgınlığını dışa vurmamak için kendini zorluyor, masada oturarak bir yazıyı bitirmeye çalışıyordu. Birkaç satır yazdıktan sonra öfkeyle pufladı, yazdıklarını yırtarak yenisine başladı.

"Tüh, Allah kahretsin!" dedi. "Bir de benden her şeyi anımsamamı isterler!"

En sonunda yazısını bitirdi, masadan kalktı, bana dönerek dedi ki:

"Znamenski Sokağı'na gidip bu mektubu Zinaida Fiyodorovna Krasnovskaya'ya kendi elinle vereceksin. Ama önce apartman kapıcısına bayanın kocası, yani Bay Krasnovski eve döndümü, diye sor. Eğer döndüğünü söylerse mektubu vermeden geri gel. Dur bir dakika! Kadın bizim evde birilerinin olup olmadığını sorarsa iki kişinin gelip saat sekizden beri yazı yazdıklarını bildireceksin. Tamam mı?"

Znamenski Sokağı'na gittim; kapıcı, Bay Krasnovski'nin eve dönmediklerini söyleyince üçüncü kata çıktım. Daire kapısını bana kalıbı yerinde, kapkara favorili, şişman, esmer bir uşak açtı. Adam, bir uşağın başka bir uşakla konuşurken kullandığı, uykulu, kaba sesiyle, isteksiz isteksiz kimi aradığımı sordu. Tam yanıt verecektim ki, koyu giysili bir bayan hızla salondan çıkıp karşıma dikildi.

Ben, "Zinaida Fiyodorovna evde mi?" diye sorunca bayan gözlerini kısarak, "Benim. Ne istiyorsunuz?" karşılığını verdi.

"Georgi İvanıç'tan mektup getirdim."

Bunun üzerine kadın mektubu iki eliyle birden alıp parmaklarındaki pırlanta yüzükleri göstere göstere, acele etmeden açtı. O sırada ben kadının yumuşak çizgili, açık tenli yüzüne, ileri uzanmış çenesine, uzun, koyu kirpiklerine bakıyordum. Görünüşe bakılırsa yirmi beş yaşlarında ya var ya yoktu. Mektubu okuyup bitirince, "Kendisine selamlarımı, teşekkürlerimi iletin," dedi. "Georgi İvanıç'ın yanında birileri var mıydı?"

Bu soruyu yumuşak, neşeli bir sesle sorarken sanki bir şeyden kuşkulandığı için özür diler gibiydi.

"Evet, iki adam yazı yazıyorlardı."

“İyi. Selamlarımı, teşekkürlerimi söylemeyi unutmayın.”

Böyle dedikten sonra başını yana eğdi, mektubu bir daha okuyarak sessizce antreden çıktı.

O zamana değin kadınlarla fazla konuşmuşluğum yoktu, belki o yüzden yeterince inceleyemediğim bu bayan, bende derin bir etki bıraktı. Eve yaya dönerken yüzünü, süründüğü ince kokuları düşünüyor, hayal kuruyordum. Eve vardığımda Orlov çıkmıştı.

II

Daha önce de belirttiğim gibi, Orlov’un evindeki yaşantımız uyum içinde sürüp gidiyordu, gelgelelim orada uşaklık görevimi yaparken korktuğum şeyler her gün varlığını hissettiriyordu. Her an çirkin, küçük düşürücü bir olay çıkacak diye diken üstündeydim. En çok da Polya’dan çekiniyordum.

İyi semirmiş bu yüz­süz yaratık, Orlov’u efendimizdir diye el üstünde tutarken beni de uşak olduğum için küçümsüyordu. Aslına bakılırsa bir uşağın ya da aşçının bakış açısından bulunmaz bir kadındı. Al yanaklar, kısık gözler, ucu kalkık burun, şişmanlığa dönüşmüş tombul beden... Yüzüne pudra sürer, kaşlarını, dudaklarını boyar, korse takar, kalçasını yastıkçıklarla kabartır, kollarını şingır şingır bileziklerle donatır. Ufak ufak adımlarla zıplayarak öyle bir yürüyüşü vardı ki, hiç sormayın! Yürürken durmadan kıvırtır, bizim oralarda dedikleri gibi memelerini hoplatır, kıcını oynatır. Eteğinin hışırtısı, korsesinin çıtırtısı, bileziklerinin şingırtısı, dudak boyası ile süründüğü tuvalet sirkesinin, efendisinden aşırıldığı esansın kokusu, hepsi birlikte, sabahleyin kalkıp onunla odaları toplarken sanki bir halt karıştırmışız gibi bir duygu uyandırır bende.

Onun gibi çalıp çırpma­yı­şım ya da onu metres tutmaya yanaşma­yı­şım herhalde gücendiriyordu kadıncağızı. Belki de benim gerçek uşak olmadığımı sezerek ilk günden beri bana kin bağlamıştı. Beceriksizliğim, uşağa benzemeyen davranışlarım, sürekli hastalığım ona karşı beni acınacak bir yaratık durumuna düşürmüştü; neredeyse benden nefret ediyordu, ikimizin

odaları arasında duvar yerine yalnızca bir tahta perde bulunduğu için geceleri şiddetli öksürmelerim uykusuna engel oluyordu besbelli. Sabahları kalktığımızda, “Gene beni uyutmadın. Sen beylerin evinde çalışacak adam değilsin, git de bir hastaneye yat,” derdi.

Beni insandan çok aşağılık bir yaratık yerine koyduğu şuradan belliydi ki, kölelerinin yanında cırlıçıplak soyunarak yıkanmaktan utanmayan Roma kadınları gibi, varlığımdan çekinmeden, evin içinde iç çamaşırlarıyla dolaşırdı.

Hayal kurduğum keyifli bir günümde birlikte öğle yemeği yerken (lokantadan çorba ve et yemeği getirirdik), “Polya, Tanrı’ya inanıyor musunuz?” diye sordum.

“Bu da sorulur mu? İnaniyorum elbette.”

“Bu duruma göre ahirette yüce mahkemede yargılanacağımız ve kötü hareketlerimizden dolayı Tanrı’ya hesap vereceğimizi de inanıyorsunuz, öyle değil mi?”

Karşılık vermedi, benden tiksindircesine yüzünü buruşturdu. Kadının semirmiş yüzüne, soğuk gözlerine daha dikkatle bakınca bu bedence iyi gelişmiş yaratıkta Tanrı’ya inanmak şöyle dursun, yasalara saygı, vicdan diye bir şeyin bulunmadığını anladım. Eğer bir gün birini kıştır kıştır kesmek, parasını çalmak, evini kundaklamak için kendime parayla yardımcı ararsam ondan iyisini bulamayacağım açıkça ortadaydı.

Alışkın olmadığım bir ortamda, üstelik “sen” diyerek konuşulan, sürekli yalan söylenen bir yerde (Orlov evdeyken rahatça “Beyefendi yok!” deniliyordu) yaşantım ilk hafta bayağı zor geçti. Sırtımdaki uşak fragı zırh giymişim gibi sıkıyordu beni. Ancak zamanla bunlara alıştım. Artık gerçek bir uşak gibi her hizmeti görüyor, odaları topluyor, gönderildiğim yerlerde her işin üstesinden geliyordum. Zinaida Fiyodorovna’yla buluşmayı Orlov’un canı istemezse ya da buluşma sözünü unutursa Znamenski Sokağı’na kendim gidip mektubu elimle teslim ediyordum, her türlü yalanı kıvrıyordum. Sonunda gerek kendi açım-dan, gerekse işim yönünden hiç de ummadığım, üzücü bir durumla yüz yüze geldim. Orlov’un kendisi babasından hiç söz etmediği gibi, evine gelenler de onun hakkında tek söz söylemi-

yorlardı. Böylece ünlü devlet adamı hakkında edindiğim bilgiler, buraya gelmeden önceki gibi, yalnızca gazetede okuduklarımla, arkadaşlarımla yazışırken öğrendiklerimle sınırlı kaldı. Orlov'un çalışma masasında elime geçen yüzlerce not ve yazının ise öğrenmek istediklerimle en ufak bir ilgisi yoktu. Genç Orlov'un, babasının ülkede gürültü kopartan etkinliklerinden haberi yoktu sanki ya da ona çoktan ölmüş gözyle bakıyordu.

III

Perşembe günleri eve konuklar gelirdi.

Lokantaya biftek ısmarlar; Yeliseyev mağazasına telefon edip havyar, kaşar peyniri, istiridye vb. göndermelerini isterdim. Bir yerlerden de oyun kâğıdı satın alırdım. Polya sabahtan çay ve yemek takımlarını güzelce temizleyip akşam yemeğine hazır ederdi. Doğrusunu söylemek gerekirse bu ufak çabalar bile günlük sıkıcı yaşantımıza bir canlılık getirir, o yüzden perşembe günlerini iple çekerdik.

Gelenler topu topu üç kişiydiler. Bunlar arasında en oturaklısı, belki de en ilgi çeken kirk yaşlarında, uzun boylu, zayıfça, kemerli uzun burunlu, kapkara kocaman sakallı, iri pırtlak gözlü, tepesinde dazlağı olan Bay Pekarski'ydi. Pekarski'nin eski Yunan filozoflarını andıran ciddi, düşünceli bir yüzü vardı. Aslında demiryolları işletmesi ile bir bankada çalışır, büyük bir devlet kuruluşunun da hukuk danışmanlığını yapardı. Bunların dışında birçok özel şirkette vasilik, temsilcilik, seçicilik türünden çeşitli görevler üstlenmişti. Devlet memuru olarak derecesi yüksek sayılmazdı, gelgelelim adamın rütbesini kat kat aşan bir etkinliği vardı. Elinizde onun kartı ya da iki satırlık pusulası varsa ünlü doktorlar bekleme sıranıza bakmadan sizi muayeneye alır, karayolları genel müdürü ya da başka bir kodaman zorluk çıkarmadan sizi makamına kabul ederdi. Yaygın söylentilere göre onun kayırmasıyla dördüncü dereceden bir devlet memurluğu kapabilir, bulaştığınız pis bir işin üstünü örtebilirdiniz. Adamın kimi durumlarda hiçbir işe yaramayan şaşırtıcı bir zekâsı vardı. Diyelim, 213 sayısı 373'ü çarpıp so-

nucu hemen söyler, kalem kâğıt kullanmadan bilmem ne kadar sterlinin kaç mark ettiğini hesaplardı. Demiryolları ile işler asıl uzmanlık alanı olmakla birlikte devlet yönetimiyle ilgi konularında bilmediği yok gibiydi. Günlük yaşamın hiçbir alanında ondan becerikli avukat bulamazdınız, aldığı davaları kesinlikle kazanırdı.

Öte yandan bu üstün zekâlı adamın şöyle garip bir durumu vardı: En kafası çalışmaz aptalın bile bildiklerini anlamakta güçlük çekerti; insanların niçin canının sıkıldığını, niçin ağladıklarını, birbirlerine niçin ateş ettiklerini, hatta öldürdüklerini, kendilerini ilgilendirmeyen durumlar ya da olaylar karşısında neden heyecanlandıklarını, Gogol'ü, Şchedrin'i okurken neden güldüklerini bir türlü kafası almazdı. Sağır bir insanın müzik dinlemesi ne kadar saçmaysa, zihinsel ve duygusal konularda geçerli soyut kavramlar da Pekarski için son derece anlaşılması güç, saçma şeylerdi. İş becerebilme açısından insanları yetenekli ya da yeteneksiz diye ikiye ayırırdı. Bunun dışında bütün insanlar aynıydı onun gözünde. Pekarski'nin bakış açısından dürüstlük, akli başındalık yalnızca yetenekli olmanın birer belirtisiydi. Bu yüzden iş bitirmeye engel değilse kumar oynamanın, hovardalık edip içki içmenin hiçbir zararı yoktu. Tanrı'ya inanmak akıllıca bir şey değildi; gene de halk yığınlarını bir arada tutmak, birlikte çalışmalarını sağlamak için dinler korunmalıydı. Ceza insanlara yalnızca gözünü korkutmak amacıyla verilmeliydi. Yazlığa çıkmak da gereksiz bir şeydi, çünkü kentlerde yaşamak güzeldi. Daha bunun gibi bir sürü akıl almaz şeylere inanırdı. Evlenip boşanmıştı, çocuğu yoktu; öte yandan büyük bir ailesi varmış gibi geniş bir evde oturur, yılda üç bin ruble kira öderdi.

Genç yaşına karşın oldukça üst derecede bir devlet memuru olan ikinci konuk Kukuşkin kısacık boylu bir adamdı, gelgelelim şişman gövdesi yanında ufaklık yüzüyle çirkin bir görüntü sergilerdi. Yürek biçiminde büzülen dudaklarının üstünde yapılandırılmış gibi duran ince bıyığıyla, odaya girerken minik minik adımlar atıp, iki yana salınarak, badi badi yürümesiyle iri bir kertenkeleyi andırırdı. "Kih kih kih" diye garip bir gülüşü var-

dı, buna gülmek denirse eğer... Gülmekten çok dışlerini göstererek sırtırdı. Onun bir devlet dairesinde özel işler yürüttüğü, hiçbir iş yapmadığı halde eline bir sürü para geçtiği söylenirdi. Hele herhangi bir görev uydurulup sık sık başkent dışına gönderildiği yaz aylarında... İliklerine kadar değil, hayır, hayır, ka-nının son damlasına kadar ikbal düşkünü bir adamdı; meslek-te yükselme hırsıyla yanar tutuşurdu. Ancak kendine güvenmeyen, çapı düşük biri olduğu için yükselişini başkalarının desteğine borçluydu. Yabancı elçiliklerden ufak bir nişan koparsın ya da devlet ileri gelenleriyle birlikte bir ayine katıldığı, bir kilise töreninde bulunduğu zaman gazetelerde adı geçsin diye yapmayacağı rezillik yoktu. Böyle durumlarda herkesin önünde eğilip yaltaklanırdı, ancak kendini ne denli düşürdüğünü bilmezdi. Orlov ile Pekarski'ye ondan güçlü oldukları, Polya ve bana da etkili bir adamın evinde çalıştığımız için dalkavukluk ederdi. Bize geldiğinde kürkünü çıkarmasına yardım ettiğim her seferinde bana, "Stepan, evli misin?" diye sorar, ardından da ağza alınmayacak sözlerle kendince iltifatlar yağdırırdı.

Adam, Orlov'un zayıf yönlerini, ahlka aykırı sözleri, caka-lı davranışlarını açıkça görmesine aldırmadan onun karşısında ezilip büzülür; bizim beyefendiye kendini beğendirmek için onun hoşuna gidecek alaycı, tanrıtanımaz tavırlar takınırdı. Başka bir yerde köle gibi önünde eğileceği kişileri Orlov'un yanında onunla birlikte kıyasıya eleştirdiği çok görülmüştür. Yemekte kadınlar ve aşk üstüne söz açılınca ince ruhlu bir kadın avcısı, gnl zengin bir hovarda kesilir; bütün Petersburglu hovardaların yaptığı gibi, sözde eğlence düşkünlüğüyle alım satmaya başlardı. Onun rütbesindeki gençten bir devlet memuru evindeki aşçı kızla ya da Neva Caddesi'nde bulduğu bahtsız bir kadınla yetinirken herifin kabara kabara vnmelerini dinleyince şaşar kalırdınız. Adam birdenbire Doğu'nun ve Batı'nın en keskin zamparası, en ahlksız adamı olup çıkar; kendini bir dizi ayıp yuvası gizli derneğin saygın yesi diye göstererek polis, onun yakasına yapışmak için fırsat kolladığını söylerdi. Neyse ki herifin palavralarına, kadın avcılığıyla ilgili yalanlarına pek aldıran çıkmazdı.

Üçüncü konuk Gruzın gözleri bozuk, altın çerçeveli bir göz-lük takan, Orlov'la aynı yaşta, uzun saçlı, sarışın bir beydi. Çok kültürlü, saygıdeğer bir generalin oğluymuş. Onun piyanistle-rin parmaklarına benzer solgun, uzun parmaklarını hiç unut-mam. Duruşunda, tavırlarında bir virtüöz havası vardı; görü-nüşüne bakarak adamı orkestrada rahatça birinci kemanın ye-rine koyardınız. Ancak sürekli öksürdüğü, baş ağrısı çektiği için zayıf, hastalıklı biri olduğu da gözden kaçmıyordu. Evin-de adamcağızı bir çocuk gibi başkalarının giydirip soyduğunu söylesek yalan olmaz.

Gruzın hukuk yüksek okulunu bitirince başlangıçta Adalet Bakanlığı'nda çalışmış, sonra senatoya, oradan da birilerinin kayırmasıyla Hazine Bakanlığı'na geçmiş. Orada da tutunama-yıp başka bir yere gittiği söylenir. Benim uşaklık yaptığım sıra-lar Orlov'la aynı bakanlıkta görev yapıyordu. Orlov'a bağlı bir bölümün şefiydi, ancak kendisi, yakında yeniden Adalet Ba-kanlığı'na geçeceğini söylerdi. Gerek yaptığı görevlere, gerekse durmadan yer değiştirmesine fazla önem vermez; onun yanın-da birisi rütbelerden, nişanlardan, aylıklardan söz açacak olur-sa babacan bir tavırla gülümseyerek Prutkov'un şu veciz deyi-mini kullanırdı: "İnsan ancak devlet dairelerinde dünyanın kaç bucak olduğunu öğreniyor!" Yüzü muşmula gibi buruşuk, son derece kıskanç, ufak tefek bir karısı ile hepsi de sıska beş çocu-ğu vardı. Karısını insafsızca aldatır, çocuklarını ancak yanında başkaları yokken sevip okşardı; kısaca belirtirsek, ailesine karşı kayıtsızdı, fırsat düştükçe evindekilerle alay ederdi. Adamcağız kalabalık ailesi yüzünden boğazına dek borca batmıştı; karşısı-na kim çıkarsa, kendi amirlerinden, apartman kapıcılarından bile borç isterdi. Yaratılıştan gevşek, uyuşuk bir adamdı; ken-dine güvensizliği yüzünden nereye çekerseniz oraya gider, ama hangi akıntıya kapıldığını bilmezdi. Onu bataklığa da sürükle-seniz aldırış etmez, önüne şarap koysanız içer, bir şey vermez-seniz sesini çıkarmaz, karısına sövecek olsanız, yaşamını zehir etti diye sövenlere o da katılır, kadını övmeye kalksanız bu se-fer de, "Oo! Karıcığımı ben de çok sever sayarım!" diyerek onu göklere çıkarırdı. Sırtında giyecek kürkü olmadığından üşüme-

mek için yanında battaniye taşırdı, battaniyesine çocuklarının odasının pis kokusu sinmişti.

Ne gariptir, sofrada derin düşüncelere dalıp avcunda ekmek içi yuvarladığı, çokça kırmızı şarap içtiği zamanlar, bu aşağılık, bayağı ortamda kendisinin de belli belirsiz sezdiği, ama yeterince anlayıp değerlendiremediği yüce bir ruha sahip olduğunu söylerdi. Piyano çalmasını bildiği için piyanonun başına oturup birkaç tuşa bastıktan sonra;

Kimbilir, gelecek günler bana neler hazırlıyor?

türünden, alçak sesle bir şarkı tutturur; ancak şarkısını fazla sürdürmeden iskemleden kalkarak bir köşeye çekilirdi.

Konukların eve gelmesi genellikle saat onu bulurdu. Orlov'un çalışma odasında toplanıp iskambil oynarlar, Polyayla ikimiz beylere durmadan çay taşırdık. Şu uşaklık denen mesleğin tadını (!) ancak o sıralar çıkardığımı söyleyebilirim. Dört-beş saat süreyle kapının dibinde dikilmek, çay bardakları boş kalmasın diye dikkat kesilmek, dolan kül tablalarını değiştirmek, yere düşen tebeşir parçasını, kâğıdı hemen alıp kâğıt oynayanların eline vermek, en önemlisi de kapının önünde kıpırdamadan durup beklemek, hiçbir şeyi gözden kaçırmamak, konuşmak şöyle dursun, öksürmemek, hatta gülümsemek bizim yapmamız gereken şeylerdi. Sizi temin ederim, köylülerin en ağır çalışmalarından bile zor gelirdi bunlar bana. Çeşitli görevlerim dolayısıyla soğuk kış geceleri dört saat nöbet beklediğim olmuştur, o günleri düşünüyorum da, şimdikinden daha rahatmışım.

Kâğıt oyunları gecenin ikisine, üçüne değin sürer; sonra iyice yorularak yemek odasına yemek yemeye, Orlov'un deyişiyle tıkmaya giderlerdi. Sofra başı konuşmaları gelirdi bunun ardından. Çoğunlukla Orlov, gözlerinin içi gülererek, tanıdığı birinden, okuduğu bir kitaptan, yeni bir atama ya da devlet tasarısından söz açar; dalkavuk Kukuşkin sözü hemen havada kaparak, o sıradaki ruhsal durumundan ötürü bana kakofoni gibi gelen bir konuşma başlatırdı. Gerek Orlov'un, gerekse dostlarının alaycı tavırları sınır tanımaz; hiçbir şey, hiç kimse alay

ederek konuşanların keskin dilinden kurtulamazdı. Dinden mi söz ediliyor, felsefeden mi, yaşamın anlam ve amaçlarından mı, halkımızın sorunlarından mı, her şeyi tefe koyup alaya alırlardı. Petersburg'da öyle insanlar vardır ki, her şeyle, her olguyla dalga geçmeden edemezler. Açlık çekenler, çaresizlikten kendilerini öldürenler bile alay konusu olur. Orlov ile dostlarının yaptığı şakalar bile, gırgıra alma filan değildi, basbayağı alay etmektir. Onların dediklerine göre Tanrı yoktu, ölümle birlikte insanın varlığı son bulurdu; ölümsüzler yalnız Fransız Bilimler Akademisi üyeleri idi. Ayrıca gerçek mutluluk da yoktu, olmazdı böyle bir şey, çünkü mutluluk ancak insanoglunun olgunlaşp yetkinlik kazanmasıyla elde edilebilirdi, insanın yetkinliği ise mantığımızın uydurduğu bir saçmalıktı. Onlara göre Rusya da İran gibi bizleri bunaltan, acınası bir ülkeydi. Aydınlar ülkemizde umursamazlık içindeydi, Pekarski'nin söylediklerine bakılırsa, aydınlar zümresi çoğunlukla yeteneksiz, bir işe yaramaz insanlardan oluşurdu. Halkımız içkiden uyuşmuş, tembelliğe, hırsızlığa alışmıştı; son yıllarda gitgide yozlaşıyordu. Bizde bilimden söz edilemezdi, edebiyatımız sakattı, ticaret çalıp çırpıma dayanırdı. “Çalmazsan geçinemezsin,” diye bir söz geçerliydi her yerde. Orlov ile arkadaşlarının konuşmaları bu tarzda sürer giderdi, her şeyi eğlence konusu yaparlardı.

Sürekli şarap içilen yemeğin bitimine doğru konuşmalar daha canlı, daha neşeli bir havaya bürünürdü. Yavaş yavaş Gruzin'in aile ilişkileri, Kukuşkin'in kadınlar arasında elde ettiği başarılar, Pekarski'nin not defterine yazdıkları tefe konulmaya başlardı. Sözde Pekarski, not defterinin bir sayfasına *Hayır işleriyle ilgili masraflar*, başka bir sayfaya da *Bedensel gereksinimler için masraflar* diye iki başlık atmıştı. Konuşanların belirttiklerine göre yeryüzünde kocasına bağlı tek kadın bulamazdınız, kocası çalışma odasında otururken bitişikteki salonda biraz üstüne düşünce elde edemeyeceğiniz kadın yoktu. Yeni yetme kızlar bile ahlâkça bozuktur; her şeyi bilir, anlarıydı. Orlov bir mektup ele geçirmişti, on dört yaşında bir kız “Neva Caddesi'nde genç bir subayla tanışmış” sonra subay kızı evine götürdükten sonra gece geç vakte değin bırakmamıştı. Kız yaşadır-

ğı heyecanları bir kız arkadaşıyla paylaşmak amacıyla bu mektubu yazmış. Aslında ahlâk temizliği diye bir anlayış hiçbir zaman olmamıştı, böyle bir şeyin olmasının gereği de yoktu; insanlar bugüne dek böyle bir kavramı bilmeden güzel güzel yaşayıp gelmişlerdi. Şu ahlâk bozukluğu denen nesne fazla büyütülüyordu. Bizim yasalarımızda ceza verilmesini öngören ahlâka aykırı davranışlar eski çağlarda Diyojen'in filozof ve öğretmen olmasını engellememişti. Sezar ile Cicero birer ahlâksızdı, ama aynı zamanda ikisi de önemli kişilerdi. İhtiyar Katon genç bir kızla evlenmişti, öte yandan dindar bir kişi olarak orucunu tutardı, törelere bağlıydı.

Saat üçte ya da dörtte konuklar evlerine dağılırlar; eve gitmezlerse hep birlikte kent dışına çıkarlar ya da Subay Sokağı'nda Varvara Osipovna denen bir kadının evine giderlerdi. Ben de kendi odama çekilir; başımın ağrısından, sürekli öksürmekten dolayı uzun süre uyuyamazdım.

IV

Orlov'un evine gelişimin dördüncü haftasıydı. Hiç unutmam, bir pazar sabahı kapının zili çaldı. Saat on birdi, Orlov henüz uyanmamıştı. Kapıyı açmaya koştum. Açar açmaz ne kadar şaşırdığımı tahmin edemezsiniz. Merdiven sahanlığında yüzü peçeli bir bayan duruyordu.

“Georgi İvaniç kalktı mı?” diye sordu.

Kadını sesinden tanıdım, Znamenski Sokağı'na durmadan mektup götürüp getirdiğim Zinaida Fiyodorovna'nın ta kendisiydi. Onu görünce öylesine şaşırdım ki, ne yanıt verdiğimi, hatta yanıt verip vermediğimi dahi bilmiyorum. Aslında kendisine yanıt vermesem de olurdu, çünkü önümden hızla geçip çevresine güzel kokular saçarak içeriye daldı. Esansının kokusunu bugün bile anımsarım. Aradan yarım saat geçtiği halde iç odalardan çıt çıkmıyordu. Sonra dış kapının zili bir daha çaldı. Bu sefer şatafatlı giyimli, zengin bir evin hizmetçisi olduğu belli bir kız ile bizim apartmanın kapıcısı iki bavul ile koca bir yük sepetini soluya soluya kapıdan içeriye soktular.

Hizmetçi kız, “Bunlar Zinaida Fiyodorovna’nın,” dedi.

Sonra başka bir şey söylemeden çıkıp gitti. Bu gizemli durum Polya’nın kurnaz kurnaz gülümsemesine neden oldu. Beylerin, hanımların saçmalıklarını bile saygıyla karşıladığı için bu gülümsemesiyle, “Gör işte, bizim bey neler becermiş!” der gibiydi. En sonunda Orlov’un odasından ayak sesleri işitildi. Zinaida Fiyodorovna beni kendi odamın kapısında bekler görünce, “Stepan, gelin de Georgi İvanoviç’in giyinmesine yardım edin,” dedi.

Bir kolumda giysileri, öbüründe çizmeler, Orlov’un odasına girdiğimde kendisini yatağında oturur buldum; ayaklarını yerdeki ayı postunun üstüne sarkıtmıştı. Çaresiz duruşundan ne kadar afallayıp ne kadar utandığı anlaşıyordu. Beni kesinlikle fark etmediği gibi, hakkında neler düşündüğüme de aldırış ettiği yoktu; onun utanması, onu gözetleyen “içindeki göz” dolayısıyla idi. Uzun uzun yıkanıp temizlendi, giyindi, fırçalarla, taraklarla saçına düzen verdi. Ağırdan alışının nedenini biliyordum. Besbelli, durumunu yeterince düşünmek, bir çıkış yolu bulmak istiyordu. Sırtından bile ne denli utanıp sıkıldığı anlaşılabilirdi.

Kadınla ikisi baş başa kahve içmek üzere yemek odasına geldiler. Zinaida Fiyodorovna önce kendi fincanına, sonra Orlov’ununkine kahve doldurduktan sonra dirseklerini masaya dayadı, bir kahkaha attı.

“Hâlâ bunu nasıl yaptığıma inanamıyorum,” dedi. “Uzun bir yolculuktan sonra dinlenmek üzere kendinizi bir otele attığınızda yolculuğun son bulduğuna inanmak istemezsiniz, işte benim durumum da aynı. Oh, özgür olmak ne güzeldir!”

Yaramazlık yapmaya hazırlanan bir kız çocuğu gibi derin bir soluk aldıktan sonra gene güldü. O sırada Orlov gazetesine göz gezdiriyordu.

“Kusuruma bakmayın,” dedi. “Kahve içerken okumak eskiden beri sürdürdüğüm bir alışkanlıktır. Şunu da unutmayın, ben aynı zamanda hem okuyup hem de karşımdakini dinleyebilirim.”

“Okuyun, okuyun! Alışkanlıklarınıza, özgürlüğünüze zarar verecek değilim. Ancak neden somurttuğunuzu anlamıyorum.

Her sabah mı böylesiniz, yoksa somurtmanız bugüne mi özgü? Gelişime memnun olmadınız mı yoksa?”

“Tam tersine. Ancak, itiraf edeyim, biraz şaşırdım...”

“Neden şaşıırıyorsunuz? Böyle bir baskına hazırlıklı olmanız gerekirdi. Her gün tehdit ediyordum ya sizi...”

“Öyle, tehdidinizin bugün gerçekleşeceğini nereden bilebilirdim?”

“Ben de bilmiyordum doğrusu. Ancak en iyisini yaptığıma inanıyorum. Çürüyen bir dişi bir an önce çekip atmak gerekir.”

“Elbette.”

Zinaida Fiyodorovna gözlerini kıstı.

“Ah, sevgilim! Sonu güzel biten her şey güzeldir, derler, ama siz bir de benim neler çektiğimi görseydiniz. Kahkahayla güldüğüme bakmayın. Mutluyum, kıvançlıyım; orası öyle, ancak gülmekten çok ağlamak geliyor içimden.” Fransızca konuşmaya başladı. “Dünkü kavgada ben yenik düştüm. Ne kadar acı çektiğimi nasıl atlatsam, bilmem ki... Eğer şimdi gülüyorsam olanlara inanmadığım içindir. Sizinle şimdi karşı karşıya oturmuş, kahve içiyoruz ya, sanki gerçekte değil, düşte gibiyim.”

Benim anlamadığımı düşündüğü için konuşmasını Fransızca sürdürerek bir gün önce kocasıyla nasıl kavga edip ayrılmaya karar verdiğini anlatmaya koyuldu. Gözlerine ikide birde yaşlar doluyor, bir yandan ağlarken bir yandan da Georgi İvanoviç Orlov’un yüzüne sevinçle bakıyordu. Söylediklerine bakılırsa kocası durumundan çoktandır kuşkulaniyor, ancak bir açıklama yapılmasından da çekiniyormuş. Aralarında sık sık çıkan kavgalarda adam ikisinin de en kızgın olduğu anda birdenbire susup çalışma odasına kapanıyormuş. Tek korkusu, öfkesine yenilip kuşkularını açığa vurması ya da daha fazla dayanamayan karısının Orlov’la ilişkisini açık açık söylemesiymiş. Zinaida Fiyodorovna kendini suçlu buluyor, o nedenle cesurca adım atmaktan korktuğu için gün geçtikçe hem kendisinden hem de kocasından daha çok nefret ediyor, cehennem acıları çekiyormuş. Ancak dün gene kavgaya tutuştuklarında adam ağlamaklı bir sesle, “Aman Tanrım, bitsin artık bu azap!” diye bağırırken sonra çalışma odasına kaçınca kadın sıçanın peşine düşen

bir kedi gibi kocasının arkasından koşmuş, kapıyı kapamasına engel olarak ondan nefret ettiğini yüzüne haykırmış. O zaman adam onu eşikten içeri bırakmış. Zinaida Fiyodorovna her şeyi açıklayarak bir başkasını sevdiğini, sevdiği erkeğin gerçek, yasal kocası olduğunu, hemen o gün onun yanına taşınmayı vicdan borcu saydığını, kocası onu öldürmeye kalksa bile kararından vazgeçmeyeceğini söylemiş.

Orlov gözlerini gazeteden ayırmaksızın, “Romantik bir damarınız olduğu nasıl da belli!” dedi.

Kadın kahvesinden bir yudum bile almaksızın, durmadan anlatıyordu. Yanakları alev alev yanıyor, bundan dolayı utandığı için Polya ve bana sıkılarak bakıyordu. Daha sonraki anlatıklarından kocasının önce kendisine sitem ettiğini, sonra tehditler savurduğunu, ardından da gözyaşlarını tutamayıp ayaklarına kapandığını öğrendim. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu durumda kavgada asıl yenik düşen kendisi değil, kocasıydı.

Zinaida Fiyodorovna, “Evet sevgilim, bütün sinirlerim ayağa kalktığında her şey iyi gidiyordu,” dedi. “Ancak gecenin bastırmasıyla birlikte bütün cesaretim kırıldı. Jorj,² biliyorum, siz Tanrı’ya inanmıyorsunuz, bense biraz inanıyorum ve yaptıklarımın cezasını çekmekten korkuyorum. Evlilik yaşamında Tanrı bizlerden sabır, yüce gönüllülük, özveri ister, oysa ben sabırlı davranmayı reddedip kendime yeni bir yaşama düzeni kurmaya çalıştım. Benim bu yaptığım, size göre ne derece doğru? Tanrı’nın öfkesini üzerime çekmez miyim? Neyse, gecenin ikisinde bir de baktım, kocam birdenbire odama dalarak şöyle dedi: ‘Benden ayrılıp gidemezsiniz! Her rezilliği göze alır, polis kanalıyla geriye getirtirim.’ Az sonra yelkenleri suya indirdi, iki gözü iki çeşme, ‘Acıyın bana. Evden gidişiniz mesleğime zarar verebilir,’ diye sızlanmaya başladı. Bu sözler beni öylesine etkiledi ki, kendimi büyük bir baskı altında hissettim, Tanrı’nın bana, yaptıklarımın cezasını ödetmeye başladığını hissettim. Korkudan her yerimi bir titremedir aldı, gözlerimden yaşlar boşandı. Tavan başıma yıkılacak sandım. Polis beni karakola götürse ne yapardım? Ya bir de siz benden soğuyup bıkarırsanız?

2 Georgi’nin Fransızca söyleniş biçimi – ç.n.

İşte böyle aklıma türlü türlü kötü şeyler geliyordu. Dedim ki, ‘En iyisi bir manastıra kapanayım ya da düşlediğim mutluluklardan vazgeçip hastabakıcılık yapayım.’ O sırada beni sevdiğinizi, size haber vermeden hareket etmemem gerektiğini düşündüm. Kafam karmakarışık, umutsuzluk içinde ne yapacağımı, nasıl davranacağımı bilemez olmuştum. Derken sabah oldu, güneş doğdu, eski neşem yerine geldi. Sizin uyanma saatinizi bekledim, işte sonra arabaya atladığım gibi buraya geldim. Ah, sevgilim, çektiğim acıları anlatabildim mi bilmem! İki gecedir gözüme uyku girmiyor!”

Konuşmaktan yorulmuştu, çok heyecanlıydı. Aynı anda hem uyumak, hem durmadan konuşmak, hem gülmek, hem ağlamak hem de özgürlüğünü doya doya hissetmek için lokantaya gidip kahvaltı etmek istiyordu. Kahvesini bitirip odaları hızla dolaştıktan sonra, “Gerçekten rahat bir dairen varmış,” dedi. “Gene de ikimize küçük gelmez mi? Bana hangi odayı vermeyi düşünüyorsun? Çalışma odana yakın olduğu için bu odayı çok beğendim.”

Saat ikide, artık kendi odası saydığı çalışma odasının yanındaki odada üstünü değiştirdi; Orlov’la birlikte kahvaltı etmeye³ gittiler. Öğle yemeğini de lokantada yemişler. Kahvaltı ile öğle yemeği arasındaki uzun boşlukta mağazalardan sürekli alışveriş yaptıkları şuradan belliydi ki, tezgâhtarlar, ulaklar akşamın geç vakitlerine değin onların satın aldıkları eşyayı eve taşıdılar. Gelen eşyalar arasında neler yoktu ki? Büyük bir boy aynası, tuvalet masası, karyola, çay takımı, tencereler...

Aslında çay takımına gereksinimimiz yoktu. Boy boy bakır tencereleri soğuk mutfakın döşemesine yan yana dizdik. Çay takımını ambalajlarından çıkarırken Polya’nın gözleri parladı, acaba bu şahane fincanlardan birini-ikisini ondan önce ben çalar mıyım diye korkuyla birkaç kez yüzüme baktı. Çok pahalı, ama kullanışsız bir kadın yazı masası da gelenler arasındaydı. Gördüğüm kadarıyla Zinaida Fiyodorovna’nın niyeti Orlov’un evine bir daha gitmemek üzere demir atmaktı.

Eve döndüklerinde saat gecenin onunu bulmuştu. Zinai-

3 Seçkin insanların yemek öğünleri birkaç saat daha geç oluyordu – ç.n.

da Fiyodorovna yeni yaşantısından dolayı son derece kıvançlı gözüküyordu. Değil mi ki, tutkuyla seviyor ve herhalde seviliyordu, ondan daha mutlu bir kadın olabilir miydi? Her şeyi göze alıp buraya gelmekle olağanüstü bir yaşama kavuşmuştu, kendini uzun sürecek, güzel bir düştemiş gibi hissediyordu. Duyduğu mutluluğun fazlalığından olacak, ikide birde ellerini ovuşturuyor, içinde bulunduğu durumdan daha iyisinin olamayacağını söylüyor, sevgisinin sonsuza dek süreceğine yemin ediyordu. Sevdiğinden ve sevildiğinden öylesine emindi ki, birdenbire beş yaş gençleşmişti. Hele çocukça saçmalıklar yapıp gülüp eğlenmesi görülmeye değerdi. Ciddi, anlamlı bir şey söylediğini düşünerek, “Özgür olmaktan daha büyük mutluluk olamaz!” diyordu. “İnsan özgürce düşünmeli ve kendine gereken değeri vermeli. Bizler, doğru da olsa çoğu kez kendi görüşlerimize değer vermez, başkalarının saçmalıklarını daha önemli sayarız... Ben de öyle, hislerimi dinleyip kendi yolumda gitmeye karar verince gözlerim açıldı, aptalca korkumu yendim, şimdi çok mutluyum. Dilerim, Tanrı herkese böyle bir mutluluk versin!”

Sonra bu tür konuşmaları bırakıp yeni bir daireye taşınmaktan, duvar kâğıtlarından, atlardan, İsviçre'ye, İtalya'ya geziye gitmekten dem vurmaya başladı. Orlov o gün iki kez lokantaya gitmekten, bu arada mağazalarda alışveriş yapmaktan öylesine yorulmuş olmalı ki, sabahleyin yatağında otururken yüzünde gördüğüm sıkıntılı havaya girdi yeniden. Kadını dinlerken gülümsüyordu, ama sevgilisinin eve gelmesine sevinmekten çok nezaket gereği gülümsediği belliydi. Kadın ciddi ciddi konuşurken o da alay edercesine, “Ya! Ne demezsin! Ne demezsin!” diyordu.

Bir ara kadın bana, “Stepan, bize iyi bir aşçı bul,” dedi.

Orlov soğuk bir tavırla yüzüme baktı.

“Şimdilik yeni bir aşçıya gerek yok. Önce yeni bir daireye taşınalım da...”

Ben evine geldim geleli burada mutfak kullanılmıyor, ata da, arabaya da gerek görülmüyordu; Orlov böyle şeylerin evi kirettiği düşüncesindeydi. Eğer dairesinde bana ve Polya'ya kat-

lanıyorsa başka bir çıkış yolu bulamadığındandı. Sevinçleri ve sıkıntılarıyla birçok insanı mutlu eden “aile ocağı” çirkin bir şeymiş gibi, incelmış yüksek sosyete zevkini incitiyor olmalıydı. Gebe kadın, çoluk çocuk onun gözünde bayağılıktan başka bir şey değildi. Şöyle bir düşünüyordum da, karakterce birbirine aykırı bu iki insan aynı çatı altında nasıl bağdaşacaklardı? Tencereye, tavaya düşkün, iyi bir aşçı, at araba sevdalısı evcimen bir kadın ile, arkadaşlarıyla konuşurken onlara, aklı başında, özgür yaşamaya alışmış bir adamın kendi evinde savaş gemilerindeki gibi kadının, çoluk çocuğun, çulun çaputun, kap kacağın fazlalık olduğunu söyleyen bir erkek nasıl anlaşılardı?

V

Şimdi de birlikte geçirdikleri ilk perşembe gününde neler olduğunu anlatayım size. O gün Orlov ile Zinaida Fiyodorovna öğle yemeklerini Kontan’da mı, Donon’da mı, öyle bir lokantada yemişlerdi. Orlov eve tek başına döndü. Zinaida Fiyodorovna ise, sonradan öğrendiğime göre, Orlov arkadaşlarıyla evde toplanıp dağılıncaya değin dışarıda vakit geçirmek üzere eski dadısına gitmişti. Nedense adam sevgilisini arkadaşlarına göstermek istemiyordu. Bunu, daha o sabah kahvelerini içerlerken perşembe toplantılarını kaldırmayı düşündüğünü, çünkü Zinaida Fiyodorovna’nın bundan rahatsız olacağını söylerken işitmiştim.

Konuklar her zamanki gibi hemen hemen aynı saatte geldiler. Kukuşkin içeri girerken kulağıma fısıldayarak sordu:

“Hanımefendi de evde mi?”

“Hayır, değil.”

Adam, gözleri sinsi sinsi parlayarak, gizemli bir biçimde gülümseyerek, sanki soğuktan ellerini ovuşturarak salona girdi. Yaranmaya çalışan, yaltaklanan bir gülüşle tir tir titreyerek Orlov’a, “Eh, sizi kutlamaktan onur duyarım,” dedi. “Dilerim, Lübnan’daki sedir ağaçları gibi üreyip çoğalassınız...”

Hep birlikte Orlov’un yatak odasına geçtiler, iki yatak arasında serili halı ile halının üstündeki kadın ayakkabısı ve Zinaida Fiyodorovna’nın karyolasının arkasına asılı bluzu üstü-

ne birkaç espri savurdular. Kadında yalnızca sevgili arayan, sıradan ilişkilerden nefret eden, dik başlı bir adamın böylesine kolay, basit bir biçimde bir kadının ağına düşmesi çok hoşlarına gitmişti.

İncil üzerine bilgisinden dolayı övünmeyi seven dalkavuk Kukuşkin birkaç kez şöyle dedi:

“Gülme komşuna gelir başına! Siz Tanrı’nın kulları kiminle alay edip ona gülerseniz sonunda ona hizmet edersiniz.”

Orlov’un çalışma odasının bitişiğindeki odaya geldiklerinde Kukuşkin elini dudaklarına götürerek, “Susunuz! Burada Margarete, Faust’unu hayal ediyor,” dedi.

Ardından da son derece gülünç bir şey söylemiş gibi kahkahayı bastı. Ben gözlerimi dikmiş, Gruzin’e bakıyordum; onun ince müzisyen ruhunun bu kahkahaya dayanamayacağını düşündüysem de yanıldığımı anladım. Ne yazık ki, öbürlerinki gibi onun iyicil zayıf yüzü de neşeyle parlıyordu. Iskambil oynamak üzere masaya oturduklarında Gruzin kahkahadan boğularak, peltek peltek, sevgili Jorj’un aile mutluluğunu tamamlaması için kiraz ağacından bir çubuk ile bir de gitar edinmesi gerektiğini söyledi. Pekarski daha ağırbaşlıydı, o da kahkahayla gülmekle birlikte yüzündeki ciddi anlatıma bakarak arkadaşı Orlov’un yeni aşk serüveninden pek hoşnut kalmadığı söylenebilirdi. Daha doğrusu, olup bitenlerden fazla bir şey anlamamıştı.

Üçüncü el oyundan sonra Pekarski, “E, bu kocası ne olacak?” diye sordu birdenbire.

“Bilmem,” dedi Orlov.

Beriki geniş sakalını parmaklarıyla taradı, düşüncelere daldı ve akşam yemeğine dek bir daha ağzını açmadı. Yemeğe oturduklarında ise her sözcüğün üstüne basarak, ağır ağır, “Beni bağışla ama dostum, ikinizi de anlamıyorum,” dedi. “Evet, şuna aklım erer: Birbirinizi sevdiğinize göre istediğiniz kadar İncil’in yedinci buyruğuna⁴ karşı çıkabilirsiniz. Buna bir diyeceğim yok. Ama anlamıyorum, ne diye aranızdaki gizli duyguları kocasına belli ettiniz? Pek gerekli miydi sanki?”

4 İyi bir Hristiyan’ın uyması gereken kurallardan, başkasının karsısına göz dikmemek – ç.n.

“Ne fark ederdi?” karşılığını verdi Orlov.

Pekarski düşünceli düşünceli, “Bak, sana ne söyleyeceğim, sevgili dostum,” dedi. “Aklıma eser de bir gün yeniden evlenecek olursam ve senin de aklından beni boynuzlamak geçerse bunu bana fark ettirmeden yap, olur mu? Bir insanı çaktırmadan aldatmak onun tüm düzenini allak bullak etmekten, üstelik adına kötü bir leke sürmekten daha dürüstçe bir harekettir. Anlıyorum, bu kadınla uluorta yaşamakla son derece dürüst ve özgürce davrandığınızı düşünüyorsunuzdur. Ancak şey... Ne diyecektim... Sizin bu saf duygusallığınızı kabul edemeyeceğim.”

Orlov karşılık vermedi. O gün pek keyfi yoktu, konuşmak istemiyordu. Pekarski hâlâ şaşkınlığını üzerinden atamadığı için parmaklarıyla masayı tıklatarak, “Gene de sizleri anlamakta güçlük çekiyorum,” dedi. “Ne sen üniversite öğrencisisin ne de hanımefendi bir terzi çırağı, ikinizin de maddi olanaklarınız yeterli. Öyle sanıyorum ki, kendisi için ayrı bir daire açabilirdin.”

“Hayır, açamam. Turgeniev’i okusana!”

“Okuyacağım kadar okudum. Ne varmış Turgeniev’de?”

Orlov gözlerini alay edercesine kıstı.

“Turgeniev yapıtlarında şunu özellikle vurgular: Kültürlü, derin düşünen bir genç kız, sevgilisiyle birlikte dünyanın öbür ucuna gitmeyi, onun ülkülerine hizmet etmeyi yaşamının başlıca amacı sayar. Bununla birlikte dünyanın öbür ucu *licentia poetica*’dan⁵ başka bir şey değildir, kadının bütün dünyası sevdiği erkeğin evinin sınırları içindedir. O bakımdan seni seven bir kadınla aynı evde yaşamayı reddetmek, onu yüce amacından yoksun bırakmak, erkeğin ülkülerini paylaşmasını önlemek anlamına gelir. Evet iki gözüm, gerçek budur. Turgeniev böyle yazmış, ben de onun tarifi üzerine pişirdiğim çorbayı afiyetle içiyorum.”

Gruzin omuz silkerek, alçak sesle, “Anlamıyorum, Turgeniev’in bu konuyla ne ilgisi var?” dedi. “Jorjinka, eğer anımsarsanız onun ‘Üç Karşılaşma’ adlı öyküsünde İtalya’nın bir ken-

5 (Lat.) Şiirlerde geçen bir özgürlük.

tinde gece geç vakit sokakta yürürken, ‘*Vieni pensando a me segretamente!*’⁶ diye bir şarkı çalınır kulağına.”

Gruzinki böyle derken şarkıyı da söylüyordu. “Nasıl, doğru değil mi?”

“Ha, o konuya gelince... Böyle bir şeyi istemek şöyle dursun, onun bunu yapacağı aklımın ucundan bile geçmedi. Benim yanıma taşınacağını söylediği zaman bunun hoş bir şaka olduğunu sanmıştım.”

Pekarski, “Ama hanımefendi senin evine zor kullanarak girmedi ki. Onunla birlikte olmak senin de arzundu,” diye araya girdi.

Herkes gülmeye başladı. Sanki kendisini temize çıkarmak istiyorlarmış gibi, Orlov, “Böyle bir şeyi kesinlikle istemiyordum!” dedi. “Ben bir Turgenyev kahramanı değilim ve bir gün Bulgaristan’ı Türklerin elinden kurtarmam gerekirse bunu kadının yardımı olmadan yapmaya çalışırım. Aşka en başta bedenimin bir gereksinmesi olarak bakıyorum. Ruhumun inceliklerine aykırı, bayağılıklarla dolu bir istek değildir benim bir kadından beklediğim. Bedeninin gereksinmesini ya akıllıca karşılayacaksın ya da bundan tümüyle vazgeçeceksin, yoksa kadının kendi yaşantısındaki gibi yaşamına birtakım pis öğeler karışır, bunu kesinlikle önleyemezsin. Duyduğum bedensel gereksinme bana acı değil, zevk versin diye kadını güzelleştirmeye çalışır, çeşit çeşit hoş hayallerle süslerim. Güzel ve çekici olacağından ta baştan emin değilsem o kadının yanına gitmem, ayrıca havamda değilsem ona hiç sokulmam. Ancak bu koşullar altında birbirimizi aldatmayı başarır; birbirimizi sevdiğimizize, mutlu olduğumuza inanırız. Bu duruma göre evimde bakır tencere, taranmamış kadın başı isteyebilir miyim ya da bir kadının beni sabahleyin henüz yıkanmamış, asık suratlı görmesini kabul etmem mümkün müdür? Zinaida Fiyodorovna tüm sağlığıyla bana yaşamım boyunca nefret ettiğim şeyleri sevdirmeye çalışıyor. İstiyor ki, evimde yemek pişirilsin, odalara bulaşık suyu kokusu sinsin, gösterişli yeni bir daireye taşınalım, arabamıza atlayıp caka satarak caddelerde dolaşalım... Biliyorum, onun asıl amacı iç çama-

6 (It.) Gel bana, gizli gizli beni düşünerek!

şırlarıma karışmak, sağlığımla ilgilenmek, her an özel yaşamımı sorgulamak, attığım her adımı izlemek. Öte yandan alışkanlıklarıma, özgürlüğüme dokunmayacağını yemin ederek söylüyor. Sanki genç evlilerimiz gibi en kısa zamanda yurtdışı gezisine çıkacağımızı düşünüyor. Tek düşüncesi benimle baş başa kalıp bir kompartımana, bir otel odasına kapanmak. Oysa ben yolculuk sırasında okumayı severim, gevezelikten nefret ederim.”

Pekarski, “Sen de bu konularda kendisine telkinde bulun,” dedi.

“Nasıl? Beni anlayacağını mı sanıyorsun? İkimizin düşüncesi birbirinden tümüyle ayrı. Hanımefendiye göre anasından, babasından, kocasından ayrılmak medeni cesaretin doruk noktasıdır, bana göreyse çocuk oyuncağı. Kendisi bir erkeğe gönül vermeyi, onunla bir arada olmayı yeni bir yaşamın başlangıcı sayıyor; benim düşünceme göreyse hiç de öyle değildir. Aşk ve erkek onun yaşamının özünü oluşturuyor, öyle sanıyorum ki, bu konuda, yanlış bir felsefeye saplanmış. Hadi gelin de onu aşkın yiyecek, giyecek türünden bir gereksinme olduğuna, kocaların ya da evli kadınların kötü kişiler olmasından dolayı dünyanın batmayacağına inandırın! Ahlakça düşük, kadınları baştan çıkarmayı amaç edinmiş bir erkeğin soylu bir insan, bir dahi olabileceğini; öte yandan bir başkasının bedensel zevkleri reddettiği halde belki de geri zekâlı bir hayvan olmaktan daha ileri gidemeyeceğini kesinlikle kabul etmez. Daha alt katmandan biri de olsa çağımızın okumuş insanı, diyelim bir Fransız işçisi günde yemek için on su,⁷ yemekte içeceği şarap için beş su, kadın gereksinimi için de beş ile on su arası para öderken kendini tüm zekâsı ve sağlam sinirleriyle işine verir. Zinaida Fiyodorovna ise aşka para ödemeyi hiç aklından geçirmez, kendini aşka tüm benliğiyle adar. Diyelim ki, ona telkinde bulunmaya kalkıştım, hemen karşı çıkıp bağırmaya başlayacak; kendisini mahvettiğimi, ona yaşamaya değer bir şey bırakmadığımı yüzüme haykıracaktır.”

“Öyleyse hiç sesini çıkarma,” dedi Pekarski. “Ona ayrı bir daire tut, bu iş olsun bitsin.”

7 Sou: Kuruş gibi bir para birimi.

“Söylemesi kolay.”

Bir sessizlik oldu. Sonra Kukuşkin, “Gene de kim ne derse desin, güzel, çok hoş bir kadın,” dedi. “Böyleleri aşklarının bitmeyeceğini düşünerek coşkuyla verirler kendilerini.”

Orlov şöyle dedi:

“Fakat her şeyden önce kafanızı çalıştırıp aklınızı kullanmanız gerekiyor. Günlük yaşamdan edindiğimiz deneyimler, sayısız romandan, dramdan öğrendiğimiz gerçekler şaşmaz bir biçimde şunu gösteriyor ki, akli başında insanların karı-koca ilişkileri ya da birliktelikleri başlangıçta birbirlerini ne büyük bir aşkla severlerse sevsinler bu güzel ilişki iki yıldan, taş çatlasa dört yıldan fazla sürmez. Bu gerçeği Zinaida Fiyodorovna’nın kendisi de biliyordur. İşte o yüzden bütün bu yeni daireye taşınma arzusu, tavalar, tencereler, aşkının sonsuza dek süreceği umudu; gerek beni, gerekse kendisini aldatma isteğinden başka bir şey değil. Evet, söylediğiniz gibi güzeldir, hoştur; bunu tartışmaya gerek yok. Ancak bu kadın yaşantımı allak bullak etti, bugüne değin önemsemediğim için aldırış etmediğim şeyleri ciddi sorunlar derecesine çıkardı, beş paralık değer vermediğim putlara tapmak zorunda kaldım. Evet, güzelliğine, sevimliliğine diyecek yok, ama görevden eve dönerken evde tatsız bir olayla karşılaşacakmışım gibi canım buraya gelmek istemiyor. Kısaca söylersek, aşk için Fransızlar gibi birkaç su ödemek yetmiyor, huzurumun bir bölümünü yitirmek zorunda kalıyorum. Ne sinir törpüleyici, korkunç bir durum!”

Kukuşkin sahnede oynuyormuş gibi oynak bir tavırla, “Şunun söylediğine bakın!” dedi. “Bu sözler hanımın kulağına gider diye korkmuyor musunuz? Beyefendiciğim, bu nefis yarattığı sevmek gibi bir yükten sizi kurtarırsam bana ne verirsiniz? Zinaida Fiyodorovna’yı sizden seve seve alırım!”

“Elinizden gelirse hiç durmayın!”

Orlov’un umursamazca söylediği bu sözlerin ardından Kukuşkin, tüm gövdesi sarsılarak yarım dakika kadar ince sesiyle kahkahalar attı, sonra dedi ki:

“Sakın şaka yaptığımı sanmayın! Sonra Othello rolüne soyunmak yok ha!”

Kukuşkin'in gönül ilişkilerinde doymak bilmezliği, kadınlar yönünden karşı konulmaz bir erkek, erkekler yönünden ise tehlikeli bir baş belası olduğu, işlediği günahlar yüzünden öbür dünyada çatır çatır yanacağı üstüne bir tartışma başladı. Kukuşkin konuşmaları sesini çıkarmadan, zevkten gözlerini kısarak dinliyor; ilişki kurduğu kadınların adı geçtikçe, "Sakin ha, foyamı açığa vurmayın!" gibisinden gözdağı verircesine parmağını salladığı görülüyordu.

Bir ara Orlov saatine baktı. Konuklar durumu anladılar ve gitmek üzere toparlanmaya başladılar, içtiği şaraptan bayağı sarhoş olan Gruzin giyinip çıkmakta epeyce ağırdan aldı. Yoksul ailelerin, çocukları için diktikleri türden ucuz paltosunu ağır ağır giydi, yakasını kaldırdı, ardından bir şeyler anlatmaya koyuldu. Kimsenin onu dinlemediğini fark edince de çocuk odası kokan battaniyesini omzuna attı, yalvaran bir yüzle benden şapkasını bulmamı istedi. Sonra da, "Jorjinka, sevgili dostum!" dedi. "Hadi bizi kırmayın, hep birlikte kent dışına çıkalım!"

"Hayır, şimdiki durumumda benim gitmem uygun olmaz, siz gidin. Ne de olsa evli bir adam sayılıyım."

"Yo! Hanımefendi eşi bulunmaz bir kadındır, böyle şeylerle kızmaz. Hadi, benim iyi yürekli başkanım! Dışarıda güzel bir hava var, hafifçe tipiliyor, ayaz da yerinde... Bize katılmak için şöyle bir silkinip kendinize gelin! Yoksa sürekli oturmak-tan paslanacaksınız."

Orlov gerindi, esnedi, Pekarski'ye baktı.

"E, sen gitmek istiyor musun?" diye sordu.

"Bilmem. Giderim belki de."

"Orada gene mi içki içeceğiz?"

Orlov böyle diyerek biraz düşündü. Sonra, "Peki. Biraz bekleyin de para alıp geleyim," dedi.

Çalışma odasına yönelmişti ki, bir de baktım, battaniyesini yerde sürüye sürüye Gruzin de onun arkasından gidiyor. Bir dakika sonra birlikte antreye döndüler. Hayli sarhoş görünen Gruzin'in sevinçten ağzı kulaklarına varıyordu, avucunun içine on rublelik bir kâğıt para sıkıştırmıştı. Yüzü sevinçten parla-

arak, “Yarın size olan borcumun hepsini öderim, başkanım,” dedi. “Hanımefendi iyi bir kadındır, kızmayacağını biliyorum. Bizim Liza’nın vaftiz anası oldu, o günden beri kendisini sever, sayarım.”

Pekarski kapının önünde dikilmiş, onları bekliyordu. Gruzin arkadan yaklaştı, alnını adamın sırtına koyarak, “Ah, sevgili dostum,” dedi. “Pekarskiciğim, değerli avukatım benim! Hiç belli etmezsin ama kadınlara sen de çok düşkünsündür.”

Orlov kürkünü giyerken, “Özellikle şişmanlara düşkündür,” diye ekledi. “Şey, elimizi çabuk tutmazsak bizimkiyle karşılaşabiliriz.”

Gruzin neşesinden şarkı söylüyordu:

Vieni pensando a me segretamente!

Hep birlikte arabaya binip yola koyuldular. O gece Orlov eve dönmedi, ancak öğleye doğru gelebildi.

VI

Bir gün Zinaida Fiyodorovna evde altın saatini yitirdi. Saat babasından yadigar kaldığı için çok üzgündü, bir yandan da bu işe şaşırarak korkuya kapıldı. Yarım gün evin altını üstüne getirdik, aramadık yer bırakmadık, ancak bulamadık saati. Sanki yer yarılmıştı da yerin dibine geçmişti.

Aradan iki-üç gün geçmişti ki, bu sefer de sokaktan gelince para kesesini antrede unuttuğu anlaşıldı. Bereket versin, mantosunu çıkarmasına ben değil, Polya yardım etmişti. Kesesini unuttuğu aklına gelip de onu almak için geriye döndüğünde kesenin yerinde yeller esiyormuş.

“Anlamadım gitti!” dedi. “Arabacının parasını ödemek için cebimden çıkardığımı anımsıyorum... Eve gelince aynanın önüne koymuştum... Çıldırma işten değil!”

Keseyi ben almamıştım, fakat sanki çalan benmişim, suç üstü yakalanmışım gibi bir duyguya kapıldım; gözlerimden yaşlar boşandı. Öğle yemeği yemek üzere sofraya oturduklarında Zinaida Fiyodorovna, Fransızca olarak Orlov’a dedi ki:

“Anlaşılan bizim eve kötü ruhlar dadandı. Bugün antrede unuttuğum keseyi içerideki odamda masanın üstünde buldum. Ancak kötü ruhlar fırıldak çevirirken kendi çıkarlarını da düşünmüş olmalılar, çünkü keseden yirmi ruble ile birlikte bir altın lira eksik.”

Orlov, “Bir gün saatini yitiriyorsun, başka bir gün paranı çalıyorlar,” dedi. “Neden böyle şeyler benim başıma gelmiyor?”

Aradan bir dakika bile geçmeden Zinaida Fiyodorovna kötü ruhların fırıldak çevirdiğini unutup bir hafta önce yaşadığı bir olayı kahkahayla gülerek anlatmaya koyuldu. Bir mağazaya posta kâğıdı ısmarlarken yeni adresini vermeyi unutmuş, bunun üzerine mağazadakiler ısmarlanan kâğıt ile faturayı eski adresine göndermişler. Zavallı kocası bunlar için on iki ruble ödemek zorunda kalmış. Bunları anlatırken birden gözleri Polya'ya takıldı, kadına dik dik bakmaya başladı. Öylesine utanmış olmalı ki, yüzü kıpkırmızı kesildi, hemen konuyu değiştirdi.

Kahvelerini çalışma odasına götürdüğüm zaman Orlov ayakta, şömineye sırtı dönük duruyor; Zinaida Fiyodorovna ise onun karşısında, koltukta oturuyordu. Kadın gene Fransızca, “Şimdi söyleyeceklerimi sakın sinirlenmeme ya da moralimin bozuk olmasına bağlamayın,” dedi. “İyice düşününce her şeyi çözdüm. Bu kadının saatimi çaldığı günü ve saati, dakikası dakikasına söyleyebilirim. Para kesemi unuttuğum zamanı da. Bundan hiç kuşkunuz olmasın. (Elimden kahve fincanını alırken güldü.) Başörtülerimin, eldivenlerimin niçin sık sık kaybolduğunu şimdi daha iyi anlıyorum. Sen ne dersin bilmem, ama yarından tezi yok bu saksagani evden kovalım, Stepan bizim eski hizmetçiği çağırınsın. Sofya hırsızlık bilmez, bu suratsız kız gibi itici de değildir.”

“Yok, yok, bugün keyifsizsiniz de onun için böyle konuşuyorsunuz. Yarın bir de bakarsınız, düşünceniz tümüyle değişmiş. Kadından kuşkulanıyorsunuz diye işten kovmak doğru olmaz.”

“Benimkisi kuşkulanmak değil, onun çaldığını adım gibi biliyorum. Şu mutsuz görünüşlü sefil uşağınızdan da epeyce kuşkulanmıştım, ama onun hakkında tek söz söyledim mi? Jorj, niçin bana inanmak istemiyorsunuz? Doğrusu, çok üzgünüm...”

“Bir konuda düşüncelerimiz aynı değilse, bu, size inanmadığım anlamına gelmez. Dilerim siz haklısınızdır.” Böyle diyerek arkaya döndü, izmariti şömineye fırlattı. “Durup dururken üzülmenize gerek var mı? Ha, şunu da belirteyim, evimdeki düzenin sizi rahatsız edeceğini, başınıza böylesine işler açılacağını, gerçekten aklıma hiç getirmemiştim. Altın paranız mı kayboldu, canınız sağ olsun, bendekilerden size istediğiniz kadar verebilirim. Ama yerleşik düzeni bozmak, eve başka hizmetçi getirmek, gelenin eve alışmasını beklemek, bütün bunlar uzun zaman alır; ayrıca benim tarzım olmadığı için bir hayli canımı sıkar. Evdeki hizmetçi şişmanlığından ötürü hoşunuza gitmemiş olabilir, belki eldivenlere, başörtülerine de düşkünlüğü vardır; ama bu kadın iyi iş yapar, disiplinlidir, ayrıca Kukuşkin’in çimdiklerine dişini sıkıp dayanır.”

“Şunu açıkça söylesenize! Demek, bu kadından ayrılmak istemiyorsunuz!”

“Onu kıskanıyor musunuz yoksa?”

“Evet, kıskanıyorum!”

“Ah, teşekkürler!”

Kadının gözlerinde yaşlar parladı.

“Evet, kıskanıyorum... Benimkisi o kadını kıskanmak değil, nasıl anlatsam bilmem, daha kötü bir şey... Siz erkekler bazen öyle iğrenç oluyorsunuz ki! Korkunç, çok korkunç şeyler yapıyorsunuz ki!”

Böyle diyerek başını ellerinin arasına aldı.

“Yok canım, benim yaptıklarımın neresi korkunç?”

“Gözlerimle görmedim ama anlatılanlara bakılırsa siz erkekler daha çocukluğunuzda hizmetçilerle düşüp kalkmaya başlıyor, bundan dolayı da hiç tiksinti duymuyormuşsunuz. Bu konuyu kitaplardan da okudum... Şey, Jorj, sen haklısın, şekerim.”

Zinaida Fiyodorovna’nın birdenbire değişti, sesi tatlı, yalvaran bir havaya büründü.

“Gerçekten bugün keyfim yerinde değil. Gene de beni anlamı istiyorum, bu kadına karşı başka türlü davranmak içimden gelmiyor. Korkuyla karışık bir çeşit tiksinti duyuyorum ona karşı. Onu gözüm görmese daha iyi.”

Şaşkın şaşkın omuz silkerek şöminenin yanından uzaklaşan Orlov, “Böyle ıvır zıvır şeylere aldırmayıp daha önemli konularla ilgilenseniz nasıl olur? Onu görmezlikten gelerseniz incir çekirdeğini doldurmayan şeyleri sorun yapmaktan kurtulursunuz,” dedi.

O sırada çalışma odasından çıktığımdan hanımefendinin Orlov’a nasıl bir yanıt verdiğini işitmedim. Ancak şöyle ya da böyle, Polya evde hizmetçi olarak kaldı. O günden sonra Zinaida Fiyodorovna bir kerecik olsun Polya’dan kendisine yardım etmesini istemedi, işlerini onsuz görmeye çalıştı, fakat Polya ona bir şey verdiğinde ya da bileziklerini şingırdatıp eteklerini hışırdatarak onun yanından geçtiğinde hanımefendinin hep irkildiğini gördüm.

Öyle sanıyorum ki, Gruzin ya da Pekarski, Polya’ya yol vermesini isteselerdi, herhangi bir kararsızlık göstermeden, bir açıklama beklemeden Orlov bu işi yapmakta gecikmezdi. Çünkü çevresine kayıtsız bütün insanlar gibi her söyleneceğini yapmaya hazırdı. Oysa Zinaida Fiyodorovna’yla ilişkilerinde en entipüften işlerde bile dikleşip inadını zorbalığa kadar vardıyordu. Diyelim, bir şey Zinaida Fiyodorovna’nın hoşuna mı gitti, o tam tersine o şeyi beğenmiyordu. Mağazada alışverişten döndüklerinde hanımefendi alınan yeni eşyaları övmeye kalkınca Orlov hemen gereksiz eşyalarla evi tıka basa doldurup adım atacak yer bırakmadığını ileri sürüyordu. Öyle zamanlar olmuştur ki, bir yere gitmek üzere frakını giyip Zinaida Fiyodorovna’ya “hoşça kalın” dedikten sonra birdenbire gitmekten vazgeçmiştir. Anladığım kadarıyla bunun nedeni, evde oturup mutsuzluğunu kadının gözüne sokmak istemesiydi.

Kadın yapmacık bir üzüntüyle, fakat yürekte sevinerek, “Niçin gitmediniz?” diye sorardı. “Biliyorum, akşamları evde oturmaya alışık değilsiniz... Ayrıca benim yüzümden alışkanlıklarınızı değiştirmenize hiç gerek yok. Kendimi suçlu hissetmemi istemiyorsanız hemen gidin, lütfen.”

“Neler söylüyorsunuz?” derdi Orlov da. “Sizi suçlayan mı var!”

Sonra da sevdiği kadın uğruna kendini harcayan âşık tavrıyla çalışma odasında bir koltuğa yığılır, eline bir kitap alarak gözlerinin önüne siper ederdi. Çok geçmeden kitap elinden düşer, bunun üzerine Orlov iri gövdesiyle koltukta şöyle bir döndükten sonra güneşten korumak istiyormuş gibi elini gözlerine siper ederdi. Evden çekip gitmediği için ne kadar canının sıkıldığını anlardım o zaman.

Az sonra Zinaida Fiyodorovna çekine çekine çalışma odasının kapısına yaklaşarak, “Girebilir miyim?” diye sorardı. “Kitap okuyorsunuz demek ki... Canım sıkıldı da ne yapıyorsunuz diye bir bakayım dedim...”

Hiç unutmam, gene böyle bir akşam Zinaida Fiyodorovna çekine çekine çalışma odasına girdi, hiç gereği yokken gelip Orlov’un ayaklarının dibine, halının üstüne oturdu. Kadının ürkek, yumuşak hareketlerinden Orlov’un o anki ruhsal durumunu bilmediği için adamdan çekindiğini anladım.

Orlov’a yaranmak amacıyla yapmacıklı bir sokulganlıkla, “Ne güzel, durmadan kitap okuyorsunuz,” dedi. “Jorj, başarınızı neye borçlusunuz, biliyor musunuz? Sürekli okumanız, zeki biri olmanız işlerinizde büyük kolaylık sağlıyor. Bakayım, hangi kitabı okuyorsunuz?”

Orlov’un ne karşılık verdiğini işitmedim. Bana bitmez gibi görünen birkaç dakika sessizlik içinde geçti. Oturma salonunda ayakta dikiliyor, öksürmemeye çalışarak ikisinin hareketlerini izliyordum. Zinaida Fiyodorovna alçak sesle, gülerek, “Size bir düşüncemi açıklamak istiyorum,” dedi. “Ne dersiniz, açıklayayım mı? Belki kendimi kandırdığımı ileri sürerek gülüp geçeceksiniz. Biliyor musunuz, bugün burada benim için kalacağınıza, akşamı birlikte geçireceğimize inanmak istiyorum. Hem de çok istiyorum. Bu düşünceme ne dersiniz?”

Orlov gene elini gözlerine siper etti.

“İstedığınız gibi düşünebilirsiniz. Mutlu insan odur ki, yalnız olabilecekleri değil, olamayacakları da düşünür.”

“Bu çetrefil sözlerden pek bir şey anlamadım. Yani insanlar hayal kurarak mı mutlu olurlar diyorsunuz? Böyle söylüyorsanız haklısınız... Akşamları siz yokken çalışma odanızda oturur,

hayal dünyamda uzak, çok uzak yerlere uçarım. Hayal kurmak hoşuma gider. Hadi Jorj, yüksek sesle hayal kuralım!”

“Üniversitede böyle bir ders almadım, hayal kurma bilimin-den haberim yok.”

Kadın Orlov’un elini tuttu.

“Bugün niçin keyifsizsiniz? Bunun belli bir nedeni var mı? Sizin neşesiz olduğunuzu görünce korkuyorum. Başınız mı ağ- rıyor, yoksa bana mı kızgınsınız? Keşke bir anlayabilsem!”

Birkaç dakika daha bitmek bilmez bir sessizlik içinde geçti.

“Çok değiştiğinizi görüyorum,” dedi kadın alçak sesle. “Ni- çin? Znamenski Sokağı’ndaki gibi neşeli, yumuşak başlı, anla- yışlı değilsiniz. Neden? Şurada nerdeyse bir aydır birlikte yaşı- yoruz; henüz asıl yaşantımızın başlamadığını, aramızda gerek- tiği gibi dostça konuşmalar geçmediğini düşünüyorum. Haksız mıyım? Ya sözlerime şakayla karşılık veriyorsunuz ya da öğret- menmişsiniz gibi uzun uzun, soğuk açıklamalarda bulunuyor- sunuz. Şakalarınızda bile soğuk bir hava esiyor. Benimle eskisi gibi ne zaman ciddi ciddi konuşacaksınız?”

“Yok canım, benim konuşmalarım hep ciddidir.”

“Öyleyse sorunlarımızı konuşalım. Tanrı aşkına Jorj, konu- şalım!”

“Peki, hangi sorunları?”

Zinaida Fiyodorovna hülyalı bir tavırla, “Geleceğimizi, ileri- deki yaşantımızı konuşalım,” dedi. “Durmadan planlar kuru- yorum, kendime göre tasarılarım var. Bunları düşünmek öyle hoşuma gidiyor ki! Jorj, size bir soru sorarak başlayacağım: Gö- revî ne zaman bırakacaksınız?”

Orlov elini alnından çekti.

“Neden bırakacakmışım ki?”

“Bu dünya görüşünüzle devlet görevini daha fazla sürdüre- mezsiniz. Asıl yeriniz orası değil.”

“Nasıl bir dünya görüşüymüş benimkisi? Gerek görüşlerimle, gerekse ruhsal yapımla sıradan, Şcedrin’in kahramanları türün- den bir devlet memuruyum. Görüyorum ki benden çok şey bek- liyor, beni gereğinden yüksek makamlara layık görüyorsunuz.”

“Gördünüz mü, gene şakayla karşılık verdiniz.”

“Hiç de değil. Belki görevim beni tatmin etmiyor, gene de yapacağım başka bir işten daha uygundur benim için. Yerime alıştım, benimle birlikte çalışanlarla uyum içindeyim, hiç olmazsa kendimi fazlalıklmış gibi hissetmeyip bu duruma katlanıyorum.”

“Hayır, görevinizden nefret ediyor, tiksinti duyuyorsunuz!”

“Ya, öyle mi? Görevimden ayrılıp başka bir dünyanın hayallerini kurmaya başlasam bu bana şimdiki görevimden daha az mı tiksinti verecek? Bu kanıda mısınız?”

Zinaida Fiyodorovna gücenerek ayağa kalktı.

“Bana karşı çıkmak uğruna kendinize iftira etmekten çekinmiyorsunuz,” dedi. “Pes doğrusu! Böyle bir konuşma başlattığım için üzgünüm.”

“Niçin kızılıyorsunuz canım, bir yerde çalışmıyorsunuz diye ben size kızıyor muyum? Kim nasıl isterse öyle yaşar...”

“Ya! Sizin istediğiniz gibi yaşadığınızı sanmıyorum. O yüzden özgür de değilsiniz, eliniz kolunuz bağlı.”

Zinaida Fiyodorovna büyük bir üzüntü içinde elini salladı.

“Yaşamınız boyunca size ters gelen, düşüncelerinize aykırı bir işle uğraşmak, yazılar yazmak, başkalarının boyunduruğu altında çalışmak, üstlerinizin yeni yılını kutlama zorunluluğunu hissetmek size göre değil... Akşamları da işiniz gücünüz kâğıt oynamak. Gönlünüzün çektiği bir görevi yapmıyorsanız bunun ne değeri var? En önemlisi de bu... Hayır Jorj, hayır! Böyle şeyler şakaya gelmez, biraz ciddi olalım! Siz ülkü sahibi bir insansınız, dünya görüşünüze uygun başka bir işte çalışın!”

Orlov içini çekti.

“Siz beni ne sanıyorsunuz, kuzum? Gözünüzde beni o kadar büyüttüme!”

Zinaida Fiyodorovna'nın gözlerinden yaşlar boşandı.

“En iyisi benimle konuşmak istemediğinizi söyleyin! Benden nefret ediyorsunuz, kısacası bu!”

Orlov oturduğu koltuktan kalktı, öğüt verircesine, “Sevgilim, durum şu,” dedi. “Benim zeki, okumuş bir kişi olduğumu demin kendiniz lütfedip söylediniz, öyleyse bilgili bir adama akıl öğretmek onun düzenini bozmak anlamına gelir. Beni ül-

kü sahibi bir insan olarak niteliyorsunuz. Doğrudur, göz önünde bulundurduğunuz büyüklü küçüklü hiçbir düşünce benim yabancıml değil. Bu duruma göre eğer görevimi, kâğıt oyunlarını kafamdaki düşüncelere yeğliyorsam bunun kendine göre nedenleri var demektir. Bu birincisi... İkincisi de bildiğim kadarıyla siz daha önce hiçbir yerde çalışmadınız, öyleyse devlet göreviyle ilgili edindiğiniz kanılar fıkralardan, kötü öykülerden derlenmiş olmalı. O bakımdan gelin aramızda şöyle bir uzlaşmaya varalım: İkimizin de çoktandır bildiği konulara, bir de uzmanlık alanımıza girmeyen sorunlara el atmayalım. Tamam mı?”

Zinaida Fiyodorovna dehşete kapılarak birkaç adım geriledi.

“Jorj, benimle nasıl böyle konuşabiliyorsunuz? Kendinize gelin lütfen!”

Sesi titredi, daha fazla konuşamadı. Hiç istemediği halde hüngür hüngür ağlamaya başladı. Sonra birdenbire Orlov’un önünde diz çöküp başını adamın dizlerine koydu.

“Jorj, sevgilim, ne olur beni anlayın, daha fazla dayanamayacağım! Yoruldum artık, bittim, dayanacak gücüm kalmadı! Çocukluğumda nefret ettiğim ahlâksız üvey annem, ardından sevmediğim kocam, şimdi de siz... Siz! Çılgınca aşkıma karşılık böylesine soğuk, böylesine alaycı bir davranış? Olacak şey değil! Üstelik şu küstah, iğrenç hizmetçi...” Bunları söylerken hep ağlıyordu. “Şimdi daha iyi anlıyorum, ben ne karınız ne de dostunuzum. Metresiniz olduğum için saygı duymadığınız zavallı bir kadınıml ben... Kendimi öldürmekten başka çıkar yol kalmadı!”

Onun bu sözlerinin ve ağlamasının Orlov üzerinde böylesine etkili olacağını kestiremezdim, doğrusu. Adam kıpkırmızı kesildi, koltuğunda rahat oturamayarak kıpırdanmaya başladı, yüzündeki alaycılığın yerini çocuksu, bön bir korku aldı.

Kadının omuzlarını, saçlarını okşayarak, “Sevgilim, yemin ederim, anlamadınız beni!” dedi. “Bağışlayın... Yalvarırım! Size karşı haksızlık ettim. Ah, nasıl nefret ediyorum kendimden!”

Zinaida Fiyodorovna birden yumuşadı.

“Sızlanmalarım, yakınmalarım sizi hayli bunaltmış olmalı... Onurlu, yüce gönüllü, eşi bulunmaz bir insansınız siz... Her an

bunu daha derinden anlıyorum, ancak son günlerde canımın sıkıntısından ne yapacağımı bilemez oldum.”

Böyle diyerek Orlov’a sarıldı, yanağından öptü.

“Ne olur, ağlamayı kesin, lütfen.”

“Peki, şimdi biraz açıldım, daha fazla ağlamam...”

Orlov koltuğunda hâlâ kıpırdanıyordu.

“Hizmetçiye gelince, yarın ona hemen yol vereceğim.”

“Hayır Jorj, bırakın kalsın, işittiniz mi? Artık ondan korkmuyorum. Söylediğiniz gibi aptalca şeyler, ayrıntılar üstünde durmamalıyız. Yerden göğe kadar hakkınız var... Siz eşi bulunmaz, olağanüstü bir insansınız!”

Çok geçmeden ağlaması kesildi, ancak kirpikleri henüz ıslak ıslaktı. Orlov’un dizinde oturarak alçak sesle dokunaklı bir şeyler anlatmaya başladı. Besbelli, çocukluğunun, gençlik günlerinin anılarına dalıp gitmişti. Bir yandan da adamın yüzünü okşuyor, yüzüklerle süslü parmaklarını öpüyor, bileğinden zincir sarkan elini inceliyordu. Anlattıklarıyla, sevdiği adamın yakınlığıyla kendini unutmuş gibiydi. Gözyaşları, içindeki bütün kiri, pası temizlediğinden olacak, sesinde içtenlikli bir çınlama vardı. Orlov da onun kestanerengi saçlarını okşuyor, dudaklarını dokundurarak ses çıkarmadan ellerini öpüyordu.

Sonra çalışma odasında çaylarını içtiler, Zinaida Fiyodorovna yüksek sesle birkaç mektup okudu. Yatmaya gittiklerinde saat gecenin biriydi.

O gece soğuktan böğrüm şiddetle sızladı, sabaha kadar ısınamadım, bir dakikacık olsun gözümü kırpmadım. Bir ara Orlov’un yatak odasından çalışma odasına geçtiğini işittim. Orada bir saat kadar oturduktan sonra zili çaldı. Acıdan, yorgunluktan kendimi öyle bırakmışım ki, üstüme bir şey giymeden, yalınayak çalışma odasına koştum. Oysa evin bir düzeni, uşaklığın yolu yöntemi vardı. Orlov, sırtında sabahlığı, başında şapkası, kapıda dikilerek gelmemi bekliyordu.

“Çağrıldığın zaman karşıma giyin de gel!” diye çıkıştı. “Masadaki mumlar değişecek.”

Özür dilemek üzereydim ki, şiddetli bir öksürüğe yakalanarak düşmemek için bir elimle kapının pervazına tutundum.

“Yoksa hasta mısınız?”

Evinde çalışmaya başladığım günden beri bana ilk kez “siz” diyordu. Neden böyle hitap ettiğini anlayamadım. Belki gecelik kılığım, öksürükten çarpılan yüzümle rolümü başarıyla oynayamadığımdan, uşağa pek benzemediğimdendi.

“Hastaysanız niçin böyle bir işe girdiniz?” diye sordu.

“Açlıktan ölmek için,” karşılığını verdim.

“Düşünecek olursak berbat bir dünya bizimkisi,” dedi alçak sesle.

Ben setremi apar topar giydikten sonra getirdiğim yeni mumları yakıncaya değin masanın yanındaki koltukta oturdu, okuyacağı kitabın yapraklarını kesti.

Odasından ayrıldığımda kendini tümüyle okumaya vermişti, artık kitap elinden düşmüyordu.

VII

Bu satırları yazdığım şu dakikalarda çocukluğumdan beri yüreğime yerleşmiş bir korkunun, duyarlı ve gülünç görünme korkusunun etkisi altındayım. Sevdiğim birini okşamak, tatlı sözler söylemek içimden gelmiyor. İşte bu korku yüzünden ve başka türlü davranmayı beceremediğimden, şu an ruhumda kopan fırtınaları, içimdeki duyguları tüm açıklığıyla anlatmakta zorluk çekiyorum.

Zinaida Fiyodorovna'ya âşık değildim, bununla birlikte ona karşı beslediğim normal insan duygularında Orlov'un sevgisinden daha çok canlılık, neşe, yaşama sevinci vardı.

Sabahları elimde süpürge, ortalığı temizlerken ya da fırçayla ayakkabıları boyarken yüreğimde bir titremeye ne zaman Zinaida Fiyodorovna'nın konuşmasını duyacağım, ne zaman ayak seslerini işiteceğim diye sabırsızlıkla beklerdim. Kahvesini içerken, yemeğini yerken kapıda dikilip onu seyretmek, antrade kürkünü giymesine yardım etmek, omzuma elini koyarak durduğu sırada minicik ayaklarına lastik botları geçirmek, eve dönüşünde aşağıdan kapıcının seslenmesini bekleyip onu kapıda karşılamak, benim için ne büyük mutluluktu! Yanakla-

rı pembe pembe, yüzü kar serpintileriyle pudralanmış gibi, kopuk kopuk sevinç çığlıklarıyla dışarıdaki ayazı, arabacının davranışını anlatırdı.

Bir kadına âşık olmak, sonra onunla evlenip kendi yuvamı kurmak isteğiyle yanıp tutuşuyordum; istiyordum ki karımın Zinaida Fiyodorovna'ya benzeyen bir yüzü, onunki gibi bir sesi olsun. Odamda yemek yerken, beni bir iş için gönderdiklerinde sokakta yürürken, gece yatakta yatarken hep bunu düşünüyordum. Orlov kadın giysilerini paçavra diye adlandırıp çocuk sahibi olmayı reddediyor, bakır tencereleri, mutfak kokularını tiksintiyle evinden uzak tutuyordu. Oysa ben bunları kendime yakın buluyor, hayallerimde bunlarla avunuyor; ileride benim de bir karım, çocuklarım, küçücük bir evim, içinde daracık yollar geçen bir bahçem olsun diye dua ediyordum.

Eğer Zinaida Fiyodorovna'ya gönül versem kesinlikle ondan karşılık beklemez, bundan dolayı da kendimde bir eksiklik hissetmezdim. Onun aşkıma karşılık vermesi, mucize beklemek gibi bir şeydi çünkü. Ona karşı insanca bağlılığımda, bu alçakgönüllü, dingin sevgimde ne Orlov'u kıskanmaya, hatta ne de ona imrenmeye yer vardı. İnancıma göre benim gibi sakat bir adam ancak hayallerinde mutlu olabilirdi.

Zinaida Fiyodorovna geceleri sevgili Jorj'unun dönüşünü beklediği sırada sayfalarını çevirmeden elindeki kitaba bakarken ya da bulunduğu odadan Polya geçince irkilip yüzü sararken onun çektiği acıları ben de çekiyor; perşembe günleri yemek masasında onun hakkında konuşulanları nasıl kendisine iletsem, nasıl bu çıbanı kökünden söküp atsam diye yanıp tutuşuyordum. Son günlerde sık sık ağladığını işitir olmuştum. Geldiğinin ilk haftaları evde Orlov yokken şarkılar söyler, neşeyle gülerdi; ancak aradan bir ay geçince yalnız perşembe günleri bozulan hüzünlü bir sessizlik çöktü evin bütün odalarına.

Zavallı kadın Orlov'un yüzünde yapmacık bir gülümseme görsün, ondan bir öpücük alabilsin diye nelere katlanmıyordu ki! Önünde diz çöküp ona sokularak adamın hoşuna gitmeye çalışıyor, bir köpek gibi yaltaklanıyordu. Çok üzgün olduğu

zamanlarda bile aynanın önünde şöyle bir durup giyimine göz atmaktan, saçlarını düzeltmekten kendini alamıyordu. Giyinip kuşanmayla, süslenmeyle böylesine ilgilenmesi, satın aldığı eşyalardan heyecan duyması şaşılacak bir şeydi; bu durumu bana göre sürekli üzüntüsüyle hiç bağdaşmıyordu. Modayı izlemesi, kendine pahalı giysiler diktirmesi anlaşılacak gibi değildi. Ne diye yapıyordu bütün bunları? Hele dört yüz rubleye malolan bir giysi diktirmişti ki, bunu hiç unutamam.

Gündelikçi kadınların sabahtan akşama değin ölesiye çalışmaları karşılığında ellerine yirmi kapık sıkıştırılır; Venedikli, Brükselli dantelacı kızlara da günde yarım frank ödenirken geçimlerini ahlakdışı yollardan sağladıkları düşünülürdü. Durum böyleyken Zinaida Fiyodorovna'nın, pek de işine yaramayan bir giysiye dört yüz ruble ödemesi akıl alacak gibi değildi. Beni asıl üzen, onun bunları bilmemesi, aklına bile getirmemesiydi. Bununla birlikte hanımefendi sokağa çıkar çıkmaz bütün bunları unutturdum. Hatta kendi kendime onu bağışlayıcı açıklamalar yapar, aşağıdan, kapıcı dönüşünü ne zaman bildirecek diye dört gözle beklerdim.

Evde bana karşı tavırları kendinden daha aşağı bir kişiye, bir uşağa yapılan davranıştan başka bir şey değildi. Nasıl bir köpek okşanırken hayvanın ne yaptığına hiç aldırmaz edilmezse, bana bir iş buyrulduğunda, bir soru sorulduğunda da ne diyeceğimi beklemezdi. Efendilerim benimle gerekenden fazla konuşmaktan kaçınırlar, adım gibi biliyorum ki, sofrada hizmet ederken konuşmalarına karışsam ya da gülmeye kalksam beni deli sanıp hemen kapının önüne koyarlardı. Gene de Zinaida Fiyodorovna'nın bana güler yüz gösterdiğini söyleyebilirim. Beni sokağa bir iş için gönderirken ya da yeni alınan bir lambayı, başka bir eşyayı nasıl kullanacağımı anlatırken karşımda aydınlık, güleç, iyilikçi bir yüz görürdüm; bakışlarını benden kaçırmazdı. Böyle davranmasında Znamenski Sokağı'nda ona mektup getirip götürdüğüm günlerin tatlı anısının payı olduğunu sanıyorum. Odasına gelmem için zili çaldığında, beni hanımefendinin gözdesi sayan, bu nedenle benden nefret eden Polya alaycı bir gülümsemeyle, "Hadi, seninki çağırıyor!" derdi.

Her ne kadar Zinaida Fiyodorovna bana daha aşağı tabakadan bir kişiymişim gibi davransa da, evde asıl aşağılanan kişinin kendisi olduğundan hiç kuşkulanmıyordu. Bir uşak olduğum halde kendisine acıdığımı, ileride durumunun ne olacağı, Orlov'la ilişkilerinin nasıl biteceği konusunda günde en az yirmi kez kafa yorduğumu bilemezdi. İşler günden güne sarpa sarıyordu da kendisinin bundan haberi yoktu. Görevden ayrılma sıyla ilgili o akşamki konuşmadan sonra, gözyaşlarından hoşlanmayan Orlov açıkça bu tür konuşmalardan kaçınmaya başlamıştı. Zinaida Fiyodorovna bir tartışma atığında ya da yalvarmaya, gzyaşi dökmeye başladığında Orlov uygun bir bahaneyle çalışma odasına kapanıyor ya da evden çıkıp gidiyordu. Gecelerini çoklukla dışarıda geçirmektedir, artık evde daha seyrek yemek yer olmuştu. Perşembe günleri arkadaşlarıyla toplandıklarında yanlarında kendisini de alıp götürmelerini istiyordu. Zinaida Fiyodorovna eskisi gibi evde mutfak açmayı, yeni bir daireye taşınmayı, Avrupa'ya geziye çıkmayı dşleyedursun; bunlar hayaldenteye geçmemektedir. Yemekler gene lokantadan geliyor, Orlov ondan yeni daireye taşınma konusunu Avrupa gezisinden döndükten sonraya bırakmasını istiyor, geziye çıkma tarihini ise saçının uzamasına kadar ertelemek gerektiğini söylüyordu. Sözümona saçları uzarsa otellerde kalmaları kolaylaşırmış, uzun salar, onun düşünce yapısına daha uygun düşermiş...

Bütün bunlar yetmiyormuş gibi bir de akşamları, Orlov'un yokluğunda Kukuşkin bizim eve dadanmıştı. Gerçi tavırlarında bir uygunsuzluk yoktu, gene de bir akşam onun, Zinaida Fiyodorovna'yı Orlov'un elinden alacağını söylemesi beni sarsıp etkilemişti. Eve geldiğinde kendisine çay, kırmızı şarap ikram ediyorduk. Kukuşkin incecik sesiyle keh keh keh diyerek kahkahalar atıyor, hoşa gidecek bir şey söyleme isteğinden olacak, medeni nikhın kilise nikhından üstün olduğunu ileri sürerek, kimsenin Zinaida Fiyodorovna'nın eline su dkemeyeceğini, aklı başında herkesin ona büyük sayđı göstermesi gerektiğini söylüyordu.

Kötü şeyler olacağı beklentisi içinde Noel Yortusu çok sıkıntılı geçti. Yeni yıldan bir gün önce sabah kahvesini içerlerken Orlov birdenbire bir açıklamada bulunarak bakanlığın onu bilmem hangi ilde denetlemeye çıkan bir senatörün yanına özel yetkilerle göreve göndereceğini bildirdi. Sanki buna canı sıkılmış gibi, “Gitmek istemiyorum ama gitmemek için bir bahane de uyduramıyorum,” dedi. “Bu duruma göre ister istemez senatörün yanında görevli gideceğim.”

Bu beklenmedik açıklama karşısında Zinaida Fiyodorovna'nın gözleri kızardı.

“Orada çok kalacak mısınız?” diye sordu.

“Beş-altı gün...”

Kadın biraz düşündü.

“Doğrusunu söyleyeyim mi, böyle bir göreve gönderileceğin için senin adına kıvançlıyım. Biraz gönlünü eğlendirirsin, birine âşık olursan dönüşte bana anlattırın.”

Zinaida Fiyodorovna, Orlov'u sıkmadığını, onun canı istediği gibi hareket edebileceğini her fırsatta belirtmeye çalışsa da bu kurnazlıktan uzak siyasetinin yapmacıklığı açık açık sırıyordu; bu da Orlov'a kendisinin özgür olmadığını bir kez daha vurgulamaktan başka bir işe yaramıyordu...

Orlov, “Akşamleyin yola çıkacağım,” dedikten sonra gazete okumaya daldı.

Zinaida Fiyodorovna onu istasyondan uğurlamak istediysede adam Amerika gibi uzak bir ülkeye gitmediğini, gittiği yerde de beş yıl değil, topu topu dört-beş gün kalacağını söyleyerek onu bu niyetinden caydırdı.

Saat sekizde ayrılırırken Orlov kadını kucakladı, alnından, dudaklarından öptü. İçime dokunan, sevecen bir ses tonuyla, “Biliyorum, akıllı bir kadınsın,” dedi. “Benim yokluğumda sa-kın canın sıkılmasın. Hadi, Tanrı'ya emanet ol!”

Zinaida Fiyodorovna da Fransızca olarak, “Aramızda bazı anlaşmazlıklar olduysa beni bağışla,” diye karşılık verdi. “Birbirini seven karı-koca arasında böyle şeyler her zaman olur,

seni deli gibi seviyorum. Beni unutma, sık sık uzun telgraflar gönder...”

Orlov onu bir kez daha öptü, sonra tek söz söylemeden, utanmış bir tavırla evden çıktı. Kapının kilidi arkasında kapandığında merdivenin ortasında durdu, düşünceler içinde yukarıya baktı. Sanıyorum ki o sırada içeriden bir ağlama sesi filan gelse gitmeyip hemen geri dönerdi. Ancak dairede çıt çıkmıyordu. Bunun üzerine kaputunun önünü düzeltti, kararsızlık içinde basamaklardan inmeye başladı.

Apartmanın önünde çoktan beridir iki kızak beklemekteydi. Orlov bunlardan birine bindi, ben de iki valizle birlikte ötekine yerleştim. Şiddetli bir ayaz çıkmıştı, kavşaklarda ateşler yanıyordu. Kızak tırısla gittiği için soğuk hava, yüzümü, ellerimi bıçak gibi kesiyordu; soluk almakta zorluk çekiyordum. O halde bile gözlerimi kapatıp, “Ne eşi bulunmaz bir kadın! Kocasını nasıl da seviyor? İnsanlar evlerin avlularından ıvrır zıvrır şeyler toplayarak hayır işlerinde kullanılmak üzere satıyorlar. Bir cam parçası bile bu konuda iyi bir mal sayılırken böylesine bulunmaz bir cevher, bir pırlanta –genç, zarif, zeki, akli başında bir kadının sevgisi– Orlov’a göre beş paralık değer taşıyor. Eski çağlarda yaşayan bir düşünür insanların sapık tutkularına, bir çaresi bulunursa düzeltilip iyi yola sokulacak büyük bir güç gözüyle bakarmış. Oysa bizim evde soylu, güzel tutku doğru yönlendirilemediği, anlaşılamadığı, değeri bilinmediği için yozlaşıyor, yavaş yavaş yok olup gidiyor,” diye düşünüyordum.

Kızaklar bir süre sonra ansızın durdu. Gözlerimi açınca bir de ne göreyim? Sergiyev Sokağı’nda, Pekarski’nin oturduğu apartmanın önünde değil miyiz? Orlov kızaktan aşağı atladı, apartmandan içeri girerek gözden kayboldu. Aradan beş dakika kadar geçmişti ki, Pekarski’nin uşağı, kapıya başı açık çıkarak, üşüdüğü için bana bağırmaya başladı:

“Sağır mısın be adam! Kızakları sal da yukarı gel. Seni çağırıyorlar!”

Hayli şaşırarak ikinci kata çıktım. Pekarski’nin dairesine daha önce de gelmiştim, yani antrede biraz durarak salondan içeri bakmıştım. Sokağın sıradan görüntüsünden sonra burası ba-

na ağır çerçeveler içindeki tablolar, tunç heykeller, zengin mobilyalarla dolu, ıslıl ıslıl bir yer olarak gözüküyordu. Bu parlıtlar içinde şimdi Gruzin'i, Kukuşkin'i, Orlov'u bir arada görüyordum.

Orlov yanıma gelerek, "Beni iyi dinle, Stepan!" dedi. "Cuma ya da cumartesiye değin burada kalacağım. Eğer bana mektup, telgraf filan gelirse gecikmeden elime ulaşsın. Hanımefendiye de istasyondan beni uğurladığını söyle, selamlarımı ilet. Hadi, şimdi güle güle!"

Eve döndüğümde Zinaida Fiyodorovna salonda divanda uzanarak armut yiyordu. Şamdana konulmuş bir mum aydınlatıyordu koca odayı.

"Trene geç kalmadınız ya?" diye sordu ben içeri girince.

"Hayır, efendim. Beyefendi selam söylediler."

Kendi odama geçerek ben de yattım. Yapacağım bir iş olmadığı gibi, canım okumak da istemiyordu. Biraz önce tanık olduğum yalanı düşünmeye başladım. Ne şaşkınlık duyuyor ne de kızırıyordum; yalnızca Orlov'un neden böyle bir yalana başvurduğunu anlamaya çalışıyordum. Toy yeniyetmelerin sevgililerini kandırmalarına benzeyen bir davranıştı bu. Çok okumuş, kafası çalışan, koskoca adam bundan daha akıllıca bir yol düşünemez miydi? Ne yalan söyleyeyim, Orlov'u zeki, akli başında bir adam sayardım. Böyle birisi bağlı olduğu bakanı, kendinden daha güçlü birini aldatmak zorunda kalsa herhalde çeşitli yöntemler kullanarak bir hayli uğraşırdı; oysa bir kadını aldatmak için aklına ilk gelen yalanı kullanmıştı. Aldatmayı başarır sa ne güzel, başaramazsa hiç önemli değildi, fazla kafa yormadan bir başka yalan daha kıvırırdı.

Gece yarısı bizden bir kat yukarıda yeni yılı kutlarlarken sandalye gürültüleri geliyor, "Yaşa! Var ol!" diye bağıyorlardı. Zinaida Fiyodorovna bir ara zil çalarak çalışma odasının yanındaki odasına çağırırdı beni. Uzun süre yatmaktan dolayı gevşemiş bir halde masasında oturuyor, bir kâğıt parçasına bir şeyler yazıyordu. Gülümseyerek, "Şu telgrafı hemen çekmemiz gerekiyor," dedi. "Gecikmeden istasyona git, bunu oradan gönder."

Sokağa çıkınca kâğıt parçasına yazdıklarını okudum:

Yeni yılını kutlarım. Seni çok özledim, ivedi telgrafını bekliyorum. Seni görmeyeli öyle uzun zaman geçti ki! Telgrafla birlikte binlerce öpücük ve yüreğimdaki sevgiyi gönderemediğim için üzgünüm. Mutlu, neşeli ol; sevincim benim. Zina.

Telgrafi çektikten sonra ertesi gün alındısını verdim.

IX

Sergiyev Sokağı'na gömlek getirmesini söyleyerek yalanına bir bakıma Polya'yı da ortak eden Orlov bu düşüncesizliğiyle çok kötü bir iş yapmış oluyordu. O günden sonra bu iğrenç yaratık kin, nefret dolu bakışlarını Zinaida Fiyodorovna'nın üzerinden hiç eksik etmedi; ağzı kulaklarına vararak odasında kendi kendine şöyle söylenmeye başladı:

"Buraya iyice demir attı, utanmaz kadın! İnsan biraz da onunu düşünmeli! Ama nerede onda böyle bir onurlu davranış?"

Zinaida Fiyodorovna'nın evde suyunun ısındığını iyice sezmış olduğundan, fırsat bu fırsattır deyip elinin altında ne bulursa alıyor, kendi evine götürüyordu. Şişe şişe esanslar, bağa cımbız, mendiller, kadıncağızın iskaripini kısa zamanda yoklara karıştı. Yeni yılın ikinci günü Zinaida Fiyodorovna beni yanına çağırarak, alçak sesle siyah giysisinin yok olduğunu bildirdi. Sonra da ürkek, şaşırılmış solgun bir yüzle odadan odaya dolaşmaya başladı.

"Nasıl olur? Böyle şey görmedim ben! İştilmedik bir cüret bu!" diye söyleniyordu.

Öğle yemeğinde tabağına kendisi çorba doldurmak istediği halde beceremedi, çünkü elleri titriyordu. Bu arada dudakları da titremeye başladı. Umarsızlık içinde çorbaya, böreklere bakıyor; ellerinin titremesinin geçmesini bekliyordu. Ama az sonra dayanamayıp gözlerini Polya'nın yüzüne dikti.

"Polya, gidebilirsiniz," dedi. "Stepan'ın kalması yeter."

"Ne zararı var, ben de beyefendiyi beklerim."

"Beklemenize gerek yok. Gidin buradan, hem de şimdi gidin! Kendinize başka bir ev arayabilirsiniz. Derhal terk edin burayı!"

İyice heyecanlanarak ayağa kalkmıştı.

“Beyefendinin buyruğu olmadan bu evden ayrılamam. Beni kendileri tuttular. Kendileri ne derlerse onu yapmak zorundayım,” karşılığını verdi Polyay.

“Hemen gitmenizi buyuruyorum! Ben bu evin hanımıyım!”

Böyle derken Zinaida Fiyodorovna’nın yüzü kıpkırmızı ke-sildi.

“Evin hanımı olabilirsiniz, ancak beni tutan kendileri, hesa-bımı da o keser.”

Hanımefendi elindeki bıçağı tabağa vurduktan sonra öfkey-le bağrdı:

“Artık bir dakika bile evimde kalamazsınız! Hırsızın, rezilin birisiniz, işittiniz mi?”

Peçeteyi masanın üstüne fırlattı; acı çeken, çarpılmış bir yüz-le hızla dışarı attı kendini. Hıçkıra hıçkıra ağlayan Polyay da onun ardından, söylenerek yemek odasından çıktı. Çorba ile keklik olduğu gibi kalmıştı. Lokantanın gönderdiği bu paha-lı yemekler her nedense Polyay’nın kendisi gibi pek zavallı, hır-sızlık ürünü bir malmış gibi gözükte gözüne. En acınacak du-rumda olanlar, suçlu suçlu duranlar ise tabağın içindeki iki bö-rek parçasıydı. Sanki yemekler şöyle der gibiydi: “Bizi şimdi ge-risin geriye lokantaya götürürler, yarın da başka bir yüksek me-murun ya da ünlü bir şarkıcı kadının önüne koyarlar.”

Polyay odasında homurdanıp duruyordu:

“Kendini ne sanıyor bu kadın? İstesem ben de anlı şanlı bir hanımefendi olurum, ama haddini bilmek gerekir. Görelim bakalım, buradan önce kim gidermiş!”

Zinaida Fiyodorovna zili çalarak beni çağrdı. Odasında bir köşeye sinmiş, suskun puskun oturmaktaydı; sanki ceza verilip oraya oturtulmuş gibiydi.

“Telgraf var mı?” diye sordu.

“Hayır efendim.”

“Kapıcıya sorsanız, belki telgraf onda kalmıştır.”

Sonra arkamdan seslendi:

“Hayır hayır, bir yere gitmeyin! Bu evde yalnız başıma kal-maktan korkuyorum.”

Ondan sonra saat başı, “Telgraf geldi mi?” diye kapıcıya koşmak zorunda kaldım. Ne yalan söyleyeyim, onun adına çok üzüldüm, kahroluyordum. Kendisini odasına hapsedmişti; çayını orada içiyor, yemeğini orada yiyor, hatta güdük yuvarlak divana kıvrılıp oracıkta yatıyordu. Yattığı yeri derleyip toplamak da kendisine kalmıştı. İlk günler götürüp kendi elimle çektiğim telgraflara yanıt gelmeyince bana tüm güvenini yitirdi, tren garına kendisi gidip telgraf gelip gelmediğini sormaya başladı. Kadıncağıza baktıkça ben de sabırsızlıkla telgraf bekliyordum. Orlov bir yolunu bulur, başka bir istasyondan kadıncağıza telgraf göndertir filan gibi bir umut vardı içimde. Kâğıt oyununa dalarak her şeyi unuttur ya da başka bir kadınla ilgilenmeye başlarsa Gruzin, Kukuşkin kendi evini aklına getirir, diye düşünüyordum. Ancak boşuna bekledik durduk. Günde en azından beş kez Zinaida Fiyodorovna’nın odasına girip gerçek durumu anlatmayı düşünüyordum. Ama onu acınacak bir durumda, omuzları düşmüş, dudakları titrer görünce hemen bu niyetimden vazgeçiyordum. Onun adına duyduğum üzüntüler, kadıncağıza acımam, cesaret diye bir şey bırakmamıştı bende.

Öte yandan Polya, sanki bir şey olmamış gibi, beyefendinin çalışma odasını, yatak odasını temizleyip tozunu alıyor, neşe içinde dolapları karıştırıyor, kabı kacağı şangırdatıyor, Zinaida Fiyodorovna’nın odasının önünden geçerken öksürüyor, şen şakrak şarkılar söylüyordu. Hanımefendinin ondan çekinmesi çok hoşuna gidiyor olmalıydı. Hizmetçi kız akşamları evden çıkıp saat gecenin ikisinde üçünde dönmek gibi bir alışkanlık edinmişti. Dönüşünde ona kapıyı açmak, üstelik neden öksürüyorum diye bir de hesap vermek zorundaydım. Polya’nın eve gelişinin ardından hemen başka bir zil sesi daha duyuluyordu. Bu seferki içeridendi. Çalışma odasının yanındaki odaya koşunca hanımefendiyi kapıdan başını uzatmış dururken görüyordum. “Telgraf mı geldi?” diye soruyordu, ardından da telgraf getirdim mi diye dikkatle elime bakıyordu.

En sonunda cumartesi sabahı aşağıdan zil çalıp da merdivende Orlov’un tanıdık sesi duyulunca Zinaida Fiyodorovna öylesine sevindi ki, gözlerinden yaşlar boşandı. Adam içeri girin-

ce sevgilisinin boynuna atıldı, onu sarılıp kucakladı, göğsünü, kollarını öpücüklere boğdu, saçma sapan şeyler söylemeye başladı. Apartman kapıcısının iki valiz getirmesinin ardından Polya da neşeli çığlıklar attı. Sanki yakın bir dost tatilini geçirmeye bize gelmişti.

Zinaida Fiyodorovna sevinçten tıkanarak, “Niçin telgraflarına karşılık vermedin?” diye sordu. “Öyle çok acı çektim ki anlatamam!”

“Basit bir nedenden dolayı... Gideceğimiz yere varır varmaz daha ilk gün senatörle birlikte Moskova'ya gitmek zorunda kaldık, telgrafların elime geçmedi. Tatlım, yemekten sonra her şeyi tek tek anlatır, size rapor veririm. Şimdi bütün isteğim uyumak, uyumak.. Trende gelirken öylesine yoruldum ki!”

Bütün gece uyumadığı doğrudur; besbelli, sabaha değin iskambil oynamışlar, içki içmişlerdi. Zinaida Fiyodorovna onu bir çocuk gibi yatağına yatırdı, ondan sonra da bütün gün evde ayaklarımızın ucuna basarak yürüdük.

Birlikte yedikleri yemek normal geçti, kahve içmek üzere çalışma odasına girdiklerinde açıklama başladı. Zinaida Fiyodorovna alçak sesle, Fransızca olarak hızlı hızlı bir şeyler anlattı durdu; sanki sırıltıyla akan bir dereye benziyordu konuşması. O konuşmasını bitirince Orlov derin bir ah çekti, “Aman Tanrım!” dedi gene Fransızca. “Şu kahrolası hizmetçi kadından başka anlatacak yeni, iç açıcı bir şey bulamadınız mı?”

“Ama sevgilim, kadın beni soyup soğana çevirdi, bir sürü edepsizlik yaptı.”

“Peki, niye benim bir şeyimi çalmıyor, bana karşı terbiyesizlik etmiyor? Hizmetçilerden, kapıcılardan, uşaklardan sızlandığımı bir gün olsun işittiniz mi? Bakın sevgilim, bana kalırsa düpedüz huysuzluk sizinkisi! Belki de gebe filansınız da haberinizi yok. Bu kadını kovmayı önerdiğimde kalması için ısrar eden sizsiniz, şimdi de onu hemen kovmamı istiyorsunuz. Böyle durumlarda benim de inadım tutar, karşımdakinin huysuzluğuna huysuzlukla karşılık veririm. Madem siz gitmesini istiyorsunuz, ben de tam tersine kalmasını istiyorum. Sinirlerinizin düzelmesi için bundan başka çıkar yol yok.”

Zinaida Fiyodorovna korkmaya başladı.

“Peki, peki, senin dediğin gibi olsun. Bu konuyu şimdi bırakalım da yarın rahat rahat konuşuruz. Şimdi bana Moskova’yı anlat. Moskova’da ne var ne yok?”

X

Ertesi gün 7 Ocak Vaftizci Yahya günüydü. Kahvaltıdan sonra babasının melek gününü⁸ kutlamaya gitmek üzere Orlov siyah frakını giydi, madalyasını göğsüne taktı. Saat ikide yola çıkması gerekiyordu, oysa giyinmesini bitirdiğinde saat daha bir buçuktu. Bu yarım saati nasıl geçirecekti? Konuk salonunda bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, çocukluğunda annesine babasına okuduğu kutlama şiirlerini anımsamaya çalışıyordu. Biraz ilerideki koltukta terzisine ya da alışverişe gitmeye hazırlanan Zinaida Fiyodorovna vardı. Aralarındaki tartışma nasıl başladı bilmiyorum; ancak eldivenini getirdiğimde Orlov, Zinaida Fiyodorovna’nın önünde durarak, yalvaran bir yüzle, sinirli sinirli şunları söylüyordu:

“Tanrı aşkına, tüm kutsal varlıklar aşkına sizden rica ediyorum, her birimizin, herkesin bildiği şeyleri süreklideşmekten vazgeçin artık! Bizim zeki, düşünen kadınlarımız okul öğrencilerinin bile dinleye dinleye bıkkınlık getirdiği konularda filozof kesilerek coşkuyla konuşmuyorlar mı, vallahi deli oluyorum. Evlilik programımızdaki şu bitmek bilmez ciddi sorunları bir an önce çözsек öyle sevineceğim ki!”

“Size göre kadınların kendilerine özgü düşünceleri olmamalı, öyle mi?”

“Hayır, ama size bu konuda tam özgürlük tanıyorum. Serbestçe düşünün, canınızın istediği her yazardan alıntı yapın, ancak bana bir iyilikte bulunup ikimiz bir aradayken şu iki konuda fikir yürütmeyi bırakın! Birincisi, yüksek sosyetenin kusurları, ikincisi de evlilikte uyumsuzluk. Yüksek sosyete; tüccarların, papazların, esnafın, köylülerin, Sidor, Nikita gibi adlar

8 Her Hristiyan, adımı aldığı ermişle ilgili olarak doğum gününü “melek günü” olarak kutluyor – ç.n.

taşıyan basit halktan gelme sıradan insanların yaşadığı ortamla karşılaştırılarak kötülenmeye çalışılır. Ben hem böyle bir ortamdan nefret ediyorum hem de yüksek sosyeteden, ama elimi vicdanıma koyup bunlardan birini seçmem istenirse bir an bile gözümü kırpmadan yüksek sosyete seçerim ve bu, kesinlikle benim yönümden sahtecilik, kıvırtma olmaz. Evet, yüksek sosyetemiz koftur, bayağılıklarla doludur, bu bir gerçek; gene de ikimiz karşı karşıya gelip adam gibi Fransızca konuşabiliyoruz, bir şeyler okuyoruz, el şakası yapmıyoruz, en sert tartışmalarda bile birbirimizi itip kakmıyoruz. Oysa Sidorlar, Nikitalar basit halk ağzıyla konuşurlar, sarhoşluklarından, kabalıklarından dolayı yanlarına yaklaşılmaz, bizlerin önünde iki büklüm eğilmekten de kurtulamazlar.”

“Ama karnımızı doyuranlar da tüccarlar ile köylülerdir.”

“Doyurmuşlar da ne olmuş? Böylesi yalnız bizim değil, onların eksik yanlarını da açığa çıkarıyor. Köylü takımı hem karnımızı doyururlar hem de bize saygıda kusur etmeyip önümüzde eğilirler, çünkü başka türlü davranacak zekaları da yoktur, dürüstlükleri de. Ben aslında kimseyi kötülüyor ya da öve öve göklere çıkarmıyorum, yalnız şunu özellikle vurgulamak istiyorum: Yüksek sosyetenin de, ötekilerin de kendine göre iyi ve kötü yanları vardır. Duygularım ve düşüncelerimle ikisinin de karşısındayım, ama zevklerim bakımından birincileri tutarım.”

Orlov saatine bakarak konuşmasını şöyle sürdürdü:

“Şimdi gelelim evlilikte uyumsuzluk, anormallik konusuna... Artık şunu iyice kafanıza koymanız gerekir ki, evlilikte uyumsuzluk diye bir şey yoktur, yalnız birtakım belirsiz beklentilerimiz vardır. Siz evlilikten ne istiyor, neler bekliyorsunuz? Yasal ya da yasal olmayan bütün birlikteliklerde, aynı çatı altında iyi ya da kötü yaşamalarda değişmez tek öz, tek içerik bulunur. Siz kadınlar yalnız bu içerik için yaşarsınız, o olmadan kendi gözünüzde yaşamınızın bir anlamı kalmaz. Evlilikte size gerekli olan yalnız bu içeriktir ve onu da rahatça elde edebilirsiniz, ancak siz kadınlar fazlaca roman okuyalıdan beri yaşamın özünü ele geçirmekten utanıyor, başınızı taştan

taşa vurarak, kendinizi oradan oraya atarak erkek beğenmiyorsunuz. Sonra da bu çetrefil işte kendinizi haklı çıkarmak amacıyla evliliğin anormalliklerinden söz ediyorsunuz. Madem baş düşmanınız, iblisiniz saydığınız bu içerikten kurtulamıyor, kurtulmak istemiyor, ama ona köle gibi hizmet etmeyi sürdürüyorsunuz, öyleyse aramızda bu konuda ciddi bir konuşma olamaz. Siz ne söylerseniz söyleyin, bana içerik lafı saçma gözükür, kıvırtma gibi gelir; söylediklerinize kesinlikle inanmam!”

Aşağıya inip kapıcıya arabanın gelip gelmediğini sorduktan sonra geriye döndüğümde tartışma iyice büyümüştü. Denizcilerin deyimiyle rüzgâr sert esiyordu. Büyük bir heyecan içinde salonda bir aşağı, bir yukarı dolaşan Zinaida Fiyodorovna, “Gördüğüm kadarıyla bugün beni arsızlığınızla utandırmaya çalışıyorsunuz,” dedi. “Sizi dinlerken tiksiniyorum. Tanrı ve insanlar karşısında vicdanım rahat, yaptığım hiçbir şeyden pişman değilim. Kocamı bırakıp size geldim, bununla da övünüyorum. Yemin ederim ki bu dürüst davranışımın dolayısı kendimi suçlamıyorum.”

“Evet, gelmekle iyi ettiniz!”

“Eğer akli başında, dürüst bir insan olsaydınız böyle davranmış için siz de benimle gurur duyardınız. Korkuları ya da küçük hesapları yüzünden aynı davranışı gösteremeyen binlerce kadın yanında benim bu ataklığım ikimizi de yüceltirdi. Ancak siz dürüst bir insan değilsiniz. Özgür düşünmekten korkuyorsunuz. Kara cahilin, görgüsüzün biri namusunuzdan kuşkuya düşecek korkusuyla dürüstçe yapılan ataklıkları alaya alıyorsunuz. Nedense beni arkadaşlarınıza göstermekte çekindiğiniz bir şey var, sanki benimle sokakta dolaşmak sizin için en büyük zul... Ne dersiniz, doğru söylemiyor muyum? Neden bugüne dek beni babanızla, kuzeninizle tanıştırmadınız? Niçin?” Bağırarak ayaklarını yere vurdu. “Hayır, bu hareketiniz hoşuma gitmiyor, artık canıma tak etti! Hakkım olan şeyi sizden açıkça istiyorum. Beni babanızla tanıştıracaksınız!”

“Onunla tanışmayı o kadar istiyorsanız gidip kendiniz tanışın. Her gün saat ondan on buçuğa kadar kabul saatidir.”

Zinaida Fiyodorovna umutsuzluk içinde elini salladı.

“Sizin bu yaptığınız düpedüz bayağılık! İçten davranmadığınız, kafanızdan geçenleri açık açık söylemediğiniz için sizden nefret ediyorum. Aşağılık bir adamsınız!”

“Gerçeğin çevresinde dönüp dolaşıyoruz, ama bir türlü onu söylemeye yanaşmıyoruz. Gerçek şu ki, benim hakkımda tümüyle yanıldınız, öyleyse yanıldığınızı kabul etmelisiniz! Benim bir kahraman olduğumu, bende olağanüstü ülküler, düşünceler bulunduğunu hayal ediyordunuz. Ancak yaşayarak gördünüz ki, ben sıradan bir devlet memuruyum, kumarbazın biriyim, yüce ülkülerle hiçbir ilişkim yok. Kofluğundan, bayağılığından dolayı kızıp eleştirdiğiniz o çürümüş yüksek sosyetenin saygın bir üyesiyim... Öyleyse gerçeği kabul edip bana haksızlık etmekten kaçın; yanılan ben değil, siz olduğunuz için önce kendinize kızın!”

“Evet, yanıldığımı kabul ediyorum.”

“İşte bu güzel! Hiç olmazsa ana konuda uzlaştık. Öyleyse şimdi bundan sonrasına geçelim. Ben sizin düzeyinize yüksellemem, çünkü fazlasıyla yozlaşmış durumdayım, siz de fazla yüksekte olduğunuz için benim düzeyime inemezsiniz. Bu durumda geriye bir çözüm yolu kalıyor, o da...”

Yüzü kâğıt gibi ağaran Zinaida Fiyodorovna sabırsızlıkla, “Nedir o?” diye sordu.

“Mantığımızın yardımına sığınmak...”

Zinaida Fiyodorovna birden Rusça konuşmaya başladı. Sesi ağlayacakmış gibi çatlak çatlak çıkıyordu.

“Georgi, bana ne diye eziyet ediyorsunuz! Çektiğim acılar yetmez mi?”

Gözyaşlarından ödü patlayan Orlov hızla çalışma odasına gitti; kadına daha fazla acı çektirmek için mi, yoksa daha önce böyle durumlarda kurtuluşu kaçmakta bulduğunu anımsadığından mı, kapıyı arkadan kilitledi. Zinaida Fiyodorovna eteklerini hışırdan hışırdan adamın arkasından koştu, kapıyı yumruklayarak bağarmaya başladı:

“Bu yaptığınız neye benziyor? Söyler misiniz, nedir bunun anlamı? Ne biçim bir adam olduğunuzu görün işte! Artık şunu

bilin ki sizden nefret ediyor, tiksiniyorum. Aramızda her şey bitmiştir. Bunu böyle bilin!”

Öfkeden kopuk kopuk çıkan ince sesiyle durmadan bağırıyordu. Bunun ardından hüngür hüngür ağlamaya başladı. O sırada masanın üstünden bir şeyin düşüp kırıldığını işittim. Orlov başka bir kapıdan geçerek antreye geldi, orada çabucak kaputunu giyip silindir şapkasını aldıktan sonra kendini sokağa attı.

Aradan yarım saat mi geçti, bir saat mi; Zinaida Fiyodorovna hâlâ ağlıyordu. Biliyordum ki, kadıncağızın ne babası vardı ne annesi ne de yakın bir akrabası... Burada ondan nefret eden bir adam ile onu soyup soğana çeviren Polya arasında geçen üzüntü verici yaşantısından dolayı ona karşı içimde derin bir acıma duygusu kabardı. Ne amaçla girdiğimi düşünmeden salona daldım. İnceliği, yumuşaklığı, saçlarının güzelliğiyle benim için örnek bir kadın olan bu zayıf, umarsızlık içindeki varlık hastalıktan kıvranıyormuş gibi ıstırap çekiyor, bütün bedeni tir tir titriyordu. Divanın üstünde yatarken yüzünü örtmüştü.

“Hanımefendiciğim, emreder misiniz, size bir doktor çağırayım,” dedim.

Yaş dolu gözlerle bana baktı.

“Hayır, doktor istemem, pek önemli değil... Biraz başım ağrıyor da... Teşekkür ederim.”

Salondan çıktım.

Akşam olunca mektup üzerine mektup yazdı; Orlov’u bulup kendisine getirmem için beni kâh Pekarski’ye, kâh Kukuşkin’e, kâh Gruzın’e, kâh bilmem nereye gönderdi. Yazdığı mektup elimde geri döndüğümde hummaya yakalanmışçasına beni azarlıyor, yalvarıyor, elime zorla para sıkıştırıyordu. O gece sabaha değin uyumadı, salondan çıkmaksızın kendi kendine konuştu durdu.

Ertesi gün Orlov öğle yemeğine doğru döndü, barıştılar.

Bu olaydan sonraki ilk perşembe toplantısında Orlov sürdürdüğü yaşamın katlanılmazlığı üstüne arkadaşlarına epeyce dert yandı. Konuşmaları sinirliydi, üst üste sigara içiyordu.

“Benimkisi yaşamak değil, engizisyon işkencesi! Gözyaşları, çığlıklar, zekice konuşmalar, ardından bağışlamam için yalvarmalar, sonra gene gözyaşları, çığlıklar! Kısacası, kendi dairemde rahat değilim; hem onu hırpalıyorum hem kendim üzülüyorum. Acaba buna bir-iki ay daha dayanabilecek miyim? Hayır, hayır, dayanamam, mümkün değil!”

“Onunla açıkça konuşsana!” dedi Pekarski.

“Denedim ama başaramadım. Bağımsız düşünen, kafası çalşan bir yaratığa her istediğinizi çekinmeden söyleyebilirsiniz, oysa karşınızda iradesi, karakteri, mantığı olmayan biri var. Gözyaşlarını çekemiyorum, kadının ağladığını görünce elim ayağım tutuluyor. Böyle durumlarda onu sevdiğime yemin edip bana da ağlamaktan başka çare kalmıyor.”

Orlov’un anlattıkları pek aklına yatmadığı için Pekarski düşünceli düşünceli alnını kaşıdı.

“Ona ayrı bir daire tutsan iyi edersin. Zor bir şey değil ki...”

“Onun istediği ayrı bir daire değil, benim. Kesinlikle benim...” İçini çekti. “İkimiz bir arada yaşarken bitmek tükenmez konuşmalar dinlemek zorunda kalıyorum, bundan kurtulmak için de bir çözüm yolu bulamıyorum. Hiçbir suçum yokken suçlu durumuna düştüm. ‘Madem erkeksin bütün suç sende,’ bizim hanımefendi böyle düşünüyor. Yaşadığım süreçte kahraman gözükmekten kaçındım, Turgenev’in romanlarından nefret ederim, oysa şimdi sanki alay edilircesine bana kahramanmışım gibi bakıyorlar. Kahraman olmadığım konusunda dürüstçe itirafta bulundum, en sağlam kanıtları getirdim, gene de sözlerime inanmadı. Neden inanmadığını bilmiyorum. Belki de suratımda kahramanlara bir benzerlik var. Ne dersiniz?”

Kukuşkin, “Dostum, siz de illerden birine daha denetlemeye gidin!” diyerek bir kahkaha attı.

“Evet, tek o yol kalıyor.”

Aradan bir hafta geçmeden Orlov denetlemeye çıkan senatörün yanında görevlendirildiğini söyledi, hemen o akşam valizlerini toplayıp Pekarski’nin evine taşındı.

Sirtında, etekleri yeri süpüren bir kürk, başında samur şapkası bulunan yaşlı bir adam eşikte, karşımda dikiliyordu.

“Georgi İvanıç evde mi?” diye sordu.

Önce onu Gruzin’in aldığı borçlar yüzünden kefil olarak arada bir Orlov’un kapısını çalan tefecilerden biri sandım; ancak adam antreye girerek kürkünün yakasını indirip önünü açtıktan sonra gür kaşlarını, Orlov’lara özgü sıkılmış dudaklarını, resmî frakının göğsünde iki dizi nişanı görünce durumu kavradım. Karşımdaki, Orlov’un babası, çoktandır ilgilendiğim, yüksek dereceli ünlü devlet memurunun ta kendisiydi.

Georgi İvanıç’ın evde olmadığını söylemem üzerine yaşlı adam dudaklarını daha bir sıkı, düşünceler içinde başını yana çevirdi. Şimdi dişsiz ağzını, kuru yüzünü yandan görüyordum.

“Öyleyse kendisine bir pusula bırakacağım. Bana yolu göster.”

Lastik ayakkabılarını antrede bıraktı; uzun, ağır kürkünü çıkarmaksızın çalışma odasına doğru yürüdü, içeriye girince yazı masasının önündeki koltuğa oturdu; divite uzanmadan önce, canı sıkkın olduğu zamanlar tıpkı oğlunun yaptığı gibi, düşünceler içinde elini gözlerinin önüne siper etti. Yalnız dindar ve yaşlı insanlarda rastladığım, uysal, dalgın, hüznü dolu bir yüzü vardı. Arkasında ayakta dikiliyor; tepesindeki dazlağı, boynunun çukurunu seyreliyordum. Bu zayıf, hastalıklı ihtiyarın yaşamının elimde olduğu bir anda kafama dank etti. Çünkü o sırada koca dairede benden ve can düşmanım hizmetçi kadından başka kimse yoktu. Azıcık bedensel güç kullansam, onu öldürdükten sonra asıl amacımı gizlemek için göğsündeki saati koparıp aldıktan sonra apartmanın arka kapısından çıkıp gitsem, buraya uşak durmadan önce tasarladığımdan kat kat büyük bir sonuç elde edecektim. O anda şöyle düşünüyordum: “Bir daha karşıma bundan daha uygun fırsat çıkar mı?” Ancak harekete geçmek yerine kayıtsızlık içinde adamın dazlak kafasına, kürküne bakmayı sürdürdüm; bu adamın biricik oğluma yaptıkları geldi aklıma. Zenginliklerinden ve güçlerinden dolayı şımaran insanlar herhalde ölmeyi istemezlerdi. Aklımdan böyle şeyler geçiyordu.

Yaşlı adam iri iri harflerle pusulayı yazarken, “Çoktan beri mi oğlumun yanında çalışıyorsun?” diye sordu.

“Üç aydır çalışıyorum, beyefendi hazretleri.”

Pusulayı yazmayı bitirince ayağa kalktı. Önümde eyleme geçecek yeterince zaman vardı. Tüm gücümü toplayıp yumruklarımı sıktım, bu adama karşı beslediğim eski kinimin birazının olsun canlanmasını istedim. Daha yakınlara kadar ona karşı duyduğum düşmanlık duygusu, günlerce içimden çıkmayan, kudurgan öfke geldi gözümün önüne. Ancak kaşşamış taşa kibrit çalınmaz derler. Benimki de öyle... Eski öfkemden eser kalmamıştı. Önümdeki adamın kederli yüzü, göğsündeki nişanların soğuk parıltısı dünyada her şeyin gelip geçici olduğu, fazla yaşayamadan onun da gebereceği üstüne ucuz düşüncelerle avunmaya başladım.

Yaşlı adam şapkasını giydikten sonra, “Hoşça kal, oğlum,” diyerek gitti.

Artık hiç kuşku kalmamıştı, ruhumda gerçekleşen büyük değişiklikler sonunda bambaşka bir adam olup çıkmıştım. Kendimi yoklamak için bir an gözlerimi kapayıp eski günlerimi düşündüm. Ama sanki dibi görünmez, karanlık bir uçuruma bakmışım gibi yüreğimi bir korku sardı. Geçmişte kalan arkadaşlarımı, dostluklarımı gözümün önüne getirdim; böyle yapar yapmaz, ilk anda, onlarla karşılaşınca utançtan yüzümün kızaracağı geldi aklıma. Demek ki böylesine büyüktü uğradığım değişiklik! Öyleyse şimdi nasıl biri olmuştum? Bundan sonra neye inanıp hangi amaca hizmet edecektim? Nereye gidecek, niçin yaşayacaktım?

Kafamın içi karmakarışık. Zihnimde belirgin olan tek düşünce vardı, o da bir an önce bavulumu hazırlayıp buradan gitmekti. Yaşlı adam buraya gelmeden önce uşaklık yapmamın bir amacı vardı, oysa şimdi gülünç bir durumdaydım. Gözyaşlarım önümde açık duran bavulun içine şıp şıp damlıyor, büyük bir hüznü duyuyordum; öte yandan karşı konulmaz bir yaşama tutkusu vardı içimde. Geride kalan kısa ömrüme bir insanın erişebileceği her şeyi kucaklayıp sığdırmak istiyordum. Yorulmak nedir bilmeden konuşmalı, okumalı, büyük bir fabrikada çekiç sallamalı, çift sürmeli, bir devlet kuruluşunun kapı-

sında nöbet tutmalydım. Hepsini, hepsini birden yapma isteği fokur fokur kaynıyordu içimde. Hem Neva Caddesi'nde yürümeli hem tarlalara koşmalı hem denizlere aılmalı, hayallerimin kapsadığı her yere yetişmeliydim. Zinaida Fiyodorovna eve döndüğünde kapıyı açmak için ileri atıldım, büyük bir sevecenlikle kürkünü çıkardım. Ama son kez olacaktı bu.

İhtiyarın gelişinden sonra aynı gün kapıyı iki kişi daha çaldı. Akşamleyin hava iyice kararınca, hiç beklemediğimiz bir anda, Orlov için yazı k ğıdı alacağını söyleyerek Gruzin girdi içeriye. Kendi eliyle çekmeceyi açtı, k ğıtları aldı, bunları tomar yaptıktan sonra antrede şapkasının yanına koymam için bana verdi; kendisi de Zinaida Fiyodorovna'nın yanına gitti. Kadın ellerini başının altına koyarak salondaki divanda yatıyordu. Orlov denetlemeye çıkıyorum, diye evden ayrılalı beş-altı gün olmuştu. Ne zaman döneceği belli olmadığı gibi, Zinaida Fiyodorovna da artık ona telgraf çekmiyor, yanıt da beklemiyordu. Son olaydan beri evde kalmayı sürdüren Polya'yı ise umursamıyormuş gibi soğuk bir tavır içindeydi. Solgun, son derece kayıtsız yüzünde "Ne halt ederse etsin!" diyen bir anlam vardı. O da tıpkı Orlov gibi inadına mutsuz olmaya çalışıyordu. Günler boyunca divanın üstünde kıpırdamadan yatıyor, kendine karşı her kötülüğü istemiş gibi davranıyor, başkasından tek iyilik beklemiyordu. Pek olasıdır ki, sürekli Orlov'un dönüşünü, bunun ardından ister istemez büyük bir kavga kopacağını düşünüyordu herhalde. Sonra da sevdiği adamın ondan soğuduğunu, ona ihanet ettiğini, daha fazla dayanamayıp ayrılacaklarını... Belki böyle hayaller zevk veriyordu ona. Bütün bunların yanında bir de gerçeği  ğrense ne derdi acaba?

Gruzin kadına, "Merhaba sevgili vaftiz annemiz!" diye selam verdikten sonra elini öptü. "Jorjinka böylesine iyi bir kadını nasıl bırakır da gider? ekip gitti insafsız!" diyerek içini çekti, onun yanına oturdu, elini okşadı.

"İki gözüm, izin verirseniz bir saat kadar yanınızda kalacağım. Eve dönmeyi canım istemiyor, Birşovlara gitmek için de vakit erken. Birşovlar bugün kızlarının doğum gününü kutluyorlar. Katya  yle sevimli bir ocuk ki!"

Gruzin'e bir bardak çay getirdim, sehpanın üstüne de bir sürahi konyak koydum. ayı fazla bir istek duymadan içti, bardağı bana geri verirken, "Bak dostum, evde yiyecek bir şeyler varsa getir," dedi. "Yemek yemeye fırsat bulamadım."

Evde karnını doyurabileceğı bir şey yoktu. Bunun zerine lokantaya giderek bir rublelik ucuz bir yemek getirdim. Yemek gelir gelmez, "Sağlığınıza!" diyerek Zinaida Fiyodorovna'nın onuruna kadeh kaldırdı. "Vaftiz anneliğı yaptığınız bizim küçüğün çok selamları var. Zavalcılık son günlerde sıracaya yakalandı. Ah, şu çocuklar yüzünden neler çekiyoruz! Gene de baba olmak güzel bir duygu. Ne diyelim, Jorjinka böyle şeylerden anlamıyor!"

Bir kadeh daha içti. Küçük ocuklar gibi göğüsüne peçete takan bu solgun yüzlü, sıska adam ikide birde kaşlarını kaldırıp suçlu suçlu kh Zinaida Fiyodorovna'ya, kh bana bakarak oburca tıkmıyordu. Sanki önündeki keklik kızartmasını, pelteyi çekip alsam zırlayıverecekti. Açlığını giderince birden neşesi yerine geldi, kakhahalar atarak Birşovlarla ilgili bir şeyler anlatmaya koyuldu. Ancak anlattıklarının Zinaida Fiyodorovna'nın ilgisini çekmediğini, kadının gülmediğini görünce hemen sesini kesti. Bunun ardından can sıkıcı bir sessizlik başladı.

Yemek bitince konuk salonuna geçtiler, tek lambanın ışığı altında konuşmadan oturdular. Adam yalan söylediği için utanıyor, kadın ise bir şeyler sormak istediği halde buna bir türlü karar veremiyordu. Böylece yarım saat kadar geçti. Gruzin bir ara saatine bakarak, "Artık gitsem iyi olacak," dedi.

"Hayır, hayır gitmeyin. Sizinle konuşacaklarım var."

Gene sustular. Gruzin kalkıp piyanonun başına oturdu, tuşlardan birine dokundu, ardından şarkıya alçak sesle katılarak çalmaya başladı.

Kimbilir, gelecek günler bana neler hazırlıyor!

Ancak her zamankinden farklı olarak şarkıyı bitirir bitirmez kalktı, saçlarını silkti. Zinaida Fiyodorovna, "Piyanonun başından ayrılmayın, lütfen bir şeyler daha alın," dedi.

Beriki omuzlarını kaldırdı.

“Ne çalayım, bilmem ki! Çoktandır elimi piyanoya sürmediğim için her şeyi unuttum.”

Sonra ne çalacağını anımsamak istercesine tavana bakarak Çaykovski'den iki parça çaldı. Öyle güzel, öyle sıcak bir çalışma vardı ki! Yüzü her zamanki zeki ile aptal arası görünüşünden çok uzaktı; sanki bir mucize gerçekleşmiş, karşımdaki bu sıradan adam kendisini görmeye alıştığım o aşâğılık, kirli sarsaklığından kurtulup yücelerek benim ulaşamayacağım bir yüksekliğe erişmişti. Zinaida Fiyodorovna'nın yüzü kıpkırmızı oldu, salonda heyecanla dolaşmaya başladı. Bunun üzerine Gruzin, “Sevgili vaftiz annemiz, can dostum, durun size başka bir parça daha çalayım,” dedi. “Bir keresinde viyolonselle çalınırken dinlemiştim.”

Önce tuşlara ürkekçe, tek tek bastı, ardından içine dolan büyük güvenle Saint-Saëns'ın “Kuğuların Şarkısı”nı çalmaya başladı. Parçayı bitirdikten sonra baştan bir daha çaldı.

“Nasıl, beğendiniz mi?”

Zinaida Fiyodorovna son derece heyecanlıydı. Gelip Gruzin'in yanında durarak, “Sevgili can dostum,” dedi. “Bana içinizden geldiği gibi, dostça söyleyin. Beni nasıl bir kişi olarak tanıyorsunuz? Hakkımdaki düşünceleriniz nedir?”

Gruzin kaşlarını kaldırdı.

“Nasıl söyleyeyim bilmem ki... Sizi seviyor, hakkınızda yalnızca iyi şeyler düşünüyorum. Eğer asıl konuşmamı istediğiniz konuya gelirsek...” Böyle derken suratı asıldı, dirseğini sıvazlamaya başladı. “Sevgili can dostum, şunu açıkça belirteyim ki, gönlünün eğilimlerine kapılmak iyi insanlara her zaman mutluluk getirmiyor. Eğer kendinizi özgür, aynı zamanda mutlu hissetmek istiyorsanız, bana öyle geliyor ki, kendi tutucu yapısı içinde yaşamın son derece acımasız, katı, amansız olduğunu kabul ederek insanların müstahak olduğu aynı davranış içinde bulunmanız gerekir, başka bir deyişle gönlünüzün özgürlük isteklerine karşı aynı katılığı, acımasızlığı göstereceksiniz. Benim gerçek düşüncem bunlardır...”

Zinaida Fiyodorovna hüzünlü bir gülümsemeyle, “Ben mi yapacağım bunları?” dedi. “Çok yoruldum, can dostum. Öyle-

sine yoruldum ki, kendi kurtuluşum için bile parmağımı kıpırdatacak gücüm kalmadı.”

“Öyleyse siz de bir manastıra kapanın.”

Adam bunu şaka olsun diye söylemişti, ancak onun bu sözleri üzerine Zinaida Fiyodorovna'yla ikisinin de gözlerinden yaşlar geldi.

“Eh, oturduğum yeter artık. Kalkıp gideyim bari... Hoşça kalın, sevgili can dostum. Tanrım size sağlık, mutluluk versin.”

Böyle diyerek kadının ellerini ayrı ayrı öptü, okşadı, yakınlarda gene geleceğini söyleyerek salondan ayrıldı. Antrede çocuk paltosuna benzeyen paltosunu giyerken ceplerini hayli karıştırdıysa da bana bahşış olarak vermek için tek metelik bulamadı. Üzgün bir sesle, “Hoşça kal, iki gözüm!” dedikten sonra çıktı gitti.

Bu adamın o gün bende uyandırdığı duyguları hiçbir zaman unutamayacağım. Zinaida Fiyodorovna da aynı heyecanla salonda dolaşıp duruyordu. Sürekli yatmaktansa yürümesi bile tek başına iyi bir şeydi. Zinaida Fiyodorovna'nın bu keyifli durumundan yararlanıp onunla içten bir görüşme yaptıktan sonra evden hemen gitmeyi düşünüyordum ki, Gruzin'i uğurlar uğurlamaz kapının zili çaldı. Bu sefer gelen Kukuşkin'di.

“Georgi İvanıç evde mi?” diye sordu. “Dönmedi mi daha? Ya, çok üzüldüm. Öyleyse evin hanımının elini öptükten sonra giderim ben de... Zinaida Fiyodorovna, yanınıza gelebilir miyim? Elinizi öpmek istiyorum. Çok geç geldiğim için özür dilerim.”

Salonda oturmaları on dakikayı geçmediği halde sanki adam çoktan beridir bizdeymiş, bir daha da gitmeyecekmiş gibi geldi bana. Öfkeden, sıkıntıdan dudaklarımı kemiriyor, hatta Zinaida Fiyodorovna'ya bile için için diş biliyordum. Kukuşkin'in evde bulunuşundan sıkıldığını bildiğim için, “Herifi bir an önce neden kovmuyor?” diyordum kendi kendime. Neyse, sonunda ayağa kalktı sırnaşık herif.

Antrede ona kürkünü verirken, bana özel bir yakınlık duyuyormuşçasına, kadınsız yaşamının zor olup olmadığını sordu.

“Ama öyle sanıyorum ki, pek de fırsatları kaçırıyorsunuzdur.

Burada Polya'yla mercimeği fırına vermişsindir... Seni yaramaz seni!" diye takıldı bana.

Kendime göre kimi yaşam deneyimlerim olmakla birlikte insanları yeterince tanımıyor, o yüzden, pek olasıdır ki, bazen pireyi deve yaparken, bazen de en önemli şeyleri gözden kaçırıyordum. O nedenle Kukuşkin'in gevrek gevrek gülerек bana yaltaklanması boşuna değilmiş gibi geldi. Neden olmasın, bir uşak olarak başka evlerin uşak odalarında, mutfaklarında boşboğazlık edip Orlov'un bulunmadığı akşamlar onun sık sık bize geldiğini, gece geç vakitlere değin Zinaida Fiyodorovna'yla baş başa kaldıklarını herkese anlatamaz mıydım? Dedikodularım tanıdıklarının kulağına gidince herif utangaç utangaç gözlerini önüne indirecek, parmağıyla, "Sakın ha, kimse bunları duymasın!" dercesine yanındakilere gözdağı verecekti. Adamın keyiften eriyen ufacık yüzüne bakarken, "Hatta bu akşam kumar oynarlarken bile Zinaida Fiyodorovna'yı Orlov'un elinden aldığını söyleyerek caka satacaktır," diye düşünüyordum.

Öğleüzeri Orlov'un yaşlı babası geldiğinde yokluğu elimi kolumu bağlayan nefret duygusu şimdi bütün benliğimi sarmıştı. Neyse, sonunda Kukuşkin çıkıp gitti. Meşin lastiklerinin gıcırıtısına kulak kabartarak sahanlıkta dikilirken arkasından sunuturlu bir küfür savurmayı çok istediysem de kendimi güçlükle tuttum. Ayak sesleri basamaklarda duyulmaz olunca içeri girdim, ne yaptığımı kendim de bilmeden Gruzin'in antrede unuttuğu kâğıt tomarını kaptım, paltomu, şapkamı giymeden paldır küldür merdivenden aşağı koştum. Havanın ayazı kırılmıştı, lapa lapa kar yağıyordu, biraz da rüzgâr vardı. Kukuşkin'in arkasından yetişmeye çalışarak, "Beyefendi! Beyefendi!" diye bağırdım. Adam sokak fenerinin yakınında durdu, afallayarak bana baktı. Soluk soluğa kalmıştım.

"Beyefendi! Beyefendi!" dedim bir daha.

Yanına varınca söyleyecek bir şey bulamadığım için kâğıt tomarıyla suratına iki kez patlattım. Saldırım karşısında afallayarak, ne diyeceğini, ne yapacağını şaşırılmış bir halde arkasını fener direğine dayadı, ellerini yüzüne siper etti. O sırada yakın-

dan bir askerî doktor geçiyordu, benim birini dövdüğümü gören doktor buna bir anlam veremediği için bize şöyle bir baktı, sonra çekti gitti.

Çok utanmıştım, geri dönerek eve doğru yürüdüm.

XII

Saçlarım kardan sıırıslıklam, soluk soluğa merdiveni çıkıp odama girdim, üstümdeki uşak frakını çıkarıp ceketimi, üstüne paltomu giydim, valizimi alarak antreye götürdüm. Buradan kaçıp gitmeyi iyice kafama koymuştum. Fakat gitmeden önce odamdaki masanın başına geçtim, Orlov'a şöyle bir mektup yazmaya koyuldum:

Adam bozuntusu, saygıdeğer başkent memuru!

Düzmece kimlik belgemi size bırakıyorum, onu bir anı olarak saklamanızı dilerim.

Başka bir adla evinize sızmanın, uşak maskesi altında özel yaşamınızı gözlemenin, her şeyi görüp duyduktan sonra foyanızı açığa çıkarmanın hırsızlıktan başka bir şey olmadığını söyleyeceğinizi biliyorum. Olsun, şu anda soylu davranışlarla işim yok. Birçok kez içkili toplantılarınızda, evdeki birkaç kişi baş başa yemeklerinizde bulundum; aklınıza ne estiyse söylediniz, ne istediyseniz yaptınız; ben hepsini işitip gördüğüm halde susmak zorunda kaldım; ama şimdi bunları size altın tabak içinde sunacak değilim. Ayrıca, çevrenizde size dalkavukluk etmeden gerçekleri dobra dobra söyleyecek yürekli bir adamın bulunmaması dolayısıyla, bırakın, uşak Stepan bunları görkemli suratınıza çarpsın!

Bu giriş pek hoşuma gitmemekle birlikte yeni bir mektuba başlamak niyetinde değildim. Nasıl olsa hepsi aynı kapıya çıkmayacak mıydı?

Koyu perdelerin örttüğü geniş pencere, yatağım, topak yapıp köşeye attığım frakım, yerdeki ıslak ayak izlerim yüzüme üzüntüyle, sert sert bakıyor gibiydi. Evin içinde olağanüstü bir sessizlik vardı.

Paltosuz, şapkasız, hatta lastiklerimi bile giymeden kendimi sokağa atmamdan olacak, ateşim yükselmmişti. Yüzüm cayır cayır yanıyor, hastalıktan her yerim sızlıyordu. Başım kurşun gibi ağırlaşmış masanın üstüne eğilirken düşüncelerimin çatallaştığını, düşündüğüm bir şeyin yanında sanki bir de gölge düşünce oluştuğunu anlıyordum.

Hastayım, iyice zayıf düştüm, manen yıpranmış durumdayım. Ne yazık ki, asıl istediğim sözleri yazamıyorum. Başlangıçta sizi aşağılamak, küçük düşürmek istemiştim, ama sonra buna hakkım olmadığını düşündüm.

Siz ve ben düşmüş insanlarız, ikimiz de bir daha ayağa kalkamayacak derecede yıkılmış durumdayız: O bakımdan mektubum size, istediğim derecede tumturaklı görünmeyecekse de, tabutunuzun kapağına küt küt vuruyormuşum gibi korkunç ve sarsıcı gelecektir. Ama öyle ya, siz bir ölünüz, tabutunuza ne kadar vurursam vurayım eski efendime işittiremem, doğru değil mi? Ne kadar uğraşırsam fark etmez damarlarınızda donup kalan lanetli kanı ısıtamam, bunu kendiniz benden daha iyi biliyorsunuz. Öyleyse niçin yazıyorum bu mektubu? Şu an başım çatlayacak gibi, içim cayır cayır yanıyor, gene de heyecanımı yenemeyip, sanki mektubum ikimizi de kurtaracakmış gibi yazmayı sürdürüyorum. Kafamdaki düşünceler kopuk kopuk, divitim kâğıdın üstünde anlamsızca cızırdıyor, gene de size soracağım sorular ateşten birer top gibi gözümün önünde fıfır dönüp duruyor.

Ben niçin vaktinden önce zayıflayıp çöktüm, bunu açıklamak o denli zor değil. Hani İncil'de bir pehlivan vardır, dağın tepesine çıkarmak için Gazze kentinin kapısını sırtlayarak sürükler. Ben de onun gibiydim. Ancak gençliğimi, sağlığımı bir daha geri gelmemek üzere yitirdiğim zaman omuzlarımdaki yükün bana ağır geleceğini, kendi kendimi aldattığımı anladım. Bunun yanında bitmek bilmez, kahredici ağrıları var. Ben hastalıklar, açlıklar, sefillikler çekmiş, ayazlarda yatmış, birkaç kez özgürlüğünü yitirmiş bir insanım. Mutluluk nedir tatmadım, yurt yuva bilmedim, geriye bakıp sevineceğim güzel gün-

lerim olmadı, eski günlerimi andıkça içim sızlıyor. Ben böyle biri olarak çöktüm. Peki, siz niçin çöktünüz? Hangi uğursuz, lanetli sebep yaşamınızın bir bahar çiçeği gibi açılıp gelişmesine engel oldu? Neden insan gibi yaşamaya fırsat bulamadan bütün erdemlerinizi kendi elinizle kırıp döktünüz; korktuğu için sağa sola havlayan, havlamalarıyla başkalarını da korkutan ödlele bir köpeğe benzediniz? Günler boyu yumuşak bir minderde oturup nargilesini tüttüren korkak Asyalıdan farkınız var mı? Evet, çok okuyorsunuz, giydiğiniz Avrupalı frakı size çok yakışıyor. Öte yandan Asyalı bir kral gibi kendinizi açlıktan, soğuktan, zorluklardan, gerilimden gözünüz gibi sakınıyorsunuz; kokuşmuş ruhunuz pek erkenden örtünüp sarındı, her sağlıklı, normal insanın savaşmaktan çekinmeyeceği gerçek yaşam ve doğanın karşısında iyice küçülerek kabuğunuza çekildiniz. Ne kadar da rahatınıza düşkünmüşsünüz! Sıcacık odalarda yaşıyor, yumuşacık yataklarda yatıyorsunuz; öte yandan can sıkıntısından patladığınız da bir gerçek. Evet, ışık sızmaz hapisshane hücrelerinde tek başına kalıyormuş gibi ölümcül sıkıntılar çekiyorsunuz, gelgelelim, sanki bu sıkıntıdan kurtulmaya çalışarak günde sekiz saat süren kâğıt oyunlarına sığındınız.

Ya sizin şu alaycı tavırlarınıza ne demeli? Başkalarıyla neden alay ettiğinizi öyle güzel anlıyorum ki! Canlı, özgür, diri beyin araştırmaya meraklıdır, hükmünü her yerde geçirir; ama tembel, aylak bir beyin böyle canlı düşüncelere katlanamaz. Binlerce benzeriniz gibi, rahatınızı kaçırmayın diye düşüncelerinizi gencecik yaşta dar bir çerçeveye oturtmayı becermişsiniz. Herkese, her şeye karşı alaycı tavırlar takınmayı hüner sayıyorsunuz. Eli-kolu bağlı, ürkek düşünceleriniz önünüze koyduğunuz engelleri aşamıyor. Hepsini bildiğinizi ileri sürdüğünüz akımları alaya alırken utanmadan savaş alanından kaçan, duyduğu utancı bastırmak için de savaşta yiğitliği, kahramanlığı tefe koyan bir asker kaçığına benziyorsunuz. Takındığınız pişkin tavırlarınız, arsızlığınız, besbelli, yüreğinizdeki acıları bastırıyor. Dostoyevski'nin bir romanında yaşlı bir baba, karşısında haksız duruma düştüğü sevgili kızının resmini ayaklarının altına alıp çiğner. Siz de tıpkı o baba gibi

güzel, doğru düşünceleri, bunlara bir daha dönemeyeceğinizi bildiğiniz için alçakça, çirkin bir biçimde küçümsüyor, ayaklarınız altına alırcasına alaya alıyoruz. Düşüğünüz durumu açığa çıkaran her doğru söz, her içten davranış sizi ölesiye korkutuyor; o bakımdan zayıflıklarınız karşısında bile yaltaklanan kişilerle kuşatmışsınız çevrenizi. Gözyaşlarından korkmanız da boşuna değil!

Gelelim şimdi kadınlarla ilişkilerinize... Utanmazlık kanımızla, tenimizle birlikte bizlere miras kalmış, içimize işlemiş. Ne yazık ki, hepimiz bu utanmazlık içinde yetiştik. Ama içimizdeki canavarı alt etmek, insan olarak her birimizin amacı değil mi? İnsanın beyninden geçen düşüncelerin hepsini bildiğinizi ileri sürüyorsunuz, öyleyse böyle bir olgunluk içinde gerçekleri görmezlik edemezsiniz, gerçeğin ne olduğunu biliyordunuz, ama onun peşinden gitmediniz, ondan korktunuz; vicdanınızın sesini bastırmak için de kendinizin değil, karşınızdaki kadının suçlu olduğuna, onun da, sizin ona karşı davranışınız düzeyinde aşağılık biri olduğuna inandırmaya çalıştınız kendinizi. Acaba o çirkin, açık saçık fıkralar, at kişnemesine benzer kahkahalar, bir kadının evlilikten beklediğini söylediğiniz, ne idüğü belirsiz içerik kuramı, Fransız işçisinin bedensel gereksinimi için kadına ödediği birkaç su, kadın mantığı, yalancılığı, zayıflığı üstüne bitmek bilmez dokundurmalığınız... Bütün bunlar her ne pahasına olursa olsun kadınları, sizin onlara karşı takındığınız tavır düzeyine indirmek isteginden başka bir şey değilse nedir? Siz zayıf, dürüstlükten nasibini almamış, irkiltici bir insansınız.

Tam bu satırları yazarken Zinaida Fiyodorovna salonda piyano çalmaya başladı. Gruzin'den dinlediği, Saint-Saëns'ın parçasını anımsamaya çalışıyordu. Onu dinlerken yatağa uzandım, ama fazla geç kalmadan gitmem gerektiğini düşünerek gene kalktım, başım ateşten çatlarcasına ağrırken masaya oturdum. Diviti elime aldım.

Şimdi sıra geldi sorulara... Niçin yorulduk bizler? Başlangıçta hepimiz tutkulu, gözü pek, soylu, inanmış kişilerken otuz-

otuz beş yaşına varmadan niçin tümüyle sıfırı tükettik? Neden birimiz veremden eriyip giderken öbürümüz şakağına bir kurşun sıkıyor, üçüncümüz kendisini unutmayı içkide, iskambil oyunlarında arıyor, dördüncümüz ise korkusunu, can sıkıntısını bastırmak için tertemiz, güzel gençlik duygularını utanmadan ayaklar altına alıyor? Neden bizler bir kere yere düşünce yeniden ayağa kalkmayı beceremiyoruz? Neden? Bunun için yürek ister, uğraşmak ister!

Darağacına götürülen bir haydut, önünde belki yaşayacak bir saati bile kalmadığı halde, yaşama sevincini yitirmiyor; gerçekleşebilecek her umuda döt elle sarılıyor. Sizin önünüzde daha uzun yıllar var, öyle sanıyorum ki, ben de hemen ölmeyeceğim. Bir mucize gerçekleşse de içinde bulunduğumuz şu yaşam bir düş, korkunç bir kâbusmuş gibi, uykudan uyanır uyanmaz tümüyle değişse ve bizler tertemiz, güçlü, inandığımız gerçeklerle gururlanan kişiler olarak yeniden dünyaya gözlerimizi açsak. Yerimde duramıyorum. Böyle tatlı hayaller yüreğimi dağlıyor heyecandan. Yaşamayı ne kadar istediğimi anlatamam; yaşamımızın kutsal, yüce, üzerimizdeki gök-kubbe gibi görkemli olması en büyük dileğim! Evet, yaşamalıyız! Güneş günde iki kez doğmayacağı gibi, bize de iki kez yaşama hakkı verilmemiştir. Öyleyse elimizde kalan güzelliklere sınırsız sarılmalıyız, hiç olmazsa geride kalan yıllarımızı kurtarmalıyız...

Mektubu burada kestim. Aslında daha yazmak istediğim bir yığın düşüncem vardı, ancak bunlar kafamda karmakarışık doluyor, onları düzenli bir biçimde yazıya dökemiyordum. Böylece mektubumu bitirmeden altına adımlı, soyadımlı, unvanımı yazıp imzamı attım; Orlov'un çalışma odasına gittim, içerisi karanlıktı, elimle yoklaya yoklaya masayı bulup mektubu oraya bıraktım. Karanlıkta mobilyalardan birine çarpmış olacağım ki, bir gürültü koptu. Ardından Zinaida Fiyodorovna'nın salondan kaygılı sesi duyuldu:

“Kim var orada?”

Tam o sırada masadaki saat gecenin birini vurdu.

O karanlıkta en azından yarım dakika kapıyı tırmalayarak açmaya çalıştım, açtıktan sonra oturma salonuna girdim. Kanepeye yatmakta olan Zinaida Fiyodorovna dirseğinin üstünde doğrularak bana baktı. Ben ne söyleyeceğime henüz karar verememiştim, kadının önünden şöyle bir geçtim. Gözleriyle beni izliyordu. Biraz ileride durduktan sonra önünden bir daha geçtim. Yüzüme dikkatle, şaşırarak, biraz da korkuyla bakıyordu. Sonunda kararımı vererek durdum, kendimi hayli zorladıktan sonra, “Orlov dönmeyecek,” dedim.

Çabucak ayağa fırladı, bön bön yüzüme baktı.

Yüreğim hızlı hızlı çarparken, “Dönmeyecek,” dedim bir daha. “Dönmeyeceğini biliyorum, çünkü Petersburg’dan ayrılmadı. Çoktandır Pekarski’nin evinde kalıyor.”

Beni anladı ve hemen inandı. İnandığını yüzünün birdenbire sararmasından, ellerini göğsünün üstünde çaprazlayıp bana korkuyla, yalvarırcasına bakmasından anladım. Yakın geçmişteki olaylar bir anda zihninde canlanmış olmalı ki, durumu düşünüp gerçeği tüm çıplaklığıyla kavradığını gördüm. Aynı zamanda benim bir uşak, kendisinden aşağıda bir insan olduğum aklına gelmiş olmalıydı. Saçı başı darmadağınık, sırtında yıpranmış bir palto, suratı öfkeden kızarmış, belki de zilzurna sarhoş bir sokak serserisinin paldır küldür salondan içeri dalarak bir kadının özel yaşamına müdahale ettiğini, onu küçük düşürdüğünü getirin gözünüzün önüne. Yüzüme bakarak sert sert, “Size soran olmadı! Hemen çıkın buradan!” diye bağırdı.

Elimi ona doğru uzattım, büyük bir heyecanla, “Ne olur, inanın bana!” dedim. “Ben uşak değilim, sizin gibi soylu bir insanım.”

Çabucak asıl adımı, unvanımı söyleyerek kendimi tanıttım; sözümü yarıda kesmesin, beni dinlemeden salondan kaçmasın diye evlerinde bulunma amacımı açıkladım. Bu açıklama ilk sözlerimden daha çok sarstı onu. Öncekinde hiç olmazsa bir uşağın yalan söylemiş, saçmalamış olabileceği gibi bir umudu vardı yüreğinde; oysa şimdi bütün gizleri ortaya dök-

tükten sonra hiçbir kuşkuya yer kalmıyordu. Büyük bir düş kırıklığına uğradığını gördüğüm gözlerinden, yumuşaklığını yitirip yaşlanan, çirkinleşen yüzünden derin bir elem okunuyordu. Konuşmaya onun iyiliği için başlamadığımı biliydim. Ben gene de durmadım.

“Senatörle denetlemeye çıktığı haberleri sizi aldatmak için uyduruldu,” dedim. “Ocak ayında da bir yere gitmeyip Pekarski’nin evine taşınmıştı; onunla her gün görüştüm, bir bakıma aldatma olayına ben de karışmış oldum. Orlov denen adam sizi yüksünüyordu, buraya gelişinizden memnun değildi, sizinle alay ediyordu... Şu evde Orlov ile arkadaşlarının sizi ve aşkınızı nasıl alaya aldıklarını kulaklarınızla işitmiş olsaydınız burada bir dakika bile kalmazdınız. Kaçın buradan, bir an önce gidin!”

Zinaida Fiyodorovna ellerini saçının üzerinden geçirdi, titreyen bir sesle, “Onlar ne yaparlarsa yapsınlar!” dedi. “Hiçbiri ne aldırımıyorum!”

Gözleri yaşla dolmuştu; dudakları, şaşılacak derecede solgunlaşan yüzü öfkeden tir tir titriyordu. Orlov’un uydurduğu bu kaba, aşağılık yalan, kadını iyice çileden çıkarmış olmalıydı, yüreğini dolduran nefretle tuhaf tuhaf güldü. Hoşa gidecek bir gülüş değildi bu.

Ellerini bir daha saçının üzerinde gezdirerek, “Elden ne gelir, istediklerini söylesinler!” dedi. “Kimbilir, belki de Orlov kahrımdan öleceğimi düşünüyordur, oysa ben onun yaptıklarına gülüp geçeceğim...”

Piyanonun yanından uzaklaştı, omuzlarını silkerek, “Boşuna benden gizleniyor,” dedi. “Boşuna... Başkalarının evine sığınıp saklanacağına benimle açık açık konuşsa daha iyi ederdi. Benim de gözlerim var, çoktandır durumu görüyordum. Bu gidişinden sonra kesin kararımı bildirmek için eve dönmesini bekleyeceğim.”

Masanın önündeki koltuğa oturdu, başını koltuğun koluna yaslayarak acı acı ağlamaya başladı. Salon şamdandaki tek mumla aydınlanıyordu, o nedenle oturduğu koltuğun çevresi karanlıktı, ben gene de başının, omuzlarının sarsıldığını, saçının dağılıp boynunu, yüzünü, ellerini örtüğünü görüyor-

dum. Bu durgun, isteriden uzak, tekdüze, olağan kadın ağlayışında gururunun incindiği, Orlov'a son derece gücendiği; durumunun umutsuzluğu ve içinden çıkılmazlığı yanında buna alışmasının da dayanma gücünün ötesinde olduğu anlaşılıyordu. Onun böyle ağlaması heyecandan allak bullak olan ruhumda derin yankılar uyandırdı; kendi hastalığımı, bütün sorunlarımı unutarak salonda dolaşmaya başladım. Bir yandan da şaşkın şaşkın, "Bu ne biçim bir yaşam? Hayır, böyle olamaz! Buna yaşamak denir mi? Onlarınkı düpedüz, çılgınlık!" diye homurdanıyordum.

Zinaida Fiyodorovna da hıçkırıklar arasından, "Ne aşağılayıcı bir davranış!" diyordu. "Birlikte yaşadığım adam yüzüme gülsün, sonra da arkamdan benimle alay etsin! Ben böylesine aşağılanacak bir kadın mıyım?"

Başını doğrulttu, gözyaşlarından ıslanan saçları arasından ağlamaklı gözlerle yüzüme baktı, saçlarını düzeltti.

"Çok alay ediyorlar mıydı benim arkamdan?"

"Bu insanlar sizinle de, aşkınızla da, hatta yapıtlarını sürekli okuduklarını söyledikleri Turgenyev'le de durmadan alay ettiler. Şimdi birimiz ölecek olsak bunda da gülünüp alay edilecek bir şey bulurlar. Aralarından biri şiir yazıp ölüm törenimizde bunu utanmadan okur. Bu adamlar daha neler yapmaz ki! En iyisi buradan kaçmak. Ben artık bir dakika bile durmayacağım."

Zinaida Fiyodorovna yeniden ağlamaya başladı, gidip piyanonun yanına oturdu.

"Daha ne bekliyoruz?" dedim. "Saat neredeyse gecenin üçü!"

"Bir şey beklediğim yok. Ne yapacağımı da bilmiyorum."

"Öyle söylemeyin. Oturup düşünelim, belki de birlikte bir şeyler yapabiliriz. Bu evde artık ne ben kalabilirim ne de siz... Buradan ayrılınca gideceğiniz bir yer var mı?"

Tam o sırada antreden zil sesi geldi. Sanki içimde bir şeyin cız ettiğini işittim. Kukuşkin kendisine yaptığımı söylediği için Orlov baskına gelmiş olmasındı? Şimdi onunla nasıl karşılaşacaktım? Kapıyı açmaya koştum. Gelen Polya'ydı. Hizmetçi kadın içeri girince yeldirmesinin üstündeki karları silkeledi, tek

sözcük söylemeden doğruca odasına gitti. Geriye döndüğümde Zinaida Fiyodorovna salonun ortasında durmuş, yüzü ölü yüzü gibi bembeyaz, iri iri açılmış gözlerle bana bakıyordu.

“Gelen kimdi?” diye sordu alçak sesle.

“Polya,” dedim.

Eliyle saçlarını düzeltti, gözlerini mecalsizce yumdu.

“Burada artık daha fazla kalamam. Bana bir iyilikte bulunun, kentin öbür ucuna kadar bana eşlik edin. Saat kaç oldu?”

“Üç çeyrek var.”

XIV

Az sonra evden çıktığımızda yollar ıpıssızdı, bütün sokak fenerleri sönmüştü. Sulu bir kar yağıyor, esen ıslak rüzgâr insanın yüzünü kamçılıyordu. Hiç unutmam, mart başlarıydı, karlar erimeye yüz tutmuştu, arabacılar birkaç gündür kızakları bırakıp arabalarını çıkarmışlardı. Apartmanın karanlık arka merdiveni, gecenin karanlığı, bizi dışarı salmadan önce kapıcının bir sürü soru sorması Zinaida Fiyodorovna’yı bayağı ürkütmüş, moralini bozmuştu. Bir arabaya binip üstünü kapattığımızda tir tir titreyerek, “Size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum,” dedi. “İyi niyetli bir insansınız, bundan hiç kuşku yok, gene de sizi rahatsız ettiğim için özür dilerim... Evet, şimdi durumu daha iyi anlıyorum. Gruzin bize geldiğinde yalan söylediğini sezmiştim. Ne diyelim, yaptıklarından utansınlar! Gene de verdiğim rahatsızlıktan dolayı utanıyorum sizden.”

Böyle söylemekle birlikte içinde azıcık bir kuşku kaldığı belliydi. Kuşkularını tümüyle gidermek için sürücüyü Sergiyev Sokağı’ndan geçmesini söyledim, Pekarski’nin oturduğu apartmanın önüne varınca arabadan indim, Zinaida Fiyodorovna kendi kulaklarıyla işitsin diye kapıcıya Georgi İvanıç Orlov’un evde olup olmadığını sordum.

“Evde, döneli yarım saat oluyor. Ama uyumuştur şimdi. Onu niçin arıyorsunuz?”

Başını arabadan çıkaran Zinaida Fiyodorovna dayanamayıp, “Georgi İvanoviç çoktan beri mi burada kalıyor?” diye sordu.

“Üç haftadır, hanımefendi...”

“Peki, buradan hiç ayrılma mı?”

Kapıcı, “Hayır, ayrılma,” diyerek şaşkın şaşkın yüzüme baktı.

“Öyleyse yarın kendisine Varşova’dan kız kardeşinin geldiğini söyle,” dedim.

Böylece yolumuza devam ettik. Arabanın yan örtüleri yoktu, o yüzden lapa lapa yağan kar içeriye savruluyordu. Esen acı rüzgâr ise özellikle Neva Caddesi’nden geçerken ikimizi de dondurdu. Yolculuk sanki bitmeyecek gibiydi. Yol boyunca Zinaida Fiyodorovna titredi durdu, ben iliklerime işleyen ayazdan sürekli üşüdüm. Bir ara, uyuklamaya benzeyen yarı uyuşukluk arasında, sürdürdüğüm anlamsız, garip yaşantımı şöyle bir düşündüm, çocukluğumda iki kez izlediğim “Parisli Yoksullar” adındaki melodram gözlerimin önünde canlandı. Bu yarı uyuşukluktan kurtulmak için başımı arabadan dışarı uzatıp baktığımda ufkun bir uçtan yavaş yavaş aydınlandığını gördüm ve geçmişin bütün belirsiz görüntüleri, bütün bulanık düşüncelerim şu açık seçik, sarsılmaz kaniye dönüştü: Ben ve Zinaida Fiyodorovna bir daha kurtulmamak üzere batağa saplanmıştık. Bu sarsılmaz kanı tepemizdeki donuk gökyüzünün bir kehanetiymiş gibi geldi bana, ama az sonra yeniden başka şeyler düşünmeye, başka şeylere inanmaya başladım.

Zinaida Fiyodorovna soğuktan kısılan sesiyle, “E, şimdi ne olacak?” diye sordu. “Bu durumda nereye gidip ne yapabilirim? Gruzın manastıra kapanmamı söylüyordu. Mümkün olsa seve seve kapanırdım. Giyinişim, yüzüm, adım, düşüncelerim, her şeyim değişir; bir daha açıklanmamak üzere gizli kalırdı. Ama gebeyim, beni manastıra almazlar.”

“Yarın ikimiz birlikte Avrupa gezisine çıkarız,” karşılığını verdim.

“Nasıl çıkarız? Kocam pasaportumu vermez ki...”

“Biz de sınırı pasaportsuz geçeriz.”

Araba koyu renge boyanmış, iki katlı, ahşap bir evin önünde durdu. Aşağı inip kapının zilini çaldık. Çıkarken yanına al-

dığı tek eşyası olan ufacık sepeti kendisine verirken Zinaida Fiyodorovna yüzünde ekşi bir gülümsemeyle, “Bunlar benim *bijoux*’um,”⁹ dedi.

Öylesine mecalsiz kalmış olmalı ki, küçücük *bijoux* sepetini bile elinde taşımakta güçlük çekiyordu. Uzun süre kapıyı açmadılar. Ancak zili üçüncü ya da dördüncü çalışımızda pencere-lerde fersiz bir ışık belirdi, birtakım ayak sesleri, öksürmeler, fısıltılar duyduk. En sonunda kapının kilidi çatırdayarak açıldı, yüzü korkudan sararmış tombul bir kadın eşikte gözüktü. Onun arkasında biraz uzakta, elinde mum tutan, kısacık kesilmiş kır saçlı, bembeyaz gecelik giymiş, ufak tefek, sıska, yaşlı bir kadın duruyordu. Zinaida Fiyodorovna koşarcasına ileri atıldı, yaşlı kadının boynuna sarıldı.

“Nina, gene yanıldım!” dedi hüngür hüngür ağlayarak. “Beni aldattılar, kabaca, edepsizce aldattılar. Nina! Nina!”

Tombul kadına sepeti verdim. Kapıyı arkamdan kapattıkları zaman Zinaida Fiyodorovna’nın hıçkırıkları, “Nina! Nina!” deyişleri dışarıya kadar geliyordu. Ben gene arabaya atladım, sürücüye Neva Caddesi boyunca gitmesini söyledim. Geceyi nerede geçireceğime karar vermem gerekiyordu.

Ertesi gün akşamüzeri Zinaida Fiyodorovna’nın kaldığı eve gittim. Bir günde tümüyle değişmişti. Solgun, çökmüş yüzünde gözyaşlarının izi bile yoktu; bakışıyla, duruşuyla bambaşka bir kadın olmuştu. Belki o an kendisini lüksten uzak, değişik bir ortamda görüp ilişkimiz yeni konumumuzda başladığından, belki de çektiği acılar kadının yüzüne kendi damgasını vurduğundan, bana eskisi kadar zarif, alımlı gözükmedi. Boyu bile kısalmış gibiydi; hareketlerinde, yürüyüşünde, yüzünde sanki acele ediyormuş gibi gereksiz bir sinirlilik vardı. Gülümsemesinde bile eski sevimlilik kalmamıştı.

Ben, o gün satın aldığım pahalı bir takım elbise giymiştim. Zinaida Fiyodorovna önce üzerimdeki giysi ile elimdeki yeni şapkayı uzun uzun süzdü; sonra sabırsız, sorgulayan bakışlarını yüzüme dikti. Sanki, beni yeni baştan tanımak istiyordu.

“Sizdeki büyük değişikliği görünce bir mucize gerçekleşti

9 (Fr.) Ziyetler, incik boncuk.

sandım,” dedi. “Sizi böyle merakla incelediğim için özür dile-
rim. Gerçekten olağanüstü bir insansınız.”

Orlov’un evinde niçin uşak olarak bulunduğum konusunu
yeniden açtım, bu sefer her şeyi ayrıntılarıyla anlattım. Beni
tüm dikkatiyle dinliyordu, fakat anlattıklarımı bitirmeden şö-
yle dedi:

“Artık onunla tüm ilişkim bitti. Biliyor musunuz, dayanama-
yıp kendisine bir mektup yazdım. Yanıtı da işte burada.”

Bana uzattığı kâğıtta Orlov’un el yazısıyla şunlar yazılıydı:

Kendimi temize çıkarmaya çalışmayacağım. Ancak kabul edin
ki yanılan sizsiniz, ben değil... Mutluluklar diler, sizi sayan G.
O.’yu bir an önce unutmanızı temenni ederim.

Not: Eşyalarınızı gönderiyorum.

Orlov’un gönderdiği sandıklar, sepetler oturma odasında du-
ruyordu; aralarında benim acınası bavulum da vardı.

Zinaida Fiyodorovna, “Demek ki...” dedikten sonra sonunu
getirmedi.

İkimiz de susuyorduk. Orlov’un gönderdiği pusulayı eli-
ne aldı, birkaç dakika baktı baktı, yüzüne bir gün önce ilk ko-
nuşmaya başladığımız zamanki gibi birini küçük gören, kibir-
li, kendine güvenen bir anlam yayıldı. Gözleri yaşlarla dolduy-
sa da bunlar ürkek, acıklı yaşlar değildi artık; tam tersine, öfke-
li bakışlarından gurur okunuyordu.

Yüzünü benden saklamak için kalkıp pencerenin yanına gi-
derek, “Kesin kararımı verdim,” dedi. “Sizinle Avrupa’ya geli-
yorum.”

“Çok güzel, bugün bile yolculuğa hazırım.”

“İyi, beni de alın yanınıza. Balzac’ı okumuşsunuzdur. *Goriot*
Baba adlı romanın kahramanı bir tepeden Paris’e bakarak, ‘Bu
iş burada biter!’ dedikten sonra yeni bir yaşama başlar. Ben de
trende giderken Petersburg’a son kez bakıp aynı şeyi söyleye-
ceğim.”

Böyle dedikten sonra yaptığı espiiriye güldü, her nedense bir
titremeye birlikte ta derinden sarsıldı.

Venedik'te göğüs ağrılarım başladı. Akşamleyin istasyonda trenden inip gondolla Hotel Bauer'e giderken üşütmüş olacağım. Oraya varışımızın ilk günü yatağa düştüm ve iki hafta hiç dışarı çıkmadan yattım. Hasta yattığım sürece Zinaida Fiyodorovna her sabah odasından kalkıp bana geliyor; birlikte kahve içtikten sonra Viyana'dan bolca aldığımız Fransızca, Rusça kitaplardan birini okuyordu. Aslında kitapların çoğunu daha önce okumuştum ya da onun seçtikleri ilgimi çekmiyordu, ancak yanı başımda sevdiğim birinin durmadan mırıldanması beni mutlu ediyordu. Kitapların benim açımdan bütün değeri artık yalnız olmadığımı anlatmasıydı. Dışarıya gezmeye çıktıktan sonra üzerinde açık boz giysisi, elinde hasır şapkası, bahar güneşiyle ısınmış olarak neşeyle geri döndüğünde yatağımın ucuna ilişiyor, üzerime iyice eğilerek bana Venedik'i anlatıyor ya da kitap okuyordu; bu da benim çok hoşuma gidiyordu.

Geceleri üşüyordum, ayrıca ağrılarım artıyor, canım sıkılıyordu, ama gündüzleri yaşamaya doyamıyordum. Yaşamaktan aldığım zevki ancak böyle anlatabilirim. Açık pencerelere, balkonun kapısına vuran yakıcı parlak güneş, aşağıdan gelen neşeli çığlıklar, kanaldan geçen gondolların kürek şıptırıları, çan sesleri, öğleyin atılan topun gümbürtüsü, artık tümüyle özgür olduğum duygusu bana heyecan veriyordu. Sanki iki yanıma iki kanat takılmışçasına istediğim her yere uçabilirmişim gibi hissediyordum kendimi. Hele yanı başımda birinin bulunması; genç, güzel ve zengin, ama zayıf, incitilmiş, yalnızlık çeken bir kadının uşağı, bekçisi, dostu, vazgeçilmez yol arkadaşı olduğum düşüncesi çok hoş bir şeydi; bazen yüreğimi büyük bir sevinçle dolduruyordu. İyileşmesini dört gözle bekleyen yakınlarının bulunduğunu bilince hastalanmak bile tatlı geliyor insana. Bir keresinde kapının arkasında doktorla fısıldaştıktan sonra içeriye gözleri yaşlı girmesi bana öyle dokundu ki, ağlaması durumumun kötüye gittiğini gösterdiği halde onun yakın ilgisinden dolayı son derece rahatladım.

İşte, balkona çıkabileceğim iznini verdi doktorum. Güneş, hafif esinti hasta bedenimi okşayarak, gevşetiyor. Gondolların kanallardan bir kadın zarafetiyle, görkemle, süzülerek geçişini izliyorum; eskiden beridir tanıdığım bu gösterişli tekneler çevremdeki büyüleyici, özgün kültürün zenginliğini duyup yaşıyorlarmış gibi salına salına geçiyorlar. Burnuma deniz kokuları geliyor. Bir yerlerde gitar çalıp iki sesle şarkı söylüyorlar. Her şey ne kadar güzel! Evden kaçtığımız o Petersburg gecesi yağan sulu karla, yüzümüzü kamçılayan sert rüzgârla bunların bir ilgisi olabilir mi? Kanalların daha ilerisine baktığımızda denizi görüyoruz; enginlerde güneşin sulara yansması öyle parlak ki, gözümüz kamaşıyor, denize uzun süre bakamıyoruz. Bütün yaşamımı vermek istediğim deniz sanki beni kendine çekiyor, asıl yurdum orasıymış gibi denizin sularına karışmak istiyorum. Yaşamak, doya doya yaşamak şimdi bütün isteğim!

İki hafta daha geçince canımın çektiği her yerde gezebiliyordum artık. En çok sevdiğim, güneşte oturup ısınmak, tek sözünü anlamadığım halde gondolcuların şarkılarını dinlemek, Desdemona'nın yaşadığı söylenen minik evi saatler boyu seyretmekti. Dantel gibi ince ince işlenmiş bu küçük evin öyle saf, üzgün, uçucu bir görünüşü vardı ki, sanki onu bir elinizle tutup yerinden oynatabileceğinizi düşünüyordunuz. Canova'nın mezarı başında uzun uzun duruyor, hüzünlü aslan heykelinden gözlerimi alamıyordum. Dukalık sarayında en çok ilgimi çeken, bahtsız Marino Faliero'nun koyu renkli tablosunun bulunduğu köşeydi. Ressam, ozan, piyes yazarı olmak ne güzel bir şeydi! İnsan hiçbirini becerecek yetenekte değilse en iyisi kendini gizemcilığe vermeli. Bu yatıştırıcı sessizliğin, tatlı duyguların yanında herhangi bir konuda bir parça da inancım olsaydı bari! Ama ne gezer?

Akşamları istiridye yiyor, şarap içiyor, gondol gezisine çıkıyorduk. Hiç unutmam, bindiğimiz siyaha boyalı gondol aynı yerde sallanıyormuş gibi süzülürken suların şıptırtısı fazla duyulmaz, yıldızlar ile kanalın iki yakasındaki ışıklarının suda yansması bir o yanımda, bir bu yanımda ışıldar durur-

du. Biraz ilerimizde renk renk fenerlerle süslü başka bir gondolun görüntüsü suda ıslıl ıslıl parlarken içinde oturanların şarkılarını dinlerdik. Gitar, keman, mandolin, kadın ve erkek sesleri birbirine karışır; yanımda oturan Zinaida Fiyodorovna'nın solgun yüzü ise gütgide asılıp sertleşir; ellerini birbirine kenetleyip dudaklarını sıkarak çevresine neşesiz, ciddi gözlerle bakmaya başlardı. O sırada muhakkak başka bir şey düşünüyordur; artık söylediklerimi işitmez, yüzü bile kıpırdamaz.

Bir yanda karşımdaki kadının asık yüzü, donuk duruşu, hiçbir şey anlatmayan kıpırtısız bakışı, bu arada ikimizin de inanılmaz derecede hüzün verici, korkunç, buz gibi dondurucu anıları; öbür yanda kanallarda yüzen gondollar, pırıl pırıl ışıklar, cıvıl cıvıl müzik, gezintiye çıkanların “Jam-mo! Jam-mo!” diye bağırarak şarkı söylemeleri çarpıcı bir zıtlıktı. İşte yaşamın zıtlıklarından biri daha... Zinaida Fiyodorovna'nın, ellerini birbirine kenetleyerek, yüzü kaskatı, karşımda üzgün üzgün oturduğu, sanki ikimiz eski tarzda yazılmış bir romanın kahramanlarıymışız gibi bir düşünce getirirdi aklıma. Bu romanın adı “Karabahtlı Kadın” da olabilirdi, “Terk Edilmiş Güzel Bayan” da... Zinaida Fiyodorovna bahtı kara, terk edilmiş kadın, bense onun yanında sadık dost, hayalci... dahası istenirse öksürmekten, hayal kurmaktan, hatta özveride bulunmaktan başka elinden bir şey gelmeyen, zavallı, başarısız bir adam... Benim özverim kimin işine yarayacaksa! Ayrıca sorulabilir: Özveride bulunacak neyim vardı ki?

Akşam gezintisinden sonra onun odasına çıkarak çay içer, konuşurduk. Henüz kapanmamış eski yaralara dokunmaktan da geri durmazdık. Hatta tam tersine, Orlov'un evindeki uşaklık yaşantımı ya da benden saklanması olanaksız, yakından tanıktığımız olayları anlatmaktan nedense büyük bir zevk alırdım.

Bir keresinde gene aynı konuları açtık.

“Sizden öyle nefret ederdim ki, anlatamam!” dedim. “Orlov kendini naza çektiği, size tepeden baktığı, yalan söylediği zamanlar, her şey böylesine açıkken nasıl olur da gerçek durumu kavrayamıyorsunuz, diye şaşır kalırdım. Üstelik önünde diz çöküp elini öperdiniz, ona yaranmaya çalışırdınız...”

Zinaida Fiyodorovna'nın yüzü kızardı. "Önünde diz çöküp elini öperken onu seviyordum," dedi.

"Adamın ikiyüzlülüğünü anlamak böylesine zor muydu? Orlov bir Mısır sfenksidir, tam bir maiyet memuru sfenksi! Gene de, Tanrı esirgeye, sizi suçlayacak değilim..."

Bunu biraz ileri gittiğimi sezerek söylemiştim. Anlaşılan, bir başkasının duyguları söz konusuken pek gerekli olan sosyete alışkanlığı, duyarlılığı yoktu bende. Zinaida Fiyodorovna'yla yakınlaşmadan önce zihinsel yapımda böyle bir kusur bulunduğunun farkında bile değildim. Önceki kadar emin olmaksızın, sesimi alçaltarak, "Adamın tutumunu nasıl oluyor da anlamıyordunuz?" diye şaşkınlığımı belirttim.

Büyük bir heyecan içinde bana şu karşılığı verdi:

"Bu sözlerinizle eski yaşam tarzımdan nefret ettiğinizi belirtmek istiyorsunuz, bunda da çok haklısınız. Anladığım kadarıyla siz herkese uygulanan ölçülerle tanımlanmaması gereken bir insansınız, ahlâk değerleriniz çok katı, o bakımdan bu gibi davranışları birbiriyle kolay kolay bağdaştıramıyorsunuz. Sizi çok iyi anlıyorum, eğer ileride size gene ters gelen bir davranışta bulunursam bilin ki, dünyaya başka açıdan baktığımdan değil, aynı zırvaları yineleyip durduğumdandır. Tıpkı eski giysilerini, boş inançlarını iyice yıpratmadan atamayan insanlar gibiyim... Geçmiş yaşantımdan, Orlov'dan, ona olan aşkımdan ben de nefret ediyor, tiksiniyorum... Ne biçim sevgiymiş bu? Düşündükçe gülesim geliyor."

Pencereye yaklaşarak kanala baktı.

"Onu sevdiğimi düşündükçe içim sızlıyor, kafamın içi allak bullak oluyor. Şimdi iyice anlıyorum ki, yaşamın anlamı mücadele etmektir, iğrenç bir yılanın kafasını topuğunuzun altında ezer gibi güçlükleri ezip geçeceksiniz. Bence bundan başka anlamı yok yaşamının."

Onun bu sözleri üzerine ben de kendi yaşantımı uzun uzun anlatır, başımdan geçen serüvenlerden, şaşırtıcı olaylardan dem vururdum. Ancak son zamanlarda uğradığım değişiklikten tek söz etmezdim. Beni büyük bir dikkatle dinler; böyle serüvenler, korkular, sevinçler yaşamadığı için üzülüyormuş gi-

bi ellerini ovuştururdu. Sonra birdenbire düşüncelere dalar, gene içine kapanırdı; yüzüne bakınca artık beni dinlemediğini anlardım.

O zaman kanala bakan pencereleri kapatır, “Şömineyi yakayım mı?” diye sorardım. Neşesiz bir gülümsemeyle, “Yaksanız da olur, yakmasanız da... Üşümüyorum. Yalnız son günlerde epeyce zayıf düştüm, buna karşılık daha bir akıllandığımı sanıyorum. Biliyor musunuz, olağanüstü, özgün düşünceler doluyor zihnimde. Eski günlerimi, geride bıraktığım yaşantımı, genel olarak insanları düşündüğümde her şey gelip üvey annemin görüntüsünde birleşiyor. Öyle kaba, küstah, ruhsuz, yapmacıklı, ahlâksız bir kadındı ki! Üstelik uyuşturucu kullanırdı. Zayıf, iradesiz bir adam olan babam öz annemle parası için evlenmiş; onu verem ettikten sonra bu kadını, üvey annemi ikinci karısı olarak almış. Evlendiği kadını tutkuyla, çılgıncasına severdi. Ondan neler çektiğimi bir ben bilirim! O yüzden şimdi kafamda her şey bu kadının bende bıraktığı izlenimlerle karışıyor. Üvey annemin ölümüne bir bakıma üzüldüğüm, şimdi onunla karşılaşmayı çok isterdim.”

“Karşılaşıp da ne yapacaktınız?”

Başını güzel bir biçimde silkeledi. Gülerek, “Ne yapacağımı ben de kestiremiyorum...” dedi. “Eh, size iyi geceler. Bir an önce iyileşin. Düzeler düzelmez kendi işimize koyuluruz. Zamanı çoktan geldi.”

Ben odama gitmek üzere vedalaşıp kapının tokmağını tuttuğumda, “Ne dersiniz, Polyâ hâlâ o evde midir?” diye sordu.

“Başka nereye gidecek ki... Oradadır...”

Böylece odama döndüm. Oteldeki yaşantımız bir ay daha böyle sürdü. Havanın bozduğu bir öğle vakti benim odanın penceresi önünde dikilerek deniz yönünde toplanan bulutları seyrederken kanalın yüzeyi koyulaşıp laciverde dönüştü. Yağmurun yağmasını beklediğimiz sırada gerçekten bardaktan boşanırcasına bir sağanak başladı. Canımız çok sıkılmıştı. Hemen o gün toplanıp Floransa'ya gittik.

Şimdi anlatacağım olay Nice’te geçti.

Bir sabah Zinaida Fiyodorovna’nın odasına gittiğimde onu koltukta bacak bacak üstüne atmış, öne doğru eğilip iyice büzülmüş, iki eliyle yüzünü kapatarak ağlarken buldum. Darma-dagınık uzun saçları dizlerine dökülmüştü. Az önce seyrettiğim denizin beni etkileyen nefis izlenimlerini anlatmaya gelmişken onu böyle ağlar bulmak beni çok şaşırttı, yüreğim acıyla burkuldu.

“Niçin ağlıyorsunuz?” diye sordum.

Bir elini yüzünden çekti, dışarı çıkmam için salladı. Ben ısrarla, “Ağlamanızın bir nedeni var mı? Söyler misiniz!” dedikten sonra birbirimize yakınlaştığımız günden beri ilk kez elini öptüm.

O çabuk çabuk, “Hayır, hayır, bir şeyim yok!” diye karşılık verdi. “Odadan çıkınız! Görüyorsunuz, giyinik değilim.”

Bu sözler karşısında utancımdan yerine dibine geçtim. Ayrica, uzun süredir her türlü üzüntüden uzak, huzura kavuşmuş biri olarak onun ağladığını görünce allak bullak olmuştum. Bir an bile yalnız başına ağlamaması, derdini bana açması için ayaklarına kapanıp yalvarmak geldi içimden. Aynı anda dalgaların tekdüze hışırtısı kulaklarımda denizin bir kehaneti gibi yansdı. Acaba ileride bizi hangi yeni gözyaşları, hangi yeni acılar, yitikler bekliyordu?

Neyse, dışarı çıktım. O içeride ağlayadursun, kederli yüzü, hüznü bakışları gözümün önünden gitmiyordu. Ve birden gebe olduğunu anımsadım. Durumunu başkalarından, üstelik bir de kendisinden saklamak için büyük çaba harcadığını biliyordum. Evde bol bir gömlek ya da yanları büzgülü geniş bir bluz giyiyor; dışarı çıktığımızda da korsesinin içinde sıkışarak güçlüklerle yürüyordu. Öyle ki, birlikte gezerken iki kez düşüp bayılmıştı. Gebeliğini benden büyük bir gizmiş gibi saklamasından ötürü, bir keresinde doktora başvurmasını ağzımdan kaçırınca yüzü pancar gibi kızardı, gene de bana bir şey söylemedi.

Aynı gün daha sonra Zinaida Fiyodorovna'nın odasına gittiğimde giyinmiş, saçlarına çekidüzen vermişti. Yeniden ağlamak üzere olduğunu görerek, "Yeter artık!" dedim. "Hadi, hemen deniz kıyısına gidiyoruz. Orada bol bol konuşuruz."

"Hayır, konuşacak durumda değilim. Beni bağışlayın, şu an yalnız kalmaktan başka bir isteğim yok. Bir şey daha, Vladimir Ivanoviç, çok rica edeceğim, bundan böyle odama girerken lütfen kapıyı çalın."

Onun bu sözleri üzerine şaşırarak dışarı çıktım. Petersburg'da günlerce beni bırakmayan karamsar ruh hali o an gelip yeniden yakama yapıştı. Bütün hayallerim güz yaprakları gibi savrulup yok olmuştu. Yeniden yalnız kaldığımı, Zinaida Fiyodorovna'yla yakınlığının sona erdiğini düşünüyordum. Anlaşılan, ben ona göre karşımdaki şu palmyeye yapışan örümcek ağından başka bir şey değildim, bir rüzgâr gelip beni oradan koparacaktı. İleride genişçe bir alan vardı, oraya gidip müzik dinledim; sonra bir gazinoya girdim. Bol kokular sürünmüş yarı çıplak kadınlara bakarken sanki her biri bana, "Gene yalnız kaldın, yalnız kaldın..." diyor gibiydiler. Gerisin geriye otele dönüp terasa çıktım, denizi seyretmeye koyuldum. Uzaklarda, ufukta tek yelkenli gözükmüyordu; sol tarafta ise leylak rengi enginlerde dağlar, bahçeler, kuleler art arda uzayıp gidiyordu. Gördüğüm her şeyin üstüne bol güneş ışığı düşmüştü, ancak hepsi bana yabancıydı, hiçbirinin benim varlığımdan haberi yoktu. Karmakarışık bir ruhsal durum içindeydim.

XVII

Zinaida Fiyodorovna gene eskisi gibi sabahları benim odama kahve içmeye geliyordu, ancak birlikte yemek yemeyi bırakmıştık. Söylediğine bakılırsa, canı yemek yemek istemiyormuş, çay kahve içerek, portakal, karamela gibi ıvır zıvır şeyler yiyecek doyuymuş.

Akşam konuşmalarımız da bıçak gibi kesilmişti. Neden böyle yaptığını bir türlü anlayamadım. Kendisini otel odasında ağ-

larken gördüğüm günden beri bana karşı davranışları tümüyle değişmiş, her şeye boş veren bir tavır içine girmişti. Hatta benimle “beyefendiciğim” diyerek konuşuyordu. Eskiden korkunç, şaşırtıcı, kahramanca bulduğu olaylar; onda kıskançlık, coşku uyandıran hareketler artık onu ilgilendirmiyormuş gibi her şeye kayıtsızdı. Beni dinlerken hafifçe gerinerek, “Bir zamanlar öyleydi beyefendiciğim, şimdi boş verin bunlara!” diyordu.

Hatta öyle zamanlar oluyordu ki, günlerce birbirimizi görmüyorduk. Kapısını suçluymuş gibi, çekine çekine çalıp yanıt alamayınca bekliyor, sonra yeniden çalışıyordum. Bekle, bekle, gene yanıt yok... O sırada koridordan geçen bir garson kız yüzüme soğuk soğuk bakarak, “*Madame est partie,*”¹⁰ diyordu. Dönüşünü beklerken koridoru arşınlayıp duruyordum... Ben böyle gezinirken İngilizler, iri göğüslü kadınlar, fraklı garsonlar önümden gelip geçiyorlardı. Koridoru boydan boya kaplayan çizgili halıya bakarken Zinaida Fiyodorovna’nın yaşamında garip, gerçeklerle ilgisi olmayan bir rol oynadığımı düşünüyordum. İşin kötüsü, bu rolü değiştirmeye gücüm yetmemek-teydi. Bunu düşününce koşa koşa odama dönüyor; kendimi yatağa atıyor, ilişkilerimizi baştan sona gözümün önünden geçiriyordum. Ancak ne kadar kafa yorarsam yorayım sonuç yoktu. Kesinlikle bildiğim bir şey varsa, o da doya doya yaşamak istediğimdi...

Hayalimde Zinaida Fiyodorovna’nın yüzü bana ne kadar çirkin, soğuk, ilgisiz gelirse kendimi ona o kadar yakın hissediyor, ondan kopamayacağımı anlıyordum. Bana isterse “beyefendiciğim” desin, istediği kadar soğuk, vurdumduymaz davransın; bu değerli hazinem beni terk etmesin yeterdi! Yalnız kalmaktan öylesine korkuyordum ki!..

Sonra yeniden koridora çıkıp büyük bir kaygı içinde kapısını dinliyordum.

Gene yoktu... Onu beklerken öğle yemeği vakti gelip geçiyor, akşam karanlığının bastırıldığını bile fark etmiyordum. En sonunda gece on bire doğru tanıdık ayak sesleri duyuluyor, ko-

10 (Fr.) Bayan çıktı.

ridorun ucundaki dönemeçte onu görüyordum. Önümden geçerken, “Ne o? Koridorda mı dolaşıyorsunuz? Çıkın da sokakta dolaşın... İyi geceler!” diyordu.

“Bugün görüşemeyecek miyiz?” diyerek peşine düşüyordum.

“Vakit geç olmadı mı? Ama nasıl isterseniz...”

Meraktan çatlayacak gibiydim. Arkasından odaya girerek soruyordum:

“Söyler misiniz, saatlerce nerelerdeydiniz?”

“Nerede mi? Monte Carlo’daydım.”

Cebinden on tane kadar altın para çıkarıp gösteriyor.

“İşte, beyefendiciğim, kumarda kazandım bunları. Rulet oynadım.”

“Aman, ha! Ne olur, bir daha oynamayın!”

“Nedenmiş? Yarın gene gideceğim.”

Onu, bala üşüşen arılar gibi kumar masasının başında toplanan, parayla pulla aklını bozmuş yaşlı kokanalar arasında, gebeliğini gizlemek için sıkı sıkıya korşeye giren, çirkin, hastalıklı bir kadın olarak gözlerimin önüne getiriyordum. Nasıl ben-den gizli Monte Carlo’ya giderdi. Bir türlü aklım ermiyordu.

Bir keresinde, “Kumar oynadığınıza inanmıyorum,” dedim.

“Korkmayın canım. Çok para ütülmem.”

“Sorun ütölüp ütülmemekte değil. Orada kumar oynarken çevrenizde gördüğünüz genci yaşlısıyla bayanlar, o altın parıltıları, gösterişli krupye, debdebeli ortam... Bütün bunlar sizce işçilerin emeğiyle, akıttıkları kanlı terle alay etmek anlamına gelmiyor mu? Hem de aşağılık, çirkin bir alay!”

“Söyler misiniz, oyun oynamazsam nasıl vakit geçireceğim? İşçilerin emeği, döktükleri kanlı ter gibi cilalı sözleri başka bir zamana saklayın lütfen. Madem konuyu açtınız, öyleyse sonuna kadar gidip bir çözüme varalım. Burada ne yapmam gerekiyor? Size göre kumar oynamaktan başka ne yapabilirim?”

Omuz silktim.

“Ne yapmanız mı gerekiyor? Bu soruya hemen yanıt veremem.”

Yüzü öfkeyle sarardı.

“Yalnız, Vladimir İvanıç, elinizi vicdanınıza koyun da ya-

nıt verin. Size böyle bir soru sorduğuma göre kaçamak sözlerle kurtulamazsınız.”

Elinin ayasıyla masaya vurmaya başladı, sanki bir şarkıya tempo tutuyordu.

“Size açık açık soruyorum: Burada başka ne yapabilirim? Yalnız Nice’te değil, genel olarak gittiğimiz her yerde?”

Suskunluk içinde denize baktım. Yüreğim güm güm çarpıyordu. Zinaida Fiyodorovna’nın güçlkle konuştuğu belliydi. Kesik kesik soluyarak, alçak sesle, “Vladimir İvanıç, artık kafanızdaki tasarımlara inanmıyorsanız, eğer eski inançlarınızı yitirdiyse-
niz ne diye beni Petersburg’dan koparıp buralara getirdiniz?” diye sordu. “Neden boş vaatlerde bulunarak çılgınca umutlara kapılmama ön ayak oldunuz? İnançlarınız değişebilir, şimdi başka türlü düşünebilirsiniz, bu konuda sizi suçlayacak değilim, çünkü inançlar irademiz dışında gelişir. Ama Vladimir İvanıç, bana karşı niçin içten davranmayı bıraktınız? Şu birkaç aydır ben yüksek sesle hayal kurarken, sayıklarcasına konuşurken, kurduğum planlardan dolayı heyecana kapılırken, yaşantımı yeni baştan düzenlemeye çalışırken neden bana gerçekleri söylemekten kaçındınız, kuşkularımı suskunlukla geçıştirdiniz? Açıklamalarınızla beni destekleyeceğinizi sanıyordum. Beni anlıyormuş, yardım ediyormuş gibi tavırlar takındınız. Böyle yapmakta amacınız neydi? Niçin bu tarz bir davranışa girdiniz?”

Ona doğru döndüm, ama yüzüne bakmaksızın, “İnsanın kendi iflasını kabul etmesi kolay değil, Zinaida Fiyodorovna,” dedim. “Evet, eski inancımı yitirdim, artık yoruldum, ruhça çöktüm, içten davranmak gücümün dışında, bunu söylemek zorsa da korkunç bir durumdayım. Onun için beklentilerinizi suskunlukla geçıştirdim. Son zamanlarda çektiklerimi Tanrım düşmanımın başına vermesin!”

Ağlamak üzere olduğumu hissederek sustum. Zinaida Fiyodorovna iki elimi birden tuttu.

“Vladimir İvanıç, çok acı çektiğiniz belli, bildiğim kadarıyla yaşamı benden daha iyi tanıyorsunuz. Öyleyse iyice düşünüp yanıt veriniz: Bu durumda ben ne yapabilirim? Sizden öğreneceğim çok şey var. Eğer inandığınız yolda yürüyecek, başkası-

nı yanınızda götürecek gücünüz kalmadıysa hiç olmazsa bana hangi yöne gitmem gerektiğini söyleyin. Yaşamaya azmetmiş, duyarlı, iyiyi kötüyü ayıran bir insanım. Yanılığa düşmek... saçma bir role soyunmak... bana ağır geliyor. Demin söylediklerinizi başınıza kaktığım yok, sizi kesinlikle suçlamıyorum. Bildiklerinizi benden saklamayın yeter.”

Çay getirdiler. Zinaida Fiyodorovna bardaklardan birini bana uzatırken, “E, ne diyorsunuz? Bana söyleyeceğiniz bir şey yok mu?” diye sordu.

“Aydınlığı yalnız bir yerde aramayın. Benden başka insanlar da var, Zinaida Fiyodorovna.”

“Öyleyse böyle insanları gösterin bana. İşte sizden istediğim bunlar.”

“Söyleyeceğim bir şey daha var. İnsan başka alanlarda da inandığı bir ülkeye hizmet edebilir. Eğer birinde yanıldıysanız ya da kendinize güveninizi yitirdiyseniz başka bir alana yönelebilirsiniz. Ülküler dünyası sonsuz olup bizler için tükenmez bir kaynaktır.”

Yüzüme alaylı alaylı baktı.

“Ülküler dünyasıymış! En iyisi konuşmayı burada keselim.”

Kıpkırmızı kesilmişti. Ancak az sonra peçeteyi yere fırlattı, yüzüne öfkeyle birlikte yayılan nefretle, “Ülküler dünyasıymış!” dedi. “Gördüğüm kadarıyla güzel ülküleriniz, sonunda metresiniz olmama dayanıyor. Size göre kaçınılmaz, en gerekli sonuç bu! Kafasında yüce ülküler taşıyan ülkülerin en güzellerine sahip dürüst bir kişinin metresi olmamak bana yakışmaz, öyle değil mi? Her şeyden önce bundan... yani metresiniz olmaktan başlamak gerekir, sonrası kendiliğinden gelir... Ne dersiniz? Doğru söylemiyor muyum?”

“Bugün sinirleriniz bozuk, Zinaida Fiyodorovna.”

“Hayır, sinirlerim bozuk filan değil, bunlar içimden geliyor, inanarak söylüyorum!”

“İçinizden geldiği gibi söyleyebilirsiniz, ancak yanılıyorsunuz, sizi dinlemek bana acı veriyor.”

Güldü.

“Yanıliyormuşum! Bunları söyleyen siz misiniz? Şaşıyorum

doğrusu! Beni acımasız, nezaketsiz bulabilirsiniz, ancak açık açık soruyorum: Beni seviyor musunuz? Söyleyin, seviyor musunuz beni?”

Omuz silktim. Zinaida Fiyodorovna sözlerine devamla, “Omuz silkin bakalım,” dedi. “Yatağınızda hasta yatarken sayıklamalarınızı dinledim, sonra bana taparcasına bakan gözleriniz, iç çekişleriniz; yakınlığımız, ruhsal akrabalığımız konusunda iyi niyetli konuşmalarınız... Durum böyleydi de niçin bugüne değin içten davranmadınız? Neden var olan bir şeyi gizlediniz de olmayanlardan söz ettiniz? Beni Petersburg’dan buraya koparıp getiren asıl düşüncenizi açıklasaydınız, düşeceğim durumu ta baştan bilirdim. Daha o zaman kendimi zehirler, böylece bu biktırıcı güldürüyü oynamaktan kurtulurdum... Ben de boş yere konuşup duruyorum.”

Böyle diyerek elini salladı, koltuğa oturdu. Çok gücenmiştim.

“Size karşı dürüstlükle ilgisi olmayan niyetlerim varmış gibi konuşmanızı anlamıyorum,” dedim.

“Aman canım, siz de! Kötü niyetinizden dolayı değil, doğru dürüst bir niyetiniz olmamasından dolayı benim bütün bu sızlanmalarım. Eğer herhangi bir niyetiniz olsaydı anlardım. Ülkülerden ve aşktan başka bir şey göremedim sizde. Şimdi ülküler ve aşk, ileride de metresiniz olma düşüncesi... Bu dünyanın düzeni bu, romanlarda da aynı şey...”

Elini masaya vurdu.

“Orlov’u bu yüzden suçluyordunuz,” dedi. “İster istemez onunla aynı inancı paylaşacağım. ‘Ülküleri küçümsemesi boşuna değilmiş,’ diyesim geliyor.”

“Onunkisi ülküleri küçümsemek değil, ülkülerden korkmak!” diye bağırdım. “Orlov korkağın, yalancının biridir!”

“Tamam, tamam, sizin dediğiniz olsun! Orlov korkaktır, yalancıdır, çünkü beni aldattı... Peki siz ne yaptınız? İçtenlikle sorduğum için beni bağışlayın, siz nasıl bir insansınız? Orlov aldatıp beni Petersburg’da yazgımla baş başa bıraktı, siz de aynı biçimde beni aldatıp buralarda tek başıma bıraktınız. İşte gene yalnızım. Hiç olmazsa Orlov için içine ülküleri katmadı, oysa siz...”

Dehşete kapılmıştım, heyecanla ellerimi ovuşturarak yanına yaklaştım.

“Niçin böyle söylüyorsunuz, Tanrı aşkına?” dedim. “Hayır, hayır, Zinaida Fiyodorovna, sizin bu yaptığınız haksızlık, böylesine umutsuzluğa kapılmayınız ve beni iyi dinleyiniz!”

O an zihnimde çakan cılız bir düşünceye, ikimizi de kurtaracağına inandığım için sımsıkı sarıldım.

“Lütfen dinleyin beni! Yaşadığım yıllar boyunca çektiğim acılar öylesine büyük ki, geriye dönüp bakınca tüylerim ürperiyor. Bu dünyada başka bir amacımız yoksa bize düşenin, yakınımızı özveriyle sevmekten başka bir şey olamayacağına beynimle, hastalanan ruhumla kesinkes inanmış bulunuyorum. İşte yöneleceğimiz tek amaç bu!”

Konuşmamı uzatıp insanlara acımdan, hoşgörüden dem vuracaktım, ancak sesimin içtenliksiz çınlaması üzerine şaşırdım.

Gene de içten duygularıyla, “Yaşamak istiyorum, yaşamak, yaşamak!” diye bağırdım. “Dinginlik, sessizlik, sıcaklık ve sizin yakınlığınızı, şu denizi istiyorum. Sizin de aynı tutkuyla yaşamınızı, doya doya yaşamamanızı isterdim. Az önce aşktan söz ettiniz; benim için bana yakın olmanız, sesiniz, yüzünüzün şu görünüşü yeterlidir!”

Kıpkırmızı kesildi, daha fazla konuşmamı engellemek için çabuk çabuk, “Siz yaşamayı seviyorsunuz, bense yaşamaktan nefret ediyorum,” dedi. “Demek oluyor ki yollarımız burada ayrılıyor.”

Kendine bir bardak çay daha doldurdu, ancak içmeden yatak odasına gitti.

Oradan, “Öyle sanıyorum ki, bu konuşmayı burada kesmek en iyisi,” diye seslendi. “Benim için her şey bitmiştir, artık bu dünyadan beklediğim tek şey yok. Öyleyse daha fazla konuşup da ne yapacağız?”

“Hayır, ben ortada biten, tükenen bir şey görmüyorum.”

“Tamam, dediğiniz gibi olsun. Ben durumumu bilmez miyim? Bıktım artık, bezdim her şeyden!”

Ayakta dikilip bekledim, biraz dolaştıktan sonra koridora çıktım. Aradan epey zaman geçmişti, gece geç vakit odasının kapısına yaklaştığımda onun içeride ağladığını açık seçik duydum.

Ertesi sabah garson, yüzünde bir gülümsemeyle, 13 numaralı odada kalan bayanın doğum yapmakta olduğunu bildirdi. Hemen üstüme bir şeyler geçirip apar topar Zinaida Fiyodorovna'nın yanına koştum. Bir doktor, bir hemşire, Darya Mihaylovna adında, Harkovlu yaşlı bir Rus kadını, kadının odasına dolmuşlardı. İçerisi eter kokuyordu. Eşikten içeri adıımı yeni atmıştım ki, odadan alçak sesli, yakınma dolu bir inleme işittim; sanki rüzgârın ta Rusya'dan sürükleyip getirdiği bir inlemeydi bu. Orlov'u, onun acı alaylarını, Polya'yı, Neva Irmağı'nı, Petersburg'un lapa lapa yağan karını, yanları örtüsüz arabayı, donuk renkli sabah göğünün kehanetini, Zinaida Fiyodorovna'nın, "Nina! Nina!" diye haykırışlarını anımsadım.

Harkovlu kadın, "Girebilirsiniz," dedi.

Doğurduğu bebeğin babasıymış gibi bir duyguyla Zinaida Fiyodorovna'ya yaklaştım. Başına dantelli bir başlık giymiş olarak yatağında gözleri kapalı, solgun, çökmüş bir yüzle yatıyordu. İçeri girdiğimi işitmemişti belki ya da işitmemiş gibi yaptı. Başucunda dikilerek yüzüne baktım, gözlerini açmasını bekledim.

Bir ara duyduğu sancıdan dolayı yanakları çarpıldı, gözlerini açtı, başına gelenleri anlamak istercesine tavana baktı. Yüzünden nefret okunuyordu.

"Ne iğrenç!" dedi sayıklarcasına.

"Zinaida Fiyodorovna!" diye seslendim.

Bana kayıtsızca, ölgün ölgün baktı, sonra gözlerini kapadı. Ben biraz daha durduktan sonra dışarı çıktım.

Geceleyin Darya Mihaylovna, bayan arkadaşımın bir kız dünyaya getirdiğini, ancak Zinaida Fiyodorovna'nın durumunun çok kötü olduğunu söyledi. Sonra koridordan birtakım gürültüler geldi, sağa sola koşuşturmalar başladı. Ardından odama dalan Darya Mihaylovna perişan bir yüzle, ellerini umarsızca ovuşturarak, "Korkunç! Korkunç!" diye bağırdı. "Doktor, doğum yapan bayanın kendini zehirlediğinden kuşkuluyor. Ah, şu Ruslar, nasıl davranacaklarını bilmiyorlar! Çok korkunç!"

Zinaida Fiyodorovna ertesi gün ögleüzere öldü.

Aradan iki yıl geçti. Durumlar değişmiş, ben yeniden Rusya'ya dönerek kimliğimi saklamaya gerek görmeden Petersburg'da yaşamaya başlamıştım. Artık duygulu bir kişi olmaktan ya da duygulu gözükmekten korkmuyordum; kendimi tümüyle babalık sevgisine, daha doğrusu Zinaida Fiyodorovna'nın kızı Sonya'ya karşı beslediğim, taparcasına sevme duygusuna kapıtmıştım. Minik kızı kendi elimle besliyor, yıkayıp kuruluyor, beşiğine yatırıyor, geceler boyunca gözümü üstünden ayırmıyor, dadısı düşürecek korkusuyla ikide birde bas bas bağıırıyordum. Yaşamaya karşı susuzluğum daha bir artarak sinirlerimi gerecek duruma gelmişti, ancak dağınık hayallerim asıl amacına ulaşıp rahata ermişçesine Sonya'nın üzerinde toplanmış bulunuyordu. Minik kızı çılgın gibi seviyordum. Yaşamımın devamını onda görmekteydim. Uzun boylu, kemikli bedeni, sakallı yüzümü burada bırakıp öbür dünyaya göçtüğüm zaman artık onun gök mavisi gözlerinde, püskül sarısı kıvrıkcık saçlarında, yüzümü sevecenlikle okşayan, boynuma sarılan yumuk yumuk pembe ellerinde yaşamayı sürdürecekmışim gibi bir duygu içindeydim; daha doğrusu tüm benliğimle buna inanıyordum.

Ancak Sonya'nın ilerideki yaşantısından kaygılıydim. Asıl babası Orlov olmakla birlikte nüfus kaydına annesinin resmi kocasının Krasnovskaya soyadıyla geçirilmişti. Minik kızın varlığına ilgi gösteren, onun için yanıp tutuşan tek kişi bendim; benimse son şarkımı söyleme zamanım yakındı. O yüzden çocuğun geleceğini ciddi olarak düşünmem gerekiyordu.

Petersburg'a gelişimin ikinci günü doğruca Orlov'un kapısına dayandım. Kapıyı kızıl favorileri olan, bıyiksız, yaşlı bir uşak açtı. Adam Alman asıllı olmalıydı. Salonu derleyip toplayan Polya beni gördüğü halde tanımadı, buna karşılık Orlov hemen tanıdı. Merak içinde beni tepeden tırnağa süzerek güldü, "O, isyancıbaşı yurttaş, nerelerdeydiniz bakalım?" dedi.

Hiç mi hiç değişmemişti; aynı bakımlı, ekşi surat, aynı tatsız alaylar... Eskiden olduğu gibi masasında yeni bir kitap, kitabın

sayfaları arasında fildişi saplı bıçak. Ben odasına girmeden önce okuyor olmalıydı. Beni bir koltuğa oturtuttuktan sonra almam için bir puro uzattı, yalnız iyi eğitilmiş insanlara özgü bir incelelikle –yüzümün, zayıf bedenimin onda uyandırdığı nahoş duyguları gizleyerek– yanından ayrılalı beri hiç değişmediğimi, sakal bırakmama karşın beni hemen tanıyabildiğini laf arasına sokuşturuverdi. Havalardan, Paris'ten söz ettik. Beni de, kendisini de sıkıntıya sokan, kaçınılmaz sorudan bir an önce kurtulmak amacıyla, “Zinaida Fiyodorovna öldü mü?” diye sordu.

“Evet, öldü.”

“Doğum sırasında mı?”

“Evet, doğum sırasında. Gerçi doktor başka bir sebepten öldü diye kuşkuluyor ama sizin ve benim için doğumdan öldüğünü düşünmek daha rahatlatıcı.”

Nezaket gereği içini çekerek sustu. O sessizlikte sinek uça duyulurdu. Neden sonra benim çalışma odasını incelediğimi fark ederek, “Demek öyle,” dedi. “Gördüğünüz gibi bende bir değişiklik yok, her şey eskisi gibi. Babam emekliye ayrıldı, şimdi rahat köşesinde dinleniyor. Ben de eski görevimdeyim. Pekarski'yi anımsıyor musunuz? O da hiç değişmedi. Gruzın geçen yıl kuşpalazından öldü... Şey... Kukuşkin'e gelince, yaşayıp gidiyor işte, sık sık sizi anıyor. Ha, yeri gelmişken belirteyim (Böyle diyerek utangaç utangaç gözlerini önüne indirdi.) Kukuşkin geceleyin sokakta beklerken ansızın yanına yaklaşarak kendisine saldırdığınızı, onu öldürmek istediğinizi herkese anlattı durdu. Elinizden zor kurtulmuş.”

Ben bu konuyu suskunlukla geçiştirdim.

“Eski uşaklar efendilerini unutmazmış, sizin yönünüzden ne hoş bir ziyaret!” diye takıldı. “Neyse, bırakalım bunları, şarap ya da kahve ister misiniz? Hemen getirirler.”

“Hayır, teşekkür ederim. Georgi İvanıç, buraya önemli bir iş için geldim. Onu konuşalım.”

“Önemli işler bana göre değildir, gene de hizmetinizdeyim. Buyurun.”

Bayağı heyecanlanmışım.

“Biliyor musunuz, toprağı bol olası Zinaida Fiyodorovna’nın kızı benimle kalıyor,” diye başladım... “Çocuğun yetiştirilmesini üzerime almıştım, ancak bugün yarın hoş bir sese dönüşebilirim, kızcağızın iyi bir yere yerleştirildiğini görürsem gözüm arkada kalmaz.”

Orlov’un yüzü pancar gibi kızardı, kaşları çatıldı; yüzüme kaçamak bir bakışla, somurarak baktı. “Önemli bir iş” sözünden çok, hoş bir sedaya dönüşebileceğimi, yani öleceğimi söylemem onu etkilemiş bulunuyordu.

Gözlerine güneşten siper edercesine elini alnına koyarak, “Evet, bu konu düşünmeyi gerektirir,” dedi. “Size çok teşekkür ederim. Kız mı demiştiniz?”

“Evet, kız. Çok hoş bir yavrucağı!”

“Demek öyle... Elimizdeki süs köpeğı değil, insan yavrusu olduğuna göre bu işe kafa yormalıyız. Size gerçekten minnettarım, üzerime düşeni yapacağım.”

Kalktı, tırnaklarını kemirerek odada bir süre dolaştı, sonra gelip bir tablonun önünde durdu. Sırtı bana dönüktü. Boğuk bir sesle, “Bu konuda iyi düşünmeliyiz. Bugün Pekarski’ye gidip Bay Krasnovski’yle görüşmesini sağlayacağım. Öyle sanıyorum ki, Krasnovski bizi fazla üzmeden küçük kızı yanına alacaktır.”

Ben de ayağı kalkıp çalışma odasının öbür ucundaki tablonun yanına giderek, “Bağışlayın ama Krasnovski’nin bu işle ne ilgisi var?” dedim.

“Çocuk onun soyadını taşıdığına göre, umarım bir şeyler yapacaktır.”

“Evet, yasal olarak çocuğı yanına almak onun boynunun borcu. Bilmiyorum ama, Georgi İvanıç, buraya sizinle yasaları tartışmaya gelmedim.”

“Evet, evet, haklısınız. Sanırım saçmalıyorum. Gene de telaşlanmanıza gerek yok. Bu titiz konuyu herkesi memnun edecek biçimde her yönüyle düşüneceğiz. Biri olmazsa öbürü, o olmazsa bir başkası, ta ki bir çözüm yolu bulana dek... Pekarski şöyle ya da böyle bu işi yoluna koyacaktır. Lütfen ayrılırken ad-

resinizi bırakın, varacağımız kararı size fazla gecikmeden bildiririm. Nerede oturuyorsunuz?”

Orlov adresimi yazdı, derin derin iç çekti, gülerek şöyle dedi:

“Bu ne iştir, ulu Tanrım, küçük bir kız çocuğunun babası oluveriyorsunuz! Ama olsun, Pekarski bir yoluna koyar. Akıllı, iş becerir adamdır. Paris’te ne kadar kalmıştınız?”

“İki ay kadar.”

İkimiz de sustuk. Belli ki Orlov yeniden çocuk konusunu açmamdan korkuyordu, dikkatimi başka yöne çekmek için, “Herhalde bana yazıp bıraktığınız mektubu çoktan unutmuşsunuzdur,” dedi. “Oysa ben onu saklıyorum. O zamanki ruhsal durumunuzu anlayışla karşılıyorum, hatta diyebilirim ki, mektubunuzdan dolayı size karşı büyük saygı duydum.” Alaylı alaylı güldü. “‘Kahrolası soğukkanlılığınız, Asyalı, at kişnemesi gibi kakhahalar...’ Doğrusu, hepsi de hoş deyimlerdi ve durumu çok iyi belirtiyordu. Ayrıntılar tartışma gerektirirse de asıl düşünceleriniz gerçeğe yakındır. Daha doğrusu, düşüncelerinizin kendisi değil de, sizin konuya yaklaşımınız, takındığınız tavır tartışmaya değer. Evet, normal olmayan, yozlaşmış bir yaşantım var, kimsenin işine yaramıyorum, öte yandan korkaklığım yüzünden yeni bir yaşama başlayacak durumda değilim. Bunların hepsinde haklısınız. Ancak fazla heyecanlanıp konuyu büyütmeniz, umutsuzluğa kapılmanız iyi bir yaklaşım değil, bunda tümüyle haksızsınız.”

“Bir insanın yakını olan birinin mahva sürüklendiğini kendisi mahvolurken çevresindekileri de batırdığını görünce heyecanlanmaması, umutsuzluğa kapılmaması mümkün müdür? Ne dersiniz?”

“Ben onu demiyorum. Kayıtsız kalmak değil, yaşama karşı nesnel olmaktır benim belirtmek istediğim. İnsan nesnel düşündükçe yanlışla düşme tehlikesinden kurtulur. İşin kökenine inerek her olayda aksaklıkların asıl sebebini bulması gerekir. Bizler cılız düştük, kendimizi tümüyle saldırdık, sonunda sapır sapır döküldük. Bizim kuşağımız zayıf sinirliilerden, mız-mız insanlardan oluşuyor. Bizlerin bildiği tek şey var, o da yorgunluktan, gücümüzün tükendiğinden sızlanıp durmak. An-

cak bunda kimse ne sizi ne de beni suçlayabilir, çünkü aklımıza estiği gibi hareket etmemiz yüzünden bütün kuşağımıza zarar verecek çapta önemli kişiler değiliz. Etraflıca düşünülürse burada daha büyük, daha yaygın, biyolojik bakış açısından önemli *raison d'être*¹¹ taşıyan başka nedenler aranmalıdır. Bizler zayıf sinirli, yozlaşmış, ülkülerinden sapmış adamlarız, ama bu belki de bizden sonra gelecek kuşaklar için gerekli ve yararlı olacaktır. Göklerdeki babamızın iradesi olmadan saçımızın tek teli düşmez, başka bir deyişle doğada ve toplumda hiçbir şey gelişigüzel değildir. Her şeyin varıp dayandığı, geçerli bir nedeni vardır. Durum bu olduğuna göre niçin tedirginliğe kapılıp böyle umutsuz mektuplar yazıyoruz?”

Biraz düşündüm.

“Demek öyle... Gelecek kuşakların her şeyi görüp bundan yarar sağlayacaklarına ben de inanıyorum, o bakımdan bırakın, deneyimlerimiz onların işine yarasın. Gene de insan gelecek kuşaklardan bağımsız olmak istiyor. Niçin yalnız onlar için yaşayacakmısınız? Yaşamak bize bir kerecik verilen haktır; öyleyse anlamlı, güzel, sağduyulu bir yaşam sürdürmeliyiz. İstiyorum ki, şu dünyada herkesin ilgisini çeken, bağımsız, soylu bir rol oynayalım, gelecek kuşakların her birimiz için ‘Şu adam bir hiçti, öteki daha berbat biriydi...’ gibi sözler söylemekte haklı olmayacakları bir tarih yaratalım. Çevremizde olup bitenlerin gerekliliğine, belli bir amaca yönelik olacağına inanıyorum, gene de diyorum ki, bana ne bu gereklilikten, bu yüzden ‘ben’ niçin yok sayılayım?”

“Eh, elimizden ne gelir?”

Orlov böyle diyerek ayağa kalktı. Konuşmamızın son bulduğunu böylece belirtmiş oluyordu. Şapkamı almak için davrandım.

Beni antreye kadar geçiren Orlov, “Şurada yarım saat oturduk ama ne kadar çok soruna çözüm getirdik, değil mi?” dedi. “Evet, konuyla yakından ilgileneceğim... Hemen bugün Pekarski’yle görüşürüm. Gözünüz arkada kalsın.”

Ben giyinirken ayakta durup bekledi, ziyaretimi uzatmadı-

11 (Fr.) Varlık sebebi.

ğım için memnun gözüküyordu. Tam çıkacakken, “Georgi İvanıç, size yazdığım mektubu geri verir misiniz?” dedim.

“Baş üstüne.”

Çalışma odasına giderek bir dakika bile geçmeden geri döndü. Mektubu alarak oradan ayrıldım.

Ertesi gün Orlov’dan bir pusula geldi. Sorunu sağlıklı bir çözüme bağladığımız için beni kutluyordu. Belirttiğine göre Pekarski’nin yakından tanıdığı bir bayan, çok küçük yaşta çocukların bile kabul edildiği, çocuk yuvası türünden bir pansiyon işletiyormuş. Tümüyle güven duyulacak bir kadınmış, ancak onunla anlaşmadan önce Krasnovski’yle görüşmekte yarar varmış. Yapılması gereken bir işlemiş bu. Varsa çocuğun nüfus kaydıyla birlikte gecikmeden Pekarski’ye gitmemi salık veriyordu. “Sadık hizmetkârınızın saygı ve bağlılığını tüm içtenliğimle bildiririm...” diye bitiriyordu mektubunu.

Ben Orlov’un yazdıklarını okuduğum sırada masada oturan Sonya da geleceğiyle ilgili karar verildiğini biliyormuşçasına yüzüme dikkatle, gözlerini kırpmadan bakıyordu.

Büyük Volodya ile Küçük Volodya

(Володя большой и Володя маленький)

Sofya Lvovna bağıra bağıra, “Bırakın beni, kızıağı ben sürmek istiyorum! Arabacının yanında oturacağım! Arabacı, dursana, senin yanında oturmak istiyorum!” diyordu.

Kızakta ayakta dikiliyor, kocası Vladimir Nikitiç Yagiç ile çocukluk arkadaşı Vladimir Mihaylıç ise düşmesin diye onu kollarından sımsıkı tutuyorlardı. Kızak hızla ilerliyordu.

Vladimir Nikitiç öbür Vladimir’e kızarak, “Ben sana söylemiştim, hani ona konyak içirmeyecektin!” dedi. “Tuhaf adam-sın doğrusu!”

Albay deneyimlerinden biliyordu ki, karısı Sofya Lvovna gibi kadınlarda içkinin yarattığı bu çılgınca neşeden sonra çoğu zaman isterik bir kahkaha nöbeti gelir, arkasından da zırlamalar... Tüm korkusu, eve dönünce uyuyamamak, kompreslerle, damlalarla uğraşarak bir sürü rahatsızlığa katlanmaktı.

Sofya Lvovna, “Heeey!” diye bağırırdı. “Kızıağı ben kullanacağım!”

Gerçekten neşeliydi, mutluydu. İki aydır, yani evlendikleri ilk günden beri Sofya Lvovna’nın Albay Yagiç’le çıkar için ya da bazılarının söylediği gibi, *par dépit*¹ evlendiğini düşünerek buna çok üzülüyordu. Ama işte bugün kent dışında gittikleri lo-

1 (Fr.) Nispet olsun diye.

kantada onun kendisini gerçekten, çılgınca sevdiğini anlamış, eski neşesi yerine gelmişti.

Kocası elli dört yaşındaydı, ama olsun, ne önemi vardı! Öyle sağlıklı, dinç, kıvrak, nükteci, yaşam dolu bir adamdı ki, lokantada masadan kalkarak şarkı söyleyen Çingene kadınlarına eşlik etmişti! Eski toprak yaşlıların, beş genci birden cebinden çıkaracağı sözüne hak verdirecek kadar neşeliydi. Sanki gençlik günlerini yeniden yaşıyordu. Albayın babasından iki yaş büyük olması da ürkütmemişti Sofya Lvovna'yı. Kendisi daha yirmi üçünü yeni doldurmuştu, ama elini vicdanına koyup söylemesi gerekirse, kocasının canlılığı, çevikliği, yaşama isteği kendisininkinden kat kat üstündü; içinden, "Ah, canımın içi! Sevgilim!" diye geçirdi.

Sofya Lvovna ayrıca lokantada eski duygularından eser kalmadığını da açıkça anlamıştı. Düne kadar deli gibi, umutsuzca sevdiği, çocukluk arkadaşı Vladimir Mihaylıç'a (ya da kısaca Volodya'ya) karşı artık hiçbir yakınlık duymuyordu. Volodya akşam boyunca gözüne mızırmız, can sıkıcı, önemsiz biri olarak gözüküyordu. Lokantada hesapları ödememek için sergilediği pişkinliği her zaman gösterirdi ama bu sefer onu iyice çileden çıkarmıştı. Volodya'ya, "Bu kadar züğürtseniz evinizde oturun!" dememek için kendini zor tutmuştu. Her zamanki gibi eğlence parasını gene albay vermişti.

Kızakta hızla giderlerken gözlerinin önünden ağaçlar, telgraf direkleri, kar yığınları birbiri ardından gelip geçtiği için, aklına hep birbiriyle ilgisiz düşünceler geliyordu. Kafasından hızla akıp giden düşünceler arasında lokantada kocasının yemeğe yüz yirmi ruble, Çingenelere de yüz ruble ödediği vardı. İste se yarın da kendi cebinden sokağa bin ruble fırlatıp saçabilirdi. Oysa iki ay önce, yani evlenmeden, cebinde üç rublesi bile yoktu. En küçük gereksinmesi için babasına başvurmak zorundaydı. Yaşamında ne büyük bir değişiklikti bu!

Zihni gittikçe karışıyordu. Şimdi kocası olan Albay Yagiç'in bir zamanlar, kendisi henüz on yaşındayken, teyzesine kur yaptığını anımsadı. Evde herkes albayın teyzesini baştan çıkardığı için kadıncağızın yaşamını söndürdüğünü söylerdi. Doğruy-

du; teyzesi çoğu zaman, ağlamaktan kan çanağına dönmüş gözlerle sofraya oturur, her fırsatta arabaya binip bir yerlere giderdi. Onun için, “Zavalılık, yerinde duramıyor...” derlerdi. Yağış o zamanlar çok yakışıklıydı, elde etmediği kadın yok gibiydi. Kentte herkesin tanıdığı, ünlü bir adamdı. Derlerdi ki, “Bir doktor her gün nasıl hastalarını görmeye giderse, o da her gün kendisine hayran olan kadınları ziyaret eder.” Şimdi bile kır saçlarına, yüzündeki kırışıklara, numaralı gözlük takmasına karşın ince yüzü –özellikle yandan– insana çok çekici geliyordu.

Sofya Lvovna'nın babası askerî doktordu, bilmem hangi tarihte Yağış'le aynı alayda görev yapmışlardı. Küçük Volodya'nın babası da askerî hekimdi. Bu kişi de Yağış'le ve Sofya Lvovna'nın babasıyla aynı alayda bulunmuştu.

Karmakarışık gönül serüvenleri yaşamakla birlikte okumasını kesintisiz sürdüren Volodya, üniversiteyi başarıyla bitirdi. Sonra da uzmanlık alanı olarak Batı edebiyatını seçti. Söylenenlere göre şimdi de doktora tezini hazırlıyordu. Otuz yaşına geldiği halde, kendi kazancı olmadığı için, ister istemez, askerî doktor olan babasının yanında, kışlada kalmaktaydı. Çocukluk günlerinde Sofya Lvovna ile onun ailesi aynı apartmanda komşu dairelerde oturmuşlardı. Volodya onların evinden çıkmaz, Sofya'yla birlikte oynarlar, dans ve Fransızca dersi alırlardı. Ama Volodya büyüyüp yakışıklı bir delikanlı olunca Sofya Lvovna ondan utanmaya başladı, sonra da ona deli gibi tutuldu. Bu aşk son zamanlara değin, yani Yağış'le evlenmelerine kadar sürdü. Volodya da kadınların gözdesiydi, daha on dört yaşındayken çapkınlığa başlamıştı. Onunla kocalarını aldatan bayanlar, “Volodya daha küçücük bir çocuk!” diyerek kendilerini temize çıkarmaya çalışırlardı. Son zamanlarda bir arkadaşı onunla ilgili olarak şöyle bir şey anlatmıştı: Volodya üniversitede okuduğu yıllarda yakındaki bir pansiyon odasında kalır, kapısının her vuruluşunda ve birtakım ayak sesleri işitince alçak sesle, “*Pardon, je ne suis pas seul,*”² diye özür dilerdi.

Yağış bu delikanlıdan çok hoşlanırdı. Nasıl Derjavin, Puşkin'in elinden tutmuşsa o da Volodya'dan yardımını esirgemez-

di. Saatlerce, hiçbir şey konuşmadan ikisi bilardo ya da piket oynarlardı. Yağıç arabayla bir yere giderken yanına Volodya'yı da almadan edemezdi. Volodya da buna karşılık tez çalışmalarıyla ilgili düşüncelerini yalnız ona açardı. Şöyle garip durumlar da çıkardı arada bir: İlk zamanlar, albay daha gençken bir de bakmışsınız aynı kadına kur yaparlarken ikisi birbirlerine rakip olmuşlar. Ancak onların birbirini kışkırdıkları görülmemiştir, ikisi birlikte gittikleri toplantılarda Yağıç'e büyük Volodya, ötekine de küçük Volodya derlerdi.

Kızakta büyük Volodya, küçük Volodya, Sofya Lvovna dışında bir bayan daha vardı; ikinci bayan herkesin kısaca Rita dediği, Sofya Lvovna'nın kuzeni Margarita Aleksandrovna'dan başkası değildi. Otuzunu devirmiş, saz benizli, kara kaşlı, kelebek gözlüklü bir kızcağızdı Rita. Ayazlı havalarda bile üst üste sigara içer, o yüzden göğsünden, eteğinden sigara külü eksik olmazdı. Sözcükleri uzata uzata, genizden bir konuşması vardı. Başkalarının yanında soğuk tavırlar takınır; sarhoş olmadan istediği kadar konyak, likör içer; tatsız, bayat bir sesle açık saçık öyküler anlatırdı. Evde bütün yaptığı, yaprakları arasına sigara külleri döke döke sabahdan akşama değin kalın dergiler okumak, bir de elmalı dondurma yemekti.

Rita bir ara şarkı söyler gibi, "Sonya,"³ dedi, "vazgeç şu delilikten! Kızağı kendin sürüp de ne yapacaksın? Senin bu yaptığına düpedüz budalalık denir!"

Kentin giriş kapısına yaklaştıkları sırada kızak biraz yavaşladı. İnsanlar, evler görünmeye başlamıştı; sakinleşen Sofya Lvovna kocasına sokuldu, kendini hülyalı düşüncelere kaptırdı. Tam karşısında küçük Volodya oturmaktaydı. Genç kadının neşeli, hoppaca düşüncelerinin yanında şimdi keyfini kaçıranlar da vardı. Şöyle düşünüyordu: Karşısındaki delikanlı kendisinin onu sevdiğini bilmekten öte, Sofya Lvovna'nın kocasıyla *par dépit* evlendiği safsatasına da inanmaktaydı. Gene de Sofya Lvovna onu sevdiği anlamını taşıyacak bir sözü bir kerecik olsun ağzına almamıştı. Hiçbir şeyi belli etmek istemiyor, küçük Volodya'ya karşı beslediği duyguları elinden geldiğince gizle-

3 Sofya'nın küçükken söylenen biçimi – ç.n.

meye çalışıyordu. Ancak Volodya genç kadının yüzüne dikkatle bakınca delikanlının, onun içinden geçenleri gayet iyi anladığı belli oluyordu. İşte bu, genç kadının son derece onuruna dokunmaktaydı. Gene de en çok onuruna dokunan durum, evlendikten sonra Volodya'nın birdenbire onunla ilgilenmeye başlamasıydı. Eskiden hiç yapmadığı garip şeyler yapıyor, susarak ya da havadan sudan konuşarak saatlerce yanından ayrılmıyordu. Şimdi de kızakta giderlerken hiç konuşmuyor, bir yandan artık evli bir kadın olduğu halde Sofya Lvovna'nın elini tutarken bir yandan da hafif hafif ayağına basıyordu. Demek ki bütün beklediği, eski gözdesinin evlenmesiymiş... Volodya'nın onu küçük gördüğü kesindi. Ona karşı duyduğu tek ilginin kötü kadınlara, ahlâksız yosmalara karşı beslenen cinsten olduğu açıkça ortadaydı; işte Sofya Lvovna'nın önde oturup kızığın sürmek, bağırıp çağırmak, ısıklık çalmak, taşkınlık yapmak istemesinin tek nedeni buydu. Elde ettiği evlilik başarısı ile kocasına olan sevgisi bu aşağılanma duygusuyla birleşince çılgına dönüyordu.

Tam kadınlar manastırının önünden geçerlerken tonlarca ağırlıktaki büyük çanın dan danları duyuldu. Rita istavroz çıkardı.

Ürperen Sofya Lvovna da, "Olya'mız bu manastırda," diye rek istavroz çıkardı.

"Olya niçin manastırda?" diye sordu albay.

Rita herhalde Sofya Lvovna'nın albay Yagiç'le evlenmesini kastederek, öfkeli öfkeli, "*Par dépit*," dedi. "Şimdi *par dépit* evlenmeler moda oldu. Sizin anlayacağınız, böyle evlenmeler dünyaya bir çeşit meydan okuma... Olya eğlence düşkün, hoppa bir kızdı. Balolarda erkeklerle dans etmekten başka bir şey düşünmezdi. Sonra ne olduysa birdenbire manastıra kapandı. Bu işe hepimiz şaşırıp kaldık..."

Küçük Volodya kürkünün yakasını indirip yakışıklı yüzünü açığa çıkararak, "Söylediğiniz doğru değil," dedi. "Gerçeği bilmek isterseniz, olayın *par dépit* sorunuyla bir ilgisi yok, Sofya'nın albayla evlenivermesinden başka ürkütücü nedenlere dayanıyor. En başta kızcağızın erkek kardeşini kürek cezası-

na mahkûm ettiler, şimdi nerede bulunduğunu kimsecikler bilmiyor. Sonra da annesi oğluna üzüldüğü için kahrından öldü.”

Böyle dedikten sonra kürkünün yakasını yeniden kaldırdı, boğuk bir sesle şunları ekledi:

“İyi etti de manastıra kapandı. Yoksa Sofya Lvovna gibi altın yürekli birinin evinde sığıntı olarak yaşamak kolay değil! Bunu da iyi düşünmek gerekir!”

Sofya Lvovna genç adamın sesindeki alaylı edayı sezdi, kırıcı bir karşılık vermek istediye de dilini zor tuttu. Bunun yerine, çılgınca taşkınlık yapma isteği yeniden depreşti. Ayağa kalkarak ağlamaklı bir sesle, “Manastırdaki sabah ayinine katılmak istiyorum. Geriye dön, arabacı! Olya’yı görmek istiyorum!” diye bağırdı.

Kızak gerisin geriye döndü. Manastırın çanı tok sesiyle durmadan dan dan ediyordu. Sofya Lvovna’ya öyle geliyordu ki, bu seste Olya’yı, kızcağızın yaşamını düşündüren bir şeyler vardı. O sırada öbür kiliselerdeki çanlar da çalmaya başladı.

Arabacı kızağı durdurunca Sofya Lvovna aşağı atladı, yanı-na kimseyi almadan, tek başına, telaşlı telaşlı manastırın büyük kapısına doğru yürüdü.

Kocası arkadan şöyle seslendi:

“Lütfen elinizi çabuk tutun! Vakit epeyce geçti.”

Kapıdan içeri giren genç kadın, ana kiliseye gitmek için ağaçlı yola saptı. Karlar ayaklarının altında kıtır kıtır ediyor, tülelerini diken diken ayağa kaldıran çan sesleri tam tepesinde güm-bürdüyordu. İşte ana kilisenin kapısı. Önünde üç basamaklı bir merdiven vardı. Azizlerin resimlerinin asıldığı girişte ardıc ağacı ve günlük kokusu buram buram burnuna geldi. Arkada bir kapı daha gözüküyordu. Siyahlara bürünmüş birisi yerlere değin eğilerek kapıyı açtı, ona selam verdi. Ayin henüz başlamamıştı. Rahibelerden biri kutsal tasvirlerin, tek tek mumların önünde dolaşıyor, başka biri de buhurdanlıkları yakıyordu. Şurada burada, sütunların, yandaki girintilerin içerilerinde kımıldamadan duran insan gölgeleri göze çarpıyordu. Sofya Lvovna bu insanların sabaha dek böyle dikileceklerini düşündü; birdenbire burası ona karanlık, soğuk, iç sıkıcı bir yer gibi

geldi. Hem de mezarlıktan daha iç sıkıcı bir yer! Sofya bu hareketsiz, ayakta donup kalmış gölgelere baktı; yüreği acıyla burkuldu. Rahibelerden birini gözü ısırtıyor gibiydi. Onu nereden tanıdığını kendisi de bilememekle birlikte bu kısa boylu, çökük omuzlu, siyah saçları topuz yapılmış rahibeyi biraz Olya'ya benzetti. Oysa Olya manastıra kapandığı zaman daha şişman, sanki biraz daha uzun boylu görünen bir kızdı. Sofya Lvovna içindeki heyecanı yenemeyerek, çekine çekine rahibeye sokuldu; yakından bakınca onun Olya olduğuna kesinlikle inandı. Ellerini çırparak, "Olya! Olya!" diyebildi.

Heyecanından olacak, başka bir şey söyleyememişti.

Rahibe de onu tanıdı, şaşırarak kaşlarını kaldırdı. Bu karşılaşmaya öylesine sevinmiş olacak ki, duru solgun yüzü, hatta siyah giysisi ile zıtlık gösteren beyaz başörtüsü bile daha bir parlak gözüksü. Rahibe giysileri içinde iyice renksiz gözükene ince, kuru ellerini çırparak, "Sonya, sen misin bu? Bakın Tanrı'nın işine!" diye bağırdı.

Sofya Lvovna arkadaşına sımsıkı sarılıp yanaklarından öptü, bu sırada ağzından şarap kokusu geliyor mu diye korktuysa da koştuktan soluğu kesilmiş gibi derin derin soluyarak, "Buradan geçiyorduk, birden aklımıza geldin!" dedi. "Benzin ne kadar da soluk! Aman Tanrım! Seni görünce öyle sevindim ki! Ee, söyle bakalım, nasılsın? Burada canın sıkılmıyor ya?"

Öbür rahibelere şöyle bir göz atarak konuşmasını alçak sesle sürdürdü:

"Biliyor musun, bende ne büyük değişiklikler oldu? Yagiç'le, yani Vladimir Nikitiç'la evlendim. Onu tanıyorsun, öyle değil mi? Çok mutluyum!"

"Ya! Şükür Tanrı'ya! Peki, baban nasıl? Sağlığı yerinde mi?"

"İyidir. Sık sık seni soruyor. Olya, yortularda bize gelsene! Niçin gelmiyorsun?"

Olya gülümsedi.

"Gelirim. Niçin gelmeyeyim? Bayramın ikinci günü size uğrayacağım."

Sofya Lvovna nedenini bilmeden ağlamaya başladı. Bir dakika kadar sessiz sessiz gözyaşı döktükten sonra gözlerini sile-

rek, “Rita seni göremedi diye çok üzülecek,” dedi. “O da kızakta, bizim yanımızda. Volodya da... Gene hep birlikteyiz. Büyük kapının önünde bekliyorlar. Onlarla da görüşebilse çok sevinirler. Gel, istersen oraya kadar gidelim! Nasıl olsa ayın başlamadı daha.”

Olya razı oldu.

“Peki, gidelim...”

Üç kere istavroz çıkardıktan sonra Sofya Lvovna’yla birlikte manastır kapısına doğru yürüdü. Çıkışa vardıklarında, “Demek ki mutlusun, Sonya?” dedi.

“Evet, çok mutluyum.”

“Şükür Tanrı’ya.”

Gelenleri görür görmez büyük Volodya ile küçük Volodya kızaktan indiler, rahibeyi saygıyla selamladılar. Gencecik rahibenin solgun yüzü ile simsiyah giysisinin ikisine de çok dokunduğu belliydi. Olya’nın kendilerini görmek için yanlarına kadar gelmesine mutlu olmuşlardı. Sofya Lvovna, üşümesin diye kızaktaki battaniyeyi Olya’nın sırtına örttü, kürkünün eteğini omuzlarına attı. Gözyaşları, içindeki sıkıntıyı azaltmış, sanki ruhunu temizlemişti. Gürültülü, şamatalı, doğrusu pek de temiz olmayan bu gecelerinin birdenbire bu kadar temiz, böylesine huzur verici biçimde son bulmasına seviniyordu. Olya’yı yanında daha fazla tutmak için yanındakilere, “Gelin, onu biraz gezdirelim!” dedi. “Olya, kızağa bin de seni gezdirelim.”

Erkekler rahibenin bu öneriyi geri çevireceğini sanıyorlardı. (Din yolundakiler kızağa binmezlerdi.) Ama Olya’nın kabul edip kızağa bindiğini görünce şaşırdılar. Kızak kent giriş kapısına doğru yönelince hepsi sus pus olup oturdular. Şimdi tek düşünceleri Olya’yı rahat ettirmek, üşümemesini sağlamaktı. Bir yandan da genç rahibenin eskiden ve şimdiki durumu üzerine düşünüyorlardı. Karşılarındaki bu durgun, soğuk, solgun yüz belirgin bir anlam taşımıyor, sanki damarlarından kan yerine su akıyormuş gibi bembeyaz gözüküyordu. Oysa bundan iki-üç yıl önce Olya tombul, al yanaklı, genç erkeklerden söz eden, olur olmaz yerde kahkaha atan, şen şakrak bir kızdı.

Kızak kentin girişine varınca geriye döndü. On dakika son-

ra manastıra vardıklarında Olya kızaktan indi. Çanlar yeniden çalmaya başlamıştı.

Rahibelerin yaptığı gibi yerlere kadar eğilerek selam veren Olya, “Tanrım hepinizi korusun!” dedi.

“Olya, bize geleceksin, değil mi?”

“Geleceğim, geleceğim.”

Böyle diyerek hızla yanlarından uzaklaştı, çok geçmeden karanlık kapının arkasında gözden yitti. Kızak rahibeyi bırakıp yeniden yola koyulduğunda hepsinin içine bir hüzün çökmüştü. Kızakta sessiz, suskun oturuyorlardı. Sofya Lvovna da tüm bedeninde hissettiği bir kırıklıkla birlikte moral bozukluğu içindeydi. Rahibeyi kızığa alıp kendileri gibi sarhoşların arasında gezmek zorunda bırakması ona budalaca, düşüncesizce, hatta dine saygısız bir hareketmiş gibi geliyordu. İçkinin verdiği çakırkeyiflikle birlikte kendini aldatma isteği de bir anda yok oldu. Kocasını sevmediğini, sevmeyeceğini; bunun saçmalık, aptallık olduğunu düşünüyordu şimdi. Evet, kocasıyla çıkarını gözettiği için evlenmişti, çünkü birincisi, arkadaşlarının da söylediği gibi Yagiç zengin bir adamdı, ikincisi, kendisi de Rita gibi evde kalmaktan korkuyordu. Üçüncüsü, doktorluk yapan babasının yanında yaşamaktan bıkmıştı. Bunların üstüne bir de küçük Volodya’ya nispet yapmak vardı. Bu işin bu kadar zor, sıkıntı verici, bu kadar çirkin olduğunu başlangıçta kestirebilse dünyada kocaya varmazdı. Ama artık yapılan yanlış düzeltmezdi, ister istemez bu rezalet katlanacaktı.

Sonunda evlerine geldiler. Yumuşacık yatağına yatıp yorganı üstüne örter örtmez kilisenin o karanlık kapısı yeniden gözlerinin önünde canlandı. Buhurdanlıktan yükselen günlük kokusunu, sütunların dibinde dikilen gölgeleri anımsadı. Bu gölgelerin, kendisi rahat yatağında uyurken hep öyle kıpırdanmadan duracaklarını düşününce yüreğini bir korku sardı. Sabah ayını bitmek bilmezdi. Ardından sonu gelmez dualar, duaların ardından öğle ayını, sonra gene dualar...

“Neyse ki, Tanrı mutlaka vardır, kesinlikle vardır. Er ya da geç bir gün ben de öleceğim. Öyleyse Olya gibi ölüm ve öbür dünya üzerine düşünmeliyim. Olya kendi sorunlarını çözdü,

onun için ahret konusu artık kapanmıştır. Ya bir de Tanrı yoksa? O zaman mahvetti kendini kızcağız. Ama dur! Niçin mahvoluyor? Nasıl mahvoluyor?”

Bir dakika sonra aklına bu düşüncelerden farklı şeyler geliyordu:

“Tanrı vardır. Ölüm ise kaçınılmaz... Ruhumuzun kurtuluşu için bir şeyler yapmamız gerekiyor. Olya şimdi ölümün kendisine yaklaştığını görse korkmaz. Hazırdır buna. En önemlisi de öbür dünyadaki yaşam sorununu çözüp bitirdi. Tanrı var, bu kesin... Orası öyle ama manastıra girmekten başka çıkış yolu yok muydu? Manastıra kapanmak; yaşamı yadsımak ve mahvetmek anlamına gelmez mi?”

Sofya Lvovna yavaş yavaş korkuya kapılmaya başlamıştı. Başını yastığın altına sokarak, “Bunları düşünmemek en iyisi. Bana ne yararı var?” dedi kendi kendine.

O sırada bitişik odada Yagiç halının üstünde mahmuzlarını şakırdta şakırdta dolaşıyor, beselli, zihninde bir şeyler tasarlıyordu. Sofya Lvovna kocasının, salt adı Vladimir olduğundan kendisi için ayrı bir değer taşıdığını, kendini ona daha bir yakın hissettiğini düşündü.

Yatağında doğrulup tatlı bir sesle, “Volodya!” diye seslendi.

“Ne var! Ne istiyorsun?”

“Hiç...”

Sofya Lvovna yeniden yattı. O sırada bir çan sesi işitildi. Belki de gene manastırın çanı çalıyordu. Sofya Lvovna loş kilise kapısını, o kara kara gölgeleri bir daha anımsadı. Kafasının içinde Tanrı ve kaçınılmaz ölüm üzerine türlü türlü düşünceler dolaşmaya başladı yeniden. Çanın dan danlarını ısıtmemek için başını yorganın altına gömdü. Yaşlılığın, ölüm sırasının ona gelmesine kadar epeyce uzun bir ömür süreceğini düşündü. Bununla birlikte o zamana değin sevmediği bir adamın her gün yakınında olmak zorunda kalacak; öbürüne, genç, sevimli, ona eş bulunmazmış gibi gelen adama karşı duyduğu umutsuz aşkı ister istemez içine gömecekti; işte şimdi sevmediği o adam odasına girmişti, yanında yatmaya hazırlanıyordu. Bu düşüncelerle kocasına baktı, iyi geceler dileğinde bulunmak istediye de bu-

nu yapmak içinden gelmediği için birdenbire ağlamaya başladı. Yüreğini büyük bir sıkıntı kaplamıştı.

Yagiç, “İşte gene aynı müzik başladı!” dedi sitemli sitemli.

Sofya Lvovna sonunda yatıştıysa da ağlamasının durması ertesi günün onunu buldu. Ertesi gün ağlaması durmuş, zangır zangır titremesi geçmişti, ancak bu sefer de şiddetli bir baş ağrısı başlamıştı. Kocasını bitişik odada ikinci ayine yetişmek üzere telaşlı telaşlı hazırlanıyor, giyinmesine yardım eden emir erine öfkeyle homurdanıyordu. Mahmuzları şakır şakır ederek bir şey almak için bir daha yatak odasına girip çıktı, biraz sonra gene geldi. Bu sefer apoletlerini, nişanlarını takmıştı. Romatizmalı bacakları yüzünden yürürken hafifçe aksıyordu. Sofya Lvovna onu yürüyüşüyle, bakışlarıyla tıpkı yırtıcı bir hayvana benzetti.

Kocasının telefonda birisine şunları söylediğini işitti:

“Lütfen bana Vasilyevski Kışlası’nı bağlayın.”

Bir dakika sonra, “Vasilyevski Kışlası mı? Telefona lütfen Doktor Salimoviçi çağırır mısınız?” dedi.

Kısa bir süre sonra, “Kimsiniz? Şey... Sen misin Volodya?” “Ha, iyi. Lütfen babana söyle de hemen bize gelsin. Çünkü karım dünkü içki âleminde sonra epeyce kendini dağıttı. Evde değil mi? Hımmm! Teşekkür ederim... Peki, ne yapalım... Mer-si...” diye konuştu.

Yagiç yatak odasına son bir kez girdi, karısının üzerine eğildi, onun başının üstünde istavroz çıkardı, elini öptü. (Albayı seven kadınlar onun elini öperlerdi, o da böyle alışmıştı.) Ögle yemeğine geleceğini söyleyerek çıktı gitti.

On ikiye doğru hizmetçi, Vladimir Mihaylıç’ın geldiğini haber verdi. Yorgunluktan, baş ağrısından sendeleye sendeleye yürüyen Sofya Lvovna kenarları kürkle çevrili, leylak rengi, göz alıcı sabahlığını bulup çabucak sırtına geçirdi; birkaç fırça vuruşuyla saçlarını düzene soktu. Yüreği anlaşılmaz bir sevgiyle doluydu. Sevincinden, bunun yanında korkusundan tir tir titriyordu. Ola ki Volodya odasından çıkmasını beklemeden evden çıkıp gidiverirse! Genç adamın yüzüne şöyle bir baksa ne güzel olurdu!

Küçük Volodya ziyaret usulüne göre giyinmişti. Sırtında frak vardı, beyaz bir boyunbağı takmıştı. Sofya Lvovna salona girince Volodya onun elini öptü, rahatsız oluşuna çok üzüldüğünü bildirdi. Oturduktan sonra da genç kadının sabahlığını övdü. Sofya Lvovna, “Olya’yla dünkü görüşmemiz bana çok dokundu,” dedi. “Başlangıçta ona çok acı mıydın ama şimdi duruma imreniyorum. Olya artık sarsılmaz bir kaya, bundan böyle kimse onu yerinden kıpırdatamaz. Volodya, bu kız için gene de başka bir çıkış yolu olamaz mıydı, onun doğru yaptığına inanıyor musunuz? İnsanın kendini manastıra diri diri gömmeye kalkması bütün sorunları çözdüğü anlamına gelir mi? Bana kalırsa onunkisi yaşamak değil, düpedüz ölüm!”

Olya konusunun açılması üzerine küçük Volodya’nın yüzünde sevgiyle karışık bir acıma belirtisi belirmişti. Sofya Lvovna, “Volodya, siz zeki bir insansınız,” dedi. “Onun gibi davranmanın bir yolunu gösterir misiniz bana! Biliyor musunuz, ben dindar bir kadın değilim, manastıra kapanmak istemem. Gene de onunkine benzer bir şey yapılabilir.”

Biraz sustuktan sonra konuşmasını şöyle sürdürdü:

“Yaşantım çekilecek gibi değil. Ne olur, benim için bir çıkış yolu bulun! Bana bir şeyler söyleyin, kandırın beni! Bu konuda bir sözcük olsun çıksın ağzınızdan!”

“Bir sözcük mü istediniz? Alın işte: Tararabumbum!”

“Aman, siz de benimle alay edip durmayın, saygı gösterin biraz! Neden benimle başka türlü, kusura bakmayın ama, züppece dil kullanarak konuşuyorsunuz da bir dostla, namuslu kadınlarla konuşulduğu gibi konuşmuyorsunuz? Bir bilgin olarak başarılarınız var, bilimi seviyorsunuz. Niçin benimle konuşurken bilimden söz etmiyorsunuz? Neden? Ben buna layık değil miyim?”

Volodya sıkıntıyla yüzünü buruşturdu.

“Durup dururken bilimden söz açmanın gereğini anlamadım. Sizinle anayasadan mı konuşsak acaba? Yoksa hardallı turna balığından mı söz etsek?”

“Tamam. Ben değersiz, mızımız, kendine özgü düşüncesi olmayan, dar görüşlü bir kadıyım. Bu gibi bir yığın kusurlarım

var. Belki de akıl hastasıyım. Ahlakım da bozuktur. Bu yüzden beni küçük görmek gerekir. Ama Volodya, siz benden on yaş büyüksünüz, kocam da otuz yaş büyük. Biliyorsunuz, sizlerin gözü önünde büyüdüm. İsteseydiniz beni yetiştirerek her şey yapabilirdiniz, hatta bir melek bile... Ama siz..." Sesi titrediydi. "Bana karşı çok kötü davranıyorsunuz. Yağış de yaşlandıktan sonra benimle evlendi. Siz ise..."

Küçük Volodya kadının yanına oturarak elini öptü.

"Yeter, yeter! Felsefe yapmayı Schopenhauer gibilere bırakalım. Onlar ne isterlerse onu kanıtlasınlar. Bize de bu güzel elleri öpmek düşer!"

Genç kadın duraksayarak, kendisine inanılmayacağını bile bile, "Beni hor görmenize dayanamıyorum," dedi. "Ne kadar acı çektiğimi bir bilseniz! Değişmeyi, başka bir yaşam sürmeyi öyle isterdim ki! Bunu yüreğim mutluluk duygularıyla dolu olarak düşünüyorum." Bu sırada gözleri yaşardı. "İyi, namuslu, temiz bir insan olmak, yüce bir amaç taşımak, yalan söylememek... Ne güzel şeyler bunlar!"

Volodya'nın yüzünde öfke izleri belirdi.

"Hayır, hayır, edebiyat yapmak yok!" dedi. "Sevmem böyle şeyleri! Tıpkı sahnedeymişsiniz gibi konuşuyorsunuz. Biraz da doğal insan gibi davranalım."

Sofya Lvovna kendini haklı çıkarmaya çalışırken bir yandan da küçük Volodya kızıp gitmesin diye ona yaranmaya, gülümsemeye zorluyordu kendini. Yeniden Olya konusuna döndü; yaşam sorunlarının nasıl çözüleceği, nasıl iyi bir insan olunacağı üstüne konuşmaya başladı. Volodya onu umursamadan, şarkı söyler gibi kendi kendine mırıldanıyordu:

"Ta-ra-ra-bum-bum! Ta-ra-ra-bum-bum!"

Bunun ardından hiç beklenmedik bir anda genç kadının beline sarıldı. Sofya Lvovna ne yaptığını kendi de bilemeden elini onun omzuna koydu; bir dakika kadar kendinden geçmiş bir halde hayran hayran onun zeki, alaycı yüzüne, alnına, gözlerine, güzel sakalına baktı baktı...

"Seni sevdiğimi biliyorsun, çoktan beri biliyorsun," diye fısıldadı.

Yüzü utançtan kızarmış, içini kavuran acıyla dudakları çarpılmıştı.

“Seni seviyorum. Niçin bana eziyet çektiriyorsun?”

Gözlerini kapatıp genç adamın dudaklarına kapandı. Yaptığının ayıp olduğunu, Volodya’nın onu küçük göreceğini, hizmetçinin de her an içeriye girebileceğini düşündüğü halde bu öpücük uzadıkça uzadı, bir türlü bitmek bilmedi.

“Ah, bana çok acı çektiriyorsun!” diye göğüs geçirdi.

Yarım saat sonra küçük Volodya istediğini elde etmiş olarak sofrada oturup bir şeyler atıştırırken Sofya Lvovna da yanında diz çökmüş, istekle onun yüzüne bakıyordu. Adam onu bu duruşuyla, önüne bir et parçası atılmasını bekleyen bir köpeğe benzetti. Sonra kadını dizine oturttu, bir çocuk gibi hoplatmayla başladı.

“Tarara-bum-bum! Tarara-bum-bum!”

Gitmek üzere toparlandığında kadın şehvetli bir sesle soruyordu:

“Ne zaman görüşeceğiz bir daha? Bugün mü? Nerede?” Yanıtı onun dudaklarından söküp almak istercesine ellerini genç adama doğru uzattı.

Volodya, “Bugün olmaz,” dedi. “Ancak yarın.”

Ayrıldılar. Sofya Lvovna öğle yemeğinden önce Olya’yı görmek üzere manastıra koştu. Ama ona Olya’nın uzakta bir yerde bir ölünün ruhuna dua okumakta olduğunu söylediler. Manastırdan çıkıp babasının evine gitti. Ancak onu da bulamadı. Bunun üzerine başka bir kızağa atlayıp başıboş, akşama değin sokak sokak dolaştı. Nedense aklına hep, kendine gidecek yer bulamayan, ağlamaktan gözleri kan çanağına dönmüş teyesi geliyordu.

Geceleyin gene kızak gezintisine çıktılar, kent dışındaki lokantada Çingenelere şarkı söylediler. Manastırın önünden geçerlerken Sofya Lvovna gene Olya’yı anımsadı. Çevresindeki onun gibi kızların, kadınların kızakla gezip yalan söylemekten ya da manastıra kapanıp kendilerini canlı canlı mezara gömmekten başka çıkış yolları olmadığını düşünüyor, böyle düşünüldüğü içi kararıyordu.

Ertesi gün sevgilisiyle buluştular... Sonra Sofya Lvovna gene kızağa bindi, tek başına kent sokaklarında amaçsız dolaştı, gene teyzesi aklına geldi.

Bir hafta geçmeden küçük Volodya onu yüzüstü bıraktı. Sofya Lvovna'nın yaşamı eskisi gibi sürmeye başladı. Eskisi kadar sıkıcı, bunaltıcı, zaman zaman da acılı... Albay ile küçük Volodya saatlerce bilardo, piket oynuyorlar, Rita tatsız bir sesle yavan fıkralar anlatıyor, Sofya Lvovna ise gündüzleri arabayla sokak sokak sürterken akşamları da kocasına, "Bizi kızakla kent dışına götür!" diye yalvarıyordu.

Her gün manastıra gide gele en sonunda Olya'yı canından bezdirdi. Kızcağıza her uğrayışta dayanılmaz dertleri olduğunu anlatıyor, ağlıyor, onun odasına girince sanki kızın hücrelerine kirlenip yıpranmış, acınacak durumdaki bir varlık girmiş gibi hissediyordu kendini. Olyacık ne yapsın? O da ezbere, bin kere okuduğu bir dersi yinelermiş gibi, "Bunlar bir şey değil. Hepsi geçer. Tanrı bağışlayıcıdır," diyordu.

İyi Bir Haber

(Хорошая новость)

Geçen yılın sonundan beri Moskova Üniversitesi'nde öğrencilere söylev çekme dersi verilmekte, yani güzel ve etkili konuşma sanatı öğretilmektedir. Bu yeni ve çok yararlı girişime sevinmemek elde değil. Biz Ruslar konuşmayı da, dinlemeyi de seven insanlarız, ancak söylev çekme sanatı ülkemizde hayli ihmal edilmiştir. Çiftçiler derneğinin, soylular birliğinin toplantılarında, bilimsel konuların tartışıldığı oturumlarda, gösterişli öğle ve akşam şöenlerinde ya utandığımız için yerimizde suskun puskun otururuz ya da sakalımızı göğsümüze eğip, ellerimizi nereye koyacağımızı bilmeyerek, ölgün bir sesle, pısır pısır konuşuruz. Sonra başka bir kusurumuz daha var: Bize kısacık bir şey söyleseler, biz bunun on katıyla karşılık veririz. Çünkü kısa ve özlü konuşmayı beceremeyiz. Oysa kısa konuşmakla da istediğimiz sonucu elde edebiliriz. Latince *non multa sed multa*¹ deyimini unutmasak ne iyi olurdu!

Söylev çekme sanatını en güzel örnekleriyle kullandığını sandığımız avukatlarımız, savcılarımız, profesörlerimiz, kilise vaazlarımız vardır. Görevlerinin özelliği dolayısıyla etkili bir biçimde konuşmaları gereken, mesleklerinin temeli konuşma sanatına dayanan insanların çalıştığı birçok köklü kuruluş yer

1 (Lat.) Nicelikte az, nitelikte çok.

alır güzel ülkemizde. Ancak düşündüklerini özlü, açık ve sade bir dille anlatan insanımızı çırayla arasanız bulamazsınız.

Her iki başkentimizde² işini bilen, ünlü söylevcilerin sayısı ancak beşe, altıya ulaşır. Taşra illerinde ise güzel konuşan tek kişiyle bile karşılaşmak olanaksızdır. Üniversitelerimizin kürsülerinde kekemelere, fısıldar gibi konuşanlara sıkça rastlanır, bu kişileri anlamak için böylelerinin konuşmalarına çok iyi alışmak gerekir. Edebiyat akşamlarında kötü konuşmalar da olur, çünkü dinleyiciler bunu çoktan kanıksamışlardır, ozanın biri kalkıp şiirlerini okumaya başlasa onu zaten dikkatle dinlemezler, yalnız yüzüne bakmakla yetinirler. Bir yüzbaşı hakkında şöyle bir fıkra anlatılır: Yüzbaşının yakın bir arkadaşısı ölmüş, cenazeyi gömüte indirdikten sonra ondan etkili bir konuşma yapmasını beklerlermiş. Yüzbaşı öne çıkmış, çıkmış ama “Sağlıcakla kal!” deyip susuvermiş. Bir süre geçince öksürerek boğazını temizlemiş, ondan sonra bir daha sesini çıkarmamış. Buna benzer bir olayı V.V. Stasov hakkında da anlatırlar. Birkaç yıl önce saygıdeğer Stasov ressamlar derneğinde konferans vermeye kalkmış, sahneye çıkınca heykel suskunluğuyla kürsüde bir-iki dakika kadar dikilmiş, belki ne söyleyeceğini şaşırdığı için utancından ezilip büzülmüş, ama ağzından tek sözcük çıkmadan sahneden inmiş. Mahkemelerdeki duruşmalarda konuşma kusurlarıyla sanıkların bile gülmelerine neden olan avukatlar, konuşma tarzlarıyla dinleyicileri zıvanadan çıkaran, bilime karşı insanlarda nefret uyandıran ünlü bilim adamları üzerine ne kadar ilginç öyküler anlatılır, biliyor musunuz? Biz Ruslar serin kanlı, durgun insanlarız; damarlarımızdaki kan da bu özelliklerimizden ötürü donup kalmış gibidir. Bizler konuşma sanatı nedir anlamayız, güzel konuşmaları bile zevk almadan dinleriz. Söylev çekme sanatına kayıtsız kalmamızın bizleri son derece kaygılandırması gerekir, çünkü insanın tadacağı soylu, yüce zevklerden birinden yoksun bırakıyoruz kendimizi. Eğer böyle bir zevki tatmak istemiyorsak, hiç olmazsa dil zenginliği ile söylev çekme sanatının her zaman at başı gittiğini unutmayalım. Güzel konuşma-

2 Moskova ile Petersburg – ç.n.

ya önem vermeyen toplumlarda tumturaklı ama içeriksiz konuşmalar, cafcacflı lafazanlık, bayağının bayağısı palavracılık geçerlilik kazanır. Eski çağlarda da, günümüzde de söylev sanatı toplumun kültürünün yücelmesi için kaldıraç görevi yapmıştır. Yeni bir düşüncenin yayıcısı aynı zamanda inandırıcı bir hatip olmalıdır. Ülkelerinin kalkınmasında başarı sağlayan devlet adamları, filozoflar, ozanlar, reformcular aynı zamanda çok etkili hatiplerdir. Her mesleğe giden yol güzel konuşma çiçekleriyle donanmıştır, o bakımdan konuşma sanatı bütün mesleklerde geçerlidir. Bizim hukukçularımızın, profesörlerimizin, genelde toplumsal sorumluluk taşıyan bütün insanlarımızın “yalnız bilgince değil, aynı zamanda anlaşılır ve güzel konuşmayı beceremiyoruz” gerekçesiyle konuşmaktan kaçınırlarsa kendilerini temize çıkarmaya çalışmayacakları gün gelecektir belki de. İşin gerçeğine bakılırsa kültürlü insanların güzel konuşamamaları okuma-yazma bilmemek kadar ayıp sayılmalı, eğitim ve öğretimde güzel konuşmaya özendirmek ve bunu elde etmeye çalışmak kaçınılmaz olmalıdır. O bakımdan Moskova Üniversitesi’nde öğrencilerin eğitilmesi için etkili söylev çekme derslerinin başlatılması ülkemizin gelişmesi amacıyla atılan ciddi bir adımdır.

Kadınların Kendi Dünyası

(Бабые царство)

I

Bayram Arifesi

Önündeki masada bir tomar para duruyordu. Parayı orman işletmesinden kâhya bugün göndermişti. Kâhya mektubunda paranın, ikinci derece mahkemede dava açtıkları birinden kazanılan bin beş yüz ruble olduğunu bildiriyordu. Anna Akimovna “mahkeme, dava, kazanılan” gibi sözlerden hiç hoşlanmazdı. Bazı işlerin mahkemesiz yürümeyeceğini bildiği halde, anlaşmazlık yüzünden sık sık yargı yoluna giden fabrika yöneticisi Nazariç ya da orman işletmesi kâhyası, mahkemeden onun lehine karar çıkardıklarında dehşete kapılır, sanki hakkı olmayan bir şeye elini uzatmış gibi utanıp üzülürdü. Şimdi de aynı rahatsızlığı duydu, dava sonucu kazanılan bin beş yüz rubleyi gözü görmesin diye bir an önce birine verip kurtulmayı düşünmeye başladı.

İçinde bir sıkıntıyla, aynı yaştaki tanıdık kadınların durumunu gözünün önüne getirdi. Kendisi yirmi altısına basmıştı. Onun yaşındakiler şimdi ev işlerini bitirip yorgun argın yatağa girmişler, deliksiz bir uykuya dalmışlardı; ertesi gün bayram neşesiyle kalkıp yeni bir güne başlayacaklardı. Birçoğu da

evlenip çoluk çocuğa karışmıştı. Yalnız kendisi yaşlı kadınlar gibi mektuplarla, pusulalarla uğraşıyor, bunların üzerine notlar düşüyor, kimisine yanıt veriyor, sonra da gece yarısına değin yapacak başka bir işi olmadığı için uykusu gelsin diye somurtup oturuyordu.

Ertesi gün bayramdı. Sabahtan akşama değin konağa onu kutlamaya geleceklerdi, kapısını aşındıracakların bitmez tükenmez istekleriyle karşılaşacaktı. Daha sonraki gün ise fabrikada gene tatsız olaylar patlak verecekti: Ya bir işçiye eşek sudan gelinceye dek dayak atacaklardı ya da başka bir işçi votkayı fazla kaçırdığı için tahtalıköyü boylayacaktı. Ondan sonra da suçlu kendisiymiş gibi vicdan azabı çeksin dursun... Daha bayramın ertesi günü Nazariç, fabrikaya içkili geldiler diye en azından yirmi işçiye görevlerinden kovacaktı; ama hiç gecikmeden işten atılanların yirmisi birden şapkalarını çıkarıp Anna Akimovna'nın kapısının önünde dikileceklerdi. Bu yoksul insanları, kapısını çalıp kendisini rahatsız ediyorlar diye kovamazdı ki... Bunlar yetmezmiş gibi onun hakkında dedikodu çıkaracaklar, imzasız mektup gönderecekler, başkalarının emeğini sömürdüğünü, işçilerin kanını eme eme milyonlar kazandığını söylemekten geri durmayacaklardı.

İşte şurada, okunmuş bir yığın mektup... Hepsi de çeşitli dileklerde bulunan insanlardan. Yiyecek ekmek bulamayanlar, sarhoşlar, sürüyle çocuğu olanlar, hastalar, ezilenler, hakkı yenilenler, hepsi ona başvuruyordu. Her okuduğu mektuba not düşmüş, notunda kimine üç, kimine beş ruble verilmesini bildirmişti. O gün bunlar fabrika yönetimine ulaşacak, yarın da yardımların dağıtılması, görevlilerin deyimiyile “hayvanların” beslenmesine başlayacaklardı.

Bunun dışında bir de babası rahmetli Akim İvanıç'ın vasiyet ettiği paranın faizi olan dört yüz yetmiş rublenin yoksullara, kimsesizlere gene üçer beşer dağıtılması vardı ki, bunu hiç sormayın! Aman o ne çirkin itiş kakış, o ne karmaşa! Avlu giriş kapısından yönetim binasına değin uzun bir kuyruk oluşurdu. Hepsi de hırpani kılıklı, aç, üşümüş, daha sabahtan içip kafayı bulmuş, Anna Akimovna ile annesine, babasına “velini-

metimiz” diye dua eden bir sürü tanımadığı insan... Arkadaki-
ler iterler, öndekiler “Niçin itiyorsunuz?” diye bağırarak yaka-
sı açılmadık küfürler savururlardı. Gürültüden, itiş kakıştan,
bağrısmalardan tepesi atan para dağıtım görevlisi yerinden fır-
ladığı gibi bekleyenlerden birinin kulağına okkalı bir yumruk
patlatırdı. Herkeste bir sevinç, bir alkış! Aylık ücretlerini alıp
daha o gün son meteliğine değin harcamış bulunan kendi iş-
çileri ise avlunun orta yerinde durup bakarlardı; kimisi alaylı
alaylı güler, kimisi de kıskançlığından çatlardı.

Anna Akimovna, “İşletme sahibi zenginler, bunların karıları,
kendi çalışanlarından çok, yabancı yoksulları sever, destekler-
ler. Bu da ayrı bir gerçek!” diye düşündü.

Gözleri gene masadaki para tomarına ilişti. En iyisi bu yere
bataşı, bu bir işe yaramayan parayı ertesi gün işçilere dağıtmak-
tı. Orası öyleydi ama işçiye karşılıksız para dağıtırsanız başka
zaman gene isterlerdi. Öte yandan karılarını, çocuklarını say-
mazsak fabrikada çalışan bin sekiz yüz küsur işçi için bin beş
yüz rublenin ne önemi vardı ki? Belki de kendisine yardım et-
mesi konusunda başvuranlardan birinin mektubunu seçip hep-
sini birden ona vermek en doğrusuydu. Tüm umutlarını yitir-
diği bir zamanda eline geçen bunca para adamcağızın aklını ba-
şından alır, zavalıcılık yıldırım çarpmışa dönerek kendisini ilk
kez mutlu hissederdi. Bu düşünce Anna Akimovna’ya çok etki-
leyici, hoş, eğlenceli geldi. Gelişigüzel bir mektup alarak oku-
maya başladı. Mektup, çoktan beridir işinden ayrılmış, ken-
disi hasta, karısı veremli, beş kız çocuğunun babası, Çalikov
adındaki bir adamdan geliyordu. Adam Guşçin’in evinde kiracı
oturmaktaymış. Anna Akimovna, Çalikov’un oturduğu evi çok
iyi tanırdı. Bu dört katlı apartman pislikten geçilmeyen, kokuş-
muş, sağlıksız bir yerdi.

Para tomarını cebine sokarak, “En iyisi parayı Çalikovlara
vermek,” dedi. “Üstelik başkalarının diline düşmemek için gö-
türüp kendi elimle veririm. Bakalım, belki de çocuklarını daha
iyi yerlere koyarız.”

Birden canlandı, zili çalarak kızıağı hazırlamalarını buyurdu.
Kızağa bindiğinde akşamın yedisi olmuştu. Fabrika binaları-

nın pencereleri sıkır sıkır aydınlıktı, bu yüzden kocaman avlu kapkaranlık gözüküyordu. Avlu çıkış kapısı ile avlunun öbür ucu, işçilerin kaldıkları barakalar, depolar elektrik lambalarıyla aydınlatılmıştı.

Gerek asık suratlı fabrika binaları, gerek depolar, gerekse işçilerin kaldıkları barakalar Anna Akimovna'nın içine ürküntü verirdi, buraları hiç sevmezdi. Babasının ölümünden sonra ana binaya topu topu bir kez uğramıştı. Demir kirişler üzerine yerleştirilmiş yüksek tavanlar, durmamacasına hızlı hızlı dönen kocaman çarklar, aktarma kayışları, manivelalar, kullak tırmalayıcı gıcırtilar, çelik takırtıları, oradan oraya koşturan küçük vagonların gümbürtüsü, fışkıran buharlar, solmuş, kızarmış, kömür tozundan kapkara olmuş suratlar, terden ıslanmış gömlekler, çelik, bakır, ateş parıltıları, yağ, kömür kokusu, bazen kızgın, bazen de dondurucu rüzgâr Anna Akimovna'nın üzerinde cehenneme girmiş gibi bir etki bırakırdı. Sanki çarklar, manivelalar şakırdarak dönerken ateş kusan silindirler her an yerlerinden kopup insanlara saldıracakmış gibi gelirdi ona. Yüzleri kaygılı işçiler ise sanki birbirlerini ıstıtmeksizin makinelerin çevresinde koşuştururken bunların korkunç devinimlerini durdurmaya çalışıyorlardı.

Fabrikaya uğradığı günler Anna Akimovna'ya büyük bir saygı içinde her yeri gezdirirler, gerekli açıklamalarda bulunurlardı. Bir keresinde demirhanede fırından kızgın bir demir parçası çıkarmışlar, meşin şapkalı yaşlı bir işçi ile mavi bluzlu, göğsünden zincir sarkan, öfkeli yüzlü, genç bir işçi –ustalardan biri olmalıydı– çekiçlerle demir parçasını dövmeye başlamışlar, dört bir yana altın rengi kıvılcımlar saçılmış, ardından demir kütük dövüle dövüle kocaman bir saca dönüştürülmüştü. Sonra yaşlı işçi hazırola geçip gülümserken genç işçi terli yüzünü yeniyile silerek göreviyle ilgili açıklamalar yapmıştı. Anna Akimovna başka bir bölümde tek gözlü, yaşlı bir işçinin kıvılcımlar çıkara çıkara testereyle demir kütük kesişini seyretmişti. Bunun ardından gömleğinde delikler bulunan, koyu gözlüklü, kızıl saçlı bir işçinin tornada çelik parçasından alet yapışını izlemişti. Torna makinesinin vınlayarak dönüşü, vızıltilar, şakırtı-

lar Anna Akimovna'nın midesini bulandırmış, kulağını oyuyorlarmış gibi rahatsız etmişti. Fabrikada neler olup bittiğini anlamaksızın açıklamaları dinlemesi, çevresine aval aval bakması, ayıp olmasın diye gülümsemesi onu utandırıyordu. Anlamadığı, sevmediği bir işten geçimini sağlamak, yılda yüz binlerce rubleyi hak etmeden cebe indirmek çok tuhafına gidiyordu.

Hele işçi barakalarına bir kerecik olsun uğramamıştı. Söylenlere bakılırsa buralarda rutubetten, tahtakurularından, disiplinsizlikten, ahlâka aykırı davranışlardan geçilmiyordu. Oysa barakaların düzene sokulması için yılda binlerce ruble ayrılmaktaydı. Anna Akimovna'nın eline geçen imzasız mektuplarda belirtildiği gibi, işçilerin durumu yıldan yıla bozuluyorsa bunda bir bit yeniği var demekti.

Avlu kapısından dışarı çıkarken Anna Akimovna, "Babamın zamanında düzen bugünkünden çok daha iyiydi, çünkü kendisi işçiydi, işlerin nasıl yürütüleceğini biliyordu. Benimse bir şeyden anladığım yok, abuk sabuk şeyler yapıyorum..." diye düşündü.

Aklına böyle şeyler gelince yeniden canı sıkıldı, başına talih kuşu konmuş gibi sevineceğine inandığı Çalikov'a bin beş yüz ruble bağışlama düşüncesi eskisi gibi hoş, eğlendirici gelmeye başladı, bu amaçla yola çıktığına pişman oldu. Milyonlar değerindeki fabrika ve kurulu düzen gitgide çökerken, işçiler kürek mahkûmlarından daha beter yaşarken bir yoksulu sevindirmek saçma bir davranıştan, kendi kendini kandırmaktan, vicdanının sesini susturmaya çalışmaktan başka bir şey değildi.

Şoseden, şosenin iki yanındaki tarlalardan kente doğru akın akın işçiler gidiyordu; bunlar yakındaki bez ve basma fabrikalarının işçileriydi. Havanın soğuk olmasına karşın hepsi de neşeliydi, güle oynaya yürüyorlardı. Anna Akimovna kadınlarla çocuk yaştaki işçilere bakınca onlar gibi kalabalığa karışmak, onlar gibi sade, kaba saba olmak istedi. Bir zamanlar, çocukluğunda kendisi de onlar gibiydi, adı köylülerinki gibi Anyutka'ydı, annesiyle aynı yorgan altında uyurdu. Bitişikteki odada ise onlar gibi kirada oturan çamaşırcı bir kadın çamaşır yıkar, komşu dairelerden kahkahalar, küfürler, çocuk ağlamaları, akordeon

sesleri, torna vızıltıları, dikiş makinesi tıkırtıları gelirdi. İki daire arasındaki duvarlar böylesine incedi işte... On parmağında on hüneri bulunan babası Akim İvanıç yakınındaki bu sıkışıklığa, gürültüye aldirmaksızın ocağın dibinde kalay kalaylar, taslaklar çizer ya da ağaç rendelerdi.

Anna Akimovna annesinin sağlığında yaptığı gibi, çamaşır yıkamak, ütü yapmak, bir koşu bakkala gitmek ya da babasını meyhaneden çağırmak için büyük bir özlem duydu. Kendisine patronluk değil, sıradan işçilik yaraşırdı. Odalarında lüks avizeler, tablolar bulunan kocaman evi, kadife bıyıklı, üniformalı uşağı Mişenka, birisi son derece güzel, öteki dalkavuk iki hizmetçisi, amcasının dul karısı Varvaruşka, aşçı Agafyuşka, çevresinde pervane olan, ondan sürekli bir şeyler bekleyen, karşılarında kendini sürekli suçlu hissettiği bütün bu insanlar, Anna Akimovna'nın kesesinden başkaları için hayır işleri yapan, yüzüne karşı yaltaklanırken aşağı tabakadan geldiği için arkasından onu küçük gören memurlar, doktorlar, bunların karıları canına tak etmişti. Kendini onların yanında yabancı hissediyordu.

Demiryolu geçidini, sonra karakolu geçti. Evler buralarda seyrekleşiyordu, aralarında geniş geniş bahçeler vardı, işte anacade üzerinde Guşçin'in ünlü apartmanı. Genelde ıssız olan cadde, yortu arifesi dolayısıyla şimdi kalabalıktı; gelenler, gidenler, bir sürü gürültü, şamata... Meyhaneler, birahaneler tıka basa işçi doluydu. Kent merkezinde oturan birinin yolu bu saatte buraya düşse, gözüne yalnızca pasaklı, sarhoş, küfürbaz insanlar çarpardı; oysa çocukluğundan beri dış mahallelerde yaşayan Anna Akimovna kalabalık arasında rahmetli babasına, annesine, yakın akrabalarına benzeyen insanlar görüyordu.

Yumuşak başlı, nereye çekseniz oraya gelir, biraz hayalci, kaygısız, uçarı bir adam olan babasının paraya, şana, şöhrete düşkünlüğü, saygın bir kişi olmaya hiç hevesi yoktu. Bir işçi için yortu ile sıradan bir gün arasında fark bulunmadığını söyleyerek kiliseye gitmezdi. Karısı olmasa belki oruç bile tutmazdı, perhiz ayında günah sayılan yemekleri afiyetle midesine indirirdi. Babasının bu durumuna karşılık amcası İvan İvanıç kaya gibi sert bir adamdı. Din, siyaset, ahlâk konularında son de-

rece acımasızdı, insan ilişkilerinde katı bir tutum izlerdi. Yalnız kendisine karşı değil, fabrikasında çalışanlara, akrabalarına, eş dosta karşı bile... Onun bulunduğu odaya girip de biri istavroz çıkarmayagörsün, anasından emdiği sütü burnundan getirirdi. Şimdi Anna Akimovna'nın sereserpe yaşadığı lüks salonları yalnızca bayram günleri, hatırlı konuklar için açık tutar, kendisi ise dört duvarı kutsal tasvirlerle süslü küçük çalışma odasında yatar kalkardı. Her ne kadar çocukluğunda Ortodoks olarak takdis edilmiş, Ortodoks kilisesinde nikâh kıydırdığı karısını bu mezhebin mezarlığına gömdürmüştü de ömür boyu eski mezhebe¹ ilgi duyarak kapılarını sürekli tarikat papazlarına, o mezhebin din adamlarına açmıştı. Tek kardeşi Akim İvanıç'ı uçarılığı, dine karşı aldırılmaz tutumu yüzünden sevmez; aptalın, cahilin biri diye onu küçük görürdü. Öz kardeşi olduğu halde adamcağızı fabrikada çalışan öbür işçilerle eşit tuttuğu için ayda on altı rubleden fazla ücret ödemezdi. Buna karşılık Akim İvanoviç ağabeyine "siz" der, bayram günleri ziyaretine gittiğinde ailesiyle birlikte ayaklarına kapanırdı. Şu var ki, ölmeden üç yıl önce ağabeyi onun kusurlarını hoş görerek kardeşiyle arasını düzeltmiş, yeğeni Anyutka için özel bir eğitimci tutulmasını istemişti.

Guşçin'in apartmanının avlu girişi pislikten geçilmiyordu, karanlıktı, leş gibi kokuyordu. Dairelerden öksürük, aksırık sesleri geliyordu. Kızağını sokakta bırakarak içeri giren Anna Akimovna 46 numarada oturan memur Çalikov'un dairesine nasıl gidileceğini sordu. Üçüncü katta, sağdan en uçtaki daireyi gösterdiler. Avlunun içi de, apartman kapısı da, merdivenler de aynı derecede pis kokuyordu. Çocukluğunda, babası basit bir işçiymiş Anna Akimovna ailesiyle birlikte böyle apartmanlarda oturmuştu, sonra durumları düzelince başkalarına yardım etmek amacıyla gene böyle yerlere gelip gitmişti. Yüksek basamaklı, daracık, kirli taş merdiven, her kapının önünde asılı duran, kir pas içindeki fenerler, sahanlıklarda, daire kapılarının dibinde insanın gözünü rahatsız eden tükürük tekne-

1 17. yüzyılda Ortodoksluk mezhebindeki bölünme sonucunda eskiye bağlı kalan malakanlar, hılistlar – ç.n.

leri, çöp kovaları, paçavralar, pis kokular onun çoktan alıştığı şeylerdi... Önünden geçtiği daire kapılarından biri açıktı. Başları şapkalı Yahudi terziler masalara oturmuşlar, harıl harıl dikiş dikiyorlardı. Anna Akimovna en üst kata çıkarken kaç kişiye rastlarsa rastlasın, bir kerecik olsun onlardan acı bir söz işiteceğini düşünmedi. Çünkü Anna Akimovna'ya göre sarhoşu, ayığıyla köylülerin, işçilerin onun tanıdığı okumuş insanlardan hiçbir farkları yoktu; onlardan korkup çekinmezdi.

46 numaralı dairenin antresi yoktu, doğrudan doğruya mutfağa giriliyordu. Fabrika işçilerinin, ustalarının oturduğu daireler orada kalanların mesleklerine göre cila, katran, deri, duman vb. kokardı; yoksul düşmüş soyluların, memurların daireleri ise boğucu, ekşimtırak kokularıyla ötekilerden ayrılır, böyle yerler hemencecik belli olurdu. Anna Akimovna eşikten içeri adımını atar atmaz işte bu ekşimsi kokudan dolayı burnunun direği kırıldı sandı. Köşedeki masada oturan, sırtı kapıya dönük, kara pardösülü adam Çalikov olmalıydı. Yanında da tam beş tane kız çocuğu vardı. En büyüğü, saçlarına tarak sokulmuş, ablak suratlı olanı ancak on beşinde gösteriyordu. Saçları kirpiye benzeyen, kolları bacakları yumuk yumuk olan en küçüğü ise olsa olsa üç yaşındaydı. Baba ile beş kızı masada yemek yemekteydiler. Ocağın yanında ise elinde ocak demiri tutan, ufak yapılı, sıska bir kadın duruyordu. Beyaz bir bluz ile etek giymiş bu sarı benizli kadın altıncı çocuğuna gebeydi.

Adam sitem dolu bir sesle, "Lizoçka, senin böyle söz dinlemez bir çocuk olduğunu bilmezdim," dedi. "Ay, ay, ne kadar ayıp! Şimdi seni pataklarsam görürsün!" dedi.

Eşikten içeri tanımadığı bir kadının girdiğini gören anne irkilerek elindeki ocak demirini yere attı. Ama şaşırmaktan dolayı kendini toparlayamadığı için hemen kocasına seslenemedi. Neden sonra boğuk bir sesle, "Vasili Nikitiç!" diye bağırdı.

Bunun üzerine kocası başını çevirip baktı, bakar bakmaz da ayağa fırladı. Daracık omuzlu, kemikleri çıkmış, göğsü tahta gibi düz, çökük avurtlu bir adamdı bu. Minicik gözleri çukura kaçmıştı, gözlerinin çevresinde koyu halkalar vardı, gaga-ya benzeyen burnu biraz sağa yatmıştı, ağzı kocamandı. Bıyık-

sızdı, çatal sakalından dolayı memurdan çok dışarlıklı bir uşağa benziyordu.

Anna Akimovna, “Memur Çalikov burada mı oturuyor?” diye sordu.

Çalikov, Anna Akimovna’yı hemen tanıdı.

“Evet, evet, ta kendisi, Çalikov benim, efendim!” dedi. “Bayan Golovleva’sınız siz de... Anna Akimovna Golovleva! Velinimetimiz! Hoş geldiniz!”

Korkudan, telaştan zor soluk alarak ellerini çırpı. Sakalina, yediği lahana yemeğinin kırıntıları yapışmıştı, ağzından votka kokusu savruluyordu. Evine apansız gelen Anna Akimovna’nın mantosunun kollarına sokulu ellerine sarıldı, felçliymiş gibi inledi. Soluğu tıkanarak, “Elinizi! Kutsal elinizi öpeyim!” dedi. “Rüya mı görüyorsunuz yoksa? Hem de ne güzel rüya! Çocuklar, uyandırın beni!”

Yüzünü masaya döndü, yumruklarını sallayarak, ağlamaklı bir sesle şunları ekledi:

“Ulu Tanrım yakarışımızı işitti! Kurtarıcı anamız, meleğimiz yardıma gelmiş! Kurtulduk çocuklar, hepiniz diz çökün! Diz çökün!”

Her nedense Bayan Çalikova ile en küçüğü dışında bütün çocuklar çabuk çabuk masayı toplamaya başladılar. Gördüğü acıklı durum karşısında üzülen, canı sıkılan Anna Akimovna, “Karınızın hasta olduğunu yazmışsınız,” dedi.

Bir yandan da, “Bin beş yüz rubleyi bu adama vermem!” diye geçiriyordu içinden.

Gözyaşlarından sesi çatallaşan Çalikov, “Karım işte bu, karşınızda duruyor,” dedi. “Bir ayağı çukurda zavallının. Gene de mırın kırın etmiyoruz, durumumuza şükrediyoruz. Aslında böyle yaşamaktansa ölmek daha iyi! Öleceğim de ve kurtul be kadın!”

Anna Akimovna sıkılmaya başlamıştı. “Bu adam ne diye palyaço gibi rol yapıyor? Para babalarının karşısında bel kırmaya alışmış biri,” diye düşündü.

Daha fazla dayanamadığı için, “Ben komediye sevmem,” dedi. “Konuşacaksanız adam gibi konuşun!”

Ancak Çalikov'un bu sözlere hiç aldırdığı yoktu.

"Hanımefendiciğim, beş öksüz çocuğun, annelerinin tabutu çevresinde ellerinde mumlarla dikilmesi komedi oynamak mıdır?" dedi.

Ancak karısı adamı kolundan çekerek, "Sus artık!" diye fısıldadı.

Sonra Anna Akimovna'ya döndü.

"Hanımefendi, evimiz çok dağınık. Kusura bakmayınız. Bilirsiniz, ev hali. Durumumuz pek iç açıcı değilse de yuvarlanıp gidiyoruz işte..."

Anna Akimovna'nın aklından gene aynı düşünce geçti: "Bin beş yüz rubleyi bu insanlara kesinlikle vermem!"

Bir an önce bu aileden, burnunu sızlatan ekşimsi kokudan kurtulmak amacıyla cüzdanını açıp içinden yirmi beş ruble çıkardı. Parayı tam verecekti ki, bunca yol tepip üstelik insanların rahatsız etmesinden dolayı utanarak, "Bana bir kâğıt, kalem verirseniz tanıdığım iyi bir doktor var, ona pusula yazıp evinize gelmesini sağlayacağım," dedi. "Gerçekten iyi bir doktordur. Ayrıca size ilaç parası da bırakacağım."

Karısı masayı silmeye davrandığı sırada Çalikov onu durdurdu.

"Bırak, masaya elini sürme! Görmüyor musun, mutfak temiz değil. En iyisi kiracımızın kaldığı odaya gidelim. Hanımefendiciğim, içeriye buyurmaz mısınız? Orası temizdir."

Küçük kızlardan biri atıldı:

"Ama Osip İlyiç kızar. Odasına kimsenin girmesini istemiyor."

Gene de Anna Akimovna'nın önüne düşerek mutfaktan çıkardılar, dar bir odadaki iki karyolanın arasından geçirdiler. Karyoların görünüşüne bakılırsa birinde iki çocuk uzunlamasına, ötekinde de diğer üç çocuk yanlamasına yatıyordu. Bundan sonraki oda gerçekten temizdi. Üstüne yünlü kırmızı nevresim örtülmüş temiz bir yatak, beyaz kılıflı yastık, keten kumaş örtülü masa, masanın üstünde altıklık saat, beyaz hokka, divit, kâğıtlar, çerçeveli fotoğraf ilk göze çarpan şeylerdi. Başka köşede bir masa daha vardı, üzerinde de saat onarım aletleri ile sökülmiş saatler duruyordu. Yandaki duvarda ise minik minik

çekiçler, kerpetenler, matkaplar, keskiler, pensler vb. ile üç duvar saati asılıydı. Bunlardan biri meyhanelerde sıkça rastlanan, iri sarkaçlı, kocaman bir meretti.

Anna Akimovna tam yazmak üzere masaya oturmuştu ki, önünde babası ile kendi fotoğrafını görerek şaşırdı.

“Burada kim kalıyor?”

“Kiracımız Pimenov, hanımefendiciğim. Sizin fabrikada çalışır.”

“Ya, ben de burada bir saatçi ustası kalıyor sanmıştım.”

“Saatçilik onun özel işidir. Boş zamanlarında işini yapar. Çok meraklıdır, efendim.”

Yalnız saat tiktakları ile divit cızırtısının işitildiği bir sessizlikten sonra Çalikov biraz alay, biraz da öfkeyle şunları söyledi:

“Ne güzel söylemişler, insan soylu geçmişinden, bir de rütbesinden kendisine kürk diktiremez diye, hanımefendiciğim! Şapkanın önünde sükseli kokardın varmış, iyi bir unvan taşıyormuşsun, ama karnın açlıktan zil çalıyormuş, bundan ki-me ne? Böyle birine kim saygı gösterir? Bence yoksullara sadaka veren, aşağı tabakadan biri sefillik içinde yüzen Çalikov’dan bin kat üstündür.”

Zengin hanımefendiye yaranmak için kendi soyluluğunu küçük düşürücü birkaç söz daha söyledi. Bunları böyle söylemesinin nedeni, kendini Anna Akimovna’dan sınıfça üstün görmesiydi. Bu arada mektup bitirilip mühürlenmişti. Anna Akimovna biliyordu ki, yazdığı mektup yırtılıp atılacak, para da kesinlikle ilaca harcanmayacaktı. Gene de yirmi beş rubleyi masaya bıraktı, biraz düşündükten sonra yanına iki onluk daha ekledi. Aynı anda da Bayan Çalikov’un tavuk pençesini andıran sıkı sarı eli masaya uzanarak paraları kaptı.

Bay Çalikov dokunaklı bir sesle, “Verdiğiniz bu paralar ilaç içindir, ama başka dertlerimiz de var,” dedi.

Sonra hıçkırarak ağlamaya başladı.

“Yardım elinizi bir kez daha uzatamaz mısınız? Zavallı yavruklarımı görüyorsunuz! Korkum kendim için değil, kızlarıma acıyorum. Ahlâksızlık canavarının pençesine düşmesinler de ne olursa olsun...”

Kilidi bozuk cüzdanının kapağını açmaya çalışan Anna Akimovna kıpırmızı kesildi. Karşısındaki insanların el pençe durmalarından utanmıştı. Gözlerini dikmiş, ona, ellerine bakıyorlar; pek olasıdır ki, onunla için için alay ediyorlardı. Tam o sırada karları temizlemek için ayaklarını yere vurarak sokaktan birinin geldiğini işitti.

“Kiracımız,” dedi Bayan Çalikov.

Anna Akimovna’nın utanması daha da arttı. Fabrikada çalışan birinin onu bu gülünç durumda görmesini istemezdi. Ancak korktuğu başına geldi. Tam çantasının kilidini kırıp içinden birkaç kâğıt para çıkardığı, Bay Çalikov’un ise felçliler gibi inleyerek titreyen dudaklarıyla hanımefendinin elini öpmeye çalıştığı sırada kiracı odaya girmişti.

Anna Akimovna’nın yakından tanıdığı biriydi bu. Fabrikayı gezerken fırından çıkardıkları kızgın kütük demiri gümbür gümbür döverek saca dönüştüren, ona işiyle ilgili açıklamalarda bulunan döküm ustasının ta kendisiydi. Yüzü isten karardığına, bir yanağına kurum bulaştığına göre doğrudan doğruya fabrikadan geliyordu. Elleri kapkaraydı, beline kemer takmadığı bluzu yağdan ıslıl ıslıl parlıyordu. Anna Akimovna otuz yaşlarında, orta boylu, geniş omuzlu, koyu saçlı, son derece güçlü gözükten bu adamın demirhaneyi gezerken kendine güvenen duruşundan dolayı ayda en azından otuz beş ruble kazandığını tahmin etmişti. Herhalde böyleleri işçilere adım başı öfkeyle bağırıp çağırır, gerektiğinde tokadı basarlardı. Anna Akimovna onun sert bir adam olduğunu, odasında bir kadın görünce takındığı serbest tavırlardan, özellikle de pantolonuna kemer takmamasından, göğsündeki ceplerden, düzgün tıraş edilmiş, sivri, bakımlı sakalından anladı. Rahmetli babası bile fabrika sahibinin kardeşi olduğu halde böyle ustabaşlarından çekinir, onlarla iyi geçinmeye çalışırdı.

Anna Akimovna adamın içeri girdiğini görünce, “Siz yokken odanızı kullandığımız için özür dilerim,” dedi.

Usta da çok şaşırıldı. Ona utangaç utangaç gülümseyerek baktı, ama bir şey söylemedi. Bay Çalikov alçak sesle, “Hanımefendiciğim, onun yanında daha yüksek sesle konuşun,” dedi. “Pi-

menov akşamları fabrikadan döndüğünde kulakları biraz ağır işitir de...”

Ancak Anna Akimovna orada yapacak daha fazla bir işi kalmadığına sevinerek, başıyla selam verdikten sonra hızla odadan çıktı. Pimenov da ötekilerle birlikte onu geçirmek niyetiyle genç bayanın arkasından yürüdü. Anna Akimovna ustaya dönüp bakmaksızın sordu:

“Çoktan beri mi bizde çalışıyorsunuz?”

“Dokuz yıl doldu. Fabrikaya rahmetli amcanızın zamanında girmiştım.”

“Ya! Epey olmuş. Amcam da, babam da bütün çalışanları tanırlardı, oysa ne yazık ki, ben kimseyi tanımıyorum. Daha önce karşılaştık, ancak adınızın Pimenov olduğunu bilmiyordum.”

Az önce verdiği paranın fazla bir önem taşımadığını göstermek, herhangi bir yanlış anlamayı önlemek amacıyla, “Ah, şu yoksulluğun gözü kör olsun!” dedi. “Gerek yortularda, gerekse başka özel günlerde insanlara sözümona iyilik yapmaya çalışıyoruz, ama bunun bir yararı dokunacağını sanmam. Bana öyle geliyor ki Çalikov gibilere yardım etmek tümüyle gereksiz.”

Pimenov güldü.

“Evet, ben de o kanıdayım. Ne kadar verirsiniz verin, hepsini içkiye yatırır. Şimdi parayı ele geçirdiler ya, karı-koca sabaha dek kavga edip verdiğiniz parayı birbirlerinin elinden kaptırmaya çalışacaklardır.”

“Ne yalan söylemeli, bizim hayırseverliğimiz bir işe yaramadığı gibi epeyce de can sıkıcı ve gülünç durumlar oluyor. Bununla birlikte insan bir şey yapmadan da içi rahat etmiyor. Size göre Çalikov gibiler için ne yapılabilir?”

Geriye döndü, yanıt beklercesine Pimenov’a baktı. Döküm ustası da durdu, karşılık vermeksizin yavaşça omuz silkti. Aslında Çalikov gibilere ne yapmak gerektiğini çok iyi biliyordu, ancak önereceği davranış biçimi öylesine kaba ve acımasızdı ki, söylemeyi göze alamadı. Çalikov ve benzerleri onun gözünde ciğeri beş para etmez insanlardı, o yüzden onları tümüyle unutarak Anna Akimovna’nın gözlerinin içine baygın baygın bakmaya başladı. Sanki tatlı bir rüyadaymış gibi gülümsüyor-

du. Anna Akimovna da onun kendine çok yakın duran yüzünden, özellikle de gözlerinden adamcağızın çok yorgun olduğunu, bir an önce yatıp uyumak istediğini anladı.

“Bu parayı tutup ona mı verseydim acaba?” diye geçirdi içinden, ama bu düşüncenin Pimenov gibi biri için uygun kaçmayacağına, hatta küçük düşürücü olacağına karar verdi.

Merdivenden aşağı inerlerken, “Yorgunluktan her yeriniz sızıyordur, bir de beni geçirmeye geliyorsunuz,” dedi. “Hadi, gidin de dinlenin.”

Ancak Pimenov onun söylediklerini işitmedi. Apartmandan çıktıklarında önden koşup kızağın örtüsünü kaldırdı, Anna Akimovna’nın yerleşmesine yardım etti. Sonra da, “Size hayırlı yortular dilerim!” dedi.

II

Sabah

“Çanlar çalalı çok oldu! Daha hazırlanıp şapka almaya gidecekti! Hepsine nasıl yetişir bilmem ki! Kalkın artık, hanımefendi!”

Anna Akimovna, “İki at durmadan koşuyor...” diye sayıklar-ken gözlerini açtı.

Önünde kızıl saçlı hizmetçisi Maşa duruyordu, elinde de bir mum...

“Ne istiyorsun? Bir şey mi var?” diye sordu.

Hizmetçi kız tedirgindi.

“Sizi üçüncü kez uyandırmaya çalışıyorum. Bana göre hava hoş, isterseniz akşama değin yatın, ama uyandırmamı kendiniz buyurmuştunuz.”

Anna Akimovna dirseklerinin üstünde doğrulup pencereye baktı. Dışarısı henüz tümüyle karanlıktı, pencerenin alt kısmında biriken karın beyazlığı gözüküyordu yalnızca. Alçaktan alçaktan çan tınlaması duyuluyorsa da bu, uzaktaki başka bir kilisenin çan sesiydi. Masadaki saate göre altıyı üç geçmekteydi.

Anna Akimovna yorganı başına çekerek yalvaran bir sesle, “Peki Maşa,” dedi. “Birkaç dakika sonra kalkarım.”

Ön merdivende tepeleme yığılan karı, kurşun rengi gökyüzünü, kızağı, kilisedeki kalabalığı ile havasındaki ardıc kokusunu zihninde canlandırınca biraz ürperdiyse de hemen kalkıp sabah ayinine yetişmeye karar verdi; insan yatağın içinde ısınmaya, uykuyu yenmeye çalışırken ne kadar tatlıdır kestirmek! Anna Akimovna bir yandan hemen kalkıp kiliseye gitmek zorunda olduğu için canı sıkılırken bir yandan da arkadaki kocaman bahçeyi, Guşçin'in apartmanını düşünüyordu.

Uykusu açılıp kalktığında ortalık iyice aydınlanmıştı, saat de dokuz buçuğu gösteriyordu. Gece boyunca tepeleme kar yağmış, ağaçlar baştan aşağı beyaza bürünmüştü. Hava öylesine aydınlık, saydam, yumuşaktı ki, Anna Akimovna pencereden dışarı bakınca her şeyden önce derin derin soluk alma isteği duydu. Elini yüzünü yıkadığı sırada ise çocukluğundan beri her yıl aynı coşkuyla hissettiği, o günün Noel olduğu sevinci bütün benliğini sardı. Bunun üzerine ruhu da yıkanmışçasına ya da taze kara bulanıp temizlenmişçesine içinde bir yeğnileşme, özgürlük havası, arınma duydu. Az sonra Maşa giyinip kuşanmış, sımsıkı korseye girmiş olarak geldi, Noel'ini kutladı. Sonra uzun uzun hanımının saçlarını taradı, giyinmesine yardım etti. Yeni, gösterişli, güzel giysisinin kokusu, hışırtısı, süründüğü esans Anna Akimovna'yı tümüyle ayılttı.

"İşte kutsal gün gelip çattı," dedi Maşa'ya. "Tam fal bakma zamanı."

"Geçen yıl falımda ne çıktı, biliyor musunuz? Yaşlı bir adamla evlenecektim. Hem de üç kez aynı sonuç..."

"Tanrı'nın dediği olur."

Maşa derin derin göğüs geçirdi.

"Ne yapalım, Anna Akimovna, üzümün çöpü, armudun sapı, diye ince eleyip sık dokumaktansa yaşı biraz geçkinini bulur, ona varırım. Şaka değil, yirmi birine girdim."

Konakta herkes biliyordu ki, kızıl saçlı hizmetçi kız tam üç yıldır uşak Mişenka'ya gönül vermişti, ama bu derin, tutkulu aşktan fazla bir umudu yoktu.

Anna Akimovna, "Sen neler saçmalıyorsun? Yaşı geçkinler-

le işin ne? Ben neredeyse otuzuna geleceğim, gene de gönlüm gençlerde,” dedi.

Kendisi kiliseye gitmek için hazırlanadursun, yeni frakı ile cilalı potinlerini giymiş bulunan Mişenka salonda, oturma odasında geziniyor, hanımefendisinin yortusunu kutlamak için dışarı çıkmasını bekliyordu. Genç uşağın yumuşak bir yürüyüşü vardı; yürürken ayaklarına, ellerine, başını öne eğişine bakarak onun yürümekten çok kadril dansının ilk figürlerini öğrenmeye çalıştığını sanırdınız. İncecik kadife bıyıklarına, alımlı görünüşüne, fırsat düşkünü, sinsi tavırlarına karşın ağırbaşlıydı, akıllıydı, yaşlı adamlar gibi dinine bağlıydı. Dua ederken yerlere kadar eğilir, odasını buhurdanlıkla tutsülemeyi severdi. Varlıklı, hatırlı insanlara karşı aşırı saygı gösterirken yoksulları, dilencilerin her türlüşünü küçük görür, böylelerini adam yerine koymazdı. Kolalı gömleğinin altına kalın bir fanila giymişti. Sağlığına çok dikkat ettiği için fanilayı yaz kış sırtından çıkarmaz, kulaklarını sürekli pamukla tıkardı.

Anna Akimovna arkasında Maşa’yla birlikte odasından çıkıp da salona girince genç uşak başını birazcık yana ve öne eğerek tatlı, hoş bir sesle, “Anna Akimovna, hanımefendiciğim, kut-sal İsa’mızın doğum günü Noel’inizi saygıyla kutlarım,” dedi.

Anna Akimovna delikanlıya beş ruble bayram parası verdi. O sırada Maşa gözlerini uşaktan alamıyordu. Uşağın bayramlık giyimi, duruşu, sesi, söylediği sözler, yakışıklılığı ve inceliğiyle hizmetçiye hayran bırakmıştı. Hanımın arkasından yürürken gözü yalnız genç uşağı görüyor, yalnız onu düşünüyordu; yüzünde mutlulukla hüznün birleştiği bir gülümseme vardı.

Hizmetçiler arasında konağın üst bölümü “temiz kat” ya da “soylular katı” olarak anılırdı. Tatyana İvanovna’nın hâlâ ev işlerini yönettiği alt bölüme ise “çalışma katı”, “yaşlılar katı” ya da “kadınlar katı” adını vermişlerdi. Yortu günleri yukarı katta çoğunlukla soylu konuklar, okumuşlar kabul edilirken alt katta sade insanlar ile halanın tanıdıkları ağırlandı. Gençliği, tazeligi, güzelliği, sağlıklı, gürbüz yapısı yanında üstündeki zengin giyimiyle çevresine ışık saçan Anna Akimovna üst kattan aşağı indi. Dört bir yanını kuşatan hizmetliler, tanıdıklar ara-

sında onlarla ilgilenirken, hepsi de, okumuş bir insan olduğu halde uykuya düşkünlüğü yüzünden kilisedeki ayini kaçırdığını, Tanrı'yı unuttuğunu, alt kattaki kutlamalara katılmadığını söyleyerek genç hanımlarını kınadılsa da onu alkışlamaktan, güzelliğini övmekten geri kalmadılar. Anna Akimovna övücü sözlerden mutlu oldu, herkesle öpüşerek duruma göre kimine üç, kimine beş ruble bayram harçlığı verdi.

Aşağı kat onun çok beğendiği bir yerdi. Nereye baksa gözüne hoş şeyler çarpardı: tasvir kutuları, aziz resimleri, kandiller, din adamlarının portreleri... Odalara manastır havası sinmişti sanki. Mutfaktan gelen bıçak seslerinin ardından ortalığı lezzetli yemeklerin kokusu kaplardı. Perhiz ayının sona erdiği, bu yemek kokularından anlaşıyordu. Sarıya boyanmış cilalı döşemeler ısı ısı ısıldıyor, pencerelere güneşin göz kamaştırıcı pırıltısı vuruyordu. Giriş kapısından iç odalara doğru uzanan, parlak lacivert çizgili dar yolluklar göz alıcıydı.

Yemek odasında Anna Akimovna'nın tanımadığı birtakım yaşlı kadınlar toplanmıştı; amcasının dul karısı Varvaruşka'nın odasında da gene onlar, yanlarında da dilsiz bir kız... Dilsiz kızcağız bir şeylerden utandığından olacak, "bla bla" diye kendi kendine söylenip duruyordu. Öksüzler yurdundan yortu dolayısıyla getirilen sıskacık iki kız çocuğu elini öpmek için Anna Akimovna'ya yaklaştılar, tam yanına varınca giyiminin zenginliği karşısında apışıp kaldılar. Anna Akimovna onlara bakınca birinin şaşı olduğunu gördü. O güzelim bayram havasında gördüğü bu üzücü durum onu öylesine etkiledi ki, büyü-yünce kimse beğenmeyeceği, koca bulamayacağı için kızcağıza yürekten acıdı. Aşçı kadın Agafya'nın odasında çam yarması gibi beş köylü oturmaktaydı. Yeni mintanlarını giyip gelmiş olan bu köylüler fabrikada çalışan işçilerden değildi; aşçı kadının yakınları olmalıydılar. Anna Akimovna'yı görür görmez beşi birden ayağa fırladılar, avurtları tıka basa dolu olduğu halde, nezaket gereği ağızlarındaki yemeği çiğnemeye ara verdiler. Az sonra başında beyaz kalpak, elinde mutfak bıçağı, aşçı Stepan girdi içeriye; hanımının bayramını kutladı. Keçe çizmeler giymiş kapıcılar sökün ettiler onun ardından, onlar da yortuyu

kutladılar. Bir süre sonra sakalından buzlar sarkan saka da geldi, ama utandığı için odaya giremedi.

Anna Akimovna böyle odadan odaya dolaşıyordu, arkasında da maiyeti: halası, amcasından dul kalan yengesi Varvaruşka, Nikandrovna, terzi Marfa Petrovna, alt kat hizmetçisi Maşa... Zayıf, incecik bir kadın olan Varvaruşka evdeki kadınların en uzun boylusuydu. Sürekli karalar giymesinden, üzerinden yayılan servi ağacı ve kahve kokusundan, tasvirlerin önünde istavroz çıkarıp saygıyla eğilmesinden onun her an ölmeyi beklediği, hatta kefenini bile diktirdiği gelirdi aklınıza. Kefenini sakladığı sandıkta epeyce para pul da saklıyor olmalıydı.

Amcasından dul yengesi mutfağın kapısını açarak, “Annuşka, yortunun hatırı için bağışlayıcı ol, adamcağızı hoş gör,” dedi.

Geçen kasım ayında sarhoşluk yüzünden işten atılan arabacı Parteley mutfağın ortasında diz çökmüş duruyordu. Ayıkken kimseye bir zararı dokunmayan bu adam içince iyice azıtır, avluda sağa sola koşarak çatacak adam arar, “Hepinizin kirli çamaşırlarınızı ortaya dökeceğim!” diye tehditler savururdu. Arabacının sarkık alt dudağından, kalın ensesinden, şişik suratından, kan çanağına dönmüş gözlerinden anlaşıldığına göre işten kovulduğu günden beri sürekli içmekteydi. Hanımının içeri girdiğini görünce yüzüstü yere kapanarak hırıltılı bir sesle, “Beni bağışlayın, Anna Akimovna!” diye inledi.

“Seni işten atan halamdır, özür dileyeceksen ondan dile.”

Yeğenin ardından mutfağa giren Tatyana İvanovna öyle şişman bir kadındı ki, ayaktayken, hayli ileri fırlamış göğsünün üstüne semaverle birlikte bir tepsi dolusu fincan koysanız rahatça taşırdı. Hala nefes almakta güçlük çekerek, “Bu işi niçin halana bırakıyorsun, Annacığım?” dedi. “Evin asıl hanımı sensin, burada yalnız senin dediğin olur. Ama bana kalsa bu alçakların tekini bile eşikten içeri sokmazdım.”

Panteley’e bağırdı:

“Domuzun piçi, ayağa kalk bakayım! Hemen yıkıl karşımdan! Seni son kez bağışlıyorum, ama bir daha aynı haltı karıştırırsan sakın gözüme gözükme!”

Sonra hep birlikte yemek odasına kahve içmeye gittiler. Tam masaya oturmuşlardı ki, aşağı kat hizmetçisi Maşa uçarcasına içeriye daldı, “İlahiciler!” diye bağırdıktan sonra gene koşarak çıktı. Bunun ardından sümkürmeler, kalın sesli öksürmeler duyuldu; sanki yeni nallanmış bir sürü atı evin içine sokmuşlar gibi girişte bir gürültüdür koptu. Sonra yarım dakika kadar bir sessizlik çöktü ortalığa. Bu sessizliğin ardından hep bir ağızdan, ansızın öyle bir ilahi sesi yükseldi ki, odadakiler neye uğradıklarını şaşırdılar. İlahiciler ilahi okudukları sırada Bogadelensk köyü papazı ile zangoç ve yardımcısı girdiler içeriye. Sırtına papaz cüppesini oracıkta geçiren peder sabah ayini için çanlar çalarken kar yağmaya başladığını, havanın yumuşak olduğunu, ama zamanla soğuğun artarak şimdi en azından ekşi yirmi dereceyi bulduğunu anlatıyordu.

Zangoç da, “Birçoklarının söylediğine göre kış mevsimi insan sağlığı için yazdan daha yararlıymış,” dedi.

Fakat papazın duaya başladığını görerek yüzü birden ciddileşti, o da duaya katıldı: “Noel senindir, Tanrı İsa bizim...”

Az sonra yardımcısıyla birlikte İşçi Hastanesi’nin papazı, Çiftçiler Birliği Hastanesi’nin hemşireleri, Öksüzler Yurdu’ndan başka çocuklar sükun ettiler; kalabalık büyüdükçe büyüdü. Yeni gelenler de ilahi söyleyen topluluğa katılıyor, yiyor, içiyor, sonra geldikleri gibi gidiyorlardı.

Fabrikadaki görevlilerden oluşan yirmi kişilik bir kalabalık daha girdi yemek odasına. Bunlar işçilerin, fabrikada çalışanların temsilcileriydi: makine ustaları, yardımcılar, kalıpcılar, sayman vb... Hepsi de birbirinden seçme, kendi değerini bilen, yani bugün buradaki işlerini yitirseler yarın seve seve başka bir fabrikada işe alınacak kişilerdi. Noel’i kutlamak için hepsi de koyu renk setrelerini giyip gelmişlerdi. Anlaşıldığı kadarıyla hala Tatyana İvanovna’yı çok seviyorlardı. Sevdikleri şuradan belliydi ki, yanında serbest davranıyorlar, sigara bile içiyorlardı. Hatta meze almak üzere topluca masaya yaklaştıklarında sayman, halaya sokularak yaşlı kadının kütük gibi kalın beline sarıldı. Onların böyle istedikleri gibi davranmalarının nedeni belki fabrikanın sahibi iki kardeş sağken çalışanlara göz

açtırmayan, Ivan İvanıç'ın büyük yetki sahibi dul karısı Varvaruşka'yı şimdi konakta kimsenin adam yerine koymamasıydı. Belki de kardeşlerinin yaşadıkları sırada kendisi de sert disiplin altında tutulan halanın, Agafyuşka gibi köylü kadınlar tarzında giyindiğini, Anna Akimovna'nın ise çocukluğunda fabrika binaları arasında oyun oynayıp herkesin onu Anyutka diye çağırıldığını işçilerin bugün bile unutmamasıydı.

Fabrika çalışanları bir yandan kendi aralarında konuşup yemek yerken, bir yandan da Anna Akimovna'dan gözlerini alamıyorlardı. Şaşılacak bir şeydi, o küçücük kız nasıl da kısa zamanda böylesine serpilip güzelleşmişti! Gene de özel öğretmenlerin, eğitimcilerin elinde yetişen bu zarif, genç hanımdan çekiniyorlar; onlara “sen” diyen, sürekli ikramda bulunan halanın yakınında toplaşıyorlardı. Hala onlarla sık sık kadeh tokuşturuyordu, içtiği üvez likörü şimdiden iki kadehi bulmuştu.

Öte yandan Anna Akimovna kendisi hakkında “burnu büyük, içinden çıktığı kabuğu beğenmeyen biri” denilmesinden korkardı. O yüzden fabrika çalışanları yemek almak üzere masaya yaklaştıklarında yemek odasından hemen ayrılmazdı, onlarla konuşmak için sürekli fırsat kolladı. Örneğin bir gün önce tanıştığı Pimenov'un yanına giderek şöyle bir soru sordu:

“Odanızda pek çok saat gördüm. Onları ne yapıyorsunuz?”

“Onarıyorum, efendim. Tatil günleri ya da geceleri uykum kaçınca saatlerle uğraşırım. Yani asıl işimden vakit buldukça...”

“Demek oluyor ki, bir gün benim saatim de bozulsa onarmanız için size verebilirim.”

“Neden olmasın? Seve seve onarırım.”

Pimenov böyle derken yüzünde bir sevecenlik belirdi. Anna Akimovna kendisi de niçin böyle yaptığını bilmeden saatinin kösteğini çözdü, Pimenov'a uzattı.

“Seve seve onarırım,” dedi bir daha Pimenov. “Gerçi epeydir cep saati onarmıyorum, gözlerim bozulduğu için doktor ince işlerle uğraşmamı yasakladı, gene de sizin için bir istisna yapabilirim.”

O sırada lafa karışan sayman herkesi güldüren bir söz söyledi:

“Sen doktorlara ne bakıyorsun, arkadaş? Onların işi gücü yalan söylemek.”

Sayman gülüşmelerden cesaret alarak konuşmasını şöyle sürdürdü:

“Sakin onlara inanayım deme! Geçen yıl perhiz ayında çarklardan birinin dişi koptu, kopan çark dişi doğrudan doğruya gelip orada çalışan ihtiyar Kalmikov’un kafasına çarptı. Kafası öyle yarılmıştı ki, içinden beyni gözüküyordu. Doktorlar onun çok geçmeden öleceğini söylediyse de adamcağıza bir şey olmadı, şimdi turp gibi sağlam. Yalnız o günden beri birazcık kekeleyor.”

Hala içini çekti. Pimenov’a dönerek, “Doktorlar yalan söylemesine söylüyorlar da o kadar değil,” dedi. “Rahmetli Piyotr Andreyiç de senin gibi fırının karşısında çalışırdı, gözleri o yüzden kör oldu. Ateş gözler için zararlıdır.”

Sonra birden toparlandı:

“Deminden beri çene çalıp duruyoruz, hadi içelim be aslanlarım! Hepinizin bayramı kutlu olsun! Kimseyle içmem ama sizinle bol bol içeceğim. Tanrı kusurlarımı hoş görsün...”

Anna Akimovna’nın edindiği izlenime göre Pimenov dünkü olaydan dolayı onun hayırseverliğini küçümser gibi bakıyorsa da bir kadın olarak ondan hayli etkilendiği anlaşıyordu. O da genç döküm ustasının davranışlarını, giyimini beğenmiyor değildi. Gerçi setresinin kolları biraz kısa, beli hafifçe yukarıda, pantolonunun paçaları modaya uygun olarak geniş değildi. Buna karşılık özensiz ama zevkle bağladığı boyunbağını giyim kuşamına uydurmuştu, çünkü herkesinki gibi cırtlak renkte değildi. Ayrıca yumuşak başlı bir adam olduğu belliydi, çünkü halanın tabağına koyduğu yemekleri sesini çıkarmadan yiyordu. Anna Akimovna bir gün önce karşılaştıkları sırada adamın yüzünün isten kapkara olduğunu, gözünden uyku aktığını anımsayınca ona karşı gönlünde acımayla birlikte sevgi duydu.

Fabrika çalışanları gitmek için toparlandıklarında elini Pimenov’a uzattı. Ona, oturmak üzere bir gün kendisine gelmesini söylemek istiyordu ki, birdenbire dili tutulmuşçasına tek sözcük çıkmadı ağzından. Bunun üzerine Pimenov’u beğendi-

ğini düşünmesinler diye onun arkadaşlarının da tek tek ellerini sıkı.

Gidenlerin peşinden, Anna Akimovna'nın koruyuculuğunu yaptığı okulun öğrencileri geldiler. Hepsi de bir örnek boz bluzlar giymişler, saçları ise yanlardan kısacık kesilmişti. Yüzünde kırmızı benekler bulunan, bıyıkları yeni terlemiş gencecik öğretmen –belli ki büyük bir heyecan içinde– çocukları sıraya dizdikten sonra onlara bir okul şarkısı söyledi. Şarkı düğün söylenmişti ama çocuk korosunun içinde çığırkan, çatlak sesliler vardı. Gözünden hiçbir şey kaçmayan, eski kafalı, dazlak fabrika müdürü Nazarıç öğretmenlerle hiç geçinemezdi. Hele ellerini telaşla sallayıp duran bu öğretmeni her nedense biti kadar sevmezdi. Adamcağıza tepeden bakar, kaba davranır, ikide bir ceza verip aylığından para keser, kendi görevi olmadığı halde öğrenim işlerine karışırdı. Bununla da yetinmeyip onu okuldan tümüyle uzaklaştırmak için iki hafta kadar önce uzak akrabalarından sarhoş bir köylüyü okula bekçi olarak almıştı. Köylü gelir gelmez öğretmene karşı saygısızlık etmeye, öğrencilerin yanında ona kötü davranmaya başladı.

Anna Akimovna bütün bunları bildiği halde elinden bir şey gelmiyordu, çünkü kendisi de Nazarıç'tan çekinirdi. Şimdi hiç olmazsa öğretmenin gönlünü almak amacıyla ona, çalışmalarından memnun olduğunu söylemeye hazırlanıyordu ki, okul şarkısı biter bitmez öğretmen kızarıp bozarak, durup dururken ondan özür dilemeye başladı. Bu yetmiyormuş gibi Anna Akimovna'nın halası adamcağızı “sen” diyerek kolundan çekip masaya götürdü. Bütün bunlardan rahatsızlık duyan, canı sıkılan Anna Akimovna çocuklara yemek verilmesini söyleyerek üst kata çıktı.

Az sonra salonun penceresinden bakınca çocukların evden ayrılıp avlu kapısına doğru topluca yürüdüklerini gördü. Soğuktan üşüyenler büzüşerek paltolarını, kürklerini giyiyorlardı.

“Bayram kutlamalarında böyle densizlikler oluyor her zaman,” diye söylendi kendi kendine. “Belki de kutsal yortu gününü herkes evinde oturup, dinlenmek isterdi. Ama zavallı ço-

cuklar, öğretmenleri, fabrikada çalışan işçiler, fabrika sahibi zengin bayanın bayramını kutlayıp saygılarını sunmak gerektiğini bildikleri için ister istemez böyle ayazda evlerinden çıkmak zorunda kalıyorlar. Bütün bunlar niye acaba?”

Kapının yanında dikilen uşak Mişenka bu sözleri duyunca oradan atıldı:

“Böyle gelmiş, böyle gider, hanımefendiciğim, bunda sizin suçunuz yok ki... Gerçi ben okumuş bir adam değilim, gene de anladığım kadarıyla yoksullar her zaman zenginlere saygı göstermek zorundadır. Boşuna ‘Tanrı yoksulları öbürlerinden ayırır,’ dememişler. Hapishanelerde, meyhanelerde, köprü altlarında sürünenler hep yoksullardır; akli başında insanlar ise her zaman çalışıp zengin olmuşlardır. ‘Para parayı çeker’ sözü zenginler için söylenmiştir, öyle değil mi, hanımcığım?”

Anna Akimovna kızdı.

“Mişa, siz de öyle can sıkıcı, anlaşılmaz laflar ediyorsunuz ki, pes doğrusu!” dedikten sonra salonun öbür ucuna gitti.

Henüz öğlenin on ikisiydi. Kocaman odaların sessizliği alt kattan gelen ilahilerle biraz bozulsada gene de uyku veriyordu insana. Masalardaki albümler, tunç heykeller, duvarlarda küçük gemilerin yüzdüğü deniz manzaralı resimler, ineklerin otlatıldığı çayırılık ile Ren Nehri’ni gösteren tablolar öylesine bıktırıcı, bayat geliyordu ki insana, bunlara şöyle bir bakıyordunuz, ama gözünüz onları gene de görmüyordu. Bayramlık ruh hali de sıkıntı verici olmaya başlamıştı. Anna Akimovna her ne kadar kendini iyilik perisi, güzel, olağanüstü bir kadın olarak görüyorsa da bütün bunların bir işe yaramadığını düşünüyor; sırtındaki pahalı giysiyi ne sebeple, kimin için giydiğini anlamıyordu. Bütün bayramlarda aklından çıkmayan, yalnızlık içinde yaşadığı gençliğinin, güzelliğinin, zenginliğinin kimsenin işine yaramadığı düşüncesi gene gelip yakasına yapıştı; kendi kendini aldattığı, kimseye bir yararı dokunmadığı düşüncesi yanında kimsenin de onu sevmediği sanısına kapıldı. Böyle düşünceler içinde odadan odaya dolaşıp şarkı söyleyerek pencerelerden dışarıya bakmayı sürdürdü. Sonra gelip salonun ortasında durdu, ister istemez Mişenka’yla konuşmaya başladı.

“Mişa, kuzum, siz kendinizi ne sanıyorsunuz?” dedikten sonra içini çekti. “Böyle tavırlarınızdan dolayı Tanrı’nın öfkesi-ni üzerinize çekeceksiniz.”

“Neden söz ettiğinizi anlamadım, efendim.”

“Hayır, bal gibi anladınız! Özel işlerinize burnumu sokmaya hakkım yok ama, bana öyle geliyor ki, bu gidişle kendi yaşamı-nızı berbat ediyorsunuz. Şunu kabul edin artık: Çoktan evlen-me çağınız geldi, kız ise hem güzel hem de tam evlenilecek bir hanım. Ondan daha iyisini nereden bulacaksınız? Alımlı, zeki, uysal, üstelik sizi seviyor... Dış görünüşüne gelince, eğer yük-sek çevreden bir kız olsa şimdiye dek yalnız güzel, kızıl saçları-na hayran kalarak birçok erkek ona gönlünü kaptırmıştı. Gör-müyor musunuz, saçlarının rengi yüzüne ne kadar yakışıyor! Tanrım, sizin bir şeyden anladığınız yok, ne istediğinizi kendi-niz de bilmiyorsunuz. Kızcağıza öyle acıyorum ki! Anlıyorum, zengin bir kızla evlenip drahoma almak istiyorsunuz, ama Ma-şa kocaya vardığında drahomasını ben vereceğim.”

Anna Akimovna bunları öyle büyük bir üzüntüyle söylemiş-ti ki, gözlerinden yaşlar geldi.

Mişenka hayalinde selvi boylu, tombulca, ağırbaşlı, dini-ne düşkün, tavuskuşu gibi salına salına yürüyen, omuzların-da muhakkak uzun bir şal taşıyan bir kızla evlenmeyi kurardı. Oysa Maşa zayıf, incecik bir kızdı, korse takıyordu, minik mi-nik adımlarla yürürdü. Gerçi çok alımlı bir kızdı, Mişenka’nın da hoşuna gitmiyor değildi, gelgelelim delikanlının düşüncesi-ne göre böyle bir kız evlenmeye değil, yalnızca gönül eğlendir-meye yarardı. Gene de Anna Akimovna drahomadan söz edin-ce bir süre ikircim geçirdiyse de Maşa’nın üniversiteli bir öğ-renciyle yaşadığı olay aklına gelince onunla evlenme düşünce-sini tümüyle kafasından sildi.

Eskiden bir gün üniformasının üstüne biçimsiz, kahverengi bir palto geçirmiş bir öğrenci, elinde bir mektupla konağa gel-mişti. Anna Akimovna’dan yardım isteyecekti. Delikanlı Ma-şa’yı görünce çok beğenmiş olacak ki, kendini tutamayıp ves-tiyerde kızı kucaklayıverdi, bunun üzerine Maşa bir çığlık attı. Yukarıda, merdivenlerde duran Mişa bunu görünce kızcağız-

dan bütün bütüne soğudu. Zavallı çocuk! Kimbilir, onun yerine zengin bir üniversite öğrencisi ya da bir subay Maşa'yı kucaklaşmış olsaydı sonuç başka türlü olurdu...

Mişa susuyor, koltuğa gözlerini dikip bakarken kaşlarını oynatıyordu.

“Yoksa başka bir kızı mı seviyorsunuz?” diye sordu Anna Akimovna.

Gene aynı suskunluk. Tam o sırada tepsinin üzerinde mektup ve kutlama kartlarıyla Maşa girdi salona. Konuşmanın kendisi hakkında olduğunu sezerek yüzü kıpkırmızı kesildi.

“Postacı geldi de...” diye mırıldandı. “Çalikov adında bir me-mur da aşağıda sizi bekliyor. Söylediğine göre kendisini kona-ğa çağırmışsınız.”

Anna Akimovna öfkeden çılgına döndü.

“Bu ne utanmazlık! Ben onu eve filan çağırmadım! Gözüm görmesin o adamı! Git söyle, ben evde yokum!”

O sırada kapının zili çaldı. Kendi köylerinin papazları gelmişti. Onlar her zaman soylular katında, yani yukarıda ağırlandı. Papazların ardından fabrika müdürü Nazariç ile fabrikanın doktoru konuk odasına girdiler. Derken, Mişenka Halk Eğitim Merkezi denetçisinin geldiğini haber verdi. Böylece tek tek bayram ziyaretine gelenler birbiri arkasından sıralanmaya başladılar.

Boş vakit buldukça Anna Akimovna yanındaki derin koltuğa gömülüyor; gözlerini kapayarak yalnızlığının çok doğal bir şey olduğunu, çünkü evlenmediğini, ileride de evlenemeyeceğini düşünüyordu. Ancak evlenememek onun suçu değildi. Yazgısı onu, durumundan memnun olduğu, kendini mutlu hissettiği işçi ailesi ortamından bu koca konağın boş odalarına çekip getirmişti. Babasının işçilik yaptığı dönemler ne kadar mutlu olduğunu eski günleri gözünün önüne getirdikçe anımsardı. Bu geniş geniş odalarda ne yapacağını bilemiyor, bunca insanın birbiri ardından ziyaretine gelmesini anlayamıyordu. Şimdi çevresinde olup bitenler ona zerrece mutluluk vermeyen, düpedüz saçma, gereksiz şeylerdi.

“Ah, birine âşık olabilsem!” diye geçirdi içinden. Bunu düşünmek bile yüreğinde bir sıcaklık doğmasına neden oldu. “Şu

fabrikadan kurtulsam!” Fabrika binaları, işçi barakaları, okul işleri tüm ağırlığıyla omuzlarından kalkmışçasına bir rahatlaşma duydu. Sonra babasını düşündü. Eğer babası daha uzun ömürlü olsa onu sade bir adamla, örneğin Pimenov’la evlendirdi. Onunla evlenmesini söyledi mi, sorun kendiliğinden çözülmüş demektir. Böyle bir evliliğin bir başka doğru yanı da, fabrikanın uzman birinin eline geçmesiydi.

Bunları düşünürken Pimenov’un kıvrıkcık saçlarını, kararlı yüz hatlarını, alaycı ince dudaklarını, omuz, kol, göğüs kaslarında saklı duran korkunç gücünü, elinde onun saatini incelerken yüzünde beliren sevecenliği gözünün önüne getirdi.

“Neden onunla evlenmeyecekmişim? Hemen evlenirdim,” dedi kendi kendine.

Oturma odasına sessizce giren uşak Mişenka’nın seslendiğini işitti:

“Anna Akimovna!”

Anna Akimovna birdenbire seslenişten irkilerek, “Niye bağırıyorsunuz? Beni korkuttunuz. Ne istiyorsunuz?” dedi.

Mişenka elini göğsünün üstüne bastırıp kaşlarını kaldırarak, “Anna Akimovna!” dedi bir daha. “Siz benim efendim ve velinitimsiniz, bana evlenme konusunda öğüt verecek tek kişi sizsiniz. Hatta annem yerine geçersiniz... Aşağıdakiler bana sürekli takılıp kızdırıyorlar. Artık onların yanında rahatım kalmadı.”

“Nasıl kızdırıyorlar?”

“Bana Maşa’nın Mişenka’sı diyorlar.”

“Tüh! Bu saçmalıklarla mı uğraşıyorsunuz hepiniz? Ne aptal insanlarsınız! Siz de zaten salağın birisiniz, Mişa! Hepinizden bıktım! Defolun, gözüm görmesin hiçbirinizi!”

III

Akşam Yemeği

Bir yıl önceki gibi gene en son gelenler, önemli bir devlet memuru olan Krilin ile ünlü Avukat Liseviç’ti. İkisi birlikte avludan içeri girdiklerinde hava kararmaya yüz tutmuştu. Altmışını devirmiş Krilin geniş ağzı, kulaklarını örten kırçıl favorileriyle

tıpkı bir vaşaga benzerdi. Beyaz bir pantolon giymişti, boynunda Anna nişanı vardı. Anna Akimovna'ya yaklaşıp kadının elini iki elinin içinde uzun süre tuttu, yüzüne dik dik baktı, dudaklarını kıpırdattı, sonra değişmeyen bir ses tonuyla, sözcüklerin üzerine basa basa, “Dedenize büyük saygım vardı... Babanıza da. Onlar da beni severlerdi,” dedi. “Hastalık ve aradaki uzaklığa karşın o iki değerli insanın sizin gibi bir yakınının bayramını kutlamak benim için zevkli bir görevdir. Sizi gördüğümden dolayı ne kadar kıvançlıyım, anlatamam! Görüyorum, sağlığınıza yerinde...”

Ya öteki konuk? Saçına sakalına az biraz kır düşmüş, uzun boylu, yakışıklı, sarışın bir adam olan Avukat Liseviç'in bir özelliği de ince davranışlarıyla herkesin hayranlığını kazanmış olmasıydı. İki yana salınarak yürür, pek istekli değilmiş gibi hafifçe eğilerek selam verir, konuşurken durmadan omuzlarını oynatırdı. Tembel görünüşü, zarif davranışlarıyla uzun zaman ahırda dinlenip iyice semirmiş soylu bir ata benzetilebilirdi. Son derece sağlıklı bir adamdı, kendine iyi bakardı, çok da parası vardı. Bir keresinde kumarda kırk bin ruble ütölmüştü de bunu kimseye söylemeye gerek görmemişti. Yemeyi-içmeyi severdi; özellikle kaşar peynirini, dolmaları, rendelenip üstüne kenevir yağı dökülmüş turpu... Kendisinin anlattığına göre bir gidişinde Paris'te iyi temizlenmemiş kokoreç bile yemişti. Sözcüklerin yerli yerinde kullanıldığı, oturaklı, akıcı bir konuşması vardı, ama çalım satma isteğinden olacak, arada bir dili sürçmüş gibi yapıp, söyleyeceği sözü seçmeye çalışıyormuşçasına duraklardı. Mahkemede savunma yaparken kesinlikle inanmadığı şeyler söylerdi ya da belki söylediklerine inanırdı da kullandığı sözlerle beş paralık değer vermezdi. Yıllardır böyleydi bu; artık herkes onun tarzına alışmış, onu olduğu gibi kabul eder olmuşlardı. Gene de değer verdiği, olağanüstü, özgün düşüncelere hayranlığını gizleyemezdi. Tam yerinde ileri sürülmüş, taşı gedğine oturtan savlar, özlü deyimler yüreğini hoplatır, gözlerinden yaş getirirdi. Tuttuğu iki not defterinin sayfalarını sanki tıka basa çeşitli zamanlarda okuduğu kitaplardan derlenmiş böyle sözlerle doluydu. Tumturaklı bir laf söylemek is-

tediği zaman not defterlerini didik didik eder, ama aradığı sözü bir türlü bulamazdı.

Akim İvanıç sağken neşeli bir anında şan olsun diye Liseviç'i çağırıp işletmenin avukatlık işlerini ona vermiş, yılda da on iki bin ruble ücret bağlamıştı. Fabrikanın avukatlık işleri tümüyle entipüften şeylerdi, Liseviç bunu yardımcılarına devredip kendisi o yükten kurtulurdu.

Anna Akimovna avukatın işletmede yapacağı önemli bir şey olmadığını bildiği halde Liseviç'i işten el çektirmeye yanaşmadı. Bunu göze alamıyordu bir türlü, bir bakıma alışmıştı adama. Avukat, görevinin hukuk danışmanlığı olduğunu özellikle vurgular, her ayın birinci günü adamını gönderip doğal hakkını istermiş gibi bin ruble tutan aylığını aldırırdı. Anna Akimovna, babasının ölümünden sonra, travers yapımı için demiryollarına ağaç satışında, Liseviç'in kendisini en azından on beş bin ruble dolandırdığını, bunu fabrika müdürü Nazarıç'la paylaştıklarını adı gibi biliyordu. Dolandırıcılığı öğrendiğinde acı gözyaşları dökmüş, ama zamanla buna da kendini alıştırap unutmuştu.

Liseviç genç kadının ellerini ayrı ayrı öpüp onu uzun uzun süzdükten sonra yüzünü buruşturdu.

"A, yapmayın, kuzum! Daha önce söylemiştim, yapmayın Tanrı aşkına!"

"Siz neden söz ediyorsunuz, Viktor Nikitiç?"

"Şişmanlamayın dememiş miydim size? Soyunuzda böyle bir eğilim var, kendinize dikkat edin."

Anna Akimovna'nın elini bir daha öptükten sonra yalvarırcasına, "Yapmayın!" dedi. "Öylesine güzel, hoş bir hanımsınız ki!"

Krılın'e döndü.

"Karşınızdaki bu genç kadını görüyor musunuz? Yeryüzünde ciddi olarak sevip değer verdiğim tek varlık kendisidir."

"Bunda şaşılacak bir şey görmüyorum. Sizin yaşıınızdaki bir adamın Anna Akimovna gibi birini tanıdıktan sonra onu sevmemesi elinde değildir azimim!"

Avukat tüm içtenliği ve tembel tavrıyla, "Tapiyorum ona!" dedi. "Ben erkek, o da kadın olduğumuz için değil! Onunla

karşı karşıya geldiğimizde sanki o üçüncü, bense dördüncü cinstenmişiz gibi bir renk cümbüşü içinde birleşip sanki ortak bir tayf oluşturuyoruz. Leconte de Lisle² bu durumu herkesten daha güzel dile getirirdi. Onun böyle bir sözü vardır, okuyayım da dinleyin, bakın nasıl beğeneceksiniz!”

Liseviç böyle diyerek defterlerden önce birini, sonra ötekini karıştırdıysa da eli boş çıktı. Sonra havalardan, operadan, kente yakında gelecek Duse'den³ söz ettiler. Anna Akimovna bir an düşündü ve bir yıl önceki gelişlerinde bu iki hatırlı konuşma akşam yemeği verdiğini anımsadı. Konuklar kalkıp gitmeye hazırlanınca içtenlikle dil dökerek, neredeyse yalvararak ikisinin de geç vakit ziyarete gidecekleri başka yer kalmadığını, o bakımdan yemeği birlikte yiyeceklerini söyledi. İki konuk kısa bir duraksamadan sonra ev sahibinin önerisini kabul ettiler.

Her zamanki lahana çorbası, domuz kızartması, elmalı kaz haşlaması gibi yemeklerin yanına önemli bayramlarda üst kata ziyarete gelip de yemeğe kalanlar için Fransız mutfağı ürünleri ya da aşçının kendi özel yemekleri de eklenirdi. Yemek odasından kap kakak şingirtıları duyulmaya başlayınca Liseviç birden heyecanlanıp canlandı, ellerini ovuşturarak omuzlarını oynattı, gözlerini kıstı; Anna Akimovna'nın amcasıyla babası sağken konakta şatafatlı şölenler düzenlendiğinden, aşçının doyulmaz lota balığı buğulaması pişirmesinden dem vurdu. Bunları söylerken ağzının suyu akıyor, sanki terbiyeli lota balığı buğulaması yiyormuş gibi büyük bir keyif duyuyordu. Anna Akimovna adamın koluna girip yemek odasına götürdüğünde Liseviç zevkten kendinden geçti, bir kadeh votka yuvarlayıp ağzına bir lokma somon balığı atar atmaz keyfi iyice yerine geldi. Sofrada tiksindirecek biçimde ağzını şapırdatarak yiyor, burnundan fısıltılar çıkarıyor, bu sırada doymak bilmez gözleri irkiltici bir parıltıyla parlıyordu.

Gerçekten mezelerin, yemeklerin zenginliğine diyecek yoktu. Minik minik acı biber turşusu parçalarıyla süslü, üzerine zeytinyağlı istiridye kızartması ve istakoz boynu sosu konmuş

2 Parnas akımının kurucusu bir Fransız ozanı – ç.n.

3 Eleonora Duse (1858-1924), ünlü bir İtalyan sahne sanatçısı – ç.n.

öyle lezzetli bir kaymaklı mantar mezesi vardı ki, yeme de yanında yat! Yemeklerin tümü de bayramın şanına yaraşacak derecede lezzetliydi; hepsi de özenle seçilerek hazırlanmıştı. Mişenka yemek boyunca sofradan bir an olsun ayrılmadı, hep kendisi hizmet etti. Masaya yeni bir yemek getirip tencerenin pırıl pırıl kapağını kaldırırken ya da kadehlere şampanya doldururken büyüclük işine soyunmuş bir profesör edasıyla öyle cakalı tavırlar takınıyordu ki, birkaç kez uşağın yüzüne, yürüyüşüne bakan avukat, “Şuna bakın! Besbelli, aptal herifin biri!” diye düşünmekten kendini alamadı.

Sofraya üçüncü yemek konulduğunda Liseviç, Anna Akimovna’ya dönerek dedi ki:

“Sözüm elbette sizin gibi genç ve zengin olanlar içindir. *Fin de siècle*⁴ kadınları bağımsız, akıllı, zevk sahibi, kültürlü, biraz da ahlâkça düşük olmalıdır. Bu ahlâk düşüklüğünün, hepinizin de anlayacağı üzere, ölçüsünü kaçırmamalı. Biraz ahlâk bozukluğu diyorum, çünkü fazlası bıkkınlık verir insana. İşte sevgili bayan, sizler sürüngen yaratıklar gibi davranamazsınız, yaşamdan kopamazsınız, o bakımdan her şeyin tadını çıkarmalısınız. Biraz ahlâk düşüklüğü ise yaşamın tadı-tuzudur. Itırlı çiçekler içinde debelenin, mis kokulara bulanın, esrar çekin, en önemlisi de sevin, sevin, durmadan sevin! Sizin yerinizde olsam ilk fırsatta kendime yedi sevgili birden bulurdum. Haftanın her gününü için bir tane. Birine pazartesi, ötekine salı, üçüncüsüne çarşamba adını koyardım... Böylece her biri kendi gününü bilirdi.”

Konuşma Anna Akimovna’nın gitgide ilgisini çekiyordu. Sofraya yemek yemek için oturmamış, yalnızca bir kadeh şarap içmişti.

Sonunda dayanamayıp, “İzin verirseniz bu konuda benim de söyleyeceklerim var,” dedi. “Kendi bakış açımdan ben aşkı aile kurma dışında düşünmüyorum. Gökyüzünde ay gibi yalnız gezen bir insanım. Üstelik dolunay değil, yarım ayım... İşte o yüzden kim ne derse desin, adım gibi eminim ve öyle hissediyorum ki, benim yarım ay olarak öteki parçam ancak aşkın doğal sonucuyla tamamlanabilir. Öyle sanıyorum ki, aşk yeryü-

4 (Fr.) Yüzyılımızın sonunun.

zündeki görevlerimi, çalışmalarımı bir düzene sokacak, dünya görüşümü aydınlatacaktır. Yaşayacağım aşktan ruhuma esenlik, dinginlik getirmesini istiyorum; her türlü mis kokulardan, ruhsal coşkulardan, *fin de siècle* kadınlarından uzak durmaya çalışıyorum. Sözün kısası, iyi bir koca ile birkaç çocuğumun olmasını istiyorum. Bundan başka bir dileğim yok.”

Liseviç, “Evlenme isteğinize bir itirazım yok, sevgili bayan,” dedi. “Yaşamda her şeyi tatmalısınız: evliliği de, kıskançlığı da, ilk aldatmanın tadını da, birkaç çocuk edinmenin zevkini de... Ama elinizi çabuk tutun, kuzum, zaman hızla geçip gidiyor, sizi beklemeye sabrı yoktur...”

Adamın kendinden memnun semiz yüzüne bakan Anna Akimovna öfkeyle, “Hem de en kısa zamanda evleneceğim,” dedi. “En sıradan, en basitinden bir koca bulup ona varacağım. Sonra da mutluluktan göklerden uçacağım. Sade bir işçi mi olur, yoksa makine tamircisi, çizim ustası mı; birini bulup evlenince hepimiz şaşırıp kalacaksınız!”

“Buna da bir diyeceğim yok. Bayan Josiane, sıradan bir adam olan Gwynplaine’le⁵ evlendiği zaman kimseden ses çıkmadı, oysa kendisi bir düşesti. Siz de olağanüstü bir kadın olarak her istediğinizi yapabilirsiniz. Eğer gönlünüzden bir zenci ya da Arap geçiyorsa, hiç durmayın, hemen getirtin onu evinize. Hiçbir dileğinizi yerine getirmekten geri kalmayın. Kendiniz de istekleriniz gibi gözüpek olmalısınız, hiçbir zevkten uzak durmamalısınız.”

Gözleri dolan Anna Akimovna şaşkınlık içinde çırpınıyordu.

“Beni niçin anlamıyorsunuz, bilmem ki?” dedi. “Şimdiki durumum böylesine anlaşılmaz bir şey mi? Bilmiyor musunuz, büyük bir işletmenin başındayım, ulu Tanrı karşısında tam iki bin kişinin sorumluluğunu taşıyorum! Benim için çalışan işçiler bakımsızlıktan kör, sağır oluyorlar. Böyle bir yaşam sürdürmek ne kadar zor, ne kadar dayanılmaz, anlamıyor musunuz? Ben vicdan azabı içinde kıvranırken siz gülümseyerek zencilerden, bilmem nelerden söz ediyorsunuz.”

5 Düşes Josiane, Gwynplaine; Victor Hugo'nun *Gülen Adam* adlı romanının kahramanları – ç.n.

Masaya elini vurdu.

“Böylesi bir yaşamı sürdürmek ya da çevremizde bolca gördüğümüz kişiler gibi aylak, beceriksiz bir adamla evlenmek suç değil mi? Böyle bir yaşama katlanamayacağım doğrusu, ben-den pes artık!”

Liseviç büyük bir hayranlıkla, “Şunun güzelliğine bir bakın!” dedi. “Aman Tanrım, ne kadar alımlı, ne kadar çekici bir kadın! Ama bana ne diye kızıp sinirleniyorsunuz kuzum? Belki söylediklerimle size haksızlık ediyorum, bununla birlikte saygıyla karşılayacağım ülküleriniz uğruna kendinizi yaşama sevincinden yoksun kılıp köşenizde sıkıntıdan patlayacaksınız bundan dolayı işçilerinizin durumunun bugünkünden daha iyi olacağını sanmayın. Kesinlikle böyle bir şey olamaz! Bence biraz ahlâksızlıktan, özgür yaşamdan iyisi yoktur! Sizin gibiler için kaçamaklar yapmak kaçınılmaz! Bu konuyu düşünün, iyi düşünün!”

Düşüncelerini yüksek sesle ifade edebildiği için rahatlayan Anna Akimovna’nın neşesi yerine gelmişti. Güzel konuşabildiği, tutarlı, eni konu yerinde düşündüğü için kıvançlıydı. Gerçekten şu Pimenov ona gönül verse, gözünü kırpmadan onunla evlenirdi.

Mişenka kadehlere yeniden şampanya doldurdu. Avukatla kadeh tokuşturan Anna Akimovna, “Beni çok kızdırıyorsunuz Viktor Nikolayeviç,” dedi. “Çünkü bana öğüt veren bir kişi olarak sizin yaşamdan anladığınız yok. Size kalsa makine tamircileri, çizim ustaları birer köylü parçası, hepsi cahil cühela insanlar. Oysa onlar öyle becerikli, akıllılardır ki, şaşar kalırsınız! Çevremdeki bu kişilerden daha iyisini nereden bulacaksınız?”

Masada put gibi dimdik otururken durmadan atıştıran Krlin sözcüklerin üzerine basarak, “Söylediklerinizin hepsi doğru,” dedi. “Dedenizi, babanızı yakından tanırdım. İkisi de son derece zeki insanlardı, ayrıca ruhsal zenginliğe sahiptiler, onları bu bakımdan sever, sayardım.”

“Peki, öyle olsun. Biz onların ruh zenginliği iyi biliriz!”

Avukat böyle dedikten sonra puro içmek için izin istedi.

Yemeğin sonunda Krlin dinlenmek üzere bir odaya çekildi, Liseviç ise purosunu bitirdikten sonra Anna Akimovna’yla bir-

likte onun çalışma odasına gitti. Avukat, duvarlarında fotoğraflar, yelpazeler asılı, tavanının ortasından mutlaka pembe ya da mavi abajur sarkan gösterişli, cicili bicili kadın odalarını hiç sevmezdi. Böyle odalar onun kafasına göre kendini bırakmışlığın, kişiliksizliğin belirtisiydi; ayrıca tavandan sarkan renkli lambalar şimdi aklına getirmekten utandığı eski aşk ilişkilerini anımsatırdı ona. Oysa Anna Akimovna'nın çalışma odasının duvarları çıplaktı, içine zevksiz mobilyalar konmuştu; bu da Lıseviç'in çok hoşuna gitti. Yumuşak bir divana kurulup Anna Akimovna'yı seyretmekse onun için bambaşka bir keyifti. Genç kadın şöminenin karşısında, yere serili halının üstünde kollarıyla dizlerini kavrayarak oturuyor, şöminede yanan ateşe bakarken dalgın dalgın düşünüyordu. Avukat, genç kızı seyrederken onun damarlarında eski dinsel inançlardan sapmamış bir köylünün kanının dolaştığını aklına getirdi.

Bu eve geldiği zamanlar yemekten sonra kahve içip likörünü yudumlarken tümüyle canlanır, genç kadına edebiyat dünyasından yenilikler anlatmaktan büyük haz duyardı. İçtenlik dolu, tumturaklı bir konuşması vardı; konuşmanın akışına kendini kaptırır giderdi. Anna Akimovna ise bu çok okumuş avukatı dinleme zevki için değil on iki bin, bunun iki katı para ödesse gene de az geleceğini düşünür, adamın bütün yaptıklarını bağışlardı. Öyle zamanlar olurdu ki, Lıseviç koca romanların konusunu tüm ayrıntılarıyla anlatıp bitirirken, ikisi de birkaç saatin nasıl geçtiğini anlamazlardı. Oysa Lıseviç bugün ekşi bir surat ve ölgün bir sesle, gözlerini kapatarak konuşuyordu.

Anna Akimovna'nın ondan yeni bir şeyler anlatmasını istemesi üzerine, "Sevgili hanımefendi, çoktandır okuduğum yeni bir roman yok," dedi. "Arada bir Jules Verne'i okuyorum, hep si bu kadar..."

"Ben de yeni okuduğunuz bir romanı anlatırsınız diye beklemiştim."

Avukat oturduğu divana daha bir gömüldü.

"Hımm... Yeni bir roman, öyle mi? Bakın güzelim, yeni edebiyat ne sizin zevkinizi okşar ne de benim... Elbette edebiyatı-

mızın şu anda bulunduğu yerde olması çok doğaldır, o nedenle onun değerini kabul etmemek eşyanın doğasına aykırı olur. Ben günümüz edebiyatının değerini kabul etmiyor değilim, gene de...”

Uyumuş gibi dalıp gitti, ancak az sonra yeniden konuşmaya başladı:

“Bence yeni edebiyatımız bacada inleyip duran güz rüzgârları gibi uğultulu sesler çıkarmaktan başka bir işe yaramıyor. ‘Ah, aman, sen ne talihsiz biriymişsin! Hapislerde çürür gibi yaşıyorsun! Ah, sen karanlık, rutubetli hapishane odalarında çürüyecek adam mıydın? Bu yaşam tarzınla kısa zamanda tükenip gideceksin, kurtuluşun yok!’ İşte hepsi böyle... Gene buna da bir diyeceğim yok, ben böylesini de okurdum, yeter ki roman da hapisten nasıl kaçılacağını da öğretselerdi. Çağdaş yazarlar arasından yalnız Maupassant’ı, şu ünlü Fransız yazarını okuyorum şimdi, iyi yazar, güzel yazar! Korkunç, dev kadar güçlü, olağanüstü bir sanatçı!”

Oturduğu yerde birkaç kez kıpırdandıktan sonra doğruldu, bir elini havaya kaldırdı.

“İşte Maupassant bu! Güzelim, siz de bu yazardan şaşmayın! Ondan okuyacağınız tek sayfa bütün dünyanın zenginliklerine eşittir. Her satırda önünüzde yeni ufuklar açılır. Yüreğinizin en yumuşak, en ince kımıldarı coşkulu, azgın duygulara dönüşür; ruhunuz kırk bin atmosferlik basınç altında kalmışçasına, ne idüğü bilinmeyen, pembemsi bir maddeye dönüşür. Bu maddeden bir parçayı alıp dilinizin üstüne koysanız kekremesi, şehvet dolu bir tat alırsınız. O ne çılgınca iniş çıkışlar, birbirine geçişler, ezgi ve renk cümbüşleri! Kendinizi inci çiçeklerinin, güllerin mis kokusuna gömülmüş hissederken ansızın, korkunç derecede etkileyici, karşı koyamayacağınız bir düşünce, lokomotif hızıyla üzerinize yürüyüp beyninizi deler geçer, yüzünüze yakıcı buharını püskürtür, ıslığıyla kulaklarınızı sağır eder. Size söyleyeceğim şu: Maupassant’ı kaçırmayın, okuyun onu! Bunu sizden istiyorum!”

Liseviç büyük bir heyecan içinde elini, kolunu sallıyor, oda da bir köşeden öbürüne gidip geliyordu.

“Evet, böyle bir şeyle kesinlikle karşılaşmamışsınızdır! Son yazdığı roman aklımı başımdan aldı, beni kendimden geçirdi. Ama öyle sanıyorum ki, Maupassant’ın yapıtlarından başlangıçta pek etkilenmeyeceksiniz. Eğer ondan tat almak istiyorsanız her satırı sindirerek okumalı, sözcükleri yavaş yavaş çiğneyip özsuynunu çıkarmalısınız. Yudum yudum içilecek bir yazardır o!”

“Ejderlerin şehveti, kılcal sinirler ağı, samyeli, billur damlacıkları” gibi bir sürü deyim sokuşturduğu bu başlangıç konuşmasının ardından Liseviç romanın içeriğine geçti. Fazlaca tumturaklı sözler kullanmadan, ama tüm ayrıntılarıyla anlattığı romanda ezbere uzun betimlemeler, konuşmalar aktarıyordu. Romanın kahramanlarından öylesine etkilenmiş olmalı ki, onların karakterlerini belirtirken gerçek bir sahne sanatçısı gibi bir duruştan öbürüne geçiyor, yüzü renkten renge giriyor, ses tonu durmadan değişiyordu. Duyduğu heyecandan, bazen kalın, bazen tiz bir sesle kahkahalar atıyor, ellerini havada sallıyor, “çat” diye çatlayıp parçalanmasından korkuyormuş gibi iki eliyle başını tutuyordu.

Romanı daha önce okumuş bulunan Anna Akimovna gene de avukatı hayranlıkla dinledi. Çünkü adamın didik didik ettiği roman ona aslından daha derin, daha güzelmüş gibi geliyordu. Avukat, genç kadının dikkatini romanın inceliklerine çekip etkili anlatımları, derin düşünceleri özellikle vurgulamaya çalışırken Anna Akimovna’nın aklı fikri, romanda anlatılan capcanlı yaşamın özündeydi, kendini romanın bir kahramanıymış gibi hissediyordu. Avukatı dinlerken son derece heyecanlandığı için o da kahkahalar atıyor, ellerini çırpıyor, daha güzel yaşamak varken kendisi gibi renksiz yaşamamanın bir anlamı olmadığını düşünüyordu. Akşam yemeği yedikleri sürece kendi söylediği sözler, ileri sürdüğü düşünceler aklına gelince daha bir göğsü kabardı, Pimenov’u gözünün önüne getirerek neşelendi, döküm ustasının onu sevmesini tüm yüreğiyle istedi.

Romanın konusunu anlatmayı bitirince Liseviç bitkin bir biçimde divana yığıldı. Neden sonra hastaymış gibi, yorgun bir sesle, “Hayatımda sizin gibi hoş bir kadın görmedim!” dedi.

“Ne kadar güzelsiniz! Biliyor musunuz, sizin yanınızda kendimi çok mutlu hissediyorum ve niçin otuz değil de kırk iki yaşındayım, diye kendi kendimi yiyorum. Evet, zevklerimiz uyuşmuyor, size biraz ahlâk düşüklüğü önerirken kendim delişmenlik çağımı geride bıraktım, bedensel olmaktan çok güneş ışını gibi iç ısıtıcı, duygusal bir aşkı yeğliyorum. Bu yüzden sizin yaşıntıdaki bir kadın için işe yaramaz bir erkeğim.”

Daha önceleri belirttiğine bakılırsa temiz aşkın, saflığın, gençliğin, hüznünlü Rus doğasının ozanı olan Turgenyev’e tutkundu; ancak bu el değmemiş aşkı capcanlı değil, gerçek dünyamızın dışında, başkalarından duyma, soyut bir kavram olarak algılayıp özlüyordu. Anna Akimovna’yı platonik, ülküsel bir sevgiyle sevdiğini belirtirken de bunun ne anlama geldiğini bilmiyordu kesinlikle. Gene de durumundan memnundu, rahatına düşkünlüğü içinde dingince yaşayıp gidiyordu. Anna Akimovna’yı çekici, büyüleyici bulması, genç kadının yanında kendini hoşnut hissetmesi ona göre duygusal aşkın ta kendisiydi. Bundan başka daha ne isteyebilirdi ki?

Bir yanağını genç kadının elinin üzerine koyduktan sonra, büyüklerin çocukları okşarken söyledikleri sözlerle, “Ah, benim yaramazım! Beni niçin cezalandırıyorsunuz?” dedi.

“Ben mi cezalandırdım sizi? Ne zaman?”

“Bayram öncesi sizden bir ödüllendirme beklerdim, ama olmadı ki...”

Anna Akimovna avukatın bayramlarda ödüllendirildiğini bilmediği gibi, ona ne kadar para verilmesi gerektiği konusunda da zor durumda hissetti kendini. Adam böyle bir şey beklediğine göre onun istediğini vermeliydi, oysa avukat bunu söylediği sırada ona aşktan eriyen gözlerle bakıyordu.

Anna Akimovna, “Nazariç göndermeyi unutmuş olmalı. Gene de yaptığımız yanlış düzeltmede geç kalmış sayılmayız,” dedi.

Yatak odasında, tuvaletin çekmecesine koyduğu bin beş yüz ruble hatırına gelmişti. Bu hoşlanmadığı parayı getirip avukata verdiğinde, beriki tembel bir zarafetle tomarı alıp yan cebine sokunca genç kadın yerinde, çok yerinde bir hareket yaptı-

ğını anladı. Avukatın ödüllendirilmeyi istemesiyle kendisinin gecikmeden getirip bin beş yüz rubleyi vermesi nasıl da birbirine uygun düşmüştü!

Avukat, genç kadının parmaklarını öperek, “Teşekkür ederim,” dedi.

O sırada uykulu, kıvançlı bir yüzle Krilin girdi içeriye. Göğsündeki madalyaları çıkarmıştı.

İki konuk bir süre daha oturup birer bardak çay içtikten sonra gitmek üzere doğruldular. Anna Akimovna bir çeşit suçluluk duygusu içindeydi şimdi. Krilin’in nerede görev yaptığını unuttuğu gibi, ona da para vermesi gerekip gerekmediğini bilmiyordu. Eğer vermesi gerekiyorsa şimdi mi vermeliydi, yoksa zarfa koyup adresine mi göndermeliydi?

Liseviç’in kulağına eğilerek, “Krilin nerede görev yapıyor?” diye sordu.

Beriki esnedi.

“Tüh, kahrolası! Nerede çalıştığını ben de bilmiyorum.”

Anna Akimovna şöyle düşünüyordu: Krilin amcasını, babasını sevip saydığını söylediğine göre işletmenin hayır kurumlarında çalışırken onlar adına mutlaka iyi şeyler yapmıştı, işte bu düşünceyle, iki konuk ayrılıp giderlerken üç yüz rubleyi gizlice Krilin’in eline tutuşturdu. Adam bir an şaşırmış gibi duraladıktan sonra ona fersiz gözlerle baktı, sonra durumu kavramışçasına, “Saygıdeğer Anna Akimovna, paranın alındısını yeni yıldan önce gönderemem,” dedi.

Mişenka kürkünü giymesine yardım ederken Liseviç neredeyse ayakta zor duruyordu, iyice gevşeyip kendini salmıştı. Merdivenden güçlükle inişine bakılırsa kızığa biner binmez oracıkta sızacağı kesindi.

Anna Akimovna merdiven basamaklarının ortasında durarak Krilin’e, “Beyefendiciğim, yaşamınızda hiç şöyle bir duygu tattınız mı?” dedi. “Sanki görülmeyen bir güç sizi bacaklarınızdan çekip uzatıyor, çektikçe uzuyorsunuz, sonunda incecik bir tele dönüşüyorsunuz. Bu sırada hiçbir şeyle kıyaslanmayacak derecede haz verici, şehvet gibi bir duygu yayılıyor bedeninize.”

Anna Akimovna ayakta dikilirken uğurlamaya kalktığı konukların Mişenka'ya kâğıt para verdiklerini gördü.

“Gene görüşmek üzere! Hoşça kalın!” diye bağırdıktan sonra doğruca yatak odasına koştu.

Çabucak üstündeki giysiyi çıkardı, bol bir entari giydikten sonra merdivenden paldır küldür aşağı koşarak alt kata indi. Gün boyunca üstündekilerden sıkılmıştı. Merdivenden aşağı koşarken çocuklar gibi ayak tabanlarını basamaklara vuruyor, kahkahayla gülüyordu. Canı öylesine çok şaklabanlık yapmak istiyordu ki!

IV

Akşamın Sonu

Geniş bir basma bluz giymiş olan halası, yengesi Varvaruşka, iki de yaşlı kadın yemek odasında oturmuş, yemek yiyorlardı. Masada kocaman bir haşlama et parçası ile domuz kızartması, ayrıca çeşit çeşit turşular vardı. Görünüşte lezzetli ve yağlı bir parça olan haşlamadan tavana doğru buğular yükseliyordu. Aşağı kattakiler şarap, şampanya içmezlerdi; buna karşılık her türden votkalar, likörler sofradan eksik olmazdı. Semiz, tombul, akça pakça bir kadın olan aşçı Agafyuşka kapının girişinde kollarını göğsünde çaprazlamış olarak dikilirken yaşlı kadınlarla hoşbeş ediyor, saçına koyu kırmızı bir kurdele takmış bulunan, aşağı kat hizmetçisi esmer Maşa ise mutfaktan yemek getirip masadaki boş tabakları götürüyordu. Sofradaki iki yaşlı kadın daha sabahtan karınlarını tıka basa doyurduklarından, üstelik bir saat kadar önce tatlı börekle birlikte çay içtikleri için pek isteksiz yiyorlar, sanki kaçınılmaz bir görevi yerine getiriyorlardı.

Koşarak yemek odasına dalan Anna Akimovna hışımına gelip halasının yanındaki iskemleye oturunca, yaşlı kadın, “Oh, nasıl da korkuttun beni! Ödüm patladı!” dedi.

Anna Akimovna'nın neşesinin yerinde olması, şaklabanlık yapması evde herkesin hoşuna giderdi. İşletmenin asıl sahipleri amcası ile babasının ölümünden sonra yaşlı kadınların artık

sözünün pek geçmediğini, evde isteyenin istediği gibi davranabileceğini gösteriyordu genç hanımın ölçsüz tavırları. Anna Akimovna'nın şarkı mırıldanarak masaya oturması üzerine yalnızca yabancı iki yaşlı kadın ona dik dik baktılar. Öyle ya, sofrada şarkı söylenir miydi?

Aşçı kadın Agafyuşka keyfe gelerek, “Güzelimiz, anacığımız, bir tanemizsin sensin!” dedi abartılı bir övgüyle. “Elmasımız, hazinemizsin! Bugün baktım da yığın yığın konuklar geldi evimize. Hepsi de kraliçemizi görmek için yarıştılar. Aralarında kimler yoktu ki! Generaller, subaylar, her rütbeden beyefendiler... Pencereden bakarken onları tek tek saydım, sonra yorulunca vazgeçtim.”

Bunun üzerine hala öfkelen-di:

“Gelmez olsalardı, boyu devrilesiler! Gelip de ne yaptılar sanki!”

Üzüntü içinde yeğenine baktı.

“Bir sürü zamanını aldılar öksüzümün.”

Sabahtan beri ağzına tek lokma koymamış olan Anna Akimovna'nın karnı açlıktan zil çalıyordu. Önüne konulan acılı likör bir dikişte içti, turşudan bir parçayı hardala banıp ağzına attı. Aman, ne kadar lezzetliydi ikisi de! Ardından aşağı kat hizmetçisi Maşa mutfaktan hindi kızartması, elma kompostosu, bir tabak dolusu beктаşıüzümü getirdi. Bunları da iştahla yedi Anna Akimovna. Yemek odasında hoşuna gitmeyen tek şey vardı, o da çini sobanın güldür güldür yanması, içeriyi cehennem gibi ısıtmasıydı. Sofrada oturanların yanakları sıcaktan kıpkırmızı olmuştu... Yemek faslı bitince masanın örtüsünü topladılar; likörle birlikte yemek üzere naneli gevrekler, fındık fıstık, kuru üzüm tabakları getirdiler.

Hala aşçı kadına dönerek:

“Ayakta ne dikilip duruyorsun? Hadi gel, sen de otur,” dedi.

Agafyuşka içini çekerek iskemleye çöktü. Maşa onun önüne de bir kadeh likör koydu. Anna Akimovna'ya öyle geliyordu ki, yalnız sobadan değil, aşçı kadının tombul boynundan da oda-ya sıcaklık yayılıyordu.

Masadaki konuşmalar evlenmenin günümüzde gitgide zor-

laşması üzerineydi. Eskiden erkekler kadınlarda güzellik ararlardı, bu olmazsa paraya tamah edip gelirlerdi, ama şimdikielerin ne istediği belli değildi. Eskiden kızlardan yalnız kamburlar ile topallar evde kalırken şimdi güzel olanlara da, zenginlere de dönüp bakan yoktu. Hala bu durumun ahlâk bozukluğundan kaynaklandığını, insanların artık Tanrı'dan korkmadıklarını söylediyse de aklına kardeşi İvan İvanıç ile karısı Varvaruşka geldi, ikisi de dindar, yüreklerinde Tanrı korkusu olan insanlardı, gene de dünyaya getirdikleri çocuklarını gizlice götürüp çocuk bakım yuvasına bırakırlardı. Hala konuyu değiştirerek sözü kendi evliliğine getirdi. Gençken fabrikada işçi olarak çalışan bir nişanlısı varmış, sevdiği bu adamla evlenmek üzereyken erkek kardeşleri onu zorla ikon ustası yaşlı bir adamla evlendirmişler. Bereket versin, beriki iki yıl bile yaşamadan öbür dünyayı boylamış. Konuşmalara kulak kabartan alt kat hizmetçisi Maşa gelip bir iskemleye ilişti, yüzünde gizemli bir anlatımla bir haftadır avluya bir adamın dadandığını söyledi. Kara bıyıklı, paltosunun yakası kuzu kürklü, yakışıklı bir adam sabahları konağa yaklaşip pencerelere bakıyor, sonra fabrika binalarına doğru uzaklaşıyormuş.

Konuşulanları dinledikçe Anna Akimovna'nın içinde büyük bir evlenme isteği kabardı. Bu öyle bir istekti ki, yüreği cayırcayıyordu. Şu anda üst katta onu delicesine seven, onu özleyen, ona herkesten yakın bir erkeğin bulunduğunu bilmek için neler vermezdi? İster yaşamının yarısını, ister bütün malını-mülkünü... Bunları düşündükçe içi içine sığmıyor, sözlerle anlatılması güç bir heyecan, çılgınca bir coşku yüreğini dağlıyordu, içinden fışkıran gençlik enerjisiyle sağlıklı bir genç kız olduğunun sezgisi yaşamının gerçek şiirinin henüz başlamadığı, şiir dolu günlerin daha ileride geleceği konusunda ona yalan söylüyor, o da bu yalana inandığı için başını arkaya atıp saçları dağılarak kahkahayla gülüyor, durmadan gülüyordu. Onun kahkahaları karşısında herkes gülmeye başladı. Yemek odasında kahkahalar uzun süre kesilmek bilmedi.

Onlar böyle güledursunlar, geceyi geçirmek üzere Jujelit-sa'nın konağa geldiğini haber verdiler. "Paşenka", "Spiridonov-

na” gibi adlarla da bilinen, elli yaşlarında, sıska mı sıska bir hacı kadındı Jujelitsa. Sürekli beyaz bir başörtüsü ile kara giysiler giyerdi. Kadının sipsivri burnunu, sivri çenesini, kurnaz, sinisi gözlerini görünce onun, keskin bakışlarıyla sizi delip geçtiğini, aklınızdan neler geçiriyorsanız hepsini okuduğunu düşünürdünüz. Kadın dudaklarını sürekli yürek biçiminde büzerdi. Yılan gibi sinisi tavırlarından, tüccar evlerinde çevresini nefretle süzmesinden ötürü ona Jujelitsa lakabını takmışlardı.

Jujelitsa yemek odasına girince kimseye dönüp bakmadan doğruca aziz tasvirlerinin bulunduğu köşeye yöneldi, alto sesiyle birkaç ilahi okudu, sonra yüzünü masadakilere çevirerek delici bakışlarıyla onları tepeden tırnağa bir güzel süzdü. Anna Akimovna’yı omzundan öperek, “Yortunuz kutlu olsun,” dedi. “Evinize öyle zorluklar çekerek ulaştım ki, neredeyse sokakta kalacaktım.”

Böyle diyerek halayı da omzundan öptü.

“Yola ta sabahtan çıkmıştım, gelgelelim iyi insanlarla karşılaştım, onlarla kalıp dinlenmem için ısrar ettiler. ‘Kal, Spiridonovna, kal!’ demelerine dayanamadım. A, bir de baktım akşam oluvermiş...”

Kırmızı et yemediğini bildikleri için ona havyarla birlikte somon balığı haşlaması verdiler. Kadın sofradakileri kaşlarının altından süzerek yemeğini bitirdi, bu arada üç kadeh votka yuvarladı. Yemesi-içmesi son bulunca dua etti, Anna Akimovna’nın önünde yerlere değin eğildi.

Son bir-iki yıldır yaptıkları gibi, hep birlikte kral oyunu denilen bir iskambil oyunu oynamaya başladılar. Alt katın, üst katın bütün hizmetçileri kapının önüne yığıldılar; hepsi de oyunu seyretmek için orada bekliyorlardı. Anna Akimovna, Mişenka’nın da arada bir gelip oynayanları seyrettiğini, bu sırada küçümsercesine gülümsediğini gördü.

Kral rolü ilkin Jujelitsa’ya rastgeldi, asker rolündeki Anna Akimovna ise krala haraç ödedi. Sonra hala kral oldu, Anna Akimovna ise köle rolüne girince herkeste bir gülüşmedir başladı. Bir ara Agafyuşka’ya prens rolü düştü, kadıncağız bundan öyle utandı ki, ne yapacağım diye hayli zaman kızarıp bozar-

dı. Bu sırada masanın öbür ucunda ikinci bir oyun başlamıştı. İki Maşa, Varvaruşka, kral oyununu tamamlaması için uyardıkları terzi kadın Marfa Petrovna katılmışlardı ikinci oyuna. Terzi kadının gözlerinden uyku akıyordu, suratından düşen bin parça olurdu.

Oyun boyunca erkekler konusunda, iyi bir koca adayı bulup evlenme üzerine bir konuşma başladı, ikinci bir konu da kızların evlenmeyip kız kurusu olarak yaşamalarının mı, yoksa evlenip sonra da dul kalmalarının mı daha iyi olduğuydu.

Jujelitsa lafa karışarak Anna Akimovna'ya, "Güzel, sağlam yapılı, sağlıklı bir kızsın," dedi. "Ancak anlamadığım bir şey var: Kendini kime saklıyorsun?"

"Beğenen biri çıkmadıktan sonra elimizden ne gelir?"

Onun söylediklerini işitmemiş gibi yapan Jujelitsa, "Belki de kız kalmak için kendi kendine söz verdin," diye sürdürdü konuşmasını. "Ne yapalım, öyle olsun... Bizim buna bir diyeceğimiz olamaz..."

Sinsi sinsi gülümseyerek elindeki iskambil kâğıdına baktı, içini çektikten sonra masanın ortasına attı.

"Ne yapalım, istediğin gibi olsun, anacığım... Ancak zamanımızda kocaya varmayan kızların her biri başka türlü davranıyor. Kimisi kendini her kötülükten korumaya çalışıyor, rahibeler gibi günah işlemekten korkuyor. Bunlardan biri ufak bir kabahat yapmayagörsün, gündüzü bile geceye döner zavallının. Bir de başka türlüleri var ki, dindar kadınlar gibi koyu giysilere büründükleri halde gizliden gizliye her haltı karıştırırlar. Ben böylelerini gözünden tanırım. Yaşlı adamları baştan çıkarıp paralarına konanlar, bununla da yetinmeyip adama büyü yaparak bütün dünyasını karartanlar bile var."

Jujelitsa'nın bu dokundurmaları karşısında Varvaruşka içini çekerek aziz tasvirlerine bakmakla yetindi. Yüzüne Hristiyanlara özgü bir dinginlik gelip yapışmıştı sanki.

Masada bulunan herkesi tepeden bakarak süzen Jujelitsa konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Ben işte böyle bir kız tanıyorum. Bilseniz, ne yaman şeydir geberesi! Hep aziz tasvirlerine bakıp bakıp içini çeker, yosma!

Nasıl ettiyse yaşlı bir adamın başını döndürmüş, şimdi parasını istediği gibi saçıp savuruyor. Ağzından da dualar, dindarca konuşmalar hiç eksik olmaz, canı çıkasıcının. Ama bayramda yedirdiği bir lokma ekmeği bayramdan sonra fitil fitil burnunuzdan getirir.”

Varvaruşka yeniden kutsal tasvirlerle baktı, istavroz çıkardı. Bu konuşma Anna Akimovna'nın canını sıkımişti. Konuyu değiştirmek için, “İşte böyle Spiridonovna,” dedi. “Bizi kimse beğenip almadıktan sonra bize ne yapmak düşer?”

“Asıl suç kendinde, yavrucuğum, istersin ki, karşına yalnız soylular, okumuşlar çıksın, en aşağısından bir tüccarla evlenesin.”

Hala yerinden hopladı.

“Ben yeğenime tüccar müccar istemem! Tanrı esirgeye! Soylu bir aileden gelme bir erkek, senin paranı canının çektiği yerde kullanır ama karşılığında sana acır, anlayışlı davranır. Tüccarlar arasından seçtiğin koca, babadan kalma kendi evinde seni öyle bir baskı altında tutar ki, kıpırdayacak yer bulamazsın. Adama sokulup okşamak istersin, o hep parayla pulla uğraştığı için seninle ilgilenmez; yemek yemeye sofraya oturursunuz, yedirdiği bir dilim ekmeği başına kakar. Odunun biridir, ne olacak! Kızım, sen en iyisi, okumuş, soylu birine var.”

Hep bir ağızdan konuşuyorlardı, kimse kimseyi dinlemiyordu. Bunun üzerine hala, elindeki ceviz kıracağına küt küt masaya vurduktan sonra öfkeli, kızarmış bir yüzle şunları söyledi:

“Hayır, hayır, tüccar istemem, kesinlikle istemem! Eğer tüccara varacak olursan beni bu evde yok bilin; gider, bir manastıra kapanırım.”

Jujelitsa, “Susun, beni dinleyin!” diye bağırdı.

Herkes susunca bir gözünü kısarak, “Annuşka, biliyor musun güzelim,” dedi. “Senin gibilere aslında evlenmek hiç gerekmez! Zenginsin, başına buyruksun, kraliçeden bir farkın yok. Bu durumda ‘Evlenemeyeceğim, kız kurusu olacağım,’ diye niçin korkuyorsun? Sana kıyıda köşede kalmış, saf sapalak bir adam bulayım onunla görünüşü kurtarmak için nikâh kıydırır-sın, beş bin mi olur, on bin mi, adamın eline biraz para tutuş-

turup başından savarsın... Ondan sonra gel keyfim gel, istediğin gibi gez toz! Evinin efendisi kendin olduğun için gönlünü çektiğini seversin, kimse seni kınayamaz. O zaman okumuşlar da, soylu erkekler de hepsi senin, seç seç al! Ballı börekli yaşamak diye ben buna derim!”

Parmaklarını çıtlattı, ılık çaldı.

“Öyle değil mi, kırlangıcım, sana kim ne diyebilir ki?”

“Ama günah!” dedi hala.

Jujelitsa alaylı alaylı güldü.

“Günahmış! Yeğenin okumuş kızdır, beni anlar. Evlendiğin adamın boğazını kesersen, yaşlı kocaya büyü yaparsan, işte günah olan budur. Gönül verdiğin bir erkeği sevip okşamanın neresi günah? Bunun hiçbir günahı yok! Sade insanların kafasını karıştırmak için dindar kocakarıların uydurduğu yalanlardır bunlar, işte ben de gittiğim her yerde aynı şeyleri söylüyorum, ama niçin günah olduğunu kendimin de bildiği yok.”

Bir kadeh likör içti, öksürdü. Başkasına değil de kendi kendine söylüyormuş gibi, “Gönlünü eğlendir, yavrucuğum!” dedi. “Otuz yıl günah lafını ağzımdan düşürmeyip korku içinde ortalıkta dolaştım.” İçini çekti. “Meğer ne salak karıymışım! Kaçan zaman geri gelir mi? Kadının ömrü kısadır, anacığım. Her geçen günün değerini bilmek gerekir. Otuz beşine, kırkına bastın mı, bil ki artık işin bitik. Sakın başkasının sözünü dinleme, fırsat varken, kırk yaşına varana dek gönlünü eğlendir. Ondan sonra dua edip günahlarını bağışlatacak, kefenini dikecek bol bol zaman bulursun. İşini bildin mi, önünde bütün yollar açılr! E, ne diyorsun, güzelim? İstersen sana soylu aileden birini bulayım.”

Anna Akimovna gülmeye başladı.

“Neden olmasın? Sade bir işçiye bile dünden razıyım.”

Jujelitsa gözlerini kıstı, başını salladı.

“Oldu öyleyse, sana en iyisini arayıp seçeceğiz. Bugünkü akım olsa kendime de ne yiğitler bulurdum! Ah, kafa, ah!”

Hala dayanamadı.

“Her zaman söyler dururum, ‘Kızım, soylu birini boşuna bekleme, tüccarları da boş ver, sade birinde karar kıl, evlen!’ di-

ye... Hiç olmazsa evimizde bir erkek bulunsun. Yeryüzünde iyi insan kıtlığı mı var? Fabrikada çalışanları ele alalım. Hepsi de akli başında, ciddi insanlar, ağızlarına içki komazlar.”

Jujelitsa halayı desteklemek amacıyla, “İyi ya işte,” dedi. “İster misin Annuşka’yı Vasili Lebedinski’yle nişanlayıverelim?”

Halanın yüzü ciddileşti.

“Vasili’nin bacakları çok uzun, üstelik kupkuru bir adam. Böyle çirkin birini ne yapsın?”

Kapının önünde biriken kalabalıkta kıkırdaşmalar başladı.

“Öyleyse Pimenov’a ne dersiniz? Pimenov’la evlenir misin?”

“Tamam, Pimenov’la aramızı yap.”

“Ciddi misin? Yemin et!”

Anna Akimovna kararlılıkla elini masaya vurdu.

“Sözümde duracağım, onunla aramızı yaparsan kesinlikle caymam.”

Yanaklarının kızarmasından, herkesin gözünü dikip ona bakmasından utanan Anna Akimovna masanın üstündeki iskambil kâğıtlarını karıştırdıktan sonra odadan dışarı fırladı, koşa koşa yukarı çıktı. Salona girip piyanonun başına oturduğunda alt kattan denizde dalgaların uğultusuna benzeyen bir uğultu geliyordu. Pimenov hakkında konuşuyor olmalıydılar, bu arada Akimovna’nın yokluğundan yararlanan Jujelitsa, besbelli, sözünü esirgemedi Varvaruşka’ya verip veriştiyordu.

Üst katta yalnızca bir lamba yanmaktaydı. Salondaki lambanın zayıf ışığı kapı aralığından karanlık oturma odasına sızıyordu. Vakit saat 10’dan daha geç değildi. Anna Akimovna önce bir vals çaldı, ardından ikincisini... Böylece aralıksız piyano tıngırtıları doldurdu boş odaları. Piyanonun arkasındaki karanlık köşeye gözlerini dikmiş bakıyor, hep gülümsüyordu. Acaba şimdi arabaya atladığı gibi kentte birinin evine, örneğin Avukat Liseviç’e gitse ne güzel olurdu! Ruhunda kaynaşan duyguları birine anlatmak için öyle büyük bir istek duyuyordu ki! Durmadan konuşmalı, kahkaha atmalı, şaklabanlık yapmalıydı. Ancak piyanonun arkasındaki karanlık köşe çok sessizdi, üst katın bütün odaları da öyle, ortalıkta çıt çıkmıyordu.

Aslında duygulu romansları çok severdi. Ama yontulup eğitilmemiş bir sesi olduğu için sesini fazla yükseltmeden, mırıldanarak piyanoya eşlik etmeye başladı. Romansın birini bitirip ötekine geçiyordu. Hepsi de aşk, ayrılık, yitirilmiş umutlar üstüne şarkılardı bunların. Gözünün önüne getirdiği, düşüncelelerinde yanına çağırdığı Pimenov'a elini uzatmaya hazırdı. Gözlerinde yaşlarla ona, "Pimenov, üstümdeki yükü alın, beni kurtarın!" diye yalvaracaktı, işte o zaman, sanki bütün günahları bağışlanmış gibi bir rahatlamayla içine sevinç dolacak, kendini tümüyle özgür hissedip mutluluğa erecekti. Sürekli mutluluğu beklemenin gerginliğiyle piyanonun üstüne abandı. Beklediklerinin hemen gerçekleşmesini, yaşamındaki değişikliğin bir an önce olup bitmesini istedi. Çünkü sürdürdüğü yaşam tarzının bir süre daha devam etmesine dayanacak gücü kalmamıştı. Sonra yeniden piyano çalmaya başladı, çaldıklarına alçak sesle eşlik etti. Bütün konak sessizliğe gömülmüştü, artık alt katın uğultu gelmiyordu. Saat çoktan 10'u vurmuştu. Evdekilerin hepsi yatıp uyumuş olmalıydılar. Böylece yalnızlıktan patladığı, sessiz, bitmek bilmez gecelerden biri daha başladı.

Bütün odaları dolaştıktan sonra kanepeye uzandı, orada fazla kalmadan çalışma odasına geçerek akşamleyin aldığı mektupları okuma işine daldı. Mektuplardan birinde bir işçi, güçlükle sökülen el yazısıyla fabrika kantininde işçilere acımış yağ sattıklarını, yağdan gaz kokusu geldiğini yazıyordu. Başka bir mektupta da saygılı bir dil kullanan biri Nazarıç'ın son demir alım işinde bin rublelik rüşveti cebe indirdiğini bildiriyordu. Okuduğu üçüncü mektubu ise onu acımasızlıkla suçlayan biri göndermişti.

İçindeki bayramlık heyecan son bulmak üzereydi. Anna Aki-movna heyecanının bir süre daha devam etmesi için piyanonun başına geçti, yeni valslerden birini çalmaya başladı. O sırada hatırlı konuklarla birlikte sofrada otururken yaptığı konuşma aklına geldi. Düşündüklerini içtenlikle dile getirmiş, akıllıca laflar etmişti.

Çevresindeki karanlık pencerelere, duvarlarda asılı duran tablolara göz gezdirdi. Salondan içeriye ölgün bir ışık sızıyor-

du. Kimseye derdini açamadığı, konuşup tartışmadığı büyük bir yalnızlık içindeydi. Birdenbire umutsuzluğa kapılarak hüngür hüngür ağlamaya başladı. Kendini toparlamak için Pimenov'u gözünün önüne getirdiyse de bunun bir yararı olmadı.

Derken, saatin on ikiyi vurduğunu işitti. O sırada frakını çıkarıp yalnız ceketiyile kalan Mişenka girdi içeriye, bir şey söylemeden iki mum yaktı. Sonra yeniden dışarı çıktı, az sonra tepsinin üstünde bir fincan çayla geri döndü.

Uşağın gülümsediğini gören Anna Akimovna, "Niçin gülüyorsunuz?" diye sordu.

"Aşağıda Pimenov'la ilgili şakalarınız hatırıma geldi de ona gülüyorum. Şöyle bir düşündüm de Pimenov'u Viktor Nikola-yeviç'le, General Krilin'le aynı masaya oturtsanız adamcağızın korkudan ödü patlardı. Çatal tutmasını bile bilmez o adam."

Böyle derken eliyle ağzını kapatmıştı, kahkahadan omuzlarını sarsılıyordu.

Uşağın kahkahaları, söyledikleri, ceket, bıyığı genç kadının üzerinde pisliğe batmış gibi bir etki bıraktı. Karşısındaki herifi görmemek için gözlerini kapattıysa da ister istemez Pimenov'un Lıseviç ve Krilin'le aynı sofrada oturup yemek yiyişini gözünün önüne getirdi. Gerçekten de Pimenov acınacak, zavallı bir duruma düşerdi. Onların yanında ürkerek ne yapacağını şaşırır, cahilliği daha bir sırtırdı. Bu tablo karşısında tiksintiden midesi bulandı. Ve o gün ilk kez tüm açıklığıyla anladı ki, Pimenov'la ilgili sözleri, tasarıları, basit bir işçiyle evlenebileceğini söylemesi aptallıktan, deli saçmasından, kendini aldatmaktan başka bir şey değildi. Bu inanç içinde, duyduğu tiksintiyi bastırmak, inandıklarının tersini düşünmek amacıyla hatırlı konuklarla birlikte sofradaki konuşmalarını anımsamaya çalıştıysa da aklına bir şey gelmedi. Kadınların yanında söyledikleriyle davranışlarından dolayı büyük bir utanç duydu, gereksiz şeyler yapmış gibi korkuya kapıldı. Yaptıklarından utanıp ürperdiği için yeniden tiksinti duydu.

Kafası allak bullak olmuştu; mumlardan birini kapmasıyla arkasından kovalayan biri varmış gibi, paldır küldür aşağı ka-

ta koşması bir oldu. Spiridonovna'yı uyandırarak ona akşam-ki sşzlerinin şaka olduğunu sşyledi. Sonra gene üst kata koşup yatak odasına girdi. Kızıl saçlı Maşa onun yatağının yanında uyuyakalmıştı. Kızcağız hanımının içeri girdiğini işitince apar topar ayağa fırladı, telaşla yastıkları düzeltmeye başladı. Yüzü yorgunluktan bitkindi, gözlerinden uyku akıyordu, güzel saçları kayarak başının bir yanına toplanmıştı.

Esneyerek, "Hanımcığım, Çalikov denen adam akşamleyin gene geldi," dedi. "Ama ben size bildirmedim. Öyle sarhoştu ki, ayakta zor duruyordu. Yarın gene gelecek..."

Anna Akimovna öfkeden elindeki tarağı yere fırlattı.

"Bu adam benden ne istiyor? Bir daha gözüm görmesin o herifi! Kesinlikle gelmesini istemiyorum!"

Yapışkan herif, yeryüzünde kendisinden başka yardım edilecek insan kalmadığını düşünüyordu herhalde. Ayrıca adım başı onu izleyerek bu genç bayanın ne kadar anlamsız, saçma bir yaşam sürdüğünü gide gele genç hanımın gözüne sokmaya çalışıyor gibiydi. Öyle ya, yoksullara yardım etmek zengin hanımın başlıca göreviydi, başka ne işe yarardı ki?

Soyunmadan kendini yatağın üstüne attı, duyduğu utançtan, sıkıntıdan hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Asıl saçma, can sıkıcı olanı da Pimenov'la ilgili hayalleriydi. Gerçekten döküm ustasıyla ciddi ilişkiler kuracağını tasarlamış, içtenlikle onu kendine uygun bir eş olarak görmüştü. Döküm ustasıyla ilgili duyguları, düşünceleri o an için gerçeği yansıtmaktaydı. Ama şimdi durumu enine boyuna tartınca Lıseviç'in, hat- ta Krilin'in ona Pimenov'dan daha yakın olduklarını net bir biçimde gördü. Öyleyse akşam yemeği, sofrada avukatın söyledikleri, evdekilerle birlikte oynadığı kral oyunu yaşamının gerçek yüzüydü; Pimenov'la ilgili hayalleri, sşzleri ise gerçeği yansıtmıyordu, onu zora sokmaktan başka bir işe yaramazdı. Acı olan bir gerçek daha vardı; o da artık hayallerle oyalanmakta geç kaldığı, mutluluk için bütün şansını yitirdiğiydi. Ne annesiyle aynı yorgan altında yattığı çocukluk günlerine dönebilirdi ne de gelecekte yeni bir yaşam kurabileceğine umut bağlayabilirdi.

Kızıl saçlı Maşa karyolanın yanına diz çökmüştü. Hanımına bakan gözlerinde büyük bir üzüntü ve şaşkınlık okunuyordu. Az sonra o da hüngür hüngür ağlayarak hanımının dizlerine kapandı. Niçin böylesine üzüldüğünü açıklamaya gerek var mı?

Anna Akimovna bir yandan ağlayıp bir yandan gülerek, “Seninle ben iki aptalız!” dedi. “Hem de ne kadar aptalız, biliyor musun?”

Rotşild'in Kemanı

(Скрипка Ротшильда)

Burası köyden de beter, küçücük bir ilçe merkeziydi. Üstelik kasabada oturanların çoğu yaşlı olduğu halde sanki kimse ölmeye yanaşmıyor, bu da tabut yapan esnafın tepesini attırıyordu. Hastanede de, hapishanede de epeydir tabut satılmamaktaydı; uzun zamandan beri esnafın öfkeden canı burnuna gelmişti. Eğer tabut ustası Yakov İvanıç mesleğini il merkezinde sürdürse şimdiye dek çoktan iyi bir ev satın almıştı, ayrıca herkes ona Yakov Matveyiç diyerek yanına saygıyla yaklaşırdı. Oysa şimdi Yakov deyip geçiyorlardı, sokakta bir de takma adı vardı: Bronza. Adamcağız basit bir köylü parçası gibi küçük bir kulübede ömür tüketiyor; tek gözlü izbesine karısı Marfa, iki kişilik karyolası, küçücük fırını, tezgâhı, tabutları, evin öteki ıvır zıvırıyla zor sığıyordu.

Aslında tabut yapımında Yakov Usta'nın eline kimse su dö-kemezdi. Yaptığı tabutlar sağlamlığıyla, güzelliğiyle ün salmış-tı. Köylülerden ya da çarşı esnafından biri ölünce ölçü almaya gitmez, böylelerinin tabut ölçüsünü kendi boyuna göre alırdı. Yaşı yetmişi bulduğu halde bütün kasabada ondan daha iri yapılısı, daha uzun boylusu yoktu; o bakımdan tabutların ölçü-sünde yanıldığı hiç görülmemişti. Ama kadınlara, ilçenin soy-lularına gelince durum değişirdi. O zaman demir arşınına kap-

tığı gibi ölenin ölçüsünü almaya koşardı. Çocuk tabutlarında ise... Ölçüye filan bakmadan yapıp çakıverdiği bu tabut işinden hoşlandığı pek söylenemezdi. Kotardığı tabutun parasını alırken, “Böyle entipüften işlerle beni niye uğraştırıyorsunuz?” diye dert yanardı.

Yakov İvanıç'ın tabut ustalığı yanında keman çalması da ona küçük bir gelir sağlamaktaydı. Düğünde, dernekte çoğu kez Moisey İlyiç Şahkes'in yönettiği bir Yahudi orkestrasında çalar, Şahkes gelirin yarısından fazlasını hemen kendine ayırırdı. Kemanından özellikle Rus halk türkülerini pek güzel çıkaran Yakov, bu çabası karşılığında günde elli kapik kazanır, düğün sahiplerinin verdiği bahşişe ise kimse karışmazdı.

Orkestradaki yerini alır almaz Bronza'nın hemen yüzü terleyip kızarırdı. Adamcağız nasıl terleyip kızarmasın ki? Düğün salonu bunaltıcı sıcaktır, ortalığı sarmısak kokusu sarmıştır, kendi kemana gygyiy edip durur, sağ kulağının dibinde kontrbas hırıldar, sol yanında flüt ince ince ağlardı. Flütü kimin çaldığını merak mı ettiniz? Öyleyse hemen açıklayalım: Yüzü kırmızımsı-morumsu damar ağıyla kaplı bu kızıl saçlı, sıska Yahudi'nin adı tıpkı ünlü Amerikalı zengininki gibi Rotşild'di. Mendebur çıfit, her nasılsa en oynak havaları bile yanık yanık çıkarmayı pek becerirdi.

Nedenini biz de bilmiyoruz, ancak bir gün bizim Yakov çıfitlara, özellikle de Rotşild'e durup dururken kin beslemeye, adamcağız küçük görmeye başladı. Flütçüyü haşlamak, sövüp saymak için fırsat kolluyordu. Hatta bir keresinde az kaldı onu pataklayacaktı. Bunun üzerine Rotşild gücendi, Yakov'u öfkeli öfkeli süzerek, “Yeteneğinize saygı duyduğumuz için bizimle çalışıyorsunuz, yoksa kendinizi çoktan sokakta bulmuştunuz. Hem de pencereden tepetaklak uçarak,” dedi.

Sonra da ağlamaya başladı. O yüzden Bronza'yı orkestraya sık sık çağırırmazlardı. Ancak pek muhtaç oldukları zaman, Yahudi kemancı gelmezse...

Yakov'u keyifli bir anında gören olmamıştır. Çünkü gün geçmezdi ki bir zarara uğramasın, kaybettiklerinin acısıyla yanmasın. Örnek mi istiyorsunuz? İşte: Pazarları kutsal gündür, çalış-

mak günahtır diye, pazartesileri de uğursuz saydığı için  alğıya gitmezdi. Bu yüzden çalışmadığı günleri toplarsak yılda iki yüzü bulurdu. Boş geçirdiği, bir işe yaramadığı böyle günlerde uğradığı zararı varın siz hesap edin! Kasabada  algısız yapılan d g nler, şahkes'in onu çağırmadığı akşamlar da cabası...

İlçe emniyet müdürü iki yıldır hasta yatıyordu, adamcağız günden güne eridiği için ölümün eli kulağında sayılırdı. Ancak bir gün, hastalığını iyileştirmek amacıyla onu alıp il merkezine götürdüler. şu tersliğe bakın ki, adam tutup orada  l vermez mi? İşte en azından on rublelik bir zarar daha! Çünkü emniyet amirine yaraşan, cilalı, pahalı bir tabutla g m lmekti.

Yakov geceleri uğradığı zararları aklına getirdikçe dertlenir, gizli gizli üzüntü çekerdi. Kemani hemen yanı başında, yatağının üstünde dururdu. Kafasına abuk sabuk düşünceler  ş ş nce elini tellere dokundurur, kemandan çıkan sesler onu yatıştırarak üzüntülerini giderirdi.

Mayısın altısında karısı Marfa birdenbire hastalandı. Yaşlı kadın soluk almakta güçlük çekiyor, ayakta sendeliyor, durmadan su içiyordu. Bununla birlikte sabah olur olmaz kalkıp fırını yaktı, hatta su getirmek üzere pınarın yolunu tuttu. Ancak akşam olunca gene kafayı vurup yattı. Yakov üzülmesin de ne yapsın? Ertesi sabah kalkarak gün boyunca keman çaldı, hava iyice kararınca zararlarını bir bir not ettiği defterini çıkardı, can sıkıntısı içinde yıllık toplamı hesaplamaya koyuldu. Zarar bin rubleyi aşıyordu. Bu sonuç onu öylesine sarstı ki, hesap kutusunu öfkeyle yere çaldı, ayaklarının altına alarak tepeledi. Sonra kutuyu attığı yerden kaldırdı, derin derin i  çekerek, yaptığı hesapları yeniden gözden geçirmeye başladı. Yüzü orkestrada  alarkenki gibi kızarmış, ter içinde kalmıştı. Bu sefer bin rubleyi bankaya yatırsa yılda ne kadar faiz getireceğini hesaplamaya koyuldu. Evet, evet, tam kırk ruble kazanabilirdi. Al sana bir zarar daha! Kısacası ne yapsa, ne yana dönse hep zarardaydı. O sırada Marfa mızıldandı:

“Yakov! Ölüyorum!”

Yakov dönüp kocakarıya baktı. Kadının yüzü ateşten pembeleşmişti, yanakları parıl parıl yanıyordu, ayrıca seviniyor-muş gibi bir görünüşü vardı. Onun yüzünü hep soluk, keyif-

siz, mutsuz görmeye alışmış bulunan Bronza afalladı, ne diyeceğini bilemedi. Kadının öyle bir yatışı vardı ki, sanki ölmek üzereydi de bu dünyadan el etek çektiğine, tabutların konulduğu izbeye, Yakov'un yanına bir daha dönmeyeceğine seviyordu. Sonra gözlerini tavana dikip dudaklarını kıpırdatmaya başladı. Yüzünden okunan mutluluğa bakılırsa onun orada ölümü, kurtarıcısı ölüm meleşini görüp onunla fısıldaştığı sanılabilirdi.

Ortalık aydınlanmıştı, pencereden tanyerinin kızılığı görünüyordu. Yakov yaşlı karısına bakarken onun bir kerecik olsun gönlünü almadığını, acısını paylaşmadığını, bir gün olsun ufak bir başörtüsü armağan edip, komşunun düğününden dönüşünde yiyecek tatlı bir şey getirmediğini anımsadı. Kadıncağıza yalnızca bağırıp çağırmış, uğradığı zararlardan ötürü homurdanmış, yumruklarını sıkıp üzerine yürümüştü. Doğrusu, onu hiç dövmüş değildi, ama kadına sürekli korkulu dakikalar yaşatmıştı. Kocasını dayak atacak diye zavallılık tır tır titrer, herif daha ileri giderse korkudan taş kesilirdi. Yakov fazla masraf oluyor diye çay içmeyi bile yasaklamıştı karısına, kadıncağız o soğuk kış günleri sıcak sudan başka bir şey içmezdi. İşte şimdi yüzündeki tuhaf sevinci görünce Yakov dehşete kapıldı.

Sabahı iple çeken Yakov komşunun arabasını aldı, Marfa'yı hastaneye götürdü. Bekleme odasında az hasta vardı, bu yüzden orada fazla kalmadılar, sağlık memuru onları içeriden çağırana değin topu topu üç saat geçti. Muayene odasına girince büyük bir kıvançla gördüler ki, hastalara doktor yerine sağlık memuru Maksim Nikolayic bakıyor. Doktorun kendisi hastalanmıştı. Maksim Nikolayic içki içmeye gelince kafasını buluncaya dek içer, hastaları dayaktan kırar geçirirdi, ama ne yalan söylemeli, onların derdini doktordan daha iyi anlardı. Yaşlı sağlık memuru hakkında herkes böyle diyordu...

Karısını odadan içeri sokan Yakov, "Tanrım size uzun ömürler versin, Maksim Nikolayic," diye selam verdi. "Sizi ufak tefek işlerle rahatsız ettiğimiz için özür dileriz. Gördüğünüz gibi, bizim eksik etek hastalandı. Ben 'eksik etek' diyorum, başkala-

rı nasıl derler, bilmem... Ne derlerse desinler onlar bizim hayat arkadaşımız...”

Kırışmış kaşlarını çatan sağlık memuru favorilerini sıvazlayarak hastayı muayeneye koyuldu. Siska bedenini kamburlaştıran Marfa başını sarkıtarak taburede oturmaktaydı. Yandan bakınca açık ağzı, sivri burnuyla tıpkı su içmeye hazırlanan bir kuşa benzetilebilirdi.

Muayeneyi bitiren sağlık memuru, “Hımmm, evet,” diyerek içini çekti. “Soğuk algınlığı, belki de hummadır... Şu sıralar kasabada tifo salgını var. Başka ne söylesem bilmem ki. Yaşayacağı kadar yaşamış. Kocakarı kaçını devirdi?”

“Yetmişine basmak üzere...”

“Eh, dedik ya, yaşayacağı kadar yaşamış. İnsan ölmesini de bilmeli, öyle değil mi?”

Yakov nezaketle gülümsedi.

“Buyurduklarınız çok doğru, Maksim Nikolayiç. Zahmetiniz için çok teşekkürler. Ancak gene de şurası bir gerçek ki, en küçük bir böcek bile yaşamak için çırpınır, buna ne dersiniz?”

Sağlık memuru, kocakarının yaşaması ya da ölmesi kendi elindeymiş gibi, “İnsan yaşamak için neler yapmaz ki!” karşılığını verdi. “Bu duruma göre, azizim, hastanın başına ıslak bez koyacaksın, şu tozdan da günde iki öğün ver. Eh, yolunuz açık olsun, haydi güle güle.”

Yakov, adamın yüzünden, işlerin kötüye gittiğini, Marfa’yı hiçbir tozun kurtaramayacağı anlamını okumakta gecikmedi. Bugün değilse yarın kocakarı cızlamı çekecekti. Sağlık memurunun koluna hafifçe dokunup sesini alçaltarak, “Maksim Nikolayiç, hastanın sırtına bir şişe çekseniz olmaz mıydı?” diye sordu.

“Vakit yok, vakit yok, ahbap. Kocakarıyı al da çek arabanı bakalım! Dışarıda bir sürü hastam var.”

Yakov yalvarmaya başladı.

“Ne olur, bize acıyın, efendiciğim. Siz daha iyisini bilirsiniz ya, midesinden hastalığı olsa ya da onun gibi bir şey, toz da verilirdi, damla da. Ama soğuk algınlığına böyle bir şey yarar mı bilmem ki... Soğuk algınlığı durumunda en iyisi şişeyle kan almaktır, derler.”

O sırada sağlık memuru sıradaki hastayı çağırması, içeriye yanında bir oğlanla birlikte bir köylü kadını girmişti. Adam suratını asarak, “Hadi, daha fazla başımı ağrıtmadan çıkın dışarı,” dedi.

“Bari sülük tutsaydınız. Ölünceye dek duacınız olurduk.”

Tepesi atan sağlık memuru bağırmaaya başladı:

“Şunun yediği naneye bak! Ne dirdir edip duruyorsun? Meşe odunu!”

Maksim de çok kızdı, öfkeden suratı kıpkırmızı kesildi, ancak tek söz söylemeden Marfa’yı elinden tutup dışarı çıkardı. Geldikleri arabanın yanına varıp karısını bindirirken hastaneye dönerek ters ters baktı, alaylı alaylı homurdandı:

“Ne olacak, senin gibi artistlerle doldurmuşlar hastaneyi! Zengine gelince şişe çekerler, ama yoksuldan sülüğü bile esirgerler. Hepsi böyle bu mendeburların!”

Eve vardıklarında Marfa içeri girmeden önce fırının sövesine tutunarak on dakika kadar ayakta dikildi. Eve gelir gelmez kendini yatağa atsa Yakov gene zarara uğradığından söz açacak, karısının durmadan yattığını, hiçbir işe yaramadığını söyleyecekti. Oysa Yakov ona bakarken bambaşka hesaplar yapmaktaydı. Öyle ya, önündeki günler Havari Yuhanna, Mucize Yaratana Nikolaos yortuları ile pazar ve uğursuz pazartesi günleriydi. Bu durumda dört gün elini bir işe sürmeden evde oturacaktı. Hele Marfa ölürse o da bir tabut isterdi. Al sana bir zarar daha! Bu sıkıntıyla demir arşını aldı, karısının boyunu ölçmek üzere yanına sokuldu. Ölçme işi bitince Marfa yatağa yattı, Yakov ise istavroz çıkardıktan sonra tabut yapma işine koyuldu.

Çalışmasının bitiminde gözlüğünü taktı, alacak, verecek defterine, “Marfa İvanovna için bir tabut: iki ruble kırk kapık,” diye yazdı. Sonra derinden bir ah çekti. O sırada yaşlı kadın gözleri kapalı, yatağında sesini çıkarmadan yatmaktaydı. Ama hava kararınca birden kocasına döndü. Sevinçle, “Anımsıyor musun, Yakov? Elli yıl önce ulu Tanrı bize sarı saçlı bir kız çocuğu vermişti. Seninle ikimiz ırmak kıyısında oturur, söğüdü altında türkü söyledik,” dedi.

Biraz durduktan sonra acı acı gülümsedi.

“Ama çok geçmeden öldü kızımız.”

Yakov zihnini yokladıysa da ne kız çocuğunu anımsadı ne de sığut ağacını.

“Sana öyle geliyor olmalı,” dedi.

Dua etmesi için çağrılan papaz içeri girdi o sırada; ölmek üzere olanlar için yapılan şaraplı ekmek yedirme, kutsal yağla yağlama işlemini tamamladı. Sonra Marfa birtakım anlaşılmasız sözler mırıldandı, sabaha karşı da ruhunu teslim etti.

Komşu kocakarılar ölüyü yıkayıp kefen giydirdiler, tabuta koydular. Zangoca para vermemek için Yakov, Zebur duasını kendisi okudu, mezarlık bekçisi kirvesi olduğundan, Marfa'nın gömülmesine de tek metelik harcamadı. Tanıdık dört adam tabutu mezara kadar taşıdılar, ama para almak için yapmadılar bunu. Ölüye saygıları vardı. Cenaze alayına yaşlı kadınlar, dilenciler, yarı kaçıklar da katıldı. Yolda karşılarına çıkan Ortodokslar durup durup istavroz çıkarıyordu. Yakov cenazenin kaldırılmasında her şeyin eksiksiz yapılmasından, gereken ne varsa yerine getirilmesinden, üstelik bunların ucuza çıkmasından dolayı son derece kıvançlıydı. Marfa'yla son kez uğurlaşırken tabuta dokunarak, “İyi bir iş yapmışsın! Eline sağlık!” diye söylendi kendi kendine.

Ancak mezarlık dönüşü içini büyük bir sıkıntı bastı. Hastalanmış gibi hissediyordu kendini. Soluk almakta zorlanıyor, yüreği alev alev yanıyor, bacakları tutmuyor, votka içmek için dayanılmaz bir istek duyuyordu. Kafasına doluşan abuk sabuk düşünceler de cabası. Birlikte yaşadıkları sürece Marfa'ya iyi davranmadığı, ona bir gün olsun acımadığı geldi yeniden hatırlına. Dile kolay, tam elli iki yıl avuç içi kadar izbede aynı yatağa baş koymuşlardı, ama karısına bir köpek kadar, bir kedi kadar değer vermemiş, onu insan yerine koymamıştı. Zavallı Marfa her gün fırını yakar, elde ne varsa pişirip kotarır, ırmağa su getirmeye gider, odun yarar, ondan sonra kocasının yanında yatağa uzanırdı. Hele kocası düğünden sarhoş döndüğünde kemanını kutsal bir nesne gibi kaldırıp duvara asar, adamı soyup yatağına yatırırdı. Hem de ürke ürke, sesini yükseltmeden, onun için büyük kaygı duyarak...

Karşıdan, Yakov'a gülümseyerek yerlere kadar eğilen Rotşild gözüksü.

“Ben de sizi arıyordum, amcacığım,” dedi. “Moisey İlyiç selam söyledi. Hemen gelmenizi istiyor.”

Yakov şimdi böyle şeylerle uğraşacak durumda değildi, içinden hıçkırarak ağlamak geliyordu.

“Yolumdan çekil!” diyerek yürümesini sürdürdü.

Rotşild önüne atıldı. Tir tir titriyordu.

“Ama nasıl olur! Moisey İlyiç kızarlar sonra. Hemen gelmenizi buyurdular.”

Yakov çıfıtın önde soluk soluğa koşması, gözlerini durmadan kırıştırması karşısında, bir de yüzündeki çillerden dolayı ona karşı büyük bir tiksinti duydu. Ayrıca alacalı bulacalı yamalar vurulmuş yeşil ceketinden, şöyle bir patlatsan kırılıverecekmiş gibi gözükten ince bedeninden de iğreniyordu.

Sesini yükselterek, “Beni rahat bırak, sarmısak düşmanı!” dedi. “Yıkıl karşımdan!”

Bu sefer Yahudi de kızdı.

“Ama azizim, sakın konuşun bakayım! Şimdi bir vurursam sizi şu çitten aşağı atarım vallahi!”

Yakov yumruklarını sıktı, “Hemen defolup gidecek misin?” diyerek adamın üstüne yürüdü. “Senin gibi çıfıtlardan daha ne kadar çekeceğiz?”

Rotşild korkudan neredeyse donuna edecekti. Hemen oracığa çökerek kendini savunmak için kollarını başının üstünde sağa sola savurmaya başladı, sonra fırsatını bulur bulmaz ayağa fırlayarak tabanları yağladı. Kaçarken hoplayıp zıplıyor, kollarını sallıyor, ince uzun gövdesi sıtmaya tutulmuş gibi titriyordu. Bir yığın çocuk toplanmıştı o sırada. “Çıfıt! Çıfıt kaçıyor!” diye bağırarak Rotşild’in arkasına takıldılar. Havlayan sokak köpekleri de onların ardından... Sevinçle kahkaha atanların, ısıklık çalanların arasına şimdi köpeklerin havlaması da karışmıştı. Bu curcuna arasında birinin kulak paralayan haykırışı yükseldi, köpeklerden biri Rotşild’i ısırmış olmalıydı.

Yakov bir süre çayırıltıkta dolaştı, sonra kasaba dışına çıkarak gözüne neresi rast gelirse oraya yürümeye başladı. Sokak ço-

cukları her yerde onun peşindeydi. “Bronza’ya bakın! Bronza gidiyor!” diye bağıryorlardı. Derken, Yakov geze geze ırmak kıyısına vardı. Çulluklar cıgılık atıyor, ördekler vak vak ediyordu. Güneşin sıcaklığı cayır cayır yakıyor, ışınları suya vurdukça gözlerini kamaştırıyordu. Yakov kıyıda yürürken ırmaktaki yunaktan yeni çıkmış kırmızı yanaklı, etine dolgun bir kadın gördü. Kadına bakarak, “Amma da hoş yaratık!” diye düşündü. Yunağın yakınında gene bir sürü çocuk, ipin ucuna et takarak yengeç avlıyorlardı. Çocuklar Yakov’u görür görmez hep bir ağızdan bağırışmaya başladılar: “Bronza! Bronza!” Irmağın kıyısında dallarına kargaların yuva yaptığı, gövdesinde iri bir kovuk bulunan geniş bir söğüt ağacı vardı. Yakov’un kafasında birdenbire Marfa’nın sözünü ettiği, sarı saçlı kız çocuğu ile söğüt ağacı tüm canlılığıyla belirdi. Sessiz, hüzünlü görünüşüyle yeşil yapraklı, aynı söğüttü bu. Ama zaman içerisinde nasıl da köhneyip yıpranmıştı!

Söğüdün dibine oturdu, anılarına daldı. Şimdi suların kapladığı şu karşı çayırılıkta o zamanlar büyük bir kayın ormanı vardı, ufukta gözüken çıplak dağda ise yemyeşil bir çam ormanı arkaya doğru genişleyip giderdi. İrmaktan mavnalar gelir geçerlerdi birbiri ardından. Şimdi ise her yer göz alabildiğine çıplaktı, gözlerinin önünde düzlükler uzanıyordu. Karşı kıyıda bir genç kız alımlılığıyla tek bir kayın ağacı yükseliyor, ırmakta kazlarla ördekler vak vak ötüyordu. Hani nerede o mavnalar, o kayın ağaçları, çam ormanları? Kazların sayısı bile azalmış gibiydi. Yakov gözlerini kapadı. Karşılıklı uçuşan, birbirine karışan beyaz kaz sürüleri canlandı gözlerinin önünde...

Son kırk-elli yıl içerisinde nasıl olup da bir kerecik ırmak kıyısına inmediğine şaşıtı. Belki inmişti de şimdi gördüklerini fark etmemişti. Oysa ırmak şimdiki gibi ufak tefek bir dere değil, hatırı sayılır genişlikteydi. İnsan isterse dalyan kurup balık tutar; balığı tüccarlara, memurlara, istasyondaki büfeciye satardı. Kazandığın parayı bankaya koysan işte sana yeni bir gelir daha! İstersen kayığa bin, çiftlikten çiftliğe dolaşarak çaldığın kemanla para kazan. Onu dinleyen herkes seve seve para öderdi. Canın isterse yeniden mavna işletmeciliğini canlandır; böyle bir iş

tabut yapıp satmaktan bin kez iyiydi. Sonra kaz sürüsü besleyip kış mevsimi gelince bir bölümünü keserek Moskova'ya da gönderebilirdi. Yalnız tüylerini toplayıp satsa yılda on ruble ederdi.

Ancak Yakov enayilik edip bunların hiçbirini yapmamıştı. E, bu da bir zarar değil miydi? Hele her işe birden el atıp hem balık tutsa, hem çiftliklerde keman çalsa, hem mavna işletse hem de kaz yetiştirseydi kazandığı paranın haddi hesabı olmazdı. Oysa bunlardan birini bile yapmayı aklına getirmemişti; yaşamı boşu boşuna, bir işe yaramadan geçip gitmişti. Ne zevk almıştı yaşamaktan ne de beş kuruş biriktirebilmişti. Şimdi içecek bir tutam tütün bile bulamıyordu. Artık gelecek günlerden bir umut yoktu, geriye dönüp bakınca öyle zararlarla karşılaşmıyordu ki, düşündükçe tüyleri ürperiyordu. Oysa böyle zararlar, kayıplar olmadan yaşayamaz mıydı insan? Kendi kendimize şöyle bir sorsak: "Acaba çam koruluğu ile kayın ormanını ne diye kestiler? Çayırılıkta aylak aylak dolaşmakla Yakov'un eline ne geçiyor? İnsanlar asıl yapılması gerekeni değil de neden tam tersini yapıyorlar? Kendisi yaşamı boyunca sövüp saymak, bağırıp çağırmak, yumruklarını sıkıp insanlara gözdağı vermek, karısını incitmek yerine başka türlü hareket edemez miydi? Az önce zavallı cıvıtı ne diye korkutup sindirmişti? İnsanlar birbirlerinin yaşamasına neden engel oluyorlar? Böyle yapmakla büyük kayba uğradıklarının ayrımında değiller mi? Hem de ne korkunç kayıplar! Aralarında kin, nefret olmasa birbirlerine ne kadar çok yarar sağlarlar, bunu bilmiyorlar mı?"

O akşam ve gece ipek saçlı kız çocuğu, söğüt ağacı, balıklar, yolunmuş kazlar, yüzü yandan kuşa benzeyen Marfa ile Rothsild'in korkudan sararan zavallı yüzü hep düşünce girdi. Birtakım acayip suratlar gelip gelip ona uğradığı kayıpları anımsattı. Yatağında yatarken bir yanından öbür yanına döndü durdu, sıkıntından beş-altı kez kalkıp keman çaldı.

Sabahleyin uyanınca tüm gücünü toplayarak hastanenin yolunu tuttu. Aynı Maksim Nikolayic ona da başına ıslak bez koymasını salık verdi, onun da aynı tozdan yutmasını söyledi. Sağlık memurunun yüzünün duruşundan, sesinin cınlayışından Yakov artık işinin bittiğini, bir daha iflah olmayacağını an-

lamakta gecikmedi. Eve giderken şöyle düşünüyordu: “Ölmek-
le insan bir bakıma kazançlı bile çıkar. Çünkü yiyip içmez, ver-
gi ödemez, başkalarını incitmez. Mezarda yatmak bir yılla sınır-
lanamayacağına, yüzlerce, binlerce yıl toprak altında yatacağı-
na göre varın siz bu işin kazancını hesap edin! Bu duruma göre
ölmek yaşamaktan daha kazançlı olmalı. Ancak böyle düşün-
menin, akla yatkın gözükmeyle birlikte acı veren, insana do-
kunan bir yanı var. Dünyanın düzeninde insana bir kerecik ya-
şama hakkı verildiğine göre, ne diye yaşarken sürekli kazançlı
çıkması sağlanmıyor?”

Aslında öleceğine acıımıyordu. Ama eve varıp kemanını gö-
rünce yüreği sızladı, büyük bir hüznü duydu. Kemanını meza-
ra yanında götüremeyecek, zavalılık burada öksüz kalacaktı.
Kaynağacı korusu ile çam ormanının başına gelenler kemanı-
nın da başına gelecekti. Ne kahpe dünyaydı bu böyle! Hep ka-
yıplar, zarara uğramalar!

Yakov kulübesinden çıkıp kapının eşiğine oturdu, kemanını
göğsüne bastırdı, zararlarla dolu yaşamını üzüntüyle düşün-
rek çalmaya başladı. Neler çaldığını bilmiyordu ama kemanın-
dan öyle acıklı, öyle yanık yanık ezgiler çıkıyordu ki, gözlerin-
den yaşlar süzüldü. Düşünceleri koyulaştıkça kemandan da yü-
reğe dokunan sesler dökülüyordu.

Avlu kapısının mandalı birkaç kez tıkırdadı. Az sonra içe-
ri giren Rotşild dikildi karşısına. Adamcağız avlunun yarısı-
nı korkusuzca geçtikten sonra Yakov’u görür görmez çekingen
çekingen duraksadı. Orada, korkusunu yenemediğinden ola-
cak, boynunu yakasının içine çekerek, saati sorar gibi elleriyle
garip hareketler yapmaya başladı. Yakov parmak işmarıyla ada-
mı çağırırken yumuşak bir sesle, “Gel hadi, gel!” dedi. “Korka-
cak bir şey yok. Yaklaş yanıma!”

Beriki Yakov’un yanına iyice sokulmadan, az ileride, kuşku
içinde yere çöktü.

“Ne olur, dövmeyin beni, sizden çok rica ediyorum. Moisey
İlyiç beni gene gönderdiler, korkma dediler. Tekrar Yakov’a
git, onsuz hiç olmuyor diye buyurdular. Çarşamba günü düğün
var. Yaa, öyle... Bay Şapovalov kızını iyi bir adama veriyor.”

Bir gözünü kırptı.

“Düğün de düğün olacak hani!”

Yakov soluk almakta güçlük çekiyordu.

“Gelemem kardeşçğim, hastayım.”

Böyle dedikten sonra yeniden keman çalmaya başladı. Kemanın üzerine gözlerinden yaşlar dökölüyordu. Rotşild ise ellerini göğsünde kavuşturmuş, ona yan dönerek Yakov’un çaldıklarını dikkatle dinliyordu. Yüzündeki o korkak, şaşkın anlatım yavaş yavaş hüzüne, kedere dönüştü. Sonra içindeki sevinç ona azap veriyormuş gibi gözlerini devirerek, “Vah! Vah!” dedi. Onun da yanaklarından yaşlar süzülerek yeşil ceketinin yakasına damladı.

Günün kalan bölümünü Yakov yatağında yatarak, üzüntü içinde geçirdi. Akşamüzeri papaz günah çıkarırken ayrıca söyleyecek bir günahı olup olmadığını sorunca Yakov zayıflayan belleğini zorladı, yalnızca Marfa’nın acınası yüzünü, köpeğin ısırdığı Yahudi’nin umutsuz çığlığını anımsayabildi. Güç işitilir bir sesle, “Kemanımı Rotşild’e verin,” dedi.

Papaz, “Peki,” karşılığını verdi.

Şimdi kasabada herkes, “Rotşild böyle bir kemanı nereden buldu? Satın mı aldı, çaldı mı? Yoksa eline rehin olarak mı geçti?” diye birbirine soruyor. Rotşild flüdünü bırakalı çok oldu; artık yalnızca keman çalıyor, eskiden flütten çıkardığı yanık ezgileri şimdi de kemanın yayıyla çıkarıyor. Yakov’un kapı eşiğinde oturarak çaldığı şarkıyı tekrarlamaya kalkınca ortaya öyle acıklı bir ezgi çıkıyor ki, dinleyenler gözyaşlarını tutamıyorlar. Kendisi ise gözlerini devirerek “Vah! Vah!” çekiyor. Bu yeni şarkı kasabada öyle beğenildi ki, tüccarlar, memurlar Rotşild’i birbiriyle yarışırmasına evlerine çağırıyorlar, aynı şeyi beş kez, on kez çaldırıyorlar.

Önceleri hava bozmamıştı, ortalık sütlimandı. Her yerde ardıc kuşları cıvıldaşıyor, yakındaki bataklıktan biri boş şişeye üflüyormuş gibi şen şakrak sesler geliyordu. Derken, bir çulluk uzun uzun öttü, ardından patlayan bir tüfek serin bahar havasında uzaklara doğru neşeyle yankılandı. Ancak akşamüzeri ormana karanlık basınca doğu yönünden insanın iliklerine işleyen, buz gibi soğuk, zamansız bir rüzgâr esmeye başladı; ardından capcanlı yaşam birden durgunlaştı. Su birikintilerinin yüzeyi buz tuttu, orman can sıkıcı bir sessizliğe büründü, sanki içine kapanıp yabanlaştı. Her yana azgın kışın kokusu yayıldı.

Zangocun oğlu, ilahiyat fakültesi öğrencisi İvan Velikopolski kuş avından eve dönerken suların kapladığı çayırılıkta, ince bir cılgada yürüyordu. Parmakları iyice üşümüştü, yüzü rüzgârdan cayır cayır yanıyordu. Delikanlıya öyle geliyordu ki, birdenbire bastıran soğuk, doğadaki bütün düzeni, uyumu bozmuştu; akşam karanlığının erkenden çökmesi sanki korkuya kapılan doğanın şaşırması yüzündendi. Çevre büyük bir ıssızlık, koyu bir karanlık içindeydi. Yalnızca ırmak kıyısındaki dulların bostanında ışık yanıyordu. Bunun dışında her yer, dört fersah ötedeki köy, uzaklara değin her şey akşamın soğuk karanlığına gömülmüştü.

Evden çıkarken annesinin taşlıkta yalınayak oturarak semaver temizlediği aklına geldi. O sırada babası da fırının üstüne uzanmış, durmadan öksürüyordu. Kutsal cuma olduğu için evde yemek pişirilmemişti, oysa öyle de acıkmıştı ki, karnı zil çalıyordu. Soğuktan büzüşen ilahiyat öğrencisi ilk Rus prensi Rurik zamanında, Korkunç Ivan, Petro zamanında da aynı sert rüzgârların estiğini, şimdiki yoksulluğun, yiyecek kıtlığının onların döneminden bugüne kadar sürüp geldiğini düşündü. Aynı sap örtülü delik damlar, cahillik, çekilen sıkıntılar, ıssızlık, karanlık, baskı duygusu o günlerde de vardı, bugün de var. Bütün bu korkunç şeyler insanın alinyazısı gibi kaçınılmazdı, her zaman olmuştu, gelecekte de olacaktı. Aradan bin yıl geçse değişecek, güzelleşecek yeni bir yaşam beklenmemeliydi. Öyleyse eve dönüp de ne yapacaktı?

Yanından geçtiği bostana “dullar bostanı” denmesinin nedeni, ana kız iki dul kadının burayı ekip biçmesiydi. İleride çıtırdayarak yanan kır ateşi insanı çabucak ısıtıyor, uzaklara doğru sürülmüş tarlaları aydınlatıyordu. Sırtında kısıcık bir erkek gocuğuyla ateşin yanında duran anne Vasilisa şişman, iri yapılı, yaşlıca bir kadındı. Gözlerini ateşe dikmişti. Kısa boylu, yüzü çiçek bozuğu, aptal görünümlü kızı Lukerya ise yere çömelmiş, tencere ile çatalları yıkıyordu. Yemekten yeni kalktıkları belliydi. Az ötede işitilen erkek seslerinden, bostanda çalışan ırgatların atlarını suarmaya götürdükleri anlaşılıyordu.

Ateşin yanına sokulan öğrenci, “Eh, gözünüz aydın, kış yeni-den geldi,” dedikten sonra selam verdi.

Vasilisa önce irkildiyse de delikanlıyı tanıyarak dostça gülümsedi.

“Hay, Tanrı iyiliğini versin e mi! Tanıyamadım seni. Eh, ileride zengin olacaksın demektir.”

Böylece konuşmaya başladılar. Vasilisa görmüş geçirmiş bir kadındı. Bir zamanlar efendilerin yanında sütnine, sonra da dadı olarak çalışmıştı. O yüzden kibar konuşuyor, yüzünden gülümseme hiç eksik olmuyordu. Kızı Lukerya ise kocasından dayak yiye yiyeserse dönmüş, basit bir köylü kadınıydı. Öğrenciye gözlerini kırıpıştırarak bakıyor, ağzından tek sözcük

çıkılmıyordu. Yüzünün anlatımı da bir tuhaftı. İnsan onu sağırdilsiz sanırdı.

Ellerini ateşe uzatan öğrenci, “Böyle soğuk bir gecede havari Petrus da kır ateşine yaklaşmış isinmişti,” dedi. “Demek ki havalar onun zamanında da soğuk olurmuş. Havarinin kır ateşinde ısındığı o geceyi biliyor musun, ne kadar soğuktu! Üstelik korkunç derecede ıssız, uzun bir geceydi.”

İlahiyat öğrencisi çevresine bakındı, başını sinirli sinirli silkeledikten sonra, “İncil okuma ayinine sen de gitmişsin herhalde,” dedi.

“Gittim ya...”

“Öyleyse bilirsin, Son Akşam Yemeği’nde Petrus, İsa’ya der ki: ‘Seninle birlikte hapisaneye, ölümüne de olsa gitmeye hazırım.’ Tanrı¹ da ona şu karşılığı verir: ‘Ey Petrus, daha horozlar ötmeden beni üç kez yadsıyacak, tanımadığını söyleyeceksin.’ Yemekten sonra İsa bahçede kara kara düşünüp dua ederken zavallı Petrus sinirleri bozuk, gözkapakları ağırlaşmış, uykusunu yenemeyip sızakalır. Anımsayacağın gibi havarilerden Yahuda aynı gece İsa’yı öper, sonra işkencecilerin eline teslim eder. İsa’yı bağlarlar, başhahama götürürler, götürürken durmadan döverler. Kendinden geçip uykuya yenilen Petrus büyük kederler içindedir, umarsız kalmıştır, çok kötü şeyler olacağını sezdiği için peygamberimizin peşini bırakmaz. Çünkü İsa’ya sonsuz bir sevgiyle bağlıdır, götürülenlerin onu durmadan dövdüklerini görür.”

Yıkadığı kaşıkları elinden bırakan Lukerya kıpırtısız bakışlarını delikanlıya dikti.

İlahiyat öğrencisi konuşmasını, “Başhahamın yanına varınca İsa’yı sorguya çekerler,” diye sürdürdü. “Hahamın yardımcıları o sırada üşüdükleri için avluda ateş yakıp ısınmaya başlarlar. Petrus da onların yanlarında dikilip ateşte ısınır. Tıpkı şimdi bizim yaptığımız gibi. Kadınlardan biri onu görür görmez, ‘Bu da İsa’yla birlikteydi,’ der. Yani ‘Neden onu sorguya çekmiyorsunuz?’ demek ister. Ateşin yanında duran başhahamın yardımcıları Petrus’a kuşkuyla, kötü kötü bakarlar. Bunun üzeri-

1 İsa – ç.n.

ne Petrus şaşkınlığa kapılarak İsa için, ‘Tanımıyorum bu adamı,’ der.

Az sonra bir başkası daha Petrus’un İsa’nın öğrencilerinden olduğunu bildirince Petrus bir daha tanımadığını söyleyip İsa’ya olan yakınlığını yadsır. Oradan bir üçüncüsü çıkar. ‘Seni bahçede İsa’yla birlikte gördüm,’ diye atılınca Petrus üçüncü kez yadsır. Az sonra horozlar ötmeye başlarlar. Uzaktan İsa’yı hüzünlü hüzünlü süzen Petrus, ustasının akşam yemeğindeki sözlerini anımsar. Kendisine ancak gelmiştir, acıyla yüreği burkulur, ağlamaya başlar. İncil bu konuda şöyle yazar: ‘Ve acı acı gözyaşı dökerek yürür gider...’ İssiz, karanlık bir bahçedir burası. Sessizlik içinde, boğuk hıçkırıklar işitilir...”

İncil’deki olayı anlatmasını bitiren öğrenci derin düşüncele-re daldı. Vasilisa gülümserken birdenbire hıçkırmaya başlayarak gözlerinden sicim gibi yaşlar aktı, iri damlalar yanaklarından aşağı süzüldü. Sanki ağlamasından utanıyordu, ellerini yüzünü siper etmişti. Lukerya ise kıpırtısız bakışlarını öğrencinin yüzüne dikmişti. Suratı kızarıp bozariyor, duyduğu büyük acıyı yenmeye çalışan bir insan gibi kendini sıkıyor, o an yaşadığı gerginlikte ne yapacağını bilemiyordu.

Irgatlar ırmaktan dönüyorlardı. Bunlardan ata binen biri hayli yakına gelmişti. Ateşin aydınlığı adamın üstünde titreyip duruyordu. Ana ile kızına iyi geceler dileyen öğrenci, geldiği gibi yoluna devam etti. Karanlığa dalınca elleri yeniden üşüdü. Rüzgâr aynı sertlikle esiyordu, sanki kış yeniden gelmişti, iki gün sonra Paskalya yortusu kutlanacağına kimse inanmazdı.

İlahiyat öğrencisi geriye dönüp baktı. Karanlığın ortasında tek başına bir ışık topu ıpıldayıp duruyordu, çevresinde ise kimsecikler yoktu. Vasilisa’yı düşünmeye başladı. Yaşlı dul ağladığına, kızı da kızarıp bozardığına göre on dokuz yüzyıl önce olup bitmiş olayın bugünle yakın bir ilişkisi vardı. Hem bu iki dul kadınla, hem ıssız köyle, hem kendisiyle hem de bütün insanlarla... Eğer yaşlı kadın ağlamışsa ilahiyat öğrencisinin olayı dokunaklı anlatışından ötürü değildi. Gerçekte Petrus kendisine çok yakın gelmişti, Petrus’un ruhunda geçenleri kadın da bütün benliğiyle algılamıştı.

Birdenbire yüreğinde bir sevinç dalgası kabardı, soluğu darlaştığı için bir an duraladı. “Geçmiş, uç uca ulanan olaylarla bugüne sımsıkı bağlı,” diye düşündü. Halkaları birbirine geçen bu zinciri görmüştü bugün, bir ucuna dokununca öbür ucu kıpırdanmıştı.

İrmağı salla geçerken de, doğup büyüdüğü köyüne doğru yokuş yukarı tırmanırken de batan güneşin kızılığının hâlâ soğuk bir şerit gibi parladığı batı yönüne bakarak şöyle düşünüyordu: “Başhahamın bahçeli evinin avlusunda olanlar, insanın yaşamına yön veren o gerçek, o güzellik bugüne değin kesin-tisiz süregelmiş; dünyanın, herkesin yaşantısının başlıca dayanağı olmuştur.”

İlahiyat öğrencisinin yüreğini bir gençlik coşkusu (henüz yirmi iki yaşındaydı), güçlülük duygusu, mutluluk umudu doldurdu. Bu gizemli, bilinmeyen mutluluk umudu yavaş yavaş bütün benliğini sardı; yaşamak ona birdenbire büyü, güzel, son derece çekici, anlamlı gözüktü.

Çiftlik Evinde

(В усадьбе)

Pavel Ilyiç Raşeviç yumuşacık Ukrayna yaygılarıyla döşenmiş odada bir aşağı bir yukarı tur atıyor, duvarlara vuran ince gölgesi o yürüdükçe tavana doğru yükselip alçalıyordu. Evinde konuk ettiği sorgu yargıcı Meyer ise çalışma odasındaki sedirin üstüne bağdaş kurarak oturmuş, sigara üstüne sigara tütürürken onun konuşmasını dinliyordu. Saat akşam on bir sularıydı, bitişikteki yemek odasından çatal bıçak sesleri geldiğine göre sofraya hazırlığı başlamıştı. Raşeviç neler söylemiyordu ki!

“Siz ne dersiniz bilmem, beyzadem, ama insanlar arasındaki eşitlik, kardeşlik vb. anlayışına göre bizim domuz çobanı Mitka ile Goethe ya da Büyük Friedrich arasında fazla bir fark yoktur. Öte yandan bilimi esas alıp gerçeklerin gözüne korkusuzca barksanız görürsünüz ki, beyaz kemik kuramının boş bir inanç, bir kocakarı uydurması olmadığı gün gibi ortadadır. Aziz kardeşim, beyaz kemik kuramı tarihin doğal akışıyla pekişmiş bir gerçektir, geyiklerin boynuzsuz olamayacağını yadsıyamadığımız gibi bunun gerçekliğini de kabul etmek zorundayız. Evet, bir konuda karar verirken en başta olguları, açık gerçekleri göz önüne almalıyız. Hukukçu olmanız dolayısıyla sizin toplumsal bilimler dışında başka bilimlerle ilgilenmemeniz doğaldır, fakat eşitlik, kardeşlik gibi kavramlar kulağınıza yabancı gel-

meyecektir. Benim gibi iflah olmaz bir Darvinci için bile ‘üstün ırk, soyluluk, saf kan’ gibi deyimler kof sözler olarak gözükmüyor.”

Raşeviç iyice coşmuştu, kendini konuşmanın heyecanına kaptırdığı belliydi. Konuştukça gözleri parlıyor, kelebek gözlüğü burnunda ikide birde aşağı kayıyor, kollarını, omuzlarını sinirli sinirli oynatıyor, gözlerini kırptırıyor, “Darvinci” sözünü her kullanışında aynaya külhanbeyi tavırlarıyla bakıp kır sakalını iki eliyle birden sıvazlıyordu. Hayli kısa gözüken, yıpranmış bir ceket ile daracık bir pantolon giymişti. Hızlı el kol hareketleri, külhanbeyce tavırları ile ceketinin bu güdüklüğü kesinlikle yakışmıyordu ona. Önemli bir din adamının ya da şiirleriyle saygı uyandıran bir ozanın uzun saçlı, biçimli, iri kafası caka satmayı seven bir gencin uzun, sıska bedeni üstüne gelişigüzel oturtulmuş gibiydi. Adımlarını geniş geniş açarak yürürken duvara düşen gölgesi makas biçiminde açılıp kapanıyordu.

Raşeviç konuşmaktan büyük zevk alır; her sözüyle yeni, özgün görüşler ortaya atmış gibi bir duygudan kurtaramazdı kendini. Özellikle Meyer’le konuşurken kendisine güveni artar, kafasına üşüşen düşünceler dur durak bilmezdi. Sorgu yargıcına bayıldığı kesindi. Meyer’in genç ve sağlıklı oluşu, ölçülü hareketleri, ağırbaşlılığı onun için bir çeşit esin kaynağıydı; en önemlisi de onun kendisine, ailesine karşı içten davranışından hoşlanırdı. Raşeviç’e karşı başkalarının davranışına gelince, onu hemen hemen seven yok gibiydi. Kulaktan kulağa, gevezeliğiyle karısını öbür dünyaya gönderdiğini, kinci bir adam olduğunu yayarak ondan uzak durmaya çalışırlar, taktıkları “zehirli kurbağa” lakabıyla adamı sevmediklerini açıkça belli ederlerdi. Yalnız Meyer gider gelirdi Raşeviçlerin evine; o da kasabaya yeni atandığı, onun hakkında söylenenlere pek aldırmaz etmediği için di herhalde. Meyer bir keresinde Raşeviçlerde kendini akrabalarının evindeymiş gibi hissettiğini söylemişti. Raşeviç ile kızları gerçekten ilçede tek tanıdığı aileydi. Pavel Raşeviç’in delikanlıya yakınlık göstermesinin bir başka nedeni de büyük kızı Jenya için onu çok uygun bir güvey adayı olarak görmesiydi.

Bugün de öyle, hem ileri sürdüğü düşüncelerden hem de kendi sesinin çınlamasından büyük zevk alan Raşeviç, hafifçe tombullaşmış, saçları biçimli şekilde tıraşlı, sandalyesinde terbiyeli terbiyeli oturan Meyer'i dikkatle süzüyor; kızını iyi bir adama vereceği, ardından da çiftliğin bütün sorunlarından kurtulacağı hayalini kuruyordu. Çiftlik, adamcağızın başına bir sürü dert açmıştı gerçekten. Çiftliğin rehine verilmesi karşılığında bankadan aldığı borcun taksitleri iki aydır ödenmemektedir. Öbür borçlarla, cezalarla birlikte iki bin rubleden fazla tutuyordu ödemesi gereken para.

Heyecanı gitgide artan Raşeviç, “Kuşkuya gerek görmeden söylüyorum ki, Aslan Yürekli Richard ya da Friedrich Barbarossa,¹ diyelim, kahraman, yüce gönüllü iki insan olarak tanınıyorsa, onların bu erdemleri beyinlerindeki kıvrımlarla, girinti çıkıntılarla birlikte kalıtım yoluyla oğullarına geçecek demektir. Babaların kahramanlığı, yüce gönüllülüğü iyi eğitim gördüğü sürece oğullarının yapısında da korunacaktır. Bir delikanlı, kendisi gibi gözü pek, yüce gönüllü bir prensesle evlendiğinde aynı erdemler ondan çocuğuna geçer. Böylece kuşaktan kuşağa aktarılan erdemler, bu insanların değişmez özelliği olur; kanlarına, tenlerine siner. Eş seçimindeki katılık sayesinde, başka bir deyişle, soylu aileler akıllarını kullanarak kendilerine denk düşmeyen evliliklerden sakındıklarından tanınmış bir babanın, oğlunu rastgele birinin kızıyla evlendirmeyeceği için yüksek ruhsal nitelikler tüm arılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılır, böyle ailelerde korunur, çağlar boyu iyi eğitim sonucu gittikçe yücelip güzelleşir. Seçkin insanlarda bu güzellik ve zenginliklerin bulunuşunu; doğanın değişmeyen işleyişinin, tarih boyunca sürüp gelen insanlar arası ilişkilerin doğru yolda, uygun biçimde yürütülmesine borçluyuz. İşte bu durum beyaz kemiği siyah kemiğe üstün kılmaktadır. Nasıl, arz edebildim mi, bilmem... O bakımdan bize yazın alanında değerli yapıtlar verenler; bilimde, sanatta, hukukta varlık gösterenler; onur, sorumluluk anlayışını yüceltenler sıradan aşçıların, kapıcıların oğulları değil, böyle soylu kişilerdir kesinlikle. İnsanlık onlara

1 Friedrich Barbarossa (1122-1190), kutsal Roma imparatorlarından – ç.n.

çok şey borçludur. Tarihsel, doğal ayrımcılık açısından bakarsak berbat bir Sabakeviç² bile, yalnızca beyaz kemikli olduğu için, para babası ünlü bir tüccardan kat kat üstündür. O tüccar isterse toplumun kültürünü yükseltmek amacıyla on beş müze kurmuş olsun... Evet, buna ne buyrulur? Eğer bir aşçının pasaklı oğlunun elini sıkıyorsa, onunla aynı sofraya oturuyorsa böyle yapmakla yeryüzündeki güzellikleri koruyorum, doğa ananın bizi sürekli mükemmelliğe götürme çabasına yaramdım etmiş oluyorum.”

Raşeviç durdu, iki eliyle birden sakalını sıvazladı. O durunca duvardaki makasa benzeyen, gölgesi de durdu. Sonra ellerini ceplerine sokup bazen ayak uçlarına, bazen de topuklarına basa basa yürümeye başladı.

“İsterseniz anayurdumuz Rusya’yı ele alalım. Ülkemizin kalburüstü insanları olarak kimleri sayabiliriz? Birinci sınıf ressamlarımız, edebiyat adamlarımız, müzisyenlerimiz değil mi bunlar? Azizim, hepsi de beyaz kemiklilerin birer temsilcisi değil mi? Alın Puşkin’i, Gogol’u, Lermontov’u, Turgenyev’i, Gonçarov’u, Tolstoy’u... Bunların hangisi basit bir zangocun ya da bilmem kimin oğludur?”

Meyer, “Gonçarov, soylu sınıfından saymadığınız bir tüccardı,” dedi.

“Aman siz de! İstisnalar kuralı bozmaz, tam tersine, pekiştirir. Hoş, Gonçarov’un büyük bir yazar olduğu tartışma götürür ya. Neyse, kişileri bırakalım da gerçeklere dönelim. Şu yadsınamaz olguya ne buyrulur, azizim? Bir pasaklının çocuğu, oraya girmesinin sürekli engellendiği yüksek sosyete, bilim, hukuk ya da edebiyat alanında, Çiftçiler Birliği kuruluşlarında her nasılsa bir gün boy gösterecek olsa, yüce insan hakları adına bu bozgunculuğa en başta doğanın kendisi karşı çıkar. Gerçekten de pasaklı, pis diye nitelediğimiz kişiler başkalarının haklarına el uzattıklarında çok geçmeden bozulmaya, kokuşmaya, delirmeye, yozlaşmaya başlarlar. O bakımdan bu kendini bilmezler arasında adım başı sinir hastalarına, ruhsal sakatlara, veremli-

2 Gogol’un *Ölü Canlar* romanının bir kahramanı. Toprak ağası olduğu için soy-lu sayılan, cimri, kuşkucu, kötü bir adam – ç.n.

lere, çelimsizlere rastlarsınız. Güz sinekleri gibi hepsi de sapır sapır dökülürler. Eğer bu cankurtaran yozlaşma olmasa uygarlık adına taş üstünde taş kalmaz, her şeyi bu pasaklılar yer yuttardı. Sizden rica etsem, lütfen söyler misiniz: Bu bozguncu taffesi bugüne değin bize ne kazandırdı? Yani pasaklılar demek istiyorum...”

Raşeviç’in yüzünde gizemli bir korku belirdi.

“Gerek bilimimiz, gerekse edebiyatımız günümüzdeki kadar alçalmış mıydı daha önceleri? Şimdiki edebiyat ve bilim adamlarımızda ne yüce bir düşünce bulursunuz ne de yüce ülkü. Onların çabalarının tek amacı çalıp çırpma, insanları son gömleklerine varıncaya değin soymak. Kendilerini önde gelen, namuslu kişiler diye tanıtan bugünkü aydınlarımızı bir altın rubleye kolayca satın alabilirsiniz. Çağımız aydınının tek özelliğı şudur: Onunla konuşmaya başladığınızda cebinizi sıkı korumalısınız, yoksa cüzdanınız anında uçar.”

Göz kırparak bir kahkaha attı. “Vallahi uçar! Adamların ahlâk anlayışına gelince... Bunlar öyle ahlâklı insanlardır ki, hiç sormayın!”

Korka korka kapıya baktıktan sonra ince bir sesle, “Günümüzde karısı bir adamı soyup soğana çevirdikten sonra onu bırakıp gitse buna kimsenin şaşıracağını sanmam,” dedi. “Azizim, on iki yaşındaki kızlar aşıklaıyla fingirdeşmeye can atıyor; amatör tiyatrolar, şiir toplantıları kadınların zengin bir toprak ağası bulup kendilerini onların kapatmaları yapmalarını amaç edinmişlerdir. Anneler kızlarını pazarlıyorlar, kocaların karılarını kaçsatacaklarını kendilerine çekinmeden sorabilirsiniz. İsterseniz onlarla kıyasıya pazarlık bile edebilirsiniz, iki gözüm.”

Konuşmanın ta başından beri sesini çıkarmadan Raşeviç’i dinleyen Meyer oturduğu divandan ayağı kalktı, saatine baktıktan sonra, “Özür dilerim, Pavel İlyiç, artık gitmem gerekiyor,” dedi.

Pavel İlyiç sorgu yargıcını kucaklayarak yeniden oturttu, yemek yedirmeden onu bırakmayacağı konusunda yemin etti. Bunun üzerine Meyer, Raşeviç’i tekrar dinlemeye koyulduysa

da adamın söylediklerinin saçmalığını yeni yeni anlamaya başladığını düşünerek yüzünde kırmızı beneklerle birlikte şaşkınlık, kaygı belirtileri ortaya çıktı. Hizmetçi kızın içeri girip genç hanımların onları yemeğe çağırdıklarını söylemesi üzerine rahat bir soluk aldı, çalışma odasından ilk çıkan o oldu.

Bitişik odada biri yirmi dört, öteki yirmi iki yaşlarında olan, Raşeviç'in iki kızı sofrada onları bekliyorlardı; ikisinin de boyları aynıydı, ikisi de solgun yüzlü, kara kaşlı, kara gözlüydü. Büyük kız Jenya saçlarını tarayıp omuzlarına dökmüştü, İraida'nın saçları ise başının üstünde toplanmıştı. Yemeğe başlamadan önce birer kadeh acı likör yuvarladıkları için utanıyorlar, suçlu suçlu kahkaha atıyorlardı. Sanki böyle bir şeyi istemeden, ilk kez yapmış gibiydiler.

Yemek odasına girdiklerinde Raşeviç, "Kızlar, yaramazlık yok!" dedi.

İki genç kız kendi aralarında Fransızca, ama konukla, babalarıyla Rusça konuşuyorlardı. Birbirinin sözünü keserek, Rusça sözleri Fransızcalarıyla karıştırarak enstitüdeki öğrencilik yıllarında, ağustos ayı başında okulun yolunu tuttuklarını; o zaman günlerinin çok neşeli geçtiğini çabuk çabuk anlatmaya koyuldular. Şimdiyse evden başka gidecekleri böyle bir yer yoktu, bütün yaz tatili çiftlikte geçecekti, canları çok sıkılıyordu.

Raşeviç, "Kızlar, yaramazlık yok dedim size!" diye uyardı bir daha.

Aslında istediği tek şey vardı, o da yalnız kendisinin konuşması. Eğer onun bulunduğu yerde bir başkası konuşursa sıkıntıdan içine hafakanlar basar, neredeyse kıskançlıktan çatlardı. Sorgu yargıcının yüzüne tatlı tatlı bakarak, "İşte durum böyle iki gözüm," dedi. "Saflığımızdan, iyi yürekliliğimizden, bir de 'Aman, bize geri kafalı demesinler!' diye korkmamızdan, beni bağışlayın, her karşımıza çıkan alçağı kardeş sayar, para babası köylü parçalarıyla, meyhanecilerle eşitlik sevdası güderiz. Oysa şöyle bir düşünüp, kafamızı çalıştırsak, bu iyi yürekliliğimizle ne büyük suçlar işlediğimizi anlamaz mıyız? Yaptığımız büyük yanlışlıklar sonucunda uygarlığımız pamuk ipliğine asılı kaldı. Bakın azizim, atalarımızın çağlar boyu elde ettikleri değer-

ler, bu yeni Hunlar³ tarafından bugün değilse yarın ayaklar altına alınıp yok edilecektir!”

Yemekten sonra hep birlikte konuk odasına geçtiler. Jenya ile İraida piyanonun üstündeki mumları yakıp notaları hazırladılar. Öte yandan babaları durmadan konuşuyordu, gevezeliğini ne zaman bitireceği de belli değildi. İki kız bencil babalarının yüzüne can sıkıntısıyla, tasayla bakmaya başladılar. Öyle ya, durmadan çene çalmak, zekâsının parlaklığını göstermek onun için kızlarının mutluluğundan daha önemliydi. Meyer’in salt kendileri gibi sevimli iki genç hanım için evlerine gelip giden tek genç erkek olduğunu biliyorlardı. Ama çenesi düşük babaları delikanlıya sanki el koymuştu, bir türlü kendilerine bırakmıyordu.

Raşeviç sağ elini yukarı kaldırarak, vaaz verircesine, “Batı Avrupalı şövalyelerin Moğol akıncılarını durdurdukları gibi bizler de vakit geçirmeden bir araya gelip düşmanımıza elbirliğiyle karşı koymalıyız,” dedi. “Ben, Pavel İlyiç olarak değil, öfkeli, güçlü bir Aslan Yürekli Richard olarak pasaklıların karşısına dikilmek isterim. Böyleleriyle kibarlığa bir son artık! Hep birlikte sırt sırta verelim, kirli ellilerden biri yakınımıza sokulduğunda, ‘Yıkıl karşımızdan! Kendini bilmeyenlere dersini vericeğiz!’ diyerek suratına patlatalım!”

Raşeviç elini yumruk yapmış, habire ileri savuruyordu.

“Hem de suratına suratına! Suratına suratına!”

Meyer yüzünü arkaya çevirdi.

“Ben böyle bir şeyi yapamam!”

Raşeviç bu sözün arkasından daha ilginç, daha heyecan verici bir tartışma başlayacağını umarak, “Niçin yapmayacakmışınız? Niçin?” diye bağırды.

“Çünkü benim babam da küçük esnaf sınıfından gelmedir.”

Meyer böyle söyledikten sonra yüzü pancar gibi kızardı, hat ta boynu şişti, gözlerinde yaşlar parladı. Sesi kabalaşıp kesik kesik çıkarak, “Babam esnaf sınıfına geçmeden önce basit bir işçi idi, ancak ben bunda bir kötülük görmüyorum,” diye sürdürdü konuşmasını.

3 İlkel insanlar anlamında – ç.n.

Raşeviç suçüstü yakalanmış bir hırsız gibi kızarıp bozardı, kafası allak bullak oldu, ne diyeceğini bilemediği için Meyer'in yüzüne gözlerini dikerek apıştı kaldı. Jenya ile İraida da renkten reнге giriyorlardı, babalarının patavatsızlığı yüzünden ikisi de yerin dibine geçmişlerdi, daha sonra önlerindeki notaların üstüne kapandılar.

Bir dakika kadar sessizlik içinde geçti. Meyer'in hiç de duruma uygun düşmeyen şu irkiltici sözleri üzerine baba ile kızların utanması daha bir arttı:

"Evet, bir küçük esnafın çocuğu olarak bundan gurur duyayım!"

Meyer böyle dedikten sonra odadaki eşyalara çarpa çarpa onlarla beceriksizce vedalaştı, henüz araba hazır olmadığı halde gitmek üzere hole çıktı.

Genç adamın arkasından gelen Raşeviç, "Bugün yolculuğunuz biraz karanlıkta geçecek," dedi. "Ay artık geç doğmaya başladı da..."

Atların verilmesini beklerken holde bir süre yan yana dikildiler. Hava soğukçaydı. Paltosuna sarıyan Meyer, "Bir yıldız kaydı..." dedi.

"Ağustos ayında sık sık yıldız kayar..."

Arabanın hazır olduğunu bildirdiklerinde Raşeviç dikkatle gökyüzüne bakarak sözünü şöyle bitirdi:

"Flammarion'un⁴ kalemine yaraşır bir olay..."

Konuğunu uğurladıktan sonra bahçede kollarını iki yana savura savura karanlıkta bir süre dolaştı. Az önce yaşadığı, aptalcasına tuhaf anlaşmazlığa bir türlü inanmak istemiyordu. Ne ayıp, ne can sıkıcı bir şeydi onun bu yaptığı! Birincisi, kiminle konuştuğunu bilmeden beyaz kemikle ilgili o kahrolası konuşmayı kendisi başlatmıştı. Bu ne tedbirsizlik, bu ne patavatsızlık! Bir zamanlar gene böyle bir olay gelmişti başına. Trende giderken kompartımanda Almanlar hakkında atıp tutmuş, sonra karşısındakilerin hepsinin de Alman olduğunu anlayınca utancından yerin dibine geçmişti. Canının sıkıldığı ikinci konu

4 Camille Flammarion (1842-1925), astronomi olaylarını roman tarzında yazan bir Fransız astroloğu – ç.n.

da Meyer'in artık onlara bir daha gelmeyecek olmasıydı. Halkın içinden çıkmış bu aydın zümresi hastalık derecesinde onurları-na düşkün, dik başlı, kinci insanlardı.

Farkına varmadan bir parça sabun yediği için tiksinti duyuyormuş gibi sağa sola tükürerek, "İyi olmadı! İyi olmadı!" diye söylendi. "Çok kötü bir şey yaptım!"

Bahçeden gördüğü kadarıyla konuk odasında Jenya saçlarını omuzlarına dökmüş, benzi sapsarı, piyanonun yanında dikiliyor, durmadan bir şeyler anlatıyordu. İraida ise bir aşağı bir yukarı dolaşıp duruyordu. Az sonra o da konuşmaya başladı; hem de çabuk çabuk, büyük bir öfkeyle... Kızlarının konuşmalarını iştirmeyen Raşeviç, neden söz ettiklerini anladı. Jenya, babasının çenesi düşüklüğü yüzünden bütün aklı başında insanların evden kaçırmasından, bugün de, belki evleneceği, ellerindeki tek delikanlıyı güç durumda bırakmasından dolayı sızlanıyordu. Zavallı Meyer'in kentte gideceği, insanlarla oturup kendini rahat hissedeceği başka bir yeri kalmamıştı. Kollarını ikide bir umutsuzca yukarı kaldıran İraida ise sürdürdükleri can sıkıcı yaşamdan, heder olan gençliğinden söz ediyordu.

Raşeviç yatak odasına girdi, karyolaya oturdu, soyunmaya başladı. Ruhsal bir gerginlik yaşıyor, yanlışlıkla sabun yemiş gibi midesi bulanıyor, ağzından çıkanlardan dolayı utancı gitgide onu bunaltıyordu! Soyunması bitince yaşlı adamlarinkine benzeyen, damarlı, uzun bacaklarına baktı. İlçede herkesin ona "zehirli kurbağa" dediğini biliyordu. Her başladığı konuşmayı uzatması aslında onun da canını sıkıyor değildi. Yumuşak bir tarzda, iyi niyetle, kendini eski bir öğrenci, ülkücü, Don Kişot diye adlandırarak, kimseyi kırmayan sözlerle başladığı her konuşma kendisi de farkına varmadan, uğursuz bir biçimde yavaş yavaş sövgüye, iftiraya dönüşüyordu. En şaşırtıcısı da, neredeyse yirmi yıldır kitap yüzü açmadığı, il merkezinden daha öteye yolculuk etmediği, güzel dünyamızda neler olup bittiğinden haberi olmadığı halde bilimi, sanatı, günümüz insanların ah-lâk anlayışını kıyasıya eleştirmesiydi. Oturup bir kutlama kartı bile yazmaya kalksa sonunu sövgüyle bitiriyordu. Yaptıklarının anlaşılmayan başka bir yönü de aslında kendisinin duygu-

lu, çabuk gözü yaşaran bir insan olmasıydı. Yoksa ruhuna her şeyden nefret eden, sağa sola iftira yağdıran bir şeytan mı gelip yerleşmişti?

Yorganın altında uyumaya çalışırken, “Çok kötü! Çok kötü!” diye söylendi.

Kızları da uyumuyorlardı. Arkasından kovalıyorlarmış gibi durmadan çığlık attığına, kahkahayla güldüğüne göre Jenya histeri nöbeti geçiriyor olmalıydı. Raşeviç az sonra İraida’nın hıçkıra hıçkıra ağladığını işitti, hizmetçi kız çıplak ayaklarıyla birkaç kez koridordan koşarak geçti. Yatağında bir yanından öbür yanına dönüp duran Raşeviç, “Nedir bu başıma gelenler? Çok kötü yaptım!” dedi.

Uykuda karabasanlar çöktü üstüne. Gördüğü korkunç düşe göre kendisi zürafa gibi uzun boyuyla, çırilçıplak, ayakta dikiliyor, parmağını ileri uzatarak, “Suratına patlatalım! Suratına suratına! Suratına suratına!” diye bağırıyordu.

Sabahleyin korku içinde uyandı, aklına ilk önce dün yaşadığı utanç verici olay geldi. Meyer bir daha onların evine adımını atmayacaktı. Bunun ardından banka taksitlerini ödemesi, kızlarını kocaya vermesi gerektiğini düşündü. Peki, ne yiyip içeceklerdi? Bunun hastalığı vardı, başka sorunlar çıkardı insanın karşısına... İşte yaşlılık da gelip çatmıştı, yakında kış bastıracaktı, daha odun bile alamamışlardı.

Sabah saat on sularıydı. Raşeviç ağır ağır giyindi, iki dilim tereyağlı ekmeğin yanında bol bol çay içti. Kızlar kahvaltıya çıkmamışlardı. Babalarıyla karşılaşmamak istemeleri Raşeviç’i epey gücendirdi. Önce çalışma odasındaki divanın üstüne bir süre uzandı, sonra kalkıp masaya oturdu, kızlarına mektup yazmaya koyuldu. Elleri titriyor, gözleri karıncalanıyordu. Mektubunda artık yaşlandığını, hiçbir işe yaramadığını, onu kimsenin sevmediğini yazdı. Kızlarından onu unutmalarını, öldüğünde çamdan yapılmış sade bir tabutla, törensiz mörensiz gömmelerini ya da cesedini Harkov Üniversitesi anatomi bölümüne vermelerini istedi. Mektubun her satırının öfke, kime olduğu bilinmeyen gülünç bir kin kustuğunu bile bile yazıyor, durmadan yazıyordu.

Bitişik odadan bir ses çalındı kulağına:

“Zehirli kurbağa! Zehirli kurbağa!”

Bunu söyleyen büyük kızydı. Az sonra bir yankı gibi küçük kızının ağzından da aynı sözler döküldü:

“Zehirli kurbağa! Zehirli kurbağa!”

Kıdemli Bahçıvanın Anlattıkları

(Рассказ старшего садовника)

Kont N.'nin bahçesindeki serada çiçek satışı vardı. Ancak çiçek almaya gelenler fazla sayılmazdı: ben, toprak ağası bir komşum, kereste alım satımıyla uğraşan genç bir tüccar, hepsi bu kadar... Kontun işçileri aldığımız nefis çiçekleri seradan çıkarıp arabalara yüklerlerken bizler de yakında bir yere oturmuş, şundan bundan konuşuyorduk. Ilık nisan sabahı bahçede oturmak, kuş cıvıltılarını dinlemek, açık havaya çıkan çiçeklerin güneşi görünce canlandıklarını görmek çok hoş bir şeydi.

Çiçeklerin arabaya düzenli bir biçimde yerleştirilmesiyle bahçıvan Mihail Karloviç'in kendisi ilgileniyordu. Bahçıvan, tıraşlı dolgun yüzüyle, içi kürklü yeleğiyle insanda saygı uyandıran biriydi. Hava ılık olduğu için setresini giymemişti. Çalışırken hiç konuşmuyor, ama konuşulanları dikkatle dinliyordu. Sürekli bize kulak kabarttığına göre yeni bir haber işitmek, bir şeyler öğrenmek istediği belliydi; işçilerin anlattığına göre çok zeki bir adammış, ayrıca iyi yürekliymiş, onu sever, sayarlarmış. Çevresinde Alman asıllı diye bilindiği halde bahçıvan, baba tarafından İsveçliydi, annesi ise Rus'tu. Kendisi Ortodoks kilisesine giderdi. Rusça, İsveççe, Almanca bilir, bu dillerde durmadan okurdu. Ona verilecek zevklerin en büyüğü yeni bir kitap armağan etmek ya da diyelim, İbsen'den söz etmektir...

İşçilerin söylediğine göre adamın birtakım masum kusurları vardı. Örneğin Kont N.'nin bahçesinde çalışan başka bir bahçıvanı olmadığı halde kendini "kıdemli bahçıvan" diye tanıtmaması. Yüzünün duruşu bile son derece gururluydu, değerini bilen bir adam olduğunu gösteriyordu. Konuşurken sözlerine kimse- nin karşı çıkmasından hoşlanmazdı; isterdi ki, herkes onu dik- katle, ciddi ciddi dinlesin.

Toprak ağası komşum, su dolu fıçı yüklediği bir arabayla ge- çen, Çingene yüzlü, esmer, gençten bir işçiyi göstererek, "Şu delikanlıyı görüyor musun?" dedi. "Anasının gözü, dalavere- cinin biridir. Çapulculuk yaptığı için geçen hafta il mahkeme- sinde yargılandı, ama suçlu bulunamadı, aklandı. Daha doğru- su, ruh hastasıdır diye salıverdiler... Ama herifin suratına bakın turp gibi, bir şeyciği yok. Son zamanlarda Rusya'da böyle yara- maz adamları sık sık suçsuz bulup aklıyorlar. Sözde çabuk he- yecanlanıp kendilerini yitiriyorlarmış. Hepsi uydurma hasta- lıklar bunlar! Bana kalırsa mahkemelerden çıkan aklama karar- ları bir zayıflık göstergesidir, bu çeşit göz yummalar topluma iyilik getirmez. Böyle olaylar halkın ahlâkını bozuyor, insanla- rın adalet duygularını zedeliyor. Bir suçun cezalandırılmadığı- nı gördükçe Shakespeare'in bir sözü geliyor hatırıma: 'Şu bi- zim kötü, ahlâksız çağımızda erdemın kötü davrananlardan özür dilemesi gerekir!'"

Kereste tüccarı, "Doğru, çok doğru!" dedi. "Mahkemelerde davalar aklanmayla sonuçlandıkça cinayetlerin, kundaklamala- rın sayısı artıyor; isterseniz şuradaki işçilere bir sorun."

Bahçıvan Mihail Karloviç bize dönerek dedi ki:

"Beyler, bana soracak olursanız, kendi payıma ben aklanma kararlarını hayranlıkla karşılıyorum. Sanıklar mahkemede ak- lanıyor diye ne ahlâkımız bozulur ne de adalet duygumuz yara- lanır. O bakımdan mahkemede birine, 'Suçsuzdur!' denildiğin- de öyle memnun oluyorum ki! Hatta jürinin bir suçlu hakkın- da yanlışlıkla aklama kararı vermesi bile koltuklarımı kabart- tıyor. Neden derseniz, yargıç ile jüri üyelerinin maddi kanıt- lardan, sözlü tanıklıklardan çok insanın özüne inanmaları her şeyden önemlidir bence. İnsana inanma, yaşadığımız dünya-

da hayranlık duyulacak erdemlerden biri değil midir? Böyle bir inanç İsa'yı anlayıp hisseden pek az kişiye nasip olur.”

Ben, “Yerinde bir görüş,” dedim.

“Söylediklerim kendi kafamdan uydurduğum, kendi kendime bulduğum bir şey değil. Bu konuda eskiden efsane gibi bir olay anlatılırdı. Hem de çok hoş bir efsane!”

Bahçıvan böyle diyerek güldü.

“Annemin annesi olan rahmetli ninemden dinlemiştim. İsveççe anlatılırsa çok güzeldir, Rusça sözlerle o kadar etkileyici çıkmıyor.”

Rusçasının yetersizliğine aldırmadan efsaneyi anlatmasını istedik. Bahçıvan dileğimizi kıvançla karşıladı, ağır ağır piposunu yakıp işçilere öfkeyle baktıktan sonra anlatmaya başladı:

“İsveç'te küçük bir kasabada, oraya tek başına gelmiş, çirkin, yaşlıca bir adam yaşıyormuş. Soyadı Tomson muymuş, Vilson mu, pek önemli değil. Adamın çok soylu bir mesleği varmış: hekimlik. Ama suratsız biriymiş, kimseyle konuşmazmış, mesleğinin gerektirdiği durumlarda birkaç laf eder, ondan sonra ağzını açmazmış. Sokakta birileriyle karşılaştığında eğilip selam vermek dışında kimseyle görüştüğünü görmemişler, çileye çekilen bir derviş gibi evine yalnız başına girer çıkarmış. İşin aslına bakarsanız bilgin bir kişi olduğu için böyle davranırmış, o çağlarda bilginler sıradan insanlarla konuşmazlarmış. Hekimler de aynı; gecelerini gündüzlerini gözlem yapmaya, kitap okumaya, insanları iyileştirmeye adanlar. Kasabada oturanlar bu durumu çok iyi anladıkları için gevezelikleriyle, gereksiz ziyaretleriyle adamı rahatsız etmek istemezlermiş. Öte yandan Tanrı onlara her dertlerine çare bulan böyle bir hekim gönderdiği için çok mutlularmış, onunla gurur duyuyorlarmış. ‘İyileştirmeyeceği hastalık yok!’ derlermiş onun için.

Onun hakkında söylenenlerin hepsi bu kadar değilmiş. Kasabalıları çok sevdiğini de anlatırlarmış. Bir melekinki kadar yumuşak, altın gibi yüreği varmış. Bilmedikleri bir yerden çıkıp gelen, yakından tanımadıkları birinin onlara bu kerte bağlanması şaşılacak bir şeydir, öyle değil mi? Adamcağız onları kendi çocukları gibi sever, onların sağlığı uğruna yaşamını teh-

likeye atmaktan çekinmezmiş. Üstelik kendisi o zamanın yaygın hastalığı olan verem illeti çekiyormuş. Bir hastaya çağırırdıklarında öksüre öksüre koşar; dere tepe demeden, soluk soluğa hastanın imdadına yetişirmiş. Ne sığağa aldırırmış ne soğuğa; böyle durumlarda onun için açlık, susuzluk hiç önemli değilmiş. Üstelik para da almazmış. Eğer hasta kurtulamazsa cenaze töreninde ölenin arkasından ağlayanlar arasına o da katılmış.

Zamanla kasabalılar için öyle vazgeçilmez bir insan olmuş ki, daha önce onsuz nasıl yaşadıklarına şaşarlarmış. Doktora saygı duymayan, hayranlık beslemeyen tek kişi yokmuş. Büyüğü küçüğü, iyisi kötüsü, namuslusu dolandırıcısı, kısacası onu herkes sever, değerini bilirmiş. Gerek kasabada, gerekse o yörede ona kötülük yapmak şöyle dursun, böyle bir şeyi kimse aklına getirmezmiş. O da evinden çıkarken kapıyı pencereyi kapatmadan öylece bırakır gidermiş. Çünkü bilirmiş ki, bir hırsız çıkıp evini soymaz; böyle bir şeye inanmazmış.

Hekim olarak uzun yollardan geçmesi, ıpsız sapsız serserilerin dolaştığı ormanları, dağları aşması gerekiyormuş elbette. Ancak hiçbir korku duymazmış buralardan gelip giderken. Bir keresinde geceleyin bir hastasından döndüğü sırada haydutlar ormanda yolunu kesmişler, ancak kim olduğunu anlar anlamaz önünde saygıyla şapkalarını çıkarmışlar, açtır diye karnını doyurmak istemişler. Doktorun tok olduğunu söylemesi üzerine çıkarıp sırtına bir palto giydirmişler, Tanrı onlara, böyle yüce gönüllü bir insana hizmet etme fırsatı verdiği için sevinerek onu kasabaya değin uğurlamışlar. Ninemin saygıdeğer doktorla ilgili olarak daha neler anlattığını kestirebilirsiniz. Atlar, inekler, köpekler bile onu tanırlar, gördüklerinde kendi sesleriyle sevinçlerini dile getirirlermiş...

Kutsal kişiliği sayesinde her türlü kötülükten uzak kalan, haydutların, delilerin bile saygıyla karşıladığı bu iyiliksever hekim, bir sabah yolun kıyısında ölü bulunmuş. Derin bir çukurda kafatası paramparça, kanlar içinde yatıyormuş. Adamcağızın soluk yüzünden korku değil, yalnızca şaşkınlık okunuyormuş. Herhalde karşısında onu öldüreceğini anladığı birini görünce çok afallamış olmalı. Kasaba ve yöresinde oturan halkın

ne denli üzüldüğünü gözünüzün önüne getirin! Gördüklerine inanamayan bu insanlar, büyük umutsuzluk içinde, böyle bir adamın nasıl öldürülebileceğini birbirlerine soruyorlarmış. Soruşturmayı yürüten sorgu yargıçları hekimin cesedini inceledikten sonra, 'Bu olayda bir cinayetin bütün belirtilerini açıkça görüyoruz, ancak doktorumuzu öldürebilecek bir insan yeryüzünde var olamayacağına göre bu belirtilerin tümü yalnızca rastlantı sonucu bir araya gelmiş olabilir. O bakımdan doktorumuzun karanlıkta uçuruma yuvarlanıp kafatasının parçalandığı kanısına varmak gerekir,' demişler.

Bu düşünce kasabadakilerin hepsinin aklına yatmış. Doktoru toprağa vermişler, o günden sonra da kimse cinayet sözünü ağzına almamış. Böyle bir insanı öldürebilecek derecede alçak, iğrenç bir herifin varlığını kimse düşünemiyormuş. Çünkü iğrençliğin de bir derecesi vardır, öyle değil mi?

Ancak, gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz, olaylar böyle bir caninin var olabileceğine doğru yönlendirmiş insanları. Bir gün bir de bakmışlar, pek çok kez mahkemelere düşmüş, ahlaksızca yaşantısıyla ün salmış bir serseri, meyhanede doktorun saati ile tabakasını satıp içki zıkkımlanıyor... Adamı sıkıştırmışlar, bunun üzerine serseri ne diyeceğini şaşırıp yalana dolana sapmaya başlamış. Tutmuşlar, adamın evini aramışlar; yatağının altında doktorun kanlı gömleği ile altın saplı neşterini bulmuşlar. Daha başka kanıta gerek var mı? Serseriye hemen deliğe tıkmışlar. Kasabalılardan bir bölümü, 'Olamaz böyle bir şey! Sakın yanlış bir iş yapmaya kalkışmayın! En kesin kanıtların bile insanı yanılttığı görülmüştür,' diyorlarmış.

Adam mahkemeye verilmiş. Duruşmada kendisine yöneltile suçlamaları sürekli yadsıyormuş. Aşağı yukarı her şey sanığın aleyhindeymiş, onun suçluluğunu kanıtlamak ormanların yeşil olduğunu kanıtlamak kadar kolaymış, gelgelelim yargıçların tavrı akıl alacak gibi değilmiş. Yargıçlar eldeki kanıtları sil baştan, bir daha, bir daha değerlendiriyor, tanıkların yüzüne inanmaz bakışlarla bakıyor, kızarıp bozarak durmadan su içiyorlarmış. Sabah erkenden başlayan duruşma ancak akşam geç vakit son bulmuş. Başyargıç, 'Suçlu, ayağa kalk!' de-

miş. ‘Mahkememiz seni yargıladı, doktor bilmem kimi öldürmekten suçlu bulup...’

Başıyargıç, ‘... ölüm cezasına çarptırdı!’ diye sözünü bitirecek karar kâğıdı elinden yere düşmüş, alnındaki soğuk terleri silerek, ‘Hayır!’ diye bağırılmış. ‘Eğer ben verdiğim hükümde yanılıyorsam Tanrı bana en ağır cezayı versin, ancak yemin ederim ki bu adam suçsuzdur! Dostumuz hekimi öldürebilecek bir insanın var olabileceği düşüncesini havsalam almıyor! Bir insan bu derece alçalamaz!’

Öbür yargıçlar da, ‘Evet, böyle bir insan olamaz!’ diye ona katılmışlar.

Duruşmayı izleyen halk da bağırıyormuş:

‘Evet, salıverin bu adamı!’

İsteddiği yere gidebileceğini söyleyerek sanığı özgür bırakmışlar, kimse çıkıp da yargıçları haksız bir karar verdiler diye kınamamış. Ninemin anlattığına göre, insanoğluna besledikleri inanç dolayısıyla ulu Tanrı o kasaba halkının bütün günahlarını bağışlamış. Çünkü Tanrı, insanın kendi benzeri ve simgesi olduğuna inanılmasına sevinir, insanoğlunun erdemlerini unutup onları köpeklerden daha aşağı bulmalarına çok üzülürmüş. Mahkemenin suçluyu temize çıkaran kararı kasaba ve çevresinde oturanlara zarar vermek şöyle dursun, insanın gerçek değerini ortaya koyan böyle bir inanç, onların üstünde ne hayırlı etkiler bırakmıştır, bir kerecik gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz? Çünkü bu inanç sürekli yaşayan bir şey olup içimizdeki yüce duyguları eğitir, her insanı sevip saymaya yöneltir bizi. Hem de her insanı! Bu durum ne kadar önemli, öyle değil mi?”

Burada Mihail Karloviç anlatmasını bitirdi. Komşum toprak ağası söz alarak ona karşı çıkacak olduysa da kıdemli bahçıvan kendisine karşı çıkılmasından hoşlanmadığını bildiren bir hareket yaptıktan sonra arabaların yanına yürüdü, yüzünde kendi değerini bilen bir anlatımla yeniden çiçek yerleştirme işine koyuldu.

I

Hava kararmıştı. Evlerin pencerelerinde tek tük ışıklar yanmaya başlamış; sokağın ucunda, kışlanın arkasından aydede soluk yüzünü göstermişti. Bir dükkânın önündeki sırada oturan Laptev, Piyotr ve Pavel Kilisesi'ndeki ayinin bitmesini bekliyor; Yuliya Sergejevna'nın ayinden çıkıp evine dönerken onun önünden geçeceğini, böylece genç kızla konuşma fırsatı yakalayacağını, belki de bütün akşamı birlikte geçireceklerini hesaplıyordu.

Bir buçuk saattir beklemekteydi aynı yerde. Sıraya oturduğundan beri Moskova'daki evini, arkadaşlarını, uşağı Piyotr'u, yazı masasını özlüyor; karanlıkta koyu koyu gözüken, kıpırtısız ağaçlara bakarken şimdi Moskova'nın yazlık semti Sokolniki'deki yazlığında değil de bir taşra kentinde, ablasının evinde olmasına şaşıyordu. Ablasının evinin önünden her sabah tozu dumana katarak sürüler geçer, çobanların boru sesleri duyulurdu. Laptev, Moskova'da arkadaşlarıyla buluştuklarında uzun uzun, sevmeden de yaşanabileceğini, tutkulu aşkın ruh bozukluğundan kaynaklandığını, o bakımdan aşk denen şeyin iki cinsin birbirlerine karşı duydukları bedensel çekimden başka bir şey olmadığını vb. konuşturlardı. Laptev bu konuşmaları

hüzünle anımsadı, şimdi ona birisi tutsa da aşkın ne olduğunu sorsa hiçbir yanıt veremeyeceğini düşündü.

Ayin bitti en sonunda, kiliseden kalabalık sökün etti. Laptev tüm dikkatini toplayarak koyu insan gölgelerinin kim olduklarını belirlemeye çalıştı. Başpapazı arabaya bindirip götürmüşler, çanların çalması son bulmuştu. Çan kulesindeki ışıklar birer birer söndü. Aziz Piyotr ile Aziz Pavel Yortusu dolayısıyla yakılan kırmızılı yeşilli aydınlatma ışıklarıydı bunlar. Kiliseden çıkan halk kendi aralarında konuşarak ağır ağır ilerliyor, pencerelerin önünde duranlar oluyordu. Laptev en sonunda özlediği sesi işitti, yüreği küt küt atmaya başladı; ancak Yuliya Sergeyevna'nın yalnız olmadığını, yanında iki hanımın daha bulunduğunu görünce umutsuzluğa kapıldı.

“Çok kötü bir durum bu! Ah, ne kadar kötü! Korkunç bir şey!” diye söylendi.

Yandaki sokağa sapmadan önce Yuliya Sergeyevna köşede durdu, yanındaki hanımlardan ayrıldıktan sonra Laptev'e baktı. Bunun üzerine Laptev, “Ben de size geliyordum,” dedi. “Babanızla konuşacaktım. Evde mi kendisi?”

“Evdedir, sanırım. Kulübe gitmesi için daha vakit erken.”

Sokak yemyeşildi. Ay aydınlığında bahçelerdeki ıhlamurların geniş gölgeleri yere vuruyordu. Duvarların, bahçe kapılarının bir bölümü aydınlıkta kalırken, bir bölümü karanlığa gömülmüştü. Laptev göremediği yerlerden birtakım alçak kadın sesleri, ürkek kahkahalar ile balalayka tımbırtıları duydu. Havaya ıhlamur çiçeği ve biçilmiş otların iç bayıltıcı kokusu sinmişti. Nereden geldiğini anlayamadığı bu fısıltılar ile kokular Laptev'i biraz sinirlendirdi. O anda tüm istediği, yanındaki genç kızı kucaklamak; yüzünü, ellerini, omuzlarını öpücüğe boğmak; sonra da ayaklarına kapanarak ne zamandan beri yolunu gözlediğini yana yakıla anlatmaktı. Yuliya Sergeyevna'nın üstünden belli belirsiz bir günlük kokusu yayılıyordu. Bu koku Laptev'e bir zamanlar kendisinin de Tanrı'ya inandığı, ayinlere gittiği, temiz, şiirsel bir aşkı düşlediği gençlik çağını anımsattı. Yanındaki kızın onu sevmiyor olması böyle bir mutluluğu tümüyle yitirdiğini, düşlediği aşkı bir daha bulamayacağını

getirdi aklına. Yuliya Sergeyevna, Laptev'e ablası Nina Fiyodorovna'nın sağlık durumunu sordu. İki ay kadar önce kadıncağının bir memesinden kanserli uru kesip almışlar, hastalığın nüks etmesinden korkuyorlardı.

Genç kız, "Bu sabah sizdeydim," dedi. "Görünüşe bakılırsa artık bir haftadır zayıflamıyor, yüzü de o denli solgun değil."

"Evet. Hastalığın nüksedeceğini sanmıyorum, ancak günden güne güçten düşüyor, sanki gözlerimin önünde eriyip gidiyor. Gerçek durumunu bir anlayabilsem..."

Genç kız bir süre sustu. Sonra, "Tanrım, eskiden ne kadar sağlıklıydı!" dedi. "Etine dolgun, yanakları pembe pembe bir kadındı... Burada kendisine 'Moskova güzeli' derdik. Kahkahadan ortalığı kırar geçirirdi. Bayramlarda köylü kadınları gibi süslenip püslenmesi pek hoşumuza giderdi."

Şişman, kırmızı yüzlü bir adam olan, Doktor Sergey Borisoviç evdeydi. Adam dizinden aşağı inen öyle uzun bir pardösü giymişti ki, bacakları kısacık gözüktüyordu. Çalışma odasında ellerini ceplerine sokarak bir köşeden öbürüne dolaşıyor, "Ru-ru-ru!" diye alçak sesle şarkı söylüyordu. Saçları taranmamıştı, favorileri karmakarışık, yataktan yeni kalkmış gibi dağınık bir görünüşü vardı. Divanların üstüne fırlatılmış yastıklarla, köşelere yığılı eski kâğıt tomarlarıyla, masasının altında yatan hastalıklı köpeğiyle adamın çalışma odası da tıpkı kendisi gibi yıpranıp eskimiş, derbeder bir görüntü taşıyordu.

Yuliya Sergeyevna babasının odasına girdi.

"Baba, Mösyö Laptev seni görmek istiyor."

Beriki biraz sesini yükselterek, "Ru-ru-ru!" dedikten sonra konuk odasına doğru yürüdü, elini Laptev'e uzattı.

"E, iyi haberler var mı?"

Konuk odası karanlıktı. Laptev şapkası elinde, bir koltuğa oturdu, doktoru rahatsız ettiği için özür diledi. Gelişinin amacı ablasının geceleri neden uyumadığını, neden sürekli zayıfladığını sormaktı. Ama Laptev sabahleyin ablasını muayene ederken de doktora aynı şeyleri sorduğu için biraz utanıp sıkıldı. Doktor, "İsterseniz Moskova'dan bir iç hastalıkları uzmanı çağıralım. Ne dersiniz?" dedi.

Sonra içini çekti, omuzlarını büzdü, elleriyle ne anlama geldiği belirsiz bir hareket yaptı.

Laptev'in sorusuna gücendiği anlaşılıyordu. Doktor insanların kendisine inanmadıklarını, değer vermediklerini, saygı duymadıklarını sürekli kafasında evirip çeviren, alıngan, işkilli bir adamdı. Hastalarının onu sömürdüğüne, arkadaşlarının da yanına kötü niyetle yaklaştıklarına inanırdı. Fırsat çıktıkça kendisiyle alay eder, insanların onun gibi ahmakların sırtına binip eziyet çektiklerini söylerdi.

Yuliya Sergeevna lambayı yaktı. Süzgün, soluk yüzünden, sarsak sarsak yürüyüşünden kilisede çok yorulduğu anlaşılıyordu. Şimdi yatıp uyusa öyle iyi olurdu ki! Lambayı yaktıktan sonra divana oturdu, ellerini dizine koyarak düşüncelere daldı.

Laptev kendisinin yakışıklı biri olmadığını biliyordu, koltukta otururken bile çirkinliğini hissediyor gibiydi. Yanaklarında hafif bir kırmızılığın oynadığı, orta boylu, çelimsiz bir adamdı. Saçları hayli seyredtiği için soğuk havalarda kafası üşürdü. Kaba saba, çirkin yüzleri bile bazen sevimli kılan o ince sadeliği göremezdiniz onun yüzünde. Anlamsız, bomboş bir suratı onunkisi. Kadınların bulunduğu yerlerde kendini rahat hissetmez, söyleyeceklerini uzattıkça uzatır, kırıtip somurturdu. Şimdi de öyle, sıkıntılar içinde, kendinden nefret etmeye başladı. Yuliya Sergeevna onun varlığından sıkılmasın diye bir konu açmak istedi ama neden söz edecekti ki? Ablasının hastalığından mı?

Duyduğu rahatsızlıktan kurtulmak için tıptan söz açtı, herkesin bildiği laflarla insanların sağlığını koruma konusundaki görüşlerini anlatmaya başladı. Çoktan beridir Moskova'da işçilerin gece kalacakları bir yer açıp burayı işletmek istiyordu. Tassarisına göre akşamleyin işten yorgun gelen işçiler beş-altı kapık gibi küçük bir ücret karşılığında orada bir tas sıcak çorba içecekleri, battaniyeli rahat bir yatakta yatacakları, giysilerini, ayakkabılarını kurutabilecekleri bir yatı yeri bulacaklardı.

Yuliya Sergeevna onunla birlikteyken genellikle bir köşede suskun otururdu. Laptev ise kızın ağzından tek laf çıkmadığı halde, belki sevdiği için, onun aklından neler geçirdiğini, ne

yapmaya niyetlendiğini hemen sezerdi. Şimdi de öyle, Yuliya Sergeyevna ayinden çıktıktan sonra üstünü değiştirip çay içmeye oturmadığına göre herhalde akşam bir yere konuk gidecekti. Laptev bunu sezdiği için sinirlendi, sıkıntıları arttı. Onun damdan düşercesine tıptan, insan sağlığından söz açmasına şaşır-mış bulunan doktorun, yüzüne donuk donuk baktığını görünce, “Ama işçilere gece yatı yeri açmak için hiç acelem yok,” dedi. “Bu konudaki tasarımı kısa sürede gerçekleştirmekten çekiniyorum. Çünkü kuracağım işletme Moskovalı hayırsever kadınların, düzmece dindarların eline geçerse bir sonuç çıkmaz, her zamanki gibi ağızlarına yüzlerine bulaştırırlar.”

Yuliya Sergeyevna ayağa kalkarak elini uzattı.

“Özür dilerim, benim gitmem gerekiyor. Lütfen ablanıza selam söyleyin.”

Doktor gene, “Ru-ru-ru!” diye şarkısına başladı.

Yuliya Sergeyevna’nın gidişinden sonra Laptev de fazla kalmadı, doktora veda ederek evinin yolunu tuttu. Eğer bir insan yaşamından hoşnut değilse, kendini mutlu hissetmiyorsa sokakta karşılaştığı mis kokulu ıhlamurlar, koyu ağaç gölgeleri, bulutlar, görünüşlerinden memnun, kimselere aldırma-z doğa güzellikleri ona aşağılık biri olduğu hissi vermekten başka bir işe yaramaz. Aydede iyice yükselmişti, bulutlar ayın altından hızla geçip gidiyorlardı. Laptev, “Ay bile taşradaki öteki nesneler gibi saf, sade gözüküyor. Bulutlar acınacak derecede incelip seyrelmiş,” diye düşündü. Doktorun evinde tıp bilimiyle, gece yatı yeriyle ilgili anlattıklarından dolayı utandı. Yarın da gene kendini tutamayıp Yuliya Sergeyevna’yı görmeye gideceği, yeniden aynı konuları açacağı, kızın yanında gereksiz bir varlık olduğunu hissedeceği için büyük bir kaygıya kapıldı. Ertesi gün de aynı şeyler olacaktı... Neden böyle yapıyordu? Böyle yaptığından ötürü eline ne geçecekti?

Eve varınca doğrudan doğruya ablasının yanına çıktı. Nina Fiyodorovna ilk bakışta sapasağlam gözüküyor, duruşuyla insanın üzerinde güçlü, sağlıklı bir kadın izlenimi bırakıyordu. Ancak yüzündeki uçukluğa dikkatle bakınca bir ölüyü andırıyordu daha çok. Özellikle yatakta yataırken, gözleri kapalıy-

ken... On yaşlarındaki büyük kızı Saşa, annesinin yanına oturmuştu, kendi okuma kitabından ona öyküler okuyordu.

Kadın, Laptev'i görünce zor işitilir bir sesle, "Kızım, dayın geldi," dedi.

Laptev ile yeğeni Saşa arasında birbirlerine açıklamadıkları bir antlaşma uygulanmaktaydı: Hastaya sırayla kitap okuyorlardı. Şimdi de öyle, küçük kız okuma kitabını kapattı, tek söz söylemeden yavaşça dışarı süzüldü. Bunun üzerine Laptev komodinın gözünden daha önce okumaya başladığı tarihî romanı çıkardı, kaldığı yerden yüksek sesle okumayı sürdürdü.

Nina Fiyodorovna doğma büyüme Moskovalıydı. İki erkek kardeşi gibi çocukluğu ile gençliği, tüccar olan babasının Pi-yatnitski Sokağı'ndaki evinde geçmişti. Çocukluğu bitmek bilmemişti; öylesine sıkıcıydı ki, şimdi bile unutamıyordu. Babası sert bir adamdı, onu üç kez kırbaçla dövmüştü. Uzun süre hastalık çeken annesi bir gün ölüverince üç kardeş evdeki hizmetçilerin elinde kalmışlardı. Uşaklar, hizmetçiler birbirinden kaba, pasaklı, ikiyüzlü yaratıklardı. Evlerine sık sık damlayan keşişler, papazlar da onlar kadar kaba, ikiyüzlüydüler; zengin tüccarın evinde durmadan yer içerler, hiç sevmedikleri halde babasına dalkavukluk ederlerdi. İki erkek kardeşi şans eseri liseye girmişlerdi, kendisi ise doğru dürüst bir öğrenim görmemişti. Berbat bir yazısı vardı, yalnız tarihî romanları okuyup anlardı. Bundan on yedi yıl önce, yirmi iki yaşındayken Himki semtindeki yazlıklarında toprak ağası olan şimdiki kocası Panaurov'la tanışmış, adama âşık olmuş, babası istemediği halde onunla gizlice evlenmişti.

Panaurov yakışıklı, tavırları küstah bir adamdı; sigarasını kandilden yakar, durmadan ısıklık çalardı. O bakımdan Nina Fiyodorovna'nın babası ona beş paralık değer vermezdi. Güveyinin ondan mektupla çeyiz istemesi üzerine de kızına uzun bir mektup yazdı; evliliğini onaylamamakla birlikte otuz bin ruble drahomayla birlikte karısından kalan kürkleri, gümüş takımlarını, başka öteberiyi gönderdiğini bildirdi. Sonra buna yirmi bin ruble daha ekledi. Panaurov kayınbabasının verdiği çeyizin kısa zamanda altından girip üstünden çıktı, köydeki kendi çift-

liğini sattı, ailesini alıp bu taşra iline taşındı, devlet dairelerinden birinde bir iş bulup çalışmaya başladı. Ancak çok geçmeden kentte kendine ikinci bir aile edindi, ikinci karısıyla ilişkisini kimseden gizlemediği için dedikodular aldı yürüdü.

Nina Fiyodorovna kocasını taparcasına severdi. Şimdi de öyle, kardeşinin okuduğu tarihî romanı dinlerken sevdiği adam yüzünden çok acılar çektiğini, büyük sıkıntılara katlandığını, eğer birisi tutup onun yaşadıklarını yazsa ortaya acıklı bir roman çıkacağını düşünüyordu. Göğsünde günden güne gelişen kanser uruna aldırılmazsa asıl derdinin aşktan, aile yaşamından kaynaklandığı gibi bir inanca saplanmıştı. Onu yatağa düşüren kanser değil, kıskançlık ile gözyaşlarıydı.

Aleksey Fiyodoriç Laptev okuduğu kitabı kapattı.

“Eh, bu da bitti. Yarın yenisine başlarız.”

Nina Fiyodorovna gülmeye başladı. Aslında çok gülen bir kadındı. Laptev hastalık dolayısıyla ablasının son günlerde sinirlerinin iyice zayıfladığını, vara yoğa güldüğünü fark etti.

Ablası, “Sabahleyin sen yokken Yuliya uğramıştı,” dedi. “Anladığım kadarıyla babasının hekimliğine pek bel bağlamıyor. Dedi ki: ‘Babam sizin tedavinizi sürdürsün ama bir yandan da şu yaşlı adamı gizlice çağırın, sizin için dua etsin.’ Dualarının gücüne inandıkları yaşlı bir adamdan söz etti bana.”

Bir süre sessizlikten sonra konuşmasını şöyle sürdürdü:

“Yuleçka şemsiyesini unutmuş, yarın onu kendisine biriyle gönderiver. Sana bir şey söyleyeyim mi, eğer birinin işi bitikse ne doktorların bir yardımı dokunur ne de duaların...”

Laptev konuyu değiştirmek amacıyla, “Nina, geceleri niçin uyumuyorsun?” diye sordu.

“Ne bileyim... Uyuyamıyorum işte. Yattığım yerde hep düşünüp duruyorum.”

“Sevgili ablacığım, düşünecek ne var ki?”

“Çocuklar var, sen varsın. Sonra kendi yaşantım... Alyoşa,¹ ben çok acı çekmiş bir kadını. Eski günleri şöyle bir düşünmeyegöreyim. Aman Tanrım, neler gelmiyor aklıma!” Gülmeye başladı. “Şaka değil, tam beş kez doğum yaptım, yavrula-

1 Aleksey – ç.n.

rımdan üçü yaşamadı. Şöyle bir gözünün önüne getir: Ben doğum sancısı çekerken kocam Nikolay Nikolayich başka bir kadınla düşüp kalkmaktadır, ebeyi ya da doğumdan anlayan yaşlı bir kadını çağırması için gönderecek kimseyi bulamazsın; hizmetçilere haber vermek için sofaya koşarsın, mutfağa gidersin, oralara alacaklı dükkân sahipleri, çıtıtlar, tefeciler dolmuşlar, kocamın dönmesini beklerler. Kafam fırıl fırıl dönmeye başlar. Kimseye söylememekle birlikte kocamın beni sevmediğini bilirdim. Şimdi böyle şeylere alıştım, eskisi kadar içime atmıyorum, ama o zamanlar gençtim, üzüntüden kendimi yiyip bitiriyordum. Bir keresinde, o zaman daha köydeydik, bahçeye çıkınca bir de ne göreyim? Kocam bahçede bir kadınla kırıştırmıyor mu? Hemen kendimi dışarı atıp nereye gittiğimi bilmeden, var gücümle koşmaya başladım. Sonunda kendimi bir kilisede buldum, aziz tasvirlerinin bulunduğu köşeye diz çöküp yakarmaya başladım: ‘Meryem Ana, bana yardım et!’ Dışarıda pırıl pırıl bir ay vardı.”

Bunları anlattıktan sonra biraz yatıştı, ancak soluk almakta güçlük çekiyordu. Biraz dinlendikten sonra kardeşinin elini tuttu, zor işitilir bir sesle, “Ne kadar iyisin Alyoşa!” dedi. “Akıllısın... Eşi bulunmaz bir insan oldun son zamanlarda.”

Gece yarısı Laptev ablasıyla vedalaştı. Yuliya Sergeyevna’nın unuttuğu şemsiyeyi alarak alt kata doğru yürüdü. Vaktin hayli geç olmasına karşın hizmetçiler, uşaklar üst kattaki yemek odasına toplanmışlar, çay içiyorlardı. Aman o ne düzensizlik! Çocuklar bile yatmamışlardı daha, onlar da yemek odasındaydılar. Hepsi alçak sesle, fısır fısır konuşurlarken lambanın gazının bittiğini, çok geçmeden söneceğini fark etmiyorlardı bile. Büyük küçük, orada kim varsa hepsi kötüye yorulabilecek birtakım olaylardan söz ediyorlardı. Bundan dolayı çok korktukları belliydi, hepsinin yüzünden kaygı okunuyordu. Antredeki ayna “çat” diye kırılmış, semaver her gün uğultu çıkarırmış, şimdi de uğulduyormuş, Nina Fiyodorovna bir gün botunu giyerken içinden bir sıçan fırlamış... Bu uğursuz işaretlerin ne anlama geldiğini çocuklar çok iyi biliyorlardı. Esmer, sıkı bir kız çocuğu olan Saşa korkulu, üzgün bir yüzle masada ki-

pardamadan oturuyor; yedi yaşındaki sarışın, tombul kız kardeşi Lida ise yanında ayakta dikilirken kaşlarını çatarak lambanın ışığına korkuyla bakıyordu.

Laptev odaları alçak tavanlı, sürekli ıtır kokan, havası bunalıcı alt kata indi. Oturma odasında ablasının kocası Panaurov gazete okuyarak onu bekliyordu. Laptev eniştesini başıyla selamladıktan sonra karşısına geçip oturdu. İkisi de suskundular. Öyle günler olurdu ki, bütün akşam böyle karşılıklı konuşmadan otururlar, bu durumdan ikisinin de canı sıkılmazdı.

Yatmadan önce üst kattan iki küçük kız “iyi geceler” demeye geldiler. Panaurov acele etmeden, istavroz çıkararak kızlarını kutsadı, elini öptürdü. Kızlar babalarının önünde eğilip selam verdiler, sonra Laptev’in yanına geldiler. Dayıları da onları kutsayıp elini öptürdü. Bu el öptürme, büyüklerin önünde eğilme töreni her gece yinelenirdi.

Kızlar çıkınca Panaurov okuduğu gazeteyi bir yana bıraktı.

“Şu bizim, Tanrı’nın koruması altındaki kentimizde insan sınıktından patlar!” dedi. “İtiraf edeyim ki, iki gözüm, kendinize bir eğlence bulmuş olmanızdan dolayı çok memnunum.”

“Siz neden söz ediyorsunuz?”

“Bu akşam Doktor Belavin’in evinden çıktığınızı gördüm de... Umarım, oraya koca bunağı görmeye gitmediniz.”

Laptev kızardı.

“Hayır, Doktor Sergey Borisoviç’le konuşmak için gitmiştim.”

“Ya, öyle mi? Haa, yeri gelmişken belirtiyim, gündüzleyin çıra yakıp arasanız bu berbat doktor gibisini bulamazsınız. Böylesine patavatsız, yeteneksiz, pis bir adam daha yoktur yeryüzünde. Sizin bulduğunuz başkentte şiirsel yönünü öve öve göklere çıkarıp hâlâ taşrayla ilgilenenler vardır. Yani şu bozulmamış kır görüntülerine, Anton Goremika’lara ilgi duyanlar...² Ama dostum, yemin ederek söyleyeyim ki, böyle bir lirizm aramayın bizim buralarda. Taşrada yalnızca bayağılık, ilkellik, iğrenç görüntülerle karşılaşsınız. Örnek olarak gelin, kentimizde kendilerini bilime adayanları ele alalım, başka bir deyişle aydınlarımızı, kültür adamlarımızı... Tasavvur edebiliyor mu-

sunuz, burada tam yirmi sekiz doktorumuz var, hepsi de para pul sahibi olmuşlardır, kendi kazandıkları evlerde keyif çatarlar; oysa kent halkının sağlık durumu eski tas, eski hamam... Örnek mi istersiniz, karım Nina'ya bir ameliyat yapmak gerekiyordu, üstelik basit bir ameliyat; bu işi kimse üzerine almadığı için ta Moskova'dan operatör getirttik. Nasıl, böyle bir şey düşünebiliyor musunuz? Burada ne mesleğini bilen var ne azıcık anlayan ne de bilimle ilgilenen. 'Kanser nedir?' diye sorun bu adamlara. Neden ileri geldiğini, nasıl bir şey olduğunu... Yanıt alamazsınız."

Panaurov kanserin nedenlerini kendisi açıkladı. Kendini her bilim dalında uzman sayar, söz hangi konudan açılırsa açılınsın bilimsel irdelemeler yapardı. Ama kendine göre bir irdeleme... Kan dolaşımıyla, kimyayla, astronomiyle ilgili kuramları da kendine özgüydü. "Tasavvur edebiliyor musunuz?" diyerek yumuşak, inandırıcı, tok bir sesle başlar, gözlerini kısar, yorgun yorgun iç çeker, lütufkâr krallar gibi çevresine gülücükler dağıtır, böyle tavırlarla konuşmasını sürdürürdü. Öyle memnundur ki kendinden, elli yaşında, aklını başına toplaması gereken bir adam olduğunu unuttur giderdi.

Laptev bir ara, "Karnımın acıktığının yeni farkına vardım," dedi. "Tuzlu bir şeyler bulsak da yesek!"

"Peki. Hemen bu işin bir çaresine bakalım."

Az sonra üst kattaki yemek odasında ikisi karşı karşıya yemeklerini yiyorlardı. Laptev bir kadeh votkadan sonra şarap içmeye başladı. Panaurov ise bir şey içmiyordu. İçki içmediği, kumar oynamadığı halde karısının malının mülkünün köküne kibrit suyu ekmiş, üstelik bir sürü borç altına girmişti. Böyle kısa zamanda bunca serveti har vurup harman savurmak için birtakım tutkulara gerek yoktu, herhalde özel bir yetenek yeterliydi. Panaurov lezzetli yemeklere düşküncü. Lüks lokantalara gider, müzikli, bol konuşmalı yemek yemekten hoşlanır, önünde saygıyla eğilen garsonlara onar, hatta yirmi beşer rublelik bahşişleri gözünü kırpmadan saçardı. Sık sık piyango biletlerine para yatırır, hayır derneklerine para verir, yaş gününü kutlayan tanıdığı kadınlara buket buket çiçek gönderir, fin-

canlar, tabak altlıkları alır; erkeklere de kol düğmeleri, boyun-bağları, ağızlık, pipo, köpek, papağan, Japon malı ya da antik eşyalar armağan ederdi. Gecelik gömleği ipektendi, karyolası sedef kakmalı abanozdan yapılmıştı, sabahlığı gerçek Buhara işiydi, vb... Bütün bunlara her gün, kendi deyimiyle, “etek dolusu para” harcardı.

Yemek süresince içini çekip kara gözlerini kısarak başını salıyan Panaurov, “Dünyamızda her şeyin bir sonu vardır,” diyordu. “Başlangıçta bir kadını seversiniz, acı çekersiniz, sonra o aşktan eser kalmaz. Yeryüzünde ihanet etmeyecek kadın olmadığı için sevgiliniz sizi aldatır, gene acı çeker, umutsuzluğa düşersiniz; sonra kendiniz birlikte yaşadığınız kadını aldatmaya başlarsınız. Aradan zaman geçer, bütün bunlar birer anı olur, yaşadıklarınızı soğukkanlılıkla değerlendirip hepsinin boş şeyler olduğunu anlarsınız...”

Hayli yorulan Laptev biraz da içkinin verdiği çakırkeyiflikle eniştesinin biçimli başını, alttan düzeltilmiş kara sakalını seyrediyor. Bu şımarık, kendinden emin, yakışıklılığıyla onları baştan çıkaran kadınların adamı niçin sevdiklerini anlıyor gibiydi.

Yemekten sonra Panaurov daha fazla oyalanmadan ikinci evinin yolunu tuttu. Laptev uğurlamak için onunla birlikte dışarı çıktı. Bütün kentte yalnız Panaurov silindir şapka giyerdi. Adam sokağa çıkıp boz renkli duvarların, pek zavallı gözükken, üç pencerele küçük evlerin, bahçelerdeki ısırganotu kümelerinin önünden geçerken, şık giyimi, cakalı tavırları, silindiri, turuncu eldivenleriyle pek tuhaf, hüzünlü bir görüntü sergiliyordu.

Laptev geriye eve dönmekte acele etmedi. Ay ışığı öylesine parlaktı ki, sanki yerdeki saman çöpü seçilebilirdi. Laptev ay ışığının saçlarını okşadığını, tüy yumuşaklığıyla başına dokunduğunu hissetti.

“Seviyorum! Seviyorum işte!” diye mırıldandı. O anda koşup eniştesinin arkasından yetişmek, onu kucaklamak, bütün kusurağını bağışlamak, ona istediği kadar para vermek, sonra tarlalardan, ormanların arasından koşarak neresi olursa kaçmak, kaçmak geliyordu içinden.

Odasına döndüğünde Yuliya Sergeyevna'nın şemsiyesini gördü, onu alıp öptü, öptü... Şemsiyenin kumaşı ipektendi, ama yeni değildi, üzerinden yıpranmış bir lastik geçirilmişti. Sapı da basit beyaz kemiktendi, belli bir özelliği yoktu. Laptev şemsiyeyi açıp tepesinde tuttu, sanki bir mutlulukla kuşatılmış gibi hissetti kendini.

Masaya oturdu, şemsiyeyi elinden bırakmaksızın Moskova'daki bir arkadaşına şu mektubu yazmaya koyuldu:

Değerli Dostum Kostya,

İşte size son haberim: Ben de seviyorum! "Ben de seviyorum!" diye yazmamın nedenini şimdi anlayacaksınız. Bundan beş-altı yıl önce kendisiyle tanışma fırsatı bile bulamadığım bir tiyatro oyuncusuna âşık olmuştum. Bundan bir sonuç çıkmayınca son bir buçuk yıldan beri sizin de yakından tanıdığımız, hem yaşı geçkin hem de çirkin bir bayanla yaşamaya başladım. Böyle bir birlikteliğe "sevmek" denilemez elbette! Ah, dostum, aşk konusunda benim ne kadar kısmetsiz biri olduğumu bilmezsiniz! Kadınlar yönünden hiç başarılı değilimdir, eğer "Ben de seviyorum!" diyorsam, bunun nedeni gençlik çağımın âşksız, kupkuru geçmesinden, bunun bana büyük hüznün, üzüntü vermesinden sonra ancak otuz dört yaşında ilk kez gerçek aşkı tatmamdır. "İşte şimdi seviyorum!" dememin nedeni bu.

Sevdiğim kızı size nasıl anlatayım, bilmem ki! Kendisi için "güzel bir kız" denilemez, ablak yüzlü, sıska biri, ama siz onun gülümsemesini, yüzündeki iyicilliği bir görseniz! Konuştuğu zaman sesi şarkı söylüyormuş gibi neşeyle cınlar. Gerçi bugüne değin benimle fazla bir konuşmuşluğu yok, onu yakından da tanımıyorum, ama yanında bulunduğum zamanlar ne kadar zeki, yüce amaçlar taşıyan, olağanüstü bir varlık olduğunu derinden hissediyorum. Dindar bir kız olmasının beni nasıl etkilediğini, onu gözümde ne kadar büyüttüğünü size anlatamam! Bu konuda belki sizinle aynı görüşte değiliz, gene de sizinle kıyasıya tartışmaya hazırım. Siz haklı olabilirsiniz, ama kendisini kilisede dua ederken görünce ona delicesine tutulduğumu anlıyorum. Bir taşra kızı olmakla birlikte öğrenimi-

ni Moskova'da tamamlamış, Moskovamızı seviyor, Moskovalı hanımlar gibi giyiniyor; bütün bunlar onu sevmem için yeter de artar bile. Kaşlarınızı çatıp bana aşk üstüne, kimin sevilip kimin sevilemeyeceği üstüne uzun bir söylev çekmeye hazırladığınızı görüyor gibiyim. Ancak, sevgili Kostya, aşık değilen bile aşkın ne olduğunu ben de çok iyi biliyordum.

Ablam da size selamlarını iletiyor. Bir zamanlar Kostya Koçevoy'u elinden tutup anaokuluna götürdüğünü hiç unutmuyor ve zavallı oğlan diyor sizin için. Çünkü onun belleğinde hep öksüz oğlan olarak kaldınız, işte böyle, öksüz çocuk, artık ben de seviyorum. Şimdilik bu, aramızda sır olarak kalsın. Oradaki bayana bu konuda bir şey çıtlatmayın. Öyle sanıyorum ki, o bayanla ilişkimiz kendiliğinden soğuyacak, Tolstoy'un öyküsündeki uşağın değişikle geveyecektir.

Laptev mektubu bitirince yatağı uzandı. Yorgunluktan neredeyse gözleri kapanmak üzereydi, ancak uyuyamıyordu bir türlü. Sokaktaki gürültüler mi engel oluyordu acaba uyumasına? O sırada evin önünden bir hayvan sürüsü geçiyor, çobanlar boru öttürüyorlardı. Derken, az sonra sabah duası için çanlar çalmaya başladı. Bu arada bir araba, tekerleri gıcırdaya gıcırdaya geçti, pazara giden bir kadının yüksek sesle konuştuğı işitildi. Serçeler ağaçlarda durmadan cıvıldaşıyordu.

II

O gün bayram havasına yakışan neşeli bir sabah başladı. Saat on sularında saçları düzgün taranmış Nina Fiyodorovna'nın koluna girerek oturma odasına getirdiler. Kahverengilerini giymiş bulunan hasta kadın odada bir süre gezindikten sonra gelip açık pencerenin önünde durdu, bahçeyi seyretmeye koyuldu. Yüzüne yayılan gülümseme öylesine saf, öylesine temizdi ki, onun bu tatlı gülümsemesine bakarak "Rus bahar yortusu kutlamaları" diye bir tablo yapmayı tasarlayan tanıdıkları sarhoş ressam geldi Laptev'in aklına. Çocuklar da, hizmetçiler de, Laptev de, hatta Nina Fiyodorovna'nın kendisi de hastalığının

geçeceğine, tümüyle iyileşeceğine neredeyse inanmaya başlamışlardı. Çocuklar odalarda koşturarak dayılarını kovalıyorlar, bir şamatadır sürüp gidiyordu.

Eve gelen tanıdık-tanımadık herkes Nina Fiyodorovna'nın sağlık durumunu soruyor, kilise çörekleri getiriyor, o gün gittikleri kiliselerde onun için dua ettiklerini söylüyorlardı. Bütün hayır işlerine yettiği için kasabada Nina Fiyodorovna'yı sevmeyen yoktu. Nasıl kardeşi Aleksey önüne gelene para saçıyorsa, o da kime gerekli, kime gereksiz diye düşünmeden herkese iyilik ederdi. Yoksul öğrencilere para verir; yaşlılara çay, şeker, reçel dağıtır; evlenemeyen kızları giydirip donatarak gelin eder; eline bir gazete geçecek olsa önce kimin neye gereksinmesi vardır diye sayfalarda bir duyuru, bir haber aramaya koyulurdu.

Şu anda bile elinde bir deste pusula vardı. Yoksulluk çekenlerin, ondan sürekli yardım isteyenlerin yaptıkları alışveriş karşılığı seksen iki ruble ödemesi için bunları bir gün önce bakkal göndermişti. Nina Fiyodorovna kâğıtlardaki zor okunan el yazısına bakarak, "Vay canına, bakkaldan ne kadar da çok öteberi almışlar, insafsızlar!" diye söylendi. "Seksen iki ruble, az para mı? Şeytan, tut bakkala taktıkları borcu ödeme, diyor!"

"Hadi, şunları ver de bu sefer ben ödeyeyim," dedi Laptev.

"Hayır, öyle şey olmaz! Her ay, her ay senden ve öbür kardeşim Fiyodor'dan iki yüz elli ruble alıyorum. Yetti artık benim için yaptıklarınız. Tanrı ikinizden de razı olsun."

Bu sözleri hizmetçiler iştmesinler diye alçak sesle söylemişti.

"Sana her zaman söylüyorum, ablacığım, ben ayda iki bin beş yüz rubleyi saçıp savuruyorum. Senin de benim kadar, Fiyodor kadar harcamaya hakkın var. Bunu sakın unutma! Babamızın üç çocuğundan biri olarak elimize geçen paranın üçte biri sürekli senin payına düşmektedir."

Ancak kardeşinin söyledikleri Nina Fiyodorovna'nın kafasını girmiyor, sanki önemli bir sorunu çözmeye çalışıyormuş gibi başka şeyler düşünüyordu. Onun para işlerinden anlamaması Laptev için sürekli tasa kaynağıydı. Ablasının görünür harcamalar dışında birtakım borçlar taktığından, bunu kendisine söylemeye çekindiği için üzüntü çektiğinden kuşkulanıyordu.

O sırada merdivende ayak sesleri ile oflayıp puflamalar işitildi. Üst kata çıkan doktordu bu. Her zamanki gibi saçları taranmamış, kılıksız doktor...

“Ru-ru-ru!” diye bir şarkı tutturmıştu.

Onunla karşılaşmak istemeyen Laptev oturma odasına geçti, oradan aşağıya, doktorun gelmeyeceği alt kata indi. Doktorun evine gittiği zamanlar, eniştesi Panaurov’un dediği gibi, bu bunakla kısa bir süre de olsa yüz yüze gelip konuşmak bile onun katlanamayacağı bir şeydi. Bu duruma göre onunla burada karşılaşmanın hiçbir anlamı yoktu. İşte bu yüzden Yuliya Sergeyevna’yı da sık sık görmeye gidemiyordu. Şimdi koca bunak evinden ayrıldığına göre şemsiyesini götürürse Yuliya Sergeyevna’yı orada yalnız bulacaktı. Bunu düşününce sevinçten yüreği hop etti. Hemen, bir an önce gitmeliydi!

Şemsiyeyi kaptı gibi, büyük bir heyecan içinde, uçarcasına dışarı fırladı. Hava sıcaktı. Yaban otlarının, ısırğanların бүрүдүğü doktorun kocaman avlusunda yirmi kadar çocuk top oynuyordu. Bunlar doktorun kiracıları ile komşularının çocuklarıydı. Doktorun evinin yanındaki, her yıl niyetlenip de bir türlü onarmaya fırsat bulamadığı, yıpranmış, eski, üç ek yapıda birçok aile otururdu. Çocukların şen şakrak bağışmaları bütün avluyu doldurmuştu. Evlerinin önündeki merdivene çıkan Yuliya Sergeyevna ellerini arkasında bağlayarak top oynayanları seyreliyordu.

Laptev uzaktan, “Merhaba!” diye seslendi.

Genç kız dönüp baktı. Laptev onu genellikle kayıtsız, soğuk ya da dünkü gibi yorgun görürdü, ama şimdi tıpkı top oynayan çocuklar gibi canlıydı, heyecandan yerinde duramıyordu.

Genç kız Laptev’e doğru yürüdü.

“Şunların nasıl neşeyle top oynadıklarını görüyor musunuz? Moskova’da böyle şey yoktur. Hoş, orada bunun gibi kocaman avluları pek bulunmaz ya... Şey, babam az önce size doğru yola çıkmıştı.”

Bunu söylerken dönüp dönüp çocuklara bakıyordu. Laptev’in yanına gelince şemsiyeyi almak için elini uzattı. Ama Laptev hemen vermedi, şemsiyeyi göğsüne bastırdı, dün gece

masada mektup yazdığı sırada şemsiyeyi açıp altında otururken duyduğu tatlı heyecana kendini kaptırarak, tutkuyla, kendinden geçercesine, “Sizden çok rica edeceğim, bunu bana armağan edin!” dedi. “Tanışmamızın bir anısı olarak saklamak istiyorum. Öyle güzel bir şemsiye ki!”

Yuliya Sergeyevna kızardı.

“Peki, sizin olsun. Ama ben şunda bir güzellik görmüyorum.”

Laptev genç kızı hayran hayran süzdü, ona ne söyleyeceğini bilmediği için susuyordu. Yuliya Sergeyevna bir süre bekledikten sonra gülmeye başladı.

“Ne diye deminden beri sıcakta duruyoruz? Hadi, içeri gidelim.”

“Sizi rahatsız etmez miyim?”

O sırada sofaya gelmişlerdi. Yuliya Sergeyevna üstündeki mavi çiçekli, açık renk giysiyi hışırdatarak yukarı kata koşuyordu, ama merdivenin ortasına varınca durdu.

“Hayır, rahatsız etmezsiniz. Çünkü sabahdan akşama değin işim gücüm yok. Benim için neredeyse her gün bayram.”

Laptev genç kızın yanına yaklaştı.

“Sizin bunları neden söylediğinizi anlamıyorum. Nasıl olur? Ben öyle bir çevrede yetiştim ki, kadın erkek ayrımı olmadan herkes durmadan çalışır.”

“Ya ortada yapılacak bir iş yoksa?”

“Yaşam koşullarını öyle ayarlamalısınız ki, çalışmak kaçınılmaz olsun. Çalışmadan geçen, temiz, dürüst, mutlu bir yaşam olabileceğini düşünemiyorum.”

Laptev şemsiyeyi bir daha göğsüne bastırdı, kendisi de hiç beklemediği halde, birdenbire, “Eğer benim karım olmayı kabul ederseniz sahip olduğum ne varsa hepsini size veririm. Evet, seve seve veririm. Bunun için yapmayacağım şey, katlanamayacağını özveri yoktur,” dedi.

Bunu alçak sesle söylemişti, ama kendi sesini tanıyamadı.

Genç kız irkildi; şaşırarak, korkuyla gözlerini ona dikti. Beti benzi atmıştı.

“Siz neler söylüyorsunuz?” diye mırıldandı. “Bu dediğiniz olamaz, inanın bana, olamaz! Beni bağışlayın!”

Sonra hızla, entarisini hışırdata hışırdata merdivenden yukarı koştı, odalardan birine girdi.

Laptev onun bu hareketinin ne anlama geldiğini biliyordu, içindeki ateş birdenbire söndü, bütün neşesi kaçtı, zihni allak bullak oldu. Beğenilmeyen, küçük görülen, nefret edilen, hat ta tiksinti duyulan bir adam yerine konduğu, kendisinden açıkça kaçıldığı için utancından yerin dibine geçerek kös kös evinin yolunu tuttu.

Sıcakta yürürken genç kıza söylediği sözler beynini oyuyor, “Sahip olduğu her şeyi verirmiş! Tüccar oldun da alışverişe mi çıktın yoksa? Neyi alıp neyi satıyorsun? Sahip olduğun şeyler onun pek işine yarar sanki!” diyerek kızıyordu kendine.

Ağzından çıkan bu sözler ne kadar aptalcaydı! Kadın-erkek herkesin durmadan çalıştığı bir çevrede yetişmişmiş... Ne büyük yalan! Sonra akıl öğretir gibi temiz, mutlu bir yaşamdan söz etmesinin anlamı neydi? Ağzından çıkanlar salakça olduğu kadar bayat laflardı, sahteliği sırtıyordu.

Bunları kafasında evirip çevirerek yürüyen Laptev büyük bir cezaya çarptırılan suçlunun zamanla vurdumduymaz bir havaya girmesi gibi, ona acı veren bilinmezliğin geride kaldığını, artık günler boyu umutla beklemenin, üzüntü çekmenin, hep aynı şeye kafa patlatmanın son bulduğunu düşünüyordu. Her şey açıkça ortadaydı. Mutluluk istekleri, umutları, hayalleri sona ermiş; artık kendisiyle ilgili hiçbir beklentisi kalmamıştı. Günlerdir ona azap veren üzüntülerin bir daha geri gelmemesi için başkalarının dertleriyle uğraşmalı, yakınlarının mutluluğu için çalışmalıydı. Aradan uzun zaman geçecek, kendisi de farkına varmadan yaşlanacak, ölüm günü yaklaştıkça aşka maşka gereksinimi kalmayacaktı. Artık hiçbir şeye aldıracağı yoktu, kendisi için hiçbir şey istemiyor, geleceğini soğukkanlılıkla düşünüyordu. Ancak yüzünde, gözlerinin altında bir ağırlık vardı, alnı çatlayacak gibi sızlıyordu, gözlerinden yaşlar fışkırmak üzereydi. Bedeninde bir kırıklık hissederek yatağa uzandı, beş dakika geçmeden derin bir uykuya daldı.

Laptev'in beklenmedik bir anda açılması Yuliya Sergeyevna'nın aklını başından almıştı.

Laptev'i yeterince tanıımıyordu, birkaç ay önce bir rastlantı sonucu tanışmışlardı. Moskova'daki ünlü Fiyodor Laptev ve Oğulları şirketinin sahiplerinden, zengin biri olduğunu biliyordu, hepsi o kadar. Ağırbaşlı, akıllı bir adama benziyordu; ablasının hastalığından dolayı hayli üzüntülüydü. Öyle sanıyordu ki, bugüne dek kendisi Laptev'e tümüyle kayıtsız kalmış, o da kendisine fazla bir ilgi göstermemişti. Ama az önce merdivenin ortasında birdenbire ona açılması, kendisine duyduğu hayranlıkla parlayan yüzünün acınası mutluluğu... İşte bunu anlayamıyordu.

Zihnini allak bullak eden, Laptev'in beklemediği bir anda açılması değildi yalnızca. Onun garip bir biçimde "karım olursanız" sözcüklerini kullanması, ardından da adamcağızı reddetmek zorunda kalması da üzüyordu kızcağızı. Laptev'e neler söylediğini tamı tamına anımsamıyordu, ama onu reddettiği sırada yüreğini dolduran o tatsız duygunun kalıntılarını hissediyordu hâlâ. Aslında ondan hoşlandığı söylenemezdi. Adamın mağaza tezgâhtarlarını andıran mıymıntıca tavırlarını kesinlikle beğenmiyordu, o bakımdan isteğini geri çevirmekten başka bir şey yapamazdı. Gelgelelim kötü bir davranışta bulunmuş gibi rahatsızlık duyuyordu şimdi.

Yatağının başucunda asılı kutsal tasvire bakarak, "Tanrım, odalardan birine girmeye bile fırsat bırakmadan, merdiven başında söylüyor bunları!" dedi. "Daha önce birkaç kez beni beğendiğini dile getirseydi ya! Alışılmadık, çok garip bir hareket, doğrusu!"

Odasında tek başına geçirdiği her saat içindeki kaygıyı artırıyor, yüreğini dolduran duygular gitgide dayanılmaz bir durum alıyordu. Birisi onu dinleyip yerinde hareket ettiğini söylese biraz rahatlayacaktı. Ama konuşacak kimsesi yoktu ki! Annesini yitireli çok olmuştu, babasını ise tuhaf bir adam sayıyordu. Onunla ciddi bir şey konuşamazdı. Adamın kaprisleri, çabuk

kırılıp küsmesi, belirsiz tavırları çok can sıkıcıydı. Babasıyla böyle bir konuşmaya başlasın, adam hemen kendi durumundan söz açar, anlatır da anlatırdı. Tanrı'ya yalvarıp dua etmeye kalksa, içini Tanrı'ya dökse bu sefer de ondan neler isteyeceğini tam olarak bilmiyordu.

Hizmetçi kız yemek odasına semaver getirdi. Yuliya Sergeyevna solgun bir yüzle, yorgunluktan zor yürüyerek masaya yaklaştı, çay hazırlığına koyuldu. Evde çay hazırlamak onun işiydi. Önce babasına bir bardak çay koydu. Sergey Borisic uzun pardösüsü, kırmızı yüzü, taranmamış saçlarıyla elleri ceplerinde, kafese kapatılmış vahşi bir hayvan gibi dolaşarak duruyordu odanın içinde. Arada bir masaya yaklaşır iştahla bir yudum çay içiyor, sonra düşünceler içinde yeniden dolaşmaya başlıyordu.

Yuliya Sergeyevna, yüzü pancar gibi kızarak, “Baba, bugün bana Laptev evlenme teklifinde bulundu,” dedi.

Doktor, kızının yüzüne anlamamış gibi garip garip baktı.

“Laptev mi? Şu Panaurov’un kayını mı?”

Aslında kızını severdi. Onun er ya da geç bir gün evlenip kendisini yalnız bırakacağını bilir, ama bu konuya fazla dokunmazdı. Yalnızlık çok korktuğu bir şeydi, öyle sanıyordu ki, koskoca evde tek başına kalınca bir gün ansızın bir yerine inivercek. Ancak bundan açıkça söz etmeyi sevmezdi.

Omuzlarını büzerek, “İyi, buna memnun oldum,” dedi. “İkinizi de candan kutlarım. Benden ayrılmak için kaçırılmaz bir fırsat çıktı önüne, şimdi ne kadar sevinersen azdır! Seni anlamıyor değilim. Aklının yarısını yitirmiş yaşlı bir babayla yaşamak senin için kolay olmasa gerek, ikinizi de çok iyi anlıyorum. Bir an önce gebersem, Azrail canımı alsa sevincinizden zil takar oynarsınız. Yürekten kutlarım sizi!”

“Ama ben reddettim.”

Doktor bu sözü işitince rahatladı ama bir kere konuşmaya kaptırmıştı kendini, durmak bilmiyordu:

“Beni neden bugüne dek bir tımarhaneye kapatmadıklarını şaşıyorum, hem de çok şaşıyorum! Üstümdeki şu setre yerine deli gömleği giydirdilerdi ne güzel olurdu. Evet, kaçığın bi-

riyim ben! Doğruluğa, iyiliğe inandığıma, hâlâ aptalcasına ülküler taşıdığıma göre, çağımızda bunlar delilik değilse nedir? Benim doğru davranışlarıma, dürüst tavırlarıma insanlar nasıl karşılık veriyorlar biliyor musun? Beni taşa tutmadıkları, sırtıma binmedikleri kalıyor. En yakınlarım bile beni eşek yerine koyuyorlar. Tanrı canını alsın böyle bunağın!”

“Seninle de insan gibi konuşulmaz ki baba!”

Babasının daha önceki haksız davranışlarını da unutmamış bulunan Yuliya Sergeyevna öfkeyle masadan kalktı, doğruca kendi odasına gitti. Ama az sonra ona acımaya başladı, babası kulübe giderken kalkıp uğurlardı, kapıyı arkasından sürgüledi. Dışarıda hava bozmuş, şiddetli bir rüzgâr çıkmıştı. Fırtınanın kapıya yüklenmesinden, dört bir yandan gelen esintiden az kaldı mum sönüyordu. Yuliya bütün odaları dolaştı; kapıları, pencereleri sıkı sıkı kapattı. Rüzgâr öyle şiddetli uluyordu ki, çatıda birileri dolaşüyor sanırdınız. Yuliya Sergeyevna o güne dek böylesine canının sıkıldığını, böylesine büyük bir yalnızlık hissettiğini anımsamıyordu.

Koskoca evde tek başına otururken kendi kendine soruyordu: Dış görünüşü hoşuna gitmedi diye Laptev’e olumsuz yanıt vermesi iyi bir hareket miydi? Evet, Laptev sevimsiz bir adamdı, onunla evlenmek, düşlerinden, mutluluk ve evlilikle ilgili beklentilerinden tümüyle kopmak anlamına geliyordu. Ama sevebileceği, düşlerindeki gibi bir adamla karşılaşacak mıydı? Yaşı yirmi biri bulmuştu. Kentte evlenebileceği tek genç tanı-mıyordu. Tanıdığı erkekleri bir bir gözünün önünden geçirdi. Memurlar, öğretmenler, subaylar... Bunların bir bölümü evliydi, ama aile yaşamları can sıkıcılığı, sağlığıyla onu şaşırtı-yordu. Geriye kalan erkekler ise yakışıklı değillerdi; zekaları, canlılıklarıyla onun ilgisini çekmiyorlardı; üstelik ahlâk yönünden zayıftılar. Laptev ne de olsa Moskovalıydı, üniversite bitirmişti, Fransızca konuşuyordu; zeki, soylu, yetenekli birçok insanın bulunduğu başkentte yaşıyordu. Başkent devingenliği, gürültüsü, güzel tiyatroları, müzikli akşamları, usta kadın terzileri, pastaneleriyle çok şeye bedeldi. Kutsal kitapta bir kadının kocasını sevmesi gerektiği yazılıydı, romanlar-

da da aşka büyük önem veriliyordu. Gene de epey bir abartma yok muydu bunlarda? Aşksız evlilik olamaz mıydı? Sevginin zamanla azalıp yok olacağından söz edilirdi. Geriye birtakım alışkanlıklar kalırmış. Aile yaşamının amacı da aşk, mutluluk değilmiş; çocukların yetiştirilmesi, ev işlerinin yürütülmesi gibi, kadınla erkeğin paylaştığı birtakım yükümlülüklermiş. Kutsal kitaptaki aşkı da bir kadının, en yakını olarak kocasına duyduğu saygı, gösterdiği hoşgörü olarak anlamak gerekirdi belki.

Yatmadan önce bildiği bütün gece dualarını okudu, sonra dizüstü çöküp ellerini göğsüne bastırarak gözlerini kandilin ışığına dikti ve onu sarsan duygular içinde, “Meryem Ana, bana akıl ver! Tanrım, aklımı başıma derlememe yardım et!” diye yakardı.

Zamanında kendilerine yapılan evlenme önerilerini geri çevirdikleri için pişmanlık duyan, ağlayarak üzüntülerini dışa vuran, evde kalmış, kocayıp çökmüş pek çok kıza rastlamıştı. Acaba aynı şey onun da başına gelir miydi? Yoksa bir manastıra mı kapanmalı, gönüllü hemşirelik mi yapmalıydı?

Istavroz çıkardıktan, çevresine haç işaretleri yaptıktan sonra soyunup yattı. Tam o sırada koridorda acı acı çingirak sesleri yankılandı. Çingirak sesinden bütün sinirlerinin boşandığını hissederek, “Aman, Tanrım, neler oluyor?” diye söylendi.

Ama yatağından kalkamadı. Şu taşra yaşantısı, olayların tek düzeligi, birbirine benzerliği yönünden çok can sıkıcıydı; sonra birdenbire her şey değişerek sinir ederdi insanı. Durduk yerde bir şeyden irkilirdiniz; anlamsızca korkuya kapılır, öfkelenir, kendinizi suçlu hissederdiniz. Sinirleriniz bazen o derece bozulurdu ki, şimdiki gibi battaniyenin altından başınızı çıkarıp bakmaya korkardınız.

Yarım saat geçmeden aynı şiddette bir çingirak sesi daha duyuldu.

Anlaşılan, hizmetçiler uyuyorlardı, çingirak sesini işitemişlerdi. Yuliya Sergeyevna ister istemez doğruldu, mumu yakıtı, hizmetçilere öfkelenerek giyinmeye başladı. Tam giyinip aşağıya yürümüştü ki, hizmetçilerden biri kapıyı açtı. Sonra da,

“Ben de beyefendi geldi sandım. Hastaya doktor çağırmak için gelmişler,” diye açıkladı.

Bunun üzerine odasına döndü. Çekmeceden bir deste iskam-bil kâğıdı çıkardıktan sonra fal bakmaya karar verdi. Iskambilleri güzelce karacak, en alttaki kâğıdı çekecekti. Eğer çekeceği kırmızı renkli çıkarsa evet demekti, Laptev’in önerisini kabul edecekti. Kara renkli çıkması durumunda ona hayır diyecekti. Çektiği kâğıt maça onlusuydu.

Biraz rahatlayarak uykuya daldı. Ancak ertesi sabah kalktığı anda evetle hayır arasında gene ikircikliydi. Yaşamını değiştirmeye karar verse neler olacağını bilmiyor, hep bunu düşünüyordu. Düşüne düşünce öyle yoruldu ki, kendini hasta hissetmeye başladı, saat on ikiye doğru gelirken daha fazla dayanamayıp giyinerek Nina Fiyodorovna’yı yoklamaya gitti. Asıl amacı Laptev’i görmektir. Bu sefer belki gözüne daha düzgün gözükürdü, bugüne değin onun hakkında yanıltılmış olabilir.

Rüzgâra karşı yürümek oldukça güçtü, büyük zorluk çekerek yürürken iki eliyle birden şapkasını tutuyor, tozdan-topraktan başka bir şey görmüyordu.

IV

Ablasının odasına girince orada Yuliya Sergeyevna’yı gören Laptev çok şaşırdı, bir gün önce aşağılanıp küçük düşürülen bir adamın duyguları uyandı içinde. Dün olanlardan sonra Laptev’le karşılaşacağını bile bile, çekinmeden ablasının evine geldiğine göre ya ona hiç aldırılmıyordu ya da bile bile adam yerine koymuyordu. Laptev genç kızla selamlaştığında onun solgun bir yüzle, gözaltları tozla dolmuş olarak kendisine suçlu suçlu, üzgün bakışından onun da acı çektiğini anladı.

Yuliya Sergeyevna da kendini iyi hissetmiyordu. Orada on-on beş dakika kadar oturduktan sonra gitmek üzere izin istedi. Ancak yanından geçerken Laptev’e, “Beni eve kadar geçirir misiniz?” dedi.

Sokaklardan ikisi de konuşmaksızın, şapkalarını tutarak geçiyorlar; Laptev artlarından esen rüzgârdan korumak için genç

kızın arkasından yürüyordu. Ara sokaklardan birine varınca hava biraz duruldu, bunun üzerine yan yana yürümeye başladılar.

Yuliya Sergeyevna, “Dün size karşı saygısızca davrandıysam beni bağışlayın,” dedi. “Bu yüzden öyle çok acı çektim ki, bütün gece uyuyamadım.”

Sesi titriyordu, ağlamak üzereydi. Laptev kızın yüzüne bakmaksızın, “Ben çok iyi uyudum,” karşılığını verdi. “Ama bu, kendimi iyi hissettiğim anlamına gelmez. Büyük bir düş kırıklığına uğradım, beni reddettiğiniz andan beri kendimi mutsuz, zehirlenmiş bir adam gibi hissediyorum. Dün söyledikleriniz bana çok ağır gelmişti, oysa şimdi yanınızda herhangi bir üzüntü duymuyorum, gördüğünüz gibi, yüzünüze bakarak konuşuyorum. Biliyor musunuz, sizi rahmetli annemden de, ablamdan da çok seviyorum. Onlarsız yaşayabilirim, yaşadım da, ama siz olmadan, öyle sanıyorum ki, bir gün bile yaşayamam. Sizin yokluğunuzda yaşamamın benim için bir anlamı kalmıyor!”

Laptev her zaman yaptığı gibi, şimdi de genç kızın asıl niyetini anlamaya çalışıyordu. Sezdigi kadarıyla bir gün önceki konuşmayı biraz daha uzatmak amacıyla ondan kendisini eve kadar geçirmesini istemişti, şimdi de birlikte yürüyorlardı. Ama kendisini reddettiğine göre bundan sonra yapacak başka ne olabilirdi? Aklından neler geçiriyordu? Bakışlarından, soğuk soğuk gülümsemesinden, hatta yan yana yürürlerken başını, omuzlarını dik tutuşundan Yuliya Sergeyevna’nın onu eskisi gibi sevmediğini, ona yabancı biri olduğunu açıkça görüyordu. Bu duruma göre neler söylemeyi tasarlıyordu?

Sergey Borisç da evdeydi. Doktor, Laptev’in adını ve baba adını birbirine karıştırarak, “Hoş geldiniz Fiyodor Alekseyiç,” dedi. “Sizi gördüğüme memnun oldum, çok memnun oldum!”

Eskiden kendisine karşı bu kadar güler yüzlü davranmazdı. Laptev doktorun tutumundan evlenme önerisini bildiği kanısına vardı, bu da hiç hoşuna gitmedi.

İçinde bulundukları oturma odası güzellikten yoksun, esnaf zevkine göre seçilmiş mobilyaları ve tablolarıyla onun üzerinde garip bir etki bırakırdı. Koltukların yanına kocaman bir aba-

jurlu lamba da konmuş olsa burası kimsenin yaşamadığı geniş bir depoyu andırırdı; böyle bir yerde ancak doktor gibi adamlar kendini evinde hissedebilirdi. Bunun iki katı büyüklüğündeki ikinci odaya ise “salon” diyorlardı, burası da dans salonları gibi yalnız sandalyelerle doldurulmuştu.

Doktorla oturup ablasının hastalığından söz eden Laptev’in içini bir kurt kemiriyordu. Yuliya Sergeyevna ona evlenme teklifini kabul ettiğini söylemek için mi önce ablasına uğramış, sonra onu alıp buraya getirmişti? Ne irkiltici bir şeydi bu! En korkuncu da kendisinin bu gibi kuşkulara kapılmasıydı. Şimdi aklına geliyordu da, dün akşam ve bütün gece baba-kız uzun konuşmalar, tartışmalar sonunda Yuliya Sergeyevna’nın zengin bir adamın önerisini geri çevirmekle düşüncesizce davranmış kararına varmış olabiliyorlardı. Bu gibi durumlarda babaların söylediği sözler Laptev’in kulaklarında çınladı: “Kızım, onu sevmediğini biliyoruz, ama böyle bir adamla evlenmekle büyük yararlar sağlayacağını hiç unutma!”

Doktor, bakması gereken hastalara gitmek üzere ayağa kalktı. Laptev de onunla birlikte çıkmaya hazırlanırken Yuliya Sergeyevna, “Gitmeyin, sizinle konuşacaklarım var,” diyerek onu durdurdu.

Genç kız o sırada büyük acılar, kararsızlıklar içinde kıvranıyordu. Akli başında, iyi yürekli, onu seven bir adamı salt hoşuna gitmiyor diye reddetmek çılgınca bir kapris, ne istediğini bilmezlik değil miydi? Özellikle böyle bir evlilikle can sıkıntısı içinde, aylakça geçen, tekdüze yaşantısını değiştirme fırsatı yakalamışken, önünde daha parlak başka bir gelecek görmezken... Bu yüzden Tanrı’nın gazabına bile uğrayabilirdi.

Babası evden çıkıp ayak sesleri duyulmaz olunca Yuliya Sergeyevna gelip Laptev’in karşısında durdu. Bu sırada yüzü sapsarıydı. Kararlı bir sesle, “Aleksy Fiyodorıç, dün uzun uzun düşündüm, önerinizi kabul ediyorum,” dedi.

Laptev eğilip genç kızın elini beceriksizce öptü, Yuliya Sergeyevna da soğuk dudaklarını onun alnına değdirdi. Laptev o anda bu yakınlaşmada asıl gerekli olan aşkın değil, bir sürü boş şeyin bulunduğunu hissediyor; isyan etmek, bağırıp çağır-

mak, bu kentte yaşadıklarını yüzüstü bırakıp bir an önce Moskova'ya kaçmak istiyordu. Ancak karşısında güzelliğine vurulduğu bir yaratık vardı. Bu gibi şeyleri düşünmenin zamanı olmadığını anlayarak genç kızı tutkuyla kucakladı, göğsüne bastırdı, ona sen deyip birtakım garip sözler mırıldanarak boynunu, yüzünü, saçlarını öpmeye başladı.

Yuliya Sergeyevna okşamalardan ürkerek pencereye doğru uzaklaştı. Şimdi ikisi de yaptıklarından pişmandı, “Bu da başımıza nereden geldi?” der gibiydiler. Yuliya Sergeyevna ellerini birbirine kenetlemişti.

“Ne kadar mutsuz olduğumu bir bilseniz!” dedi.

Genç kıza yaklaşp önünde ellerini kavuşturan Laptev de, “Neniz var? Sevgilim, Tanrı aşkına bana neler olduğunu söyler misiniz? Ama doğruyu, yalvarırım size, yalnız doğruyu söyleyin!” diyordu.

Genç kız zoraki bir gülümsemeyle, “Aldırmayın siz bana,” diye karşılık verdi. “Söz veriyorum, size sadık bir eş olacağım... Bu akşam sizi gene bekliyorum.”

Eve döndükten sonra ablasına tarihî roman okurken bütün bunlar bir bir Laptev'in gözünün önünden geçti. Kendisinin temiz, yüce, göklerde uçan duygularına önemsiz bir karşılık verilmişti. Sevilmediğini biliyordu; evlilik önerisinin salt zengin bir adam olduğu için kabul edilmesi, yani asıl değerli bulunduğu niteliklerinin değil, en az önem verdiği yönlerinin tercih edilmesi çok üzücüydü. Şöyle düşünüyordu: Dindar, iffetli bir genç kız olan Yuliya paraya düşkün biri değildi, ama onu sevmediği kesindi. Onu sevmemekle birlikte böyle bir işe girişmesi bir hesap sonucu olamaz mıydı? Belki uzun boylu düşünü-lüp tasarlanmamış, yarı bulanık bir hesap... Doktorun evi esnaf zevkine uygun döşenmesiyle onu tiksindiriyordu, doktorun kendisi de *Corneville Çanları*,³ operetinin kahramanı Gas-pard gibi pinti, şişko, pis herifin biriydi. Bunları düşününce Yuliya adı bile ona bayağı gelmeye başladı. Bu kız onu zerrece sevmediğine göre birbirine yabancı bu iki kişi nasıl nikâh masasına oturacaklardı? Görücü usulüyle evlenen iki kişi gibi mi?

3 Fransız kompozitörü R. Planquette'in bir yapıtı – ç.n.

Laptev'in avunacağı tek nokta kalıyordu, o da sevmeden evlenen yalnız onlar olmayacaktı, böyle binlerce insan vardı ve Yuliya onu tanıdıkça benimseyip sevebilirdi. Bu evliliğin kendisi gibi iç açıcı olmayan bir avuntu işte...

Okuduğu kitabı kapatarak gülmeye başladı.

"Romeo ile Juliet!" dedi. "Nina, biliyor musun, ben Romeo'yum. Beni kutlayabilirsin, bugün Yuliya Belavina'ya evlenme teklifinde bulundum."

"Ya, kutlarım sizi! Ama niye böyle birdenbire?"

"Hayır, birdenbire sayılmaz. Mart ayından beri bunu istiyordum, ama sen farkında değildin. Senin şu odada onunla tanıştığımız günden beri âşığım Yuliya'ya."

"Ben de senin Moskova'dan tanıdığın bir hanımla evleneceğini sanıyordum. Bizim taşra kızları ne de olsa sadedir, öyle değil mi? Ama en önemlisi senin mutlu olman, Aleksey. Kocam Grigori Nikolayic de beni sevmediği halde evlendik, şimdi nasıl yaşadığımızı görüyorsun. Şuna inanıyorum ki, iyi bir insan olduğun için her kadın seni sever, gelgelelim Yuleçka yalnız enstitü bitirmiş bir taşra kızı. Akıllı, iyilik duyguları seninki kadar gelişmiş değildir. Ayrıca çok genç, sense gençlik çağını geride bıraktın, yakışıklı sayılmazsın."

Son sözlerini yumuşatmak için kardeşinin yanaklarını okşadı.

"Yakışıklı değilsin, ama eşi bulunmaz bir erkeksin."

Kadıncağız işittiği haberden öyle heyecanlanmıştı ki, solgun yanaklarına hafif bir kızarıklık geldi, eline bir tasvir alarak kardeşini kutsasa uygun olup olmayacağını sormaya başladı. Öyle ya, bir abla olarak onun annesi yerine geçerci. Üzerinde durduğu ikinci bir nokta ise bu hüznün verici evliliğin görkemli bir düğünle, neşe içinde kutlanmasıydı; kimsenin ayıplamasına fırsat verilmemeliydi.

O günden sonra Laptev, nişanlısı olarak Yuliya Sergeyevna'nın evine günde üç-dört kez gidip gelmeye başladı, bu yüzden yeğeni Saşa'nın iki akşamda bir yerini alıp roman okuyamaz oldu. Yuliya onu oturma odası ile babasının çalışma odasından uzak, kendisinin kullandığı iki odada kabul ediyordu.

Bu iki oda çok hoşuna gidiyordu Laptev'in. Duvarlarına ışık vurmeyan odaların birer köşesinde aziz tasvirlerinin konulduğu dolaplar vardı; hoş bir esans ve kandil yağı kokardı ikisinde de. Gece yattığı odada genç kızın karyolası ile tuvalet masası paravanayla çevrilmiş, kitaplığının camlı kapılarına içeriden yeşil perdeler geçirilmişti. Her iki odanın tabanlarına halı döşendiği için yürürken ayak sesleri işitilmiyordu. Laptev kendi gözlemlerine dayanarak Yuliya Sergeyevna'nın içine kapanık, gürültü patırtıdan uzak, sessiz bir yaşamdan hoşlandığı kanısına vardı.

Ama evde kendisine tam yetişkin bir kız davranışı gösterilmediği kesindi. Çoğu kez parası çıkmaz, gezmeye gittiklerinde bundan dolayı utanıp sıkılırdı. Babası kitap alması, ufak tefek masrafları için yılda yüz ruble kadar para verirmiş, bundan fazlasını Yuliya istese de alamazmış. Pek çok hastaya bakmasına karşın doktorun elinde yeterince para kaldığı da kuşkuluydu. Akşamları kulübe gittiğinde kumar oynar, çoğu zaman ütü-lürdü. Ama doktorun asıl yaptığı harcama, satın alıp kiraya verdiği evlerineydi. Kiraların düzgün ödenmemesine karşın doktor gene de bu işin çok kazançlı olduğunu söylerdi. Kızıyla birlikte oturduğu evi rehine vermiş, karşılığında aldığı parayla boş bir arsaya iki katlı bir ev yaptırmaya başlamıştı. Ev bitince onu da rehine verecekti.

Laptev sis içinde yaşıyordu sanki, daha önce yapmayı göze alamadığı şeyleri o değil de tıpatıp benzeri ikiz kardeşi yapıyor gibiydi. Hiç istemediği halde kulübe doktorla birlikte gidiyorlar, birlikte yemek yiyorlar, kiraya vereceği evi yaptırmada kullanması için ona borç para öneriyordu. Hatta bir kere-sinde eniştesi Panaurov'un ikinci evine bile oturmaya gitmişti. Panaurov her nasılsa onu bir gün o eve çağırmış, o da düşünmeden "evet" demişti. Oraya vardıklarında onları uzun boylu, kara kaşlı, kara gözlü, Rus olmadığı hemen anlaşılan, saçlarına kır düşmüş, kupkuru bir hanım karşıladı. Kadının yüzünde beyaz beyaz pudra lekeleri vardı. Laptev'e tatlı tatlı gülümsemiş, bileziklerini şingirdatarak elini sertçe sıkıyordu. Laptev, kadının mutsuz olduğunu hem kendisinden hem de başkaların-

dan gizlemek için böyle aşırı hareketlerde bulunduğunu sanıyordu. Sonra içeriye tıpkı Saşa'ya benzeyen, beş ve üç yaşlarında iki kız çocuğu girdi. Yemekte sütlü çorba ile havuçlu dana söğüşü ve çikolatalı jöle vardı... Çikolatalı jöle aşırı tatlı, çorba ile dana eti ise lezzetsizdi. Yemeklerin böyle tatsız tuzsuz şeyler olmasına karşın masadaki altın kaplama çatallar, özel soya ve biber şişeleri, gösterişli kocaman kayık tabak, yaldızlı hardal kabı pırl pırl parlıyordu.

Laptev ancak çorbasını bitirince buraya gelmekle çok yersiz bir hareket yaptığını anladı. Evin hanımı utandığı için dişlerini göstere göstere gülüyordu; Panaurov gene bilimsel açıklamalara dalmış, aşkın neden ileri geldiğini anlatmaya çalışıyordu:

Kadına dönerek Fransızca, "Aşk olayı elektriklenmenin bir çeşididir," dedi. "Her insanın derisinin altında akım üreten minicik bezeler bulunur. Bir gün karşınıza karşı cinsten biri çıkar, onun bezelerindeki akım sizin ürettiğinize paralel düşerse ortaya aşk denen olgu çıkar."

Lapteve eve döndüğünde ablası nereye gittiğini sorduysa da bir açıklamada bulunmadı.

Düğüne kadar geçen süre Laptev için kendini yalandan kurtaramadığı bir dönem oldu. Yuliya'ya karşı duyduğu aşk günden güne artıyor, nişanlısı her gün gözüne daha şiirsel, daha ulaşılmaz bir varlık olarak gözüküyordu, gelgelelim onun aşkı karşılıksızdı. Yuliya kendini satan, o da satın alan biri olarak ikili, garip bir ilişkiydi bu. Bazen böyle bir ilişkiden dolaşmayı umutsuzluğa kısıyor, her şeyi yüzüstü bırakıp kaçmak istiyordu. Günlerdir gözüne uyku girmez olmuştu. Düşündükçe aklına Moskova'daki bayan geliyor; düğünden sonra onunla nasıl yüz yüze geleceklerini, babası ile kardeşi Fiyodor'un evlenmesine ve Yuliya'ya ne diyeceklerini merak ediyordu. Daha ilk karşılaşacakları gün babası kızcağıza bir patavatsızlık eder diye ödü pathıyordu. Kardeşi Fiyodor ise son zamanlarda tuhaf bir adam olmuştu. İkiz kardeşi uzun mektuplarında sağlığın önemi üzerinde durarak hastalıkların insanın ruhsal durumunu etkilediğini belirtiyor, din konularını irdeliyor, ama Moskova'dan, işlerinden tek söz etmiyordu. Bu mektuplar Laptev'i si-

nirlendirmekle kalsa gene iyi, kardeşinin günden güne kötüye gittiğini düşünmekten kurtaramıyordu kendini.

Düğün eylül ayında yapıldı. Öğle ayininin ardından nikâhları Piyotr ve Pavel Kilisesi'nde kıyıldıktan sonra yeni evliler aynı gün Moskova'ya gitmek üzere yola çıktılar. Yolculuktan önce koyu giysisi ve yerde sürünen eteğiyle genç kızdan çok evli bir kadına benzeyen Yuliya ile Laptev birlikte Nina Fiyodorovna'nın evine uğradıklarında hasta kadının yüzü hemen ayrılacakları için duyduğu üzüntüden çarpıldı, ama kuru gözlerinden tek damla yaş düşmedi.

"Tanrı göstermeye, sizlerle bir daha görüşmeden ölürsem iki kızımı yanınıza almanızı isterim," dedi.

Yuliya Sergeyevna da, "Söz veriyorum, gözünüz arkada kalmasın," diye karşılık verdi görümcesine.

Bu sırada dudakları, gözkapakları titriyordu. Bu sahneden duygulanan Laptev ise, "Ekim ayında seni gene yoklamaya geleceğim. O güne kadar toparlan, ablacığım. Dilerim, çabucak iyileşirsin," dedi.

Yolculuk, tuttukları özel vagonda geçti. İkisi de baş başa kalmaktan korkuyorlar, bundan dolayı bir çeşit tedirginlik duyuyorlardı. Yuliya Sergeyevna bir köşeye çekilip uyuyor numarası yaptı, Laptev ise kanepeye uzanıp gözlerini kapayarak babasını, Moskova'daki bayanı, Yuliya'nın yerleşecekleri evi beğenip beğenmeyeceğini düşündü. Arada bir onu sevmeyen karısına bakıp, "Bu işi neden yaptım?" diye şaşıyordu kendine.

V

Laptevlerin Moskova'daki ticareti tuhafiye malları üzerineydi. Kurdele, perde saçağı, kâğıt süslemeler, şerit, örgü ipliği, düğme vb. şeylerin toptancılığını yaparlardı. Mağazalarının yıllık cirosu yılda iki milyon rubleyi buluyordu, ancak ellerine geçen paranın ne kadarı temiz kârdı, bunu yaşlı babadan başkası bilmezdi. İki oğul ile tezgâhtarların tahminine göre yıllık kazanç üç yüz binden aşağı düşmezdi; eğer büyük patron "saçıp savurmasa", başka bir deyişle önüne gelene veresiye satış yap-

masa buna yüz bin ruble daha eklenebilirdi. Son on yıl içerisinde ellerinde bir milyon ruble değerinde ödenmemiş senet birikmişti. Senetlerden söz açılınca baştezgâhtar kurnaz kurnaz göz kırparak herkesin kolayca anlayamayacağı bir açıklamada bulunurdu:

“İşte çağımızın ruhsal sonuçlarından biri...”

Alışverişin büyük bölümü çarşıdaki dükkânların sırasındaki, “depo” olarak adlandırılan mağazada yürütülürdü. Depoya avlu yönünden, sürekli hasır kokan, yük beygirlerinin asfalt yoldan takır takır nal seslerinin işitildiği yarı karanlık bir kapıdan girilirdi. Son derece gösterişsiz demir kapıdan içeri girince kendini zi duvarları kömür çizikleriyle dolu, rutubetten rengi kararmış, demir parmaklıklı daracık bir pencereden zar zor ışık alan bir odada bulurdunuz. Bunun bitişiğinde daha temizce ve büyük, penceresi gene demir parmaklıklı, içinde dökme demir soba ile iki masayla karşılaşacağınız ikinci bir oda daha vardı. Burası yazıhaneydi. Dar bir taş merdivenden tırmanıp ikinci kata çıkarsanız asıl mağazaya varırdınız. Burası epeyce geniş bir alan olmakla birlikte sürekli loş oluşu, tavanının alçaklığı, içerisini dolduran kutular, denkler, geçitlerde mekik dokuyan müşteriler yüzünden yeni gelen biri üzerinde alt kattaki iki oda gibi sıkışık, gösterişsiz bir yer izlenimi bırakırdı. Gerek burada, gerekse yazıhanede kutular, denkler içindeki mallar üst üste, yan yana, yığınlar halinde odaların tabanına gelişigüzel konuluvermişti. Ne düzen vardı ne de bir güzellik... Eğer şurada burada kâğıt paketlerin deliğinden dışarı fırlamış kırmızı renk iplikler, püsküller, saçak uçları görmeseniz burada ne alınıp satıldığını hemen anlamazdınız. Üzerine basılıp ezilmiş kutulara, yassı denklere bakınca böyle ıvır zıvır şeylerin satışından mağazada milyonların döndüğüne, müşteriler hesaba katılmazsa burada sürekli elli kişinin arı gibi çalıştığına inanmak kolay değildi.

Moskova'ya gelişlerinin ertesi günü Laptev öğleüzeri depoya uğradığında işçiler satılan malları sandıklara yerleştirirken öyle gürültü patırtı çıkarıyorlardı ki, girişteki ilk odada ve yazıhanede onun içeri girdiğini kimse işitmedi. Arkadaki merdivenden elinde bir deste mektupla aşağı inen tanıdık postacı da fark

etmedi Laptev'i. Yukarı katta onunla ilk karşılaşan, benzerlikleri yüzünden herkesin onları ikiz kardeş sandığı Fiyodor Fiyodoriç oldu. Bu benzerlik Laptev'in aklına şöyle bir soru getirdi: "Acaba ben dışarıdan bakılınca nasıl görünürüm?" Şimdi de öyle, karşısında kısa boylu, yanakları hafifçe kızarık, tepesindeki saçlar seyrelmiş, daracık kalçalı, esnaf görünüşlü, çirkin kardeşini görür görmez, "Gerçekten ben de böyle miyim?" diye düşündü.

Elini sertçe sıkıp yanaklarından öpen Fiyodor, "Ah, ağabeyciğim, seninle görüştüğümüze o kadar sevindim ki!" dedi. "Gelmenizi iple çekiyordum. Evleneceğini yazdığın zaman meraktan çatlayacak durumdaydım, seni çok özledim. Dile kolay, tam altı aydır birbirimizi gördüğümüz yok! E, ne var ne yok? Ablamız Nina'nın durumu nasıl?"

"Çok kötü."

Fiyodor göğüs geçirdi.

"Ne yaparsın, yazgısı böyleymiş. Peki, karınla ilgili neler anlatacaksın? Güzel mi, söylesene! Yengemi şimdiden sevmeye başladım, o da benim kız kardeşim sayılır. Onu birlikte şımartırız artık."

Tam o sırada ileriden, Laptev'in yakından tanıdığı, babasının geniş omuzlu, kamburumsu sırtı gözüktü. Yaşlı baba tezgâhın önündeki tabureye oturmuş, bir müşterisiyle konuşmaktaydı.

Fiyodor babasına seslendi:

"Baba, ulu Tanrı bizi sevindirdi! Bak, ağabeyim gelmiş!"

Fiyodor Stepaniç uzun boyu, iri yapısı sayesinde yaşının seni bulmasına karşın çok sağlıklı, güçlü bir adam izlenimi bırakırdı. Geniş göğüs boşluğundan fıçıdan çıkarcasına uğuldayarak çıkan kalın bir sesi, gürlemeye benzeyen, ağır aksak bir konuşması vardı. Sakalını dört bir yanından düzeltir, askerlerinki gibi kısa bir bıyık bırakır, puro içmekten hoşlanırdı. Gerek evde, gerekse mağazada hava ona sürekli sıcak geldiği için, yılın dört mevsimi sırtına yelken bezi ceket giydiğini görürdünüz. Birkaç yıl önce gözlerine inen perde alınmış olsa da gözleri pekiyi görmez, işle-güçle uğraşmaz, buraya gelince müşteri-lerle çene çalıp reçelli çay içerdi.

Laptev babasının yanına giderek eğilip önce elinden, sonra dudaklarından öptü.

Fiyodor Stepaniç, “Epey zamandır görüşmüyoruz, beyciğim, değil mi?” dedi. “Aradan kaç ay geçti? Eh, evliliğini de kutlayalım bari. Hayırlı, uğurlu olsun!”

Öpmesi için dudaklarını uzattı, Laptev eğilip babasını dudaklarından bir daha öptü.

“Karıcığını da getirmişsindir, sanırım.”

Yaşlı adam böyle dediyse de söylediği sözün yanıtını almadan karşısındaki müşteriye döndü:

“Azizim, şimdi size açıklıyorum, ben de bir genç kız bulup yakında dünya evine gireceğim. Öyle ya, evlenirken babadan izin, hayır dua almak yok. Böyle kurallar kalktı ortadan. Herkes kendi bildiğini okuyor. Ben evlendiğimde kırk yaşımı çoktan aşmıştım, gene de babamın ayaklarına kapanıp onay vermesi için günlerce dil döktüm. Ama bugünkü gençlerde böyle bir saygı arama!”

Oğlunun gelmesine sevinmişti ama belli etmiyordu. Çünkü gönül alıcı sözler söylemek, sevincini belli etmek babalara yakışmazdı. Babasının tok sesi, tavırları, kullandığı “karıcığın” sözü Laptev’in hoşuna gitmedi; depoya çocukken geliş-gidişleri sırasında karşılaştığı acı olayları getirdi aklına. Zaten burada her şey, ona dayak atıp perhiz yemeklerinden başkasını yedirmedikleri çocukluk günlerini anımsatırdı. Laptev biliyordu ki, şimdi de çırakları eşek sudan gelinceye dek dövüyorlar, burunlarını kırıyorlardı; onlar da büyüyünce aynı şeyi başkalarına yapacaklardı. Küçükken depoda beş dakika bile geçmezdi ki, birisinin tutup ona bağıracağını, suratına bir tokat patlatacağını düşünerek titremeye başlamasın.⁴

Yanlarına gelen Fiyodor, babasının konuştuğu müşterinin omzunu tıptışladıktan sonra ağabeyine, “Alyoşa, seni Tambovlu müşterimizle tanıştırayım,” dedi. “Grigori Timofeyiç altmışını çoktan devirdi ama şimdiki gençlere taş çıkartır. Biliyor musun, yeni karısından bebeleri var!”

4 Bu durum küçük Çehov’un, Taganrog’da babasının bakkal dükkânında çıraklık yaptığı yıllarda kendi başından geçenleri andırıyor – ç.n.

Tezgâhtarlar gülmeye başlayınca sarı yüzlü sıska bir adam olan Tambovlu müşteri de güldü. Tezgâhın arkasında dikilen baştezgâhtar oradan lafa karıştı:

“Doğanın gücü olağan şeylerin üstündedir. Nereden girerse oradan çıkar gider.”

Kulağının arkasında sürekli kalem taşıyan baştezgâhtar İvan Vasilyiç Poçatkin elli yaşlarında, uzun boylu, gözlüklü, kapkara sakallı bir adamdı. Bir konu açıldığında düşüncelerini bulanık sözlerle, dolaylı dokundurmalarla dile getirmeyi severdi. Ancak adamın kurnaz kurnaz gülmesine bakınca anladınız ki, söyledikleri çok derin, sizin sezemeyeceğiniz derecede ince bir anlam taşıyor. Konuşmalarını, kendince değişik anlamlar verdiği, kitaptan kapma sözlerle süsler; bunları herkesin söyleme biçim ve tarzına aldırış etmeden kullanırdı. “Başka” sözcüğünü örnek alalım. Bir şeye kesin inandığını, kimseden itiraz istemediğini belirtmek için “O başka!” diye bağırırdı.

İşin asıl şaşılacak yanı ise bütün öbür tezgâhtarların, müşterilerin onu pek güzel anlamalarıydı. Doğma büyüme Kaşıralı olan Poçatkin, Laptev’in evliliğini kutlarken de şöyle söyledi:

“Kadınlara hizmette büyük bir cesaret örneği gösterdiniz, çünkü her kadın bir Şamil’dir.”⁵

Deponun başka önemli bir kişisi de dazlak kafalı, şişman, kelli felli bir adam olan Makeyiçev’di. Makeyiçev, Laptev’in yanına yaklaşıp evliliğini kutladıktan sonra alçak sesle, “Saygılar sunarım, efendim,” dedi. “Ulu Tanrı’nın babanızın dualarına kulak verdiği görülüyor, efendim. Tanrı’ya şükürler olsun, beyefendiciğim...”

Onun peşinden öteki tezgâhtarlar kutlama kuyruğuna girerler. Hepsisi de günün modasına uygun giyinmişlerdi; yalnızca okumuş, kendini bilen insanlar böyle giyinirlerdi. “K” sesi onların ağızda “h”ye dönüştüğü, aynı kutlama sözlerini durmadan yineledikleri için havada sürekli bir “Hvıssss!”⁶ sesi duyulmaya başladı.

5 Kafkas halkının Ruslara karşı mücadelesinin önderi Şeyh Şamil – ç.n.

6 Güneyli şivesiyle konuşan tezgâhtarlar “k”yi “h” gibi söyledikleri, “efendim” anlamında da her sözcüğün sonunda “s” kullandıkları için – ç.n.

Bu tören Laptev'in canını sıkmakta gecikmedi. Bir fırsatını bulup eve kaçacaktı ama yapamadı. Burada en azından iki saat daha kalmalıydı, çünkü hemen kalkıp gitse çok ayıp olurdu. Makeyîçev'i tezgâhın yanından bir köşeye çekerek depoda değişiklikler olup olmadığını, yaz mevsiminde işlerin nasıl gittiğini sordu. Beriki onun yüzüne bakmadan sorulara saygıyla yanıt veriyordu. Saçları kısacık kesilmiş bir çırak, altına tabak koymadığı bir bardakla Laptev'e çay getirdi. Az sonra başka bir çırak Laptev'in önünden geçerken ayağı kutuya takılıp yere düştüyordu. Bunun üzerine o kelli felli Makeyîçev açtı ağzını, yumdu gözünü, "Daha yürümesini öğrenemedin mi?" diye başlayıp çocuğa demediğini bırakmadı.

Tezgâhtarlar genç patronun evlenip mağazadaki işinin başına dönmesinden dolayı kıvançlıydılar. Yanından geçerlerken her biri gönül okşayıcı bir şeyler söylüyor, saygılarını belirtiyorlardı. Gelgelelim Laptev onların içten olmadıklarına inanıyordu, ondan korktukları için böyle dalkavukça davrandıkları kesindi. Hiç unutamadığı bir olay yaşanmıştı eski günlerde: Bundan on beş yıl kadar önce ruhsal çöküntü geçiren bir tezgâhtar bir gün yalınayak, don gömlek dışarı fırlamış, ellerini kollarını sallayarak içeridekilere ağız dolusu küfretmiş, kendisini ezdiklerini söylemişti. Daha sonra iyileşip yeniden işinin başına döndüğünde zavallı adamı tefe koyup "sömürücüler" yerine "sümürücüler" dedi diye günlerce alay ettiler.

Laptevlerin, tezgâhtarların aldıkları ücreti burunlarından fitil fitil getirdiğini bütün çarşı esnafı söylerdi. En kötüsü de baba Laptev'in çalışanlara karşı Asya siyaseti gütmesiydi. Bundan dolayı gözde tezgâhtarlardan Poçatkin'in ya da Makeyîçev'in eline ne kadar para geçtiğini kimse bilmezdi. İkisi de ikramiyelerle birlikte yılda üçer bin ruble aldıkları halde Fiyodor Stepaniç onlara yedişer bin ödüyormuş gibi tavır takınırdı, ikramiye yıl sonunda her çalışana ödenirdi aslında. Ancak gizlice ödenmediği için az alan bile gururuna yediremeyip çok aldığını söylerdi. Ayrıca hiçbir çırak ne zaman tezgâhtar olacağını bilmez, hiçbir tezgâhtar da patronların kendisinden memnun olup olmadığını anlayamazdı. Mağazada ne gibi hareketlere izin ve-

rildiği açıkça söylenmediği için zavallı çalışanlar iyice şaşkına dönmüşlerdi. Evlenmeleri yasaklanmadığı halde patronları kızdırıp işinden olurlar korkusuyla hiçbiri evlenmezdi. Arkadaş edinmeleri, eş dost görmeye gitmeleri yasak değildi, ama akşam saat dokuz olmadan ortak yatı yerinin kapıları kapanır, ertesi sabah da yaşlı patron “Hoh de bakalım!” diye hepsinin teker teker ağzını koklayarak alkol alıp almadıklarını denetlerdi.

Çalışanlar her bayram sabahı kilisedeki erken ayine katılıp büyük patronun onları göreceği iyi bir yer kapmak zorundaydılar. Oruç tutmaya gelince, bu da bir zorunluluktur. Birtakım kutlamalarda, örneğin başpatronun ya da aile üyelerinden birinin doğum gününde hepsi kutlamaya gidip imza defterine imza atarlar, aralarında para toplayıp aldıkları bir fotoğraf albümü ya da ünlü Feya Pastanesi’ne ismarladıkları koca bir kutu börek getirirlerdi. Yatı yerleri Piyatnitski Sokağı’ndaki evin yan bölümünün alt katındaydı. Üç-dört kişi bir odada balık istifi yatarlar, masada yemek yerken her birinin önünde kendi tabağı olduğu halde yemeklerini ortadaki bir tasta kaşıklarlardı. Eğer yemek sırasında patronlardan biri içeri girerse hep birden ayağa kalkmak zorundaydılar.

Laptev depo çalışanları arasında yaşlı babasının, kendisini yalnız bozuk eğitim çarkından geçenlerin “velinimet”leri saydıklarını, ötekilerin ise “sömürücü” olarak gördüklerini bilirdi. Moskova’dan altı aylık ayrılığı sırasında mağazada işlerin daha iyiye gittiğini gösteren tek değişiklik olmamıştı. Değişen bir şey vardı, ama o da pek iyiye yorumlanamazdı. Eskiden sessiz, dalgın, son derece nazik biri olan kardeşi Fiyodor şimdi kulağının arkasına bir kalem ilştirip müşterilerin omuzlarını tıptışlayarak, tezgâhtarlara “Dostlarım!” diye bağırarak iş bilen bir adam tavrıyla mağazanın bir köşesinden öbürüne koşturup duruyordu. Fiyodor, aklının ermediği bir rol oynuyor gibi geliyordu Laptev’e.

Ayrıca babasının uğultulu kalın sesi gümbür gümbür işitiliyordu deponun dört bir yanından. Yapacak başka bir işi olmayan yaşlı baba mağazada salak salak dolaşan müşterilerden birini yakalayıp ona nasıl yaşayacağı, işlerini nasıl yürüteceği ko-

nusunda bitmez tükenmez öğütler veriyordu. Bu öğüt veremelerde kendini örnek göstermese çatlardı herhalde. Laptev onun övünmelerini, insana baskı yapan, ezen tok sesini on beş-yirmi yıl önce de her gün işitirdi. Bu, kendine tapan adamın konuşmalarından öyle anlaşılıyordu ki, rahmetli annesiyle evlenmekle yalnız karısını değil, karısının ailesini de mutlu etmiş, kendi çocuklarına toz kondurmamış, mağazada çalışanlara, tezgâhtarlara büyük iyiliği dokunmuş, oturduğu sokakta yaşayanlar ile tanıdığı bütün insanların sevgisini, saygısını kazanmıştı. Onun yaptığı her şey en iyisiydi, eğer birilerinin işi düzgün yürümüyorsa kendisine danışmak istemediği içindi. Kim gelip ondan akıl almazsa işleri ters gidecek demektir. Kilisede de en ön sırada oturur, ayin yapılırken kendine göre bir eksiklik görürse hemen papazları uyarırdı. Tanrı'nın sevgili kulu olarak böyle görevler onun gibilere düşüyordu.

Öğleden sonra saat ikide mağazada herkes arı gibi çalışıyordu. Uğuldayan sesiyle gevezelik eden tek bir kişi vardı, o da yaşlı babaydı. Laptev aylak aylak oturmamak için ördüğü süsleme şeridini ustalardan birinin elinden alarak adamı başka bir işe gönderdi, sonra Vologdalı bir müşterinin ısmarladığı malı getirmesi için tezgâhtarlardan birini görevlendirdi.

Mağazanın dört bir yanından alfabenin harfleri duyuluyordu: a, se, le, te, u... Tezgâhtarlar istenen malların adları ile fiyatlarını birbirlerine harflerle bildirirlerdi.

“Fe, i, ze, bir fe daha!”

Laptev, Fiyodor'a “Hoşça kal!” dedikten sonra kimsenin gözüne gözükmeden depodan ayrıldı. Ayrılmadan önce kardeşine, “Yarın karımla birlikte Piyatnistki Sokağı'ndaki eve, babamın elini öpmeye geleceğiz. Ama seni önceden uyarıyorum, eğer babam bir patavatsızlık edecek olursa orada bir dakika bile durmam!” dedi.

“Ah, ağabeyciğim, sen hep aynısın, hiç değişmemişsin! Yaşlı adama biraz hoşgörölü davransan olmaz mı? Neyse, yarın saat on birde sizi dört gözle bekliyoruz. Öğle ayinine yetişsin, tamam mı?”

“Ben ayine filan katılmam.”

“Orası önemli değil. Saat on birden sonraya kalmayıp ayine yetişirseniz iyi olur, sonra hep birlikte kahvaltı yaparız. Yengeme selam söyle, elini benim adıma öp. Onu çok sevecekmışım gibi bir önsezi var içimde.”

Laptev merdivenden aşağı inerken ağabeyinin arkasından şöyle seslendi:

“Sana imreniyorum, Aleksey, sevgili ağabeyciğim!”

Nikolski Caddesi’nden geçip evine doğru yürürken kardeşindeki değişikliği anlamaya çalışıyordu. “Fiyodor’un, çıplak dolaşıyormuş gibi herkesten utanan bir hali var. Kullandığı sözcükler de değişmiş: ağabeyciğim, sevgili ağabeyciğim, ulu Tanrı’ya şükürler olsun, Tanrı’ya duacıyım... Bunlar da nereden çıktı? Tıpkı Şçedrin’in İyuduşka’sı gibi,” diye söylendi kendi kendine.

VI

Ertesi gün pazardı. Laptev tek at koşulu hafif bir arabayla saat on birde karısıyla birlikte Piyatnitski Sokağı’ndaki baba evinin yolunu tuttu. Babasının tatsız bir çıkış yapıp keyfini kaçıracağını düşündüğü için tedirginlik içindeydi. Yuliya Sergeyevna ise kocasının evinde geçirdiği iki geceden sonra onunla evlenmekle büyük bir yanlış yaptığını, Moskova’da değil, başka bir kentte olsalar bu birlikteliğe bir gün bile katlanamayacağını düşünüyordu. Moskova hiç olmazsa onu oyalayıp avutan bir yerdi. Süslü kızaklarla ya da en seçme atların koşulduğu pahalı arabalarla bu güzel kentin sokaklarını, evlerini, kiliselerini gezse; sabahdan akşama değin caddelerde araba koşturarak güz mevsiminin serin havasını ciğerlerine doldursa belki kendini böyle sine mutsuz hissetmezdi.

Sıvası, boyası yenilenmiş iki katlı beyaz bir evin önüne gelince arabacı atları yavaşlatıp sağa doğru dönmeye başladı. Onları bekleyenler avlu kapısının önüne çıkmışlardı. Sirtında yeni kaftanı, gıcır gıcır çizmeleri, lastik ayakkabılarıyla kapıcı ve iki polis kapıda dikiliyordu. Sokağın yarısından içeriye, avluya kadar her yere taze kum serilmişti. Yeni evliler içeri girerken ka-

pıcı şapkasını çıkardı, polisler asker gibi selam durdular. Evin önündeki merdivende dikilen Fiyodor onları son derece ciddi bir yüzle karşıladı.

Yuliya'nın elini öperken, "Tanıştığımıza memnun oldum yengeciğim. Hoş geldiniz!" dedi.

Genç kadının koluna girerek birlikte basamakları çıktılar, koridorda biriken kalabalığın arasından geçtiler. Girişteki sofa-da da birçok insan vardı, içerisi günlük ağacı kokuyordu. Ortalağa sanki bir ölüm sessizliği çökmüştü.

Fiyodor, "Şimdi sizi babamla tanıştıracam," diye fısıldadı. "Saygıdeğer bir ihtiyardır, *pater familias*."⁷

Ayinin yapılacağı büyük salonda Fiyodor Stepaniç, başı ho-tozlu bir papaz ile yardımcısı masanın yanında, ayakta bekliyorlardı. Yaşlı baba bir şey söylemeden, öpmesi için elini gelinine uzattı. Kimseden çıt çıkmıyordu. Yuliya bir an şaşırıp durakladı.

Papaz ile zangoç cüppelerini giymeye başladılar. Sonra, içinden kıvılcımlar saçılan, buram buram günlük ve kömür kokusu savrulan günlük kabı getirildi, mumlar yakıldı. Salona sessizce doluşan tezgâhtarlar duvarın dibinde iki sıra oluşturmuşlardı. Aralarında konuşan tek kişi yoktu, öksürüp aksıran bile...

Zangoç papaza, "Önce yeni evlileri kutsayınız peder," dedi.

Ayine Hazreti İsa ve Meryem Ana'ya dua okunarak başlandı. Tören görkemliydi, tek eksik bırakılmamıştı. İlahiciler ellerinde notalarla, ilahileri uzatarak söylüyorlardı. Laptev babasının elini öptüğü sırada karısının şaşırdığını fark etmişti. Şarkıcıların ilahileri uzatarak okumaları, üç kez "Ulu Tanrı bağışlayıcıdır," derken her kafadan ayrı bir ses çıkması üzerine babasının ters ters bakarak, "Siz daha dua etmesini bile bilmiyORSUnuz, düRzüler!" gibisinden bir densizlik yapmasından korktuğu için, tüyleri diken diken oldu. Sıkıntıdan patlayacak gibiydi. Bunca kalabalığın toplanmasına, papazlarla, ilahicilerle böyle bir tören yapılmasına ne gerek vardı? "Tüccar sınıfının görgüsüzlüğünden işte!" diye düşündü. Fakat genç karısının kayınbabasına uyarak papazın uzattığı İncil'in altına başını koymas,

7 (Lat.) Ailenin babası.

sonra birkaç kez diz çöküp eğilmesi üzerine törenin karısının hoşuna gittiğini anladı, içi rahatladı.

Tören gereği papaz, Aleksey ile babasına elindeki haçı öptürdü, aynı şeyi yapmak için Yuliya Sergeyevna yaklaştığında ise haçı eliyle kapatarak konuşmak istediğini gösterdi. Bunun üzerine ilahicilere susmalarını işaret ettiler.

Papaz, “İsmail Peygamber...” diye başlayıp İncil’den bir parça okudu.

Sonra Yuliya’ya, yeni bir eve gelin gelişiyile ilgili olarak birkaç öğüt verdi. Yuliya Sergeyevna heyecanlandı, kızarıp bozardı. Papaz haçı ona da öptürdükten sonra birdenbire sesini değiştirerek, “Şimdi sıra baba Fiyodor Fiyodoriç’i evlendirmeye geldi. Her şeyin zamanı vardır,” dedi.

İlahiciler yeniden ilahi söylemeye başladılar, kalabalık kırırdandı, bir gürültüdür başladı. Duygulanen yaşlı baba gözleri yaşlarla dolu olarak gelinini üç kez öptükten, onun yüzünde istavroz çıkardıktan sonra şunları söyledi:

“Burası artık sizin kendi eviniz, benim gibi yaşlı bir insana bundan başka bir şey gerekmez...”

Tezgâhtarlar da gelini kutlayıp kem küm ettilerse de ilahicilerin şamatasından kimse kimsenin söylediğini işitmiyordu. Az sonra kahvaltıya geçtiler, sofraya şampanyalar geldi. Genç gelin kaynatasının dizinin dibinde oturuyordu. Beriki gene öğüt vermeye başlayıp büyüklerden ayrı yaşamının hayır getirmeyeceğini, hep birlikte aynı evde oturmak gerektiğini, ayrılığın, geçimsizlik etmenin sonunda büyük aileyi yıkıma götüreceğini söyledi.

Yuliya, kayını Fiyodor’u da sürekli çevresinde dolanırken görüyordu. Kocasına çok benzemekle birlikte ondan daha kıpır kıpır ve utangaç bir adam olan Fiyodor yanından bir adım bile ayrılmıyor, her fırsatta elini öperek, “Yengeciğim, bizler sade insanlarız. Basit bir Rus gibi, bir Hristiyan gibi yaşarsız yengeciğim,” diyordu.

Bunları söylerken yüzünde kırmızı kırmızı benekler peydahlanıyordu.

Karısıyla birlikte kendi evlerine döndükleri sırada Laptev, törenin normal geçmesinden, korktuğunun başına gelmemesin-

den memnun, “Babam gibi iriyarı, geniş göğüslü bir adamın Fiyodor’la benim gibi çelimsiz, dar göğüslü iki çocuğunun olmasına şaşıyorsundur herhalde,” dedi. “Ama bana göre bunu açıklamak çok kolay. Babam annemle evlendiğinde yaşı kırk yediymiş, annemse ancak on yedisinde. Babamın yanında korkudan yüzü sararır, tir tir titrermiş. Ablam Nina onların ilk çocuğudur, o nedenle bize göre daha yapılı, daha sağlamdır. Benimle Fiyodor dünyaya geldiğimiz sırada ise annem artık sürekli korku çekmekten çıkmış durumdaydı. Hiç unutmam, babam bana ders vermeye, başka bir deyişle sopa atmaya başladığında beş yaşında filandım. Beni kırbaçlar, kulaklarımdan çeker, kafama vururdu. Her sabah gözlerimi açar açmaz, ‘Bugün dayak yiyecek miyim?’ diye düşünürdüm. Bana da, Fiyodor’a da oyun oynamak, yaramazlık etmek yasaktı. Sabahın erken vaktinde kalkıp kiliseye gitmek, papazların, keşişlerin ellerini öpmek, durmadan dua okumak zorundaydık. Görüyorum, sen dindar birisin, kilise törenlerini seviyorsun, ama ben kilisenin önünden geçerken çocukluk günlerim aklıma geliyor, tüylerim diken diken oluyor. Sekiz yaşıma basınca beni depoya aldılar, orada sade bir çırak gibi çalışmaya başladım. Ancak bu çok sağlıksız bir çalışmaydı, çünkü hemen hemen her gün dayak yerdim. Okula başladığım günlerde de öğleye değin derslere girerdim, ama öğleden sonra akşam dek gene mağazada çile doldurmak zorundaydım. Bu böylece üniversiteye girmeme, orada Yartsev’le tanışıp onun beni baba evinden ayrılmaya ikna ettiği yirmi iki yaşıma değin sürdü gitti. Yartsev’in bana büyük iyilikleri dokunmuştur.”

Laptev gülmeye başladı.

“Bak, sana ne söyleyeceğim! Buradan doğruca Yartsev’i görmeye gidelim! Çok soylu, eşi bulunmaz bir insandır. Bizi görmek onu son derece duygulandıracaktır.”

VII

Kasım ayının bir cumartesi günü Şef Anton Rubiñsteyn senfoni orkestrasını yöneterek konser veriyordu. Salonda iğne atsan yere düşmezdi, içerisi bunaltıcı sıcaktı. Laptev konseri sütun-

ların arkasında bir yerde, ayakta dikilerek dinliyordu, karısı ile yakın dostu Kostya Koçevoy ise hayli ileride, üçüncü ya da dördüncü sırada oturuyorlardı. O sırada, hiç beklemediği bir anda “Bayan” Polina Nikolayevna Rassudina onun gözlerinin içine bakarak yanına yaklaştı. Evlendiği günden beri bir an olsun bu kadın aklından çıkmamış, onunla karşılaşacağı ânı hep kaygıyla beklemişti. Şimdi kadın çekinmeden gözlerinin içine bakınca ondan saklanıyormuş, bir açıklama yapmaktan ya da dostça bir mektup yazmaktan kaçınıyormuş gibi utandı, yüzü kızardı. Kadın, Laptev’in elini sertçe sıkıp birkaç kez salladıktan sonra, “Yartsev’i gördünüz mü?” diye sordu.

Sonra da sorusunun karşılığını almaksızın, birisi arkasından itiyormuşçasına, geniş adımlarla, hızlı hızlı yürüdü gitti.

Sipsivri burnu, sürekli üzgün görünen yorgun yüzüyle zayıf, çirkin bir kadındı. Onun, kendini zorlayarak gözlerini açık tutup yere düşmemek için büyük bir çaba harcadığını sanırdınız. Çok güzel koyu gözleri, yüzünün zeki, iyicil, içtenlikli bir görünüşü vardı; ancak hareketleri batıcı ve keskindi. Başkasını dinlemesini bilmediği, bir ikincisi de sakın konuşmadığı için onunla güzel güzel konuşmak olanaksızdı. Örneğin Laptev’le baş başa kaldıklarında elleriyle yüzünü kapatarak durmadan kakhaha atar, aşkın onun yaşamında büyük önem taşımadığını söyler, genç kızlar gibi cilvelenip naz yapar, en önemlisi de onunla öpüşmek için bütün mumları söndürmek gerekirdi. Otuzunu çoktan doldurmuştu, bir öğretmenle evli olduğu halde ayrı yaşıyorlardı. Özel müzik dersleri vererek, kuartetlerde çalışarak geçimini sağlıyordu.

Polina Nikolayevna Rassudina, “Dokuzuncu Senfoni”nin bitiminde farkında değilmiş gibi gene Laptev’in çevresinde dolaşırsa da, onunla arasındaki erkek topluluğunu yarıp yanına sokulmayı göze alamadı. Bayan orada dikilip beklerken Laptev, Rassudina’nın sırtında bir-iki yıl önce de konserlere giderken giydiği aynı kadife bluzu gördü. Yalnız eldivenleri ile yelpazesi yeniydi, ancak ikisi de en ucuz cinstendi. Rassudina süslenmeyi sevmekle birlikte bunu beceremez, para harcamaya da kıyamazdı. Bu yüzden giyimi üstünden dökülürdü; onu

geniş adımlarla hızlı hızlı derse giderken görenler orta yaşlı bir rahibeye benzetirlerdi.

Dinleyiciler orkestrayı alkışlayıp bis yapıyorlardı. O sırada Laptev'in yanına yaklaşma fırsatı bulan Polina Nikolayevna sertçe, "Bu akşamı benimle birlikte geçireceksiniz!" dedi. "Buradan doğruca bize, çay içmeye gideceğiz, işittiniz mi? Bunu sizden hakkım olarak istiyorum! Birçok bakımdan bana karşı yükümlülükleriniz var, böyle önemsiz bir isteği geri çeviremezsiniz!"

"İyi öyleyse, gidelim."

"Dokuzuncu Senfoni" çoktan bitmişti ama sanatçıları durmadan sahneye çağırıyorlardı. Kalabalık bir yandan da ağır ağır boşaltıyordu salonu. Karısına haber vermeden gidemeyeceği için Laptev ister istemez kapıda durdu, Yuliya'yı beklemeye başladı.

"Öyle de çay içmek istiyor ki canım. İçim cayır cayır yanıyor," dedi Rassudina.

"Çayı burada da içebiliriz. Gelin, şuradaki büfeye gidelim."

"Ama yanımda büfeciye verecek tek metelik yok. Tüccar karısı olsam o zaman başkaydı."

Laptev koluna girmeyi önerdiyse de Rassudina kendini güzel, zayıf kadın cinsinin bir üyesi saymadığını, erkeklerin yardımına gereksinim duymadığını ileri sürerek daha önce Laptev'in birçok kez dinlediği, aynı uzun, bıktırıcı konuşmalardan bir yenisine başladı.

Rassudina onunla konuşurken bir yandan da kalabalığa bakarak tanıdıklarına selam dağıtıyordu. Ders verdiği kurstan, konservatuvardan meslektaşları ile öğrencileriydi selam verdiği kişiler. Karşılaştığı tanıdıkların ellerini öyle sert sıkıyordu ki, çekip koparacağını sanırdınız. Aradan bir zaman daha geçince hummaya tutulmuş gibi omuzları sarsılmaya, her yeri titremeye başladı. Sonra Laptev'in yüzüne dehşet dolu bir bakışla baktı, sesini alçaltarak, "Evlendiğin şu kız!" dedi. "Böyle bir kadınla evlenilir mi? Akılsız adam, onu seçerken gözlerin neredeydi? Bu aptal, değersiz kadında ne buldun? Zeki bir adamsın diye ruhunu sevmiştim ben senin, oysa bu porselen bebek yalnız senin parana tapar!"

Laptev yalvarırcasına, “Şimdi bırakalım bunları, Polina,” dedi. “Senin bana evlenmemle ilgili olarak söyleyeceğin her sözü daha önce kendim birçok kez söyledim... Bana fazladan acı çektirmeyin.”

O sırada koyu bir giysiyle Yuliya Sergeyevna geldi yanlarına. Kaynatasının ayından sonra gönderdiği kocaman bir broş takmıştı boynuna. Yanında ise Koçevoy, iki tanıdık doktor, bir su-bay, üniversite öğrencisi olan, üniformalı, Kiş adında genç bir erkek vardı.

Laptev, “Seni eve Kostya götürsün,” dedi. “Ben daha sonra gelirim.”

Yuliya başını sallayarak yürüdü. Polina Nikolayevna gözle-riyle onu izliyor, omuzları sinirli sinirli sarsılırken nefret, tik-sinti, acı dolu gözlerle kadının arkasından bakıyordu.

Aralarında tatsız açıklamalar, sert tartışmalar geçeceğini dü-şünüp kadının bol gözyaşı dökeceğini sezdiğinden Laptev onun evine gitmek istemiyordu. Bir lokantaya gitmeyi önerdi-yse de beriki, “Hayır, bize gideceğiz!” diye kestirip attı. “Bana lo-kantaların sözünü etmeyin!”

Gerçekten lokantalardan hoşlanmazdı, çünkü buraların ha-vasını sigara dumanıyla, erkek soluğuyla zehirlenmiş sayardı. Ayrıca tanımadığı her erkeğe tuhaf bir peşin yargıyla yaklaşı-rdı. Erkekleri çoğunlukla ahlâksız, her an üzerine atılverecek yaratıklar olarak görürdü. Hele meyhane müziğinden öylesi-ne nefret ederdi ki! Başına ağrı girerdi böyle baygın baygın mü-zik dinlerken.

Konser salonundan çıkınca Ostojenka semtinde Rassudi-na'nın oturduğu Savelov Sokağı'na bir araba tuttular. Laptev yolculuk boyunca hep yanındaki kadını düşündü. Gerçekten de ona çok şey borçluydu. Rassudina'yla, ondan müzik kuramı dersleri alan arkadaşı Yartsev'in evinde tanışmıştı. Kadın Lap-tev'i tutkuyla, herhangi bir çıkar gözetmeden sevmişti. Birlik-te yaşarlarken de eskisi gibi derslere gider, kendini paralarca-sına çalışır, her yere koştururdu. Onun sayesinde Laptev kla-sik müziği derinliğine anlamaya başlamıştı, oysa eskiden aldır-mazdı bile.

Arabada üşümek için ellerini kürklü kol uçlarının içine sokan Rassudina, “Bir bardak çay için şimdi neler vermedim!” dedi. “Bugün tam beş ayrı yerde derse yetiştim. Kurtulamayacak mıyım bu dertten? Öğrenciler öyle kalın kafalı, öyle anlayışsız ki, sinirden kahroluyorum! Bu kürek cezasının ne zaman son bulacağını bir bilsem! Yorgunluktan bittim, valla-hi! Üç yüz ruble biriktirir biriktirmez her şeyi bırakıp dinlenmek üzere Kırım’a gideceğim. Deniz kıyısında kumlara uzanıp tertemiz havayı solumak ne güzel! Ah, denizi öyle çok seviyorum ki, anlatamam!”

“Siz buradan bir yere kıpırdayamazsınız. Birincisi üç yüz rubleyi biriktiremezsiniz, ikincisi ise cimrinin tekisiniz. Bağışlayın ama bir kez daha söylüyorum: Bu parayı dostlarınızdan borç olarak istemek, yapacak başka işleri olmadığı için sizden müzik dersi alan bir sürü tembel öğrenciden birer ikişer ruble toplamaktan daha mı alçaltıcı?”

“Bir kere benim dostum yok! Saçmalamayı bırakır mısınız? Benim de mensubu olduğum işçi sınıfının şöyle bir ayrıcalığı vardır: Satın alınmazlığının bilincinde olmak, tüccar piçlerinden borç istememek ve böylelerini küçük görmek! Hayır, bizleri kesinlikle satın alamazsınız! Ben sizin Yuleçka’nız değilim!”

Kadından bir sürü laf işiteceğini bildiği için Laptev araba parasını da kendisi ödemedi, ona verdirtti.

Rassudina yalnız yaşayan bir kadının evinde bir masa ile birkaç eşyası bulunan küçük bir oda kiralamıştı. Becker marka kuyruklu piyanosu Yartsev’in Bolşoy Nikitski Sokağı’ndaki evinde durur, her gün oraya çalışmaya giderdi. Odasındaki koltukların kılıfı bile çıkarılmamıştı, karyolasına açık renk ince bir battaniye serilmişti. Masada ev sahibi kadının çiçek saksıları ile duvarlarda taş basması birkaç ucuz tablo göze çarpıyordu. Üniversite bitirmiş, zevk sahibi bir kadının yaşadığını gösteren hiçbir şey yoktu odada. Ne tuvalet ne yazı masası ne de kitap koyduğu bir dolap... Öyle anlaşıyordu ki, eve gelir gelmez kendini yatağa atıyor, sabah kalkınca da yeniden işe koşuyordu.

Aşçı kadın içeriye semaver getirdi. Polina Nikolayevna bardaklara çay doldurdu, oda soğuk olduğu için titreyerek “Doku-

zuncu Senfoni”nin şarkıcılarına sövüp saymaya başladı. Yorgunluktan gözkapakları kavuşmak üzereydi. Bir bardak çay içti, ardından ikincisini, üçüncüsünü...

“Demek ki, artık evli bir erkeksiniz,” diye başladı. “Ama ekşiyip surat asacağımı sanmayın. Sizi yüreğimden söküp atacak gücüm var. Üzüldüğüm nokta şu ki, siz de bütün öbür erkekler gibi ciğeri beş para etmez biriyimisiniz; kadında istediğiniz akıl, zekâ değil, diri beden, güzellik, gençlikmiş... Evet, siz de gençlik arıyormuşsunuz!”

Gövdesini koltuğun arkasına yasladı, kahkahayla gülmeye başladı.

“Gençlik, dirilik! Size gerekli olan *reinheit*’miş⁸ meğer, *reinheit*!”

Gülmesi son bulduğunda gözleri ıslanmıştı.

“Mutlu musunuz bari?”

“Hayır.”

“Karınız sizi seviyor mu?”

“Hayır.”

Yüreğinde derin bir acı duyan Laptev heyecanla ayağa kalktı, odada dolaşmaya başladı.

“Hayır, hayır! Doğrusunu isterseniz Polina, çok mutsuzum! Ama elimden ne gelir? Bir aptallık ettim, yaptığım yanlışlı düzeltemem artık. Bu durumu filozofça sineye çekmekten başka çıkar yol yok. Karım sevmeden, salakçasına, belki de çıkar gözeterek vardı bana; şimdi ise ilerisini gerisini düşünmeden kendisi de yaptığı yanlışlı anlayıp acı çekiyor. Bunu onun gözlerinden okuyorum. Geceleri uyuyarak geçiyor, ama gündüzleri benimle beş dakika bile baş başa kalmaktan korkuyor; bir arkadaş, başka bir eğlence arıyor. Benim yanımda rahat değil, sıkılıyor açıkçası.”

“Gene de sizden para alıyor, değil mi?”

“Aptalca bir durum, Polina! Evet, benden para alıyor; kendi parası olsa da, olmasa da alıyor; aslında parasızlığa aldırdığı yok. Temiz, dürüst bir insan. Benimle evlenmesinin nedeni, babasının evinden bir an önce çekip gitmek istemesiydi herhalde.”

8 (Alm.) İffet, kadının el değmemişliği.

“Eğer varlıklı biri olmasaydınız sizinle gene evleneceğinden emin misiniz?”

“Hayır, hiçbir şeyden emin değilim. Aklım böyle şeylere ermiyor artık. Tanrı aşkına, bu konuları kapatalım! Tamam mı?”

“Peki, siz onu seviyor musunuz?”

“Hem de çılgınca!”

Ortalığa bir sessizlik çöktü. Rassudina dördüncü bardak çayını yudumluyor, Laptev ise odada dolaşırken karısının o sırada doktorlar kulübünde akşam yemeği yediğini düşünüyordu.

Rassudina, “Bir insan niçin sevdiğini bilmeden sevebilir mi?” diye sorduktan sonra omuzlarını oynattı. “Hayır, hayır, içinizdeki hayvansı tutku yönetiyor sizi. Aklınızı başınızdan almışlar! Bu güzel beden, bu *reinheit* zehirlemiş sizi! Gidin artık bu evden, siz kirlenmiş birisiniz! Bayıldığınız kişinin yanına dönün!”

Laptev’e vurmak için kulaçlandı, şapkasını alıp yüzüne fırlattı. Bunun üzerine Laptev sessizce kürkünü alıp çıktı, ama arkasından yetişen Rassudina koluna sımsıkı yapışarak ağlamaya başladı.

Laptev, “Kesin artık, Polina! Yetişir! Çok rica edeceğim, kendinize gelin!” diyerek kolunu kurtarmaya çalışıyor, ama kadının kenetlenmiş parmaklarını açamıyordu.

Kadından ayrılınca arkadaşlarının onu beklediği doktorlar kulübüne değil, kendi evine gitti. Yol boyunca şu soruyu soruyordu durmadan: “Neden beni deli gibi seven, karım ve yaşam arkadaşım olmuş böyle bir kadınla evlenmedim?” Tüm varlığıyla ona bağlanması yanında zeki, gururlu, çalışmaktan yorgun düşmüş bir kadın olarak böyle birine mutluluk vermek, huzurlu ve sıcak bir yuva sağlamak onun yerine getirmesi gereken ve ona yaraşan, onurlu bir görev değil miydi? Ayrıca bütün bu güzellik, gençlik, mutluluk arama savları onun gibi bir adama yakışıyor muydu? Aradığı mutluluk da ne mutluluktan hani! Tam üç aydır ona cehennem azabı çektiren bir mutluluk! Sanki birileri ona ceza veriyor ya da açıkça alay ediyordu. Balayları biteli çok olmuştu, ama gülünç değil mi, karısını henüz tanımıyor, onun nasıl bir insan olduğunu bilmiyordu. Karısı

onunla havadan sudan bir-iki laf ediyordu, hepsi o kadar; ama enstitülü arkadaşlarına gelince yazacak bir sürü konu bulup beşer altışar sayfalık uzun mektuplar donatıyordu. Gece yatar-ken de bitmez tükenmez dualardan sonra sıra küçük haçlarını, aziz tasvirlerini öpmeye geliyordu. Laptev karısının yüzüne öf-keyle bakıp, “Bu kadın neye dua ediyor böyle?” diye soruyordu. Hem karısını hem de kendini küçük düşürücü bir durum-du aralarındaki bu ilişki. Evet, öyle, onunla aynı yatağa girmek-le parasını ödediği bir kadını koynuna almış olmuyor muydu? Yatağına aldığı kadın günahkâr, satılık biri olsa o zaman baş-kaydı. Ama el değmemişliği, dindarlığı, uysallığıyla gencecik bir kadındı karısı. Ya o masum, temiz bakışlar!

Daha nişanlıyken Yuliya’nın dindar oluşu Laptev’in hoşuna gider, bundan etkilenirdi; oysa şimdi onun her şeye dinsel gö-rüş açısından bakması gerçeklere varmalarını engelleyen geçil-mez bir kale görevini yapmaktaydı. Aile yaşantıları Laptev için tam bir azaba dönüşmüştü. Karısı tiyatrodan yanında otururken heyecandan göğüs geçiriyor ya da neşeli kahkahalar atıyorsa onun piyesten yalnız başına zevk aldığını, heyecanını kendisiy-le paylaşmadığını düşünerek acı çekiyordu. Ne kadar eşi dos-tu varsa Yuliya hepsiyle tanışıp onlarla arkadaş olmuştu, dost-ları karısının nasıl bir kişi olduğunu biliyorlardı, oysa Laptev’in kendisi karısını tanımıyor, köşesinde sıkıntıyla iç çekip kıs-kançlıktan çatlıyordu.

Eve gelir gelmez sabahlığı ile terliklerini giydi, roman oku-mak üzere çalışma odasına çekildi. Karısı henüz dönmemişti. Ancak aradan yarım saat bile geçmeden çingirak çaldı, ardın-dan kapıyı açmaya koşan Piyotr’un ayak sesleri duyuldu. Gelen Yuliya’ydı. Sırtında kürkü, soğuktan kızarmış yanaklarıyla ça-lışma odasına dalarak, soluk soluğa, “Presna semtinde büyük bir yangın var,” dedi. “Alevler gökleri sarmış. Konstantin İva-noviç’le birlikte yangını seyretmeye gidiyoruz.”

“İyi, yolun açık olsun!”

Karısının sağlıklı görünüşü, çocuksu heyecanı, gözlerinde-ki korku onu yatıştırdı. Yarım saat daha kitap okuduktan son-ra uyumaya gitti.

Laptev ertesi gün mağazada çalışırken Polina Nikolayevna, bir süre önce Laptev'in kendisine ödünç verdiği iki kitabı, bütün mektup ve fotoğraflarını geriye gönderdi. Ayrıca ona bir de pusula yazmıştı, üç sözcüklü bir pusula:

Her şey bitti!

VIII

Ekim ayının sonlarına doğru Nina Fiyodorovna'nın hastalığının nüksettiği kesinlikle anlaşıldı. Hızla zayıflamaya başlamıştı, yüzü de günden güne çöküyordu. Ağrılarının artmasına karşın kadıncağız iyileştiği kanısıyla her sabah güzelce giyinip kuşanıyor, sonra da üstünü çıkarmadan bütün gün yatakta yatıyordu. Bu yüzden vırvırcı bir kadın olup çıkmıştı. Sırtüstü yatdığı yerde kendini zorlaya zorlaya alçak sesle bir şeyler anlatıyor, konuşmaktan bitkin düştüğü için soluk alışları iyice yavaşlıyordu. Bu durum fazla süremezdi, zaten çok geçmeden öldü. Ölümü şöyle oldu:

Havanın açık olduğu, ayın her yeri sıkır sıkır aydınlattığı bir akşamüzeriydi. Sokakta kızaklarla kayıyorlardı, pencerelerden gürültüler geliyordu. Nina Fiyodorovna yatağında gene sırtüstü yatmaktaydı, başucunda ona roman okuyan Saşa'nın ise, günlerdir yerini başka biri almadığı için, yorgunluktan ikide birde başı önüne düşüyordu. Nina Fiyodorovna konuşmasını sürdürerek, "Adı İvan'dı, soyadı da Koçevoy, baba adını unuttum," dedi. "Yoksul bir memurdu. Rahmetli öyle çok içerdi ki, ayık gezdiğini tek gören olmamıştır. Her ay bize uğrardı. Ona çay, şeker verirdik. Para verdiğimiz günler de olmuştur... Bir gün işittik ki, bizim Koçevoy iyice kafayı çekmiş, içtiği votkaya dayanamayıp sızmış. Yedi yaşlarında da bir oğlan bırakmış arkasında. E, şimdi bu yetim yavruyu ne yaparsınız? Onu yanımıza aldık, tezgâhtarların kaldığı yan bölümde sakladık. Orada tam bir yıl barındı da babamın haberi olmadı. Sonra çocuğu sakladığımızı gördüyse de 'Boş ver!' dercesine elini sallayıp sesini çıkarmadı. Bizim Kostya dokuz yaşına gelince –ben o za-

man daha nişanlıydım– elinden tutup okul okul dolaştırmaya başladım. Ama hiçbirine almıyorlar. Kostyacık durmadan ağlıyor... ‘Ne diye ağlıyorsun, aptal çocuk? Ağlayacak ne var?’ diye söyleniyorum. Bereket versin, Razgulyay semtindeki iki numaralı okula yazdırdım en sonunda. Böylece bizim yetim her sabah Piyatnitski Sokağı’ndan Razgulyay’a yürümeye başladı. Akşamları da Razgulyay’dan Piyatnitski’ye... Bütün masraflarını Aleksey Dayı karşılıyordu. Tanrı’ya şükür, zeki, derin görüşlü bir çocukmuş; okuyup adam oldu. Şimdi Moskova’da avukatlık yapar, Aleksey’in de yakın arkadaşı. Büyük bilim öğrendi. Çocukcağızı hor görmedik, elinden tutup yardım ettik, şimdi de o bize dualarını eksik etmiyordur... Böyle işte...”

Sesi gitgide ölgünleşiyordu, aralıklarla konuşmaya başlamıştı. Bir süre sustuktan sonra ansızın doğrularak sırtını yastığa yasladı.

“Şey... İyi hissetmiyorum kendimi. Ulu Tanrım esirgeye, zor soluk alıyorum...”

Saşa annesinin çok yaşamayacağını biliyordu, onun böyle birdenbire telaşlanıp yüzünün sarardığını görünce öleceğini anladı. Korkuya kapılarak, “Anneciğim! Ne oluyor, anneciğim!” diye bağırmaya başladı.

“Çabuk mutfaka koş! Oradan birisi gidip babanı çağırсын. Kendimi çok kötü hissediyorum.”

Saşa bunu işitince mutfaka, oradan odalara koştu, ama evdeki hizmetlilerin hiçbiri yoktu. Yalnız kardeşi Lida sandığın üzerine giysileriyle uzanmış, yastıksız yatıyordu. Üstüne bir şey giymeksizin, ayaklarına lastiklerini bile geçirmeden avluya, oradan sokağa fırladı. Avlu kapısının dışında dadısı sıraya oturmuş, buz tutan ırmağın üzerindeki kızak yarışını seyrediyordu. Bir yandan da uzaktan bando sesleri gelmekteydi.

Saşa’nın, “Dadıcığim, annem ölüyor! Babamı çağıracak kimse yok mu?” diye ağlaması üzerine dadı üst kattaki yatak odasına gitti, hanımının ellerinin arasına yanan bir balmumu soktu.

Saşa bir oraya koşuyordu, bir buraya, ancak babasını çağırarak kimseyi bulamayınca mantosunu giydi, atkısına sarındı, kendini sokağa attı. Hizmetçilerden işittiği kadarıyla babasının

başka bir ailesi bulunduğunu, iki kızı ve öbür karısıyla birlikte Bazar Sokağı'nda oturduklarını biliyordu. Yabancı insanlardan korkarak, ağlaya ağlaya avlu kapısından çıktı, sola doğru koştu. Az sonra karlara batıp çıkmaya, üşümeye başladı. Boş bir arabaya rastladiysa da tutmak istemedi. Çay içerlerken hizmetçilerin anlattığına göre arabacılar yalnız buldukları çocukları kent dışına götürüp soyduktan sonra mezarlığa atıyorlarmış (böyle bir olay geçmiş). Bir yandan ağlayarak, yorgunluktan soluğu daralarak yürüdü, yürüdü...

Bazar Sokağı'na varınca Bay Panaurov'un hangi evde oturduğunu sordu. Tanımadığı bir kadın ona uzun açıklamalarda bulundu, ancak kızcağızın anlamadığını görünce elinden tutup önü merdivenli, tek katlı bir eve götürdü. Evin dış kapısı açıktı. Saşa içeri girdi, sofadan, koridordan geçince kendini geniş, sıcak bir odada buldu. Semaver konulmuş bir masada babası, bir kadın, iki kız çocuğuyla birlikte çay içiyorlardı. Saşa bir şey söyleyemedi, ağlamaya başladı. Ama babası durumu anlamıştı.

"Annen iyi değil mi? Söyle, çocuğum, annenin durumu kötü mü?" diye sordu.

Sonra hemen bir araba çağırdı.

Eve vardıklarında Nina Fiyodorovna'yı sağı solu yastıklarla desteklenmiş olarak, ellerinin arasında bir mum, yatağında oturur buldular. Yüzü kararmıştı, gözleri kapalıydı. Dadı, aşçı kadın, oda hizmetçisi, Prokofi adındaki köylü hizmetli ile halktan tanımadıkları birkaç adam odasının kapısında dikiliyorlardı. Dadı kadın fısır fısır bir şeyler anlatmaya çalıştıysa da onu anlamadılar. Küçük Lida odanın derinliğinde bir pencerenin önünde dikiliyor; uykulu, solgun yüzüyle annesine dikkatle bakıyordu.

Nina Fiyodorovna'nın ellerinin arasından mumu alan Panaurov yüzünü buruşturarak, tiksintiyle bunu komodinin üstüne fırlattı.

"Mum pek gerekliydi sanki!" derken omuzları sarsıldı.

Sonra karısına döndü. Yumuşak bir sesle, "Nina, yatman gerekir, meleğim. Hadi yat!" dedi.

Hasta kadın ona baktı, tanıdı. Onu sırtüstü yatırdılar.

Papazla birlikte doktor içeri girdiklerinde hizmetliler dindar-

ca istavroz çıkarıyorlar, dua ediyorlardı. Doktor düşünceli düşünceli oturma odasına geldi.

“Bu olay da böyle bitti,” dedi. “Ne yazık ki daha çok gençti, kırkında bile değildi.”

İki küçük kız hüngür hüngür ağlamaya başladılar. Panaurov’un beti benzi atmıştı, doktora yaklaşarak yorgun, zor duyulan bir sesle, “Doktorcuğum, himmet edip Moskova’ya bir telgraf çeker misiniz?” dedi. “Benim bunu yapacak gücüm kalmadı.”

Doktor masadan divit, mürekkep aldı; bir kâğıda şunları yazdı:

Bayan Panaurov akşam saat sekizde öldü. Kocana söyle, Dvoryanski Sokağı’nda bir ev satılıyor, peşin dokuz bin ödemek yeterli. Tümü on iki bine. Bu fırsatı kaçırmamanızı salık veririm.

IX

Laptevin Moskova’da oturduğu ev Stariy Pimen’e yakın bir yerde, Malaya Dimitrovka semtinin ara sokaklarından birindeydi. Buradaki büyük evden başka Laptev aynı avluda bulunan, iki katlı yan bölmeyi de arkadaşı avukat yardımcısı Konstantin İvaniç Koçevoy için tutmuştu. Ellerinde büyüdüğünden ona hepsi Kostya derlerdi. Avluda ikinci bir yan bölme daha vardı, burada tam beş kızı olan bir Fransız ailesi oturmaktaydı.

Ayaz eksi yirmi dereceyi bulduğu için bütün pencereler kırağı bağlamıştı. Sabahleyin uyanır uyanmaz Kostya, tasalı bir yüzle, kullandığı bir ilaçtan bardağa on beş damla koyup içti, sonra kitaplığının altından çıkardığı ağırlıklarla halter çalışmaya başladı. Kocaman, kızıl bıyıklı, boylu poslu, sıırım gibi bir delikanlıydı; en göze çarpan özelliği ise gövdesine göre uzun gözüken bacaklarıydı.

Paçalarını uzun konçlu çizmelerinin içine soktuğu basma bir pantolon ile ceket giymiş, orta yaşlı bir köylü olan Piyotr biraz sonra fokur fokur kaynayan semaveri getirip çay demledi.

“Bugün hava çok güzel, Konstantin İvaniç,” dedi.

“Hava güzel olmasına güzel de, seninle sürdürdüğümüz şu yaşam çok berbat!”

Piyotr nezaket gereği içini çekti.

“E, küçük kızlardan ne haber?” diye sordu Koçevoy.

“Babaları gelmediler daha, onlarla Aleksey Fiyodorîç ilgileniyor.”

Camlarda kırağı tutmamış bir köşe bulan Kostya dürbünü-nü doğrultup Fransız ailenin oturduğu evin pencerelerine bakmaya başladı.

“Kimsecikler gözüküyor.”

Oturdıkları evin alt katında Aleksey Fiyodorîç yeğenleri Saşa ve Lida’ya dinler tarihi dersi okutmaktaydı. Bir buçuk aydır Moskova’da kalıyordu iki küçük kız. Kadın eğitmen dışında bir papaz ile okuldan bir öğretmen haftada üç gün gelip kızlara ders veriyorlardı. Saşa Incil’i yarılamış, Lida ise Tevrat’a yeni başlamıştı. Son derste Lida’ya İbrahim’in öyküsünü okuma ödevi verilmişti.

Laptev, “Demek ki Adem ile Havva’nın iki oğlu vardı,” dedi. “Pek güzel. Şimdi söyle bakalım, bunların adları neydi?”

Her zamanki gibi çatık kaşlı olan Lida yanıt vermeden oturuyor, masaya bakıyordu. Ablası Saşa onun adına üzölmeyip de ne yapsın? Dayıları, “Lidacığım, sen ikisinin de adını çok iyi biliyorsun, ama heyecanlanma,” dedi. “Neydi bakalım adları?”

“Kain ile Habil,” diye fısıldadı küçük kız.

“Yo-o! Habil ile Kabil olacaktı.”

Lida’nın yanaklarından yuvarlanan bir damla yaş kitabın üstüne düştü. Saşa da gözlerini önüne eğdi, kızardı; o da ağlamak üzereydi. Yeğenlerinin bu durumu karşısında içi sızlayan Laptev bir şey söyleyemiyordu, gözyaşları gelip boğazına tıkanmıştı, kalkıp bir sigara yaktı. O sırada Koçevoy elinde bir gazeteyle yukarıdan indi, kızlar masadan kalkıp genç avukata revrans yaptılar.

Laptev, “Tanrı aşkına, Kostya, onlarla biraz da siz çalışın,” dedi. “Korkarım, biraz daha oturursam ağlayacağım, ayrıca mağazaya uğramam gerekiyor.”

“Peki.”

Aleksey Fiyodoric gidince Kostya ciddi bir yüzle, biraz da kaşlarını çatarak masaya oturdu, dinler tarihi kitabını önüne çekti.

“E, söyleyin bakayım, nerede kalmıştınız?”

Saşa, “Lida Nuh Tufanı’na geldi,” dedi.

“Peki, öyleyse Nuh Tufanı’nı okuyalım.”

Tevrat’ta tufanla ilgili bölümü hızlı hızlı okudu.

“Ben size bir şey söyleyeyim mi, aslında şu kitapta anlatıldığı gibi bir tufan olmamıştır. Nuh Peygamber diye biri de yoktur, İsa’nın doğumundan birkaç bin yıl önce yeryüzünde büyük bir su baskını yaşandığını yalnız Yahudilerin Tevrat’ı yazmıyor, aynı konu eskiden yaşamış halkların kitaplarında da var. Yunanlıların, Keldanilerin, Hintlilerin... Ama su baskını ne kadar büyük olursa olsun bütün dünyayı kaplayamaz. Ovalar su altında kalır ama dağlara bir şey olmaz. Bu kitabı okumanıza bir şey demem de yazılanların hepsine inanmayın.”

Lida’nın gözlerinden yeniden yaşlar boşandı, küçük kız başını arkaya çevirerek öyle bir zırlıtı kopardı ki, Kostya irkilerek masadan kalkmak zorunda kaldı. O sırada Saşa da ağlamaya başlamıştı. Bunun üzerine Kostya üst kata çıktı, telefonu açıp Yuliya Sergeyevna’ya şunları söyledi:

“Anacığım, bu kızlar gene ağlıyorlar. Onları bir türlü yatıştıramıyorum.”

Sırtına bir şey almadan, boynuna yalnız şalını saran Yuliya Sergeyevna üstünde bulunanlarla evden koştu geldi, kızları avutmaya koyuldu. Yolda iyi bir ayaz yemişti.

Çocukları, birini bırakıp ötekini kaparak sırayla kucaklıyordu. Yalvaran bir sesle, “İnanın bana, çocuklar, babanız bugün gelecek. Telgraf çektik,” dedi. “Annenize hepimiz acıyoruz, yüreğimiz yanıyor, ama yapılacak bir şey yok. Tanrı’nın buyruğuna karşı gelinmez ki!”

Sonunda ağlamayı kestiler, bunun üzerine yengeleri ikisini de güzelce giydirip kuşattı, kızakla kaymaya götürdü. Önce Malaya Dmitrovka semtinden geçip Strasni Kulesi’nin önünden Tver Caddesi’ne saptılar, orada Iver Kilisesi’nde birer mum dikip dizlerinin üstünde durarak dua ettiler. Dönüş yolunda Flippopka semtine uğrayıp perhiz yağıyla pişirilmiş haşhaşlı simitler aldılar.

Laptevler ögle yemeğini saat üçte yerlerdi, sofraya hizmetini Pi-yotr görürdü. Pi-yotr sofraya hizmeti dışında her işe yetişir; gündüzleri bir postaneye, bir mağazaya, duruma göre Kostya için bölge mahkemesine koşar, akşamları sigara sarar, geceleri gelenlere kapıyı açar, sabah beş olunca kalkıp sobayı yakardı. Onun ne zaman yatıp uyduğunu kimse bilmezdi. Hele maden suyu şişelerini açmayı öyle severdi ki! Kapağı çıt çıkarmadan açarken bir damla dökmezdi.

Kostya sofrada önüne konan çorbadan önce bir kadeh votkayı tepesine dikerek, “Eh, Tanrı hepimize sağlık versin!” dedi.

Kostya başlangıçta Yuliya Sergeyevna’nın hiç hoşuna gitmemişti. Kalın sesiyle söylediği, “suratına bir çaktım, hergele, semaveri sürsene” gibi sözleri genç kadın bayağıca bulmuş, şerefe kadeh tokuşturmalarını ve bu sırada söylediklerini yadırgamıştı. Ancak yakından tanıdıkça onunla birlikte olmaktan mutluluk duymaya başladı. Çok içten bir delikanlıydı; akşamları gelip onunla alçak sesle dereden tepeden konuşur, hatta okuması için kendi yazdığı romanları getirirdi. Roman yazdığını en yakın dostları saydığı Laptev ile Yartsev’den bile saklamıştı. Yuliya verilen her romanı okuduktan sonra delikanlıyı kırmamak için över, Kostya da er ya da geç ünlü bir yazar olacağına inandığı için bundan çok hoşlanırdı. Bu romanlarda sürekli köyler, çiftlikler anlatılmaktaydı. Oysa genç avukat yardımcısı bir tanıdığının yazlığına gittiğinde bir kerecik köy görmüş, mahkeme işi için uğradığı Volokolamsk’ta da bir toprak ağasının çiftliğinde bulunmuştu. Utandığı için aşk konularına hiç dokunmaz, doğa betimlemeleri yaparken de dağları, bulutları hayalinde canlandığı garip şeylere benzetir, duyduğu seslerden gizemli anlamlar çıkarırdı... Bugüne değin hiçbir romanının basılmamış olmasını sansür koşullarına uymamalarına bağlıyordu.

Avukatlık mesleğini sevmekle birlikte asıl çalışma alanı olarak avukatlığı değil, yazarlığı yeğlerdi. Sanatçılara özgü ince bir zevke sahip olduğu düşüncesiyle sanata büyük ilgi duyar; şarkı söylemediği, hiçbir çalgı çalmadığı halde senfoni, filarmoni konserlerini kaçırmaz, hayır amaçlı müzikli toplantılar düzenler, hep şarkıcılar arasından arkadaş edinirdi.

Yemekte şundan bundan konuşuyorlardı. Laptev, “Bizim Fiyodor beni çok şaşırtıyor, bazen açmazda kalıyorum,” dedi. “Son söylediği ne, biliyor musunuz? Bizim şirketin yüzüncü kuruluş yılının hangi güne rastladığını araştırıp bulmalıymışız. Bütün yörenin ileri gelenleri toplanıp o yüzüncü kuruluş yıldönümünü kutlamalıymışız. Hem de ciddi ciddi istiyor bunu? Ne oldu ona, Tanrı aşkına? Bayağı rahatsızlık duymaya başladım.”

Fiyodor’un da birçok insan gibi kendini başka türlü gösterme modasına kapıldığı söz konusu edildi. Örnek vermek gerekirse, aslında gerçek bir tüccar olduğu halde kendini daha sade göstermeye çalışıyormuş. Buna karşı baba Laptev’in koruyucusu olduğu bir öğretmen, aylığını almaya mağazaya uğradığında birden sesi, yürüyüşü değişip öğretmene amirlik taslamaya başlamıştı.

Yemeğin bitiminde, yapacak başka işleri olmadığı için hepsi çalışma odasına geçtiler. Sözü edebiyattan açıp *dekadanlardan*,⁹ *Orleanslı Kız’dan*¹⁰ konuştular. Ünlü kadın oyuncu Yermolova’yı çok iyi taklit ettiğine inanan Kostya uzun bir monolog okudu. Sonra iskambil oyunu *vint* oynamaya başladılar. Küçük kızlar gece kaldıkları yan bölmeye gitmemişlerdi. Aynı koltukta otururlarken ikisi de üzüntülü, yüzleri solgundu; her an sokaktaki gürültüye kulak kabartıyorlardı. Acaba babaları mı gelmişti? Akşam olup karanlık bastırıldığında, mum yansın ya da karanlıkta otursunlar, sıkıntıdan patlarlardı. Şimdi de öyle. *Vint* masasındaki konuşmalar, Piyotr’un ayak sesleri, şömine-nin çıtırtısı sinirlerini bozuyordu; ateşe bakmak bile istemiyorlardı. Akşamları ağlamak da gelmiyordu içlerinden; oysa çok korktukları, annelerine üzüldükleri açıkça belliydi. Küçüklerin anlamadığı bir şey daha vardı: Anneleri öldüğü halde büyükler nasıl neşeyle konuşup kahkaha atabiliyorlardı?

Yuliya Sergejevna, Kostya’ya, “Bugün dürbünle neler gördünüz bakalım?” diye sordu.

“Bugün bir şey yok, oysa dün yaşlı Fransız babayı banyo yaparken seyrettim.”

9 19. yüzyılın sonlarında etkin olan bireyci bir edebiyat akımı – ç.n.

10 Schiller’in bir piyesi – ç.n.

Saat yedi olunca Yuliya Sergeevna ile Kostya, Küçük Tiyatro'ya gittiler. Laptev küçüklerle evde kaldı. Laptev ikide bir saatte bakıp, “Babanız çoktan gelmeliydi. Tren gecikti, anlaşılan,” diyordu.

İki kız koltukta hayvan yavruları gibi birbirine sokulmuş oturuyorlardı, Laptev ise bir odadan ötekine dolaşıyor, hep saatine bakıyordu. Koskoca evden çıt çıkmıyordu. Ama işte saat dokuz, aşağıdan bir çingirak sesi duyuldu, Piyotr kapıyı açmaya koştu.

Babalarının tanıdık sesini işitince küçüklerin ikisi birden çığlık attılar, ağlayarak sofaya koştular. Panaurov içi kürklü, zengin bir palto giymişti; sakalı, bıyıkları bembeyaz karlar içindeydi.

“Durun bir dakika, durun!” dediyse de Saşa ile Lida gülüşüp ağlaşarak babalarının soğuktan buz kesilmiş ellerine sarıldılar; kürkünü, şapkasını öpmeye başladılar.

Yakışıklı Panaurov kızlarının sevgisinden şımarıp gevşemişti; hiç acele etmeden onları okşadı, sonra çalışma odasına gelip ellerini ovuşturarak, “Buraya çok kalmaya gelmedim,” dedi. “Yarın hemen Petersburg’a hareket ediyorum. Başka bir kente atanmam konusunda söz verdiler...”

Kaynı Laptev’in evinde kalmayacaktı, geceyi geçirmek üzere Dresden Oteli’ne inmişti.

X

Ivan Gavrilıç Yartsev sık sık Laptevlere gider gelirdi. Zeki, hoş bir yüzü olan, sağlam yapılı, sağlıklı, kapkara saçlı bir adamdı. Yakışıklı bile sayılabilirdi, ancak son zamanlarda şişmanlamaya başlayınca güzelliği biraz bozulmuştu. Saçlarını kazıttırcasına, kısacık kestirmesi de yakışmıyordu ona. Üniversitede okurken iri yapısından, acı gücünden dolayı ona “kabadayı” lakabını takmışlardı.

Yartsev, Laptev kardeşlerle birlikte Rus filolojisini bitirmiş, sonra doğa bilimleri fakültesinde okumuştı; şimdi kimya dalında bilim uzmanıydı. Sonuçta üniversitede bir kürsü kapmayı düşünmüyor, araştırma kurumlarında da çalışmıyordu. Yüksek

fen okulu ile iki kız lisesinde fizik dersi ve doğa bilimleri tarihi okutuyordu, hepsi o kadar. Fen okulu öğrencilerine, özellikle kız lisesindekilere bayılıyor; yeni neslin çok iyi yetiştiğini söylüyordu. Kimya dışındaki başka alanlara da ilgi duyardı. Toplumbilim, Rus tarihi üzerine araştırmalar yapar, altını yalnız Y. diye imzaladığı küçük yazılarını dergilerde, gazetelerde yayımlardı. Bitkibilim ya da hayvanbilim üstüne bir konuşma yaparken tarihçiye, tarih konusunda açıklamalarda bulunurken de daha çok doğabilimciye benzerdi.

Herkesin “ebedi öğrenci” dediği Kiş adındaki bir kişi daha Laptevlerin evinden hiç eksik olmazdı. Kiş, tıp fakültesinde üç yıl dirsek çürüttükten sonra matematik fakültesine girmiş, orada da her sınıfı çift dikişle geçmişti. Taşra illerinden birinde eczacılık yapan babası ayda Kiş’e kırk ruble gönderir, annesi buna gizli gizli on ruble eklerdi. Bu para ona rahatça yettiği gibi paltosunun yakasına Polonya kunduz kürkü diktirmek, eldivenler, esanslar almak, sık sık çektiirdiği fotoğraflarını arkadaşlarına dağıtmak türünden lükslere de yetiştirirdi. Tepesi hafifçe dazlaklı, tertemiz görünüşü, kulaklarını bürümüş altın sarısı favorileri, uysal, alçakgönüllü tavırlarıyla her an hizmete hazır bir arkadaş izlenimi verirdi. Sürekli başkalarının işine koşardı. Yardım kampanyalarında isim çizelgesi düzenler, tanıdığı bir hanıma tiyatro bileti almak isterse onun için sabah erkenden soğukta, gişe önlerinde pinekler, bilmem kimin isteği üzerine çelenk ya da çiçek sepeti ismarlama görevini seve seve üstlenirdi. O bakımdan hep, “Kiş yapıverir, Kiş kotarıverir, Kiş bitiriverir...” derlerdi. Ancak üzerine aldığı işi çoğu kez ağzına yüzüne bulaştırırdı. Sitemlerden yakasını kurtaramaz, veremeyi unuttukları için satın aldığı öteberinin parasını sık sık ödemezler, o gene de sesini çıkarmayıp eli darlaştığında içini çekmekle yetinirdi. Ne fazlaca sevindiğini ne de üzüldüğünü gören olmuştur. Anlattığı bir konuyu can sıkacak derecede uzatır da uzatır, arkadaşları yaptığı nüktelere soğuk kaçtığı halde ayıp olmasın diye gülerlerdi. Bir keresinde evin uşağı Piyotr’a şaka olsun diye, “Piyotr, sen değilsin *osyotr!*”¹¹ demişti. Bu söze öyle

11 Mersinbalığı – ç.n.

güldüler ki, başarılı bir nükte yaptığını sanarak kendisi de güldü durdu. Üniversite profesörlerinden biri öldüğünde meşaleyi kaptığı gibi cenaze alayının önüne geçerci.

Yartsev ile Kiş daha çok akşam çayına gelirlerdi. Eğer ev sahipleri o gün tiyatroya ya da konsere gitmeyeceklerse akşam yemeğine değin oturup konuşturlardı. Şubat akşamlarından birinde yemek odasında şöyle bir konuşma yer aldı:

Yartsev'e öfkeli öfkeli bakan Kostya, "Bir edebiyat yapıtında ciddi toplumsal sorunlar tartışılıyorsa o zaman bir önem taşır, topluma yarar sağlar," dedi. "Bir yazar toprak köleliğine karşı bir tutum takındıysa ya da yüksek sosyetenin çirkinliklerini, bayağılıklarını açığa çıkardıysa yazdıklarının önemi ve anlamı vardır. 'Ah'ların, 'ofların yer aldığı, kadının erkeği sevdiği, ama erkeğin ondan soğuduğunun söz konusu edildiği romanlar, öyküler, demin de söylediğim gibi, benim paramla beş para etmez, böylelerini çöp sepetine at gitsin!"

Yuliya Sergeyevna onu, "Sizinle aynı görüşte değilim Konsantin İvanıç," diye yanıtladı. "Bir romanda aşk buluşmasından söz edilir, ötekinde ihanetten, bir başkasında ise ayrılıktan ya da kavuşmaktan... Bir yapıtta daha başka bir sürü konuyla karşılaşabilirsiniz. Hastalık çeken, mutsuzluk, yoksulluk içinde kıvranan insanlar bunlardan hoşlanmayabilir."

Laptey, henüz yirmi ikisini bile doldurmamış karısının, yani gencecik bir kadının aşk konularını böylesine ciddi, soğukkanlı algılamasını anlayamıyor, bundan hoşlanmıyordu. Onun niçin böyle düşündüğünü de tahmin ediyordu.

Yartsev, "Şiir ve öteki edebiyat yapıtları sizin önemli saydığınız sorunları çözmüyorsa siz de teknik yazılara başvurun, toplum güvenliği, maliye gibi konularda düzenlenmiş yasaları, bilimsel makaleleri okuyun," dedi Kostya'ya. "Romeo ve Juliet'te aşk konusu yerine, diyelim öğrenim özgürlüğü ya da hapishanelerin temiz tutulmasından söz edilsin istiyorsanız, en iyisi gidin, ülke yönetimiyle ilgili özel yazılar bulup okuyun."

"Siz bana en uçtaki örnekleri veriyorsunuz, sevgili arkadaşım. Bu konuları Shakespeare, Goethe gibi dev yazarlar işlemişlerse ona bir diyeceğim yok, ancak benim sözünü ettiğim bir

sürü yetenekli, ama ün yapmamış sanatçı aşk konusunu bırakıp yapıtlarında bilimsel konuları, insanla ilgili düşünceleri işleseler daha büyük yarar sağlamış olurlardı.”

Söz alan Kiş “r”leri yutup biraz burnundan konuşarak bir süre önce okuduğu bir romanın içeriğini anlatmaya koyuldu. Öyle ayrıntılara dalyor, öyle yavaş konuşuyordu ki, aradan üç dakika geçti, beş dakika, on dakika; kimse ne dediğini anlamadı, adamcağızın yüzü gitgide donuklaşıp gözlerinin canlılığı kayboldu.

Buna daha fazla dayanamayan Yuliya Sergeyevna, “Kiş, sözünüzü çabuk bitirin!” dedi. “Bize eziyet çektirmek mi niyetiniz?”

Kostya da, “Kısa kesin şunu!” diye bağırdı.

Herkes gülmeye başladı, bu arada Kiş’in kendisi de...

O sırada içeriye Fiyodor girdi. Yüzünde kırmızı beneklerle herkese çabuk çabuk selam verdikten sonra ağabeyini alıp çalışma odasına götürdü. Son günlerde iyice topluluktan kaçan biri olmuştu, yalnız tek kişilerle konuşmayı yeğliyordu.

Abajurdan uzakta bir koltuğa derince gömüldükten sonra, “Seninle şurada can cana konuşalım,” dedi. “Gençler orada istedikleri gibi kahkaha atıp eğlenirler. Ağabeyciğim, seninle çoktan beridir görüşmüyoruz, sen depoya gelmeyeli bir haftayı geçti neredeyse. Öyle değil mi?”

“Evet, orada bana yapacak bir iş çıkmıyor. Ayrıca babamdan bıktım usandım.”

“Sen olmadan da mağazayı çekip çeviriyoruz, ama senin de işin bir ucundan tutman gerekir. Hani, nasıl derler, insan ekmeğini alın teriyle kazanıp yemeli. Ulu Tanrı çalışanları sever.”

Piyotr tepsinin üstünde koca bir bardak çay getirdi. Bunu şekersiz içen Fiyodor ikinci bir çay istedi. Öyle çok çay içerdi ki, bir akşamda on bardak çaya bana mısın demezdi.

Ayağa kalkıp ağabeyinin yanına gelerek, “Bak, sana ne söyleyeceğim... Asıl niyetini belli etmeden kent meclisi üyeliğine adaylığını koysan nasıl olur? Meclise girdikten sonra yavaş yavaş başkanlığa doğru ilerlersin. Seni hepimiz destekleriz. Akıllı adamsındır, bir gün bir de bakarsın, başkent Petersburg’da sarayın dikkatini çekmişsin, elli yaşına varmadan omzuna müs-

teşarlık bandı takıvermişler. Belediye ve Çiftçiler Birliği yöneticilikleri modadır şimdi; Petersburg da, belediye de böylelerine değer veriyor.”

Laptev yanıt vermedi. Müsteşarlık rütbesini, omuz bandını kardeşinin kendinin istediğini anlıyordu, ama ona ne diyebilirdi ki?

Konuşmadan oturuyorlardı. Fiyodor bir ara cep saatini çıkardı, kapağını açarak uzun uzun baktı. Sanki akreple yelkovanın nasıl ilerlediklerini gözlüyor gibiydi. Bu hareketi Laptev’e çok tuhaf gözüktü.

İkisini akşam yemeğine çağırdılar. Laptev yemek odasına gitti, Fiyodor orada kaldı. Daha önceki tartışma bitmişti, Yartsev ders veren profesör edasıyla şunları söylüyordu:

“Yapılarının ayrı oluşu; enerji, zevk ve yaş farklılıkları dolaşısıyla insanlar arasında eşitlik bulunamaz. Ancak bilgili insanlar nasıl bataklıkların kurutulması, ayıların evcilleştirilmesi konularında başarıya ulaşmışlarsa, eşitsizliği de zararsız bir duruma getireceklerdir. Bir bilim adamı bir kedinin, sıçanın, atmacanın, serçenin aynı kaptan yemek yemesini sağlamış. Eğitimin aynı şeyi insanlar için de yapacağına güvenmek gerekir, insan yaşamı sürekli ilerliyor, uygarlığımız büyük başarılar elde ediyor. Bu duruma göre öyle bir zaman gelecek ki, günümüzde fabrika işçilerinin çalışma koşulları bir genç kızın köpek değeriinde alınıp satıldığı toprak köleliği dönemindeki saçmalık gibi gözükecek gözümüze.”

Kostya, “Sandığın kadar kısa sürede gerçekleşmez senin bu söylediğin,” diyerek güldü. “Para babası Rothschild’e altınla dolu kasası ne zaman saçma gözükürse ancak o zaman. Ama o güne değin işçinin beli bükülecek, açlıktan karnı guruldayacak. İşler senin dediğin kadar kolay gözüküyor arkadaşım. Ayrıca elini önünde kavuşturup beklemek yetmez, bunun için savaşmak gerekir. Eğer kedi sıçanla aynı kaptan yediyse bunu bilinçlendiğinden değil, zorlandığı için yapmıştır. Sen öyle düşünmüyor musun?”

Elinin ayasıyla alnını silen Laptev, “Kardeşim Fiyodor’la ben zengin insanlarız, babamız ise büyük sermaye sahibi bir milyo-

ner... Savaş açacaksanız niçin bize karşı açacağınıza aklım ermiyor. Zengin bir adam olduğum doğru, ancak bu gücüm bana ne gibi bir üstünlük sağlıyor, bilmiyorum. Sizden daha mı mutluyum? Hayır! Kürek mahkûmlarına yaraşır bir çocukluk geçirdim, ama param beni kırbaç yemekten kurtaramadı. Ablam Nina ölüm döşeğindeyken paranın bir yararı dokunmadı. Eğer insanlar benden nefret ediyorlarsa milyonlar harcasam kendimi onlara gene de sevdiremem. Benim düşüncem böyle.”

“Ama insanlara iyilik yapabilirsiniz,” dedi Kiş.

“Hangi iyilikten söz ediyorsunuz? Dün benden bir matematik öğretmenine ders bulmamı istediniz, inanın bana, onun için yapabileceğim sizin yapabileceğinizden azdır. Kendisine para verebilirim, ama benden istediği o değil ki. Bir zamanlar ünlü bir müzisyenden yoksul bir kemancı için orkestrada yer bulmasını istemiştim. Bana ne dese beğenirsiniz? ‘Siz müzisyen olsaydınız bana başvurmazdınız.’ Ben de size aynı şeyi söyleyeceğim: Bugüne değin zengin bir adamın durumunda olmadığınız için bana geldiniz.”

Yuliya Sergeyevna kızardı.

“Anlamıyorum, kendini niçin ünlü bir müzisyenle kıyaslıyorsun? Sen başka, o başka...”

Kocasına duyduğu kinden dolayı yüzü titriyordu, bu duygusunu gizlemek için başını önüne eğdi. Yüzündeki nefreti yalnız Laptev değil, masada oturanların hepsi anlamıştı.

Yuliya Sergeyevna sözlerini yineledi:

“Evet, ünlü bir müzisyen başka, sen başkasın. Sana işi düşen bir öğretmene yardım edebilirdin.”

Ortalığa bir sessizlik çöktü. Piyotr sofraya keklik kızartması getirdiği halde kimse elini sürmek istemedi, yalnız salata yediler. Laptev ne söylediğini bilmiyordu, ama karısının, ağzından çıkan sözlere değil, konuşmaya katılmasına kızdığını adı gibi biliyordu.

Yemekten sonra çalışma odasına çekildi, orada büyük bir gerginlik içinde, yüreği küt küt atarak salonda konuşulanları dinlemeye koyuldu. Çünkü yeni bir tartışma başlamıştı, onu küçük düşürecek başka konuşmalar olabilir diye bekliyordu. Ney-

se, çok geçmeden Yartsev piyanonun başına oturdu, duygulu bir parça çaldı. Yartsev on parmağında on hüneri olan bir adamdı; şarkı söyler, piyano çalar, çeşit çeşit hokkabazlıklar yapardı.

Yuliya, “Siz ne dersiniz bilmem, ama ben evde daha fazla oturacak değilim,” dedi. “Bir yere gitsek iyi olur.”

Kent dışına çıkmaya karar verdiler, bunun üzerine Kişi tüccar kulübüne gönderip bir araba getirttiler. Genellikle kent dışı gezilere katılmadığı, ayrıca kardeşi Fiyodor evde olduğu için Laptev’i çağırmadılar. Ama o bunu arkadaşlığını istemedikleri biçiminde yorumladı; genç, neşeli gruba ayak uyduramayacağını düşünmüşlerdi herhalde. Laptev onların bu tutumuna öyle üzüldü ki, az kaldı kahrından ağlayacaktı. O üzüntüyle, ona böyle soğuk davranmalarından, anlayışsız, can sıkıcı bir koca diye onu küçük görmelerinden ötürü memnun kalmaya zorladı kendini. Hatta o gece karısı en yakın arkadaşlarından biriyle onu aldattıktan sonra onun yüzüne nefretle bakarak işlediği suçu açıkça söylese bundan dolayı daha çok sevinirmiş gibi bir duyguya kapıldı... Karısını herkesten kıskanıyordu, hem de epeyden beri. Tanıdığı üniversite öğrencilerinden, tiyatro oyuncularından, şarkıcılardan, Yartsev’den, hatta karşılaştıkları her erkekten... O yüzden şimdi Yuliya’nın ona ihanet etmesini, onu biriyle suçüstü yakalattıktan sonra zehir içip bu karabasandan tümüyle kurtulmayı öyle istiyordu ki! Laptev bunları düşünürken Fiyodor höpürdete höpürdete çay içmekteydi. Kardeşi neden sonra gitmek üzere toparlandı.

Şapkasını giyerken, “Babamın gözleri iyice görmez oldu,” dedi. “Bilmem ne yapacağız!”

Laptev de kürkünü giydi, onunla birlikte çıktı. Kardeşini Strasny Kulesi’ne değin uğurladıktan sonra bir araba tutup Yar Gazinosu’na yollandı.

“Buna da aile mutluluğu diyorlar! Aman ne aşk, ne aşk!” diye söyleniyordu.

Dişlerinin durmadan birbirine çarpmasının neden ileri geldiğini bilmiyordu; kıskançlıktan mı, yoksa başka bir şeyden mi? Gazinoya girince masalar arasında dolaştı, bir süre şarkıcıları dinledi. Eğer o sırada aradıklarıyla karşılaşırsa onlara ne söyleye-

ceğini bilemiyordu, karısını görünce aptal aptal gülümsemekten başka bir şey yapamazdı. Bu durumda onu buraya gelmeye hangi duygunun zorladığını hemen anlayacaklardı. Parlak elektrik ışığı, gürültülü müzik, pudra kokusu, karşılaştığı kadınların bakışları başını döndürmeye başladı. Her kapının önünde durup odalarda neler konuşulduğuna kulak kabartması, buraları gizli gizli gözlemesi onda şarkı söyleyen hanımla ve ona göz süzen kadınlarla aşâğılık bir oyun oynuyormuş gibi bir etki bıraktı. Orada daha fazla kalmayıp Strelna'ya uğradiysa da bu gazinoda da kimseyi göremedi. Geriye dönüp yeniden Yar Gazinosu'nun yolunu tuttuğunda arkasından üç atlı bir araba yetişti. Sarhoş arabacı durmadan bağırıyor, Yartsev'in şen kahkahaları duyuluyordu.

Laptev saat dörtte eve döndüğünde Yuliya Sergeyevna'yı yataкта buldu. Karısının uyumadığını anlayınca doğruca yanına giderek şunları söyledi:

“Benden ne kadar tiksiniş nefret ettiğinizi anlıyorum, ama başkalarının yanında daha insaflı davranış bu duygularınızı gizleyebilirdiniz.”

“Özür dilerim.”

Laptev heyecandan, her yerinin titremesinden konuşamaz oldu. Yuliya da suskundu. Tir tir titrerken ondan açıklamalar beklediğı belliydi.

Laptev en sonunda, “Öyle acı çekiyorum ki! Cehennemde yaşıyor gibiyim, neredeyse çıldıracağım!” diyebilirdi.

“Bu yaşantı benim için de kolay değil. Neler çektiğimi yalnız Tanrı bilir!”

“Seninle altı aydır karı kocayız, ama yüreğinde birazcık olsun sevgi yok bana karşı; ne gelecek için bir aydınlık ne ufak bir umut kıvılcımı! Niçin evlendin benimle? Niçin? Hangi iblis seni benim kucağıma itti? Ne bekledin benden? Neler bulacağımı umuyordun?”

Yuliya kocası her an onu öldürecekmiş gibi korkuyla bakıyordu. Beriki tıkanarak, “Hoşuna mı gidiyordum senin?” diye bağırıldı. “Bana gönöl mü vermiştin? Hayır, bunlar değil! Öyleyse ne? Hadi, söyle, istediğın neydi benden? Ah, kahrolası para! Kahrolası para! Bunu istiyordun, değil mi?”

Yuliya istovroz çıkardı.

“Tanrı’nın huzurunda yemin ederim ki, söylediğin doğru değil!”

Böyle bağırırken bu aşağılama onu öyle etkilemiş olmalı ki, büzüldü büzüldü, küçücük kaldı, ardından ağlamaya başladı. Kocasının yanında ilk kez ağlıyordu.

“Yemin ederim, bunun için değil!” dedi bir daha. “Paranı pulunu düşündüğüm yok, böyle bir şey istemiyorum senden! Eğer önerini geri çevirirsem çok kötü davranmış olurum, diye düşündüm. Senin de, benim de yaşantımızı berbat etmekten korktum. Ama şimdi yaptığım bu yanlıştan dolayı acı çekiyorum, dayanılmaz acılar çekiyorum!”

Karısının hıçkıra hıçkıra ağlamasından çok acı çektiğini anlayan Laptev onun hemen yanına, halının üstüne diz çöktü.

“Yeter artık, ağlama!” dedi. “Seni çılgıncasına sevdiğim için böyle acı sözler söyledim.”

Birdenbire karısının ayağını öptü, ona sımsıkı sarıldı.

“Senden ufacık bir sevgi bekledim. Yalan söylesen de olurdu. ‘Yanlış iş yaptım,’ deme! Ne olur!”

Ancak Yuliya Sergeevna ağlamayı kesmemişti. Laptev, onun, yaptığı yanlışın kaçınılmaz sonucu olarak, istemese de kocasının okşamalarına katlandığını anladı. Öptüğü ayağını bile yaralı bir kuş gibi altına toplamıştı. Karısına karşı bir acıma duygusuyla Laptev’in yüreği burkuldu.

Yuliya’nın yatağa yatıp üstünü örtmesi üzerine o da soyunup yattı. Ertesi sabah uyandıklarında ikisi de utanıyorlar, birbirlerine ne söyleyeceklerini bilemiyorlardı. Bu arada sanki karısı, onun öptüğü ayağın üzerine aksayarak basıyormuş gibi geldi.

Öğle yemeğinden önce Panaurov uğrayarak onlara veda etti. Bunun üzerine Yuliya da baba evine gitmek istediğini söyledi. Aile ortamından biraz uzaklaşıp başını dinlemek iyi gelecekti ona. Böylece kocasına karşı kötü davrandığını düşünmekten, onun yanında utanıp sıkılmaktan kurtulurdu. Sofrada Yuliya’nın, Panaurov’la birlikte yola çıkmasına, evini özleyinceye değin babasının yanında birkaç hafta geçirmesine karar verildi.

Özel bir kompartımana yerleştiler. Panaurov'un başında kuzu derisinden tuhaf görünüşlü bir kasket vardı. Derin derin solu-
yan Panaurov, "Petesburg'daki görüşmeler beni tatmin etme-
di," dedi. "Büyük büyük söz verdiler, ama sonu boş çıktı. Du-
rum böyle, sevgili yengeciğim. Sulh mahkemelerinde yargıç-
lık yaptım, sonra mahkeme başkanlığına atandım, en sonunda
il genel meclisi danışmanlığına getirildim. Öyle sanıyorum ki,
yurduna birçok hizmeti dokunan bir kişi olarak devletten ge-
rekli ilgiyi beklemek hakkına sahibim. Gelin görün ki, başka
bir kente atanma isteğimi gerçekleştiremiyorum."

Gözlerini yumdu, başı sallanmaya başladı. Sanki uyumak
üzereydi.

"Evet, gerekli ilgiyi bulamadım. Üst düzey bir yönetici olma-
dığımı biliyorum, gene de namuslu, akli başında bir adamım,
bu zamanda benim gibisine az rastlanır. İtiraf edeyim ki, kadın-
lara karşı pek dürüst davranmadım, ama Rus devleti için onu-
rumla hizmet verdim. Neyse, bu konuları kapatalım artık."

Böyle diyerek gözlerini açtı.

"şimdi de biraz sizden söz edelim. Babanızın yanına gitmek
birdenbire nereden aklınıza esti?"

Genç kadın adamın başındaki kaskete dik dik baktı.

"Kocamla aram pek iyi gitmiyor da..."

"Tuhaf bir adam sizin kocanız. Zaten Laptevler garip insan-
lardır. Kocanız gene neyse de şu Fiyodor iyice üşütüğün biri."

Panaurov böyle diyerek içini çekti. Bir süre sonra da ciddi
ciddi, "Sevgiliniz var mı?" diye sordu.

Yuliya adamın yüzüne şaşkınlıkla baktı, gülmeye başladı.

"Siz neden söz ediyorsunuz Tanrı aşkına?"

Gece on bire doğru büyük bir istasyonda trenden inerek ak-
şam yemeği yediler. Kompartımanlarına dönüp tren hareket et-
tiğinde ise Panaurov paltosunu, kasketini çıkardı, gelip Yuliya
Sergeyevna'nın yanına oturdu.

"Söylemek gerekirse çok hoş bir kadınsınız," diye başladı.
"Bağışlarsanız bir meyhane benzetmesi yapacağım: şu görünü-

şünüzle çiçeği burnunda bir salatalığa benziyorsunuz. Ama yeni tuzlanmış, dereotu kokan bir salatalık. Yıllar geçtikçe nefis, zarif, şahane bir kadın oluyorsunuz. Bunu biliyor muydunuz?”

Göğüs geçirdi.

“Bu yolculuğumuz beş yıl önce gerçekleşeydi hayranlarınız arasına katılmak için gönüllü yazılırdım. Ne yazık ki, şimdi sakat bir adam sayılırım.”

Böyle diyerek hüznle, tatlı tatlı gülümsedi; genç kadının beline sarıldı.

Yuliya Sergeevna kıpkırmızı oldu. Korkudan elleri, ayakları buz kesildi birden.

“Yoksa çıldırdınız mı?” dedi. “Bırakın beni Grigori Nikolayic!”

“Benden niçin çekiniyorsunuz, şekerim? Bunda korkulacak bir şey yok ki. Böyle şeylere alışmadığınız belli.”

Panaurov’un anlayışına göre eğer bir kadın karşı koyuyorsa bu, onun iyi bir etki bıraktığı, hoşla gittiği anlamına gelirdi. Genç kadının beline sımsıkı sarılarak yanaklarını, sonra dudaklarını öpmeye başladı. Bu hareketinin genç kadına büyük zevk verdiği kanısındaydı. Yuliya içinde bulunduğu korku ve utancın etkisinden kurtularak gülmeye başladı. Panaurov kadını bir daha öptü, sonra garip kasketini giyerek, “İşte sakat bir adamın size verebilecekleri bu kadar!” dedi. “Bir zamanlar ünlü bir Türk paşası varmış. Bir yararlılığı karşılığında kendisine koca bir harem armağan edilmiş. Birbirinden güzel, genç karıları karşısında dizilmişler; bizim iyi yürekli paşa her birini tek tek öptükten sonra, ‘Bugünkü durumumla size bu kadarını verebiliyorum,’ demiş. İşte ben de onun gibiyim.”

Yanındaki adamın tavırları, sözleri aptalca olmakla birlikte olağandışılığıyla Yuliya’yı eğlendiriyordu. Kanepenin üstüne çıkıp şarkı söyleyerek raftan bir kutu bonbon şekerini aldı, bir çikolata parçasını Panaurov’a atarak, “Yakalayın!” dedi.

Beriki bunu kapıp ağzına attı. Bunun üzerine Yuliya kahkahayla gülerken birkaç parça daha attı. Panaurov kaptığı şekerleri ağzına tıkiyordu. Adamın bunu yaparken öyle yalvaran bakışları, öyle sevecen tavırları vardı ki, genç kadına bunlar çok çocuksu, hatta kadınsı gözüküyordu. Sonunda yorgun düşen Yuliya

kanepeye oturdu. Kahkahalarına ara vermeksizin adamın yüzüne bakıyordu. Bunun üzerine Panaurov iki parmağıyla onun yanağına dokundu.

“Ah, seni yaramaz kız!”

Yuliya şeker kutusunu Panaurov’a uzattı.

“Alın, ben tatlı sevmem.”

Adam bir tanesini bile bırakmaksızın bütün bonbonları yedi, sonra valizinin kapağını açıp boş kutuyu içine yerleştirdi. Resimli kutuları sevdiği anlaşıyordu.

“Eh, bu kadar yaramazlık yeter. Şimdi sakat adamın yatması gerekiyor,” dedikten sonra işlemeli Buhara yorganı ile yastığını çıkardı, bir güzel örtünerek yattı.

Yorgunluktan bütün kemikleri kırılıyormuş gibi, alçak sesle, “Sana iyi geceler, güvercinim,” dedikten sonra derin derin içini çekti.

Çok geçmeden korkunç bir horultu koptu. Yuliya da herhangi bir utanma duygusuna kapılmaksızın öbür kanepeye uzandı, hemen uyumaya başladı.

Ertesi gün doğup büyüdüğü kentte istasyondan eve giderken sokaklar boşalıp ıssızlaşmış, evler üzerlerine basılmışçasına ufacak gözükte gözüne. Derken, karşısına bir cenaze alayı çıktı, önde kilise sancağıyla birlikte üstü açık bir tabut taşıyorlardı.

“Yolda ölüye rastlamak uğurdur derler,” diye düşündü.

Bir zamanlar Nina Fiyodorovna’nın oturduğu evin pencere camlarına içeriden beyaz kâğıtlar yapıştırılmıştı.

Yüreği duracakmış gibi çarpan Yuliya baba evinin avlusuna girdi, kapı çingırağının ipini çekti. Pamukla beslenmiş kalın bir hırka giyen, şişman, uykulu bir hizmetçi açtı kapıyı. Yuliya onu daha önce hiç görmemişti. Merdivenden yukarı çıkarken burada Laptev’in ona nasıl açıldığını anımsadı. Basamaklar silinmemişti, her yer pislik içindeydi. Üst katın buz gibi soğuk koridorunda kürklü paltolarını çıkarmamış hastalar, titreye titreye muayeneye çağırılma sıralarını bekliyorlardı. Yuliya’nın yüreği nedense küt küt atmaya başladı, yürümesi bile hayli güçleşti.

Daha bir tombullaşıp şişmanlayan doktor, odasında çay içiyordu, saçları karmakarışıktı, yüzü pancar gibi kızarmıştı. Kı-

zının içeri girdiğini görünce öyle sevindi ki, gözleri doldu. Babası için tek sevinç kaynağı olduğunu anlayan Yuliya'ya bu durum çok dokundu, yaşlı doktoru kucaklayarak Paskalya'ya değin birlikte oturacaklarını söyledi. Sonra eski odasına geçti, üstünü değiştirdi, çay içmek üzere yemek odasına geldi. Babası elleri ceplerinde, "Ru-ru-ru!" diyerek bir şarkı mırıldanıyordu. Bu onun bir şeyden memnun olmadığını gösterirdi.

"Moskova'da keyif içinde yaşadığın anlaşıyor," dedi. "Ne yapalım, öyle olsun, senin adına kıvanç duyarım. Ben yaşlı baban, kimseden bir şey beklemiyorum artık. Çok geçmeden berabersem benden de kurtulursun. Ama asıl şaşıtığım şey nedir biliyor musun? Postum çok sağlam olmalı ki, bugüne değin başıma bir şey gelmeden yaşadım."

Yaşlı babası daha nelerden sızlanmadı ki! Yedi canlı bir yük hayvanı gibiymiş, sırtına kim isterse binermiş. Nina Fiyodorovna'nın tedavisini yüklediği yetmiyormuş gibi çocuklarının bakımını da kendisi üstlenmiş, kadın ölünce cenaze işleri onun üstüne yıkılmış. Panaurov denilen züppe hiçbir sorumluluk tanımıyormuş, üstelik kendisinden yüz ruble koparıp sonra ödemeye yanaşmamış...

"Beni en iyisi Moskova'ya götürüp bir tımarhaneye kapat. Doğruluğa, adalete inanmış, saf bir adam olduğuma göre zırdelinin biriyim."

Sonra kızının kocasını kötülemeye başladı. Uzak görüşlü değilmiş, çok elverişli koşullarda satılan evleri almaya yanaşmıyormuş. Bu sözleri duyunca Yuliya Sergeyevna kendisinin, babasının yaşamında tek sevinç kaynağı olmadığını anladı.

Muayenehanesine gelen hastalara bakarken ya da evlere hasta bakmaya gittiği zamanlar Yuliya Sergeyevna can sıkıntısından bütün odaları dolaşıyor, ne yapacağını bilemiyordu. Hem doğup büyüdüğü kentten hem de baba evinden soğumuştur. Artık sokağa çıkıp tanıdıklarına gitmeyi de hiç canı çekmiyordu. Eski kız arkadaşlarını, kendi genç kızlık günlerini aklına getirdikçe üzülmüyor, pişmanlık duymuyordu.

O akşam takıp takıştırdı, kiliseye duaya gitti. Ancak orada çoğunlukla sade insanlar bulunduğu için gösterişli kürkü ile

şapkası kimsenin üzerinde beklediği etkiyi uyandırmadı. San-ki hem kilisede hem de kendisinde büyük bir değişiklik olmuştu. Eskiden okunan dualar, söylenen ilahiler çok hoşuna gider; kilisenin ortasında duran papaza kalabalığı yararak sokulduktan sonra alnına kutsal zeytinyağı sürülmesini severdi. Şimdi ise dua bitse de bir an önce eve dönse diye düşünüyordu. Kilseden çıktığı sırada dilencilerin yanına yanaşmasından korktu. Şimdi kim duracak da ceplerinde bozuk para arayacaktı? Üstelik kâğıt rublelerden başkası yoktu cebinde.

Yatağa erkenden yattığı halde uzun süre uyuyamadı. Uyuduktan sonra da garip garip resimler, gündüz karşılaştığı cenaze alayı girdi düşüne. Birtakım insanlar kapağı açık bir tabutu onların evinin avlusundan içeri soktuktan sonra üzerine yatırdıkları bornozla salladılar, salladılar, ardından “küt” diye duvara çarptılar. Yuliya yatağında büyük bir korkuyla sıçradı. Aşağıda kapı çalınıyordu; ayrıca çingırağın ipi duvara sürtüp duruyor, ama çingırak sesi işitilmiyordu.

Babasının öksürükleri geliyordu. Ardından hizmetçi kızın aşağıya inip yeniden yukarı çıktığını işitti.

Odasının kapısını çalan hizmetçi, “Hanımefendi! Hanımefendi!” diye seslendi.

“Ne istiyorsun?”

“Size bir telgraf var!”

Yuliya mumu alarak kalktı. Hizmetçinin arkasında, iç çamaşırlarının üstüne paltosunu geçirmiş olarak, elinde bir mumla babası dikiliyordu.

Yarı uykulu, “Çingırak bozuk. Çoktandır onaramadık,” dedi. Telgrafı açan Yuliya şu satırları okudu:

Sağlığınıza içiyoruz. Yartsev, Koçevoy.

“Bakın şu salakların yaptığına!”

Yuliya böyle bağırdıysa da içinde bir rahatlama duydu, neselendi.

Odasına döner dönmez sessizce yıkanıp temizlendi, giyindi, ortalık ağarmadan bütün eşyalarını topladı, öğleüzeri de Moskova'nın yolunu tuttu.

Paskalya Yortusu'nda Laptevler resim yüksekokulunda açılan sergiyi gezmek istiyorlardı. Moskovalılar gibi yanlarına çocuklarını, çocukların eğitimcilerini, Kostya'yı da alarak hep birlikte gittiler.

Laptev bütün ressamların adlarını bilir, hiçbir sergiyi kaçırmazdı. Kır evine çıktıklarında boyalarını alıp görüntü resimleri yaptığı bile olurdu; öyle sanıyordu ki, zamanında iyi bir resim öğrenimi görse ünlü bir ressam olurdu. Yurtdışına çıktığında ise antikacı dükkânlarına uğrar, eski ustaların yapıtlarını inceler, uzman gözüyle düşüncelerini açıklar, ilgilendiği değerli bir resmi dükkân sahibi ona canının istediği fiyata sattıktan sonra alınan tablo bir sandığa kilitlenip arabalığa atılır, sonra orada kaybolur giderdi. Ya da bir gravürcü dükkânına girer, taş basması resimleri, tunç kabartmaları uzun uzun inceleyip satıcıyla konuştuktan sonra önemsiz bir gravür, basit bir kâğıt kutu satın alıp çıkardı. Evinin duvarlarını fazla değer taşımayan kocaman kocaman tablolar süslerdi, değerli parçaları ise asmasını bilmezdi. Avuçla para ödediği nice tablonun daha sonra kaba bir taklit olduğu anlaşılınca hayli canı sıkılmıştı. İşin en şaşırtıcı yanı, genelde ürkek, çekingen bir adam olan Laptev'in resim konusunda son derece atak davranıp kendine güvenmesiydi. Nedendi acaba?

Sergideki tablolara kocası gibi yumruğunun içinden ya da dürbünle bakan Yuliya Sergeyevna resimlerdeki insanların canlıymış gibi yapılmasına, ağaçların gerçeklerine benzemesine önem verirdi. Resim sanatından anlamamakla birlikte ona öyle gelirdi ki, sergide pek çok tablo birbirinin aynıdır, resim sanatının asıl amacı tablolara yumruğunun içinden bakınca insanların, nesnelerin gerçekmiş gibi gözükmesidir.

Laptev, "Şu gördüğün orman tablosu Şişkin'indir," diye açıkladı. "Şişkin birbirine benzeyen orman görüntüleri çizmiştir... Sen hiç leylak renginde kara rastladın mı? Şuradaki çocuğun sol kolu sağ kolundan daha kısa, öyle değil mi?"

Sergiyi gezmekten yorulan Laptev artık eve dönmek istediği

için Kostya'yı aramaya gitti. Yuliya ise küçük bir kır tablosunun önünde durdu, resmi kayıtsızca seyretmeye başladı. Ön planda küçük bir dere vardı, ahşap bir köprünün üzerinden aşan keçi yolu uzaklarda koyu otların, tarlaların arasında kaybolup gidiyordu. Sağ köşede bir orman, ormanın yakınında bir kır ateşi vardı. Ateşi korucular yakmış olmalıydı. Daha ötede akşamın kızzılığı sönmek üzereydi.

Yuliya köprüden geçip cılgada ilerlediğini hayal etti. Çepeçevre her yer ıssızdı, kuyruksallayanlar uykulu uykulu ötüyor, uzakta bir ışık göz kırpiyordu... Göğün kızıla çalan bölümündeki bulutları, ormanı, tarlaları çok eskiden birçok kez görmüş gibi bir sanıya kapıldı, kendini yapayalnız hissetti, cılgada yürümek, durmadan yürümek istedi. Akşam kızzılığının bulunduğu yerde sonsuzluğa doğru uzanan göksel bir parıltının yansması gizli gibiydi.

Tabloyu anlamaya başlamasına şaşırarak, “Ne kadar güzel!” dedi. “Aleksey, bakar mısın! Şu tablodaki dinginliği sen de hissediyor musun?”

Doğa görüntüsünün niçin hoşuna gittiğini açıklamaya çalışıyor, ama ne kocası ne de Kostya onu anlayabiliyordu. Hüzünlü bir gülümsemeyle peyzajı seyrederken ötekilerin bu tabloda bir özellik bulmamalarına canı sıkıldı. Sonra salonları yeniden dolaşarak tabloları seyretmeye, değerlerini anlamaya çalıştı. Tablolar gerçekten birbirlerine benziyordu. Eve döndüklerinde salonda, kuyruklu piyanonun üstünde asılı duran tabloya ilk kez dikkatle baktı ve içinden bir öfke kabardı.

“Aman, ne diye almışlar ki böyle bir şeyi sanki!” diye söylendi.

O günden sonra evde duvarlarda asılı, yaldızlı çerçevelere konmuş tablolar, çiçek desenli Venedik aynaları, kuyruklu piyanonun üstündekine benzeyen resimler, kocasının ve Kostya'nın sanatla ilgili görüşleri canını sıkmaktan, hatta onda nefret uyandırmaktan başka bir işe yaramadı.

Yeni bir şey getirmeyen günler böyle peş peşe akıp gidiyordu. Havalar ısınmış, tiyatro mevsimi geçmişti. Havanın güzel olduğu bir gün, mahkemenin ataması üzerine bir sanığın sa-

vunmasını üzerine alan Kostya'yı duruşmada dinlemeye karar verdiler. Evden çıkmakta ağırdan aldıkları için mahkemeye vardıklarında tanıkların sorgulanması başlamıştı. Orduda yedek erlik yapan bir kişi soygunculukla suçlanıyordu. Tanıklık yapan çamaşırcı kızlar verdikleri ifadelerde sanığın çamaşırhane sahibi kadının evine birçok kez geldiğini, olay günü gece geç vakit oraya gene uğradığını, içki içmek için kadından para istediğini, kimseden para alamayınca geri gittiğini, bir saat sonra dönerek çamaşırcı kızlara çeşitli kurabiyeler ile bira getirdiğini anlattılar. O gece şafak sökene dek içki içip şarkı söylemişler, sabah uyandıklarında bir de bakmışlar ki, çardağa açılan kapının kilidi kırılmış, birkaç parça çamaşır ile yatak çarşafı götürülmüş.

Kostya her tanığa alaylı bir tarzda, olay günü sanığın getirdiği biradan içip içmediğini soruyordu. Sanki hırsızlık işini çamaşırcı kızların kendilerinin yaptığını kanıtlamaya çalışıyor gibiydi. Konuşmasında heyecanın zerresi yoktu, jüri üyelerine de ters ters bakıyordu. Onun açıklamasına göre soygunculuk ile basit bir hırsızlık olayı çok farklı şeylerdi. Konuyu uzatarak, en ince ayrıntılara girerek irdelemek gibi bir konuşma tarzı vardı. Herkesin çoktan bildiği şeyleri kılı kırk yararak ciddi ciddi anlatıyordu da anlatıyordu. Sonuçta kimse bir şey anlamıyordu, o da ayrı bir konu... Kostya'nın uzun açıklamalarından mahkeme başkanının çıkardığı sonuç şu olsa gerekiyordu: Ortada bir soygun olayı vardı, ama bu hırsızlık sayılamazdı, çünkü çamaşırcı kızlar çamaşırları kendileri götürüp içkiye yatırmışlardı. Eğer buna hırsızlık dersek dışarıdan gelen birinin soygunculuk yaptığı düşünülmemeliydi. Kostya'nın tasarladığı gibi amacına uygun açıklamalar jüri üyeleri ile duruşmayı izleyenleri çok etkiledi. Sonuçta mahkemeden sanığın aklanma kararı çıktı, bunun üzerine Yuliya, Kostya'yı uzaktan başıyla kutladı, sonra da yanına giderek elini sıktı.

Mayıs ayında Laptevler, Sokolniki semtindeki kır evine taşındılar. Yuliya'nın gebe olduğu o zaman anlaşıldı.

Aradan bir yıldan fazla zaman geçti. Sokolniki'deki yazlıkta Yaroslavl demiryolunun yakınında Yuliya ile Yartsev otlar üzerinde oturuyorlar; Kostya ise biraz ileride sırtüstü yere uzanmış, bir eli başının altında, gökyüzünü seyrediyordu. Gezmekten yorgun düştükleri için üçü de saat altı treninin gelmesini bekliyorlardı, eve gidip çay içeceklerdi.

Yuliya, “Doğa ana öyle ayarlamış ki, bütün anneler çocuklarında olağanüstü özellikler görmek isterler,” dedi. “Beşiğinin başında saatlerce dikilerek bebeğin kulaklarını, gözlerini, burnunu hayran hayran seyrederek. Başkalarının sevip öpmelerinden de çocuğun çok hoşlandığını sanırlar. Sağda solda tek konuştukları konu kendi çocuklarıdır. Annelerin bu zayıflığını bildiğimden ben kendi hareketlerime çok dikkat ederim. Gene de kim ne derse desin, benim kızım Olya bir tanedir. Meme emerken insana öyle bir bakışı var ki, anlatamam! Ya o gülümsemesi! Daha sekiz ayını doldurmadı, ama ondaki zeki bakışları ben üç yaşındaki çocuklarda bile göremiyorum.”

“Yeri gelmişken sorayım,” dedi Yartsev, “kocanızı mı daha çok seviyorsunuz, yoksa bebeğinizi mi?”

Yuliya omuzlarını silkti.

“Bu konuda ne söyleyeceğimi bilmiyorum. Aslında kocamı fazla sevdiğim söylenemez, Olya ise benim ilk aşkımdır. Biliyorsunuz, Aleksey’le sevmeden evlendim. Meğer ben aptalın biriyim; eskiden, hem onu hem kendimi mahvettim diye üzülür dururdum. Oysa severek evlenmek hiç önemli değilmiş, böyle düşünmenin saçmalığını şimdi anlıyorum.”

“Sizi ona bağlayan şey aşk olmadığına göre aranızda başka bir bağ bulunmalı. Onunla niçin yaşıyorsunuz?”

“Bilmem... Belki de ona alıştığım için... Kocama saygı duyuyorum, evde bulunmadığı zamanlar özlüyorum, canım sıkılıyor, ama bu, aşk değil. Zeki ve dürüst bir insan olması mutluluğum için yeterli. Bu özellikleri yanında iyi yürekli, sade bir insan olması da beni ona bağlıyor.”

Kostya yattığı yerden başını doğrulttu.

“Aleksy zekidir, Aleksy iyi yüreklidir... Her zaman böyle söylersiniz, iki gözüm. Onun ne kadar zeki, iyi yürekli, hoş bir insan olduğunu anlamanız için daha bir fırın ekmek yemeniz gerekir. Kaldı ki, onun zekiliği, iyi yürekliliği fazla önemli değil. Size istediğiniz kadar para veriyorsa, bunu rahatlıkla yapabilecek durumdadır da ondan. Öte yandan küstah, yüz­süz bir herife haddini bildirmesi gerektiği zaman utanarak cesaretini yitirmesi anlaşılacak gibi değil. Sevgili Aleksis’iniz dünyanın en güzel insanı olabilir, ama kötülüklerle boğuşmaya gelince ciğeri beş para etmez, kötü insanlar karşısında işe yaramaz bir adam...”

Sonunda uzaktan tren gözüktü. Lokomotifin bacasından, batan güneşin kızılılığıyla pembeleşen kürem kürem dumanlar savruluyordu. Son vagonun iki penceresinin güneşte parlamasından insanın gözleri kamaşıyordu.

Yuliya Sergeyevna toparlanarak, “Hadi, eve gidip çayımızı içelim,” dedi.

Son günlerde hayli kilo almıştı, yürüyüşü de genç bir hanımkinden çok, orta yaşlı bir kadının­ki gibi tembelceydi. Onun arkasından kalkan Yartsev, “Gene de aşksız yaşamak anlamsız bir şey,” dedi. “Hepimiz durmadan aşk üzerine konuşur, bu tür romanlar okuruz, ama gönül dolusu sevmeye gelince bir türlü beceremeyiz. Bunun beğenilecek nesi var?”

Çaylarını evin önündeki küçük bahçede içtiler. Rezedeler, şebboy­lar, yalancı tütünler çiçek açmış, glayöller tomurcuklan­mıştı. Yartsev ile Koçevoy, Yuliya Sergeyevna’nın yüzünün duruşundan genç kadının iç dengesi ve dinginliğiyle en mutlu dakikalarını yaşadığını anladılar. Gerçekten Yuliya Sergeyevna o anda, sahip olduğu şeylerden başkasını istemiyor, elindekileri yeterli görüyordu. Bu durum karşısında yanındakiler de huzur dolu, dingin bir havaya girdiler; kim ne söylerse birliktelikleri üçünün de hoşuna gidiyor, konuşmaktan mutluluk duyuyorlardı. Çam ağaçları her zamankinden güzel görünüyor, burunlarına reçine kokuları geliyor, yedikleri Erikleri beğeniyorlar, Laptev’in yeğeni Saşa’yı çok akıllı, çok güzel buluyorlardı.

Çaydan sonra Yartsev piyanonun başına oturarak birkaç şar-

kı söyledi. Yuliya ile Koçevoy onu çıt çıkarmadan dinlediler. Yuliya arada bir kalkıp içerde uyuyan bebeği ile hasta yatan Lida'yı yokladı. Lida iki gündür ateşler içinde kıvranıyordu, çocukcağızın bir şey yediği yoktu.

Yartsev, "Dostum, sevgili dostum..." diye başladığı şarkıyı bitirdikten sonra başını sallayarak, "Değerli dostlarım," dedi, "kellemi kesseniz aşkı reddeden anlayışınıza katılamayacağım. Sevmeye niçin karşısınız? Eğer ben günde on beş saat çalışmak zorunda kalmasam bir kadına sırlısıklam aşık olurdu."

Akşam yemeği için terasa sofraya kurulmuştu. Hava ılık, ortalık sakin olduğu halde rutubetten yakınan Yuliya omuzlarına şalını aldı. Ortada bir neden olmadığı halde hava karardıktan sonra kendini iyi hissetmiyor, durmadan titriyor, konuklarından hemen kalkıp gitmemelerini istiyordu. Onlara önce şarap ikram etti, yemekten sonra da daha fazla oturmaları için konyak getirtti. Herhalde çocuklarla, hizmetçilerle evde baş başa kalmak ona zor gelecekti.

"Biz yazlıkçılar çocuklar için bir müsamere düzenlemek niyetindeyiz," dedi. "Tiyatro sahnemiz var, oyuncularımız var, tek eksikimiz piyes. Elimize yirmi kadar oyun geçti, ama hiçbir burada oynamaya uygun değil."

Yartsev'e döndü.

"Tiyatroyu sevdiğinizi biliyorum. Tarihten de anlıyorsunuz. Bize tarihî bir piyes yazsanıza! Yazar mısınız böyle bir şeyi?"

"Neden olmasın? Yazabilirim."

Konyak bitince iki erkek gitmek üzere kalktılar. Gecenin on biri olmuştu, yazlıkçılar için geç bir saati bu.

Konuklarını avlu kapısına değin geçiren Yuliya, "Hava çok karanlık, göz gözü görmüyor," dedi. "Bu saatte nasıl gideceksiniz, bilmem. Öyle de soğuk var ki!"

Şalına sımsıkı sarındı, eve doğru yürüdü.

"Aleksy herhalde iskambil oyununa dalıp bizi unuttu," dedi. "Hadi, ikinize de iyi geceler!"

Evdeki parlak ışıklardan sonra Yartsev ile Kostya'nın gözleri karanlıkta bir şey görmüyordu. Gene de bastıkları yeri yoklaya yoklaya tren yoluna vardılar, seddin öbür yanına geçtiler.

Kostya bir ara durarak gökyüzüne baktı. Kalın sesiyle, “Çevremde hiçbir şey seçemiyorum,” dedi. “Yıldızlar altın paralar gibi pırıl pırıl, Gavrilç!”

“Evet?”

“Ben bir şey göremiyorum. Neredesiniz?”

Yartsev ısıklık çalmaya başladı, Kostya’nın yanına gelip kolu-na girdi.

Kostya birden bağırmaya başladı:

“Hey, yazlıkçılar! Bir sosyalisti yakaladılar!”

Neşeli olduğu zamanlar böyle bağırıp çağırır, arabacılar, gece bekçilerine çatar, şarkı söyler, kahkaha atardı.

“Hey, doğa anamız! Şeytan senin canını alsın e mi!” diye haykırdı bir daha.

Yartsev onu yatıştırmaya çalışıyordu:

“Aman, ne yapıyorsunuz? Lütfen kendinize gelin!”

Çok geçmeden iki arkadaşın gözleri karanlığa alıştı; çam ağaçlarını, telgraf direklerini az buçuk seçmeye başladılar. Uzaktaki Moskova istasyonlarından arada bir tren düdükle-ri işitiliyor, teller acıklı acıklı inliyordu. Çam koruluğu öylesi-ne sessizdi ki, ağaçların gizem dolu, gururlu duruşları karşısın-da insan kendini yalnız, güçsüz hissediyordu. Ağaçların tepele-ri gökle birleşmiş gibiydi. İki dost, koruluğun içinde bir boşluk buldular, buradan yürümeye başladılar. Koruluğun derinlikleri daha bir karanlıktı; ancak yıldızlarla serpili uzun gök şeridinin tepelerinde durmadan değişmesinden, bir de ayaklarının altın-daki, çiğnenerek düzleşmiş topraktan, dar bir orman yolunda ilerlediklerini anladılar. Böyle yan yana sessizce yürürlerken karşıdan onlara doğru birileri geliyormuş gibi bir duyguya ka-pıldılar. Bu duygunun etkisiyle az sonra sarhoşluktan eser kal-madı ikisinde de. Yartsev koruluğun bu görkemli sessizliği kar-şısında eski Moskova beylerinin, çarlarının, patriklerinin ruh-ları çevrelerinde dolaşıyormuş gibi bir duyguya kapıldı; bunu Kostya’ya söylemek istediye de sonra vazgeçti.

Kentin girişine vardıklarında hava ağarmaya yüz tutmuş-tu. İki arkadaş gene konuşmaksızın yoksul yazlıkların, mey-hanelerin, kereste depolarının önünden geçtiler; bir demiryolu

köprüsünün altına gelince hoş bir ıhlamur kokusuyla karışmış nemli bir hava çarptı burunlarına. Köprüden sonra önlerinde geniş, uzun bir cadde açıldı. Burada da kimsecikler yoktu, tek sokak feneri gözüküyordu. Ancak Krasnı Prud semtinde ortalık aydınlanmaya başladı.

Bakışlarını Alekseysk Manastırı'na çeviren Yartsev, "İşte Moskova! Ama bu kent daha pek çok acı çekecek!" dedi.

"Gene aklınızdan neler geçiyor?"

"Hiç... Bu kenti öyle seviyorum ki!"

Yartsev ile Kostya, ikisi de doğma büyüme Moskovalıydılar; ikisi de buraya hayranlık duyarken, nedense öteki kentlere karşı bir çeşit kin beslerler, Rusya'yı da yaşanacak tek ülke sayarlardı. Gezip gördükleri Kırım yarımadası, Kafkaslar, Avrupa ülkeleri onlara göre can sıkıcı, insanı sıkıp bunaltan yerlerdi. Oralara gittiklerinde külrengi Moskova görüntüsü burunlarında tüter, havasıyla, suyuyla burasını özlerlerdi. Sonbaharda erkenden alacakaranlık bastırması, pencere camlarına soğuk yağmur damlaları vurması, evlerin, kiliselerin duvarlarının hüzünlü bir sessizliğe bürünmesi onları canlandırır, içlerini bir heyecan kaplardı. Moskova'da sokağa çıkarken ne geyeceğinizi kestiremezsiniz, ama her şey gene de güzel görünürdü.

Ancak gar yakınlarına varınca bir araba bulup bindiler.

Yartsev, "Gerçekten, tarihî bir piyes yazsam çok iyi olur," dedi. "Ama Liyapunovlar, Godunovlar dönemiyle ilgili olmasın; Yaroslavların, Monomahların zamanından bir konu seçmeliyim. 'Pimen'in Monoloğu' dışında bugüne dek yazılmış tarihi Rus piyeslerinden hiçbirini beğenmiyorum. Herhangi bir tarihsel kaynağa başvurduğunuzda, en basitinden bir tarih ders kitabı okurken bile Rusya size yetenekli, ilginç, çok işler başarmış insanların ülkesi gibi gelir, oysa tiyatrodaki tarihsel bir piyes izlerken Rus yaşamı sığ, kısır, sağlıksız, çok sıradan, entipüften bir olgu olarak gözükür."

Dmitrovka Sokağı'nda iki arkadaşın yolları ayrıldı, Yartsev aynı arabayla Nikitski Sokağı'ndaki evine gitti. Arabada uyuklarken başı sallanıyor, hep yazacağı tarihî piyesi düşünüyor-du. Bu hayaller içinde birdenbire gözlerinin önünde korkunç

bir karmaşa, gürültüler, cıgıllıklar, anlamadığı bir dilde, belki de Kalmıkça bağırıp çağırılar canlandı. Alevlerin dört bir yandan sardığı bir köy ile yangının aydınlığıyla pembeleşmiş, karlarla örtülü bir orman gördü. Ortalık öylesine aydınlıktı ki, ağaçlar tek tek seçilebiliyor, atlısı yayasıyla bir sürü saldırgan, köyün sokaklarında kol geziyordu. Atlar da, insanlar da gökyüzünün kızılığının yansımasından kıpkırmızıydı.

“Bunlar Peçenekler!”¹² diye düşündü Yartsev.

Korkunç derecede yüzü kanlar ve yanıklar içinde yaşlı bir saldırgan, beyaz tenli bir Rus kızını kaptığı gibi atının terkesine bağladı, ardından sevinçle haykırdı. Bakışları üzgün, zeki Rus kızı umursamazlık içindeydi. Yartsev bir an başını silkeleyerek uyandı, ardından “Dostum, sevgili dostum...” şarkısını söylemeye başladı.

Yartsev arabacının parasını ödeyip merdivenden evine çıkarırken hâlâ kendini toparlamış değildi. Köyü saran yangın hayalinde kıyıdaki ağaçlara sıçramış, oradan koca orman tutuşmuş, çatır çatır yanıyordu. Korkudan çılgına dönen bir yaban domuzu köyün sokaklarında cirit atıyor, atın terkesine bağlı Rus kızı üzgün üzgün bakıyordu.

Odasına girdiğinde hava iyice aydınlanmıştı. Piyanonun üzerindeki açık notaların yanında iki mum dibi sönmek üzereydi. Divanın üstüne yarı uzanan Rassudina, üstünde siyah giysisi, belinde gevşetilmemiş kemeri, elinde gazeteyle, öylece uyuyakalmıştı. Yartsev’in dönmesini beklerken piyano çala çala yorulduğu, sonra da gözlerinin kapandığı anlaşılıyordu.

“Kadıncağız bitkin gözüküyor,” diye düşündü Yartsev.

Kadının elinden gazeteyi dikkatlice aldı, üstüne bir battaniye örttü, mumları söndürdü, odasına yatmaya gitti. Uykuya dalar-ken hep yazacağı tarihi piyesi düşünüyor, dilinden “Dostum, sevgili dostum...” şarkısı düşmüyordu.

İki gün sonra bir dakikalığına ona uğrayan Laptev yeğeni Li-da’nın kuşpalazına yakalandığını bildirdi. Yuliya Sergeyevna ile

12 11. yüzyılda Rusya’yı istila eden Peçenekler (Kıpçaklar) Türk soyundandır. Kalmıklar ise Moğol istilasından sonra Moğolistan’a dönmeyip Rusya’da kalan topluluklardır – ç.n.

bebek de aynı hastalığı ondan kapmışlardı. Beş gün sonra başka bir haber geldi. Buna göre Lida ile Yuliya hastalıktan kurtulmuşlar, bebek ise ölmüştü. Bunun üzerine Laptevler, Sokolniki'de yazlıklarını bırakıp Moskova'ya döndüler.

XIV

O günden sonra Laptev evde uzun süre tek başına kalmaktan sıkılmaya başladı. Karısı kızlara derslerinde yardım edeceği bahanesiyle sık sık Kostya'nın kaldığı yan bölmeye gidiyordu. Oysa Laptev adı gibi biliyordu ki, Yuliya'nın amacı yeğenlerine ders çalıştırmak değil, ölen kızı için Kostya'nın yanında rahatça gözyaşı dökmektir. Bebeğin ölümü üzerinden dokuz, sonra yirmi, sonra kırk gün geçti. Kırkıncı gün Alekseyev Mezarlığı Kilisesi'nde ayin düzenlendi, bunun ardından Laptev günlerce üzgün gezdi, talihsiz kızını düşündü, karısını avutmak için bayatlamış laflar söylemek zorunda kaldı. Çoktandır mağazaya da uğramaz olmuştu. Kendine birtakım uğraşlar uydurup zamanını hayır işlerine ayırıyordu. Eğer karşısına, entipüften bir iş için de olsa, bütün gün sokaklarda dolaşma fırsatı çıkarsa buna daha çok seviniyordu. Avrupa'ya gitmek tasarısı da vardı, kuracağı yurt ya da gece yatı yeri için incelemeler yapmak düşüncesi son zamanlarda epeyce zihnini kurcalamaya başlamıştı.

Bir gün Yuliya gene Kostya'nın yanına ağlamaya gitmişti. Laptev çalışma odasındaki kanepede yatıyor, nereye gitse de can sıkıntısından kurtulsa diye düşünüyordu. Tam o sırada Pi-yotr içeri girerek Bayan Rassudina'nın geldiğini söyledi. Bu haber Laptev'i öyle sevindirdi ki, hemen ayağa fırlayarak, beklediği eski dostunu karşılamaya koştu. Neredeyse onun varlığını unutmuş gitmişti.

Konserde son karşılaşmalarından beri Rassudina hiç değişmemişti, hep aynı kadındı. Laptev ona iki elini birden uzattı.

“Ah, Polina! Görüşmeyeli ne kadar oldu? Nerelerdeydiniz, hiç gözükmediniz... Geldiğinize öyle sevindim ki! Buyurun, oturun!”

Rassudina selam verip Laptev'in elini sıkarken kolunu kopa-

racakmış gibi sarstı, sonra paltosunu, şapkasını çıkarmadan çalışma odasına girdi, oradaki bir koltuğa çöktü.

“Size bir dakikalığına uğradım. Boş laflar için ayıracak vakitim yok. Lütfen siz de karşıma oturup beni dinleyin. Beni gördüğünüze sevinmeniz benim yönümden kesinlikle bir değer taşımıyor, çünkü artık erkek milletin ilgisine aldırđım yok. Eğer kapınızı çalmak zorunda kaldıysam, bugün beş yere uğradığım halde eli boş dönmem yüzündendir; oysa ertelenmemesi gereken bir iş peşindeyim. Şimdi dikkatle dinleyin beni! Olanakları sınırlı, biraz da aklı bir karış havada beş öğrencim kayıt paralarını yatıramamışlar, o nedenle okuldan atılacaklar. Varlıklı bir insan olmanız size derhal üniversiteye gidip bu öğrencilerin borcunu ödemek gibi bir yükümlölük getiriyor. Anladınız mı?!”

“Peki, Polina! Seve seve yaparım.”

Kadın, Laptev’e bir çizelge verdi.

“İşte çocukların adları. Bir an bile gecikmeden yola koyulun, aile mutluluğunun keyfini sonra da çıkarırsınız.”

O sırada oturma odasının kapısının arkasından bir hışırtı duyuldu. Herhalde köpek kaşınmaktaydı. Rassudina’nın yüzü kıpkırmızı kesildi, hemen ayağı fırlatarak, “Sizin Dulcinea¹³ konuşmalarımızı dinliyor galiba,” dedi. “Ne kadar çirkin bir şey!”

Kadının Yuliya’yı küçük düşürmesine kızan Laptev, “Kendisi burada yok, yandaki evde,” dedi. “Sonra onun hakkında böyle konuşmayın. Çocuğumuz öldü, günlerdir büyük acımız var.”

Rassudina yeniden oturarak alaylı alaylı güldü.

“Korkmayın, isterse on çocuk daha yapabilir. Çocuk doğurmanın şart olmadığını düşünecek kadar aklı yoksa istediğı kadar doğursun!”

Laptev bu tür sözleri ondan daha önce de duymuştu. Rassudina’nın söyledikleri ona geçmişte kalan, bağımsız bekârlık günlerini anımsattı. Kendisini genç ve güçlü hissettiğı, canının çektiğı her şeyi yapabildiğı, karısına aşkla bağlanmadığı, çocuk acısı çekmediğı günleri...

13 Don Quixote’nin sevgilisi – ç.n.

Gevşeklik içinde gerinerek, “Hadi, birlikte çıkalım,” dedi.

Üniversiteye vardıklarında Rassudina kapıda kaldığı için Laptev tek başına öğrenci bürosuna girdi, az sonra elinde beş ödenti alındısıyla dışarı çıktı.

“Şimdi nereye?” diye sordu Rassudina’ya.

“Yartsev’e uğrayacağım.”

“Öyleyse ben de geliyorum.”

“Ya adamın çalışmasına engel olursanız?”

Laptev Rassudina’nın yüzüne yalvarırcasına baktı.

“Engel olmam. İnanın bana!”

Kadının başında yas şapkasını andıran, kreple süslü siyah bir başlık vardı; sırtında ise cepleri dışarı fırlamış, giyile giyile tiftiği çıkmış kısacık bir manto. Burnu eskiye göre daha uzamış gibiydi, hava ayaz olduğu için yüzündeki kan çekilmişti. Laptev kadının arkasına takılıp dırdırlarını dinleye dinleye yürümekten büyük zevk alıyordu. Onun peşinden giderken, “Son derece çirkin, sinirli, geçimsiz biri olduğu, giyinmesini, doğru dürüst davranmasını bilmediği, hep saçı başı dağınık dolaştığı halde böylesine büyüleyici olabildiğine göre ne büyük ruhsal güce sahip bir kadın!” diye düşündü.

Yartsev’in evine mutfaktan geçerek, arka kapıdan girdiler. Onları saçları kırışmış, üstü başı tertemiz, yaşlı aşçı kadın karşıladı. Konukların böyle hiç beklemediği bir yerden girmesine çok şaşırmış olacak ki, utangaç utangaç gülümsedi, küçücük yüzü pancar gibi kızardı.

“Buyursunlar, efendim, buyursunlar!”

Yartsev henüz gelmemişti. Bunun üzerine Rassudina piyanosunun başına oturdu, Laptev’e kendisini rahatsız etmemesini söyleyerek, bitmez tükenmez alıştırmalarına başladı. Bir köşeye oturan Laptev onu lafa tutmaksızın *Avrupa Belleteni* adlı sanat dergisini okumaya koyuldu. Rassudina günlük normal iki saatlik çalışmasını tamamladıktan sonra mutfğa girip bir şeyler atıştırdı, sonra özel derslerine gitti. Bu arada Laptev dergideki uzun roman parçasını bitirmişti, sonra bir şey okumaksızın, canı da sıkılmaksızın öylece oturup bekledi. Öğle yemeği-ne geç kaldığı için bir çeşit mutluluk duyuyordu.

Neden sonra, “Kah kah kah!” diye bir kakhaha duyuldu evin girişinde. Ardından kırmızı yanaklı, sağlıklı, dinç görünüşlü arkadaşı Yartsev beyaz düğmeli yeni frakıyla içeri girdi. Hâlâ kakhahayla gülüyordu.

Öğle yemeğini birlikte yediler. Sonra Laptev oradaki kanepeye uzandı, Yartsev ise yanına oturup bir puro yaktı. Ardından ortalık kararmaya başladı.

Laptev, “Yaşlandığımı hissediyorum,” dedi. “Ablam Nina öldükten sonra ölümü daha çok düşünüyorum şimdi.”

Ölümünden, ruhun ölümsüzlüğünden, insanın yeniden dirilip Mars gibi bir gezegene uçmasının iyi bir şey olacağından söz ettiler... Sürekli aylak dolaşıp mutlu olmaktan, en önemlisi de zihinlerinin birtakım özel düşüncelerle dolup yüksek konularda hayal kurmaktan konuştular.

Yartsev, “Kim ne derse dersin, ben ölmek istemiyorum,” dedi. “Hiçbir felsefe bana ölümle bağdaşmayı kabul ettiremez. Genç yaşta ölmeye başıma gelebilecek en büyük felaket gözüyle bakıyorum, içimde büyük bir yaşama isteği kaynıyor.”

“Yaşamayı çok mu seviyorsunuz Gavrilîç?”

“Hem de nasıl!”

“Oysa ben bu konuda karmaşık duygular içindeyim. Bazen sıkıntılı bir ruhsal duruma giriyorum, bazen de tümüyle kayıtsız, vurdumduymaz oluyorum. Ürkek, kendine güvenmeyen, çekingen bir yaradılışım var; yaşamla bir türlü uyum sağlayamıyorum, kendi kendimin efendisi değilim. Çevremde saçmalayan, sağı solu aldatan bir sürü insan var; hepsi de fıkır fıkır neşe, yaşama sevinci dolu. Buna karşılık ben içimden gelecek başkalarına iyilik yaptığım halde gene de tedirginlikten, sünepece davranışlardan kurtulamıyorum. Anladığım kadarıyla, Gavrilîç, bir toprak serfinin köle ruhlu torunu olmam yatıyor bu güçsüzlüğün temelinde. Benim gibi kara kemikli birinin gerçek yaşama ayak uydurabilmesi için benim soyumdan gelen nicelerinin kemiklerinin ağarması gerekcek anlaşılan.”

“Bu söyledikleriniz çok güzel!” dedi. “Sözleriniz bir kez daha Rus yaşamının ne denli zengin, ne denli çok yönlü olduğunu gösteriyor. Bu öyle büyük bir kazanç ki toplumumuz için!

Biliyor musunuz, görkemli bir zaferin arifesinde bulunduğumuza her geçen gün daha çok inanıyorum, o güne dek yaşama-yı, olaylara katılmayı çok isterdim. İster inanın, ister inanma-yın, bizim arkamızdan olağanüstü bir nesil yetişiyor. Çocuklar-la, özellikle kız çocuklarıyla ders yapmaktan büyük zevk alıyo-rum. Gerçekten hepsi de birbirinden yetenekli varlıklar!”

Yartsev piyanonun yanına giderek birkaç ayar vuruşu yap-tıktan sonra, “Ben bir kimyacıyım, kendimi sürekli kimyacı olarak düşünüyorum, öyle de öleceğim,” dedi. “Ancak doy-mak bilmez bir insanım ben, hani ‘gözünü toprak doyursun’ derler ya, o cinsten. Kimya bana yetmediği için Rus tarihine el attım, o da yetmeyince sanat tarihine, eğitim alanına, mü-zığe dört elle sarıldım... Geçen yaz karınız bana tarih konulu bir piyes yazmamı söylemişti. Şimdi bütün istediğim, böyle bir piyes kotarmak. Bana öyle geliyor ki, geceli gündüzlü üç gün çalışsam bu işin altından kalkarım. Zihnime üşüşen tarih sah-neleri beni rahat bırakmıyor, kafamın içi bunlarla dolu, sanki beynimin nabız atışlarını hissediyorum. Sakın derinliğine eri-şilmesi zor, önemli bir yapıt yaratmayı tasarladığımı düşünme-yin. Hayır, benim asıl istediğim yaşamak, hayal etmek, süre-kli umut beslemek, gücümün yettiği her işe el atmak... İki gö-züm, yaşam çok kısa bir olgu, onu en iyi yaşamak tek amacı-mız olmalı.”

Ancak gece yarısı biten bu dostça söyleşiden sonra Laptev, Yartsev’in evine hemen hemen her gün uğramaya başladı. Git-mediği günler onu özlüyordu sanki. Genelde oraya akşamüstü varıyor, divana uzanıp arkadaşının eve dönmesini bekliyor, bu sırada kesinlikle canı sıkılmıyordu. Derslerinden dönen Yart-sev akşam yemeğini yedikten sonra yeniden çalışmaya koyul-duğunda Laptev bir konu atıyordu ortaya. Bunun üzerine tar-tışma başlıyordu; artık ne çalışma kalıyordu ne bir şey. İki dost gece yarılarına dek konuşup birbirlerinden son derece mem-nun ayrılıyorlardı.

Ancak bu söyleşiler uzun sürmedi. Bir gün Yartsev’e erken bir saatte uğrayan Laptev, orada Rassudina’yı buldu. Kadın pi-yanosunun başında alıştırma yapmaktaydı. Laptev’i çok soğuk

karşıladı, elini bile sıkmadan düşmanca bir tavırla, “Söyleyin lütfen, bu işler ne zaman son bulacak?” dedi.

“Hangi işler?”

“Buraya her gün uğrayıp Yartsev’in çalışmasına engel oluyorsunuz. Yartsev sizin gibi bir tüccar oğlu değil, bilim adamıdır; her dakikasının değeri var. Onun durumunu anlayıp saygılı davranmanız gerekir.”

Laptev kızardı.

“Arkadaşımın çalışmasını engellediğimi düşünüyorsanız ben de bir daha gelmem,” diyerek kestirip attı.

“İyi edersiniz. Şimdi de fazla kalmadan gidin. Kendisi gelmek üzere.”

Bu sözleri söyleyiş tarzı, soğuk tavırları Laptev’i son derece şaşırttı. Kadın onun oradan bir an önce çekip gitmesinden başka bir şey istemediğine göre demek ki, aralarında eski duyguların zerresi kalmamıştı. Onu delicesine seven Polina bu kadının mıydı?

Kadının elini bile sıkmadan dışarı çıktı, çıkar çıkmaz onun arkadan seslenip geri çağıracağını sandıysa da piyanonun yenisinden tıngırdadığını duydu. Bunun üzerine merdivenden ağır ağır indi. Bir zamanlar ona tutkuyla bağlanan Polina Rassudina’ya göre tümüyle yabancı bir adam olduğuna kesinlikle inanmıştı.

Birkaç gün sonra, akşamı birlikte geçirmek üzere onun evine Yartsev uğradı. Gelir gelmez gülerek şunları söyledi:

“Dinleyin, size yeni haberlerim var! Polina Nikolayevna benim yanıma taşındı.”

Arkadaşından utandığı yüzünün kızarmasından belliydi. Yartsev sesini alçaltarak, “Şey... Birbirimize âşık sayılmayız, böyle olmasının pek önemi yok,” dedi. “Kendisine huzur verebildiğim, gece barınacak bir yer sağladığım, hastalandığı zaman çalışmak zorunda kalmayacağı için çok memnunum. O da kendi yönünden benimle birlikteyken yaşantıma düzen getireceğine, onun etkisiyle büyük bir bilim adamı olacağıma inanıyor. Onun düşüncesi bu. Ne yapalım, nasıl isterse öyle düşünsün. Bizim güneylilerin bir sözü vardır, ‘Aptallar kafalarında ki düşüncelerin bolluğuyla zengindirler,’ derler. Kah kah kah!”

Laptev sesini çıkarmadı. Yartsev çalışma odasında bir süre daha dolaştı, daha önce birçok kez gördüğü tabloları baktı, sonra içini çekerek, “İşte böyle, dostum,” dedi. “Sizden tam üç yaş büyüğüm, gerçek aşkı düşlemem için artık çok geç ve Polina Nikolayevna gibi bir kadın benim yönümden büyük bir buluş. Onunla kocayınca dek gönül rahatlığıyla yaşayabilirim. Bununla birlikte, kahrolayım, bir şeylere acıyor gibiyim. Sürekli başka şeyler bekliyorum, sanki Dağıstan’da kuytu bir köyde balo düşleri kuruyorum. Kısacası, insanoğlu hiçbir zaman elindekiyle yetinmiyor!”

Oturma odasına geçti, hiçbir şey olmamış gibi romantik birkaç şarkı söyledi. Laptev ise çalışma odasında kalıp gözlerini yumarak Rassudina’nın Yartsev’le bir araya gelişinin nedenini kendine açıklamaya çalıştı. Yeryüzünde sürekli, sağlam ilişkilerin kurulamamasına hüzünleniyor, Polina Nikolayevna’nın Yartsev’le yaşamaya başlamasından dolayı üzülmüyordu. Karısına karşı duygularının eskisi gibi olmayışı da ayrıca can sıkıcıydı.

XV

Laptev çalışma odasında sallanan iskemlede oturup kitap okurken Yuliya Sergeyevna da onun yanında başka bir şey okumaktaydı. Konuşacak bir konu olmadığı için sabahtan beri susuyorlardı ikisi de. Arada bir başını kaldırıp kitabın üzerinden karısına bakan Laptev, “Tutkuyla severek ya da hiç sevmeden evlenmek, ikisi de aynı kapıya çıkmıyor mu?” diye geçirdi içinden. Karısını kıskandığı, onun yüzünden heyecan ve acı çektiği günlerin çok uzaklarda kaldığını anlıyordu şimdi. Yurtdışı gezisinden yeni dönmüştü, şu anda yol yorgunluğunu atmaktaydı, bir yandan da baharla birlikte İngiltere’ye ikinci bir geziye çıkmayı tasarlıyordu. Bu ülke çok hoşuna gitmişti.

Kızının ölümünü kabullenen Yuliya Sergeyevna ikide bir yan bölmeye, Yartsev’e gidip gözyaşı dökmüyordu artık. Kış süresince ne mağazaları gezmiş ne bir oyun izlemiş ne de konser dinlemişti. Evden dışarı hiç çıkmadığı söylenebilirdi. Evin büyük odalarını sevmeyişi için çoğunlukla kocasıyla birlikte ça-

lışma odasında oturuyor ya da kendi odasında vakit geçiriyor-du. Buradaki duvarlarda baba evinden çeyiz getirdiği tasvir ku-tuları ile sergide çok beğenip satın aldığı tablo asılıydı. Para harcamaya gelince... Eskiden nasılsa, baba evinde harcadığı ka-dar para bol bol yetiyordu kendisine.

Kış çok neşesiz geçmişti. Moskova'da her evde iskambil oy-nanıyordu; eğer arkadaşlarla bir araya gelip kitap okumak, şar-kı söylemek, resim yapmak gibi oyalanma toplantıları düzen-lemişlerse bu da hayli sıkıntı verici olmuştu. Koca kentte yete-nekli insan sayısı mı azdı acaba? Akşam toplantılarında hep ay-nı kişiler şarkı söyleyip kitap okuyorlardı. Sonuç olarak da sa-nat etkinlikleri bundan zevk almak yerine birçoklarının zorla katıldığı, tekdüze, bıktırıcı bir göreve dönüşmüştü. Laptevler-de her gün ayrı bir acı yaşanması da cabası.

Yaşlı baba Fiyodor Stepaniç'ın gözleri neredeyse görmez ol-muştu, artık depoya gelmiyordu, doktorlar yakında tümüyle krleşeceğini söylüyorlardı. Laptev'in kardeşi Fiyodor da ma-ğazaya gelip gitmeyi iyice kesmişti, evde oturup bir şeyler ka-ralamakla oyalanıyordu. Eniştesi Panaurov bir taşra kentin-de yüksek dereceli bir memurluk koparmıştı. şimdilik Mosko-va'da pahalı Dresden Oteli'nde kalıyor, her gün onlara uğrayıp kaynından para istiyordu. Kiş en sonunda üniversiteyi bitir-mişti. Ancak iş bulamadığından, kendisine bir görev ayarlama-sı için her gün Laptevlerin kapısını aşındırıyor; bu arada uzun, bıktırıcı öyküleriyle onları canından bezdiriyordu. Gelin de b-tn bunlardan sonra bunalmayın, sinirlenmeyin, yaşantınız iş-kenceye dönüşmesin!

içeriye Piyotr girdi, tanımadığı bir kadının Bay Laptev'le g-rşmek istediğini söyledi. Uzattığı kartta "Josefina İosifovna Milan" yazıyordu.

Uzun süre oturmaktan bacakları uyuşan Yuliya Sergeyevna hafifçe topallayarak ıktı. O sırada kapıda yüzü son derece sol-gun, kara kaşlı, kara gözlü, tepeden tırnağa siyahlar giymiş, sıs-ka bir kadın gözüktü. Odaya girer girmez ellerini göğsüne bas-tırarak, yalvarırcasına, "Mösyö Laptev, ne olur, çocuklarıma acıyın!" dedi.

Bileziklerinin şingirtısından, yüzüne bolca sürdüğü pudradan Laptev onu tanımakta gecikmedi. Evlenmeden önce bir talihsizlik eseri evlerinde yemek yemeye gittiği Panaurov'un ikinci eşi idi bu.

Kadın bir kez daha, “Ne olur, çocuklarıma acıyın!” dedi. “Bizi yalnız siz kurtarabilirsiniz, Moskova'ya elimdeki son birkaç kuruşu harcayarak geldim! Çocuklarım açlıktan ölecek!”

Yüzü seğiriyordu; daha bir yaşlanmış, acıklı bir durum almıştı. Gözleri ağlamaklıydı.

Kadın dizüstü çökmek ister gibi bir hareket yapınca Laptev korkuyla atılıp onu bileklerinden yakaladı. Bir koltuğa doğru götürerek, “Oturun, oturun,” dedi. “Lütfen oturun...”

“Ekmek alacak paramız kalmadı. Grigori Nikolayic yeni bir göreve atandı, ama çocuklarla beni yanında götürmek istemiyor, sizin gibi yüce gönüllü birinin bana vermesi için gönderdiği paraları ise kendi keyfine harcıyor. Bu durumda ne yapabiliriz? Zavallı, kara bahtlı çocuklarım ne olacak?”

“Sakinleşin, lütfen. Hemen yazıhaneye bildireyim, bundan böyle parayı sizin adınıza göndersinler.”

Kadın önce hüngür hüngür ağladı, ardından ağlamasını kesti. Laptev o zaman kadının pudralı yüzünde gözyaşlarının iz bıraktığını, pudranın altından bıyıklarının gözüküğünü fark etti.

“Bay Laptev, siz sınırsız derecede gönlü yüce bir insansınız. Bizim koruyucu meleğimiz olun, Grigori Nikolayic'in bizi bırakmamasını, yanına almasını sağlayın. Çünkü onu seviyorum, çılgınca seviyorum, o benim hayatta tek mutluluk kaynağımdır.”

Laptev kadına yüz ruble verip Panaurov'la konuşacağını söyledi. Onu kapıya kadar geçirirken tek korkusu yeniden ağlamaya başlaması ya da diz çöküp yalvarmasıydı.

Kadın gidince arkasından Kiş geldi. Sonra elinde bir fotoğraf makinesiyle Kostya dayandı kapıya. Kostya son zamanlarda fotoğrafçılığa merak sarmıştı. Her gün birkaç kez Laptevlerin fotoğrafını çekiyor, bundan dolayı ikide bir başına işler açılıyordu. Adamcağız bu yüzden zayıflayıp çöpe dönmüştü.

Akşam çay masasına oturacakları sırada Fiyodor uğradı, içe-

ri girdikten sonra doğruca çalışma odasına gidip bir köşeye çekildi, oradaki bir kitabı açıp bakmaya başladı. Hep aynı sayfaya baktığına göre okumadığı belliydi. Sofraya çağırıldıklarında ise bardak bardak çay içmekten yüzü kıpkırmızı kesildi. Laptev sıkıntıdan patlayacak gibiydi, kardeşinin sürekli susması ona ağır geliyordu.

Fiyodor en sonunda, “Yeni bir araştırmacı yazar doğdu, bu yüzden anayurdumuz Rusya’yı kutlayabilirsin,” dedi. “Şaka bir yana, ağabeyciğim, son günlerde kararımı verip bir makale yazdım, işte şurada. Bir kalem denemesi, ama senin okumanı istiyorum. Oku ve düşündüklerini açıkça söyle.”

Cebinden bir defter çıkarıp ağabeyine uzattı. Makalenin başlığı şöyleydi: “Rusların Ruhsal Dünyası.”

Yazı son derece sıkıcı, durağan bir üslupla yazılmıştı; yeteneksiz, kendini fazlaca beğenmiş birinin kaleminden çıktığı belliydi. Fiyodor makalesinde kültürlü, aydın bir insanın doğaüstü güçlere inanmamak gibi bir hakkı olmakla birlikte bu inançsızlığını başkalarından gizlemesi gerektiğini vurguluyordu. Çünkü böyle bir tutum insanları yoldan çıkarıp inançlarını sarsabilirdi. İnançsız ülkücülük olamazdı, ülkücülük ise Avrupa’yı kurtaracak, insanlık âlemine doğru yolu gösterecek tek öğretiydi.

Laptev, “Avrupa’yı hangi kötülüklerden kurtarmak gerektiğini belirtmemişsin,” dedi.

“Hangi kötülüklerden kurtarmak gerektiği kendiliğinden anlaşılıyor mu?”

“Hayır, hiçbir şey anlaşılıyor. Yazıyı ne amaçla yazdığın açık değil. Gene de senin bileceğin bir iş, böyle isteyip böyle yazmışsın.”

Laptev odada bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı.

“Peki, bunu ayrı bir broşür olarak bastırmama ne dersin?”

“Kendin bilirsın.”

Bir süre suskunluk içinde geçti. Sonra Fiyodor içini çekerek, “Seninle ayrı görüşleri paylaşmadığımız için ne denli üzüldüğümü anlatamam ağabey!” dedi. “Ah, Aleksey, Aleksey, sevgili ağabeyciğim! Seninle biz iki Rus insanıyız, ikimiz de Orto-

doks'uz, zengin bir ruhumuz var. Şu Almanların ve çift bozuntularının daracık görüşleri bize göre mi? Biz seninle dünkü zıpçıktılar değiliz, şanlı bir tüccar soyundan gelmeyiz.”

Laptev öfkesini gizlemeye çalışarak, “Ne şanlı tüccar soyu ya!” dedi. “Dedemizi zamanında toprak ağaları istedikleri gibi kırbaçlar, en küçük devlet memuru bile çekinmeden suratına patlatırmış. Dedemiz babamızı pataklarmış, babamız da her gün bizi döverdi. Öyleyse şanlı soyumuz dayaktan başka ne verdi bize? Şanlı soyumuzdan hangi sinir gücünü, hangi temiz kanı miras olarak aldık?! Neredeyse üç yıldır kafan zangoçlar aya- rında çalışıyor, hep boş laflar geveleyip durdun, şimdi de şu deli saçma yazıyı çiziktirmişsin. Sen böylesin de ben başka türlü biri miyim sanki? Ben de esneklikten yoksun, cesaretsiz, iradesiz bir adamım. Biri beni tehdit ediyormuş gibi ileriye doğru adım atmaktan korkuyorum; ciğeri beş para etmez, ahlâkça ve zekâca benden kat kat aşağıdaki budalalar karşısında sinip kendi kabu- ğuma çekiliyorum. Kapıcılardan, çöpçülerden, gece bekçilerin- den, jandarmalardan ödüm patlıyor. Karşıma çıkan herkesten çekiniyorum, çünkü ürkütölmüş bir anne getirdi beni dünyaya, çocukluğumdan beri itilip kakıldım, hep gözdağı verilerek bü- yütüldüm. Eğer seninle ben hiç çocuk sahibi olmazsak en iyi- sini yapmış oluruz. Şu şanlı tüccar soyu da böylece son bulur.”

O sırada Yuliya Sergeyevna içeri girdi, masaya yakın bir ye- re oturdu.

“Deminden beri neyi tartışıyorsunuz? Size engel olmuyorum ya?” dedi.

“Hiç, yengeciğim, ağabeyimle ilkeler üstüne konuşuyoruz.”

Fiyodor böyle dedikten sonra Laptev'e döndü:

“Sen bizim tüccar soyumuzu beğenmiyorsun ama milyonluk bir işi çekip çeviriyoruz. Bunun bir değeri olsa gerek.”

“Aman ne büyük başarı! Milyonluk işmiş! Üstün zekâsı ol- mayan orta yetenekte bir adam ticarete atılarak zengin oluyor, bir sistemi, belirli bir amacı, hatta para kazanma tutkusu olma- dan ağır aksak işini yürütüyor. Makine tekdüzeliğiyle çalıştığı için para kendiliğinden geliyor, aslında onun çırpınıp didindi- ği filan yok. İşinin başından ayrılmamasının nedeni, tezgâhtar-

ları azarlayıp müşterilerle dalga geçmeyi sevmesi. Eğer bir kilisenin başkanıysa ilahicileri tepe tepe kullanıp enselerinde boza pişirmekten hoşlandığı içindir. Okullardan birinin korumacılığını yapıyormuş, o da okulun yöneticisini susta durdurup, ona amirlik taslamaktan zevk aldığından. Böyle bir tüccarın ciddi ticaretten anladığı filan yoktur, onun bütün yaptığı, başkalarına tavra satmaktır. O bakımdan mağazanız bir tecimevi olmaktan çok bir işkence yerine benziyor. İşlettiğiniz tecimevinde kişiliğini yitirmiş, sizin elinize bakan tezgâhtarlar gerekli size, o bakımdan onları böyle yetiştiriyorsunuz. Daha çıraklıklarından başlayarak onları bir dilim ekmek uğruna önünüzde eğilmeye zorluyor, kendinizi onların velinimetini sayıyorsunuz. Hadi, üniversite bitirmiş birini deponuza alın da görelim! Böylelerini kesinlikle mağazanıza sokmazsınız.”

“Üniversite bitirmiş biri işimize yaramaz ki...”

“Yalan! Kuyruklu yalan!”

Fiyodor ayağa kalktı.

“Beni bağışla, ağabey, su içtiğin kuyuya tükürüyorsun. Yaptığımız işten tiksiniyorsun, ama gelirinden de bol bol yararlanıyorsun.”

Laptev kardeşine öfkeyle baktı.

“İşte şimdi dilinin altındaki baklayı çıkardın. Ben de sizin tüccar soyunuzdan gelmesem, bir nebze iradem, atılım cesaretim olsa bir dakika durmaz, dükkândan aldığım geliri teperek ekmek paramı kendim kazanmaya koşardım. Ancak çocukluğumdan beri mağazanızda oturma oturma bütün kişiliğimi yitirdim, ben de sizin gibi biriyim artık.”

Fiyodor saatine baktıktan sonra gitmek için davrandı. Yuliya Sergeyevna'nın elini öptü, ancak dışarı çıkmak üzere sofaya yürüyeceği yerde geriye dönüp önce oturma odasına, ardından yatak odasına girdi. Yolunu şaşırdığı belliydi.

“Odaların yerlerini şaşırdım. Tuhaf bir ev burası, çok tuhaf!”

Kürklü paltosunu giyerken suratı karmakarışık, yüzünden büyük bir acı okunuyordu. Laptev artık kızmıyordu kardeşine; ona bir yandan acıyor, bir yandan da onun için korkuyordu. Son üç yıldır gitgide azaldığını sandığı kardeş sevgisi yüreğinde

birdenbire depreşti, bu sevgiyi dile getirmek için büyük bir istek duydu. Kardeşinin omzunu sıvazlayarak, “Fiyodorcuğum, yarın bize öğle yemeğine gel,” dedi. “Geleceksin, değil mi?”

“Tamam, gelirim, önce bana bir bardak su getirsinler.”

Laptev kendisi yemek odasına koştu, büfeden eline geçen ilk bardağı kaptı –bu kocaman bir bira kupasıydı– su doldurarak kardeşine verdi. Fiyodor kupayı tepesine dikti, ama az sonra dişleri birbirine çarparak bardağın kenarını ısırdı, arkasından hüngür hüngür ağlamaya başladı. Bu arada suyun bir bölümü kürklü paltosunun, setresinin göğsüne dökülmüştü. Daha önce bir erkeğin ağladığını görmemiş bulunan Laptev şaşkınlık ve korku içinde, ne yapacağını şaşırdı. Yuliya ile hizmetçi kız, Fiyodor’un paltosunu çıkarıp onu yeniden oturma odasına götürdüler, Laptev onların arkasından yürürken kendini suçlu hissediyordu.

Yuliya, kaynını divana yatırıp kendisi de yanına diz çöktü.

“Önemli değil, önemli değil, biraz sinirleriniz yıpranmış,” diye avuttu kaynını.

“Ah, yengeciğim, yengeciğim, benim için yaşamak öyle zor ki! Mutsuzum, son derece mutsuzum! Sizden hep saklamaya çalıştım ama beceremedim.”

Genç kadının boynuna sarılarak kulağına eğildi ve şunları fısıldadı:

“Nina Ablamı her gece düşümde görüyorum. Yanıma gelip başucumdaki koltuğa oturuyor.”

Bir saat sonra kendini toplarladı, gitmek üzere paltosunu giydi. Suçlu bir gülümseme vardı yüzünde, hizmetçi kızıdan utanmıştı. Laptev onu Piyatnitski Sokağı’na değin geçirdi.

Yan yana yürürlerken Laptev kardeşinin koluna girmişti.

“Yarın bize yemeğe geliyorsun, tamam mı? Paskalya Yortusu’nda ikimiz yurtdışına çıkarız. Biraz hava değişikliğine ihtiyacın var. Aynı yerde otura otura ekşimiş hamura döndün.”

“Peki, gidelim. Yengemizi de alır, bütün Avrupa’yı gezeriz.”

Laptev eve döndüğünde karısını sinir bunalımları geçirirken buldu. Fiyodor’un durumu kadıncağızı çok sarsmıştı, bir türlü kendine gelemiyordu. Ağlamıyordu, ama yüzü soluktu; yatak-

ta kendini oradan oraya atıyor, buz gibi elleriyle yorgana, yastığa, kocasının kollarına sarılıyordu. Gözleri korkudan kocaman kocaman açılmıştı.

“Yanımdan ayrılma, beni yalnız bırakma!” diye yalvardı. “Aleksyecğim, söyler misin, ben niçin dua etmeyi bıraktım? Hani, benim kutsal inancım nerede? Ne diye benim yanımda din konusunu tartıştınız? Sen ve arkadaşlarının sözlerinden kafam karıştı... Çoktandır dua edemiyorum.”

Laptev karısının alnına ıslak bez koydu, ellerini ovuşturup ısıttı, çay getirip içirdi. Yuliya Sergeyevna korku içinde kocasına sarılmıştı.

Sabaha doğru yorgun düşüp uyuduğu sırada Laptev yanında oturuyor, hep elini tutuyordu. O gerginlik içinde gözüne uyku giremezdi kesinlikle. O yüzden bütün gün dayak yemiş gibi hissetti kendini, kafasını toparlayamadı, ortalıkta tembel tembel dolandı durdu.

XVI

Muayeneye gelen doktorlar Fiyodor’un ruhsal bir hastalığa yakalandığını bildirdiler. Laptev, Piyatnistki Sokağı’ndaki baba evinde neler olup bittiğiyle ilgilenmiyordu artık. Babasının, kardeşinin epeydir uğramadıkları basık tavanlı mağazaya gittiğinde ise mezara girmiş gibi hissediyordu kendini. Yuliya Sergeyevna onun her gün mağazaya, Piyatnitski Sokağı’ndaki eve uğrayıp duruma şöyle bir bakmasını istediğinde ise ya sesini çıkarmıyor ya da eskiden babasının yaptıklarını unutamadığını, baba evinin de, deponun da cehennemin dibini boylamasını söylüyordu.

Bir pazar sabahı Yuliya, kaynatasının evine kendisi uğradı. Eve gelin gelişi dolayısıyla ayın yapılan salondan içeri girdiğinde Fiyodor Stepaniç’i bir koltukta oturur buldu. Adamcağız yelken bezinden ceketi, ayaklarında terlikleri, boyunbağısız olarak oturuyor, görmeyen gözlerini kırptırıyor.

Kaynatasının yanına yaklaşarak, “Babacığım, ben gelininiz Yuliya. Sizi yoklamaya geldim,” dedi.

Adamcağızın soluk alışları, duyduğu heyecandan dolayı birden hızlandı. Yalnızlığı, mutsuz görünüşü Yuliya'ya öylesine dokundu ki, hemen eğilip kaynatasının elini öptü. Fiyodor Stepaniç gelininin başını, yüzünü elleriyle yokladı, ancak onun kendi gelini olduğuna inandıktan sonra yüzünde istavroz çıkarıp kutsadı.

“Teşekkür ederim kızım, çok teşekkür ederim. Gözlerimi yitireli beri hiçbir şey göremiyorum. Belki ışığı biraz seçebiliyorum ama insanları, nesneleri ayırt etmem olanaksız. Ben kör olunca, Fiyodor da hastalanınca işler yüzüstü kaldı, düzenimiz iyice bozulursa mağazada çalışanlar kazan kaldırırlar. Fiyodor ne diye hastalandı, bilmem ki. Yoksa üşüttü mü? Ben ömrüm boyunca bir kerecik hastalanmadım, doktora da gitmedim.”

Yeniden övünmeye, kendinden söz etmeye başladı. Bu arada hizmetçiler çabucak sofrayı donatmışlar, masanın üstüne meze tabakları, şarap şişeleri yığmışlardı. Masada öyle çok şişe vardı ki, hepsi bir arada ve üst üste Eiffel Kulesi'ni andırıyordu. Biraz sonra balık ve haşlama pirinçle doldurulmuş sıcak sıcak börekler geldi.

“Değerli konuğumuz buyursunlar,” dedi yaşlı adam.

Yuliya Sergeyevna koluna girip onu masaya oturttu, bardağına şarap doldurdu.

“Yarın gene gelirim, torunlarınız Saşa ile Lida'yı da getiririm. Sizi çok seviyorlar; onları okşar, seversiniz.”

“Hayır, hayır, istemem, getirmeyin! Yasadışı çocuklar bunlar.”

“Niçin yasadışı olsunlar? Anaları, babaları nikâh yapıp evlenmediler mi?”

“Ama benim onayımı almadan... Evliliklerini kutsamadım, o bakımdan onları tanımak istemiyorum, hiçbirini gözüm görmesin!”

Yuliya Sergeyevna içini çekti.

“Tuhaf şeyler söylüyorsunuz, Fiyodor Stepaniç!”

“Kutsal kitap ‘Çocuklar babalarının sözünden çıkmazlar, büyüklerini sayıp bütün isteklerini yerine getirmek zorundadırlar,’ demez mi?”

“Hayır, hiç de öyle değil! İncil’de düşmanlarımızı bile bağışlamak gerektiğinden söz edilir.”

“Bizim yaptığımız işte her şeyi hoş görüp bağışlarsak bir süre sonra tezgâhtarlar tepemize çıkar.”

“Ama insanları bağışlamak, güler yüz göstermek, tatlı söz söylemek sizin işinizden de, bütün zenginliklerden de daha yücedir.”

Yuliya Sergeyevna yaşlı adamı yumuşatmak, yüreğine bir nebze acıma duygusu sokmak, davranışlarından pişman olmasını sağlamak için ne kadar dil dökerse döksün, yaşlı adam onu büyüklerin küçükleri dinlediği gibi tepeden bakarak dinliyor, sesini çıkarmıyordu.

En sonunda Yuliya Sergeyevna kararlılıkla, “Fiyodor Stepaniç, siz yaşını başını almış bir adamsınız, ulu Tanrı yakında sizi yanına çağırarak, oraya gittiğinizde size işlerinizin nasıl gittiğini, çok para kazanıp kazanmadığınızı değil, insanlara yardımcı oldunuz mu, kendinizde zayıflara, örneğin hizmetçilere, tezgâhtarlara karşı anlayışlı davrandınız mı diye sorarlar,” dedi.

Gelininin içten konuşması yaşlı adama çok dokundu.

“Ben depoda çalışanların velinimetiyim, oturup kalksınlar da bana dua etsinler,” diye başladıysa da gelinini memnun etmek için sözlerini, “Peki, torunlarımı yarın getirin. Kendilerine armağan almalarını söyleyeceğim,” diye bağladı.

Kaynatasının üstü başı dökülüyordu; göğsüne, dizlerine siğara külleri dökülmüştü; çizmelerinin boyasızlığı, giysilerinin pasaklılığı adamcağıza kimsenin bakmadığının en açık belirtisiydi. Bunlar dışında böreğin pirinci iyi pişmemişti, sofraya örtüsü sabun kokuyordu, hizmetçiler gürültü patırtı ederek girip çıkıyorlardı. Yaşlı babanın, Piyatnitski Sokağı’ndaki evin kendi haline bırakılmışlığı Yuliya’ya öyle dokundu ki, kocası ve kendisi adına utandığı için, “Yarın buraya gene geleceğim,” dedi.

Odaların hepsini dolaştı; kaynatasının yatak odasını toplamaları, başucuna bir kandil koymaları için hizmetçilere buyruk verdi. Fiyodor, odasında önüne bir kitap açmış, okumadan bakıyordu. Yuliya onunla da birkaç laf ettikten, odasına çekidüzen vermelerini hizmetçilere söyledikten sonra aşağı kata, tez-

gâhtarlar bölümüne indi. Tezgâhtarların yemek yediği odanın tam ortasında tavanın çökmesini önleyen, ağaç bir direk vardı. Direk boyanmamıştı, tavanlar alçaktı, en ucuz duvar kâğıtlarıyla kaplıydı bütün duvarlar, odaların havasına yanık yemek kokusu sinmişti. O gün pazar olduğu için bütün tezgâhtarlar yatı yerindeydi, öğle yemeğinin verilmesini beklerken yataklarında yatıyorlardı. Yuliya Sergeyevna içeri girince hepsi birden ayağa fırladılar, onun sorduğu soruları ürkek ürkek yanıtladılar. Genç kadının yüzüne mahkûmlar gibi somurtarak bakıyorlardı.

Yuliya şaşkınlığını ellerini birbirine vurarak belli etti:

“Burası ne kadar berbat bir yer! Böyle dar bir odada tıkiş tıkiş nasıl yatıyorsunuz?”

Poçatkin yanıtını hemen yaptırdı:

“Yaşama biçimimiz kişilik değerimize uygundur.”

Yuliya bundan bir şey anlamamıştı. Makeyichev açıklamaya çalıştı:

“Bizler ufak insanlarız, onun için rütbemize uygun tarzda yaşamak durumundayız.”

Çırakların kaldığı odayı, mutfağı gezdi, yemek işlerini yürüten kadını gösterdiler; aşcının hımbılca duruşundan hiç memnun kalmadı.

Eve gelince kocasına dedi ki:

“En kısa zamanda Piyatnitski Sokağı’na taşınıp orada yaşamak zorundayız. Sen de her gün mağazaya gideceksin.”

İkisi çalışma odasında uzun süre oturdular, ama hiç konuşmadılar. Laptev’in içine bir ağırlık çökmüştü sanki; baba evine taşınmak, her gün mağazaya gitmek onun gönlüne göre değildi. O sırada karısının kafasından geçenleri biliyordu, ama buna karşı koyacak gücü yoktu. Karısının yanaklarını okşayarak, “Sanki gerçek yaşamı bitirmişiz de kül rengi bir gölge yaşam sürdürüyormuşuz gibi bir his var içimde,” dedi. “Kardeşim Fiyodor’un hastalandığını öğrenince kendimi tutamayıp ağladım. Çünkü çocukluğumuz, gençlik günlerimiz birlikte geçti; onu delicesine severdim. Başımıza böyle bir felaket gelip sağlığı yönünden onu yitirdiğimize göre geçmişime bir çarpı konmuş de-

mektir. Şimdi sen Piyatnitski Sokağı'na, o hapishaneye benzer yere taşınmamız gerektiğini söyleyince geleceğimin de elimden alınacağını düşünmeye başladım.”

Oturduğu iskemleden kalkıp pencereye yaklaştı. Sokağa bakarak, “Mutluluk düşüncesini tümüyle kafamdan çıkarmam gerekiyor anlaşılan. Mutluluk denen şey yok, önceden de yoktu, belki genelde de yoktur. Bununla birlikte senin şemsiyenin altında otururken bir kerecik olsun kendimi mutlu hissetmiştim. Anımsıyor musun, hani Nina Abla'mın evinde unutmuş-tun da sonra sana getirmiştim? O zaman sana öylesine vurgundum ki, sabaha dek şemsiyeyi açıp altında oturdum ve büyük bir mutluluk duydum.”

Çalışma odasındaki kitap raflarının yanında abanoz ağacından bir komodin vardı, Laptev buraya işe yaramayan ıvır zıvırları doldururdu, şemsiye de bunların arasındaydı. Şemsiyeyi bularak karısına uzattı.

“İşte şu...”

Yuliya bir dakika kadar baktı, şemsiyesini tanıdı, hüzünlene-rek gülümsedi.

“Nasıl tanımam? Beni sevdiğini söylerken bunu da elinde tutuyordun.”

Laptev'in evden çıkmak üzere hazırlandığını gördü.

“Mümkünse erken dön, e mi? Sensiz canım sıkılıyor.”

Sonra kendi odasına gitti, şemsiyeyi uzun uzun seyretti.

XVII

Mağazada işlerin çokluğuna ve karmaşıklığına karşın muhasebeci yoktu, yazıhane sorumlusunun tuttuğu defterden ise bir şey anlaşılmıyordu. Her gün araçlardan biri gider, biri gelir, Almanlar, İngilizler satış için uğrar, tezgâhtarlar bunlarla siyaset, din üzerine çene çalarlardı. Yabancı ülkelerle yazışmaları sürdüren dil bilen bir adam gelirdi bazı günler; tezgâhtarlar “elma koçanı” lakabını taktıkları bu hastalıklı, zavallı görünüşlü adama şeker yerine tuz koyarak çay içirirlerdi. Laptev mağazada işlerin nasıl döndürüldüğüne bir türlü akıl erdiremezdi.

Buraya her gün gelmeye başlayınca işlere de bir çekidüzen vermek istedi. Önce çırağın dövülmesini yasakladı, sonra da müşterilerle dalga geçilmesini. Taşra illerindeki dükkânlara “son modadır, yeni gelmiştir” diye alay ederek elde ne kadar tapon, işe yaramaz mal varsa gönderdiklerini duyunca deliye dönüyordu. Artık deponun en yetkili kişisi olmuştı, gelelelim içeride hangi çeşit mallar bulunduğunu, satışın iyi gidip gitmediğini, kıdemli tezgâhtarların ne kadar ücret aldıklarını gene eskisi gibi bilmiyordu. Poçatkin ile Makeyîçev genç ve deneyimsiz saydıklarından birçok şeyi Laptev’den saklıyorlar, akşamları yazı yerine gelince gözü bir şey görmeyen yaşlı babayla gizli gizli fısıldaşıyorlardı.

Haziran başlarında bir sabah Laptev ile Poçatkin hem birkaç kadeh içmek hem de deponun işlerini konuşmak için Bubnov’un meyhanesine gittiler. Poçatkin, çoktandır Laptevlerin yanında çalışmaktaydı, mağazaya çırak olarak girdiğinde sekiz yaşlarında bir çocuktı. Laptevler onu kendi adamları saydıklarından kasadaki günlük geliri cebine doldurup çıktığında akıllarına kötü bir şey gelmezdi. Son günlerde hem mağazanın hem Piyatnitski Sokağı’ndaki evin hem de yaşlı babanın yerine korumacılığını üstlendiği kilisenin bir numaralı adamı olmuştu. Öteki tezgâhtarlara, çıraklara acımasızca davrandığı için mağazada herkes ona “Malyuta Skuratov”¹⁴ diyordu.

Meyhaneden içeri girdiklerinde Poçatkin garsona, “Bize yarım lık deli suyu ile yirmi dört azgınotu getir,” dedi.

Bir süre sonra garson bir tepsinin üstünde yarım şişe votka ile çeşitli mezelerle dolu birkaç tabak getirdi.

Poçatkin hemen yeni siparişini verdi:

“Bak iki gözüm, bunlardan başka bir porsiyon da patates pürelili kara çalma ustası getireceksin.”

Garson anlamadığı için Poçatkin’in yüzüne şaşkın şaşkın baktı, muhasebecisinin ne ısmarladığını sormak için ağzının içinde bir şeyler geveledi. Bunun üzerine Poçatkin gözlerini belertip garsonu yiyecekmiş gibi süzerek, “Başlarım ha!” dedi.

Garson hayli kafa yordu, müşterinin ne istediğini bulama-

14 16. yüzyıl Rus tarihinde çarların sindirme olaylarına katılmış bir bey – ç.n.

ynca gidip arkadaşlarına danıştı. En sonunda durum anlaşıldı, meğer patates püresiyle birlikte bir porsiyon dil isteniyormuş.

İkisi ikiye kadeh votka içtikten sonra Laptev sordu:

“İvan Vasilyiç, söyler misiniz, son yıllarda deponun işlerinde düşme varmış. Doğru mu?”

“Kesinlikle yok öyle bir şey.”

“Bana hiç gizlemeden, açık yüreklilikle söyleyin, lütfen, yıllık gelirimiz eskiden neydi, şimdi nedir, mal varlığımız ne kadardır? Karanlıkta yol alamayız, öyle değil mi? Geçenlerde deponun son bilançosunu inceledim, bağışlayın ama bana pek güvenilir gelmedi. Benden gerçekleri gizliyor, fakat her şeyi babamla konuşuyorsunuz. Eskiden beri güttüğünüz bir siyaset bu, böyle yapmadan edemiyorsunuz nedense. O nedenle özellikle rica edeceğim, bana karşı açık sözlü olun. Bugün mağazanın işleri ne durumda?”

Poçatkin biraz düşündükten sonra, “Her şey kredinin dalgalanmasına bağlı,” dedi.

“Kreditin dalgalanmasıyla ne demek istiyorsunuz?”

Poçatkin açıklamaya çalıştı, Laptev bundan da bir şey anlamayınca Makeyiçev’i çağırması için birini gönderdi. Beriki az sonra geldi; birkaç kadeh atıp mezelerden yedikten sonra okuyup üfledi, kendine güvenen, tok bir sesle tezgâhtarların gece gündüz yatıp kalkıp velinimetlerine dua etmeleri gerektiğini söyledi.

“Orası neyse de, izninizle, kendimi siz çalışanların velinimetini saymadığımı belirtmek isterim.”

“Her insan kendinin kim olduğunu bilmeli, sınırını, derecesini aşmamalı. Ulu Tanrı’nın lütfuyla siz bizim babamız, velinimetimizsiniz, bizler de sizin köleniz.”

Laptev kızdı.

“Bu kadarı da kabak tadı verdi artık! Lütfen siz benim velinimetim olun da işlerimizin durumunu bana ayrıntılarıyla açıklayın, tamam mı? Eğer beni çocuk yerine koyarsanız, yarından tezi yok mağazanın kapısına kilit vururum. Babam körleşti, kardeşim Fyodor akıl hastanesinde, yeğenlerim ise daha çocuk. Bu işlerden nefret ettiğimden, burayı bırakıp gitmek için

bahane arıyorum, ama yerime koyacak başka adam yok. Bu durumda ne yapmak gerektiğini siz bilirsiniz. Gizlilik siyasetini bir an önce bırakırsanız iyi olur.”

Önce hesapları gözden geçirmek için depoya gittiler, sonra da çalışmayı evde sürdürdüler. Yaşlı baba onlara yardım etti. Oğluna mağazanın gizlerini verirken ticaretle değil, büyücülükle uğraşıyormuş gibi bir havası vardı adamcağızın. Hesaplar sonunda; işletme gelirinin yıldan yıla yüzde on kadar arttığı, son duruma göre Laptevlerin mal varlığının mağazadaki tuhafiye malzemesi, nakit para ve değerli kâğıtlar içinde olmak üzere altı milyon rubleyi bulduğu ortaya çıktı.

Laptev hesaplar bittikten sonra açık havaya çıktığında kendini hâlâ rakamların baskısı altında hissediyordu. Durgun bir geceydi, ay çıkmıştı, hava bunaltıcı sıcaktı. Moskova Irmağı'nın karşı yakasında gözükten evlerin beyaz duvarları, kapalı demir kapıları, ortalığa çöken sessizlik ve evlerin koyu gölgeleri insanın üzerinde buraların kale olduğu gibi bir izlenim bırakıyordu. Tek eksiklik, elde silah gezinen nöbetçilerdi. Laptev evin önündeki küçük bahçeye doğru yürüyüp oradaki bir sıraya oturdu, hemen yanında, bitişik evin bahçesini ayıran çit vardı. Yaban kirazı çiçek açmıştı. Laptev bu ağacın çocukluk yıllarında gene böyle eciş bücüş dallarıyla aynı boyda olduğunu anımsadı, o günlerden beri hiç değişmemişti. Bahçenin her köşesi çocukluk yıllarını aklına getirirdi. O günlerde de tıpkı şimdiki gibi ağaçların seyrek dalları arasından ay ışığı vurmuş avlu, ağaçların gizemli ve sert gölgeleri gözükür; kara bir köpek avlunun ortasında yatar, tezgâhtarların yattığı odanın pencere-leri hep açık dururdu. Ancak neşe veren anılar değildi bunların hiçbirisi.

Komşu avlunun çitinin arkasından, “Sevgilim, tatlım benim!” diyen bir erkek sesi duydu.

Laptev bir erkekle yanındaki kadının soluk alışlarını bile hissediyordu. İki sevgili birbirine sarılıp öpüştüler. Laptev hoşlanmadığı mağaza işi ile milyonların onu kısıkvrak tutsak edip yaşamını paçavraya çevireceğini düşündü. Bu işe bulaşırsa zamanla duruma alışacak, ticari bir işletmenin başı rolünü

günden güne benimseyecek, sonunda kafayı iyice bozup yaşlanacak, bu tür insanların başına geldiği gibi, bayat, ekşimiş, yarındakilere sıkıntı veren biri olarak geberip gidecekti. Öyleyse işi de, milyonları da bırakıp çocukluk günlerinden beri nefret ettiği bu bahçeden, avludan çıkıp gitmek için daha ne bekliyordu?

Çitin arkasından gelen öpüşme sesleri, fısıltılar ona heyecan veriyordu. Avlunun ortasına yürüdü, gömleğinin düğmelerini çözdü, tepesindeki aya baktı. Ona öyle geliyordu ki, az sonra bahçe kapısını açtıracak, dışarı çıkacak ve bu eve bir daha geri dönmeyecekti. Özgürlüğe bir gün kavuşabileceğini düşünerek yüreği tatlı tatlı sızladı, Laptev sevinçten bir kahkaha attı, dışarıda karşılaşacağı yaşamın olağanüstü, şiirsel, belki de kutsal bir şey olduğunu düşledi.

Ama yerinden kıpırdamıyor, şöyle soruyordu kendine: “Daha ne bekliyorsun? Hemen git, durma buralarda!” Yalnız kendine değil, köpeğe de kızıyordu aynı zamanda. Niçin avlunun taşları üzerinde yatıyordu da kırlara, ormana, kendini özgür, daha mutlu hissedeceği yerlere kaçmıyordu? Herhalde köpek ile ikisinin kaçmasını engelleyen şey aynıydı: Tutsaklığa, köleliğe alışmışlık...

Ertesi gün öğle vakti karısını görmeye giderken orada onunla baş başa kalınca canı sıkılır korkusuyla yanına Yartsev'i de aldı. Yuliya Sergeyevna, Butovo semtindeki yazlık bir eve taşınmıştı, beş gündür görüşmüyorlardı. İstasyonda trenden inince bir araba tuttular, Yartsev yol boyunca hep şarkı söyledi; denilebilir ki, böylece o güzel havanın tadını çıkardı. Yazlık ev istasyondan uzakta, kocaman bir bahçenin ortasındaydı. Bahçe girişinden yirmi adım kadar ileride, anayolun başladığı yerde Yuliya Sergeyevna büyük bir kavak ağacının altında onları bekliyordu. Üstünde dantellerle süslü, açık krem rengi, hafif, şık bir giysi, elinde ise genç kızlık günlerinde kullandığı tanıdık şemsiye vardı. Yartsev onunla selamlaştıktan sonra Saşa ile Lida'nın neşeli çığlıklarının geldiği yazlığa yöneldi; Laptev ise iş durumunu konuşmak için karısının yanına oturdu.

Yuliya Sergeyevna onun elini bırakmamıştı.

“Aradan kaç gün geçti? Niçin daha önce çıkıp gelmedin?” dedi. “Her gün burada oturup sen geleceksin diye yolunu gözlüyorum. Sensiz çok sıkılıyorum.”

Böyle diyerek ayağa kalktı; bir eliyle kocasının saçlarını okşarken yüzünü, omuzlarını, şapkasını sevgi dolu bakışlarla süzdü.

“Biliyor musun, seni seviyorum.” Bunu söylerken yüzü kızardı. “Benim için çok değerlisin. Artık geldin ya, son derece mutluyum. Hadi, konuşalım, aklından ne geçiyorsa hepsini anlat bana.”

Karısı onu sevdiğini söyleyedursun, Laptev onunla on yıldır evliymiş gibi hissediyordu kendini, bir yandan da bir an önce kahvaltı yapmak istiyordu. Genç kadının kolları boynuna dolanmıştı, ipekli giysisinin kumaşından yanakları gıdıklanıyordu. Bunun üzerine karısının kollarını yavaşça gevşetti, ayağa kalktı, tek söz söylemeden eve doğru yürüdü. Karşından yeğenleri onu karşılamak üzere koşa koşa geliyorlardı.

Onlara doğru giderken, “Ne kadar da büyüdüler! Son üç yıl da geçirdikleri değişikliği akıl almıyor. Kimbilir, daha yirmi yıl, otuz yıl sürecek bir ömür var önümüzde. Bizi ileride neler bekliyor? Yaşadıkça göreceğiz...” diye düşünüyordu.

Boynuna atılıp ayakları yerden kesilen yeğenlerini kucakladı.

“Dedenizin size selamı var,” dedi. “Fiyodor Dayı’nızın günlere sayılı artık. Kostya Dayı Amerika’dan mektup yazdı, o da selam söylüyor. Fuarda çok sıkıldığı için ilk fırsatta dönecekmiş. E, Alyoşa Dayı’nızın da karnı iyice acıkmış.”

Terasta masada otururken park yolunda karısının yazlığa doğru ağır adımlarla yürüdüğünü gördü. Düşünceli yüzünde hüznün de vardı, bunun yanında başka büyüleyici bir güzellik de; gözlerinde ışıldayan yaşlar. Yuliya artık o eski soluk yüzlü, çıtı pıtı, kırılgan genç kız değildi; gelişip güzelleşmiş, aynı zamanda güç toplamış bir kadındı. Laptev, Yartsev’in, karısına hayran hayran baktığını fark etti. Aynı hayranlık yüzüne de yansımıştı, bunun yanında arkadaşının yüzünde derin bir hüznün okunuyordu. Sanki Yuliya’yı ilk kez görüyormuş gibiydi. Terasta birlikte kahvaltı ederlerken Yartsev hep neşeyle, utan-

gaç utangaç gülümsedi; bakışlarını Yuliya'nın yüzünden, güzel boynundan hiç ayırmadı. Laptev arkadaşının her hareketini izliyor; daha yirmi yıl, otuz yıl böyle birlikte yaşayacaklarını düşünüyordu. Bu zaman içerisinde kimbilir neler görecektlerdi? Gelecekte onları neler bekliyordu?

Şöyle geçirdi içinden: “Yaşam boyunca daha neler göreceğiz!”

Doktorun Karısı

(Супруга)

Nikolay Yevgrafiç, “Size masamı toplamamanızı kaç kez söyledim?” dedi. “Ne zaman üstündekileri kaldırırsanız aradığımı bulamıyorum. Hani nerede bana gelen telgraf? Kazan’dan gönderilmişti. Dünkü tarihle... Lütfen bulun şunu!”

Solgun yüzlü, sıska hizmetçi, vurdumduymaz bir tavırla çöp sepetini karıştırdı, içinden çıkardığı birkaç telgrafi Nikolay Yevgrafiç’a verdi. Ancak bunlar doktorun hastalarından gelen telgraflardı. Sonra salonu, Olga Dmitriyevna’nın odasını aradılar.

Saat gecenin biri olmuştu. Doktor karısının sabah beşten önce eve dönmeyeceğini biliyordu. Epeydir kuşkulanıyordu karısından; o yüzden Olga Dmitriyevna dışarıda kaldığı sürece içini sıkıntılar basıyor, gözüne uyku girmiyor, onunla ilgili her şeyden nefret ediyordu. Karısının kendisinden, yatağından, aynasından, süslü şekerliğinden, her gün onun adına gönderilen ve evin içini çiçekçi dükkânı gibi kokutan inciçiçeği ve sümbüllerden, kısacası, karısının her şeyinden iğreniyordu. Böyle geceler dırdırcı bir adam olup çıkıyor, durmadan birilerine çatıyor, naz yapıyor, kavga çıkarmak için bahane arıyordu. Şu telgraf işi gibi... Oysa telgrafi kardeşi göndermişti, içinde bayram kutlamasından başka bir şey yoktu.

Karısının çekmecesini karıştırırken içinde mektup kâğıtları bulunan kutunun altında bir telgraf geçti eline, açıp baktı. Telgraf Olga Dmitriyevna'ya verilmek üzere Monte Carlo'dan karısının annesine çekilmişti, altında *Michel* imzası vardı. Doktor telgrafın içeriğinden bir şey anlamadı, çünkü yabancı bir dilde, pek olasıdır ki, İngilizce yazılmıştı.

“Kim bu Michel! Niçin Monte Carlo'dan? Niye kaynanamın adresine?” diye sordu kendi kendine.

Şöyle bir düşünüyordu da, yedi yıllık evliliği süresince karısının her şeyinden kuşkulandığı, çeşitli tahminler yürüttüğü, aklına onunla ilgili binbir türlü olasılık geldiği için, bunca araştırma-inceleme onun iyi bir dedektif olmasını sağlayabilirdi. Çalışma odasına dönen Nikolay Yevgrafıç gene beynini zorladı ve kısa sürede olayı çözdü. Bundan bir buçuk yıl kadar önce karısıyla Petersburg'a gitmişler, orada şimdi yol mühendisi olan eski bir okul arkadaşıyla birlikte Küba lokantasında kahvaltı etmişlerdi. Mühendis arkadaşı, Ris diye tuhaf bir soyadı taşıyan, Mihail (Michel) İvanıç adında, yirmi iki-yirmi üç yaşlarında bir gençle tanıştırmıştı onları. Aradan iki ay geçince doktor, karısının albümünde bu delikanlının fotoğrafını görmüştü, fotoğrafın altında “Güzel anılarla, geleceğe ilişkin umutlarla...” diye Fransızca bir yazı vardı. Nikolay Yevgrafıç aynı gençle daha sonra kaynanasının evinde bir-iki kez karşılaştığını anımsadı. Karısının evden sık sık ayrılıp sabahın dördünde-beşinde dönmesi, ondan ısrarla pasaportunu istemesi bu delikanlıyı orada görmesiyle aynı zamana rastlıyordu. Pasaport yüzünden karısıyla aralarında öyle sert tartışmalar çıkmıştı ki, utancından hizmetçilerin yüzüne bakamaz olmuştu.

Altı ay kadar önce meslektaşları onda verem başlangıcı bulmuşlar, işini, her şeyini bırakıp bir an önce Kırım yarımadasına gitmesini salık vermişlerdi. Kocasının sağlık durumunu öğrenen Olga Dmitriyevna çok kaygılandığını söyleyip, Kırım'ın soğuk olacağını ileri sürerek birlikte Nice'te dinlenmelerini önermişti. Orada kocasına gözü gibi bakacak, hastalığının düzelmesi için elinden ne geliyorsa yapacaktı. Kocasına sokulup yaranmaya çalışması numaradan başka bir şey değildi aslında...

Nikolay Yevgraf'ın karısının niçin Nice'e gitmek istediğini şimdi daha iyi anlıyordu, çünkü Michel adındaki genç Monte Carlo'da yaşamaktaydı.

Kitaplıktan İngilizce-Rusça sözlüğü aldı, sözcüklerin tek tek anlamlarını bulup tahmin yürüterek telgrafın içeriğini çözdü. Telgrafta şunlar yazılıydı:

Biricik sevgilimin sağlığına içiyor, minicik ayaklarını binlerce kez öpüyorum. Gözlerim yolda, bir an önce gel!

Nikolay Yevgraf'ın karısının isteğine uyup Nice'e gitse şimdi ne kadar gülünç, acınası bir duruma düşeceğini gözünün önüne getirdi; büyük bir öfkeye kapılarak neredeyse gözlerinden yaşlar geldi, canının sıkıntısından evin içinde odadan odaya dolaşmaya başladı. Gururunun incindiğine mi acınsın, yoksa karısına köle gibi bağlandığına mı? Yumruklarını sıkıp nefretten yüzünü buruşturarak şöyle soruyordu: Bir köy papazının oğlu olup yatılı okullarda okuyarak sonunda doktor çıkan kendisi gibi sert yapılı, kaba, akli başında bir adam nasıl olur da bu zayıf, değersiz, satılık, aşağılık kadının kulu kölesi durumuna düşerdi?

Telgrafı avucunun içinde buruşturdu.

"Minicik ayaklarını öpermiş! Minicik ayaklarını!"

Karısına âşık olup evlenmelerinden, birlikte geçirdikleri yediyıldan onda, Nikolay Yevgraf'ta kalan, mis kokulu uzun saçların, bir yığın yumuşacık kurdelenin, gerçekten minicik, güzel ayakların tatlı anısından başka bir şey değildi. Karısıyla sarmaş dolaş olmalarının yumuşaklığını, sıcaklığını hâlâ kollarında, yüzünde hissediyor; ipeklilerin, kurdelelerin hışırtısı kulaklarında çınlıyordu. Eğer karısının çekilmez isterilerini, çılgıllarını, serzenişlerini, tehditlerini, yalanlarını, evet, insanı kahreden o aşağılık yalanları saymazsak ondan geriye kalanlar yalnız bunlardı. Hiç unutmuyordu, çocukluğunda köyde yaşarlarken eve giren bir kuş, dışarı çıkmak için sağa sola atılıp camlara çarparken evin içinde önüne ne çıkarsa devirmişti. Bu kadın da başka bir dünyadan ansızın onun yaşamına girerek her şeyi allak bullak etmemiş miydi? Yaşamının en güzel yılları cehenneme dönmüş, mutluluk umutları çiğnenip aşağılanmış, bütün

sağlığını yitirmiş, evinin düzeni bir srtge yaraşır duruma girmiş, yılda eline geçen dört bin rubleden dul anasına on ruble gönderemez hale gelmiş, borç bütün hesaplarını geçip on beş bin rubleyi bulmuştu... Oturdıkları eve bir haydut etesi girse ancak bu kadının yaptığı yıkıntıyı yapar, yaşantısını böyle-sine altüst ederdi.

ksrmeye, ksrdke soluğu tıkanmaya başladı. Yatağa girip biraz ısınsa öksürmesi geçerdi, ama öfkesinden yatamıyor, durmadan evin içinde dolaşıyor ya da masaya oturarak oradaki kâğıda sinirli sinirli, “Kalem denemesi... Minicik ayaklar... Minicik ayaklar...” diye yazıyordu.

Saat beşe doğru iyice yoruldu, olanlardan ötürü yalnız kendini suçlamaya başladı. Olga Dmitriyevna kendisiyle değil de başka bir erkekle evlense belki sonuç böyle olmaz, koasından iyi yönde etkileneceği için namusuyla yaşırdı. Nikolay Yevgraфі kendisi kadın ruhundan anlamıyordu, ayrıca çirkin, ka-ba saba bir adamdı.

“Şurada yaşanacak kaç yılım kaldı ki? Ben bir lym artık, l bir insan başkasının yaşamasına engel olmamalı. Bu duruma göre karıma karşı haklarımı savunmam aptallık olur, böyle bir şey bana yakışmaz... Onunla açıkça konuşayım, canı kiminle yaşamak istiyorsa onun yanına gitsin. Boşanmaya razı olur, bütün suçu üzerime alırım...” diye düşünüyordu.

En sonunda Olga Dmitriyevna eve döndü, içi kürklü beyaz pelerini, şapkasını, lastik ayakkabılarını giymişti. Çalışma odasına girer girmez kendini koltuğa attı. Hıçkıra hıçkıra ağlıyor, neredeyse soluk almakta güçlük çekiyordu.

“Geberesi oğlan!” dedi. “Koca göbek, şişko! Bana yaptıklarını unutamıyorum! Kahrolası ocuk! Çok kötü davrandı bana!”

Böyle derken ayaklarını yere vuruyordu.

Nikolay Yevgraфі karısına yaklaştı.

“Neler oldu? Anlatır mısın?”

“Hiç, ne olacak! Beni eve kadar geçirmeye gelen niversite ğrencisi Azarbekov yolda cüzdanımı aşırđı, içinde annemden aldığım on beş ruble vardı.”

Küçük bir kız çocuğu gibi hüngür hüngür ağlıyordu, gz-

yaşlarından yalnız mendili değil, eldivenleri de sınırlı ol-
muştı.

Doktor içini çekti.

“Ne yapalım, aşırıysa aşırı! Canın sağ olsun. Biraz sakin-
leş, seninle konuşacaklarım var.”

“Paramı sokağa atacak kadar zengin biri değilim ben. Vere-
ceğini söylüyor ama inanmıyorum ona, yoksul bir öğrenci. Na-
sıl verecek?”

Doktor ağlamayı kesip sakinleşmesini, onunla konuşmak is-
tediğini söylüyor, ama kadının öğrenciden, kaybolan on beş
rubleden başka bir şeyi gözü görmüyordu.

“Yarın sana yirmi beş ruble veririm. Hadi, kes ağlamayı!”

“Hemen üstümü değiştirmem gerekiyor. Yoksa böyle giyinik
olarak konuşamıyorum. Ne tuhaf!”

Nikolay Yevgrafıç karısının pelerini, lastik ayakkabıları-
nı çıkarmasına yardım etti; bu sırada kadının ağzından, içtiği
beyaz şarabın kokusu geldi. Olga Dmitriyevna zayıfca bir ka-
dın olduğu halde yiyip içmeyi sever, özellikle beyaz şarapla is-
tiridyeye bayılırdı. Kadın, odasına gittikten bir süre sonra üstü-
nü değiştirmiş, bol bol pudralanmış olarak geri döndü. Sırtın-
da dantellerle süslü geceliği vardı. Doktor ona bakarken yalnız-
ca pembe dantel yığınının gömülmüş uzun saçlar ile terlikli mi-
nik ayaklar görüyordu.

Kadın koltuğa oturup ileri geri sallanarak, “Benimle ne ko-
nuşacaksın?” dedi.

Doktor buruşuk telgrafı uzattı.

“Şuna bakar mısın? Bir yerden geçti elime.”

Kadın daha hızlı sallanmaya başladı.

“E, ne olmuş? Yeni yılını kutlamak için göndermişlerdi.
Senden gizli saklı bir şeyim yok ki.”

Böyle derken telgrafa göz gezdiriyordu.

“Benim İngilizce anlamadığımı göz önünde bulunduruyor-
sun, öyle değil mi? Evet, o dili bilmiyorum ama evde sözlük
var. Telgrafı gönderen şu senin Ris, sevgilisinin sağlığına içip
minicik ayaklarını öpüyor. Neyse, bırakalım bunları! Olanlar-
dan dolayı seni suçlamayacağım, aramızda yeni bir sorun çık-

masını istemiyorum. Çünkü böyle şeyleri çokça yaşadık, ilişkimizi bıçakla keser gibi kesip atmanın zamanı geldi artık. Tümülle özgür olduğunu söyleyecektim sana, bundan böyle kiminle istiyorsan onunla yaşayabilirsin.”

İkisi de susuyor, kadın sessiz sessiz ağlıyordu.

“Yalan söyleyip yapmacık tavırlar takınmaktan kurtarıyorum seni. Bu delikanlıyı seviyorsan istediğin kadar sev, eğer yurtdışına onun yanına gideceksen yolun açık olsun! Gençsin, sağlıklısın, bense yarı sakat sayılırım. O bakımdan özgürsün, canının istediğiyle yaşa.”

Nikolay Yevgrafig öyle heyecanlıydı ki, daha fazla konuşmadı. Olga Dmitriyevna ise ağlayarak, kendine acıdığını gösteren bir sesle Ris'i sevdiğini itiraf etti. Birkaç kez birlikte kayak yapmak için kent dışına çıkmışlar, onunla otelde buluşmuş, şimdi de Avrupa'ya onun yanına gitmek istiyormuş.

“Görüyorsun, senden gizlediğim bir şey yok. İçim dışım bir benim. O bakımdan yalvarıyorum, bir büyüklük yap, ver pasaportumu.”

“Dedim ya, tümülle özgürsün!”

Olga Dmitriyevna kocasının yüzünü görmek için yerinden kalkıp ona daha yakın bir koltuğa oturdu. İştittiklerine inanmamıştı, başka bir amacı var mı diye kuşku duyuyordu. Zaten kimseye kolayca inanmaz, karşısındakinin en soylu düşüncesinde bile bir hinlik, kötü niyet arardı. Karısının dikkat kesilen bakışı üzerine doktor onun gözlerinin kedi gözleri gibi yeşil yeşil parladığını gördü.

“Öyleyse pasaportumu ne zaman vereceksin?”

Doktor “Hiçbir zaman!” demek istedi ama kendini tuttu, “İstediğin zaman veririm,” dedi.

“Bir ay kalır, dönerim.”

“Hayır, bir daha dönmemek üzere gidiyorsun. Bütün suçları üzerine alıp boşanmamızı kolaylaştıracam. O zaman Ris'le rahatça evlenebilirsin.”

Olga Dmitriyevna'nın yüzünde bir şaşkınlık belirdi.

“Hayır, senden boşanmak istemiyorum. Yalnız pasaportumu ver, yeter...”

Doktor yeniden öfkelenmeye başladı.

“Niçin boşanmak istemiyorsun? Tuhaf kadınsın, doğrusu. Anlayamıyorum seni. Adama gönül verdiysen, o da seni seviyorsa en iyi çözüm yolu ikinizin evlenmesidir. Yoksa namusunla yaşamak ile kocanı aldatmak arasında seçim yapamadın mı?”

Olga Dmitriyevna biraz uzağa gitti, yüzünde kocasına karşı duyduğu derin bir hıncın izleri vardı.

“Tamam, şimdi sizi anlıyorum, hem de çok iyi anlıyorum,” dedi. “Bıktığınız için beni başınızdan şavmak istiyorsunuz. Boşanmak istemenizin tek nedeni bu. Hayır, boşanmayacağım sizden, sandığınız kadar aptal değilim. Bir adım bile uzaklaşmam buradan, hep sizinle kalacağım! Kim ne derse desin, kalacağım! Birincisi, toplumsal konumumu yitirmek istemiyorum.”

Kocasının, konuşmasına engel olacağı korkusuyla çabuk çabuk söylüyordu bunları.

“İkincisi, ben yirmi yedi yaşındayım, Ris ise daha yirmi üçünde. Bir yıl geçmeden o da bıkip beni terk edecektir. Üçüncüsü, onunla gönül ilişkimin uzun süreceğini sanmıyorum. İşte durum bu! Sizden kesinlikle ayrılmam!”

Nikolay Yevgrafıç ayaklarını yere vurarak, “Öyleyse ben de seni evden kovuyorum!” dedi. “Defol git buradan, aşağılık sürtük!”

“Görüşürüz öyleyse.”

Olga Dmitriyevna böyle dedikten sonra odadan çıktı.

Dışarısı çoktan aydınlanmıştı, masada oturan doktor elinde ki kalemle kâğıda durmadan bir şeyler karalıyordu: “Saygıdeğer beyefendi... Minicik ayaklar... Minicik ayaklar...”

Ya da arada bir kalkıp oturma salonuna giderek yedi yıl önce çektikdikleri evlilik resminin karşısında dikiliyor, fotoğrafa uzun uzun bakıyordu. Bu bir aile fotoğrafıydı; kaynatası, kaynanası, yirmi yaşındaki yeni gelin Olga Dmitriyevna ve mutluktan sırıtan güvey Nikolay Yevgrafıç... Kaynatası sinekkaydı tıraş olmuştu; etine dolgun, hastalıktan suratı yumrular içinde, paraya düşkün, tilki gibi sinsi bir adamdı. Kaynatası yüksek dereceli bir devlet memuruydu. Kaynanasına gelince, o da şişman, yüzünün anlatımı kokarcalar gibi yırtıcı, kızını deli gi-

bi sevdiği için onun bir dediğini iki etmeyen, kızı adam öldürse bile suçsuzdur diye kendini parçalayacak cinsten bir kadındı. Olga Dmitriyevna'nın suratında da, tıpkı annesinininki gibi, yırtıcı hayvanların acımasızlığı vardı. Ama annesinden daha kararlı, daha acımasız bakıyordu çerçeve içindeki resimden. Bir kokarca değildi o, daha iri bir hayvandı. Nikolay Yevgraf'ın kendisinin ise saf, iyicil, uysal bir duruşu vardı. Yatılı papaz okulunda okuduğu nasıl da belliydi! Kılıbıklığa en büyük aday! Daha üniversite öğrencisiyken “Aşkı tatmayan yürek, yaşamı cehenneme çevirir...” şarkısını söyleyen, yaşamdan yalnız mutluluk, güzel şeyler bekleyen bu alinyazısı kurbanı, bir gün gelip feleğin onu yırtıcı hayvanlar çetesinin tam ortasına iteceğini nereden bilecekti?

Gene aynı soruyu soruyordu: Bir köy papazının oğlu olup yatılı okullarda okuyarak sonunda doktor çıkan kendisi gibi sert yapılı, kaba saba, akli başında bir adam nasıl olur da bu zayıf, değersiz, aşağılık, kendisinden tümüyle farklı bir yaratığa tutsak olurdu?

Saat on bir olup hastaneye gitmek için setresini giydiğinde içeriye hizmetçi kız girdi.

“Ne var? Ne istiyorsun?”

“Hanımefendi yirmi beş rubleyi istiyor efendim, dün kendisine vereceğinizi söylemişsiniz.”

Bir Cinayetin Öyküsü

(Убийство)

Yortu dolayısıyla Progonnı İstasyonu'nda gece ayini yapıyordu. İstasyonda çalışanların yanı sıra bunların karıları, çocukları, demiryolu çevresindeki orman kesimcileri ile bütün hızarıcılar yıldızlı bir zemin üzerine parlak renklerle yapılmış büyük bir aziz tasvirinin önünde yerlerini almışlardı. Aziz tasvirini aydınlatan mumların parıltısından, fırtınanın uğultusundan büyülenmiş gibi suskundular hepsi de. Fırtına durup dururken, ansızın patlamıştı; oysa mevsim gereği havanın bozması için bir neden yoktu. Ayini Vedenyapino köyü kilisesinin yaşlı papazı yönetiyor, ilahileri ise kilise zangocu ile Matvey Terehov okuyordu.

Matvey'in yüzü sevinçten ısl ıslıdı, ilahi okurken kanatlanıp uçuvurecekmiş gibi boynunu ileri uzatıyordu; ilahileri de, duaları da ince sesiyle özenerek okurken bundan büyük zevk aldığı, söylediklerinin doğruluğuna en başta kendinin inandığı açıkça belliydi. Hele "Meleklerin Sesi" ilahisi söylenirken koro başı gibi elini sallamaya başladı. Zangocun boğuk, kalın sesiyle uyum sağlayıp, hatta tenor sesiyle onunkini bastırırken çetin bir işin altından kalkmaya çalıştığı düşünülebilirdi. Nasıl da zevk alıyordu yaptığı bu işten!

Sonunda ayin bitti; köylü köyüne gitti, yolcu da yoluna... Ormanda ya da kırların ortasında yapayalnız duran bütün istas-

yonlarda olduğu gibi, ortalık birdenbire ıssızlaştı, istasyonun üstüne koyu bir karanlık çöktü, her yer çok sessiz oldu. Bu öyle bir sessizlikti ki, fırtınanın uğultusundan başka bir şey duyulmuyordu; kendinizi büyük bir yalnızlık içinde hissederken içinize hüznün basardı.

Matvey, istasyondan biraz uzakta, meyhane işleten amcaoğlunun evinde yatıp kalkıyordu, ancak hemen oraya gitmek istemedi. İstasyon büfesine uğrayıp tezgâha yaklaştı, büfeciyle alçak sesle gevezelik etmeye başladı.

“Çalıştığım çini fabrikasında kendi koromuz vardı. Size şunu açıkça belirteyim ki, hepimiz birer sade çini ustasıydık, gelgelim benzersiz güzellikte ilahiler söyledik; böylesini nereye gitseniz dinleyemezsiniz. Koromuzu sık sık kente çağırırlardı; Troits Katedrali’nde ayın düzenlendiği zamanlar aziz peder Yohan, piskoposluk korosu katedralin sağ bölümünde ilahi söylerken bizim koronun da sol bölümde yer almasını isterdi. Ancak katedral cemaati koromuzdan biraz şikâyetçiydiler, ‘Çiniler fazla uzatıyor,’ derlerdi. Dedikleri doğrudu, çünkü ilahi söylemeye yedide filan başladık, saat on bir olur, gene bitiremezdik. Fabrikaya döndüğümüzde bir de bakardık ki, saat gecenin birini bulmuş! Güzel günlerdi doğrusu, Sergey Nikanoriç, o günleri bir türlü unutamıyorum! (Böyle diyerek içini çekti.) Gerçi burada baba evinde sayılırım, gene de hiç neşem yok. En yakın kilise beş fersah uzakta, benim gibi sağlığı bozuk bir insan oralara kolay gidemez, ayrıca dinlenecek ilahici de kalmadı. Evde dersiniz huzur, dinginlik denen şeyi ara ki bulasın, kavgasız gürültüsüz gün geçmiyor. Mutfakta pislikten geçilmez, köylüler gibi aynı tastan yer içeriz, lahana çorbasının içinden hamamböcekleri çıkar... Sergey Nikanoriç, biraz kendimi sağlıklı hissetsem arkama bakmadan buradan çekip gideceğim!”

Matvey Terehov yaşlı bir adam sayılmazdı, kırk beşinde var ya da yoktu, ancak görünüşü hastalıklıydı. Yüzünün derisi buruş buruş olmuş, sakalı seyrekleşip kırlaşmıştı; bunlar da onu epeyce yaşlı gösteriyordu. Cılız bir sesle, ara vererek konuşuyor, konuşurken sık sık öksürdüğü için elini göğsüne bastırı-

yordu. Bu arada bakışlarının kuşkucu insanlarda olduğu gibi tedirgin, kaygılı bir hal aldığı da belirtmeliyiz. Aslında neresinin ağrıldığını kendisinin de bildiği yoktu. Fabrikada çalıştığı sıralar ağır bir sandık kaldırırken göbeği düşmüş, sonra da fıtık denen bir illet başlamış... Bunları anlatırdı fırsat buldukça. İşte fıtık denen bu hastalık yüzünden çini fabrikasındaki işini bırakıp memleketine dönmek zorunda kalmış. Fıtığın ne menem bir şey olduğunu sorduğunuzda o konuyu zerrece bilmediği ortaya çıkardı.

Kendine bir bardak çay doldurduktan sonra anlatmasını sürdürdü:

“Doğrusunu söylemeliyim, kardeşim¹ Yakov’u bitim kadar sevmiyorum. Niçin seveyim ki? Gerçi yaşı dolayısıyla ağabeyim sayılır, o bakımdan ulu Tanrı’nın buyruklarına karşı çıkmak istemem, gene de böyle birini sevmek gelmiyor içimden. Kibirli, katı bir adam, ağzından sövgüden başka söz çıkmaz, işçilerine, akrabalarına düpedüz işkence çektirir. Ruhum ona bir türlü ısınmadı gitti... Geçen pazar günü kendisine dedim ki: ‘Bak, ağabeyciğim, öğle ayinine Pamohovo köyü kilisesine gidelim.’ Bana demez mi: ‘Hayır, oraya kesinlikle gitmem, o kilisenin papazı kumar düşkünüdür!’ Şaşırdım kaldım. Bugün istasyondaki aynene de katılmadı; nedenmiş efendim, Vedenyapino Kilisesi’nin papazı sigara, votka içiyormuş. Papazların topundan nefret ediyor, anlayacağınız. Öğle dualarını da, ara dualarını da, akşam dualarını da evinde kendisi okuyor. Kız kardeşi de zangocu, yani yardımcısıdır. Ağabeyim, ‘Ulu Tanrı’ya sığınırız!’ deyince, beriki ince sesiyle dişi hindiler gibi ‘Tanrı bağışlayıcıdır!’ diye kubarıyor arkasından. Ne kadar büyük günaha giriyorlar, bilemezsiniz! Sürekli kendisine, ‘Ağabeyciğim, aklını başına topla, Tanrı’ya böyle yakarmak olmaz!’ diyorum. Bana aldırdığı yok!”

İstek üzerine beş bardak çay dolduran büfeci² Sergey Nikanoriç bunları bir tepsinin üstüne yerleştirerek kadınların bu-

1 Rusçada amca, dayı, hala, teyze çocukları birbirlerine göre “ikinci derecede kardeş” olarak adlandırılırlar – ç.n.

2 Büfe sözcüğü Rusçada “küçük lokanta” anlamına gelmektedir. “Büfeci” burayı işleten kişi – ç.n.

lunduğu odaya götürdü. Tam içeri girmişti ki, birinin bağırdığı işitildi:

“Çayları nasıl getiriyorsun, domuz suratlı? Çay böyle mi verilir?”

İstasyon şefinin sesiydi bu. Birinin ürkek ürkek homurdanmasının ardından gene sert, öfkeli bir haykırış duyuldu:

“Çabuk çık! Defol buradan!”

Büfeci geri döndüğünde utancından yerin dibine geçmişti.

“Bir zamanlar kontlara, konteslere hizmet ederdim. Şimdi de, gördüğünüz gibi, çay vermeyi beceremediğimi söyleyerek azarlıyorlar. Kadınların, papaz efendinin yanında rezil oldum!”

Büfeci Sergey Nikanoriç bir zamanlar büyük paralarla birinci sınıf istasyonların büfelerini işletirdi. Hele bir keresinde il merkezinde iki anayol kavşağındaki istasyonun büfesini kiralamıştı. O zamanlar sırtında frağı, göğsünde altın saatinin kösteği eksik olmazdı. Ancak işler tersine döndü, bütün parasını lüks servis tabaklarına yatırdı. Garsonlar, öbür hizmet edenler namuslu çıksalardı bari, tabakların hepsini çalıp götürdüler, işler daha da bozulunca adamcağız daha az işlek bir istasyona geçti. Burada karısı onu bırakıp kaçtı, giderken de yanında gümüş takımları götürdü, ister istemez sıcak yemeklerin verilmediği üçüncü sınıf bir istasyona geçmek gerekiyordu, o da öyle yaptı. Ardından dördüncü derece istasyonlar geldi. Adamcağız durmadan istasyon değiştirip hep daha aşağıya inedursun, Progonni kavşağı şimdilik onun son durağı oldu. Burada çay ile en ucuzundan votka verir, meze olarak da haşlanmış yumurta ile katran kokan, yere çalsan berelenmez sert sucuklar koyar masaya. Alay olsun diye “çalgıcı sucuğu” derdi bunlara.

Sergey Nikanoriç’in maviş maviş patlak gözleri, başının yanlarında tüy gibi uçuşan gür favorileri, tepesinde ise kocaman bir dazlağı vardı. Küçük bir aynaya bakarak elinde bir tarakla sık sık tarardı kafasındaki seyrek saçlı dazlağı. Eski parlak geçmişiyle ilgili anıları onu sürekli tedirgin ederdi, “çalgıcı sucuğu”na bir türlü alışamamıştı, istasyon şefi her fırsatta adamcağızı haşlar, büfeye gelen köylü parçaları da pazarlık etmeden içki ısmarlamazlardı.

Sergey Nikanoriç'in söylediğine göre nasıl eczanelerde pazarlık edilemezse meyhanede de pazarlık yapılmaması gerekirdi. Yoksulluğu, sürekli aşağılanması dayanılacak gibi değildi; son zamanlarda hep bunu dert ediyordu.

Matvey'in kulağı dışarıdaki fırtınada, "Bahar nedense bu yıl epeyce gecikti," dedi. "Sergey Nikanoriç, aman geciksin, sevmem zaten baharı! Her yer çamur içinde kalır. Kitaplar şöyle yazar: Baharda çiçekler açar, kuşlar öter, güneş pırıl pırıl ışıldar... Ama bana göre değil bütün bunlar: Kuşlar öterse ötsün, bana ne kuşlardan? Ben çevremde arkadaşlar olsun, onları dinleyeyim, dinden, inançtan konuşayım, koroya katılıp güzel ilahiler söyleyeyim isterim. Bülbüller, çiçekler beni hiç ilgilendirmiyor."

Yeniden çini fabrikasından, korodan laf açıtıysa da istasyon şefinin gücendirdiği büfeci ona kulak vermeyip omuzlarını oynatarak bir şeyler homurdandığı için Matvey adama veda ederek evinin yolunu tuttu.

Ayaz kalmamış, hatta çatıların üstünde yığılan karlar yer yer erimeye yüz tutmuştu; gene de lapa lapa kar yağıyor, iri taneler havada dönerek yere inerken hat boyunca beyaz kar burgaçları oluşuyordu. Yukarıda arada bir gözüken aydedenin aydınlatığı çam ormanında, demiryolunun iki yanında fırtına öyle sert uğulduyordu ki, insanın tüyleri ürperirdi. Boranın sarstığı ağaçlardan korkunç sesler çıktıkça Matvey paltosuna sarınıp ellerini koynuna soktu, demiryolu boyunca ilerleyen yoldan hızlı hızlı yürüdü. Fırtına da arkasından iterek yardım ediyordu yürümesine... Derken, geride bir kızak belirdi. Beyaza bulanmış ufak tefek bir beygirin çektiği kızak, yolun henüz kar tutmamış yüzeyini süpürerek geliyordu. Sürücüsü köylü başını sarıp sarmalamıştı, o da bembeyaz karlar içindeydi, kamçısını savuruyordu habire. Az sonra Matvey geriye dönüp baktığında ne kızıağı görebildi ne de kamçı sallayan köylüyü, sanki orada bir hayal gözüküp kaybolmuştu. Sebebini bilmediği bir korkuya kapılarak adımlarını daha da çabuklaştırdı.

İşte iki yolun kesiştiği nokta, hemen yanında da hat bekçisinin kulübesi. Karayolunu kapatan engel havaya kaldırılmış,

her yer kar altında, kar bulutları şeytan sürüsü gibi cirit atıyor her yerde. Şimdi bile “anayol” diye adlandırılan eski karayolu burada demiryolu hattıyla kesişir. Kavşağın biraz ilerisinde, sağda Terehovların meyhanesi bulunur; eskiden burası hanmış. Meyhanede geceleri sabaha değin fersiz bir kandil yanar.

Matvey eve gelince burnuna keskin bir günlük ağacı kokusu geldi, bu koku evin her yerine dağılmıştı. Amcağlu Yakov İvanıç henüz dua ediyordu. Atadan kalma, yaldızlı çerçeveler içindeki aziz tasvirleri ve dua odasının girişindeki özel tasvir kutusuna konmuştu, eski ve yeni Slav yazısıyla yazılmış birçok başka tasvir de odanın iki yan duvarına kutular içinde ya da öylece asılmıştı. Örtüsünün kenarları yerlere değen bir masanın üstünde o gün adına yortu ayini düzenlenen azizin resmi, bunun yanında selvi ağacından bir haç ile günlük tütsü kabı vardı. Masada birkaç balmumu yanıyor, biraz ileride ise yüksek bir sehpa duruyordu...

Matvey dua odasının önünden geçerken durup içeri baktı. Yakov İvanıç sehpayı koyduğu İncil’i okuyor; sıska, sırık gibi ince, uzun boylu kız kardeşi Aglaya ise başında beyaz yazması, sırtında mavi bir entariyle ağabeyinin yanbaşıda dua ediyordu. Yakov İvanıç’ın on sekiz yaşındaki kızı Daşutka da hemen oracıktaydı. Daşutka yüzü çiller içinde, çirkin mi çirkin bir kızcağızdı; genellikle ortalıkta yalınayak dolaşır, hayvan sağdığı giysiyi sırtından pek çıkarmazdı.

Yakov İvanıç dua sözlerini şarkı söyler gibi uzata uzata, “Bize dünyaları veren ulu Tanrım, sana şan olsun!” dedikten sonra yerlere kadar eğildi.

Elini çenesinin altına dayayan Aglaya da ağabeyinin arkasından çığlık gibi çıkan incecik sesiyle onun söylediklerini yineledi. O sırada çatıdan birtakım patırtılar duyuldu, sanki biri onlara gözdağı vermek istiyordu ya da bu gürültü kötü bir şeyin habercisiydi. Çok önceleri çıkan bir yangın sonucunda evin üst katı tümüyle yanmış, pencerelerine tahta çakılıp kapatıldığı için burada kimse oturamaz olmuştu. Kirişler arasına boş şişeler atıldığından fırtına çıktığında gürültüler, patırtılar eksik

olmazdı; birisi yukarıda koşmak istiyormuş da ayağı kirişe takılıp dūřmuř gibi...

Alt katın ön yarısı meyhaneye ayrılmıştı, arkadaki yarısında ise Terehov ailesi barınırdı. İşte bu yūzden meyhaneye yiyip içmeye gelen yolcular kavga çıkarırlarsa söyledikleri her söz içeriden bir bir iştilirdi... Matvey'in yattığı yer, mutfağın yanındaki odaydı, odanın içinde kocaman bir fırın vardı. Burası han olarak işletildiği zamanlar fırında her gūn ekmek pişmiş. Kendi odası bulunmayan Dařutka ise fırının arkasındaki dūzlūkte yatar kalkardı. Geceleri odada şıcanlar cirit atar, cırcırbōcekleri sabahlara dek şarkı sōylerdi.

Matvey odaya gelince mumu yaktı, istasyon jandarmasından aldığı kitabı okumaya daldı. O kitabını okuyadursun, bu arada evdekilerin duası bitti, yatmak ūzere odalarına çekildiler. Çok geçmeden Dařutka da geldi. Genç kız yatar yatmaz horlamaya başladı, ancak bir ara doğrulup esneyerek, "Matvey Amca, mumu boş yere yakmasanız olmaz mı?" dedi.

"Bu mum benim... Kendi paramla aldım."

Dařutka bir sūre saęına soluna dōndūkten sonra yeniden uyudu. Gōzūne uyku girmeyen Matvey ise daha uzun sūre okudu, ancak son sayfayı bitirince sandıktan bir kalem çıkarıp kitabın arkasına, "Ben Matvey Terehov, bu kitabı zevkle okuyan bir kiři olarak daha önce okuduklarım arasından bunun en iyisi olduęunu belirtiyor, deęerli kitabın sahibi demiryolları jandarma çavuřu Kuzma Nikolayeviç Jukov'a en derin saygılarımı sunuyorum..." diye yazdı. Bařkasından aldıęı kitaplar ūzerine bōyle yazılar yazmayı Matvey Terehov boynunun borcu sayardı.

II

Yortunun bittięi gūn, posta treninin uęurlanmasından sonra Matvey istasyon būfesinde oturmuř, limonlu çay içiyordu.

Onu dinleyen būfeci ile jandarma çavuřu Jukov'a gene eski gūnlerini anlatmaya bařladı:

"Bilmenizi istedięim řu ki, kūçūklūęūmden beri din konusu-

na pek düşkündüm. Daha on ikisine basmamıştım, kilisede 'havarilerin öğütleri'ni ezbere okurdum, anam babam beni dinledikçe kendilerinden geçerlerdi. Yaz günleri de anneciğimle manastırlara giderdik. Mahallenin çocukları köpek taşlar, yengeç avlarken ben annemle kutsal yerleri dolaşırdım. Böyle yapıyorum diye büyüklerim çok hoşnut kalırlardı, kendim de son derece mutluydum. Anamın fabrikada çalışmama izin vermesinden sonra orada koroya yazıldım, büyük bir zevkle ilahi okumaya başladım. İlahi söylemenin dışında içki, sigara kullanmadığımdan, temiz giyinip temiz gezdiğimden, böylesine doğru yaşamam sonuçta insan soyunun düşmanı şeytanın hoşuna gitmedi; şimdi amcamın oğluna yaptığı gibi iblis beni de yolumdan saptırmaya, zihnimi bulandırmaya başladı. O zamanlar pazartesi günleri perhiz³ yemeklerinden başka bir şey yememeye, öbür günler ise ağzıma et yemekleri koymamaya çalışıyordum. Bunun dışında gündüzleri garip garip düşünceler dolaşıyordu kafamda. Kutsal din adamları Büyük Perhiz'in ilk haftasının cumartesi gününe kadar beş gün katıksız ekmek yiyip içmemizi isterlerdi, ama birisi çalışıyorsa ya da hastaysa çay içebilirdi. Oysa ben pazar gününe değin ağzıma tek lokma koymadığım gibi, bir ay süren perhiz boyunca tereyağını soframdan tümüyle kaldırmıştım; çarşamba, cuma günleri ise hiçbir şey yemiyordum.

Öbür küçük perhizlerde de aynı şey... Örneğin, Petrovki Yortusu'nda fabrikada çalışanlar sudak balığı çorbasına kaşık sallarken ben bir köşede kuru ekmek gevelerdim. Elbette insanların açlığa dayanma güçleri farklıdır, bu konuda kendimden söz edecek olursam perhiz günleri fazla bir güçlük çektiğimi söyleyemem. Hatta kendimi zorladıkça açlığa daha kolay dayanıyordum. İnsanın canı yalnız perhiz ayının ilk günleri yemek ister, sonra gitgide alışır, perhize uyman kolaylaşır. Perhizin sonuna doğru öyle bir yeğnileşirdim ki, sanki uçup bulutlara yükseleceğim. Deminden beri ayrıntılarını anlattığım oruç tutma dışında kendime çeşit çeşit bir sürü görevler yüklerdim...

3 Perhizdeyken hayvansal besinler yenmez. Matvey et yemediği günler perhizde yasaklanan sütlüler, peynir gibi yiyecekleri yemektir – ç.n.

Geceleri uyanıp dua ederek yerlere kadar eğilmek mi dersiniz, ağır taşları bir yerden başka bir yere taşımak mı, karların üstünde yalınayak yürümek mi, ayak bileklerime zincir vurmak mı, daha neler neler... Bir gün eski günahlarımı bağışlatması için papaz efendiye günah çıkarmaya gitmiştim. Papazı beklerken birdenbire aklıma geldi: Evli barklı, sigara içen, perhiz bozucu yemekler yiyen bir adamın benden daha çok günahı olacağına göre benim hangi günahımı çıkarırdı? 'Ben perhizi bozar diye tereyağı yemezken, kimbilir, bana günah çıkartacak papaz mersinbalığı kızartmasını mideye indiriyor,' dedim kendi kendime ve doğruca başka papaza gittim. Aa, bir de baktım, gittiğim papaz tosun gibi etli butlu. İpekli bir cüppe giymiş, cüppesi kadın giysileri gibi hışır hışır edip duruyor. Üstelik üstüne sinen sigara kokusundan yanına varılmıyor... Daha sonra oruç tutmak için manastıra kapandığımda bir de ne göreyim? Anladığım kadarıyla manastırdaki keşişler kutsal kitaba göre yaşamıyorlar. Orada da huzur bulamadım. O günden sonra doğru dürüst ayin yapılan tek kiliseye rastlamadım. Birisinde duaları acele ederek okuyorlar, bir başkasında bilmem ne duasının yerini değiştiriyorlar, bir başkasında zangoç efendi burnundan konuşuyor... Öyle zamanlar olurdu ki, Tanrı beni bağışlasın, uğradığım kiliselerde fazla duramaz, öfkeden şuracığında yürümeğim zangır zangır titrerdi. 'Böyle ayin, böyle dua etmek olur mu?' diye sorardım kendime. Kiliseye gelenlerin istavroz çıkarmasını, hatta dua dinlemesini bile bilmediklerini düşünürdüm. Kime baksam ya sarhoş ya kumarbaz ya oruç yiyen ya doğru yoldan sapmış ya enfiyeci... Doğru yaşayan tek benim. Sinsi şeytan boş durmuyor, bana elinden gelen her kötülüğü yapıyordu. Sonunda öyle bir gün geldi ki, koroyu bıraktım, kiliseye hiç gitmez oldum. Aklımın erdiği kadarıyla doğru yolda yürüyen tek ben vardım, kiliseler ise kendi eksikleri yüzünden bana göre değildi. Anlayacağınız, bir melektim ben, kendime uygun bir kilise bulamıyorum diye büyük kibir duyarak türlü türlü hayallere dalıyordum.

Sonuçta kendi kilisemi kurma çabasına girdim. Sağır bir esnaf karısının kentin kuytu bir köşesindeki evceğizinde bir oda-

cık tuttum. Burası bir mezarlığın yakınındaydı. Odamı kendime dua yeri yaptım, tıpkı amcamın oğlununki gibi. Benimkinde üzerine kutsal tasvirler konulan sehpa vardı, bir de gerçek buhurdanlık. Kendi dua odamda Aynaroz manastırlarının düzenini geçerli kıldım, başka bir deyişle sabah duaları gece yarısı başlardı, özel duaların okunduğu on iki büyük yortunun akşam duaları ise on saat sürerdi, bazen de on iki saat... Keşişler büyük yortu dualarını oturarak okurlar, bense daha çok sevap kazana-yım diye hep ayakta okurdum. Bir yandan dua okur, bir yandan ilahi söylerdim. Gözlerime yaş dolar, durmadan iç çeker, ellerimi havaya dikerdim. Sonra da duayı bitirir bitirmez doğruca çalışmaya koşardım. Çalışırken de dudaklarımdan dua eksilmezdi. Böyle böyle kentte bir söylenti aldı yürüdü: Ne bileyim, Matvey ermiş kişidir, Matvey hastaları, delileri iyileştiriyor falan filan... Elbette kimseyi iyileştirdiğim yoktu, gelgelelim eğer din yolundan sapmışsan, yanlış bir öğretiye saplanmışsan kadınlardan yakarı kurtaramazsın. Hemen bal kokusu almış sinekler gibi başına üşüşürler. Ne kadar cahil köylü karısı, ne kadar evde kalmış yaşlı kız varsa dua odama dadandı. Kimisi önümde eğiliyor, kimisi elimi öperek benim ermiş olduğumu söylüyordu... Hatta biri de tuttu, başımın üstünde kutsal hale gördüğünü söyledi. Gelenler küçük odaya sığmaz olunca tuttum, daha büyüğüne taşındım ve gerçek karmaşa, kargaşa işte o zaman başladı. Şeytan beni iyice avucunun içine alıp gözlerimi kör edince pis turnaklarını göremez olmuştum. Dua odasında tam bir çılgınlık yaşanıyordu. Ben dua okurdum, köylü karıları ile kız kuruları durmadan ilahi söylerlerdi. İnsan yemeden içmeden tam bir gün, kimi zaman daha uzun zaman ayakta durursa sıtmaya yakalanmış gibi titremeye başlar, bağırıp çağırarak insanlara etmediğini bırakmaz. Ben de tavaya konmuş hamsi balığı gibi hop hop zıplar, neden yaptığımı bilmeden ortalıkta sıçrar dururdum. Şaşılacak şey doğrusu, istemesen de hoplar zıplarsın; durmadan ellerini, kollarını sallarsın. Sonra o ne korkunç çılgınlıklar, o ne haykırışlar! Delicesine bir dans tutturmuşsunuzdur, yere yıkılınca ya değin birbirinizi kovalarsınız... İşte ben kendimi tümüyle yitirerek böyle bir yanlış yola sapmıştım.”

Jandarma çavuşu gülmeye başladı, ancak ötekilerin gülmediğini görünce ciddileşti.

“Bu düpedüz Malakanlık,⁴ Kafkaslar’da böylelerini çok gördüm,” dedi.

Büfenin duvarında asılı kutsal tasvirin önünde istavroz çıkarp dudaklarını kıpırdatarak dua eden Matvey, “İyi ki ulu Tanrı tepeme yaldırım düşürüp canımı almadı,” dedi. “Edilmiş duam varmış. Toprağı bol olası anam öbür dünyada boş durmamış... Artık kentte herkesin beni ermiş saydığı, kültürlü beylerin, hanımların huzur bulmak için dua odama doluştuğu o günlerde beni bağışlaması için fabrika sahibi Osip Varlamıç’a gitmiştim. O zamanlar böyle bağışlama günleri vardı. Adam beni görür görmez hemen kapıyı arkadan sürgüledi, içeride ikimiz baş başa kaldık. İşte orada bana demediğini bırakmadı. Şunu da belirteyim: Osip Varlamıç öğrenim görmüş bir adam değildi ama ileri görüşlü biriydi. Çok çalışıp kazandığı, Tanrı yolundan ayrılmadığı, sert yaradılışlı biri olduğu için herkes ondan korkar, onun her söylediğini yapardı. Gençliğinde yirmi yıl kadar muhtarlık, belediye başkanlığı yapmış; herkese iyiliği dokunmuş biriydi. Novo-Moskovski Caddesi’ne onun çakıl döşettiğini, katedrali boyatıp sütunlarını malahit taşıyla kaplattığını söylerler. İşte onunla makamında yalnız kalınca, ‘Çoktandır seninle görüşmek istiyordum. Sen kendini ermiş yerine koyuyormuşsun, öyle mi? Hayır, sen ermiş filan değilsin; tam tersine, Tanrı yolundan çıkmış, sapkın, günahkâr bir adamsın,’ dedi. Beni eleştiren sözlerinin sonu gelmek bilmiyordu.

Onun neler söylediğini şu anda size anlatacak durumda değilim. Sanki konuşmuyordu da söylediklerini bir kitaptan okuyordu: Hepsi de gerçeği yansıtan, öğretici, yürek burkucu sözler... Tam iki saat dil döktü. Söylediği sözler içime işledi, gözlerimi nah böylecene açtım. Onu bir süre dinledikten sonra göz yaşlarımı tutamaz oldum. ‘Sade bir insan gibi yaşa! Herkes gibi ye, iç, giyin, dua et. Eğer olağandışı bir şey yaparsan bil ki, iblisin kötü etkisi yüzündendir. Bileklerine vurduğun zincir de,

4 Türkiye’ye de birkaç köy olarak göçmüş bulunan, yıllar önce ülkelerine geri dönen eski tarikattan Ruslar – ç.n.

kendine göre tuttuğun oruçlar da, dua odan da hepsi şeytanın işidir. Kendini bir şey sanan kibirli bir adam olmuştun,’ diye öğüt veriyordu bana.

Ertesi gün kutsal pazartesiydi, ulu Tanrı başıma şu hastalık belasını verdi. Çalışırken birden göbeğim düştü, beni hemen hastaneye kaldırdılar. Çektiğim acıları, döktüğüm gözyaşlarını size nasıl anlatacağımı bilmiyorum! Hastaneden sonra yolunun doğruca cehennem olacağını düşünüyordum, ölmeme kıl payı kalmıştı. Hastane köşelerinde tam altı ayım geçti, iyileşip taburcu olunca ilk işim adam gibi oruç tutmak, gerçek din yoluna girmek oldu. Osip Varlamıç beni evime uğurlarken söylediği son göz gene, ‘Matvey, sakın unutma! Olağandışı ne yaparsan şeytanın yüzündendir,’ oldu.

İşte şimdi herkes gibi yiyor, içiyor, herkes gibi dua ediyorum. Eğer gittiğim bir kilisede pederin üstüne sigara kokusu sinmişse ya da ağzından şarap kokusu gelirse adamcağızı kınamıyorum, çünkü o da bizim gibi ölümlü bir insandır. Gene eğer kentin bilmem hangi semtinde ya da bir köyde bir ermiş bulunduğunu, haftalardır yiyip içmediğini, kendine göre din düzeni kurduğunu işitsem bunun kimin işi olduğunu anlıyorum. İşte böyle, arkadaşlar, bir zamanlar başımdan neler geçtiğini öğrenmiş oldunuz. Ben de şimdi tıpkı ustam Osip Varlamıç gibi amcamın oğlu ile kızını doğru yola getirmek için uğraşıyorum, ama onların beni dinlediği filan yok. Ne yaparsınız, Tanrı bana o yeteneği vermemiş...”

Anlaşıldığı kadariyle Matvey’in yaşamöyküsü onu dinleyenler üzerinde fazla bir etki bırakmamıştı. O konuşmasını bitirince büfeci Sergey Nikanoriç sesini çıkarmadan tezgâhın üstündeki mezeleri toplamaya başladı, jandarma çavuşu ise Matvey’e amcaoğlu Yakov Ivaniç’in varlıklı biri olup olmadığını sordu. Sonra da, “En azından otuz bin rublesi vardır,” diye kendi görüşünü söyledi.

Jandarma çavuşu Jukov kızıl saçlı, sağlam yapılı, ense kulak yerinde bir adamdı. (Yürürken tombul yanakları titrerdi.) Yanında hatırını saydığı biri olmadığı zamanlar bacak bacak üstüne atar, arkaya kaykılarak otururdu. Konuşurken de iki yana

salınır, tasasız kaygısız ıslık çalardı. Duruşundan, tavırlarından karnı tok, sırtı pek bir adam olduğu anlaşılıyordu. Hayli parası olmalıydı, çünkü konu para kazanmaktan açılınca bu işin uzmanı gibi hemen lafa karışırdı. Birinin çiftliğini, atını ya da arabasını sattığı işitenler ona koşarlardı, çünkü aracılık işlerinde çavuşun üstüne yoktu.

Sergey Nikanoriç da, “Yakov İvaniç’ın otuz bin rublesi olmasın mı? Daha fazlası vardır,” dedi.

Matvey’e döndü.

“Dedeniz epey mal mülk edinmişti, hem de pek çok. O ölünce hepsi babanıza, amcanıza kaldı. Babanız genç yaşta öldü, bunun üzerine amcanız her şeyi kendi üstüne yaptı, onun arkasından da Yakov İvaniç kondu bütün bu mala mülke. Siz annenizle manastır manastır dolaşırken, korolarda ilahi söylerken amcanız burada boş durmamıştı.”

Jandarma çavuşu iki yana sallanarak, “Sizin payınıza en azından on beş bin düşer,” dedi. “Meyhaneye ortak olduğunuza göre ellerindeki bütün sermayeye de ortakısınız demektir. Ben sizin yerinizde olsam hemen mahkemeye başvururdum. Bir yandan mahkeme yürüsün; bir yandan da fırsatını kollar, suratını dağıtırdım böyle amcaoğlunun.”

Büfeci ile jandarma çavuşu, Yakov İvaniç’ı sevmezlerdi. Din konusunda onun değişik tutumu inancı zayıfları bile tedirgin ediyordu, birinci neden buydu. Jandarma çavuşunun ondan hoşlanmamasının başka bir nedeni de Yakov İvaniç’ın kendisine rakip olarak alım satım işleriyle uğraşmasıydı.

Büfeci kıskanç bakışlarını Matvey’e dikti.

“Gene de siz ağabeyinizi mahkemeye vermek istemezsiniz. Çünkü kendinizin de epeyce birikmiş paranız vardır nasıl olsa. Kim ne derse desin, varlıklı olmak iyi bir şey. Bir de bana bak-sanıza, yoksulluk çekerek gebereceğim.”

Matvey hiç parası olmadığını anlatmak için çırpındıysa da büfeci onu dinlemiyordu artık. Gene anıları depreşmişti, güçlkle katlandığı, geçmişteki sorunlarını anlatmaya dalmıştı şimdi. Ayrıca her gün karşılaştığı aşağılanmalar yenir yutulur cinsten değildi. Öfkeden kel kafasını ter bastı, yüzü kızardı,

gözlerini kırıştırmaya başladı. Elindeki sucuğu yere çalarak büyük bir üzüntüyle, “Buna yaşamak mı denir!” dedi.

III

Anlatılanlara göre yol kıyısındaki hanı Çar I. Aleksandr döneminde dul bir kadın yaptırmıştı. Avdotya Terehova adındaki bu dul kadın, oğluyla birlikte gelip yerleşmişti bu yöreye. Posta arabasıyla hanın önünden geçenler özellikle ayın aydınlattığı gecelerde hanın sürekli kapalı duran kapısının üstündeki sundurma ile karanlık avluyu görünce burada büyücülerle haydutlardan başka kimse kalmıyormuş gibi bir korkuya kapılırlardı. Posta arabası sürücüleri ise yollarının üzerindeki hanı geçerek geçmez atları daha hızlı kamçılardı. Han sahipleri müşterilere güler yüzlü davranmayıp çok para aldıkları için yolculardan burada pek kalan olmazdı. Yaz ayları bile avlu pislik içindeydi, ortalıkta kocaman yağlı domuzların dolaştığı görülürdü. Terehovların alıp sattıkları beygirler ahıra bağlanmaz, canlarının istediği gibi her yere girip çıkarlarken arada bir avludan dışarı fırlayarak yoldan geçenlere dehşet saçarlardı. O zamanlar çok işlek bir yoldu burası. Mal yüklü araba kervanlarının biri gider, biri gelirdi. O yüzden sık sık tatsız olaylar yaşanırdı. Örneğin otuz yıl kadar önce araba kervanında kavga çıkmış, arabacılar bir tüccarı öldürmüşlerdi. Handan yarım fersah kadar ileride yana yatmış bir haç bugün bile orada durur. Araba kervanlarından başka üç atın çektiği, çingiraklı posta arabaları geçirdi sık sık. Sonra toprak ağalarının ağır, gürültülü landoları hiç eksik olmazdı. Sık sık da kocabaş hayvan sürüleri buradan geçerken ortalığı toza toprağa boğardı...

Demiryolu ile posta yolunun kesiştiği kavşağa yakın bir yerde bir ara istasyonu kurdular, on yıl kadar sonra burası gelişerek bugünkü Progonni İstasyonu yapıldı. Posta yolunun eski işlekliği kalmamıştı. Şimdi buradan yalnız yöre toprak ağaları ile köylüler arabalarıyla gelir giderler, bir de baharda ve güzün küme küme mevsimlik işçiler geçerler. Zamanla han meyhaneye dönüştü, üst katı yangından sonra kullanılmaz oldu, saç

kaplı damı pastan sarardı, önündeki sundurma yavaş yavaş yı-kıldı, ama avluda pislik içinde dolaşan, pembe tenli, yağlı, ko-caman kocaman iğrenç domuzlar eksilmek bilmedi. Arada bir gene beygirlerden biri kuyruğu dikip avludan dışarı fırlıyor, or-talığı velveleye veriyordu. Meyhanede çay verilir, kuru ot, yu-laf, un satılırdı. Votka, bira da satılırdı; isteyen burada içer, is-teyen evine götürürdü. İçki ruhsatı olmadığı için bunlar tezgâh altından veriliyordu müşterilere.

Terehovların bir özelliği de çok dindar olmalarıydı, o yüz-den yörede Bogomolov⁵ lakabıyla anılırlardı. Herkesten kopuk, ayı gibi gözden ırak yaşadıkları, her şeye kendi kafalarına göre yorum getirdiklerinden olacak, din yolunda hayallere sapma-ya, kuşkulu davranmaya eğilimliydiler; o nedenle birkaç ku-şak hep kendilerince tapınma yolu tutturmuşlardır. Hanı yap-tıran Avdotya Nine eski tarikattandı, oğlu ile iki torunu (Mat-vey'le Yakov'un babaları) normal Ortodoks kilisesine gitmek-le, papazlarla sıkı fıkı görüşmekle birlikte atadan kalma tasvir-ler önünde dua etmeyi de bırakmadılar. Avdotya Nine'nin oğlu yaşlanınca et yemeyi tümüyle kesti, ayrıca, konuşmayı günah saydığı için büyük bir sessizliğe gömüldü, iki oğlu ise kendile-rine göre bir din anlayışı geliştirdiler. Dinde İncil'de yazılanlar dışında derin anlamlar arıyorlar, her sözcüğün ayrı bir giz taşı-dığına inanıyorlardı. Avdotya Nine'nin torununun oğlu (Mat-vey) küçüklüğünden beri dinsel hayaller içinde yaşadı, bu dav-ranışı az kaldı yaşamına mal oluyordu; Yakov İvanıç ise Orto-doks mezhebi kurallarına uygun tapınıırken karısının ölümün-den sonra birdenbire kiliseden ayağını kesti, evinde dua etme-ye başladı. Onun bu tutumu üzerine kız kardeşi Aglaya da ki-liseye gitmeyi bıraktı, üstelik yeğeni Daşutka'yı da göndermez oldu. Aglaya hakkında dolaşan bir söylenti vardı: Sözde gençli-ğinde Vedenyapino köyüne Khlisti'lerle⁶ görüşmeye gidermiş, aslında kendisi de bir Khlisti'ymiş, başına beyaz yazma bağla-masının nedeni buymuş.

Yakov İvanıç, Matvey'den on yaş büyüktü. Uzun boylu, be-

5 Tanrı'ya tapan, Tanrı duacısı – ç.n.

6 Eski tarikat mensubu, raskolnik, malakan – ç.n.

line değin inen, bembeyaz, değirmi sakallı, gür kaşları yüzüne sert, hatta öfkeli bir anlam veren, gösterişli bir adamdı. Pahalı kumaştan Rus köylüsü tipi uzun entari ya da koyu renkli Romanov gocuğu giyerdi. Genelde giyimine kuşamına özen gösterirdi, kuru havalarda bile ayağından çizmesini çıkarmazdı.

Kiliseye gitmemesinin nedeni, ona göre dua usullerinin onun inandığından başka türlü olması, ayrıca papazların izin verilenin dışında şarap içmeleri, tütün kullanmalarıydı. Evinde dua ederken kız kardeşi de yanında dururdu. Vedenyapino Kilisesi'nde sabah duası sırasında bazı bölümler atlanır, akşam duası ise büyük yortularda bile yapılmazdı. Yakov İvanıç evinde tapınırken hiçbir duayı atlamaz, İncil'den bir bölümün her satırını tek tek okuyarak duasını tamamlardı. Boş zamanlarında ise peygamberlerin yaşamını okurdu. Günlük yaşantısında tümüyle din kuralları geçerliydi; diyelim Büyük Perhiz'de dinin gereklerine göre günlerden birinde şarap içilecekse canı istemediği halde "ruhunun dinçliği" için o gün şarap içerdi.

Tanrı'ya yakarması, ilahi söylemesi, oruç tutması, dua odasını tütsülemesi Tanrı katında mutluluğa erişmek için değildi; tümüyle din kurallarına uymak içindi. Onun anlayışına göre insanoğlu dinsiz, inançsız yaşayamazdı; o bakımdan dinin gerekleri gününe, zamanına uygun olarak, her sabah ve her akşam aksatılmadan yerine getirilmeli, Tanrı'ya aynı söz ve niyetlerle yakarılmalıydı. Yaşamak bizim için nasıl kaçınılmazsa Tanrı'ya yakarmanın da onun koyduğu kurallara göre yapılması gerekirdi. O bakımdan her gün okunacak dua, söylenecek ilahi, Tanrı'nın isteklerine uygun olmalıydı. Bu duruma göre Paskalya'nın ilk günü Yuhanna İncili'nden ilk bölüm okunur, Paskalya'dan İsa'nın göğe çıktığı güne kadar bilmem hangi dualar okunmadan atlanırdı. Bu kurallara uymak, dinin gereklerini sıkı sıkıya uygulamak Yakov İvanıç'a büyük bir haz veriyordu. Eğer bir durum dolayısıyla kurallara uyamaz, diyelim dua etmesi gerektiği zamanda kente mal almaya ya da iş için bankaya giderse bütün günü tedirginlik duyarak yaşardı.

Amcasının oğlu Matvey hiç beklemediği bir zamanda fabrikadaki işinden ayrılıp baba evine döner gibi meyhaneye sı-

ğınınca Yakov İvanıç'ın bütün düzeni bozuldu. Matvey onlarla birlikte dua etmek istemiyor, yemek saatlerine uymuyor, sabahları geç kalkıyor, sağlık durumunu ileri sürerek perhize uyması gereken çarşamba, cuma günleri süt içiyordu. Ayrıca dua odasına gelip, "Ağabeyciğim, aklınızı başınıza toplayın! Tanrı'ya böyle yakarılmaz. Vazgeçin bundan!" diye bağırması vardı ki, işi iyice çığırından çıkarıyordu. Bu sözler üzerine Yakov İvanıç'ın tepesi atıyor, kız kardeşi Aglaya ise öfkelenerek sövüp saymaya başlıyordu. Matvey geceleyin gizlice dua odasından içeri girip, "Ağabeyciğim, sizin dualarınız Tanrı katına ulaşmaz. Çünkü kutsal kitapta 'Önce kardeşinle iyi geçin, sonra bana karşı görevlerini yerine getir!' diye yazar. Ama siz böyle yapmıyorsunuz, üstelik tefecilikle uğraşıp şarap satıyorsunuz. Böyle şeyler yapmayın!" diyordu.

Yakov İvanıç'a göre günleri laklakla geçen, işe yaramaz insanların boş laflarıydı bunlar. Böyleleri "kardeşinle iyi geçin, yakınlarını sev" gibi sözleri dua etmemek, oruç tutmamak, kutsal kitap okumamak için söylerlerdi. Çalışmayı sevmedikleri için de her türlü kazancı kötülerler, paranı işletirsen "Tefecilik yapıyorsun!" derlerdi. Çünkü züğürtlük, para biriktirmekten, kazandığını korumaktan, kısacası zengin olmaktan daha kolaydı.

Bununla birlikte artık huzuru kaçırmıştı, eskisi gibi iç rahatlığıyla dua edemiyordu. Dua odasına girip kutsal kitabı açar açmaz, "Acaba Matvey gene gelip dua etmeme karışacak mı?" diye yüreğine bir korku düşüyordu. Gerçekten de fazla gecikmeden içeri dalıyordu amcaoğlu. "Aklınızı başınıza toplayın ağabeyciğim! Böyle yakarmaktan vazgeçin!" diye başlıyordu. Aglaya ağza alınmayacak küfürler ediyor, kendisinin öfkeden kan beynine sıçırıyordu. Yakov, "Defol git evimden!" dedikçe Matvey, "Burası benim de evim!" karşılığını veriyordu.

Her ne kadar yeniden dua etmeye, ilahi söylemeye başlıyorsa da ruhunu bir tedirginlik sarmıştır artık; önündeki kitaba okumadan bakarak düşüncelere dalıyordu. Amcaoğlunun söylediklerini boş sözler olarak adlandırmakla birlikte son zamanlarda onun da içini kurt kemirmeye başlamıştı. Çok iyi biliyor-

du ki, zengin bir adamın cennete gitmesi kolay değildi, üç yıl önce çalınmış bir atı uygun fiyatla satın aldığını unutamıyordu, rahmetli karısı sağken birisi meyhanede onun verdiği içkiden ölmüştü, bu da aklından çıkmıyordu.

Tedirginliği geceleri de geçmeyip kuş uykusu uyuduğu için Matvey'in sabahlara değin yatağında oflayıp pufladığını işite-rek onun çini fabrikasını çok özlediğini düşünüyordu. Kendisi de yatağında bir o yana, bir bu yana dönüp duruyor; çalıntı at, meyhanesinde içkiden ölen sarhoş, İncil'deki deveyle ilgili söz-ler aklından çıkmıyordu.

Eskiden sık sık aklını çelen dinle ilgili garip hayalleri yeni-den canlanacağı benziyordu. Öte yandan martın sonu yaklaştığı halde kar yağışı dinmek bilmiyor, sanki ortalık kışmış gibi sürekli bora fırtına esiyor, baharın yakın olduğuna inanası gel-miyordu. Havanın bu durumu iyice kabak tadı vermeye başla-mıştı; insanın canı yalnız bu havada kavga etmek, hır çıkarmak istiyordu. Hele geceleri fırtına uğuldarken üst kattaki gürültü-den evde durulmuyordu, sanki birileri paldır küldür dolaşıyor-du yukarıda. İşte o zaman Yakov İvaniç'ın garip hayalleri daha bir azıyor, başı çatlayacak gibi ağrıyor, tüm uykusu kaçıyor.

IV

Paskalya'nın son pazartesi günü Matvey odasında, Daşutka'nın Aglaya'ya şunları söylediğini kulaklarıyla duymuştu:

“Halacağım, dün Matvey Amca bana oruç tutmamamı söy-ledi.”

Matvey yeğeniyle arasında geçen konuşmayı anımsadı, sözle-rinin çarpıtılmasına kızarak, “Yeğenim, boşuna günaha giriyor-sun!” dedi inleyerek. “Oruç tutulmaz olur mu? Peygamberimiz kırk gün perhiz yapardı. Ben sana yalnız zayıf bünyeli insanla-rın oruç tutmamaları gerektiğini söyledim.”

Döşeme silmekte olan Aglaya alaycı bir sesle (pazar günleri dışında sürekli döşeme siler, böyle zamanlarda siniri tepesine çıkardı), “Sen fabrikada büyük işler yapmış amcanı dinle, baş-ka kimseye kulak asma!” dedi. “Çünkü doğruları yalnız o bilir!

Sonracığıma fabrikada nasıl oruç tutarlarmış, bir de onu sor! Amcan olacak adamın, sevgilisi yosmayla perhiz ayında gizli gizli süt zıkkımlandığını sen nereden bileceksin? Kendisi başkasına talkın verir, ama sevgili edinmekten geri kalmaz. Sor bakalım, paracıklarını kime kaptırdı!”

Matvey dul kadının orada dua odası açtığı günlerde kocakarılarla, evde kalmış kızlarla oturup kalkıp dua ettiği dönemde kızlardan biriyle gönül ilişkisi kurduğunu, ondan bir çocuğu olduğunu bıcılğan bir yara gibi saklardı herkesten, işinden ayrılıp baba evine dönerken biriktirdiği paranın hepsini sevdiği kadına bırakmış, yol harçlığını bile fabrika sahibinden almıştı. Cebinde topu topu birkaç ruble parayla dönmüştü; onu da burada çaya, muma harcıyordu. “Gizli sevgilisi” sonra ona mektup yazıp çocuğun öldüğünü bildirmiş, kalan parayı ne yapacağını sormuştu. Mektup her nasılsa Aglaya’nın eline geçtiği için fırsat buldukça “sevgilisi yosma”yı Matvey’in başına kakardı.

Aglaya, “Az değil, dokuz yüz ruble!” dedi. “Canı çıkası karıya, fabrikadan edindiği kaltağa yedirdi hepsini!”

Öfkesini yenemediği için bağıra bağıra konuşuyordu.

“Orada sesini çıkarmadan yatarsın, değil mi, pis asalak? Bir gün seni nasıl parça parça edeceğim, görürsün! Dokuz yüz rubleye hiç acımadan, tümünü bayırın yosmasına bağışladın! Şurada yeğenin Daşutka var, yabancı değil ki, getirip ona vereydin! Ya da Belev’e, Mariya’nın öksüzlerine göndereydin! O sürtük karı bir gün geberir de görürüm! Boynu altında kalsın, iyi gün görmesin, e mi!”

Ara dua saati yaklaştığı için Yakov İvanıç dua odasından kız kardeşini çağırdı. Bunun üzerine Aglaya yıkanıp temizlendi, başına beyaz yazmasını örttü, hiçbir şey olmamış gibi sessizce sevgili ağabeyinin yanına gitti. Aglaya, amcası Matvey’le tartışırken ya da meyhanede köylülere çay verirken gözleri velfecir okuyan cadı karının biri olurdu; ama dua odasında süt dökmüş kedi gibi uysallaşır, sanki gençleşip temiz yüzlü, duygulu bir kadın olur, hatta dudaklarını bile yürek biçiminde büzerdi.

Yakov İvanıç ara duaları bile Büyük Perhiz’deymiş gibi uzatarak, iç karartıcı bir sesle okurdu. Biraz okuduktan sonra durup

bekledi, evdeki sessizliğe kulak kabarttı, ardından yaptığı işten büyük tat alarak yeniden okumaya başladı. Bu sırada ellerini saygıyla önünde kavuşturmuştu; gözlerini arkaya deviriyordu, bir yandan sallanıyor, bir yandan da derin derin içini çekiyordu. Tam o sırada dışarıdan birtakım sesler duyuldu. Jandarma çavuşu ile büfeci Sergey Nikanoriç, Matvey’i görmeye gelmişlerdi. Yakov Ivaniç evde yabancılar olduğunda ilahi söylemeye, yüksek sesle dua etmeye utanırdı; şimdi de gelenlerin seslerini duyunca fısıltıyla, yavaş yavaş dua etmeye başladı. Büfecinin söyledikleri dua odasından tek tek duyuluyordu:

“Şçepovo köyünde bir Tatar var, meyhanesini bin beş yüz rubleye devrediyor. Peşin beş yüz ruble ödenir, kalanına senet verilirse hemen bırakmaya hazır. O bakımdan, Matvey Vasilyiç, bana bu parayı borç verirsiniz size minnettar kalırım. Size ayda yüzde iki faiz ödeyeceğim.”

Matvey, “Bende para ne gezer!” diyerek şaşkınlığını belirtti. “Kim kaybetmiş de ben bulmuşum parayı?”

Jandarma çavuşu araya girdi:

“Yüzde iki iyi faiz, daha iyisini nereden bulacaksın? Paran yastık altında yattıkça güvelerin kemirmesinden başka bir işe yaramaz. Ver parayı şu adama işte!”

Neden sonra konuklar ayrıldılar, ortalığa bir sessizlik çöktü. Yakov Ivaniç yeniden yüksek sesle yakarmaya, ilahi söylemeye başlamıştı ki, kapıdan Matvey’in seslendiğini işitti:

“Ağabeyciğim, atı arabayı verin de Vedenyapino’ya kadar gidip geleyim.”

Yakov’un yüreğini gene bir tedirginliktir sardı.

“Atların ikisinin de işi var. Yanaşma biriyle domuz götürdü, doru tayla da ben duamı bitirir bitirmez Şuteykino’ya gideceğim.”

Matvey öfkelen-di.

“Ağabeyciğim, atları istediğiniz zaman siz kullanıyorsunuz da niçin ben kullanamıyorum?”

“Ben iş peşindeyim. Senin gibi gezmeye gitmiyorum.”

“Bütün mala ortak olduğumuza göre atlara da ortağız. Bunu böyle bilmeniz gerekir ağabeyciğim.”

Bir sessizlik oldu. Yakov bir yandan dua ediyor, bir yandan da Matvey'in kapıdan uzaklaşmasını bekliyordu.

Matvey, "Ağabeyciğim, ben hasta bir adamım, malda mülkte gözüm yok. Hastalığım süresince karnımı doyurmam için ortak paranın bir bölümünü bana verin, o zaman burada bir saat kalmaz, çeker giderim," dedi.

Yakov sesini çıkarmadı. O da Matvey'den bir an önce kurtulmak istiyordu, ama şimdi metelik ödeyecek durumda değildi, çünkü parasının hepsi şurada burada işletmedeydi. Ayrıca Terehovların soyunda mal bölüşümü deñen bir olay yoktu, bölüşmek sonuçta aileyi batmaya götürürdü.

Yakov sesini çıkarmıyor, Matvey'in kapının önünden çekilmesini bekliyordu. Tek korkusu vardı şimdi: Kız kardeşi sabahki gibi sövüp saymaya başlarsa, o zaman ne yapacaktı? Neyse Matvey gitti en sonunda, o da kendi işine döndü. Ancak dua etmenin zevki mevki kalmamıştı artık; yerlere kadar eğilirken başı dönüyor, gözlerinin önü kararıyor, inilti gibi çıkan sesinden midesi bulanıyordu. Böyle moral bozukluklarıyla geceleri karşılaştığında bunu uykusuzluğa yorardı, oysa şimdi vakit gündüzdü. Sanki tepesine, omuzlarına şeytanlar binmişti.

Ara duaların hepsini bitirdikten sonra içinde büyük bir sıkıntı ve öfkeyle Şuteykino köyüne gitmek üzere yola koyuldu. Geçen güz Progonni İstasyonu yakınında hendek kazan işçiler meyhaneye on sekiz ruble borç takıp kaçmışlardı. Hendeği kazdıran müteahhidi, Şuteykino'dan ayrılmadan bulup parayı ondan almalıydı. Karlar eriyip ardından birkaç kez tipi bastırdıktan sonra yollar iyice bozulmuştu. Kimi yerlerde derin çukurlar açılmış, buralara su dolup buzlaşmış, kimi yerlerde de toprak kayıp yolu iyice darlaştırmıştı. Buralarda arabayı, kızağı düzgün sürmek, karşıdan gelenlere yol vermek bayağı zordu. O gün sabahtan başlayarak hava değıştiği için rutubetli, soğuk bir rüzgâr esiyordu.

Karıdan uzun bir kızak dizisi gözüktü; atları kadınlar sürüyor, kızaklarla tepeleme yığılı tuğlaları taşıyorlardı. Onları görmek Yakov kendi kızağını yana çevirince hayvan karnı-

na değin kara saplandı. Yol burada iyice daraldığından kendisi sola doğru kaykılarak bekliyor, karşıdan gelenler ise ona çarpmamak için kızaklarını sağa doğru yatırıyorlardı. Uzun kızak dizisi böyle yavaş yavaş geçip gitti. Rüzgârın uğultusu arasından kızakların karlar üstünde gıcırdaması, sıska beygirlerin po-furtusu, kadınların birbirlerine seslenmeleri duyuluyordu. Kadınlar gözlerini ona dikerek, “Bizim Bogomolov gene bir yerlere gidiyor,” diyorlardı.

Başka bir kadın da, “Görünüşe bakılırsa kar Yegor Yortu-su’na değin kalkmaz, daha çekeceklerimiz var!” diyerek içini çekti.

Yakov kızak dizisinin sonuna değin yana kaykılarak oturdu, yüzüne çarpan rüzgârdan dolayı hep gözlerini kıstı, bu sırada atlarla kırmızı tuğlalar gözlerinin önünden birbiri ardından geçti durdu. Belki rahatsız oturmaktan dolayı böğrünün ağrması beş-on ruble için Şuteykino’ya gitmesini gereksiz bir çaba gibi gösterdi, ertesi gün oraya yavaşmasını göndermenin daha uygun düşeceğini düşünmeye başladı. Aynı anda da uykusuz geçirdiği bir gece önce aklına gelen deveyle ilgili sözler, çaldığı atı getirip satan köylü, içkiden ölen sarhoş adam, semaverlerini rehin bırakan kadınlar yeniden günah işlemiş gibi onu bunalttı. Gerçi ticaretle uğraşan herkes daha çok para kazanmanın yolunu arardı, ama Yakov artık bıkmıştı böyle işlerden, bu düzenden bir an önce elini eteğini çekmek istiyordu. Akşam eve dönüşte uzun uzun dua etmek, Tanrı’ya yakarmak da can sıkıcı geliyordu şimdi. Rüzgâr habire yüzünü kamçılıyor, yakasını kaldırıp kaldırıp omuzlarına çarpıyordu; sanki kafasına üşüşen düşünceleri kulağına fısıldayan da bu rüzgârdı. Önünde uza-yıp giden, çocukluğundan beri tanıdığı kırlara bakarken gençlik günlerinde de kafasında aynı kaygılı düşüncelerin eksik olmadığını, onu dinden soğutan aynı hayallerin o zaman da kendisini rahatsız ettiğini anımsadı.

Kırların ortasında yalnız başına yolculuk birdenbire korkutucu gelmeye başladı, atının başını geriye çevirdi, kızak dizisinin arkasından hızla sürdü. Kadınlar, “A, Bogomolov geriye döndü!” diyerek gülüşüyorlardı.

Perhiz dolayısıyla evde yemek pişmediği, semaver kaynamadığı için gün bir türlü geçmek bilmiyordu. Atın koşumunu çözüp çoktan ahıra kapatmış, istasyona un göndermiş, iki kez dua okumaya durmuş, gene de bir türlü akşam olmamıştı. Kız kardeşi Aglaya da evdeki bütün döşemeleri silmiş, yapacak başka bir işi olmadığı için sandığının içindekileri yeni baştan düzene koymuştu. Çeyiz sandığının kapağının içi şişelerden kopardığı etiketlerle kaplıydı. Matvey ise aklıktan karnı guruldayarak bir köşede hüzünlü hüzünlü oturuyor, bir şeyler okuyor ya da ayrıldığı fabrikayı aklına getiren çini kaplı sobayı seyrediyordu. Geç vakitlere değin uyuyan Daşutka bir ara kalkarak hayvanları suvarmaya götürdü. Ancak kuyudan su çekerken ip koptu, su kovası kuyunun dibine düştü. Bunun üzerine yanaşma, kovayı çıkarmak üzere kanca aramaya koyuldu. Daşutka kancanın kuyunun dibine erişmeyeceğini belirtmek için “Kuyu dirin, dirin!” diye çırpınıyor, yanaşma onun ne demek istediğini anlamadığı için kızı ters ters bakıyordu. Bir ara dayanamayarak Daşutka’ya yakası açılmadık bir küfür savurdu. Cahil kız ondan geri kalır mı? O da bastı küfürlerin en sunturlularını. Bunları ancak meyhanede sarhoş köylülerden öğrenmiş olabildi. Kızının ağzından çıkanları işiten Yakov dehşet içinde kalarak bağırmaya başladı:

“Ağzından çıkanları kulakların işitmiyor mu, utanmaz karı! Bu sözleri nasıl ağzına alırsın?”

Daşutka babasına şaşkın şaşkın baktı, az önce söylediği sözleri niçin ağzına alamayacağını anlamamıştı. Zavallı baba! Kızına öğüt vermek, aklını başına devşirmek istiyordu, gelgelelim kızı böyle şeylere öylesine yabancıydı ki! Cahilliği yanında son derece görgüsüz, ilkel, üstelik onun düşündüğünün ötesinde dinden, imandan uzak... Yakov kızının karlarla örtülü ıssız ormanın ortasında sarhoş köylüleri dinleye dinleye bu hale geldiğini bildiği için ona kafasının almayacağı bir sürü öğüt vermenin gereksizliğini düşündü ve elini sallayarak dua odasına döndü.

Bu olaylar yaşanırken jandarma çavuşu ile büfeci Sergey Nikanoriç yeniden Matvey’le konuşmaya gelmişlerdi. Yakov İva-

nıç bu üç kişinin üçünün de dinsiz inançsız olduğunu, üstelik bu durumlarının kendilerini kesinlikle rahatsız etmediğini düşündü. Böylelerinin yaşantısı ona göre bir köpeğinkinden farklı değildi. Hiçbir anlamı olmayan, saçma, sonu aydınlık gözükmeyen bir yaşantı! Bu durumdan son derece tedirginlik duyduğu için şapkasını giymeden avludan geçti, kendini sokağa attı. Lapa lapa yağın karın altında yumruklarını sıkıyor, değirmi koca sakalı rüzgârdan dalga dalga savruluyor, başını durmadan iki yana sallıyordu. Sanki başının, omuzlarının üstüne şeytanlar çökmüştü, yolun ortasında yürüyen o değil, yabanıl, korkunç, iri bir hayvandı. Bu hayvan yürürken şöyle bir bağırırverse sesi ormanı, kırları baştanbaşa doldurur korkudan çevrede herkesin ödü patlardı...

V

Yakov İvaniç eve döndüğünde jandarma çavuşu ayrılmış bulunuyordu, büfeci ise Matvey'in odasında hesap kutusuyla hesap yapmaktaydı. Sergey Nikanoriç eskiden hemen hemen her gün meyhaneye uğrar, bununla da yetinmeyip fırsat buldukça eve Yakov İvaniç'i görmeye gelirdi; son zamanlarda ise Matvey'in odasına dadanmıştı. İşi gücü hesap kutusuyla bir şeyler hesaplamaktı. Bu sırada gergin, kızarık yüzünü terler basıyor, Matvey'den durmadan para istiyor, şakaklarını sıvazlayarak eskiden birinci sınıf istasyonlarda subaylara konyaklı meyve salatası hazırladığını, şölenlerde beylere-paşalara kendi eliyle çığa balığı çorbası sunduğunu anlatıyordu. Adamcağızı istasyon büfelerinden başka bir şey ilgilendirmiyor gibiydi; ağzını açınca yalnız konyaklı meyve salatasından, servis takımlarından, şaraplardan söz ediyordu. Bir keresinde istasyonda çocuğunu emziren genç bir kadına çay verirken, hoş bir şey söylemiş olmak için, "Annenin memesi bebek için zengin bir büfedir," demişti.

İşte Matvey'in odasında hesap kutusuyla uğraşırken ondan gene para istedi, kendisinin Progonnı İstasyonu'nda ömür tüketecek adam olmadığını söyledi, sonra da ağlamaklı bir ses-

le birkaç kez, “Söyleyin lütfen, ben şimdi nereye gideyim? Burada çürüdüğüm yetmedi mi! Kendimi nasıl kurtarayım?” diye dert yandı.

Daha sonra Matvey mutfağa giderek bir gün önceden kalma haşlanmış patatesleri soymaya başladı. Ortalık iyice sessizleştiği için Yakov İvanıç büfecinin gittiği kanısına vardı. Vakit hayli ilerlemiş, akşam duası zamanı gelmişti. Yakov İvanıç, kız kardeşini de çağırarak dua odasına kapandı, evde kimse olmadığını düşünerek yüksek sesle yakarmaya başladı. Bir yandan dua okuyor, bir yandan ilahi söylüyordu; oysa o sırada kafasında bambaşka düşünceler vardı. “Tanrım, bağışla biz günahkâr kullarını! Bağışla bizi!” diyordu durmadan. Onun böyle ateşli ateşli fısıldaması, yerlere kadar eğilerek selam vermesi, başını deli gibi iki yana sallaması karşısında Aglaya ağabeyine şaşkın şaşkın baktı. Yakov İvanıç’ın bir korkusu da her an Matvey’in içeri giriverecek olmasıydı. Gene dayanamayıp gelecekti. Amcaoğluna karşı ateşli duaların, yerlere kadar eğilmeleri söndüremediği bir öfke doldurmuştu yüreğini. Gerçekten de az sonra geldi Matvey, dua odasının kapısını açarak sessizce içeri daldı.

“Ağabeyciğim, yapma böyle şeyleri! Günahtır, günah! Aklını başına topla!” demeye başladı.

Öfkeden yumruklarını sıkıyan Yakov İvanıç amcaoğluna vurmamak için kendini zor tuttu, dua odasından koşarcasına çıktı. Bir süre önce kendini korkunç bir hayvan gibi sokağa attığı zaman yüreğini dolduran canavarca duygular yeniden depreşmişti. Sofayı geçip meyhane bölümüne girdi. Köylüler burada sürekli çay, sigara içtikleri için içerisi dumana boğulmuştu. Okkalı adımlarla döşemeyi dövercesine yürüdü, raflardaki çay fincanları şangırdadı, masalar, sandalyeler sarsıldı.

Biliyordu ki, Tanrı’ya yakarma tarzı çoktandır kendisinin de hoşuna gitmiyordu. Böyle dua edilmez, ilahi okunmaz, selam verilmezdi... Bir an önce aklını başına toplamalı, gerektiği gibi dua edip yaşamalıydı. Ama nasıl? Bunu bir bilebilseydi! Belki böyle yolunu sapıtıp ortalıkta sersemce şeyler yapması şeytanın hoşuna gidiyordu. Ah, biri ona nasıl dua edileceğini bir öğretseydi! Ne yapacaktı şimdi? Nasıl yaşayacaktı? Başını ellerinin

arasına alıp bir çıkış yolu bulmaya çalıştıysa da Matvey’le aynı çatı altında bulunması sakın düşünmesini engelliyordu. Yakov Ivaniç hızla müşteri bölmesinden ayrıldı.

O sırada Matvey mutfakta, önünde bir tabak, haşlanmış patates yiyordu. Hemen oracıkta fırının yanında oturan Aglaya ile Daşutka kelepten iplik sarmaktaydılar. Fırın ile Matvey’in oturduğu masanın arasında ütü masası, üstünde de soğuk bir ütü vardı.

Matvey, “Kardeşçiğim, bana biraz yağ verir misiniz?” dedi Aglaya’ya.

Beriki şaşırdı.

“Aa! Böyle bir günde yağ yenir miymiş!”

“Ama ben papaz değilim, keşiş de değilim. Çoğu kimseler gibi Tanrı’nın sade bir kuluym. Hele sağlığım bozuk olunca süt bile içebilirdim.”

“Anladım, senin çalıştığın fabrikada her naneyi yerler.”

Aglaya böyle diyerek amcaoğlunun önüne yağ şişesini koydu. Matvey’in günaha girdiğini göstermek için öfkeli öfkeli sırtarak şişeyi masaya “küt” diye vurmuştu. O sırada Yakov girdi içeriye.

“Sana perhizde yağ yenilemeyeceğini kaç kez söyledim!” diye bağırdı.

Aglaya ile Daşutka irkildiler, Matvey ise ona aldırmaksızın şişeden tabağına yağ boşalttı, bunu yemeye başladı. Bunun üzerine Yakov, “Sana yağ yenilmeyeceğini söylüyorum, işitmiyor musun?” diye daha yüksek sesle bağırdı, tabağı kapıldığı gibi havaya kaldırdı, olanca hızıyla yere çarptı. Tabak tuzla buz olup parçalandı.

Matvey süt dökmüş kedi gibi süklüm püklüm durduğu halde Yakov yumruğunu masaya vurarak bir daha bağırdı:

“Bu zıkkımı yeme demedim mi sana!”

Matvey’in yüzü sapsarı kesilmişti. Ağzındaki yemeği çiğneyerek ayağa kalktı.

“Ağabeyciğim, aklınızı başınıza toplayın!”

Amcaoğlunun sesinden, yüzündeki kırışıklardan, sakalına yapışmış ekmek kırıntılarından, ağzını oynatmasından iyi-

ce deliye dönen Yakov, “Defol git evimden! Hemen çık!” diye haykırdı.

“Ağabeyciğim, kendinize gelin! Şeytana uymayın!”

“Sus!” Ayaklarını yere vurdu. “Yıkıl karşımdan!”

Öfkelenmeye başlayan Matvey de sesini yükseltti:

“Madem öyle, şunu belirteyim ki, siz Tanrı yolundan sapmışsınız, zındığınız birisiniz! Şeytan gözünüzü kör etmiş, gerçekleri görmüyorsunuz! Sizin gibiler oturup kalkıp dua etse ne işe yarar ki? Vakit geçirmeden pişmanlık getirin! Daha fazla günaha batmayın! Aklınızı başınıza toplayın!”

Yakov onu iki omzundan birden kavradı, masa başından kaldırıp mutfağın ortasına doğru sürükledi. Beriki iyice afallamıştı. Yüzü korkudan daha bir sarardı. “Ne oluyor? Ne yapıyorsunuz?” diye homurdanıyor, Yakov’un elinden kurtulmaya çalışıyordu. Bu sırada ağabeyinin gömleğine yapıştı, gömleğin yakası yırtılarak elinde kaldı. Onun bu hareketi Aglaya’ya ağabeyini dövmek istiyormuş gibi gözüküyordu için masanın üstünde duran yağ şişesini kapıldığı gibi var gücüyle Matvey’in kafasına indirdi. Matvey bir an sarsıldı, yüzü durgunlaştı, çevresine kayıtsız kayıtsız baktı. Heyecandan derin derin soluyan, şişenin canlı bir yaratılmış gibi tok bir ses çıkararak kırılmasından büyük bir zevk alan Yakov, Matvey düşmesin diye onu sımsıkı kavradı, bir yandan da masanın üstünde duran ütü parmağıyla birkaç kez Aglaya’ya gösterdi. (Bunu çok iyi anımsıyordu.) Ancak ellerinden aşağı doğru kan aktığını, Daşutka’nın hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başladığını, ütü masasının gürültüsüyle devrildiğini, Matvey’in boş bir çuval gibi olduğu yere yığıldığını gördükten sonra olanları anladı, Matvey’e karşı duyduğu bütün öfkesi geçti.

Soğuk ütü hâlâ elinde tutan Aglaya, “Gebersin köpek!” dedi eksilmeyen bir kinle.

Kırmızı kan damlaları sıçrayan beyaz yazması omzundan aşağı kaymış, saçları dağılmıştı.

“Bayırın iti, ne olacak! Canı cehenneme!”

Durum dehşet vericiydi. Daşutka elinde bir kelep iple fırının yanında oturuyor, hıçkırığa hıçkırığa ağlıyor, garip sesler çı-

kararak öne doğru eğilip eğilip kalkıyordu. Ama daha da korkuncu kana bulanmış patateslerdi. Yakov yere saçılan kanlı patateslere basmamaya çalışarak kapıya doğru yürüdü. A, bir de ne görsün? Büfeci Sergey Nikanoriç eşikte durmuyor mu? Böyle bir şeyi düşünde görse bu kadar korkup ürpermezdi. Elinde hesap kutusuyla orada dikilen büfeci olanları korkulu bir yüzle bir süre izledikten sonra geriye döndü; sofaya, oradan da dışarıya fırladı. Durumu ancak o zaman kavrayan Yakov adamın arkasından yürüdü.

Bir yandan kanlı ellerini karlara siliyor, bir yandan da nasıl davranması gerektiğini tasarlıyordu. Yanaşmasına izin verdiği, adamın o geceyi köyünde, ailesinin yanında geçirmek üzere evden ayrıldığı şimşek gibi çaktı zihninde. Yortu arifesinde evde domuz kesmişlerdi, avludaki karlar kan lekeleri içindeydi, hatta kızıağın ön girişlerine, kuyunun kenarına da kan sıçramıştı. Bu durumda ortalığın kana bulanması kimsede kuşku uyandırmayacaktı. Her ne kadar cinayeti gizlemek korkunç bir şeyse de istasyondan jandarma çavuşunun gelmesi, ılık çalarak alaycı alaycı yüzüne bakması, köylülerin Aglaya ile onu, ellerine kelepçe takıp bucağa, oradan da ilçe merkezine götürmeleri kadar korkunç değildi. Köyden çıkarlarken herkes başlarına üşüşecek, sevinerek “Bogomolovları hapse götürüyorlar!” diye bağıracaklardı. En iyisi başlarına gelecekleri geciktirmek, bu acıyı elden geldiğince geriye atmaktı.

Avluda büfecinin arkasından yetişerek, “İsterseniz size bin ruble borç vereyim,” dedi. “Olanları başkalarına anlatınca elinize ne geçecek? Nasıl olsa ölen birini diriltemezsiniz...”

Arkasına bakmadan adımlarını hızlandıran büfeciye yetişmekte zorluk çekiyordu.

“Durun, bin beş yüz veririm!”

Hızlı hızlı yürüyen büfeciye yetişemediği için soluk soluğa kaldı. Beriki, kendisini de öldürecekleri korkusundan olacak, iyice arayı açmıştı. Demiryolu geçidini aştıktan, geçit ile istasyon arasındaki yolu yarıladıktan sonra bir an dönüp geriye baktı, Yakov’un geride kaldığını görerek adımlarını yavaşlattı. İstasyonda, hat boyunca kırmızı, yeşilli ışıklar yanıyordu,

rüzgâr dinmişti, ancak kar lapa lapa yağmaya devam ettiği için yolun üstü bembeyaz karla kaplıydı. Sergey Nikanoriç istasyona varınca durdu, bir dakika düşündü, sonra kararlı adımlarla geriye döndü. Hava kararmaya başlamıştı.

“Bin beş yüz rubleyi kabul ediyorum Yakov İvaniç,” dedi. “Kimseye bir şey söylemem.”

VI

Yakov İvaniç’ın parasının bir bölümü bankadaki vadeli hesaba yatırılmıştı, bir bölümü de rehin aldığı mallar karşılığında müşterilerde bulunuyordu. Elindeki para ise yalnız işletme giderlerine yetecek kadardı.

Mutfığa girerek kibrit konulan teneke kutuyu el yordamıyla buldu, bir kibrit çaktı. Mavi kükürt alevi ortalığı hafifçe aydınlattığı sırada yerde yatan ölüye gözü takıldı. Matvey masanın yanında boylu boyunca uzanmıştı, üstü beyaz bir çarşafı örtülü olduğu için yalnız çizimleri gözüküyordu. Köşeye gizlenmiş bir circirböceği ötmeye başladı. Aglaya ile Daşutka iç odalarda yoklardı, meyhane bölümüne geçince onları iplik sararken buldu. Yakov İvaniç oradan aldığı lambayla kendi odasına gitti, işletmede kullanılan parayı koyduğu sandığı karyolasının altından çekti. Topu topu dört yüz yirmi ruble kadar ufak kâğıt para birikmişti, otuz beş ruble kadar da gümüş bozukluk vardı. Kâğıt paralardan pis kokular yayılıyordu. Paraların hepsini şapkasının içine tıkan Yakov İvaniç avluya, oradan dışarıya çıktı. Çevresine dikkatle bakındığı halde hiçbir yerde göremedi büfeciyi. Bunun üzerine, “Hey, neredesin be adam?” diye seslendi.

Karayolu ile demiryolunun kesiştiği geçidin arkasından bir karaltı belirdi. Yakov İvaniç kararsız adımlarla yaklaşan büfeciyi tanıdı.

“Ortalıkta ne dolaşıp duruyorsun? İşte beş yüz ruble kadarı burada. Elimde bulunanların hepsini verdim. Kalanı da sonra...”

Büfeci açgözlü bir adamın tezcanlılığıyla paraları ceplerine tıkıştırırken, “Peki peki, çok teşekkür ederim,” dedi.

Tir tir titrediği karanlıkta bile belli oluyordu.

“Yakov İvanıç, içiniz rahat olsun. Kimseye bir Őeycikler syemem. ‘Şöyle bir uğramıştım, bir Şey görmedim, kimsenin ne yapıp ettiğinden haberim yok,’ derim. Ah, dayanılmaz, berbat bir yaşam benimkisi!”

Birbirlerine bakmaksızın bir süre suskun dikildiler. Büfeci titriyordu.

“Pisi pisine gitti,” dedi. “Ortada kavga edecek bir durum yoktu ki... İçeride oturmuş, hesap yapıyordum. Birden bir gürültü duydum. Kapıdan bakınca gördüm her Şeyi. Basit bir yağ yüzünden çıktı... ly nereye koydunuz?”

“Mutfakta yatıyor.”

“Bir yere götürün hemen. Daha ne duruyorsunuz?”

Bfeciye istasyona değin geçiren Yakov İvanıç geriye dönerek atı arabaya koştu. Matvey’i Limarovo Ormanı’na götürüp yolun kıyısına bırakacaktı. “Vedenyapino’ya gitmişti, yolda giderken öldürmüşler,” derdi. Biliyordu ki, kimse inanmazdı buna, ama olsun, ellerini bağlayıp oturmaktansa bir Şeyler yapmak daha iyiydi. Arabayı koşunca Daşutka’yı çağırdı, Matvey’i onunla birlikte arabaya taşıdılar. Aglaya evde kalıp mutfağa çekidüzen verecekti.

Yakov ile Daşutka, Limarovo Ormanı’ndan geriye dönerlerken demiryolunun önündeki engeli kapalı buldular. Peş peşe iki lokomotifin çektiği uzun bir yük katarı geliyordu ileriden. Lokomotifler derin derin pofurduyor, karanlıkta ocak kapaklarından ateş kırmızısı ışıklar fışkırıyordu. Geçit yerine gelince ndeki lokomotif kulak çınlatan bir düdük ttrd.

“Nasıl da ötüyor!” dedi Daşutka.

Tren geçince geçit bekçisi engeli yavaş yavaş kaldırdı. Sonra Yakov’a seslendi:

“Yakov İvanıç, sen miydin? Tanımadığıma göre çok zengin olacaksın.”⁷

Yatma vakti gelince Aglaya ile Daşutka dşeklerini meyhane-nin tabanına serdiler, Yakov ise tezghın üstüne yaydı şiltesini. Ama uyumadan önce kimse dua etmedi, hatta gece kandilini bile yakmadılar. O gece sabaha değin üçü de gözlerini kırpma-

7 Rusların inancı böyle – .n.

dılar, ancak konuşan da olmadı. Sanki boş duran üst katta birileri koşturup duruyormuş gibi sesler duyuyorlardı.

Aradan iki gün geçince ilçe merkezinden savcı ile bir sorgu yargıcı geldi; önce Matvey'in odasını, sonra bütün meyhaneyi aradılar. En başta sorguya çekilen Yakov, Matvey'in pazartesi günü akşamüzeri orucunu tamamlamak üzere Vedenyapino'ya gittiğini, onu yolda karşısına çıkan hızarıcıların öldürmüş olabileceğini söyledi. Hat boyunca ormanda hızarıcılar çalışıyordu. Bunun üzerine sorgu yargıcı Matvey'i yol kenarında şapkasız, şapkasını da evde bulduklarını, yola şapkasız mı çıktığını sordu. Sonra, Matvey'in kafası paralandığı, yüzü, göğsü kan içinde kaldığı halde onu buldukları yerde kan izine rastlamadıklarını bildirdiler. Yakov şaşırdı, nasıl karşılık vereceğini bilemedi, "Bilmiyorum," demekle yetindi.

Ardından, cinayetle ilgili olarak korktuklarının hepsi tek tek başına geldi. Önce jandarma çavuşu ile köy bekçisi dua odasında onunla alay edencesine birer sigara tüttürdüler. Sonra Aglaya sorgulamayı genişleten sorgu yargıcına küfrederek saldırdı; polisler ağabeyi ile ikisini evden götürürlerken köylüler kapıda toplandılar, "Bogomolovları götürüyorlar," diye sevinçlerini açıkça belli ettiler.

Sorguya çekilen jandarma çavuşu, amcaogluyula mal paylaşmak istemediği için Matvey'i Yakov ile Aglaya'nın öldürdüğünü söyledi. Evde yalnız kalınca Daşutka sorguya çekildi. Daşutka, Matvey Amca'sı ile Aglaya Hala'sının geçinemediklerini, para yüzünden evde her gün kavga çıktığını anlattı. Onun söylediklerine göre Matvey'in epeyce parası vardı, çünkü fabrikada çalışırken tanıştığı sevgilisine dokuz yüz ruble bağışlamıştı.

Böylece Daşutka meyhanede yalnız başına kaldı. Oraya artık çay, votka içmeye kimse gelmiyordu. Kızcağız can sıkıntısından bazen odaları silip süpürüyor; girip çıkıp simitle bal, reçel yiyordu. Aradan bir süre daha geçince geçit bekçisi sorgulandı. Adam sıkıştırılınca pazartesi günü geç vakit Yakov ile Daşutka'yı arabayla Limarovo Ormanı'na giderlerken gördüğünü söyledi. Bunun üzerine Daşutka'yı da tutuklayıp ilçe hapishanesine kapattılar. Çok geçmeden Daşutka'nın sözlerinden cina-

yet sırasında orada Sergey Nikanoriç'in da bulunduğu anlaşıldı. Çalıştığı büfede arama yapılırken büfecinin paraları hiç beklenmedik bir yere, fırının altına soktuğu keçe çizmelerin içine sakladığı ortaya çıktı. Hepsı de küçük paraydı, yalnız bir rubleliklerden üç yüz tane vardı. Büfeci yemin ederek bu paraları büfeden kazandığını, Yakov'un meyhanesine bir yıldır adımını atmadığını söylediyse de dinlenen tanıklar onun yoksulluk içinde kıvrandığını, son zamanlarda büyük para sıkıntısı çektiğini, Matvey'den borç para almak için ağabeyinin meyhanesine sık sık uğradığını anlattılar. Jandarma çavuşu da cinayet günü borç para almasına yardımcı olmak üzere büfeciyle birlikte iki kez meyhaneye geldiklerini anlattı. Pazartesi günü akşam postası gelince büfecinin büfeyi açmadığı, geç vakit bir yerlere gittiği ortaya çıktı. Bunun üzerine onu da tutuklayıp ilçe hapishanesine gönderdiler.

On bir ay sonra mahkeme başladı.

Yakov İvaniç iyice yaşlanıp zayıflamıştı, hasta bir adam gibi ağır ağır konuşuyordu; kendini son derece güçsüz hissettiği belliydi. Hapiste yattığı on bir ay boyunca o kadar acı çekmişti ki, vicdan azabından ruhunun da bedeni gibi yaşlanıp çöktüğü hemen anlaşılyordu. Artık kiliseye gitmeyi de bıraktığı söz konusu edilince yargıç ona sordu:

“Yoksa siz de eski tarikattan mısınız?”

“Bilmiyorum efendim...”

Gerçekten de hiçbir inanç taşımıyordu artık; din konusunda sağlam olarak bildiği, anladığı bir şey kalmamış gibiydi. Kendisine eskiden dinine gereğinden fazla düşkün olduğu anımsatılınca bunları saçma bulduğunu söylüyordu. Aglaya ise içine düştüğü durumu kesinlikle kabul etmiyor, başına gelenlerde Matvey'i suçlu bularak ona eskisi gibi sövüp sayıyordu. Büfeci Sergey Nikanoriç favorisinin yanında bir de sakal bıraktı. Duruşmalarda terliyor, kızarıp bozarıyor; sırtına geçirilen boz yelekten, basit köylülerle birlikte aynı sanık sandalyesine oturulmaktan utanıyordu. Suçlamalara karşı kendini savunurken bayağı güç durumlara düştü, onu meyhanede birkaç kez gördüklerini ileri süren tanıklara, oraya bir yıldır adımını atmadı-

ğını bildirerek her biriyle tartıştı, duruşmayı izleyenleri kahkahayla güldürdü. Daşutka hapiste yattığı sürece bayağı kilo aldı. Kızcağız kendisine yöneltilen soruları anlamakta güçlük çekiyordu. Matvey Amca'sının öldürülüşü sırasında çok korktuğunu, ama sonra korkusunun geçtiğini söyleyerek dinleyenleri o da bir hayli güldürdü.

Çıkar sağlamak için işlenen cinayet olayında dört kişi suçlu bulundu. Yakov İvanıç yirmi yıl ağır kürek cezasına, Aglaya on üç buçuk yıl, Sergey Nikanoriç on yıl, Daşutka ise altı yıl hapis cezasına çarptırıldılar.

VII

Sahalin Adası'ndaki Due açık limanına gece geç vakit yanaşan yabancı bir vapurun kaptanı kömür alacaklarını bildirdi. Vapurun kaptanından sabaha dek beklemesini istedilerse de kaptan bir saat bile bekleyemeyeceğini söyledi, çünkü hava bozar, kömür alamadan limandan ayrılmak zorunda kalabilirlerdi. Gerçekten de Tatar Körfezi'nde hava çok çabuk değişirdi, fırtınada Sahalin kıyıları son derece tehlikeliydi.

Bunun üzerine Sahalin Adası'ndaki hapishanelerin en gösterişlisi, en sıkısı olan Voyvoda Hapishanesi'nden bir grup hükümlüyü kömür yüklemek üzere ocağa gönderdiler. Önce birkaç mavna kömürle doldurulacak, sonra mavnalar bir çatana yedeğinde çekilip kıyıdan yarım fersah ileride demir atan vapura yanaştırılarak kömürler vapurun deposuna boşaltılacaktı. İşte bu taşıma boşaltma işi çok zahmetli bir şeydi. Çünkü mavna durmadan vapurun bordasına çarpar; yükleyiciler sarsıntıdan, deniz tutmasından dolayı ayakta zor dururlardı. Geceleyn yataklarından zorla kaldırılan kürek mahkûmları uykusuzluktan sendeleye sendeleye, ayak bileklerindeki zincirleri şakırdatıp tökezleyerek sahile geldiler. Sol yanlarında iç karartıcı, yalçın bir kayalık vardı, sağlarında ise göz gözü görmez bir karanlık... O karanlığın içinden denizin “A-a-a-a!” diye duyulan tek düze uğultusu yükseliyordu. Gardiyanlardan birisi arada bir piposunu ateşlediğinde bir an çakıp sönen ışıktaki en yakınındaki

birkaç mahkûmun asık suratları gözüküyor ya da adam elindeki fenerle suya yaklaştığı zaman önündeki dalgaların köpükleri sırtlarıyla karşılaşıyordu.

Hapishaneden gönderilen hükümlüler arasında kocaman sakalından ötürü “süpürge” lakabıyla anılan Yakov İvanıç da vardı. Ona kimse adıyla, baba adıyla hitap etmiyordu artık; “süpürge”nin dışında kısaca “Yaşka”⁸ deyip geçiyorlardı. Adamcağız hapishaneye gelişinin üstünden birkaç ay geçince memleket özlemine dayanamayıp kaçmaya kalkıştığı için yakalandığında ceza olarak kırk kırbaç yemiş, kürek süresi artırılmış, devletin verdiği giysilerini sattığı iddiasıyla daha sonra iki kez daha kırbaç cezasına çarptırılmıştı. Oysa adamcağızın giyeceklerini başkaları çalıp satmışlardı. Bütün bunlardan dolayı Yakov İvanıç hapiste yaramaz adamın biri olarak tanındı.

Memleket özlemi daha Odessa Limanı’na götürülüşü sırasında başlamıştı. Tren Progonni durağında kısa bir süreliğine eğlendiği sırada Yakov pencereye atılıp evini görmeye çalıştığı halde karanlıkta hiçbir yeri seçememişti. Ayrıca yattığı hapis-hanede doğup büyüdüğü köy üzerine onunla konuşacak bir yakını yoktu. Kız kardeşi Aglaya, Sibirya’da başka bir yere sürgün edilmişti, ama nereye gönderildiği bilinmiyordu. Kızı Daşutka da sözümona onun gibi Sahalin’deydi; uzakça bir yerleşim merkezinde oraya zorla gönderilen bir göçmenle birlikte yaşadığını, sonra da ondan üç çocuğu olduğunu Voyvoda Hapishanesi’ne düşen bir mahkûmdan işitmiş bulunuyordu. Sergey Nikanoriç ise Due Limanı’na yakın bir yerde bir memurun evine uşak girmişti. Adam kürek cezasına çarptırılan, düşük rütbeli, sıradan insanlarla görüşmeye tövbeli olduğu için kendisiyle görüşüp konuşmak olanaksızdı.

Hükümlü grubu rıhtıma yakın olan kömür ocağına gelip durdu. Havanın gittikçe bozduğu, vapurun gitmeye hazırlandığı gerekçesiyle kömürün yüklenmeyeceği söyleniyordu. Kıyıda gözüken üç ışık vardı. Bunlardan biri vapura yaklaşıp geriye dönen, kömürün yüklenip yüklenmeyeceği haberini getiren çatananın ışığıydı. Nemli güz ayazından tir tir titreyen Ya-

8 Yakov’un arkadaşlar arasında söylenen biçimi – ç.n.

kov İvanıç yıpranmış kısa gocuğuna sarınarak köyünün bulunduğu yöne doğru dikkatli gözlerle bakıyordu. Ülkenin dört bir yönünden sürülüp gelmiş Rus, Ukraynalı, Tatar, Gürcü, Çinli, Fin, Çingene, Yahudi soyundan bir sürü insanla aynı hapishanede yata yata, onların konuşmalarını dinleyip acılarını paylaşarak Tanrı'nın katına yüceldiğini hissetmeye başladı. Taa Avdotya Nine'den beri Terehovlar ailesinin özlemini duyduğu, yıllarca arayıp da bulamadığı gerçek inancın derinliğine eriştiğini düşünüyordu. Tanrı'nın varlığını, ona nasıl tapılacağını kavramıştı, ancak gene de anlamadığı bir şey vardı: Neden insanların yazgısı değişik değışikti, bazıları Tanrı'nın yüceliğine en kolay yoldan, daha doğduklarında ulaştıkları halde, neden aynı inanç kendisi gibiler için bunca acıya, bunca vicdan azabına mal oluyordu? Üstelik bu acılar hemen kesilmeyecek; sarhoş adamlar gibi ellerinin, ayaklarının titremesi ecel gününe değin sürüp gidecekti. Karanlığı delip geçen bakışları binlerce fersah uzakta doğup büyüdüğü yerleri, öz memleketini, kendi ilini, ilçesini, Progonnu durağını görüyor gibiydi. Yalnız buraları değil, orada bırakıp geldiğı insanların yüreğindeki karanlığı, ıkkelliğı, katılığı; küt, acımasız, hayvanca vurdumduymazlığı da görüyordu. Gözlerine dolan yaşlardan bakışları bulanıklaştı. Gene de kömür bekleyen vapurun soluk ışıklarının ıpıldadığı uzaklara bakıyor, yüreğı yurt özlemiyle sızlıyor, bir an önce memleketine dönüp orada özgür yaşamayı, insanlara yeni inancını anlatmayı, hiç olmazsa onlardan birini mahvolmaktan kurtarıp huzur içinde, acısız bir gün geçirmeyi çok, hem de çok istiyordu.

Çatana rıhtıma yanaşınca gardiyanlardan kıdemlisi yüklemenin olmayacağını yüksek sesle duyurdu:

“Hapishaneye dönüyoruz! Geriye çark edin, marş, marş!”

Vapurun demir almaya başladığı, çıpa zincirinin şakırtısından anlaşıldı. Dik sahilin üstünden rüzgârın sert, ıslıklı uğultusuyla birlikte ağaçların gıcırtısı yükseldi. Besbelli, yakında şiddetli bir fırtına kopacaktı.

Ariadna

(Ариадна)

Odessa'dan Sivastopol'e giden vapurun güvertesinde top sakallı, oldukça yakışıklı bir adam yanıma yaklaşarak sigarasını yakmak istedi. Bu sırada, "Kamaranın önünde toplanan şu Almanlara dikkat buyurun, beyefendi," dedi. "Almanlar, İngilizler bir araya gelince yün, tahıl fiyatlarından ya da kendi özel işlerinden söz ederler. Oysa biz Ruslar nedense kadınlardan, yüksek konulardan konuşmayı severiz. Özellikle kadınlardan..."

Adamın yüzünü gözüm ısıırıyordu. Bir gün önce aynı trende Avrupa'dan sınırı geçmiştik, Voloçisk'te gümrük denetiminde onu yanında bir hanım, kadın giysileriyle tıklım tıklım dolu bir yığın valizin önünde görmüştüm. İpekli bir bez parçası için gümrük vergisi öderken adamcağızın utancından yerin dibine geçtiğini anımsıyorum. Yanındaki kadın sesini yükseltmiş, bağırıp çağırarak gümrük memurunu şikâyet edeceğini söylemişti. Tren Odessa'ya gelirken adamın kadınlar kompartımanına börekler, portakallar taşıması dikkatimi çekti.

Hava biraz nemliydi, vapur hafifçe sallandığı için kadınlar kamaralarına çekilmişlerdi. Top sakallı adam yanıma oturarak konuşmasını sürdürdü:

"Demin de söylediğim gibi, Rus erkekleri bir araya gelince yalnız kadınlardan, yüksek konulardan konuşurlar. Sanki biz

öylesine aydın, önemli kişileriz ki, yalnız gerçekleri dile getirir, yüksek konuları tartışıp çözümlemeyi severiz. Rus tiyatro oyuncusu şaklabanlık yapmayı beceremez, basit bir vodvili bile derin anlam vererek oynamaya çalışır. Biz Ruslar, hepimiz öyleyizdir, en basit konuları dahi yüksek konuları tartıştığımız bakış açısından yorumlamak isteriz. Bence bu, kendimize güvenimizin, içtenliğimizin, sadeliğimizin eksik oluşundan ileri gelmektedir. Sürekli kadın konusunu açmamızın nedeni, bence, kadınlarda aradığımızı bulamamış olmamızdandır. Kadına ülküsel, yücelik anlamı taşıyan açılardan bakıp onlardan gerçeklerle uyuşmayan şeyler beklediğimiz, aradığımızı bulamayınca da duyumsuzluğa uğradığımız için umutsuzluğa düşer, büyük acılara boğuluruz. Acı çeken kişi sürekli aynı konuyu açar, öyle değil mi? Sizi konuşmalarım ile sıkımlıyorum ya?”

“Yok, yok, kesinlikle!”

“Öyleyse kendimi tanıtayım.”

Karşımdaki kişi böyle diyerek hafifçe doğruldu.

“İvan İlyiç Şamohin. Moskovalıyım, toprak ağası sayılırım... Ben sizi yakından tanıyorum.”

Yeniden yanıma oturdu; yüzüme içtenlikle, gülümseyerek baktıktan sonra anlatmasını sürdürdü:

“Kadınlarla ilgili bu konuşmaları Max Nordau türünden orta derecede önemli bir bilim adamı cinsel sapkınlıkla açıklar ya da biz Rusları toprak köleliği döneminden kalmakla suçlardı, oysa ben başka açıdan değerlendiriyorum. Demin de söyledim ya, biz Ruslar ülküsel düşündüğümüz için duyumsuzluk içinde yaşarız. İsteriz ki, bizleri, bizim çocuklarımızı doğuran kadınlar, bizden, yeryüzündeki her şeyden daha yüce bir konumda olsunlar. Gençliğimizde âşık olduğumuz kadınları şiirselleştirir, onları yücelttikçe yüceltiriz. Çünkü bizler için aşkla mutluluk aynı anlama gelir. Rusya’da aşksız evlilikler hor görülür, tensel zevklerle alay edilir, hayvansal duygular herkeste nefret uyandırır. O yüzden kadın kahramanları güzel, şiirsel, yüce varlıklar olarak anlatan romanlar, öyküler bizde büyük başarı kazanır. Eğer Rus erkeği eskiden beri Rafael’in ‘Madonna’sına vurgunsa, her zaman kadın özgürlüğünden yanaysa, emin olun

ki bunda yapmacıklık, özentî filan yoktur. İşte asıl felaket bundan sonra başlar. Biz Ruslar bir kadınla evlenince ya da onunla bir araya gelince daha aradan birkaç yıl geçmeden düş kırıklığına uğrar, kendimizi aldatılmış hissederiz. O kadını bırakıp bir başkasıyla ilişki kurunca gene aynı şeyler gelir başımıza. Bunun sonucunda kadınları değersiz, düzenbaz, gelişmemiş, dar kafalı, haksızlık yapan, acımasız yaratıklar olarak görmeye başlarız. Bırakın yüce varlıklar olmalarını, biz erkeklerden daha aşağı gözükürler gözümüze. Kendimizi doyumsuz, aldatılmış hissedince, sorarım size, geriye ne kalıyor? Sağda solda kandırıldığımızı söylemekten, herkese dert yanmaktan başka yapacak bir şeyimiz olabilir mi?”

Şamohin’in konuşmalarından anladığım kadarıyla adam durmadan Rusça konuşup Rus yaşam düzeninden söz ederken bundan büyük zevk alıyordu. Belki de yurtdışında uzun süre kaldığı, orada ülkemizi özlediği için böyle yapıyordu. Rusları övüp onları ülküsel düşünen kişiler olarak nitelerken yabancıları aşağılamaması da onun lehine bir durumdu. Dikkatimi çeken başka bir konu da içinde biriken acılar dolayısıyla kadınlardan çok kendinden söz etmek istemesiydi. Öyleyse beni günah çıkarma türünden uzun bir iç dökme süreci beklemekteydi. Gerçekten de bir şişe şarap ısmarlayıp birer kadeh içtikten sonra Şamohin anlatmasını sürdürdü:

“Veltman’ın bir öyküsünde şöyle bir cümle vardır. Öykü kahramanı, ‘Demek böyle oldu?’ der. Karşısındaki adam da ona, ‘Hayır, hepsi bu kadar değil, daha olayın başlangıcındayız,’ yanıtını verir. Onun gibi, benim anlattıklarım da daha olayın başlangıcı olup size yaşadığım bir romanı sonuna dek anlatmak istiyorum. Özür dilerim, başınızı ağrıtmıyorum ya?”

Ona kendisini ilgiyle izlediğimi söyledim.

“Anlatacağım roman Moskova’nın kuzeyindeki ilçelerden birinde başlar. Şunu hemen belirtiyim ki, o bölgenin olağanüstü güzellikte bir doğası vardır. Çiftliğimiz coşkun akan bir ırmakla dik kıyısı üzerinde bulunur, o yüzden gece gündüz su çağırması gelir kulağımıza. Gözünüzün önüne büyük bir bahçe, ıssız çiçek tarhları, arı kovanları, bunun ilerisinde bostan ve kıyısın-

da kıvrık yapraklı söğüt ağaçlarının yükseldiği bir ırmak getirin. Çiy düştüğü zaman söğütlerin yaprakları kırılan saçlar gibi boz bir renge bürünür. İrmağın öbür yakasında geniş bir çayırılık çayırılığın arkasında kopkoyu gözükten bir çam ormanı uzanır. Ormanın derinliklerinde kırmızı başlı mantarlar yetişir. Toplayabildiğiniz kadar mantar toplayın... Ormanda bol Ren geyiği vardır. Biliyorum, bir gün ölüp gideceğim, tabutumu çivileyip kapatacaklar, ama bana öyle geliyor ki, yaşadığım sürece gene de hep bizim çiftliği göreceğim düşlerimde. Sabah erkenden doğan güneşin parıltısını, eşi bulunmaz güzellikteki bahar akşamlarını, bahçede cıvıldaşan bülbüllerle kuyruk sallayanları, köyden konağa ulaşan akordeon seslerini, evdeki piyanonun tıngırtısını, ırmağın delice çağlayışını unutamayacağım. Bizim orada hüzünlenip ağlamak isteyeceğiniz, kendinizi tutamayıp ezgilerine katılacağınız sürekli bir müzik çınlar kulaklarınızda...

Ekili tarlamız çok değildi; gene de çayırardan, ormandan yılda iki bin ruble kadar gelir elde ederdik. Ben evin tek çocuğuydum, ayrıca sade bir yaşantımız vardı, o bakımdan bu para ile babamın emekli aylığı bize bol bol yeterdi. Üniversiteyi bitirdikten sonra ilk üç yıl köyde kalıp çiftlik işleriyle uğraştım. Beni bir devlet memurluğuna atarlar diye bekliyordum, o sırada sevdiğim çok güzel bir genç kızla yakınlaştım. Komşumuz toprak ağası Kotloviç'in kardeşiydi bu kız. Topraklarındaki seralarda ananas, şeftali yetiştirmek için uğraşan, gösteriş için konasının tepesine yıldırımsavar koydurup bahçesine kocaman bir havuz yaptıran komşum zamanla iflas ederek meteliğe kurşun atar duruma düşmüştü. Kotloviç el bebek gül bebek büyüttüğü için elinden bir iş gelmezdi; bütün yaptığı, köylüleri kendi uydurduğu ilaçlarla iyileştirmeye çalışmak, ruh çağırma işiyle oyalanmaktı. Her ne kadar nazik, yumuşak başlı, kafası çalışan bir adamsa da ben, ruhlarla konuşan, köylü karılarını manyetizmayla uyutan böyle adamlardan hiç hoşlanmam. Bir kere, özgür düşünmeyi bilmeyen, saplantılı, kafası boş inançlarla dolu insanlarda bir kavram kargaşası vardır, böyleleriyle konuşmak son derece zordur; ikincisi, bu kişiler kendilerin-

den başkasını sevmedikleri, bir kadınla yaşamayı beceremedikleri için benim gibi duyarlı insanlar üzerinde gizemli, olumsuz bir etki bırakırlar. Adamın dış görünüşünden de hazzetmedim zaten. Sırık gibi uzun boylu, ak tenli, şişman, kafası küçücük, parlak gözleri ufacık, beyaz parmakları şiş şiş bir adam getirin gözünüzün önüne. Elinizi sıkmak isterse parmaklarınızın ucundan hafifçe tutar. Durmadan özür diler karşısındaki insanlardan. Bir şey mi isteyecek, özür diler; kendisi bir şey verirken gene özür diler... Kız kardeşine gelince, ne yalan söyleyeyim, yüzünün güzelliği görülmeye değirdi. Şunu hemen belirteyim: Çocukluk, gençlik günlerimde Kotloviçleri hiç tanımadım, çünkü babam N. Üniversitesi'nde profesör olarak çalışırdı, onlardan hayli uzakta yaşamıştık. Çiftliğe yerleşip bu aileyle tanıştığımızda kızları yirmi ikisine girmiş bulunuyordu. Daha önce üniversiteyi bitirmiş, Moskova'daki zengin halasının yanında iki yıl sosyeteye girip çıkmıştı. Onunla karşılaşip ilk kez konuştuğumuzda seyrek rastlanan Ariadna adı beni çok şaşırttı. Bu güzel ad ona öylesine yakışıyordu ki! Zayıf, incecik, süslün boylu, esmer tenli bir kız düşünün. Yüz çizgileri de ölçülü, ince, son derece soylu... Kızın gözleri ıslıl ıslıl parlardı, ağabeyininki gibi akide şekerinin soğuk, yapışkan parıltısı yoktu. Bakışlarından gençlik, ataklık, gurur okunuyordu. Daha ilk görüşte çarpılmıştım, başka türlü olamazdı zaten. İlk izlenimim o derece güçlüydü ki, bugün bile doğa anamız bu güzel varlığı yaratırken bambaşka, şaşırtıcı bir amacı varmış gibi gelir bana; kendimi böyle düşünmekten kurtaramam. Ariadna'nın sesi, yürüyüşü, şapkası, hatta ırmak kıyısında birlikte balık avlarken ayaklarının kumda bıraktığı minik izler içimde sevinç uyandırır; onu gördükçe yaşama isteğiyle yanar tutuşurdum. Yüz çizgileri, bedeninin uyumlu ölçüleri bana ruhsal yapısı konusunda iyi bir örnekmiş gibi gelir; konuşması, tatlı tatlı gülümsemesi beni heyecanlandırarak onda başka erdemler aramama neden olurdu. Güler yüzlüydü, konuşkandı, neşeliydi, içtendi; Tanrı'ya inanışında, ölüme yaklaşımında bile bir şiirsellik vardı. Ruhunun girinti çıkıntıları öylesine zengin ve çeşitliydi ki, onda gördüğünüz kusurlarda bile birtakım sevimli, hoş özel-

likler aramak zorunda kalırdınız. Diyelim yeni bir at almak istiyor, ama parası yoktur. ‘Aman canım, dert etmeye değer mi? Çiftlikten bir şey satar ya da rehine verirsin, olur biter,’ diyerek çıkardı işin içinden. Çiftliğin kâhyası satılacak ya da rehine verilecek bir şey kalmadığını bin yeminle söylesin dursun, Ariadna kimseyi dinlemezdi. Konağın yanındaki ek binaların sac çatı kaplamasını hurda fiyatına satmak, yaz mevsiminde harıl harıl çalışan atları yok pahasına elden çıkarmak, gözünü kırpmadan yapacağı şeylerdendi. Bu gem tutmaz istekler çiftlikte herkesi çılgına çevirse de o bunları öyle incelikle dile getirirdi ki, sonuçta çılgınca hevesleri bağışlanır, bir tanrıça ya da Sezar’ın karısıymış gibi densizlikleri hoş karşılanırdı. Böyle bir kıza gönül verdiğim için çiftlikte herkesten destek buluyordum. Irgatlara bolca votka ısmarladığım bir gün adamlar önümde saygıyla eğilerek, ‘Ulu Tanrım Kotloviçlerin kızıyla baş göz etsin sizi,’ demişlerdi.

Kendisini sevdiğimi Ariadna da biliyordu. Görüşmelerimiz arası fazla uzamaz, atına ya da tek atlı arabasına atladığı gibi bize gelirdi. Birlikte ne güzel günlerimiz geçmiştir! Babamla epeyce ahbap olmuşlardı. Yaşlı peder bisiklete binmeyi sevdiği için sonunda bunu Ariadna’ya da öğretti. Hiç unutmam, bir akşam birlikte bisiklet gezisine çıkacaklardı. Babam bisiklete binmesine yardım etti, yan yana yola koyuldular. O sırada Ariadna gözüme öylesine güzel gözüktü ki, sanki ona elimle dokunuyormuşum gibi heyecandan titremeye başladım. İkisi bisikletlerinin üstünde uyumlu devinmelerle yan yana giderlerken karşıdan gelen, çiftliğimizin kâhyasının bindiği kuzgun at birden kendini yana attı. Kızın güzelliği atın da aklını başından almıştı sanki.

Benim ona karşı duyduğum sevgi, hayranlık Ariadna’yı da etkiliyordu kesinlikle. O da bana çok yakın davranıyor, duygularıma karşılık verip beni sevmeye çalışıyordu. ‘Ne hoş, ne şiirsel bir ilişki!’ diyeceksiniz, öyle değil mi? Hayır, o beni, benim onu sevdiğim kadar sevemezdi, çünkü yapısında bir bozukluk vardı, oldukça soğuk bir kızdı. Gece gündüz kulağına Tanrı vergisi güzellikte, büyüleyici bir kız olduğunu fısıldayan bir şeytan

yerleşmişti sanki ruhuna. Niçin yaratıldığını, yaşamın gerçek amacını tam olarak bilmediği için, kendisini ileride büyük bir zenginliğin, şanın şöhretin beklediğini düşünüyordu besbelli. Balolar, at yarışları, sırma işlemeli giysiler, evinde gösterişli konuklar, cafcacı bir salon, dizi dizi kontlar, prensler, elçiler, tanınmış ressamlar, sanatçılar hayal ettiği kesindi. Çevresindeki bu insanlar onun önünde eğilerek güzelliğine, giyim kuşamına hayranlıklarını bildireceklerdi... Çevresine egemen olma, başarı elde etme tutkusu bir insanın yakasına yapışmışsa sonunda olup olacağı budur: Ariadna gerek bana, gerekse doğaya, müziğe karşı soğuktu. Ancak yıllar geçiyor; beklediği beyler, paşalar bir türlü ortalığa çıkmıyordu. Kızcağız, ruh çağırma işiyle uğraşan ağabeyinin yanından bir türlü ayrılamıyor, durumu günden güne kötüleşiyordu. Öyle bir zaman geldi ki, kendisine yeni bir giysi, bir şapka alamaz duruma düştü; yoksulluğunu gizlemek için çeşit çeşit kurnazlıklara sapmaya başladı.

Olmayacak şey ya, Moskova'da halasının yanında yaşadığı sırada Maktuyev adında bir prens onunla evlenmek istemişti. Zengin ama ciğeri beş para etmez adamın biriydi Prens Maktuyev. O zamanlar prensi kesinlikle reddetmişti, ama şimdi arada bir pişmanlık duyuyor, onu arıyordu. Bizim köylümüz içine hamamböceği düşmüş sırayı nasıl üfleyip hamamböceğini içinden çıkardıktan sonra tiksine tiksine içerse, o da prens aklına düştükçe, 'Kim ne derse desin, unvan az şey değil, adam anlı şanlı bir prens,' diyordu.

Besbelli, bir yandan şan şöhret hayalleri kuruyor, bir yandan da beni yanından uzaklaştırmak istemiyordu. Beyler, paşalar çok güzel, ama gençlik de elden gidiyor, bunu göze almak kolay mı? O bakımdan bana âşık olmaya çalışıyor, seviyormuş gibi tavırlar takınıyor, hatta sevdiğini söyleyerek yeminler ediyordu. Ben sezgisi güçlü, duyarlı bir insanım; çok uzaktan da olsa birinin beni sevip sevmediğini bin kez yemin etse de hissedirim. Ariadna'nın bana yakınlığı buz etkisi yapıyordu, yanımda şarkı söylerken madeni bir bülbülün ötüşünü dinliyormuş gibi oluyordum. O, içindeki ateşin söndüğünün kesinlikle ayrıldında değildi, bu yüzden başı büyük dertteydi, onu kaç kez ağ-

larken görmüştüm. Diyelim bir akşam ırmak kıyısındayız, bana sınıksı sarılarak öpmeye başlamış... Bakışlarından onun beni sevmediğini, aramızda ne olacak, nasıl bir durum ortaya çıkacak diye merak ettiği için beni kucakladığını hemen anladım. Yüreğim buz gibi soğuduğu için elini tutar, 'Sizin bu okşama-larınız bana büyük acı veriyor, bırakın Tanrı aşkına!' derdim.

Sıkıntıyla yanımdan uzaklaşırken, 'Tuhaf adamsınız, şaşılacak şey!' diye karşılık verirdi.

Büyük bir olasılıkla aradan bir-iki yıl daha geçse onunla evlenirdik, böylece bu iş kapanırdı; ancak anlaşılan yazgımız romanın başka türlü bitmesini istemiş. Günler akıp giderken aramıza başka bir kişi daha katıldı. Ariadna'nın üniversiteden arkadaşı Lubkov konuk olarak Kotloviçlerin çiftliğine gelmişti. Mihail Ivanoviç Lubkov sevimli biriydi; arabacılar, uşaklar onun için 'Aman, ne hoş adam!' derlerdi. Orta boylu, dazlak kafalı, zayıfça birini gözünüzün önüne getirin. Yakışıklı değil, ama solgun yüzü cana yakın, sert bıyıkları bakımlı, uzun boynu sivilceler içinde, dışarı çıkık gıdısıyla babacan bir adamdı. Kara şeritli burun gözlüğü takar, 'r' ve 'l' seslerini çıkaramadığı için peltek peltek konuşurdu. Bir başka özelliği, çok da neşeliydi, her şeyin gülünecek bir yanını bulurdu. Daha yirmi yaşındayken aptalca bir evlilik yapmış, kendisine drahoma olarak Moskova'da Devičye yakınlarında iki ev verilmişti. Eline geçen parayla eski hamamların onarımıyla uğraşırdı. Yenilerini yapmaya çalışırken sermayeyi kediye yükleyip iflas etmişti en sonunda. Onunla karşılaştığımda Lubkov, karısı ve dört çocuğuyla ucuz otellerde kalıyor, yoksulluk içinde yüzüyordu. Gene de eğlenceli bir yanını buluyordu böyle yaşamının. Kendisi otuz altı yaşındaydı, karısı ise kırk ikisinde; ancak o, bunda da gülünecek bir şey bulurdu. Adamın soylu bir aileden geldiğini ileri süren, kibirli, cakasından yanına varılmayan bir annesi vardı. Yaşlı kadın gelininden nefret ettiği için ayrı bir evde bir sürü kedisi, köpeğiyle birlikte yaşırdı. Eh, geçimi için annesine ayda en azından yetmiş beş ruble vermesi gerekiyordu. Lubkov zevk sahibi bir adamdı, kahvaltısını Slav Çarşısı'nda yapar, öğle yemeklerini ise Ermitaj Lokantası'nda yerd. Bütün bunlara

çok para gerektiğinden, amcası ise yılda iki bin rubleden fazla vermediğinden bütün günleri Moskova'da borç aramakla geçirdi. Dili bir karış dışarıda, bir tanıdıktan öbürüne koşturmak da zevk vericiydi herhalde. Söylediğine göre ailesinin dırdırından kaçıp doğanın kucağında dinlenmek üzere gelmişti Kotloviclere. Her gün öğle yemeğinde, akşam yemeğinde, her gezintiye çıkışımızda bize karısını, annesini, alacaklılarını, icra memurlarını anlatır, onlarla ve kendisiyle alay ederken borç arayıp bulma yeteneği sayesinde bir sürü dost edindiğini söylerdi. O durmadan kahkaha attığı için biz de çok gülerdik. Gerçekten onun bulunduğu yerde gününüz neşeli geçerdi. Ben daha çok gürültüsüz patırtısız yapılan işlerden hoşlanırım: Balık avlamak, akşam gezintisine çıkmak, mantar toplamak gibi... Lubkov ise pikniğe çıkmaktan, tenis oynamaktan, tazılarla av peşinde koşturmaktan zevk alırdı. Haftada birkaç kez piknik düzenlerdik; pikniğe çıkacağımız gün Ariadna eline kalemi, kâğıdı alır, ciddi bir yüzle, heyecanla gidip Moskova'dan getirmem gereken şeylerin listesini yapardı: istiridyeler, şampanyalar, bonbonlar... Paran var mı, yok mu, hiç sormazdı. Pikniklerde kadeh tokuşturmaların sonu gelmez, neşeli kahkahalar arasında Lubkov yaşlı karısını, annesinin semirmiş köpeklerini, sevimli alacaklılarını anlata anlata bitiremezdi.

Lubkov doğayı sevmekle birlikte doğada bulunan her şeyi kendi zevki için yaratılmış, ona hizmet eden, içiğini ciciğini bildiği bir şey olarak görürdü. Diyelim olağanüstü güzellikte bir kır görüntüsü karşısındayız, 'Ah, şurada çay olsa da içsek, ne güzel olurdu!' derdi. Bir keresinde Ariadna'yı elinde şemsiyesiyle uzaktan geçerken görmüş, başıyla onu işaret ederek, 'Bu kızın çıtı pıtı yapısı çok hoşuma gidiyor. Şişman kadınları hiç sevmem,' demişti.

Onun bu saygısız sözü karşısında irkildiğimi anımsıyorum. Benim yanımda kadınlar hakkında böyle şeyler söylememesini isteyince ne dese beğenirsiniz? 'Bunda gücenecek ne var canım! İnce kadınları severim, şişmanlardan ise nefret ederim.'

Ne yaparsınız? Sesimi çıkarmadım. Keyifli olduğu başka bir zaman da neşeyle, 'Çoktandır farkındayım, Ariadna Grigoryev-

na sizi çok beğeniyor. Onu elde etmek için daha ne bekliyorsunuz kuzum?’ demişti.

Kızarıp bozardım, ama elden ne gelir? Aşk ve kadınlar hakkında düşündüklerimi şöyle dile getirdim:

‘Erkekler kadar kadınlar da ne istediklerini bilirler. Ariadna Grigoryevna ne kadar şiirsel, ülküsel bir varlık olursa olsun gene de doğa yasalarının dışına çıkamayacaktır. Onun bir koca mı, yoksa sevgili mi istediğini seçecek yaşta olduğunu kendi gözlerinizle görüyorsunuz. Kadınlara saygım sizinkinden daha az değildir. Bana göre kadın ile erkek arasında bildiğimiz ilişkiler kaçınılmazdır, ama bunlar gene de şiirsellüğün güzelliğini ortadan kaldırmaz. Şiirsellik başka şey, metres edinmek başka şey... Çiftlik işlerinde de aynı durumu yaşamıyor muyuz? Doğanın güzelliğini başka gözle görmek gerekir, ormanlardan, tarlalardan elde ettiğimiz geliri başka gözle...’

Ariadna’yla ikimiz ırmak kıyısında balık avlarken Lubkov arkada bir yerde kumun üstünde yatar, benimle alay ederken bir yandan da akıl öğretmeye kalkardı:

‘Beyefendiciğim, bir insan roman yaşamadan nasıl ömür tüketir, anlamıyorum. Gençsiniz, yakışıklısiniz, azizim, sizin kı sacası her kadının hoşlanacağı tipte bir erkeksiniz, ama keşşiler gibi yalnız yaşıyorsunuz. Otuzuna varmadan yaşlanmışsınız, azizim, sizin içiniz geçmiş. Ben sizden tam on yaş büyüğüm. Ariadna Grigoryevna, bu duruma göre söyler misiniz, hangimiz daha genciz?’

‘Siz daha gençsiniz,’ diye karşılık verdi Ariadna.

Balık avlarkenki sessizliğimiz, sürekli oltalarımızın ucuna bakmamız Lubkov’u bıktırmış olmalı ki, bir süre sonra kalkıp eve gitti. Bunun üzerine Ariadna, ‘Beni bağışlayın ama siz gerçek bir erkek değilsiniz, miskin birisiniz,’ dedi. ‘Erkek dediğin kadınlara gönül vermekten, çılgınlık, şaklabanlıktan, acı çekmekten korkmaz. Çünkü kadın erkeğin cüretini, küstahlığını bağışlar, ama şu sizin akli başındalığınızı hoş karşılamaz.’

Bana ciddi olarak kızdığı belliydi.

‘Kadını elde etmek için kararlı, gözüpek olmak gerekir,’ diye sürdürdü konuşmasını. ‘Lubkov sizin kadar yakışıklı de-

gil, ama kadınların gözüne ilginç gözüküyor, sizinkinden farklı davranışları dolayısıyla kadınlar arasında başarı elde ediyor. Tam bir erkek o...'

Sesinde beni azarlayan bir sertlik vardı. Bir akşam babamla birlikte bizim evde yemek yerken sanki bana söylemiyormuş gibi konuşmaya başladı. Eğer kendisi erkek olsaymış köyde ömür tükenmez, yurtdışı gezilerine çıkar, diyelim, kışı İtalya'da geçirirmiş. Ah, ne güzelmiş İtalya! O bunları söylerken babam da yangına körükle gidiyor, bir zamanlar çıktığı İtalya gezisini anlatarak oradaki doğa güzelliklerini, müzelerin zenginliğini dile getiriyordu. Bunun üzerine Ariadna kesin bir tavırla İtalya'ya gitmek istediğini bildirdi, hatta gözleri parlayarak yumruğunu masaya vurdu: 'Pilavdan dönenin kaşığı kırılсын!'

Ondan sonra İtalya konusu kapanmak bilmedi. Ah, İtalya şöyleymiş de, böyleymiş de... Her gün bunu konuşuyorduk. Ariadna'nın soğuk bakışlarından, inatçı tavırlarından eğer bir gün İtalya'ya giderse oradaki salonlarda erkekler arasında ne büyük başarılar elde edeceğinin, ünlü yabancılarla, turistlerle tanışıp kendini onlara göstereceğinin hayalini kurduğunu anlıyordum. Ben, bir süre daha beklememizi, geziye iki yıl sonra çıkabileceğimizi söyleyince yüzüme küçümsercesine baktı, 'Kocakarılar gibi ince hesaplar yapıyorsunuz,' dedi.

Lubkov da İtalya gezisini destekliyordu. Fazla bir paraya mal olmazmış, hatta aile yaşamından kurtulup rahat soluk almak için kendisi de bizimle gelebilirmiş. İkisine karşı küçük bir okul çocuğu gibi safça davrandığımı itiraf etmeliyim. Hayır, kıskandığım için değil, sonuçta başıma olmayacak şeyler açılacağını sezdiğim için Ariadna ile Lubkov'u elimden geldiğince baş başa bırakmamaya çalışıyordum. Onlar da bunu anladıkları için beni tefe koyuyorlar, ikisinin yalnız bulunduğu sırada odaya girdiğimde az önce öpüşüyorlarmış da ayrılmışlar gibi yapıyorlardı.

Havanın güzel olduğu bir sabah Ariadna'nın isprizma düşkün, şişik parmaklı, ak tenli ağabeyi içeri girerek benimle özel olarak görüşmek istediğini bildirdi. Adam iyi eğitim almış, görgülü bir insan olmasına karşın, masanın üstünde duran bir

mektup bulsa dayanamayıp onu okumadan edemezdi, ikimiz baş başa görüştüğümüz sırada Lubkov'un mektubunu okuduğunu, Ariadna'yla aralarında bir şeyler geçtiğini söyledi.

'Mektuptan öğrendiğime göre kardeşimle ikisi yakında İtalya'ya gidecekler. Sevgili dostum, çok kaygılanıyorum. Bana lütfen durumu anlatın, böyle şeylere aklım ermiyor!'

Bunları söylerken soluğu yüzüme vuruyordu, ağzından sığır haşlaması kokusu geldiğini söylemeliyim.

'Size gizlice okuduğum bir mektubun içeriğini anlattığım için özür dilerim,' dedi. 'Biliyorum, Ariadna'nın yakın dostusunuz, size büyük saygısı vardır. Belki bunun siz de farkındasınız. Kız kardeşim yurtdışına gidecek, ama kiminle? Beni bağışlarsanız düşündüğümü açıkça söyleyeyim: Bu gibi hareketler Bay Lubkov'a hiç yakışmıyor. Kendisi evli bir adam, çocukları var, bir yandan da Ariadna'ya aşk mektupları yazıp ona sen diyebiliyor. Hoş görün, ben bunu tuhaf karşılıyorum.'

Onun bu sözleri üzerine sırtımın tüyleri ürperdi, elim, ayağım uyuştı, sanki üstüme kocaman bir taş koymuşlar gibi göğsüme ağrılar girdi. Ayakta duramayan Kotloviç bir iskemleye yığılmıştı, elleri iki yanında ip gibi sarkıyordu.

'Ben ne yapabilirim?' diye sordum.

'Ariadna'ya telinde bulunup gitmemesini sağlayabilirsiniz. Söyler misiniz, Lubkov kız kardeşimin nesi oluyor? En azından ona uygun biri mi? Ulu Tanrım, ne korkunç, ne ürkütücü bir şey!' Bunları söylerken başını ellerinin arasına almıştı. 'Karşısına zaman zaman öyle insanlar çıktı ki! Şu Maktuyev'i ele alalım. Prens onun için deli divane oluyor, İlarion Dede ölmeden önce, daha geçen çarşamba günü torununa Ariadna'yla evlenmesini kesin bir dille söyledi. Evet, kesin bir dille! Rahmetli şimdi yaşamıyor, ama son derece akli başında bir insandı. Her gün ruhunu çağırıp konuşuyoruz.'

Bu görüşmenin ardından bütün gece gözüme uyku girmedi, sabaha dek oturup intihar etmeyi kurdum. Sabahleyin Ariadna'ya beş mektup yazdım, ama sonra hepsini yırtıp atarak harmana gittim, orada hüngür hüngür ağladım. Babamdan para isteyip kimseye haber vermeden Kafkasya gezisine çıktım.

Elbette kadın kadındır, erkek de erkek, ancak bu durum günümüzde de Nuh tufanından önceki kadar basit bir olgu değil midir? Ruh dünyası hayli karmaşıklaşan kültürlü bir kişi olarak benim, hâlâ, biz erkeklerin kadınlara duyduğumuz karşı konulmaz ilgiyi onların bizimkinden daha farklı bir beden yapısına sahip olmalarıyla mı açıklamam gerekiyor? Ne kadar korkunç bir şey bu! Doğa güçleriyle boğuşup duran insan dehasının bedensel aşkı bir düşman gibi görmesini isterdim. Eğer dehamız bedensel aşkı tümüyle yok edemiyorsa hiç olmazsa düşmanın çevresine kardeşlik ve sevgi hayallerinden oluşan bir ağ öremez mi? Kadına duyduğumuz ilgi köpeklerdeki, kurbağalardaki gibi hayvan organizmasının elektriklenmesi türünden bir şey olmamalı; bunun yerini gerçek aşk almalı, kadını kucaklamamız temiz bir yürek atışıyla, ona beslediğimiz saygıyla şiirselleşmeli... Hayvansal içgüdüye karşı duyduğumuz tiksinti yüzyıllar boyunca kuşaktan kuşağa çoğalarak atalarımın kanıyla birlikte bana geçmiş, varlığımın bir parçası haline gelmiş olmalı. Eğer ben aşkı ülküselleştiriyorsam, bu durum insanoğlunun gelişimi sonucunda kulak kepçelerimi oynatamamam ya da bedenimin kılla örtülü olmayışı kadar doğal ve kaçınılmaz değil midir? Bana öyle geliyor ki, kültürlü insanların çoğunluğu böyle düşünmektedir. Çünkü içinde yaşadığımız şu çağda aşkın yapısında ahlâksal, şiirsel öğelerin bulunmayışı insanoğlunun kendinden önceki hayvan soyundan gelmesiyle, atalarımıza çekme olgusuyla açıklanıyor; insanoğlunun yozlaşmasının, bozulmasının bir belirtisi olarak değerlendiriliyor. Şu da bir gerçek ki, aşkı ülküselleştirirken sevdiğimiz kişiyi çoğu zaman onda bulunmayan erdemlere sahipmiş gibi kabul ederiz; bu durum bizim için bir yanılma kaynağı oluşturur ve sürekli acı çekeriz. Ancak, bana öyle geliyor ki, 'Kadın kadındır, erkek de erkek,' deyip iki cinsi birbirinden farklı görmektense acı çekmek bin kez daha iyidir.

Tiflis'te bulunduğum sırada babamdan bir mektup aldım. Ariadna Grigoryevna'nın önümüzdeki kışı geçirmek üzere bilmem hangi tarihte Avrupa'ya gittiğini yazıyordu. Bir ay sonra köye döndüğümde mevsimlerden güzdü. Babam her hafta Ari-

adna'dan güzel kokulu kâğıtlara yazılmış mektuplar alıyordu; bunlar edebi bir dille yazılmış, güzel, ilginç mektuplardı. Bunları doğru değerlendirecek olursam ben, her kadının yazar olabileceğini söyleyebilirim. Ariadna halasıyla ortak bir dil bulma konusunda büyük zorluklarla karşılaştığını uzun uzun anlatıyordu mektuplarında. Halasından güçlkle bin ruble kopardıktan sonra Moskova'daki uzak akrabalarından yaşlı bir kadın bulmuş, onun kendisiyle birlikte yurtdışına gelmesini sağlamış. Ariadna'nın yaşlı yol arkadaşı konusunda böyle ince ayrıntılara girmesinde yalan kokusu sezdiğim için onun Avrupa'ya Lubkov'la birlikte gittiği kanısına vardım. Çok geçmeden ben de mis kokulu kâğıda yazılmış, edebi değerde bir mektup aldım. Beni özlediğini, zeki, güzel, sevgiyle ısıldayan gözlerimi unutmadığını yazıyor; gençliğimi mahvettiğim, kendisi gibi cennet bahçelerinde yaşayıp palmiyelerin, portakal ağaçlarının altında ciğerlerimi güzel kokularla doldurmak yerine köyde ömür tükettiğim için bana dostça sitem ediyordu. Mektubun sonuna da 'terk ettiğiniz Ariadna' diye imza atmıştı. İki gün geçince bir mektup daha aldım, onda da aynı şeyler ve 'unuttuğunuz Ariadna' imzası... Allak bullak olmuşum. Onu seviyor, her gece düşümde görüyordum. Bu duruma göre 'terk ettiğiniz', 'unuttuğunuz' gibi sözcüklerin ne anlamı olabilirdi, Ariadna'nın böyle yazmakta amacı neydi? Bu arada köydeki yalnızlığımın verdiği sıkıntı, geçmek bilmeyen geceler, Lubkov'la ilgili ezici düşünceler... İçinde bulunduğum durumun belirsizliği gecemi gündüzümü zehir ediyordu; pek çok acıya katlanmak zorunda kalıyordum. Sonunda dayanamayıp ben de Avrupa yollarına düştüm.

Ariadna benim Opatija'ya gelmemi istemişti. Oraya vardığımda yağmurdan sonra açılmış bir gökyüzü ve ılık bir havayla karşılaştım; yağmur damlaları henüz dallarda ısıldıyordu. Ariadna ile Lubkov'un kaldıkları otele yerleştim ben de; burası kışla benzeri, kocaman bir yerd. Ancak ikisini de bulamadım odalarında. Yakındaki bir parka gittim, ağaçlar arasında dolaştım, sonra bir süre oturup dinlendim. O sırada önümden omzunda sırmalı püsküller bulunan Avusturyalı bir general geçti. Ardın-

dan bir çocuk arabası. Arabanın tekerleri kumda kıyır kıyır sesler çıkarıyordu. Sıracalı pimpirik bir dede, İngiliz turist kadınlar, Polonyalı bir papaz, bunların arkasından aynı Avusturyalı general yürüyerek geçip gittiler önümden. Fiume'den gelen bir grup bandocu ısılt ısılt çalgılarıyla barakadaki yerlerini aldılar, az sonra müzik başladı.

Daha önce hiç Opatija'ya gittiniz mi bilmem. Burası amurlu, pis kokulu tek caddesinden başka bir özelliği olmayan küçük bir Slav kasabasıdır. Yağmurlu havalarda caddeden lastik ayak-kabı giymeden geemezsınız. Önceleri dünyanın bu 'cennet köşesi' hakkında öyle çok yazı okudum ki, her seferinde oraya gitmek için can atıyordum. Ama bir gün yolum dp de Opatija'ya gittiğimde daracık caddesinden paalarımı sıvayarak geebildim ancak. Canımın sıkıntısından yalı bir kadından ta sertliğinde armutlar alıp kadının benim Rus olduğumu öğrenir öğrenmez  yerine be gulden istemesi üzerine buralarda ne aradığımı, niçin gidecek başka bir yer bulamadığımı sordum kendime. Daha sonra benim gibi aldatılmı birçok Rus'la karılaınca öfkeden kan beynime sıçradı, canımın sıkıntısı daha da arttı.

Opatija, arada bir vapurların, renk renk yelkenli teknele-rin geçtiği, sessiz mi sessiz bir koyun çevresinde kurulmuştur. Koydan bakılınca bütün Fiume, mor sislerin bürüdüğü ta uzaktaki adalar gözükür. EĞer körfez kıyısındaki dev oteller ile bunların ek yapıları denizin önünü kapatmamı olsaydı gerçekten görülmeye değer bir manzarayla karılaırdınız. Gz doymaz para babalarının esnaf zevkine uygun bir mimariyle kon-durdukları iri yapılar yüzünden yeşil kıyıları baştan baa kapandığı için bu 'cennet köşesi'nde çoğu kez pencerelerden, teraslardan, beyaz iskemlelerin, koyu fraklı garsonların doldurduğu küçücük çatı kahvelerinden başka bir şey gremezsınız. Kasabada her Avrupa kentinde bulacağınız bir park vardır. Kı-pırtısız palmyelerin suskun, koyu yeilliği, uçuk yeile boyan-mı park kanepeleri, yollara deli açık sarı kumlar, askerİ ban-donun kükreyen sesi, generallerin yaldızlı püskülleri on dakika geçmeden bıktırır sizi. Sanki burada on gün değil, on hafta

daha yaşamak zorundaymışsınız gibi hissedersiniz kendinizi. Opatija türünden kaplıca kasabalarında bir süre can sıkıntısıyla sürttükten sonra anladım ki, karnı tok, sırtı pek bir sürü insan buralarda tatsız duygular içinde, kendilerini dara sokarak yaşıyorlar da haberleri yok. Besbelli, böylelerinin düş gücü sınırlı, zevkleri kısıtlı, istekleri cüretsiz... Bana kalırsa otelde kalacak paraları olmadığı için önlerine çıkan her yerde geceleyen, dağ yamaçlarında yeşil otlar üzerine uzanıp denizi seyreden, yaya dolaşan, ormanların, köylerin içine girip gezen, ülkelerin geleneklerini yakından tanıyan, şarkılarını dinleyen, kadınlarını seven genç yaşlı birçok insan bunlardan daha mutludur...

Parkta oturup çevreyi seyrederken hava karardı, alacakaranlıkta Ariadna'nın ileriden yürüdüğünü gördüm. Bir prenses gibi zarifti, zevkle giyinmişti; arkasından da Lubkov geliyordu. Lubkov'un sırtında Viyana'dan aldığını sandığım, ona bol gelen, gıcır gıcır bir takım giysisi vardı. Lubkov peltek peltek, 'Niçin kıızıyorsunuz? Size ne yaptım?' diyordu.

Ariadna beni görünce sevincinden bir çığlık attı, koşup boynuma sarıldı. Elimi sımsıkı tutarken durmadan gülüyordu; ben de gülmeye çalıştım, ardından ağlamak geldi içimden. Çok heyecanlıydım. Ariadna beni soru yağmuruna tuttu: Köyümüz nasıldı, babam ne yapıyordu, ağabeyini görmüş müydüm? Gözlerinin içine bakarak yanıt vermemi istiyordu. Avladığımız balıkları, küçük kavgalarımızı, neşeli piknikleri anımsıyor muydum?

İçini çekerek, 'Birlikte ne güzel günler geçirmişiz!' dedi. 'Hoş, burada da canımız sıkılmadan yaşıyoruz. Yarın sizi bir Rus ailesiyle tanıştıracam.' Beni tepeden tırnağa süzdükten sonra yüzünü buruşturdu. 'Ancak yeni bir şapka almanız gerekecek. Köyde değil, Opatija'dasınız artık, insan buralara göre giyinmeli.'

Sonra üçümüz birlikte lokantaya gittik. Ariadna durmadan gülüyor, bana iltifat üstüne iltifat yağıdırıyordu. Beni gördüğüne inanmamış gibiydi. O güzel yemekten sonra otele gitmek üzere kalktığımızda saat gecenin on birini bulmuştu, hepimiz neşesi yerindeydi. Ertesi gün Ariadna beni Rus ailesine, 'ün-

l  bir profesörün oğlu, çiftlik komşumuz' diye tanıttı. Onlarla görüştüğümüz sürece Ariadna yalnız kendi çiftliklerinden, tarlalardan kaldırılan üründen söz etti, bu arada sık sık beni tanık gösterdi. Anladığım kadarıyla zengin bir toprak ağası olarak tanınmak istiyor, bunda da başarılı oluyordu. Davranışları gerçek bir aristokratinki gibiydi, aslında kendisi de soylu bir aileden gelmeydi.

Sonra yüzüme gülümseyerek bakıp birdenbire şöyle dedi:

'E, halamın yaptığını beğendiniz mi? Aramızda k  k bir anlaşılmazlık çıktı diye beni bırakıp M rano'ya gitti. Böyle şey olur mu?'

Sonra birlikte parkta gezdiğimizde sordum:

'Hangi haladan söz ediyordunuz Tanrı aşkına? Halanız kim oluyor?'

Kahkahayla güldü.

'Durumu kurtarmak için bir yalan kıvırdım. Yanımda bana eşlik eden bir kadın olmadan buralara geldiğimi kimse bilmeli.'

Bir dakikalık suskunluktan sonra bana sokuldu.

'Kuzum, Lubkov'la niçin ge inemiyorsunuz? İkinizin dost olmanızı istiyorum. Zavallı,  yle mutsuz ki! Hem annesinden çekiyor hem de karısından...'

Lubkov'la siz diyerek konuşuyor, ayrılırken ona da bana dediğı gibi 'hoşça kalın' diyor, ayrı katlardaki odalarda kalıyorlardı. Böylece aralarında bir gönül ilişkisi olduğı konusunda ki kuşku larımı giderip Lubkov'la rahat konuşmamı sağlamaya çalışıyordu. Aradan bir zaman geçip adam benden    yüz ruble borç isteyince bu parayı ona seve seve verdim.

Günlerimiz gezip eğlenmekle geçiyordu. Parkta dolaşıyor, durmadan yiyip içiyorduk. Rus aileyle her gün görüşmemiz de cabası. Sonunda kasabaya öyle alıştım ki, parka her gidişimde orada sıracalı pimpirik dedeyi, Polonyalı papazı, Avusturyalı generali g re eğimi sanıyordum. Omzu püsküllü general elinde bir deste iskambille geziyor, fırsatını buldukça boş bir kanepeye oturup omuzlarını sinirli sinirli oynatarak fal a ıyordu. Askeri bando kabak tadı vermeye başlamıştı. Köyde  alışma sa-

atlerinde balık avlarken ya da topluca pikniğe giderken aylaklık ediyorum diye köylülerden utanırdım. Burada da garsonlara, arabacılara, işçilere karşı aynı utancı duydum; sanki bakışlarıyla bana, 'Nasıl boş duruyor, çalışmıyorsun?' der gibiydiler. Bu utancı sabahtan akşama değin her gün duydum. Birbirine benzer can sıkıcı, iç karartıcı saatler yalnız Lubkov gelip benden borç isteyince, ona bazen yüz, bazen elli gulden verdiğim zamanlar değişiyordu. Lubkov parayı alınca morfin iğnesi vurmuş uyuşturucu bağımlısı gibi birden canlanıyor; hemen karısını, kendisini, alacaklılarını tefe koyup kahkahayla gülmeğe başlıyordu.

Ancak yağmurlar bastırınca havalar soğudu. Bunun üzerine İtalya'ya gitmek üzere yola koyulduk. Bu arada ben babama telgraf çekip ivedi sekiz yüz ruble göndermesini istedim. Uğradığımız Venedik, Bologna, Floransa gibi kentlerde karşımıza hep pahalı oteller çıktı; buralarda bizden odalarımızı aydınlatma, hizmet, kahvaltıda ekmek, özel odada yemek yememiz karşılığında ek paralar aldılar. Öyle de iştahımız açılmıştı ki! Sabahları, zengin bir kahvaltı ısmarlıyorduk. Kahvaltıda et, balık, omlet, kaşar peyniri, meyve, şarap vb. geliyordu önümüze. Saat altıdaki öğle yemeğini sekiz porsiyondan aşağısı kurtarmıyordu. Bu arada her fırsatta biralar, şaraplar içiliyordu. Saat dokuz oldu mu, çay saati. Gece yarısına doğru Ariadna karnının açtığı söyleyip jambon ile lop yumurta ısmarlıyordu. Eh, o yer de biz durur muyuz? Gelsin jambonlar bize de! Yemekler arasında müzelerin, sergilerin birinden çıkıp ötekine koşturuyorduk; içimizdeyse bir sonraki yemeğe geç kalma korkusu vardı. Ben tabloları seyrederken sıkılıyor, bir an önce kendimi otele atıp dinlenmek istiyordum. Yorgunluktan kendime oturacak bir iskemle ararken bir yandan da, 'Ah, ne güzel! Ne temiz hava!' diye ikiyüzlülük ediyordum. Tıkınmaktan şişmiş boa yılanları gibiydik; gözlerimiz yalnız cicili bicili eşyalar görüyor, vitrinler karşısında ipnotize oluyor, sahte broşlara hayran kalıyorduk. Gezi süresince bir sürü işe yaramaz, değersiz öteberi almıştık.

Roma'da aynı şeyler geldi başımıza. Orada da yağmur başladı, soğuk rüzgârlar esti. Tika basa yediğimiz kahvaltıdan sonra

Aziz Petrus Bazilikası'nı gezmeye gittik, ancak karnımız tok olduğundan, bir de hava iyice bozduğundan tapınak bizi gerektiği kadar etkilemedi. Birbirimizi sanata ilgisizlikle suçlarken az kalsın kavgaya ediyorduk.

Neyse, babamın gönderdiği para geldi. Hiç unutmam, bir sabah postaneye gittim, Lubkov da benimle birlikteydi.

'Bir insanın geçmişisi bozuksa bugünü hiçbir zaman yeterince iyi olamaz,' dedi. 'Benim geçmişimden omuzlarımda ağır bir yük kaldı. Ama param olsaydı bunlara aldırılmazdım; vız gelir, tırs giderdi...'

Sesini iyice alçalttı.

'Biliyor musunuz, cebimde sekiz frank var yalnızca. Anneme yüz, karıma da bir o kadar göndermem gerekiyor. Ee, burada neyle yaşayacağız? Ariadna tıpkı bir çocuk, durumu anlamak istemiyor; kontesler gibi saçıp savuruyor. Dün kendine bir saat aldı, bunun hiç gereği var mıydı? Sonra, efendim, ne diye uslu çocuk rolü oynuyoruz? Oteldeki hizmetlilerden, ahbablarımızdan gizli ilişkilerimizi saklamak için günde en azından on-on beş frank ek masrafımız oluyor. Niçin ben ayrı, o ayrı odalar tutuyoruz ki?'

Başımdan aşağı kaynar sular döküldü sandım. Artık işin saklanacak bir yanı kalmamıştı. Sırtıma soğuk terler bastı. Hemen kararımı verdim: Bir an önce onlardan uzaklaşacak, Rusya'ya dönecektim. Gözüm görmesini ikisini de!

'Bir kadını tavlama işten bile değil,' diye sürdürdü konuşmasını. 'Onu bir kerecik soydunuz mu, tamam. Ama ondan sonrası zor...'

Postaneden aldığım parayı sayarken, 'Bana bin frank borç vermezseniz çıra gibi yandığım gündür,' dedi. 'Yalnız sizin verdiklerinizle ayakta durabiliyorum, tek dayanağım sizsiniz.'

Çıkarıp istediği parayı verdim. Bunun üzerine birden canlandı, bildirmemesini istediği adresini karısından gizlemeyi beceremeyen tuhaf huylu amcasıyla alay etmeye başladı. Otele gelir gelmez valizlerimi hazırladım, otel borcunu ödedim. Geriye yalnız Ariadna'yla vedalaşmak kalmıştı. Bunu da yaptım.

Kapısını çalınca, 'Entrez!'¹ dedi.

Odasında sabah dağınıklığı vardı. Masanın üstünde çay takımı, yarısı yenmiş bir sandviç, yumurta kabukları... Ayrıca insanın soluğunu kesen bir esans kokusu. Yatak da toplanmamıştı henüz, üstünde iki kişinin yattığı belliydi. Ariadna az önce kalktığı için saçlarını taramaya fırsat bulamamıştı, gecelik bluzuyla oturuyordu.

Selam verdikten sonra sesimi çıkarmadan bir köşeye oturdum. Bu sırada o saçına çekidüzen verdi.

'Beni Rusya'dan buraya niçin çağırdınız?' diye sordum.

Aklımdan geçenleri sezmiş olacak ki, gelip elimi tuttu.

'Sizi de yanımda görmek istemiştım. Öyle temiz, soylu bir insansınız ki!'

Heyecanlandığım, titremeye başladığım için kendimden utan-dım. Neredeyse hıçkırır hıçkırır ağlayacaktım. Ariadna'ya tek söz söylemeden dışarı çıktım, bir saat sonra trendeydim. Yolculuk boyunca onu gebe kalmış olarak hayal ettim, bundan dolay-ı yüreğim nefretle doldu. Trende, istasyonlarda gördüğüm bütün kadınlar gebeymiş gibi gözüküyordu gözüme. Yüreğim acıdan burkuluyordu; yaşamaktan korkuyor, kendimi altın paralarının hepsi kalp çıkan gözü doymaz, utanmaz, para canlısı bir adam gibi görüyordum. Düşlerimi, umutlarımı süsleyen, aşk-ımla ısıttığım bütün saf, temiz hayaller, ileriye dönük tasarılarım, beklentilerim, geçmişte kalan anılarım, kadınlara, aşka dair duygularım hepsi, hepsi sanki dillerini çıkararak alay ediyorlardı benimle. Ürpererek kendi kendime soruyordum: 'Ariadna gibi genç, son derece güzel, okumuş bir kız, koskoca bir senatörün kızı, sıradan, aşığılık bir herifle ilişki kursun; olacak şey mi?' Sonra, 'Lubkov'a niçin gönül vermesin ki? Onun benden ne eksiki var? Aman canım, kimi severse sevsin, ama bana neden yalan söylüyor? Şey, bana doğruyu söylemesi için bir sebep göremiyorum. Niçin doğruyu söylesin ki!' diyordum. Bu çelişkili düşünceler birbiri ardından sıralanıyordu, sonunda kafam iyice karıştı.

Kompartımanın içi buz gibiydi. Birinci mevkide yolculuk ediyordum, karşılıklı kanepelerde üçer kişi oturuyorduk, pen-

1 (Fr.) Giriniz.

cereler çift camlı değildi, kompartıman kapısı doğrudan dışarıya açılıyordu. Kendimi bu sıkışıklıkta cendereye girmiş, terk edilmiş, zavallı bir yaratık gibi hissettim. Ayaklarım donuyordu. Bu arada Ariadna'nın o sabah bluzu içinde, saçları dağınık, baştan çıkarıcı duruşu kıskançlık damarlarımı kabarttı; yüreğimdeki sızıya dayanamadığım için birkaç kez ayağa fırladım; komşularım bana şaşkınlıkla, hatta korkuyla bakmaya başladılar.

Memlekette dağ gibi kar yığınları ve eksi yirmi derecelik bir ayazla karşılaştım. Aslında kışı severim, çünkü en şiddetli ayazlarda bile evin içi bana ılık gelir. Sırtıma gocuğumu, ayaklarıma keçe çizmelerimi geçirdim mi, bahçede, evin dışında ne iş yap-sam hoşuma gider. Ya da iyice ısıtılmış salonda, babamın çalışma odasındaki şöminenin karşısında koltuğa gömülüp kitap okumak, köy usulü hamamda yıkanmak en sevdiğim şeylerdir. Ama eğer evinizde anneniz, kız kardeşiniz, çocuklarınız yoksa kış geceleri geçmek bilmez; büyük bir yalnızlık, ıssızlık içinde kahrolursunuz. Odaların sıcaklığı, rahatlığı evinizdeki ıssızlığı daha bir artırır. Yurtdışından döndüğüm o kış akşamları bana gerçekten çok uzun geldi; can sıkıntısından ne yapacağımı bilemedim, doğru dürüst kitap bile okuyamıyordum. Gündüzleri gene neyse, vakit geçiyordu. Sağa sola gidiyor, avlunun karını kürüyor, tavukları, inekleri yemliyorsunuz, ama akşam bastırdı mı, sıkıntıdan patlıyordunuz.

Eskiden eve konuk gelsin istemezdim, şimdiyse birileri gel-sin diye can atıyorum. Çünkü sonunda laf lafı açıp Ariadna'dan konuşulacaktı. Ariadna'nın ispritzmacı ağabeyi Kotloviç sık sık uğruyordu bize, yanında da kız kardeşine en azından benim kadar tutkun olan Prens Maktuyev'i getiriyordu. Ariadna'nın bize gelişinde kaldığı odada oturmak, çaldığı piyanonun klavyelerine dokunmak, notalarına bakmak onun için karşı konul-maz bir tutku olmuştu. Bu arada İlarion Dede'nin çağrılan ruhu Ariadna'nın eninde sonunda prensin karısı olacağını söylemek-ten geri durmuyordu. Prens bize gelişlerinde sabahdan gece geç vakitlere dek konuşmadan oturur, birkaç bardak bira içer, ko-nuşmalarımıza katıldığını göstermek için de arada bir hüzün-

l , kesik kesik, aptalca kahkahalarla gülerdi. Eve gitmeden önce her seferinde beni bir köşeye çekerek, ‘Ariadna Grigoryevna’yı son kez ne zaman gördünüz? Sağlığı yerinde mi? Öyle sanıyorum ki orada canı sıkılmıyordu,’ derdi.

Sonunda bahar geldi. En zor işlere el atmak, bir an önce yazlık ekin, yonca ekmek gerekiyordu. Kış yerine bu sefer de baharın gevşekliği çökmüştü üzerime, ama ne olursa olsun toparlanmalıydım. Tarlada çalışırken,  ayırkuşlarının ötüşünü dinlerken, ‘şu aile mutluluğu sorununu bıçak gibi kesip atmak için basit bir köylü kızıyla evlensem nasıl olur?’ diyordum kendi kendime.

İşlerin fıkır fıkır kaynadığı bir gün, zarfının üzerinde İtalyan pulu yapıştırılı bir mektup aldım. Yonca ekimi, kovanların, sığırların bakımı, köylü kızıyla evlenme hayalleri toz olup uçtu bir anda. Ariadna mektubunda sonsuz bir mutsuzluk içinde acı çektiğini yazıyor; bana, kendisine yardım eli uzatmadığım, ona erdemlerimin yüksek tepelerinden bakıp tehlike anında yalnızlığına aldırmadığım için serzenişte bulunuyordu. Sinirli bir el yazısıyla, iri iri harflerle yazmıştı bunları; sayfayı sık sık mürekkep lekeleriyle donattığına göre bunalım geçirerek, mektubunu bir an önce bitirmek istediği belliydi. Mektubun sonunda bir an önce oraya gelmem, kendisini kurtarmam için yalvarıyordu.

Yeniden duygularımın akıntısına kapılıp sürüklenmeye başladım. Ariadna o sırada Roma’daydı. Oraya akşamın geç bir saatinde vardım. Ariadna beni görünce ağlamaya başladı, koşup boynuma sarıldı. Kış süresince birazcık olsun değişmemişti, eskisi gibi genç ve alımlıydı. Akşam yemeğini birlikte yedik, bir faytona atlayıp Roma sokaklarında dolaştık. Bana geçirdiği günleri anlattı, bir fırsatını bulunca ben de, ‘Lubkov nerede?’ diye sordum.

‘Yanımda o hayvanın adını anmayın!’ diye bağırdı. ‘Yılan görmüş gibi tiksiniyorum ondan.’

‘Ama bir zamanlar sevdiğinizi sanıyordum...’

‘Hayır, kesinlikle sevmedim. Bir ara değişik bir kişi olarak gördüm, acıdım kendisine... K stahın biri; kadınlara öyle bir sokuļu var ki, başlangıçta çekici geliyor. Ama ne olur, onun

sözünü etmeyi bırakın! Onunla geçen günlerime yaşamımın hüznün verici bir sayfası olarak bakıyorum. Para bulmak için Rusya'ya defoldu gitti. Bir daha döneceğini sanmıyorum. Canı cehenneme!

Otelden çıkmış; kendi zevkine göre, ama soğuk bir tarzda döşediği, konforlu, iki odalı bir daireye taşınmıştı. Ariadna, Lubkov gideli beri oradaki ahabplarına beş bin frank kadar borç takmış bulunuyordu, o bakımdan benim gelişim onun için gerçek bir kurtuluş oldu. Birlikte köye dönmek için aklını çelmeye çalıştıysam da başaramadım. Memleketi özlemişti, gelgelelim ağabeyinin züğürtlüğü, evlerinin pas tutmuş çatı kaplaması, bir sürü eksiklerinin oluşu kadıncağızı ürkütüyor, ben onu götürmek için ısrar ettikçe sıtma nöbetine tutulmuş gibi titreyerek, 'Hayır, gitmem, orada sıkıntıdan patlarım!' diyordu.

O günden sonra Ariadna'ya duyduğum aşk son aşamasına girdi.

Tüm güzelliğiyle üzerime abanarak, 'Eskisi gibi üzerime titreyin, biraz olsun sevin beni,' diyordu. 'Asık suratlısınız, ölçülüsünüz, kendinizi heyecana kaptırmaktan korkuyor, sonucun ne olacağını hesaplıyorsunuz. Can sıkıcı bir şey bu! Sizden çok rica ediyor, yalvarıyorum: Bana karşı sevecen davranın! Benim temiz, kutsal, soylu sevgilim!'

Böylece Ariadna metresim oldu. Duyduğum heyecandan dolayı en azından bir ay kadar deli gibi ortalıkta dolaştım, kendimi bir türlü toparlayamadım. Genç, güzel bir kadını kollarımın arasına almak, onunla zevklerin en büyüğünü tatmak, sabahleyin uyanınca onu yanımda bulup sıcaklığını hissetmek, Ariadna'nın tümüyle benim olduğunu düşünmek kolay alışılabilecek bir şey miydi! Gene de alıştım bu duruma, aklımı başıma toplayıp ona karşı daha soğukkanlı davranmaya başladım. Bu arada Ariadna'nın beni sevmediğini anladım, tıpkı eskisi gibi. Yalnızlıktan korkuyor, onu bırakıp gitmeyeyim diye beni kendisine bağlamak istiyordu. Genç, sağlıklı, ateşli biriydim; o ise bütün soğuk kadınlar gibi bedensel zevkten hoşlanıyordu. İkimiz de birbirimizi tutkuyla seviyormuşuz gibi davranıyorduk. Sonra başka şeylere de akıl erdirmeye başladım.

Roma'da, Napoli'de, Floransa'da güzel günlerimiz geçti; bir ara Paris'e gittiysek de orasını soğuk bulup İtalya'ya döndük. Her gittiğimiz yerde kendimizi toprak ağası zengin karı-koca olarak tanıtıyorduk, o yüzden ilgiyle karşılıyorlardı bizi, Ariadna toplum içinde büyük başarı kazanmıştı. Resim dersleri aldığı için herkes onu ressam biliyor; inanır mısınız, resimde yeteneği olmasa bile bu durum ona yakışıyordu. Her gün öğleden sonra saat ikilere, üçlere değin uyuyor, kahvaltısını yatağa getirtiyordu. Öğle yemeğine oturunca çorba, ıstakoz, balık, et, kuşkonmaz, yaban kuşu... Hepsini birden istiyordu; gece yatar-ken de yatağına diyelim biftek gibi bir şeyler getiriyordum. Yemeği hüznü, kaygılı bir yüzle yiyor, gece uyandığı zaman elma, portakal istiyordu.

Bu kadının bir özelliği vardı, o da sürekli yalana dolana kaçması, sahte tavırlar takınmasıydı. Hiç gereği yokken, her dakika, her an göz boyama oyunlarına kaptırıyordu kendini. Bir serçenin cıvıldaması ya da hamamböceğinin bıyıklarını oynatması türünden içinden gelen bir davranıştı bu onun için. Beni, garsonları, otel kapıcısını, mağazalardaki satıcıları, tanıdıklarını aldatmaktan büyük zevk alıyor gibiydi. Kıvırtmadan, yalana dolana sapmadan yaptığı tek konuşma, tek görüşme yoktu, denebilir. Otelde kaldığı odaya basit bir garson ya da anlı şanlı baron da girse hemen bakışları, sesi, tavırları, hatta bedeninin kıvrımları değişiyordu. Onun kıvırtmalarını görünce ikimiz için, 'Koskoca İtalya'da bunlar gibi zengini yok! Aman ne sosyetik insanlar!' diyorlardı içlerinden. Karşısına çıkan her ressam, her sanatçıya onun gibi yetenekli birine rastlamadığını söyleyerek yalan kıvırıyordu adamın yüzüne karşı. Tatlı bir sesle, şarkı söylercesine, 'Sizin gibi yetenekli bir sanatçı görmedim! Başarılarınızla beni ürkütüyorsunuz! Bir insanın içini okuyorsunuz hemen,' diyordu derin derin soluk alarak.

Bütün bu yaptıkları başkalarının hoşuna gitmek, büyüleyici görünmek, karşısındakini kendisine bağlamak içindi. Sabahları uyandığında kafasında tek düşünce vardı: 'Hoşa gitmek!' Yaşamının en büyük amacı haline gelmişti kendini başkasına beğendirmek. Ona 'Şu sokaktaki şu evde senden hoşlanmayan bir

adam var!’ deseydim herhalde üzüntüden ölürdü. Her gün birilerinin başını döndürmeli, aklını başından almalı, kendisine tutsak etmeliydi. Benim bir erkek olarak onun çekiciliğine kapılıp tutsağı olduğumu görmesi, herhalde eskiden gladyatörlerin kıyasıya dövüşte birinin kılıcını ötekinin gırtlığına dayadığında karşısındakinin hiç değerine düşmesi kadar sevindiriyor olmalıydı onu. Ayrıca benim alçalmam da yetmiyordu bu sahate prensese. Geceleri yatağına bir kraliçe gibi yarı çıplak uzanarak –hava ona her zaman sıcak gelirdi– Lubkov’un gönderdiği mektupları okurdu. Lubkov her mektubunda Rusya’ya dönmesi için Ariadna’ya dil döküyor, eğer o dönmezse birini öldürüp soyarak para bulduktan sonra onu götürmek için İtalya’ya geleceğini yazıyordu. Ondan nefret ettiğini söylemesine karşın bu tutku dolu, kölece yazılmış mektuplar, belli ki çok heyecandırıyordu Ariadna’yı. Herkesi büyüleyeceğinden öylesine emindi ki, büyük bir kalabalık karşısına çıkıp vücudunun, teninin güzelliklerini gösterse, İtalyan erkeklerini, bütün dünyayı fethedeceğine inanıyordu. Bedeninin, teninin güzelliği konusundaki sözleri başkalarının yanında son derece küçük düşürüyordu beni. Bu durumu o da fark ettiği için, bir şeye kızıp beni üzme istediği zaman bu tür bayağılıklara saparak beni çileden çıkarıyordu. Hele bir keresinde tanıdığımız bir kadının yazlığında bana öfkeleniği için, ‘Saçma sapan öğütlerinizle daha fazla canımı sıkmayın!’ demişti. ‘Değilse dışarı çıkar, çırlıçıplak soyunarak şu karşiki çayırılığa yatarım!’

Onun yatakta kütük gibi yatmasına, oburca tıkinmasına, yüzüne saf bir görünüş vermesine bakarak sık sık, ‘Ulu Tanrı bu kadına böylesi bir güzelliği, zekâyı, zarafeti niçin verdi acaba? Yalnızca yatakta yan gelip yatması, yiyip içmesi, yalan söylemesi, sürekli başkalarını kandırması için mi?’ diye sorardım kendi kendime. Ashında onun zeki, akıllı biri olduğundan da kuşku vardı. Çünkü üç kollu şamdandan, 13 sayısından, nazara uğramaktan, kötü düşler görmekten korkar; genelde özgürlük konusunda dindar kocakarılardan farklı düşünmezdi. Boleslav Markeviç gibi adı duyulmamış bir yazarı Turgenyev’den üstün tutardı. Öte yandan şeytan kadar kurnaz, cin gibi bir kadındı;

topluluk arasında kendini kültürlü, ileri görüşlü biri olarak satmasını başka türlü nasıl becerirdi?

En neşeli zamanında bile garsonları, otel görevlilerini azarlar, böcekleri öldürmekten zevk alır, boğa güreşini sever, cina-yet romanları okumaya bayılır, mahkemede bir sanık aklanınca öfkeden küplere binerdi.

Ariadna'yla sürdürdüğümüz yaşam tarzında çok paraya gereksinmemiz vardı. Zavallı babam emekli aylığını, öbür gelirlerinin tümünü benim keyifle yaşamam için gönderiyor, bunlar yetmediği için sağdan soldan borç buluyordu. Bir keresinde isteğimi karşılayamayınca '*non habeo*'² diye yazmıştı, bunun üzerine kendisine yalvaran bir telgraf göndererek çiftliği rehine koymasını bildirdim. Bu gönderdiği de yetmeyince babacığım çiftliğimizi ikinci kez rehine vermek zorunda kaldı. Ben her istediğimi elde etmiştim ya, ondan ötesine aldıracağım yoktu.

Yaşamın zorlukları Ariadna'nın hiç umurunda değildi, İtalya'da kaldığımız süre içerisinde onun gem tutmaz isteklerine bin frank harcayıp elde ne varsa hepsini tükettiğimizde ben acıdan inlerken o bir şarkı mırıldanarak ne dese beğenirsiniz? '*Addio, bella Napoli!*'³ Bu tavrı karşısında ondan yavaş yavaş soğudum, girdiğimiz ilişkiden utanmaya başladım. Kadının gebeliğinden, çocuktan nefret ederim, ama birlikte yaşamamızın resmî bir gerekçesi olsun diye çocuk istiyordum artık. Ariadna'dan tiksintim dayanılmayacak dereceye varmasın diye müzeleri, resim galerilerini geziyor, durmadan kitap okuyor, daha az içki içiyordum. Su kuyusunun çevresinde sabahdan akşama değin dönen, ipe bağlanmış bir beygir gibiydim. Hiç olmazsa böylece yüreğimin sızısı azalıyordu.

Ben de Ariadna'yı canından bezdirmiştim, diyebilirim. Başarı elde ettiği kişiler sıradan insanlardı, elçilerin, beylerin onu görmek için kapısını çaldığı yoktu, paramız yetmiyordu, bu da canını sıkıttığı, ona dokunduğu için bir gün ağlayarak bana Rusya'ya dönebileceğini söyledi. İşte, şu anda gördüğünüz gibi, sonunda yola koyulduk. Buraya gelmeden önceki aylarda ağabe-

2 (Lat.) Elde avuçta kalmadı.

3 (It.) Hoşça kal, güzel Napoli!

yiyle sıkı bir mektuplaşma işine girişmişti. Kafasının içinde bir takım gizli niyetler vardı, ama neydi, bilemiyorum. Artık davalaverelerine, sinsiliklerine kafa yormaktan bıktım. Şimdi köye döneceğimiz yerde Yalta'ya gidiyoruz, Yalta'dan da Kafkaslar'a doğru yola çıkacağız. Ariadna yalnız kaplıcalarda, ılıcalarda yaşıyabiliyor, oysa ben böyle yerlerden nefret ederim. Beni burarlarda hafakanlar basıyor, sıkıntıdan patlıyorum. Köye dönmek benim tek isteğim! Çalışma fırsatım olsa ekmeğimi taştan çıkarırım; kusurlarımı, yaptığım yanlışları düzeltirim. Şimdi kendimde büyük bir çalışma gücü hissediyorum, işe dört elle sarılısam, öyle sanıyorum ki çiftliği dört-beş yılda rehinden kurtarırım. Ama şimdi karşımda başka güçlükler var. Burası Avrupa değil, Rusya; resmî nikâh altında yaşamamız gerekiyor. Aramızda eski sıcak ilişkilerden, sevgiden, aşktan eser kalmadı, gene de ne olursa olsun bu kadınla evlenmek zorundayım.”

Yaşadığı olayların etkisinden kurtulamayan Şamohin'le birlikte kamaralarımızın bulunduğu alt kata indik, gene kadınlardan konuşmayı sürdürdük. Vakit hayli ilerlemişti. Yatacağımız yeri sorduğumuzda öğrendik ki, ikimiz de aynı kamara da kalıyoruz.

“Çağımızda kadınlar erkeklerden pek çok alanda geri kalmışlardır, geri kalmadıkları tek yer köylük yerlerdir,” dedi. “Köylerde kadınlar da erkekler gibi düşünür, aynı duyguları taşır, doğayla boğuşup aynı amaç için uğraşır. Kentte doğup büyüyen, okumuş, kentsoylu kadın tüm kadınlık niteliklerini yitirmiş, eski ilkel kadın durumuna dönüşmüştür. Yarı hayvan, yarı insan bir yaratıktır o. İnsan dehasının sayesinde kazanılan birçok değer yok olmuş, kadın yavaş yavaş yozlaşarak onun yerini ilkel dişiler almıştır. Okumuş, kültürlü kadının bu geriliği çağımız uygarlığı için büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Kadının geri kalmışlığıyla erkeğin hızını kesiyor, insanlığın ilerlemesini engelliyor.”

Şamohin'e, genelleme yapmamasını, Ariadna'yı göz önünde bulundurarak bütün kadınları suçlamamasını söyledim. Kadınların eğitim görmeyi, karşı cinsle aynı haklara sahip olmayı istemesi bile tek başına ilerici bir hareket sayılmaz mıydı? An-

cak Şamohin beni dinlemek istemedi, alaycı alaycı gülümsedi. Onun bu tutumu kadınlardan şiddetle nefret ettiğinin açık bir kanıtıydı, onu bunun tersine inandırmak olanaksızdı.

“Bırakın artık kadınları savunmayı!” dedi. “Eğer kadın beni kendisine denk bir insan olarak değil, dişiliğine uygun düşen bir erkek yaratık olarak görür, sürekli hoşuma gitmeye, başka bir deyişle beni kendine bağlamaya çalışırsa, onu tüm haklarını kazanması gereken bir varlık olarak nasıl düşünürüm? Ah, inanın bana, kadınlar çok kurnaz, çok sinsidir! Biz erkekler onların özgürlükleri için çırpınıyoruz, onlarsa özgürlük filan istemeyip istiyormuş gibi yapıyorlar. Siz bilmezsiniz, onlar saman altından su yürütmeyi öyle güzel becerirler ki!”

Şamohin’le tartışmak artık canımı sıkıyordu, uyumak istiyordum. Yüzümü duvardan yana döndüm. Ben uykuya dalmak üzereyken onun içini çekerek, “Evet, öyledirler,” dediğini duydum. “Her şeyin baş sorumlusu eğitim sistemimizdir. Kentlerdeki eğitim öğretim anlayışımız özünde kadından canavar-insan yaratmayı amaçlar. Başka bir deyişle erkeğin hoşuna gitmekten başka bir şey düşünmeyen, bu yolla erkeği alt etmeye çalışan bir canavar-insan... Aslında okullarda erkek ve kız çocukları bir arada öğrenim görmeli, her yerde birlikte olmalılar. Kadın öyle eğitilmeli ki, kendisine haksızlık edildiğini düşünüp erkeğe karşı hak aramaya kalkmasın. Kız çocuğuna daha kundaktayken öyle telkin edilmeli ki, erkeği ileride kendisine kaval-yelik yapacak, onunla evlenmek için çevresinde dört dönecek bir varlık olarak değil, kendine denk biri olarak algılasın. Kadınlara kendi beyinlerinin ağırlıkta erkeklerinkinden daha hafif çektiği gibi bir kanı aşılmalı; bil-sinler ki, onlar da akıl yürütüp genelleme yapabilirler; beyinleri bilim, sanat, kültür alanlarında gelişmeye uygundur. Oysa şimdi bu konulara soğuk bakıyorlar. Bir ustanın yanına ayak-kabıcı, boyacı çırağı olarak giren erkek çocuğunun beyni yetiştik-in insanınki kadar ağır çekmez, bununla birlikte erkek çocuk yaşam mücadelesinden kaçmaz, büyükler gibi çalışır, di-dinir. Kadın beden yapısı, gebeliği, doğum sancıları gibi erkek-lerle arasındaki farklılıklara sığınmamalı. Çünkü, birincisi,

kadın her ay doğurmaz; ikincisi, her kadın doğum yapmaz; üçüncüsü, sağlıklı köylü kadını doğumdan birkaç gün önce tarlada çalıştığı halde başına bir şey gelmez... Sonra, efendim, günlük yaşamda da kadınla erkek arasında eşitlik olmalı. Eğer bir erkek kadına iskemle uzatıyor, kadının düşürdüğü mendilli yerden kaldırıyorsa kadın da bunun karşılığını vermelidir. İyi ailede yetişmiş bir genç kız paltomu giymeme yardım eder ya da elime bir bardak su verirse ben bunda yadırganacak bir şey aramam...”

Uyuduğum için sonraki sözlerini işitmedim. Ertesi sabah Si-vastopol’e hayli yaklaştığımızda nemli, tatsız bir hava karşıladı bizi. Vapur sallanmaya başlamıştı. Şamohin birlikte kaldığımız kamarada konuşmadan dalgın dalgın oturuyordu. Çay saatini zil çalarak duyurduklarında erkekler yakaları kalkık paltolarını giymiş olarak, kadınlar da yarı uykulu, soluk yüzle aşağı kata sökün ettiler. Voloçisk sınır kapısında gümrük memurlarına kızıp bağırان çok güzel, genç bir kadın gelip Şamohin’in karşısında dikildi; nazlı, şımartılmış bir çocuk edasıyla, “Jan’cığım, küçük kuşunu deniz tuttu! Şimdi ben ne yaparım?” dedi.

Yalta’da kaldığım sürece aynı kadının rahvan bir atın sırtında tırısla gittiğini, iki subayın ona yetişmek için hayli zorlandıklarını gördüm. Başka bir seferinde de bu güzel kadın önlük, garip bir şapka giymiş olarak rıhtımda yağlıboya taslak yapıyor, çevresini kuşatan büyük bir kalabalık da biraz uzaktan onu seyrediyordu. Sonunda kendisiyle ben de tanıştım. Kadın elimi sertçe sıkıp yüzüme hayran hayran baktıktan sonra tatlı bir sesle, şarkı söylercesine, yapıtlarımı büyük zevkle okuduğunu bildirdi.

Şamohin, “İnanmayın ona, yazdıklarınızın birini bile okumuş değil,” diye fısıldadı kulağıma.

Bir akşamüzeri Şamohin’le rıhtımda karşılaştık. Adamın elinde yiyeceklerle, meyvelerle dolu bir sürü paket vardı.

“Prens Maktuyev burada,” dedi sevinçle. “Ariadna’nın isprizmacı ağabeyiyle birlikte geldiler. Aylardır hangi konuda yazıştıklarını şimdi anladım.” Elindeki paketleri göğsüne bastırıp göğre bakarak, “Ulu Tanrım, ne olur, şu kadın Maktuyev’le an-

laşsın da ben tümüyle özgür kalayım,” dedi. “Ancak o zaman köye, babamın yanına dönebilirim.”

Sonra hızlı adımlarla yanımdan uzaklaştı. Bir ara geriye dönerek, “İlarion Dede’nin ruhunun söyledikleri en sonunda doğru çıkacak galiba! Ah, o günleri görebilecek miyim?” diye bağırdı.

Şamohin’le karşılaşmamızın ertesi günü Yalta’dan ayrıldım. Adamın romanı nasıl sona erdi, bilmiyorum.

Anna Nişanı

(Анна на шее)

I

Nikâh töreninden sonra evde şölen sofrası kurulmadı. Yeni evliler yalnızca birer kadeh içki içtiler, üstlerini değiştirdikten sonra doğruca istasyona yollandılar. Yaşını başını almış, mevki sahibi bir memur olan Modest Alekseyiç, evliliğini bol bol yenilip içilen, gösterişli bir baloyla kutlamak yerine iki yüz fersah uzaklıktaki manastırı ziyaret etmeyi yeğlemişti. Milletin ağızı çuval değil ki büzesin, konuşulanlara göre elli iki yaşında bir adamın nerdeyse on sekizine yeni basmış bir kızla evlenirken gürültü patırtılı bir düğün yapması uygun kaçmazmış. Ayrıca öyle müzikten, şamata dan hoşlanan biri değildi Modest Alekseyiç. Söylenenlere bakılırsa, ilkelerine bağlı biri olarak böyle davranmasının başka bir nedeni de, genç karısına evlenmelerinin hemen ardından manastırı ziyaret etmekle dinin önemli bir yeri olduğunu göstermek istemesiymiş...

Istasyonda yeni evlileri uğurlamaya gelen büyücek bir kalabalık toplanmıştı. Akrabaları, iş arkadaşları ellerinde kadehlerle “Yaşa! Var ol!” diye bağırarak için trenin kalkmasını bekliyorlardı. Gelinin daha şimdiden sarhoş olan babası Piyotr Leontyiç, sırtında öğretmen frakı, başında silindir şapka, yüzü

çok içmekten durgun ve solgun, ikide bir kadehini vagonun penceresine doğru uzatarak, yalvaran bir sesle, “Anyuta! Anya! Sana bir şey söyleyeceğim!” diyordu.

Anya gövdesini pencereden aşağı sarkıttı. Bunun üzerine yaşlı adam ağzından şarap kokusu saçarak kızının kulağına bir şeyler mırıldandı; yüzünün, göğsünün, ellerinin üzerinde istavroz çıkardı. Ancak bir şey anlaşılmadı kızına söylediklerinden. Adamcağızın sesi titriyor, gözleri ıslak ıslak parlıyordu.

Onun arkasında ise Anya’nın kardeşleri, ortaokul öğrencisi Petya ile Andriyuşa, babalarını frağının eteğinden çekerek, “Baba, yeter, yeter... Ne olur baba,” diye fısıldıyorlardı.

Tren kalktıktan sonra Anya, babasının pencerenin dibinde yalpalaya yalpalaya bir süre koştuğunu, kadehindeki şarabın çalkalanarak döküldüğünü gördü. Yüzünde de iyilik dolu, ama acınası, suçlu bir gülümseme vardı.

“Çok yaşa! Yaşa, var ol!” diye bağıırıyordu yaşlı adam.

Yeni evliler en sonunda kompartımanda baş başa kaldılar. Modest Alekseyiç çevresine şöyle bir bakındı, eşyaları raflara yerleştirdi, gülümseyerek genç karısının karşısına oturdu. Orta boylu, tıknaz, oldukça şişman bir adamdı. Bıyık bırakmamıştı. Uzun favorilerinden sert bir çizgiyle ayrılan sinekkaydı tıraşlı çenesi, yusyuvarlak görünüşüyle tıpkı siyah çorap içinden fırlamış ayak topuğuna benziyordu. Bıyıklarının olmaması ayrıca fazlaca göze batıyordu. Çünkü ağzının çıplak kalan üst bölümü yanlara doğru etli yanaklarıyla birleşiyor, adam konuştuğu ya-naklarıyla birlikte bütün yüzü pelte gibi titriyordu. Adamın duruşu, oturuşu yavaş, ağırbaşlıydı; hareketleri de...

Gülümseyerek, “Aklıma gelmişken bak, sana ne anlatacağım!” dedi karısına. “Bizim Kosorotov beş yıl önce ikinci dereceden Anna Nişanı almıştı, teşekkür etmek için makamına girdiğinde vali hazretleri ona demiş ki: ‘Eh, demek şimdi üç Anna’nınız oldu; biri koynunuzda, ikisi de boynunuzda...’ Ha, unutmadan belirtiyim: Kosorotov’un karısı Anna çekilmez sürtüğün biriydi; o sıralar sevgilisini bırakıp kocasının yanına yeni dönmüştü. Umarrım, ben de ikinci derece Anna Nişanı aldığımda beyefendi bana da aynı şeyi söyleme cesareti bulamayacaktır.”

Minicik gözlerinin içi gülüyordu. Genç karısı da gülümsedi, ama aynı zamanda kocası olacak bu adamın onu kocaman ıslak dudaklarıyla hemen öpüvereceği korkusuyla ürperdi; öyle ya, artık buna hakkı vardı, karısını istediği zaman öpebilirdi. Kocasının tombul bedeninin yumuşak hareketlerinden hem korkuyor hem de tiksiniyordu.

Adam ayağa kalktı, ağır ağır boynundan nişanını, sırtından fragını çıkardı, geceliğini giydikten sonra karısının yanına oturdu.

“Ya, işte böyle...”

O sırada Anna, nikâh töreninin ne kadar sıkıntılı geçtiğini düşünüyordu. Sanki kilisede herkes ona acıyarak bakmıştı. Papaz da, törene çağrılan yakınları da, “Niye bu sevimli, güzel kız şu yaşlı, çirkin adamla evleniyor?” diye düşünmüş olmalıydılar. Kızcağız daha o sabah işlerin istediği gibi gitmesinden dolayı ne kadar mutluydu! Oysa şimdi kendisini suç işlemiş, aldatılmış, gülünç duruma düşmüş gibi hissediyordu; nikâh sırasında da aynı duygular içindeydi. Zengin bir adamla evlenmişti, ama cebinde beş parası yoktu. Gelinliğini veresiye diktirmişti. Babası ile kardeşleri onu uğurladıkları sırada yoksul oldukları yüzlerinden okunuyordu. Akşam yiyecek yemekleri var mıydı? Ya yarın? Ona öyle geliyordu ki, babası ile kardeşleri şimdi yalnız başlarına, evde aç oturuyorlar, anneleri gömüldükten sonra ilk akşam duydukları aynı acıyı duyuyorlardı.

“Ah, ne kara yazgım varmış! Niye bu kadar bahtsızım?” diye düşündü.

Kadınlara karşı nasıl davranılacağını pek bilmeyen Modest Alekseyiç ciddi adamların beceriksizliğiyle karısının omzuna vuruyor, şurasına burasına dokunuyordu; Anna ise yalnız parayı, annesini, annesinin ölümünü düşünüyordu. Lisede resim ve yazı öğretmeni olan babası Piyotr Leontyiç karısının ölümünden sonra kendini içkiye vermiş, ardından yoksulluk, parasızlık günleri gelip çatmıştı. Anna’nın kardeşlerinin ayaklarında giyecek pabuç, lastik ayakkabı yoktu. Babasının sık sık mahkemeye çağırılmasından başka, ikide bir evlerine gelen icra memuru birkaç kez eşyalarının dökümünü çıkarmıştı. Ah, ne uta-

nılası bir durumdu! Sarhoş babasına bakmak, kardeşlerinin çoraplarını yamamak, pazara çıkmak hep onun göreviydi. Güzelliğinden, gençliğinden, görgülü hareketlerinden dolayı onu övmeye başladıklarında ona öyle gelirdi ki, ucuza aldığı şapkasına, kimse görmesin diye mürekkeple boyadığı pabucundaki deliklere herkes gözlerini dikip bakıyor. Geceleri ise Anna huzurunu kaçıran, irkiltici düşüncelerle durmadan gözyaşı döküyordu. Babasını içkiciliği yüzünden liseden kovacaklar, buna dayanamayan adamcağız tıpkı annesi gibi kahrından ölecek diye ödü patlıyordu.

İşte bu yüzden onu yakından tanıyan birkaç kadın kolları sıvayıp Anna için uygun bir koca aramaya başladılar. Çok geçmeden işte bu Modest Alekseyiç bulundu. Genç ve yakışıklı değildi, ama çok parası vardı. Bankada yüz bin rublesi yatıyordu, ayrıca babadan kalma çiftliğini yarıcıya vermişti, ilkeli, güvenilir bir adamdı, valiyle ilişkileri de çok iyiydi. Anna'ya söylediklerine göre vali bey lise yöneticisine ya da lisenin mütevelli kurulu başkanına babasının kovulmaması için bir mektup yazdı mı, bu iş tamamı.

Böyle türlü çeşitli düşünceler kafasında kaynaşıp dururken Anna birdenbire dışarıdan uğultu ile karışık çalgı sesleri duydu. Tren onların oturduğu kentin yakınındaki yazlık istasyonunda durmuştu. Peronun bir köşesinde akordeon ile ucuz, gygyıylı bir keman neşeli bir müzik çalıyor; yüksek kavaklar ile kayın ağaçlarının arkasından ise bir askerî bandonun marş sesleri geliyordu. Orada ay ışığının şıkır şıkır aydınlattığı yazlık semtte müzikli, danslı bir akşam eğlencesi düzenlenmiş olmalıydı. Yazlıkta kalanlar ile böyle güzel bir günde temiz hava almak için buraya gelenler peronda geziniyorlardı. Bütün bu yazlıkların sahibi, para babası Artinov da gezinenler arasındaydı.

Artinov uzunca boylu, şişman bir adamdı; patlak patlak gözleriyle, esmer yüzüyle tipik bir Ermeni'ydi. Sırtında garip bir giysi vardı. Yakaları iki yana açık bir gömlek ile mahmuzlu, uzun konçlu çizmeler giymişti. Omzuna attığı pelerininin etekleri o yürüdükçe yerleri süpürüyor, sivri burunlarını öne eğmiş iki tazı arkasından yürüyordu.

Anna'nın gözleri ağlamaktan ıslak ıslaktı, gelgelelim artık ne parayı ne annesini ne de Modest Alekseyiç'le niçin evlendiğini düşünüyordu. Pencereden sarkıp tanıdığı öğrencilerin, genç subayların ellerini sıkıyor, neşeli neşeli gülererek herkese, "Merhaba! Nasılsınız?" diye selam veriyordu.

Trenin sahanlığına çıktı; herkes onu görüp üstündeki gösterişli giysiyi, yeni şapkasını beğensin diye ay ışığının altında durdu.

Tanıdıklardan birine sordu:

"İstasyonda niçin bekliyoruz?"

"Burası yol kavşağıdır, az sonra posta treni gelip geçecek."

Anna, Artinov'un kendisini seyrettiğini görerek işveli işveli göz süzdü, yüksek sesle Fransızca konuşmaya başladı. Kendi sesinin şen şakrak çınlamasından, bandonun neşeli bir müzik çalmasından, ay ışığının havuzda ıslıl ıslıl yansımalarından, çapkın, hovarda Artinov'un ona yiyecekmiş gibi dik dik bakmasından öylesine hoşnuttu ki, yüreğine büyük bir sevinç doldu. Tren kalkıp subaylar elleriyle selam vererek onu uğurlayınca bandonun çaldığı polkayı alçak sesle söylemeye başladı. Tren gitgide istasyondan uzaklaştığı halde ezgisini mırıldandığı polka ta ağaçların arkasından duyuluyordu. Kompartımana döndüğünde içinde öyle bir his vardı ki, ne olursa olsun hiçbir şeyin neşesini bozamayacağına, hep mutlu yaşayacağına peron-dakiler onu inandırmışlardı...

Yeni evliler manastırda iki gün kaldıktan sonra kente döndüler. Devlet lojmanında oturuyorlardı. Modest Alekseyiç görevine gidince Anna evde piyano çalışıyor, can sıkıntısından ağlıyor, kanepeye uzanıp kitap okuyor, moda dergilerini karıştırıyordu. Öğle yemeğinde Modest Alekseyiç oburca yemek yer, siyasetten, atamalardan, nakillerden, ödüllerden söz eder; çalışmak, çok çalışmak gerektiğini, aile yaşamının bir zevk değil, bir ödev olduğunu, paranın tutumlulukla birikeceğini, kendisinin din ve ahlâkı her şeyin üstünde tuttuğunu söylerdi. Avucunda bıçağı kılıç gibi tutarak, "Her insanın yapması gereken görevleri vardır!" derdi.

Annacık onu dinler, kocasından çekindiği için yemek yiye-

mez, çoğu kez sofradan aç kalkardı. Yemekten sonra kocası dinlenmeye çekilir, o zaman horultudan evde durulmaz olurdu; Anna da babasıgillere giderdi. Babası ile kardeşleri o gelince tuhaf tuhaf bakışırlardı. Sanki onun sevimsiz, huysuz, can sıkıcı bir adamla parası için evlendiğini biraz önce aralarında konuşup onu bol bol suçlamışlar gibi... İpekli giysilerinin hışırıtısı, bilezik şingirtisi, genelde Anna'nın hanım hanımcık görünüşü canlarını sıkar, onlara küçük düşürücü gelirdi. Anna'nın yanında kızarıp bozarırlar, kendisiyle ne konuşacaklarını bilmezlerdi. Gene de sevgilerinde bir eksilme olmamıştı; onsuz yemek yemeye bir türlü alışmamışlardı. Anna onlarla sofraya oturup sebze çorbası, lapa, mum kokan koyun yağı ile kızartılmış patates yerdı. Piyotr Leontyiç küçük sürahidenden titreyen elleriyle kendisine votka koyar; çabuk çabuk, hem iştahla hem de tiksine tiksine ilk kadehi, ardından ikincisini, üçüncüsünü içerdi... Çaresiz kalan çocuklar –zayıf, solgun yüzlü Petya ile Andriyusha– sürahiyi babalarının elinden alarak, “Yeter babacığım, artık içme!” derlerdi.

Anna da kaygıya düşer, daha fazla içmemesi için babasına yalvarırdı. Piyotr Leontyiç birden parlayıverir, yumruğunu masaya vurarak, “Hiç kimsenin benim işime karışmasına izin vermem! Siz kim oluyorsunuz, daha ağzınız süt kokuyor! Hepinizi kapı dışarı ederim vallahi,” diye bağırırdı.

Ama sesinde bir zayıflık, iyicillik duyulduğu için kimse ondan korkmazdı. Yemekten sonra Piyotr Leontyiç'in süslenme faslı başlardı. İnce boynunu uzatarak solgun yüzü, tıraş olurken kestiği çenesiyle yarım saat kadar aynanın önünde dikiлип kendine çekidüzen verir; saçlarını tarar, bıyıklarını burar, esanslar sürünür, boyunbağını kelebek biçiminde bağlar, eldivenlerini, silindir şapkasını giyer, özel ders vermek üzere evden çıkardı. Bayram günleri ise evde kalıp yağlıboya resim yapar ya da orgun başına geçerek vızılı, böğürmeye benzer ezgiler çıkarırdı. Aletten elinden geldiğince düzgün, uyumlu sesler çıkarıp şarkı söyleyerek orga eşlik ederken bir yandan da çocuklara çıkışırdı:

“Sersemler, alçaklar, gene aleti bozmuşsunuz!”

Akşamları Anna'nın kocası apartmandaki daire arkadaşlarıyla evde iskambil oynar, aşçı kadınlara benzeyen bayağı memur karıları ise bir araya gelip çirkin, tatsız dedikodulara başlarlardı. Modest Alekseyiç'in Anna'yı alıp tiyatroya götürdüğü günler de olurdu. Perde aralarında karısını yanından ayırmaz, koluna girerek koridorlarda, büfenin önünde gezinirlerdi. Biriyle selamlaştıktan sonra hemen Anna'ya, "Danışmandır, vali hazretlerinin evine çekinmeden girer çıkar..." ya da "Parası pulu, kendi evi vardır..." derdi. Büfenin önünden geçerlerken çoğu zaman Anna'nın canı tatlı bir şey yemek isterdi; çikolatayı, elmalı pastayı çok severdi. Ama gel de al bakalım! Kendi parası olmaz, kocasından istemeye de utanırdı. Modest Alekseyiç bir armudu eline alır, parmaklarıyla sıkar, çekine çekine, "Bu kaça?" diye sorardı.

"Yirmi beş kapık."

"Ooo!" diyerek hemen armudu yerine bırakırdı.

Ama bir şey almadan büfeden uzaklaşmak ayıp kaçacağı için bir soda ister, tek başına bütün şişeyi bitirirdi.¹ Gözlerinden yaş gelen Anna böyle zamanlarda kocasından iğrenirdi.

Ya da Modest Alekseyiç birdenbire kıpkırmızı kesilerek, "Şu yaşlı hanıma selam ver!" derdi.

"Ama onu tanımıyorum ki!"

"Ne fark eder? Defterdarın karısıdır! Sana selam ver, diyorum! Biraz eğilsen boynun mu kopar?"

Anna selam verir, gerçekten de boynu kopmazdı. Gene de içine bir sızı çökerdi. Kocasının her istediğini yapardı, bir yandan da onun bütün isteklerine boyun eğdiği için kızardı kendisine. Onunla sözümona yalnız parası için evlenmişti, gelgelelim şimdi evlenmeden öncesine göre daha az parası vardı. Eskiden babası hiç olmazsa arada bir yirmi kapık verirdi, şimdi onu da bulamıyordu. Kocasından gizlice almak ya da istemek onun becereceği iş değildi. Çünkü adamdan ödü patlar, karşısında tir tir titrerdi. Kocasına karşı yüreğinin ta derinlerinde büyük bir korku vardı. Tıpkı çocukluğunda onu ezmek istemesine üzerine doğru gelen kara bir bulut ya da lokomotif

1 Soda bir litrelik şişelerde satılırdı – ç.n.

karşısında hissettiği korku gibi. Babasının öğretmenlik yaptığı lisenin müdürü ile evde sürekli kendisinden konuşulan valinin adı geçtiğinde de aynı korkuyu duyardı. Bu korku verici, içini ürperten güçlere ikinci dereceden birkaç kişi daha eklenebilirdi: Babasının gittiği okulun sert, acımasız, bıyık bırakmamış toy öğretmenleri, işte şimdi de Modest Alekseyiç. Şaşmaz ilkeleri olan, yüzüyle biraz babasının okul müdürünü andıran kocası Modest Alekseyiç! Anna'nın hayalinde bütün bu ürkütücü güçler babası gibi zayıfların, ufak tefek kabahat işleyenlerin üzerine yürüyen kocaman, korkunç bir beyaz ayı kılığına bürünürdü. Kocasından ödü patlayan Annacık bu yüzden ona karşı gelemmez; onun kaba saba okşamaları, dehşet veren iğrenç kucaklamaları sırasında zoraki gülümseyerek sözde zevk alıyormuş gibi davranırdı.

Bir keresinde babası çok can sıkıcı bir borcunu ödemek için Modest Alekseyiç'ten ödünç para istemeyi göze almıştı. Aman ne ürkütücü, ne yürek burkan bir sahneydi o!

Modest Alekseyiç biraz düşündükten sonra şöyle söyledi:

“Vermesine veririm, ama şunu belirteyim ki, içkiyi bırakmazsanız size bir daha yardım etmem! Devlet hizmetinde olan bir insan için böyle bir zayıflık çok ayıptır. Size herkesçe bilinen şu gerçeği anımsatmadan geçemeyeceğim: İçki düşkünlüğü birçok yetenekli insanı perişan etmiştir. Kendilerini içkiye kaptırmasalar belki de zamanla daha yüksek mevkilere ulaşırlardı.”

Anna'yı ayaklarında yırtık ayakkabıları, sırtlarında eski püskü paltolarıyla görmeye gelen küçük kardeşleri de bu adamın öğütlerini dinlemek zorundaydılar.

Modest Alekseyiç, “Her insanın yapması gereken görevleri vardır,” diye öğüt verirdi onlara, ama çıkarıp beş kapık vermezdi.

Bununla birlikte Anna'ya yüzükler, bilezikler, süs iğneleri armağan eder, “Kara gününde işine yarar,” derdi. Sonra da sık sık çekmecesini karıştırıp armağanların yerlerinde durup durmadıklarına bakardı.

Kış gelip çatmıştı. Noel'e daha epey vakit varken 29 Aralık'ta soylular kulübünde verilecek balo için yerel gazetelerde duyurular yayımlandı. Her akşam arkadaşlarıyla iskambil oynayan Modest Alekseyiç, Anna'yı kaygıyla süzerek memur hanımlarıyla heyecanlı heyecanlı fısıldaşıyor; sonra düşüncelere dalarak salonda bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya başlıyordu. Sonunda bir gece geç vakit Anna'nın önünde durup dedi ki:

"Kendine bir balo giysisi diktirmelisin. Bunu yapmadan önce Marya Grigoryevna ile Natalya Kuzminiçna'ya bir danış!"

Sonra çıkarıp yüz ruble verdi. Parayı alan Anna balo giysisini ısmarlamak için kimseye danışmadı. Babasıyla bir kerecik konuştu, o kadar. Annesinin balo için diktiği giysileri gözünün önüne getirmeye çalıştı. Toprağı bol olası annesi her zaman en son moda giyinir, bir yandan da Anna'yla yakından ilgilenerek onu bebek gibi giydirip kuşatırdı. Ona Fransızca konuşmayı, güzel mazurka oynamayı da o öğretmişti. Anna evlenmeden önce beş yıl kadar evlerde eğitmen olarak çalışmıştı. Annesi gibi eski giysileri bozup yenisini yapmayı, eldivenleri benzinle yıkamayı temizlemeyi, arkadaşlarından ödünç incik boncuk almayı, annesi gibi göz süzmeyi, Fransızca sözcükleri genizden çıkarmayı, işveli tavırlar takınmayı, gerektiği zaman heyecanlı görünmeyi, hüzünlü, gizemli bakmayı bilirdi. Babasından ise saçlarının, gözlerinin koyu rengini, sinirliliğini, durmadan süslenme alışkanlığını almıştı.

Modest Alekseyiç baloya gitmeden önce aynanın karşısında boynuna nişanını takmak için fraksız olarak karısının odasına girdi, o sırada gözleri Anna'ya ilişerek karısının güzelliği, tazeligi, tuvaletinin tüy gibi uçuculuğu karşısında hayran kaldı, sakalını sıvazlayarak, "Bak hele sen neymişsin! Bak hele sen neymişsin Annacığım!" dedi.

Sonra birdenbire resmî bir tavır takındı.

"Ben seni mutlu ettim, bugün sen de beni mutlu edebilirsin. Senden isteğim, valinin karısına kendini iyi tanıtmam. Sakın dediğimi yapmazlık etme, onun tek sözüyle kendime başsözcülük görevi koparabilirim."

Böylece baloya gittiler. İşte soylular kulübü, işte bir uşağın konukları karşıladığı kapı. Girişte askılar, kürkler, telaşlı telaşlı koşuşturan uşaklar, hava esintisinden kendilerini yelpazeleriyle korumaya çalışan yarı çıplak bayanlar... Havagazı lambası ve asker postallarından yayılan pis bir koku ortalıkta... Anna kocasıyla kol kola merdivenden yukarı tırmanırken kulağına neşeli bir müzik çalınıp kendini parlak ışıkların aydınlatığı boy aynasında görünce büyük bir sevince kapıldı. O küçük istasyonun peronunda ay ışıklı gecede duyduğu sevincin, mutluluğun aynısıydı bu. İşte şimdi kendini bir genç kız değil, evli bir hanımefendi sayıyor; gururlu gururlu, kendine duyduğu büyük bir güvenle yürüyor; elinde olmaksızın rahmetli annesinin tavırlarına öykünüyordu. O artık yoksul bir sığıntı değil, zengin, istediğini yapabilecek bir kadındı. Kocasının yanında bulunuşu bile ona bunaltıcı gelmiyordu. Çünkü toplantı salonundan adımını içeri atar atmaz yaşlı kocasının yanında olmasının ona sıkıntı vermek şöyle dursun, tam tersine, öbür erkeklerin gözünde onu yücelten bir gizem perdesinin bürüdüğü duygusuyla içi bir hoş olmuştu. Salonda orkestra çalıyordu, balo başlamıştı. Oturdukları gösterişsiz lojmandan sonra bu bol ışıklı, renkli, müzikli ortam içinde gözleri kamaşan Anna salona bir göz attı, içinden, “Ah, ne kadar güzel!” dedi. Bu kalabalık arasında hemen bütün tanıdıklarını, daha önce gece toplantılarında, kır gezilerinde tanıştığı subayları, öğretmenleri, avukatları, memurları, toprak ağalarını, vali hazretlerini, Artinov’u, yüksek sosyete hanımlarını gördü.

Güzeli de, çirkini de dekolte giyinmiş bu bayanlar, yoksullar yararına düzenlenmiş kermeste satışa başlamak üzere barakalardaki yerlerini almışlardı. Apoletli iriyarı bir subay (daha lisedeyken onu Staro-Kiyevski Sokağı’ndan tanırdı, ama şimdi adını unutmuştu) sanki yerden bitivermişçesine karşısına dikildi, onu valse çağırdı. Anna kocasının yanından uçarcasına ayrıldı; süzülerek uzaklaşırken ona öyle geldi ki, kendisi şimdi güçlü bir esintinin sürüklediği yelkenlide yüzüyordu, kocası ise uzakta, ta kıyıda kalakalmıştı. Anna coşku ve hevesle polka, kadril, vals... orkestra ne çalarsa dans ediyor, bir elden öteki-

ne geçiyor, müzikten, gürültüden başı dönüyor, Rusçayı Fransızcayla karıştırıyor, anadilini Fransızca gibi genzinden konuşuyor, kahkaha üstüne kahkaha atıyor, ne kocasını ne de başka birini düşünüyordu. Belliydi ki erkeklerin gözünde başarı kazanmıştı, zaten başka türlü de olamazdı. Heyecandan soluğu kesiliyor, elindeki yelpazeyi sinirli sinirli sıkıyordu. Arada bir canı istediği için soğuk bir şey içse ne iyi olurdu! Benzin kokan buruşuk bir frak giymiş bulunan Piyotr Leontyiç o sırada kızının yanına yaklaşarak içinde kırmızı dondurma bulunan küçük bir tabak uzattı. Kızına hayranlıkla bakıyordu.

“Bugün çok güzelsin!” dedi. “Apar topar evlenmene hiçbir zaman şimdiki kadar üzülmedim. Sanki ne gereği vardı? Biliyorum, bunu bizim için yaptın, işte...” Titreyen elleriyle cebinden bir deste para çıkardı. “Bugün verdiğim derslerden kazandım. Kocana olan borcumu ödeyeceğim.”

Anna boş tabağı babasına geri verdi, o sırada birisi onu koldan kaparak uçurdu. Bir an kavalyesinin omzu üzerinden baktı, babasının bir kadını belinden yakalayarak parkede karyarcasına dansa götürdüğünü gördü.

“Ayık olduğu zaman ne kadar sevimli bir adam oluyor!” dedi kendi kendine.

Mazurkayı da o iriyarı subayla oynadı. Subay üzerine üniforma geçirilmiş bir tulum gibi ağırdan alarak yavaş yavaş yürüyor, omuzlarını oynatıyor, ayaklarını isteksiz isteksiz yere vuruyordu: İçinden dans etmek gelmediği açıkça belliydi. Oysa Anna kuş gibi uçuyor; güzelliğiyle, yarı açık göğsüyle karşısındakini kışkırtıyordu. Gözlerinde herkese meydan okuyan, baştan çıkarıcı bir parıltı vardı. Subay gitgide daha isteksiz dans etmeye başladı, Anna’ya kolunu bir kral gibi lütfen uzatıyordu sanki. Ama onları seyredenler iyice coşmuşlar, “Bravo! Bravo!” diye bağırıyorlardı.

Bunun üzerine iriyarı subay da canlandı, kendini dansın büyüsüne kaptırarak gittikçe hareketlendi, heyecanla, coşkuyla dans etmeye başladı. Birdenbire gençleşmiş gibiydi, hareketlerinde büyük bir dirilik vardı. Bu arada Anna omuzlarını titreterek oynatıyor, kendisi kraliçe, karşısındaki ise köleymiş gi-

bi kavayesine sanki tepeden bakıyordu. Bütün salon kendilerini hayranlıkla izliyor, onlara imreniyor, güzel dans etmelerini kıskanıyormuş gibi bir duygu vardı Anna'nın içinde. Mazurka bitip iriyarı subay ona ancak teşekkür etmeye fırsat bulabilmişti ki, kalabalık birdenbire ortasından ikiye ayrıldı, erkekler garip bir biçimde kollarını aşağı indirerek dikleştiler... İki yıldızlı frakıyla vali hazretleri Anna'ya doğru ilerliyordu. Evet, evet, başkasına değil, doğrudan doğruya ona yaklaşıyordu vali bey. Gözlerini Anna'ya dikmişti, tatlı tatlı gülümsüyordu. Güzel kadınları gördüğü zaman yaptığı gibi dudaklarını geveleyerek, "Pek memnun oldum, pek memnun oldum," dedi. "Kocanız şimdiye dek böyle bir hazineyi bizden gizlediği için onu ceza nöbetine dikeceğim." Kolunu Anna'ya uzattı. "Karımın bana verdiği bir görevle geldim yanınıza. Bize yardım ederseniz memnun oluruz. Evet... Güzelliğiniz için size bir ödül vermeli. Amerika'da böyle yaparlarmış... Evet, Amerikalılar... Gelin, karım tanışmak için sizi sabırsızlıkla bekliyor."

Böyle diyerek onu bir bölmeye götürdü, orada yaşlı bir bayan oturmaktaydı. Kadının yüzünün alt bölümü üst yarısından daha iriydi, ağzına aldığı büyük bir taş sığsın diye çenesini aşağı sarkıtmıştı sanki. Şarkı söylercesine, burnundan konuşarak, "Kızım, bizden yardımınızı esirgemezsiniz herhalde," dedi. "Bütün güzel kadınlar bu hayır panayırında görev yapıyorlar. Bir işe yaramadan dolaşan yalnız siz varsınız. Bize yardım etmek istemez misiniz?"

Yaşlı bayan barakadan çıkınca yerine Anna geçti. Burada çay fincanları ile gümüş bir semaver vardı. Anna'nın işe el atmasıyla canlı bir çay satışı başladı. Anna her fincan çaya karşılık en azından bir ruble alıyordu. İriyarı subaya da zorla üç fincan çay içirdi. Patlak gözlü, tıknafes, para babası Artinov yaklaştı o sırada. Adamın sırtında Anna'nın istasyonda gördüğü garip giysi yoktu, o da herkes gibi frak giymişti. Gözlerini Anna'dan ayırmayan Artinov bir kadeh şampanya içerek yüz ruble ödedi, ardından bir fincan çay içti ve yüz ruble daha verdi. Bütün bunları soluk almakta güçlük çektiği için tek söz konuşmadan yapıyordu. Anna çay satışı yapacağı kişileri kendisi çağırıyor, sonra da

paralarını alıyordu. Bu insanların gülümsemelerinden, bakışlarından onlara yalnız zevk verdiğini anlamakta gecikmedi. Hatta özellikle böyle müzikli, danslı, hayranlarıyla dolu bir topluluk için yaratıldığı gibi bir duyguya kapıldı. Onu ezip geçecekmiş gibi üzerine yürüyen güçlü kişilerin karşısında eski ürkekliğinden eser kalmamıştı, düşündükçe onlardan korkmasını gülünç buluyordu. Artık kimseden korkmuyor, annesinin hayatla olmamasından dolayı içi yanıyordu. Annesi yaşasa, kimbilir, şimdi başarılarına nasıl sevinir, ne kadar mutlu olurdu!

Tam o sırada, beti benzi atmış, gene de ayakları üzerinde durabilen Piyotr Leontyiç yaklaştı Anna'nın çalıştığı bölme-ye; kızına bir duble konyak vermesini söyledi. Anna'nın yüzü pancar gibi kızardı, babası yersiz bir söz söyleyecek diye ödü patladı. (Sıradan bir babası olmasından, yüzünün solukluğundan haylidir utanıyordu zaten.) Ama Piyotr Leontyiç konyasını içti, elindeki para destesinden bir on ruble çıkarıp Anna'nın önüne attı. Ardından da tek söz söylemeden çalımli çalımli uzaklaştı. Biraz sonra Anna herkesin halka olup döndüğü bir dansa babasının bir bayanla kol kola yürüdüğünü gördü. Ancak bu sefer sendeliyor, yanındaki bayanı utandıracak hareketler yaparak bağırıyordu. Anna, babasının gene böyle bir baloda ayakta zor durduğunu, kendi kendine bağırıp çağırdığını anımsadı. O zaman bir polis, yatışması için onu eve götürmüştü. Ertesi gün de okul müdürü görevden uzaklaştıracığını söyleyerek babasına gözdağı vermişti. Bunlar aklına gelince Anna'nın çok canı sıkıldı.

Barakalarda semaverler sönüp yorgun düşmüş yardımsever genç kadınlar, ağzında taş varmış gibi görünen yaşlı bayana topladıkları parayı verdikten sonra Artinov, Anna'ya kolunu uzatarak kermeste çalışanlar onuruna düzenlenen şölen salonuna götürdü. Burada yiyip içenler yirmi kişi kadardı, ortalıkta pek neşeli bir hava esiyordu. Vali bey kadehini kaldırarak dedi ki:

“Bu göz kamaştırıcı şölen salonunda bugünkü kermesin asıl amacı olan ucuz aşevlerinin gelişmesi onuruna içmek pek yerinde olur.”

Oradaki bir tuğgeneral de, “Topçuların bile karşısında sindiği imece gücünün onuruna kadehimi kaldırıyorum,” dedi. Erkekler genç bayanlarla kadeh tokuşturmada birbirleriyle yarışıyorlardı, şölen neşeyle son buldu.

Anna’yı eve bıraktıklarında ortalık ağarmıştı, açsı kadınlar ellerinde filelerle pazara gidiyorlardı. Genç kadın içkiden başı dönerken, kafası yeni izlenimlerle dopdolu, bitkin bir halde soyundu, yatağına atıldı, hemen uykuya daldı.

Gündüz saat ikide hizmetçi Anna’yı uyandırdı, Artinov’un onu görmeye geldiğini söyledi. Anna çabucak giyinip salona çıktı. Artinov’dan az sonra da vali hazretleri uğradı, kermeste yaptığı hizmetlerden dolayı teşekkür etti. Dudaklarını gevelyerek ağzını oynatıyor, genç kadını baygın baygın süzüyordu. Elini öptükten sonra gene gelmesine izin vermesini isteyerek çıktı gitti. Anna şaşırarak salonun ortasında dikildi kaldı. Bunca kısa zamanda böylesine büyük bir değişikliğin olabileceğine inanamıyordu. Tam o sırada kocası Modest Alekseyiç içeriye girdi... O sırada güçlü, büyük adamların önünde takınmaya alıştığı o yaranmaya çalışan, yılışık, kölece tavrıyla saygılı saygılı dikiliyordu karısının yanında. Anna sevinçle, aynı zamanda öfke ve küçümsemeyle, sonuçta başına bir şey gelmeyeceğini bildiği için, her sözün üzerine basa basa, “Yıkıl karşımdan, budala!” dedi.

O günden sonra Anna’nın boş geçen saati olmadı. Kâh kır gezilerine katılıyordu, kâh toplu eğlencelere; bazen de tiyatroda temsillere gidiyordu. Eve her gün sabaha karşı dönüyor, salonunda döşemeye kıvrılıp yatıyor, sonra da çiçek saksılarının dibinde ne güzel uyuduğunu herkese ballandıra ballandıra anlatıyordu. Böyle bir yaşantı çok para gerektiriyordu elbette, ancak artık Modest Alekseyiç’ten korkmuyor, onun parasını kendi parası gibi saçıp savuruyordu. Aslında kocasından para istediği de yoktu. Kocasını olacak adama hizmetiyle yalnızca harcamalarının faturalarını ya da “Bu notu getirene iki yüz ruble ödeyin,” gibi bir pusula gönderiyordu, hepsi o kadar...

Kocasını Paskalya Yortusu’na doğru ikinci dereceden Anna Nişanıyla ödüllendirildi. Teşekkür etmeye gittiği zaman vali haz-

retleri okuduğu gazeteyi bir yana bıraktı, koltuğuna gömüldü, böyle durumlarda yaptığı gibi tırnaklarına, beyaz ellerine bakmaya başladı.

“Demek, şimdi üç Anna’nız oldu?” dedi. “Biri koynunuzda, ikisi de boynunuzda...”

Modest Alekseyiç katıla katıla gülmemek için iki parmağını dudaklarına götürdü.

“Beyefendi hazretleri, sıra şimdi küçük Vladimir’in doğumunu beklemeye geldi. Ekselanslarından küçüğün ad babası olmasını ricaya cüret edebilir miyim?”

Bu sözlerle dördüncü dereceden Vladimir Nişanı almak istediğini kastediyordu. Bu, tam yerinde yapılmış sözcük oyununun zevkine kendini kaptırıp ikinci bir espri daha patlatmaya hazırlanıyordu ki, ekselansları “Git!” anlamında başını salladı, gene gazetesine daldı.

Bu arada Anna üç atlı arabalardan, kızaklardan inmiyor, Artinov’la, başka tanıdıklarıyla gezmelere, yemeklere gidiyor, baba evine gitgide daha seyrek uğruyordu. Piyotr Leontyiç eskisinden daha çok içmeye başlamıştı. Ancak cebinde gene tek metelik yoktu adamcağızın. Orgu bir borcunu ödemek için çoktan satmıştı. Çocuklar artık babalarını sokağa yalnız bırakmıyorlar, bir yerde yıkılıp kalmaması için onu gözden irak tutmuyorlardı. Babası ile kardeşleri, Anna’yı bir gün Staro-Kiyevski Sokağı’nda iki atın çektiği şık bir arabada gördüler, arabacı yerinde Artinov oturuyordu. Kızının bu durumunu içine sindiremeyen Piyotr Leontyiç silindir şapkasını çıkarıp bağıra bağıra bir şeyler söylemeye çalıştıysa da Petya ile Andriyuşa yaşlı adamın kollarına girerek, “Yapmayın babacığım! Ne olur yapmayın!” diye yalvarıyorlardı.

ÖYKÜLERE DAİR KÜNYE BİLGİLERİ

"Kimliğini Saklayan Adamın Öyküsü", *Russkaya Mırsıl* (Rus Düşüncesi), Şubat ve Mart 1893; **"Büyük Volodya ile Küçük Volodya"**, *Russkiye Vedomosti* (Rus Habercisi), 28 Aralık 1893; **"İyi Bir Haber"**, *Novoye Vremya* (Yeni Zaman), 24 Ocak 1893; **"Kadınların Kendi Dünyası"**, *Russkaya Mırsıl*, Ocak 1894; **"Rotşild'in Kemanı"**, *Russkiye Vedomosti*, 6 Şubat 1894; **"İlahiyat Öğrencisi"**, *Russkiye Vedomosti*, 15 Nisan 1894; **"Çiftlik Evinde"**, *Russkiye Vedomosti*, 28 Ağustos 1894; **"Kıdemli Bahçıvanın Anlattıkları"**, *Russkiye Vedomosti*, 25 Aralık 1894; **"Üç Yıl"**, *Russkaya Mırsıl*, Ocak ve Şubat 1895; **"Doktorun Karısı"** 1895'te *Rus Edebiyatını Sevenler Derneği'nin Poçhin* (Girişim) koleksiyonunda; **"Bir Cinayetin Öyküsü"**, *Russkaya Mırsıl*, Kasım 1895; **"Ariadna"**, *Russkaya Mırsıl*, Aralık 1895; **"Anna Nişanı"**, *Russkiye Vedomosti* dergisinin 22 Ekim 1895 tarihli sayısında yayımlanmıştır.

Öykücülüğün ustası
Çehov'un dönemin
atmosferine ve
gündelik hayatın
ayrıntılarına
ışık tutan öykülerini
derleyen bir şaheser

Anton Çehov, 1897.

Kimliğini Saklayan Adamın Öyküsü Çehov'un 1893-1895 yılları arasında *Russkaya Mıysıl*, *Russkiye Vedomosti* ve *Novoye Vremya* dergilerine yazdığı öykülerden oluşuyor. Bu ciltte, Çehov'un kariyerinde bir dönüm noktası olan ve Rus edebiyatının parlayan yıldızı olarak eleştirmenlerin dikkatini çeken "Kadınların Kendi Dünyası" gibi kısa öykülerinin yanı sıra dönemin siyasi gerilimlerine değindiği "Kimliğini Saklayan Adamın Öyküsü" ve Moskova hayatını tüm çarpıcılığıyla gözler önüne serdiği "Üç Yıl" gibi uzun öyküleri de yer alıyor.

"Genç bir adamken beni hangi yazarlar mı etkiledi?
Çehov! Oyun yazarı olarak? Çehov! Öykü yazarı olarak? Çehov!"

TENNESSEE WILLIAMS

KDV'DEN MUAF TIR